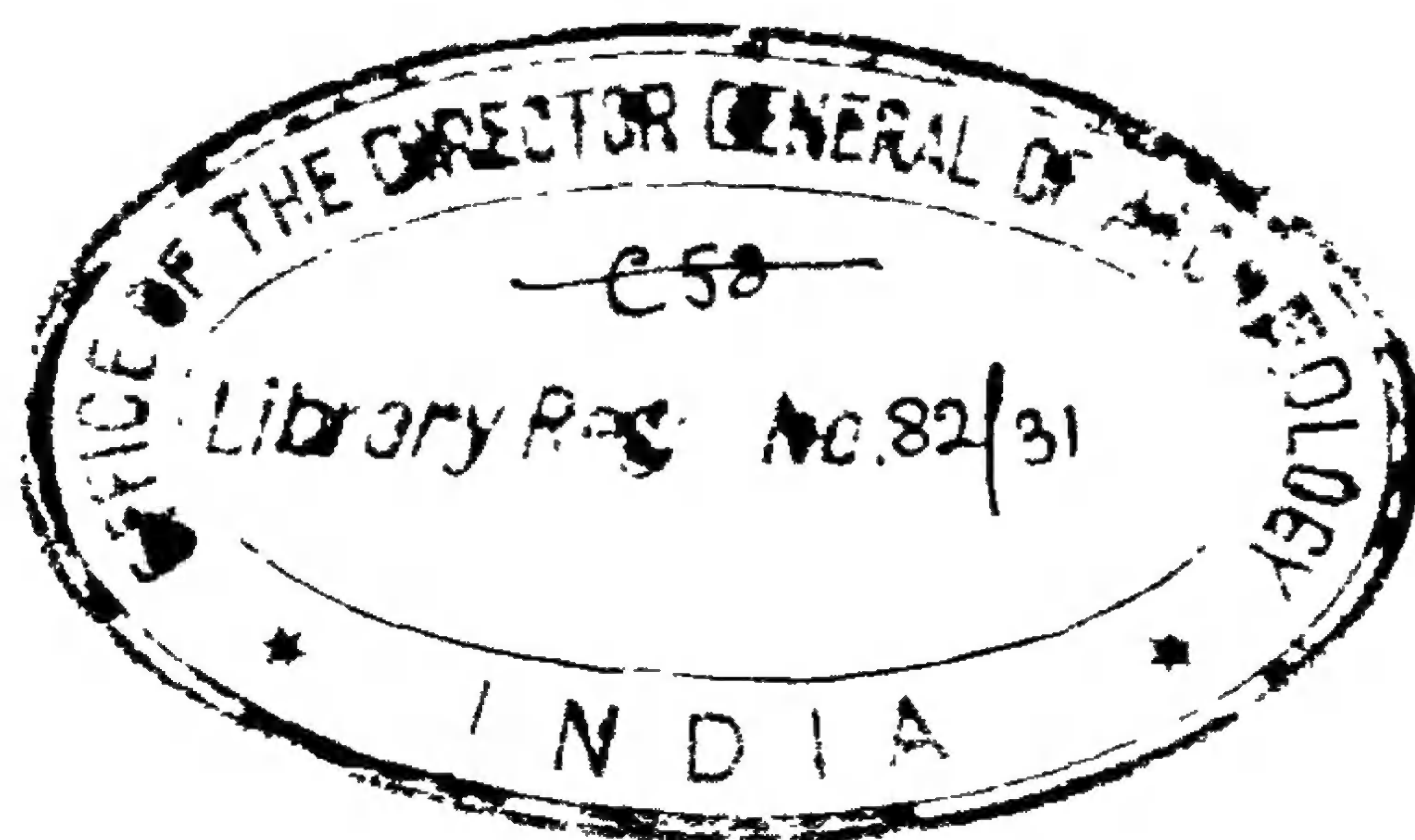

"E. J. W. GIBB MEMORIAL"
SERIES.

NEW SERIES, IV 3.

کاهلی را کرده اندایشان
همین زچند کاهلی گریزد باز
برده کوچل جویدل شرحه کباب
همی که بیاید از چمن
کوندانی یار را از ده دله
یا زبان همچون سیردیگ راست
دست بردیک بوی خون زده
و آن دگولف از بوی دانهش

کارایشان را جویدان به کند
تا بدانم چنان از کشف راز
به نوسند صورت صد آفتاب
هست پند از سموم کولین
از مشام فاسد خود کنی کله
خون بچند تو بدانی چه ایست
دق بخیزد بدید شکسته
و در نگوید در سخن بچامش

کاریزدان را می بیند عام
نه کان که هر زبان پرده کد
کر بیان نطق کاذب نیز هست
بوی صدق و بوی کذب کولین
بانگ چیزان دشمنان دله
از عمارات بداند نیز هست
لف نام مرده و در چین زپوز
لف اگر این مگو شنیده بود

نیاسایند از کد صبح و شام
خون بچند پرده سرها و اسلست
لیک بوی و صدق و کذب کولین
هست پند از سموم کولین
هست پند از سموم کولین
دیک شیرینی و کجای ترش
و در نگوید دانهش لدرسه روز
لب پند در خوشی در روز

مشل

تختانک کف ماز در چینه را
دل قوی دارد و بکن جمله برو
جمله آدم افند اند و کردیم
دیو و مردم را ملقن آن یک
کف اگر از مکر ناید در کلام
صبر داشتیم کم سوی درج

کریالی آیدت در شب فرا
او بگرداند ز تو در چال ردا
ز او ماز در پس من که چون کم
غالب از وی کرد و از هم اند
چیله را دانسته باشد آن هام
تا بریم صبر و مفتاح الفرج
من بدانم کوفت ساز آن من
حد دل من آن سخن زان شینه

یا بکوستان بجای سخن
لف کزد آن خیال و دل
تو همی آموزیم که چست است
تا کز امین سوی باشد آن باش
بتر او را چون شناسی است کو
و در بخوشد در حضورش از دم
از صبر چون سبیل اندر من
زانک از دل جانب دل در زنه

تو خیالی بینی اسود بر زکین
کربزدان کفه باشد ماز در
آن خیال نشد ارم ماز در
الله الله تو هم زان سوی باش
کف من خاش نشینم پیش او
منطق بیرون ازین شلجی دغم

یوسف هر وقت
و در سخن گفت
ملقن یک خداست
باز در مکر است
تا او را در کلام

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على محمد بن عبد الله
القرنوی الولدی وکان استنساخ من النسخة الاصلية المقررة
المصححة المندقة المنقحة على حضرة الشيخ مؤلفه وحنو
خلیفته وخطفه فی مجاریس عده قدس الله سره العزیز وولام
نعمه بقاء وجودها علی المسلمین امن رب العالمین
یوم الاثنين من شهر الله الاصح رجب سنة سبع و سبعین و ستاه
و رجم الله من قراء و طالع و نظره و انتفع و دما کاتبه و واقعه جلاله

تم الکتاب المشوی المصاحفی لا القراط السوی و الحمد لله
على اتمامه و الصلاة والسلام على محمد بن عبد الله خیرة رسله و خیر انابه
على نيل العبد الضعیف الفقیر المحتاج لا رجه ربه محمد بن عبد الله
القنوی الولدی وکان استنساخ من النسخة الاصلية المقررة
المصححة المندقة المنقحة على حضرة الشيخ مؤلفه وحنو
خلیفته وخطفه فی مجاریس عده قدس الله سره العزیز وولام
نعمه بقاء وجودها علی المسلمین امن رب العالمین
یوم الاثنين من شهر الله الاصح رجب سنة سبع و سبعین و ستاه
و رجم الله من قراء و طالع و نظره و انتفع و دما کاتبه و واقعه جلاله

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام على محمد بن عبد الله
القرنوی الولدی وکان استنساخ من النسخة الاصلية المقررة
المصححة المندقة المنقحة على حضرة الشيخ مؤلفه وحنو
خلیفته وخطفه فی مجاریس عده قدس الله سره العزیز وولام
نعمه بقاء وجودها علی المسلمین امن رب العالمین
یوم الاثنين من شهر الله الاصح رجب سنة سبع و سبعین و ستاه
و رجم الله من قراء و طالع و نظره و انتفع و دما کاتبه و واقعه جلاله

THE MATHNAWĪ OF JALĀLU'DDĪN RŪMĪ

EDITED FROM THE OLDEST MANUSCRIPTS AVAILABLE
WITH CRITICAL NOTES, TRANSLATION, AND
COMMENTARY

BY

REYNOLD A. NICHOLSON,
LITT. D., LL.D., F.B.A.

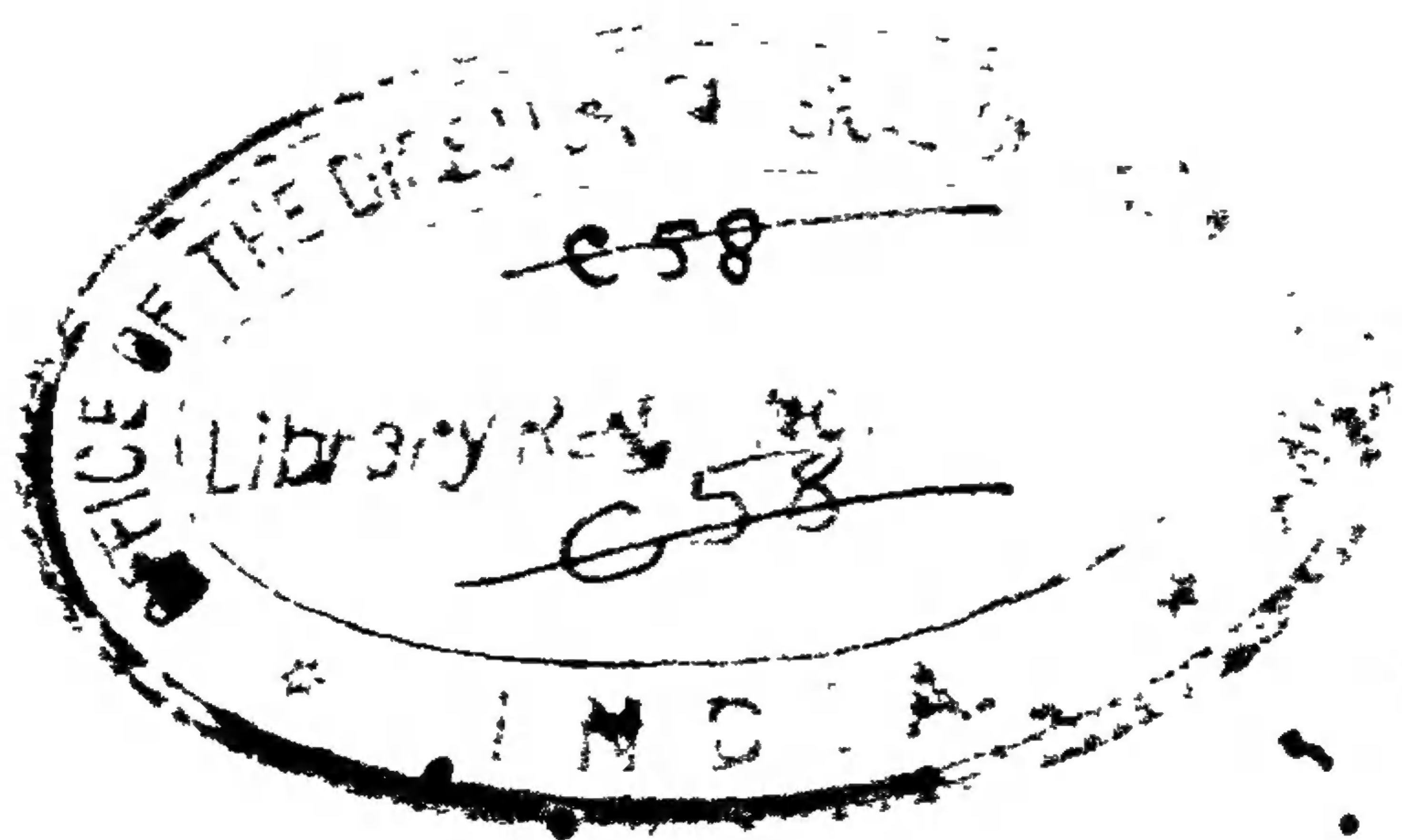
Sir Thomas Adams's Professor of Arabic, Fellow of Trinity College,
and sometime Lecturer in Persian in the University of Cambridge

VOLUME III.

CONTAINING THE TEXT OF THE THIRD AND
FOURTH BOOKS.

PRINTED BY MESSRS. E. J. BRILL, LEIDEN,
FOR THE TRUSTEES OF THE "E. J. W. GIBB MEMORIAL"
AND PUBLISHED BY MESSRS. LUZAC AND Co.,
46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C.

1929.

AA 71

PRINTED BY E. J. BRILL,
LEYDEN (HOLLAND).

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

Acc. No. 20684
Date 9. 6. 55
Call No. 891.551/Rum/Nic

"E. & W. GIBB MEMORIAL":

ORIGINAL TRUSTEES.

[*JANE GIBB, died November 26, 1904*],
[*E. G. BROWNE, died January 5, 1926*],
G. LE STRANGE,
[*H. F. AMEDROZ, died March 17, 1917*],
A. G. ELLIS,
R. A. NICHOLSON,
SIR E. DENISON ROSS,

ADDITIONAL TRUSTEES.

IDA W. E. OGILVY-GREGORY, appointed 1905.
C. A. STOREY, appointed 1926.
H. A. R. GIBB, appointed 1926.

CLERK OF THE TRUST.

W. L. RAYNES,
90, Regent Street,
CAMBRIDGE.

PUBLISHER FOR THE TRUSTEES.

MESSRS LUZAC & Co.,
46. Great Russell Street,
LONDON, W.C.

*This Volume is one
of a Series
published by the Trustees of the
"E. J. W. GIBB MEMORIAL".*

*The Funds, of this Memorial are derived from the Interest accruing
from a Sum of money given by the late MRS. GIBB of Glasgow, to
perpetuate the Memory of her beloved son*

ELIAS JOHN WILKINSON GIBB,

*and to promote those researches into the History, Literature, Philosophy
and Religion of the Turks, Persians and Arabs, to which, from his
Youth upwards, until his premature and deeply lamented Death in his
forty-fifth year, on December 5, 1901, his life was devoted.*

تِلْكَ أَعْمَارُنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا * فَانْظُرُوا بَعْدَنَا إِلَى الْآثَارِ

*"These are our works, these works our souls display;
Behold our works when we have passed away".*

"E. J. W. GIBB MEMORIAL" PUBLICATIONS.

OLD SERIES. (25 works, 42 published volumes.)

- I. **Bábur-náma** (Turkí text, fac-simile), ed. Beveridge, 1905.
Out of print.
- II. **History of Ṭabaristán** of Ibn Isfandiyár, abridged transl. Browne, 1905, 8s.
- III. 1-5. **History of Rasúlí dynasty of Yaman** by al-Khazrají; 1, 2, transl. of Sir James Redhouse; 1907-8, 7s. each; 3, Annotations by the same, 1908, 5s.; 4, 5, Arabic text ed. Muḥammad ʿAsal, 1908-1913, 8s. each.
- IV. **Omayyads and ʿAbbásids**, transl. Margoliouth from the Arabic of G. Zaidán, 1907, 5s. *Out of print.*
- V. **Travels of Ibn Jubayr**, Arabic text, ed. de Goeje, 1907, 10s. *Out of print.*
- VI. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. **Yáqút's Dict. of learned men** (*Irshádu-'l-Arib*), Arabic text, ed. Margoliouth, 1908-1927; 20s., 12s., 10s., 15s., 15s., 15s., 15s. respectively.
- VII. 1, 5, 6. **Tajāribu'l-Umam of Miskawayhi** (Arabic text, fac-simile), ed. le Strange and others, 1909-1917, 7s. each vol.
- VIII. **Marzubán-náma** (Persian text), ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 12s. *Out of print.*
- IX. **Textes Houroufis** (French and Persian), by Huart and Rizá Tevfíq, 1909, 10s.
- X. **Muʿjam**, an old Persian system of prosody, by Shams-i-Qays, ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 15s. *Out of print.*
- XI. 1, 2. **Chahár Maqála**; 1, Persian text, ed. and annotated by Mírzá Muḥammad 1910. 12s. *Out of print.* 2, English transl. and notes by Browne, 1921, 15s.
- XII. **Introduction à l'Histoire des Mongols**, by Blochet, 1910, 10s.
- XIII. **Díwán of Ḥassán b. Thábit** (Arabic text), ed. Hirschfeld, 1910, 7s. 6d.

- XIV. 1, 2. **Ta'ríkh-i-Guzída** of Ḥamdu'lláh Mustawfí; 1, Persian text, fac-simile, 1911, 15s. *Out of print.* 2, Abridged translation and Indices by Browne and Nicholson, 1914. 10s.
- XV. **Nuqtatu'l-Káf** (History of the Bábis) by Mírzá Jání (Persian text), ed. Browne, 1911, 12s. *Out of print.*
- XVI. 1, 2, 3. **Ta'ríkh-i-Jahán-gusháy** of JuwaynÍ, Persian text, ed. Mírzá Muḥammad; 1, Mongols, 1913, 15s. *Out of print,* 2, Khwárazmsháhs, 1917, 15s.; 3, Assassins, in preparation.
- XVII. **Kashfu'l-Maḥjúb** (Šúfí doctrine), transl. Nicholson, 1911, 15s. *Out of print.*
- XVIII. 2 (all hitherto published), **Jámi'u't-Tawáríkh** of Rashídu'd-Dín Faḍlu'lláh (Persian text), ed. and annotated by Blochet, 1912, 15s.
- XIX. **Kitábu'l-Wulát** of al-Kindí (Arabic text), ed. Guest, 1912, 15s.
- XX. **Kitábu'l-Ansáb** of as-Sam'ání (Arabic text, fac-simile), 1913, 20s. *Out of print.*
- XXI. **Díwáns** of 'Ámir b. at-Ṭufayl and 'Abíd b. al-Abras (Arabic text and transl. by Sir Charles J. Lyall), 1914, 12s.
- XXII. **Kitábu'l-Luma'** (Arabic text), ed. Nicholson, 1914, 15s.
- XXIII. 1, 2. **Nuzhatu'l-Qulúb** of Ḥamdu'lláh Mustawfí; 1, Persian text, ed. le Strange, 1915, 8s.; 2, English transl. le Strange, 1918, 8s.
- XXIV. **Shamsu'l-'Ulúm** of Nashwán al-Ḥimyarí, extracts from the Arabic text with German Introduction and Notes by 'Azímu'd-Dín Aḥmad, 1916, 5s.
- XXV. **Díwáns** of at-Ṭufayl b. 'Awf and at-Ṭirimmáh b. Ḥakím (Arabic text and translation). ed. Krenkow, 1928, 42s.

NEW SERIES.

- I. **Fárs-náma** of Ibnu'l-Balkhí, Persian text, ed. le Strange and Nicholson, 1921, 20s.
- II. **Ráḥatu's-Šudúr** (History of Saljúqs) of ar-Ráwandí, Persian text, ed. Muḥammad Iqbál, 1921, 47s. 6d.
- III. **Indexes** to Sir C. J. Lyall's edition of the **Mufaḍḍalíyát**, compiled by A. A. Bevan, 1924, 42s.

- IV. **Mathnawí-i Ma^ʿnawí** of Jalálu'ddín Rúmí. 1. Persian text of the First and Second Books, ed. Nicholson, 1925, 20s.; 2. Translation of the First and Second Books, 1926, 20s. 3. Text of the Third and Fourth Books, 1929, 30s.
- V. **Turkistán at the time of the Mongolian Invasion**, by W. Barthold, English transl., revised by the author, aided by H. A. R. Gibb, 1927, 25s.
- VI. **Díwán of Abú Başír Maimún ibn Qais al-A^ʿshá**, together with collections of pieces by other poets who bore the same surname and by al-Musayyab ibn ^ʿAlas, ed. in Arabic by Rudolf Geyer, 1928, 42s.
- VII. **Mázandarán and Astarábád**, by H. L. Rabino, with Maps, 1928, 25s.

IN PREPARATION.

Jawámi'u'l-Hikáyát of ^ʿAwfí, a critical study of its scope, sources and value, by Nizámu'ddín (in the Press).

A History of Chemistry in Mediaeval Islám, by E. J. Holmyard.

WORK SUBSIDISED BY THE TRUSTEES.

Firdawsu'l-Hikmat of ^ʿAlí ibn Rabban at-Ṭabarí, ed. Muḥammad az-Zubayr aṣ-Ṣiddíqí (in the Press).

INTRODUCTION.

When I said in the first volume of this edition that the text there published, based as it was on 14th century MSS.¹⁾, could only be regarded as provisional, I did not expect that ere the publication of the present volume I should wholly or partially have collated four MSS. of the 13th century, the oldest of which was transcribed in A. D. 1275, two years after the author's death. The first chance to see MSS. of that period came in 1926, when Mr. Rhuvon Guest brought to my notice the catalogue of a Cairo bookseller in which some early copies of separate Books of the poem were offered for sale; but they had already been sold, and subsequent inquiries made by Mr. Guest and Captain Creswell led to no result. Soon afterwards I learned from Mr. C. A. Storey that the Egyptian Library possessed a complete MS. dated A. H. 668 as well as a copy of Book VI dated A. H. 670. Both dates were evidently erroneous; nevertheless it seemed worth while to have the MSS. rotographed, which was done in the summer of 1927 by kind permission of Mr. M. A. Barrada, Director of the Egyptian Library. On examining the rotographs, I found that the Cairo MS. of Book VI is dated A. H. 674/A. D. 1275: it is therefore the earliest known copy of any part of the poem. Its companion turned out to be a late 14th century MS. (A. H. 768), *سبعاء* having been deftly altered to *سقاء* by some one who perhaps did not know that he was committing an anachronism; but since it descends from one of the older MSS. which have kept the genuine form of the opening verse, namely,

1) For convenience, C is reckoned amongst these, although I have little doubt that it was written in the 13th century.

بشنو این نی چون شکایت می کند * از جداییها حکایت می کند

I utilised it for correcting the text of Books III and IV, then nearly ready to go to the press. At this point (July, 1927) Dr. Hellmut Ritter wrote to me from Constantinople, enclosing a list of ten 13th and 14th century MSS. preserved in the Náfidh Pasha mosque-library or in private hands. Two of them were dated A. H. 680 and 687 respectively, and he laid me under a further obligation by making rotographs of these for my use. The former (designated as N) contains Book I only; the latter (designated as H) is complete. As my text of Books III and IV was founded on the British Museum MS. (A), which is thirty-one years younger than H and far inferior in accuracy, I had no choice but to set about remodelling it. Meanwhile, however, Dr. Ritter had ascertained that another complete MS., dated A. H. 677, probably the most ancient and authoritative copy of the *Mathnawí* in existence, is preserved in the Archaeological Museum (آثار عتیقه موزه سی) attached to the famous "Turba" of Jalálu'ddín Rúmí at Qóniya. This news caused me to interrupt the revision on which I was engaged and concentrate my efforts with a view to obtaining photographs of the Qóniya codex. To cut a long story short, thanks to the kind offices of Köprülüzáde Professor Mehmed Fu'ád Bey, Director of the Institute of Turcology at Constantinople, and Mehmed Yúsuf Bey, Director of the Archaeological Museum at Qóniya, but above all to the untiring energy of Dr. Ritter, who visited Qóniya with Dr. Weil, Director of the Oriental Department of the Berlin Staatsbibliothek, and arranged for the photographing of the MS. on terms extremely satisfactory to me ¹⁾, the work was at last put in hand.

By that time the text of Books III and IV was in the press, and I did not receive the first photographs till more than half of

1) Dr. Weil was kind enough to order a second set of photographs for the Berlin Library, thus considerably reducing the cost of mine.

Book III had been printed. Consequently my text of Book III, vv. 1—2870, is based on the Constantinople MS. of A.H. 687, which I have designated as H, while the remainder (Book III, v. 2871 to the end of Book IV) is an almost exact reproduction ¹⁾ of the Qóniya MS. of A.H. 677, designated as G. The variant readings of G for the earlier portion of the Third Book are given in Appendix II.

As regards the First and Second Books, a minute account of the variant readings of the three 13th century MSS. (GHN) will be found in Appendix I. Nothing has been left out except manifest errors, trivial differences of spelling, such as occur in all Persian MSS., and some insignificant variations in the prose Headings, *e.g.* the insertion or omission of *عليه السلام* or *صلعم* after the name of the Prophet, or the substitution of the one formula for the other ²⁾. If, as I believe, the apparatus criticus is now sufficient as a basis for establishing the text of the *Mathnawí* in a fairly definitive form ³⁾, Dr. Ritter deserves most of the credit. I gratefully acknowledge his invaluable co-operation always given with so much zeal, patience and goodwill, even when it entailed serious trouble for himself.

Some description of the new MSS. should precede any discussion

1) The text was originally copied from A, and I have not altered certain details in which the spelling differs from that of G.

2) These formular variations have been noted wherever they occur in G, but are not recorded when they occur in the other 13th century MSS.

3) It should be remarked that the great majority of ancient readings in the *Mathnawí* are of such a kind that their intrinsic worth, as opposed to their general character, is indeterminable. Some are obviously superior to others in technique and finish, but a criterion which might fitly be applied to Sa'dí is misleading here. A text of the *Mathnawí* based on aesthetic selection could have only subjective value. Preference for particular readings must, as a rule, depend on a judgement concerning the nature and authenticity of the MSS.

concerning their relation to each other and to the MSS. which have been described in the Introduction to the first volume (pp. 5—7). The following particulars may be of interest.

1. G (Qóniya, Archaeological Museum).

Description of the 13th century MSS. This magnificent codex, described by Dr. Ritter as “ein riesiger Folioband”, contains the six Books of the *Mathnawí*, and according to the statement in the colophon (see frontispiece) is a copy of a corrected and emended archetype that was read to the author and his successor (*i. e.* Ḥusámu'ddín). The scribe, Muḥammad ibn ‘Abd-alláh al-Qónawí, completed his work on a Monday in the month of Rajab, A. H. 677/November—December, A. D. 1278. Most careful attention has been paid to orthography. The ambiguous letters ب and پ, ج and چ, ح and خ, ك and گ, are distinguished where necessary; Arabic verses and many Persian, Arabic and Turkish words are vocalised; *sukún* and *idáfat* are frequently added, and the post-vocalic ِ is written throughout. The number of marginal corrections supplied by later hands is remarkably small.

623 pages, not counting about 20 which are left blank. The text is written in four columns in a beautiful hand, with 58 verses to a full page. In each Book the pages containing the preface are richly ornamented.

2. H (Constantinople, in private possession).

Dr. Ritter informs me that the owner's name is Zahr Efendi. Transcribed by Ḥasan ibn al-Ḥusayn al-Mawlawí and completed on Thursday, 4th Shawwál, A. H. 687/1st November, A. D. 1288. Notes after the colophon and elsewhere record its collation with “a correct copy which was read to the Shaykh (Jalálu'ddín Rúmí), may God sanctify his spirit!” Many emendations have been inserted in the margins. Although the Headings are often illegible, the text of the poem is well and clearly written. ب, چ, and گ are sometimes, but

not usually, distinguished from ب, ج, and ك, and the post-vocalic ذ occurs throughout. H contains all the six Books, but I am unable to give the total number of pages, as my rotographs do not go beyond the first three or four hundred verses of Book V. There are 50 verses in a full page.

3. N (Constantinople, Náfidh Pasha 670).

Book I only. Transcribed by Ismáʿīl ibn Sulaymán ibn Muḥammad al-Ḥáfiz al-Qaysarí and finished on 15th Rabíʿ I, A.H. 680/4th July, A.D. 1281. It is carefully written, the ambiguous letters being distinguished as a rule, with ذ after vowels, while numerous words are vocalised. The title-page bears an inscription stating that this copy was made برسم مطالعة خداوندگار الاعظم ملك الامراء والاكابر نظام الملك قوام الممالك صلاح العالم عون الضعفاء ولي الله في الارض ناصر الحق والدين ادام الله علوه وكبت عدوه

Ff. 130, 17 lines to a full page. Good clear *naskhí*. The preface is wanting, and vv. 2921—3041 have been supplied by a later hand.

4. K (Cairo, Egyptian Library).

See *Catalogue of the Persian books in the Khedivial (Egyptian) Library*, p. 419, where it is entered as نس ا ج ا ن خ ١٧ ن ع ٩١٦٦. Transcribed by Muḥammad ibn ʿIsá al-Ḥáfiz al-Mawlawí al-Qónawí, and completed, according to the colophon, towards the end of Shaʿbán, A.H. 668; but traces of the original date, A.H. 768/A.D. 1367 can still be detected. K is very correctly written, and though slightly interpolated takes high rank among the 14th century MSS.

511 pages, 29 lines to a full page. The curious and elegant script marks the process of transition from *naskhí* to *nastaʿlīq*. At the end of Book II a former owner has written a note in Turkish, whereof the translation runs as follows: "The owner of this noble book, the dervish ʿUthmán ibn al-Ḥájjī ʿUmar, a member of the Mevleví Order — may his fear of God increase! — purchased it at his

own cost and left it as a bequest, absolutely, for his disciples, and after him for the disciples of whosoever shall become Shaykh of the Zāwiya Iskandar Pasha, of which he (the writer) is the (present) Shaykh. He directs that if there be need to make a copy of this manuscript, it shall be given (for that purpose) to some entirely trustworthy and responsible person, in order that this blessed book may not suffer damage or be given to any one outside of the *Khānaqáh*."

5. P (Cairo, Egyptian Library).

See *Catalogue of the Persian books in the Egyptian Library*, p. 420, where this MS. of Book VI of the *Mathnawí* is entered as ٦٢٦٤ نس. ج ١ نخ ٢٢ نع ٦٢٦٤, with the date A.H. 670. The date given in the colophon by the anonymous scribe is 4th Šafar, A.H. 674/30th July, A.D. 1275. As Jalálu'ddín Rúmí died on 5th Jumádá II, A.H. 672/17th December, A.D. 1273, leaving the poem unfinished, the interval between the composition of its last verses and their transcription in this copy may not much have exceeded eighteen months.

198 pages, 17 lines to a full page. Large archaic *naskhí*, with few orthographical marks. The order of the text is confused, and a great deal is missing; but since I have not yet collated more than a quarter of it, the details cannot be furnished here.

Besides the four MSS. designated as GHNP, there is only one MS. known to me that claims to have been written in the 13th century — British Museum, Or. 7693, which is described as "a fine calligraphic copy of the *Maṣnavī i ma'navī*, with full-page illustrations in the archaic Northern style, and beautiful 'unwāns. Dated A.H. 695/A.D. 1295—6." This date (written in Arabic *figures* at the end of Book V) is certainly false. A cursory examination shows that the text is comparatively modern and resembles that of L, an inferior MS. dated A.H. 843 (see Vol. I, Introduction,

British Museum, Or. 7693, wrongly ascribed to the 13th century.

p. 6). For example, Or. 7693 contains the two interpolated verses about the cat, which occur in L (Book I, after v. ۷۲۹) but are wanting in all the 13th and 14th century MSS. that I have collated; it also has the verses in the same Book which are added in L, and in no other of my MSS., after vv. ۷۷۷, ۷۹۸, and ۷... ۱; and its readings frequently agree with L against all the older MSS. Both the form of the text and the character of the script lead me to suppose that it was transcribed *circa* A. H. 800 or a little later; and like so many MSS. of artistic merit it is worthless from an editorial point of view.

As has been explained, the text comprised in this volume is based on GH, Book III, vv. ۱—۷۸۷۰ representing H, while the remainder MSS. used for represents G. The apparatus criticus gives practically all the variant Books III and readings of five MSS., namely, ABGHK in addition to some of IV. those found in L. The MS. designated as T, which has been cited once or twice, is a copy of the *Mathnawī* kindly lent to me by Professor Bevan. It is dated A. H. 880/A. D. 1475—6. The 15th century MSS., though without value for critical purposes, sometimes confirm isolated readings in the older MSS. For example, in Book I L has preserved a number of readings which appear in G but in no other of the MSS. used by me.

What light is thrown by this new material upon the history of the text?

Long study of the early MSS. of the *Mathnawī* has convinced me that they fall into two classes or groups, one of which is technically more "correct" than the other, and that these two classes virtually constitute different recensions of the poem. The "correct" MSS. are BDGK, the "incorrect" are ACHNP. Of course, the two classes The textual overlap to some extent; *e. g.*, isolated readings of CN are sometimes problem. found in G, and so on. With the exception of AH, no pair of MSS. has a common archetype. G and H, which may be reckoned as the standard MSS. of their respective classes, show a moderate diver-

gence, which grows wider when we come down to A and B. Two MSS. of separate Books, namely CP, occupy a position on the extreme left of the "incorrect" class, and are followed at some distance by N. Now, these discrepancies raise a crucial question: I will put it in this way — "Do BDGK represent the original text or a revised and corrected version of it?" In other words, "Is the author in any substantial degree responsible for the "incorrect" readings which characterise the majority of the MSS., or were the bulk of these readings introduced into the original text by early copyists?" As the problem is exhibited in its most acute form in connexion with the First and Sixth Books, let me begin by recapitulating the facts so far as they concern the 14th century MSS. (ABC) which were used in preparing the text of the First Book ¹). Here A, though "incorrect" in comparison with B, is "correct" compared with C. The last-named MS. (of uncertain age, but considerably older than AB) contains a large number of readings peculiar to itself, which often possess — as I still think — a marked originality and are distinguished in many cases by an irregular species of rhyme not unusual in the *Mathnawí* but almost unexampled elsewhere ²). These anomalous readings are accompanied, in the text of AB and in the margins of C, by "correct" variants; and since it seemed to me unlikely that any copyist would have deliberately substituted bad rhymes for good ones, I felt bound to regard the C readings as genuine, especially as on the whole they are more rugged and unpolished, less conventional, and sometimes less easy than the "correct" readings. At any rate, it is now clear that C does not stand

1) See Introduction to Vol. I, pp. 7—13, and *On editing the Mathnawí*, Bulletin of the School of Oriental Studies, Vol. IV, Part ii, pp. 421—26.

2) There are several instances of *ندن* or *بُن* rhyming with *زَدَن* or *آمَدَن* in Firdawsí, *Yúsuf ú Zalíkhá*, ed. Ethé, *e. g.*, vv. 2062, 2333, 2555, 2639, 2967. Cf. *Sháhnáma*, ed. Macan, Vol. I, p. 5, penult. I have no examples from later poets.

alone. The 13th century MSS. (GHN) exhibit just the same phenomena as ABC, and the parallel is complete, though the three ancient MSS. have a greater common measure of agreement. G corresponds to B, H to A, N to C. While for the most part N, as may be seen from the list of variants in Appendix I, supports AB against C, there remains a very considerable residue of cases, about eighty, in which the readings of C are confirmed by N. Moreover, in G itself we find some important readings of C that are rejected by ABH (cf. for example, I ۱۴۲۷, ۱۴۲۹, ۱۴۴۴, ۱۴۴۴, ۱۴۵۷, ۱۶۹۹). The composition of the First Book was finished in A.H. 660; therefore copies must have been in circulation ten or twelve years before any complete text of the *Mathnawī* existed. If either during this period or after the author's decease the Book was corrected, while copies of the original draft were still being multiplied, the striking diversity between CN (which may themselves be wholly or in part derived from such early copies) and ABGH would receive a natural explanation. C does, indeed, give the two recensions, as I venture to call them, side by side. Their next conspicuous appearance is even more significant. The two oldest texts of Book VI, those of P (674) and G (677), might be expected to agree pretty closely; for the Sixth Book was left uncompleted in 672, when the author died. The truth is, however, that P in relation to G displays on a large scale the same characteristics as C in relation to AB. It has variants in 35 of the first 100 verses, and in several of these cases a hemistich or a whole verse is given in different form, *e. g.*

پیش کش پیش رضاات ی کشم * در تمامی مشوی قسم ششم P ۷.۴

پیش کش ی آرمت ای معنوی * قسم سادس در تمام مشوی G

ز آنک ما فریم و اصل این چار فصل * فرع را باشد همیشه خوی اصل P ۷.۶۲

ز آنک ما فریم و چار اضداد اصل * خوی خود در فرع کرد ایجاد اصل G

Whether the simpler and ruder variants are likely to have preceded

those which are more artificial and "correct", or *vice versâ*, is a question that answers itself, unless we assume the former to be inventions of the copyists. I have stated elsewhere the reasons that obliged me to reject the hypothesis of wholesale corruption. Since then, the evidence of an old but undated MS. has been supplemented by one of great antiquity and another which on the score of age ranks absolutely first. All these are MSS. of single Books, and as the six Books of the *Mathnawî* were composed and dictated to Husámu'ddín at intervals during twelve years, the earliest copies of them formed collectively the oldest text of the poem. This was a text that from the manner and circumstances of its composition gave ample scope for polishing the style and improving the versification. When, how, and by what hands the revision was executed remains a mystery, but in my judgement the MSS. which I have studied leave no doubt as to the fact. G and P differ as corrected and uncorrected versions of the same text; the view that G is authentic and P hopelessly corrupt appears to me altogether improbable, and I predict that if and when other independent 13th century MSS. of separate Books are discovered, they will not belong to the class I have described as "correct".

Although CNP often, I think, give what Jalálu'ddín recited and Husámu'ddín wrote down, while the rest not seldom give what the poet's editors deemed better, the former MSS. have defects which render them unsuitable for founding a critical text, such as illegibility, lack of uniformity, scribal blunders, omissions caused by carelessness, extensive lacunae due to mutilation, etc. I am not sorry to have made C accessible in print, but were my work beginning now, I should decide without hesitation in favour of G. Of all the MSS. which I have seen, G provides the most accurate and best accredited text. There is nothing against the statement of the scribe, a native of Qóniya and a member of the Mevlevî Order, that it was copied from a corrected and emended archetype, which

was read to the author — this we may well doubt — and his bosom-friend and successor, Ḥusámu'ddín. Failing the discovery of the archetype, if it still exists, the Qóniya copy must carry unrivalled weight: every page testifies how conscientiously the transcription has been made. Here we are on solid ground; but is the archetype itself authoritative? It was written, presumably, within three or four years after the death of Jalálu'ddín in A. H. 672. By that time there would be many partial or entire copies of the *Mathnawí* in circulation, and numerous corruptions must have found their way into the text. Though Orientals are notoriously indifferent to such matters, we can imagine that when Jalálu'ddín had passed away the task of restoring and emending his masterpiece would be regarded by some of his friends and disciples both as a labour of love and a pious duty. But nothing is heard of Ḥusámu'ddín's original manuscript. Was it preserved at Qóniya and collated by the first editors, whoever they were? The scribe of G makes no reference to it, and his words imply that the editors of the archetype did not, or could not, avail themselves of that palmary authority, since they submitted their work to Ḥusámu'ddín for his approval. What materials they used and what methods they followed is open to conjecture. The text represented by G descends, I believe, from more than one source. It has few isolated readings but a good many which occur only in MSS. of the "incorrect" class; I have already noted that sometimes it agrees with L (a 15th century MS.) against all the rest. In Books I and II it contains nearly the same number of verses as my text ¹).

If the foregoing considerations suggest that in all the complete MSS. (ABGHK), and probably in most of the partial MSS. (CDNP),

1) The verses omitted by G in Book I are 1757, 1900, 2271, 2017; in Book II 72, 178, 027, 879, 1209, 1271—1272, 1720, 1712, 1977, 2222, 2271, 2002, 2927, 2790. Six of these verses are replaced by doublets.

the primitive form of the *Mathnawī* is more or less sophisticated, in every other respect G deserves full confidence: its archetype may quite possibly have been the first revised and critical edition of the poem. In the present circumstances an editor cannot well attempt to go behind this, and a text founded on it is relatively final.

The collation of Book I in four and Books II—IV in three new MSS. has been a heavy burden and entitles me to ask indulgence for any *lapsus oculorum* that are not recorded in the list of corrections; but few, I hope, will be found. The list includes some additional corrections in the text of Books I and II, partly furnished by the admirable scribe of G. I have to thank Mr. R. P. Dewhurst for pointing out a number of misprints in the first volume (*JRAS*, 1927, Part I, p. 127).

دیدیت (I ۲۵۴۱) and زخم (II ۱۵۴۷) are correct¹), and the curious form ذَا النُّون for ذُو النُّون (II, p. ۲۲۲, Heading, and vv. ۱۲۸۶, ۱۲۹۲) is confirmed by all the MSS. except L and also by the *Luma*^c of al-Sarrāj where in connexion with this name the two MSS. regularly give ذَا as an alternative reading for ذُو or ذِي²). In a very interesting and instructive notice of the first two volumes (*OLZ*, 1928, Nr. 1) Dr. Ritter has observed that the words printed as prose in the Preface to Book I, p. ۲, ll. ۱۶—۱۷, are really a verse in the *Tawīl* metre:

وَهَذَا دَعَاءٌ لَا يُرَدُّ فَإِنَّهُ * دَعَاءٌ لِأَصْنَافِ الْبَرِيَّةِ شَامِلٌ

His dissent from my view as to the nature and value of the unorthodox readings in C may perhaps be modified by the arguments which I have drawn from materials chiefly supplied by himself. I cannot close without once more expressing the deepest gratitude for his generous help. Sincere thanks are also due to Professor A.

1) For زخم, cf. III ۲۵۹۲.

2) Cf. بايزيد for ابوزيد, باورد for ايورد, etc. It may not be irrelevant to recall that ذَا النُّون is the only form of the name that occurs in the Qur'ān (XXI, 87).

A. Bevan, Mr. A. G. Ellis, Mr. C. A. Storey, Mr. E. Edwards, and Mr. A. A. Fyzee, who contributed in various ways to make the work less imperfect than it would otherwise have been, and I am especially grateful to M. Peltenburg and the Staff of Messrs. E. J. Brill for the excellent and accurate printing that reduced the editor's labour to the utmost extent possible.

The English translation of Books III and IV, which was first made from a text based on 14th century MSS., will be sent to the press as soon as the necessary revision is completed.

REYNOLD A. NICHOLSON.

Cambridge, December 1928.

LIST OF CORRECTIONS.

BOOK III.

Verse	۱, read	سه بار.
”	۵۰, ”	از نجس.
”	۹۴, ”	رقص with <i>idāfat</i> .
”	۱۰۲, ”	سرگشده.
”	۲۲۶, ”	آشنا.
”	۲۸۲, ”	قصه with <i>tashdíd</i> .
”	۴۲۶, ”	درون with <i>idāfat</i> .
”	۴۴۴, ”	صبح. Here صبح = وقت صبح.
”	۴۵۴, ”	نُعْطِ مَنْ.
”	۴۷۴, ”	كُلِّمَا and قُتِلَ.
”	۴۰۸, ”	میگود.
”	۴۱۴, ”	قصه with <i>tashdíd</i> .
”	۴۴۵, ”	زین مگر.
”	۵۰۴, ”	تَرْجَحُوا and عَجَلُوا.
”	۵۴۶, ”	آفتابی.
”	۵۶۹, ”	بو النضوی.
”	۶۲۰, ”	جان پدر with <i>idāfat</i> .
”	۶۲۴, ”	یار و تبار.
”	۶۴۹, ”	تا نباید (BGH Bul.).

- Verse ٦٧٤, read پس برو.
- „ ٦٩٦, „ پر مجاز with *idāfat*.
- „ ٧٢٧, „ شید.
- „ ٧٢٨, „ شید.
- „ ٧٢٧, „ کان.
- „ ٧٧٥, „ کوم منی. Cf. IV ٢٦٣٤.
- „ ٨٢٥, „ در آن می.
- „ ٨٢٩, „ جهد with *idāfat*.
- „ ٨٤١, „ معبر with *tashdíd*.
- „ ٨٤٨, „ بی نقاب.
- „ ٨٥٤, „ منع.
- „ ٩٤٩, „ زنان with *idāfat*.
- „ ١٠٤٣, „ از شکفت.
- „ ١٠٤٧, „ زشت with *idāfat*.
- „ ١٢٠٣, „ می گویند.
- „ ١٢٢٨, „ امتحان تو with *idāfat*.
- „ ١٢٥٨, „ حکم تو with *idāfat*.
- „ ١٢٦٧, „ آثار قضا.
- „ ١٤٠٧, „ بینها در نامه.
- „ ١٤٩٣, „ شام و سحر.
- „ ١٥٢١, „ نمایند.
- „ ١٥٦٠, „ بر سر.
- „ ١٥٧٧, (Heading). Delete استاد از و هم.
- „ ١٦٠٥, read از زنان with *idāfat*.
- „ ١٦٣١, „ بیار.

Verse ۱۷۲۷, note. *Read* H گُزارشان.

” ۱۸۶۲, *read* بر قراءت.

” ۱۹۶۱, ” بی نهایت.

” ۱۹۸۵, (Heading). *Read* نمودن مثال.

” ۲۰۰۴, *read* چشم.

” ۲۰۲۴, ” گوناگون with *idāfat*.

” ۲۰۶۲, ” گفتم ار سوی and add the following note: (۲۰۶۲)
از سوی. A Bul. ار سوی BGH.

” ۲۰۸۰, ” آفسار او.

” ۲۱۰۹, ” مخلص with *tashdíd* and قصها.

” ۲۱۲۰, ” احتیال with G.

” ۲۱۷۵, ” مرغ with *idāfat*.

” ۲۱۸۴, ” مخلص شدند.

” ۲۲۱۴, ” گناهان with *idāfat*.

” ۲۴۱۱, ” اندر آ.

” ۲۴۴۷, ” خواب with *idāfat*.

” ۲۴۷۱, ” کرده.

” ۲۴۴۹, ” سگشان (G).

” ۲۴۹۲, ” سر with *idāfat*.

” ۲۵۱۴, ” دست with *idāfat*.

” ۲۷۰۴, ” طیبان with *idāfat*.

” ۲۸۵۵, ” گند زو.

” ۲۸۸۸, ” بیاید.

” ۲۸۹۲, ” استخوان with *idāfat*.

” ۲۹۹۸, Heading. *Read* حقّ تعالی.

Verse ۴.۶۴, read نابی.

- ” ۴.۸۸, ” سر with *tashdíd*.
- ” ۴۱۷۱, ” دستهای.
- ” ۴۲۶۵, ” کان بلا.
- ” ۴۴۴۶, ” گفت with *idáfat*.
- ” ۴۴۷۱, ” زقوم with *tashdíd*.
- ” ۴۴۸۰, ” خشم with *idáfat*.
- ” ۴۵۴۴, ” جسم بند (compound).
- ” ۴۷۱۴, ” خسروان with *idáfat*.
- ” ۴۸۵۷, ” زآخبار.
- ” ۴.۱۱, ” آن جفا.
- ” ۴.۴۱, ” گوش with *idáfat*.
- ” ۴.۶۷, ” آج with *tashdíd*.
- ” ۴.۹۴, ” بانگ with *idáfat*.
- ” ۴۲۷۵, ” بی لب.
- ” ۴۴.۱, ” جفت خویش.
- ” ۴۴۴۰, ” یحیون را.
- ” ۴۵۱۲, ” معراج یونس with *idáfat*.
- ” ۴۵۱۴, ” آن من.
- ” ۴۵۹۱, ” بی غرض.
- ” ۴۶.۱, ” آمدیم.
- ” ۴۶۶۱, ” وجهه.
- ” ۴۶۶۸, ” بی خرد.
- ” ۴۶۸۶, ” یفعل.

BOOK IV.

Verse	۱۸, read	این فرو.
”	۲۲, ”	نقد with <i>idāfat</i> .
”	۴۴, ”	آب نیلست.
”	۱۸۴, ”	نه تنوری.
”	۲۰۸, ”	احوال with <i>idāfat</i> .
”	۲۱۴, ”	زن with <i>idāfat</i> and دام.
”	۲۲۹, ”	عاشقان.
”	۲۹۶, ”	تجسس.
”	۴۹۵, ”	از دست with <i>idāfat</i> .
”	۵۵۱, ”	یار with <i>idāfat</i> .
”	۶۴۸, ”	مرغان with <i>idāfat</i> .
”	۸۵۷, ”	بیاموزان.
”	۱۱۲۴, ”	آن.
”	۱۱۲۵, ”	آن زمان.
”	۱۱۵۶ (Heading)	read قصه with <i>tashdíd</i> .
”	۱۴۶۴, read	خیال with <i>idāfat</i> .
”	۱۵۲۴, ”	حسهای with <i>tashdíd</i> .
”	۱۵۵۸, ”	گوی شو.
”	۱۸۰۴, note.	Read خارقان.
”	۱۸۷۸, read	بسوزن می‌کند.
”	۱۸۸۶, ”	جان زریش.
”	۱۹۹۴, ”	قوم.
”	۲۴۰۴, ”	گوید بیا.

Verse ۲۲۸۶, read *جان* with *idāfat*.

- „ ۲۲۹۴, „ *راست غنّ*.
 „ ۲۵۲۷, „ *زباغی*.
 „ ۲۹۰۱, „ *درنّه*.
 „ ۲۹۰۶, „ *بابای ما*.
 „ ۲۹۲۶, „ *شرّ* with *idāfat*.
 „ ۲۹۶۲, „ *توّلا* with *tashdíd*.
 „ ۲۹۹۹, „ *چبست*.
 „ ۳۰۲۷, „ *نیک و تباه*.
 „ ۳۱۴۰, „ *زُشَحّ* with *tashdíd*.
 „ ۳۲۰۶, „ *زُوجَت*.
 „ ۳۳۶۵, „ *گر دو صد*.
 „ ۳۵۲۴, „ *نیامیزم*.
 „ ۳۵۴۵, „ *پرده*.

ADDITIONAL CORRECTIONS IN THE TEXT OF THE FIRST AND SECOND BOOKS.

(This list is no more than a supplement to the list printed in Vol. I, pp. 21—28. It includes very few of the considerable crop of emendations which have arisen from comparison of the text of ABCD with that of GHKN. As these frequently require discussion they are reserved for the Commentary).

BOOK I.

Verse	۹۲, read آفتاب.
”	۱۲۴, ” نَسِيَه.
”	۲۴۱, ” شاهِ بس آگاه with <i>idāfat</i> .
”	۲۸۱, ” تَمَّ (G).
”	۵۰۰, (Heading). Read بیان.
”	۵۶۹, read گوی with <i>idāfat</i> .
”	۶۰۸, ” کیت جُست و جو.
”	۷۰۲, ” تیغ.
”	۱۱۱۶, ” واسبُ خود اورا with <i>sukún</i> .
”	۱۱۶۷, ” اژدرهای.
”	۱۱۸۸, ” می‌کُشد.
”	۱۲۰۲, ” آمدند.

Verse ۱۲۱۵, read گفت کُتِه with *sukún*.

- „ ۱۲۴۴, „ انجام with *idáfat*.
- „ ۱۲۷۱, „ رنگِ رُو.
- „ ۱۲۷۴, „ بُرد in both hemistichs.
- „ ۱۴۵۲, „ رُخشان.
- „ ۱۵۰۷, „ ضَوْء.
- „ ۱۶۰۵, „ (اجرا = جِرا for جِری). طالبِ جِری.
- „ ۱۹۴۵, „ شاد آن.
- „ ۱۹۴۶, „ طُوبَى.
- „ ۲۰۷۴, „ بازِ جانش with *idáfat*.
- „ ۲۱۰۱, „ آنجا.
- „ ۲۴۰۵, „ زینِ قدر.
- „ ۲۴۶۲, „ قَلْب.
- „ ۲۵۵۸, „ كَيْفَ.
- „ ۲۵۹۲, „ رُخشانى.
- „ ۲۶۱۲, „ درونِ مُخْلِصِی.
- „ ۴۰۵۰, „ از خود نَبُرد.
- „ ۴۱۰۴, „ پیشِ امیر.
- „ ۴۴۴۲, „ قَالِب.
- „ ۴۴۴۸, „ حَمِیت.
- „ ۴۴۴۹, „ حَمِیت.
- „ ۴۴۵۰, „ سیه‌کارانِ مُغَفَّل.
- „ ۴۴۹۵, „ غیب‌گیر.
- „ ۴۴۹۹, „ اَنَسَاب.
- „ ۴۵۴۹, „ یکدگرا.

Verse ۲۷., read اِطْفَاء.

” ۲۸۲۵, ” در آ.

” ۲۸۵۴, ” آلت.

” ۲۸۹۴, ” آمد.

” ۲۹۴۴, ” اُقْتُلُونِي.

BOOK II.

” ۷۹, ” پیر with *idāfat* (G).

” ۱۹۴, (Heading). Read تقرير.

” ۲۴۲, read در دوزخ فرار.

” ۶۷۴, ” چه می کردیم.

” ۷۵۵, ” صبح with *idāfat*.

” ۱.۱۴, ” دُمَادِم.

” ۱.۴۴, ” پشم with *sukún*.

” ۱۱۱۴, ” من without *idāfat*.

” ۱۱۷۷, ” نُقْل.

” ۱۴۲۴, ” شیخ with *sukún*.

” ۱۵۴۵, ” برق را خو (GH).

” ۱۸۸۴, ” سبب چندان مرورا.

” ۲۴۷۹, ” عصر دزد. Cf. IV ۱.۱۵.

” ۲۴۵۷, ” جهالت.

” ۲۵۲۵, ” ترك گفتن تنفس را (GH).

” ۲۶۶۸, ” زفرزین بندهای.

” ۲۷۴۴, ” الْكُذْبُ.

” ۲۷۴۷, ” رنجور.

Verse ۲۹۹۵, *read* زاشتر آن یار.

- ” ۲۰۱۰, ” زیردست.
 - ” ۲۰۴۱, ” علیای او.
 - ” ۲۲۵۴, ” مخفی تر پرد (GH).
 - ” ۲۲۵۸, ” غیبیست (G).
 - ” ۲۵۱۲, ” زاعتدال.
 - ” ۲۵۲۰, ” پیشین ای غوی (GH).
 - ” ۲۵۲۶, ” فقیر.
 - ” ۲۶۹۹, ” اهل جسد (GH).
 - ” ۲۷۰۸, ” اُمّوْرا.
 - ” ۲۷۷۲, ” خانه گند (GH).
-

APPENDIX I.

Showing the variant readings of the Qóniya MS. designated as G (A.H. 677), the Constantinople MS. designated as H (A.H. 687), and the Constantinople MS. of Book I designated as N (A.H. 680), together with selected variants from the Cairo MS. designated as K (A.H. 768), in the First and Second Books of the *Mathnawí*.

BOOK I.

PREFACE. N omits the Preface. After the *Bismilláh* H adds وما
توفيقى إلا بالله.

P. ۱ (۱) The third أصول is suppl. in G. (۲) K منه يأكلون. (۷) H (۱۰) G قال suppl. after تعالى. G كئيل المصر corr. in marg. GK add رب العالمين after تنزيل من رب العالمين. GK add أن for بأن. H in marg. In G ولا من خلفه is suppl. in marg.

P. ۲ (۲) GH om. و before امام. GHK om. اهل. (۷) G حسن. (۸) G صدیق ابن الصدیق ابن الصدیق. H صدیق بن صدیق بن صدیق. (۱۵) H انور الدلائل. (۱۷) G وحده for رب العالمين. H om. G concludes with وآله. After خیر خلقه for سيدنا. G وصلى الله الخ وعترته وحسبنا الله ونعم الوكيل.

P. ۳ After the *Bismilláh* H adds الله. (۱) In GHKN the opening verse of the poem is:

بشنو این نی چون شکایت می کند * از جدایها حکایت می کند

- I may note here that B has بشنو این نی (not از نی). All my 14th century and later MSS. except K have حکایت in the first hemistich and شکایت in the second; and this reading is also found in all the editions which I have seen. (۲) GHKN = B.
- P. ۴ (۲۱) H کاسه چشم حریصان K جسم حریصان GK = Bul. آینه جانت از آن غماز نیست HK (۲۴) G عیب with *sukún*. (۲۵) In GHKN this verse follows the Heading.
- P. ۵ Heading: H پادشاه for پادشاهی N om. عاشق G و خریدن الخ. (۲۸) GN شدن پادشاه بر کینک رنجور و تدبیر کردن در صحت او (۵۰) G عالمیست (۴۷) N گنج در (۴۵) H جان شاه for پادشاه GHKN = ABL Bul. (۵۴) GHKN = ABL Bul.
- P. ۶ Heading: H = AB Bul. G om. بدرگاه آله G پادشاه ولی را N در خواب N و در خواب دیدن او ولی را (۵۷) فاش گو اندر دعا بر ظاهره K (۶۰) مدح و دعا GHKN حکیمی.
- P. ۷ (۷۴) N دید در خواب K = BL Bul. (۷۵) N در دوخته Heading: In GHN the Heading is suppl. in marg. by later hands. (۷۸) GHKN محروم گشت بی شری و بیع و بی گفت و شنید G in the second hemistich: (۸۰) GH داس مان GHN از آسمان G خوان و نان GHKN (۸۲) داس with *sukún*.
- P. ۸ (۹۰) HK نامردی کند and so G in marg. Heading: G has: ملاقات پادشاه با آن ولی که در خوابش نمودند and so N, which has بوده بودند (۹۴) GKN = B. (۹۶) GN وای نور حق and so corr. in H.

- P. ۹ The Heading is suppl. in GN by later hands. (۱.۱) In K this verse precedes the Heading. (۱.۷) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۱۱۹) GN = L, and so corr. in marg. H.
- P. ۱. (۱۲۱) G in the first hemistich: لیک شمی که ازو شد هست اثر, corr. in marg. (۱۲۴) GHK = ABL. N شرح کردن رمز (۱۲۲) GHN جابع and قاطع (۱۲۷) N = Bul. Instead of this verse G has:
- گفت مشکوف و برهنه گوی این * آشکارا به که پنهان ذکر دین
A corrector has written گوی این بی غلول above این and has added the second hemistich of the text-verse in marg.
- P. ۱۱ (۱۴۲) GHKN = ABL Bul. (۱۴۳) GHN گوی in both hemistichs. Heading: G om. با کیزک (۱۴۵) N از کیزک (۱۵۴) GHN = A.
- P. ۱۲ (۱۵۹) GHKN = C. (۱۶۱) N تا کی نبض از نام کئی (۱۶۲) GHN = AL Bul. (۱۶۴) GNK روی و نبض (۱۷۰) GHKN آمن (۱۷۲) G غاتفر. N غاتفر. G کدامست در گذر
- P. ۱۳ (۱۷۵) خانه اسرار تو is given as a variant in marg. G. H gives in marg. the variant of B Bul. for the first hemistich. HN دانه چون اندر زمین (۱۷۷) G و این مرادت (۱۸۱) G and so H in marg. سران KN سزاو. GK گنج for نقد, and so corr. in H. (۱۸۲) GHKN آن بعد از آن
- P. ۱۴ Heading: GHN فرستادن پادشاه (۱۸۵) In G پس is written above (۱۸۶) GHKN = BCL Bul. In HN the text-verse is given as a variant. (۱۸۷) HK = A Bul. (۱۹۰) N غره شد
- P. ۱۵ (۲۰۹) GHKN این صیاد (۲۱۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۶ The Heading is suppl. in marg. GN. (۲۲۲) GHKN آن مرد

- (۲۲۴) $H = A$, corr. above. (۲۲۹) $GN = B$, and so corr. in marg. H. (۲۲۷) N و تو بی پر.
- P. ۱۷ (۲۴۴) $GN = B$ Bul. (۲۴۵) GK آنچ در و همت Heading: G om. (۲۵۰) G که for سبز و گویا GN. (۲۴۷) H و اورا طوطی. مرد. and so corr. in H.
- P. ۱۸ (۲۵۸) GN هر گون نهفت with شکفت in marg. GHKN اندر آمد. (۲۵۹) $H = A$. (۲۶۰) G آن زمان آمد. (۲۶۱) GN کر چه N has the same second hemistich as A. (۲۶۲) N نوشتن شیر شیر ای کل. (۲۶۳) $H = AB$ Bul. (۲۶۴) GHKN = A Bul. (۲۶۵) GHKN و آن خورد زاید همه نور احد H gives نور as a variant for عشق.
- P. ۱۹ (۲۷۴) G شور دست. (۲۷۹) N فرقت. (۲۸۴) H مقام. (۲۸۹) H مرغزی و رازی اند. (۲۸۸) N امر after و. (۲۹۰) GN گوی for تیز و. In G گوی is suppl. above. (۲۹۳) GH کزدم.
- P. ۲۰ (۲۹۸) N وانکه for دانکه. (۳۰۰) $GHKN = BCL$. (۳۰۴) $GHKN = BL$ Bul. (۳۰۵) $GN = L$ Bul. and so corr. in H. (۳۰۹) $GHKN$ بعد از آن. (۳۱۰) $GHKN$ بعد از آتش.
- P. ۲۱ (۳۱۱) $GHKN$ این ضرورت. (۳۲۱) G گد کند.
- P. ۲۲ (۳۳۱) In GHK this and the following verse are transposed. (۳۳۸) HK رهزن عشوه ده. (۳۴۱) $GN = L$ Bul., and so corr. in H. (۳۴۴) $GHKN = ABL$ Bul. (۳۴۵) $GHKN$ بعد از آن.

- P. ۲۲ (۲۵۰) N اینک دین اوست (۲۵۹) KN = ABL Bul. (۲۶۱) بعد از آن GHKN (۲۶۲) خلق حیران ماند زان مکر نهفت GHKN.
- P. ۲۴ (۲۶۷) HN گرچه آمیزد corr. in marg. (۲۶۸) GHKN بچستندی in second hemistich. (۲۶۹) GHKN = ABL Bul. Heading: G om. کردن (۲۷۹) H از فنش, but originally وز and so corr. in marg.
- P. ۲۵ (۲۸۱) GHN صدر الصدور G تم (۲۸۶) H = AB Bul. (۲۸۹) GHKN فارغان نه حاکم و محکوم کس G زین قفس HKN. K has حاکم (۲۹۵) GN عقل را for خلق را, and so corr. in H.
- P. ۲۶ (۲۹۷) After this verse N adds the same verse which is added in BL Bul. (۴۰۰) H اسب جان را می کند GH اخ for اخو. (۴۰۱) HK = A, corr. in H. GN = BL Bul. (۴۰۲) GN مرغزار. (۴۰۵) GHKN = A. (۴۰۶) In G غار and یار are transposed. (۴۰۷) KN شد مجنون یار و با او N.
- P. ۲۷ (۴۱۵) GHKN = BL Bul. (۴۱۷) GN = B. (۴۲۲) N om. (۴۲۴) G مرده, with او suppl. after مرده. H gives مرده او زین عالم as a correction. (۴۴۱) In N this and the following verse are transposed.
- P. ۲۸ (۴۴۲) GHKN گوزینه G (۴۴۵) بر جان N (۴۴۸) از حسد آلوده GHKN.
- P. ۲۹ (۴۴۷) H. در جلابی. Heading: GHKN با وزیر.
- P. ۳۰ (۴۶۰) GHK بند آن وزیر, and so N originally. (۴۷۱) GHKN = ABL Bul.
- P. ۳۱ (۴۷۹) GHK پیش آید N پیش and دنیا و پیش GHKN (۴۸۷) پیش for پیش.
- P. ۳۲ (۴۹۸) GHKN = ABL Bul. (۴۹۹) GHKN = ABL Bul. Heading:

- GHKN (۵۰۱). اختلافات طومار H. اختلافات GHK. در بیان GHN
 نا کی N. خاک is suppl. above آب G (۵۰۸). ضیا for صبا
 and so K. شد دانه
- P. ۴۳ (۵۱۹) GH ازو for زو. (۵۲۷) In N this verse follows v. ۵۲۴.
- P. ۴۴ (۵۲۹) In G آن is suppl. above اش. GHKN مسخست نه.
- P. ۴۵ (۵۴۹) HK om. و.
- P. ۴۶ (۵۶۵) GK = B Bul. (۵۷۱) H = AB.
- P. ۴۷ (۵۸۲) In the second hemistich GN = B, and so corr. in H.
- P. ۴۸ Heading: GHK در خلوت. (۵۹۵) H = A, with وزیر suppl.
 above. (۶۰۲) In N this and the following verse are trans-
 posed. (۶۰۴) G پیداست. GH کم مباد. with از وی suppl.
 above in H. N کم مباد. K هرگز کم مباد. GHKN (۶۰۸).
 از وی کم مباد. (misprint) کیت for کیت
- P. ۴۹ (۶۱۲) GHKN نقش in the first hemistich for نقش (misprint).
 (۶۱۴) GHKN = ABL Bul. (۶۲۰) G و شاگردان و استادان. and
 so corr. in H. (۶۲۱) G از جبر او. GKN رُو. پنهان کند در ابر رُو.
 (۶۲۵) N زشتها گنه. corr. in marg. (۶۲۶) KN = L. (۶۲۷) N
 پس یقین شد این.
- P. ۴۰ (۶۳۶) GK و اندر آن کاری. G خداست. خوش را جبری کنی کین از خداست.
 (۶۴۲) GKN = BL.
- P. ۴۱ (۶۶۰) GKN طومارها. متن آن طومارها. and so corr. in marg. H. In the
 second hemistich GN have: چون حروف آن جمله تا یا از الف.
 The text-verse is suppl. by a later hand in marg. G. (۶۶۱)
 و از روی G (۶۶۵). آن طومار N

P. ۴۲ (۶۶۸) GHKN = ABL Bul. (۶۷۰) GN = L. (۶۷۶) GKN
دُست for دوست.

P. ۴۳ (۶۸۱) N اِفراد. G اَفراد as in text.

P. ۴۴ (۷۰۵) N کو گشته بود (۷۰۸) GHKN او for آن. (۷۰۹) GHKN
آن for او.

P. ۴۵ Heading: GH مصطفی صلی الله علیه وسلم (۷۲۰) GHN بر آن وصف.

P. ۴۶ (۷۲۸) N روح امین. Heading: GHN سعی نمود (۶۲۹) HN
اندر. In H که is suppl. before اندر. In GHKN this verse
precedes the Heading. (۷۴۲) GHKN = B. (۷۴۶) G نفع.

P. ۴۷ (۷۵۵) GN وآسمان معتبر, with مشنهر as variant in marg. K =
B Bul. (۷۵۷) GKN = A Bul., and s corr. in H. (۷۵۸)
بلبلان را G (۷۶۲) وا یافته K (۷۶۱) GHK منقلب رو as in text.
صبغة الله GN (۷۶۶) and so corr. in H. عشق با روی گلست
بترا سجود کند GKN Heading: بوی این رنگ GHKN.

P. ۴۸ (۷۷۵) GHKN = ABL Bul. (۷۷۶) GHKN سیاه. GHKN
و آب G (۷۷۷) آب. H gives شاه as a variant for آب. بر آب راه
with *idāfat*.

P. ۴۹ Heading: HKN طفل کوچک (۷۸۲) K = B, and so in marg.
H. (۷۸۵) GHKN = ABL Bul. (۷۹۲) GH = AB.

P. ۵۰ (۷۹۸) GHKN = AL Bul. (۸۰۱) GHKN = ABL Bul. (۸۰۹)
H = AL.

P. ۵۱ Heading: G محمدا صلی الله علیه وسلم (۸۱۲) GHKN = ABL Bul.
(۸۱۴) G = B, and so corr. in H. (۸۱۶) GHKN = ABL Bul.
(۸۱۸) G = Bul. (۸۲۰) GHKN = B Bul. (۸۲۲) H ای جهان سوز
corr. above. N وای.

- P. ۵۲ (۸۲۷) GHKN = ABL Bul. (۸۲۹) GKN = AB Bul., and so
corr. in H. (۸۳۹) GKN پیچان as in text. (۸۴۱) HK = AB Bul.
G gives هوا as a variant in marg.
- P. ۵۳ (۸۴۴) GK = AB Bul., and so corr. in H. (۸۵۱) G باد آتش
هود پیغمبر, corr. in marg. Heading: GN om. HK
(۸۵۵) GHN = ABL. (۸۵۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۵۴ (۸۶۲) GHKN = ABL Bul. (۸۶۶) KN = ABL Bul. Heading:
نصائحان و خاصان KN suppl. in G. In N the Heading
follows v. ۸۷۲. (۸۷۴) GHKN آتش زابتدا. (۸۷۵) GHKN =
ABL Bul.
- P. ۵۵ (۸۷۹) GHKN = ABL Bul. (۸۸۲) H تصعد. (۸۸۳) GH
متحفاً. (۸۸۹) N = B.
- P. ۵۶ (۸۹۷) GKN = B. (۹۰۰) GHKN = ABL. (۹۰۱) GHKN =
ABL. (۹۰۲) G کردم. (۹۰۵) بعد ازین اندر پی صیدی میا.
P. ۵۷ (۹۱۶) H کسپی.
- P. ۵۸ Heading: GHKN om. باز. (۹۲۳) G دست with *idāfat*. (۹۲۵)
GH پس for جبری, which G
gives as a variant.
- P. ۵۹ (۹۴۲) N خنثیات. (۹۴۳) GHKN = AB. (۹۴۵) GHN = L.
(۹۵۵) G کسپ. (۹۵۶) HK مردی.
- P. ۶۰ (۹۶۰) G بوک. (۹۷۰) GHN از کی bis.
- P. ۶۱ (۹۷۲) H = AB, corr. above. (۹۷۸) GN يك دو روزك. H
روزه corr. to روزك.
- P. ۶۲ (۹۹۰) G باد مهر من لدن, and so N. H باد مهر من لدن, with
علم من لدن as variant. (۹۹۱) GHKN = ABL Bul. (۹۹۳) N

- ۹۹۷) GHKN = ABL. بر هر که فتادی G (۹۹۶) خرگوش و شگال
 • (۹۹۸) N وفا. Heading (3): GHKN = AB Bul. (۱۰۰۲)
 GHKN = ABL Bul. (۱۰۰۴) N از فلک.
 P. ۶۳ Heading (2): H باز جواب. (۱۰۱۴) GHKN = ABL Bul.
 (۱۰۱۵) GHKN = B Bul.
 P. ۶۴ (۱۰۲۵) G معیست س. Heading: GH منافع دانستن. (۱۰۲۷)
 GHKN = AB Bul., corr. in K. (۱۰۲۸) N om. و. (۱۰۲۹)
 GHKN = ABL. (۱۰۳۲) GHN = ABL. (۱۰۳۵) G = L.
 P. ۶۵ Heading (2): GHN = AB.
 P. ۶۶ (۱۰۵۹) H داند for بیند, corr. above. (۱۰۶۰) G om. و. G
 میان نامها. (۱۰۶۵) GKN = L, and so corr. in H.
 P. ۶۷ (۱۰۷۲) GHN = AC.
 P. ۶۹ (۱۱۰۷) GHKN مکرا. (۱۱۱۲) GHKN = ABL Bul. (۱۱۱۶)
 جوینان and جست جو N (۱۱۱۷) واسپ°, with *sukūn*.
 و پرسان.
 P. ۷۰ (۱۱۱۹) GHKN = AB. (۱۱۲۸) GHKN = AB Bul. (۱۱۳۵)
 ابصار ما GHN.
 P. ۷۱ Heading: GHKN = ABL Bul. (۱۱۵۲) N ریت. (۱۱۵۴)
 GH = L Bul. in the first hemistich. GHKN = ABL Bul. in
 the second hemistich. (۱۱۵۵) G کو for که. GHKN او بر زمین.
 و. (۱۱۵۶) G om.
 P. ۷۲ (۱۱۶۰) GN جریش. GHKN زهر هر دانش. (۱۱۶۱) KN =
 ABL Bul. (۱۱۶۳) GHKN خاص. (۱۱۶۹) GHK خرگوشی.
 مه آ ر H. کی باشد GH (۱۱۷۳).
 P. ۷۳ (۱۱۷۷) G = L, and so corr. in H. (۱۱۷۸) In the second

- hemistich $GN = B$. $H = AL$ Bul. K تو بر تو
 می‌گشت (۱۱۸۷) $GHKN = ABL$ Bul. (۱۱۸۸) GH می‌گشت.
- P. ۷۴ (۱۲۰۰) N سنگ و گوهر پشم و بشم
 Heading: H تاریک for بسته. (۱۲۰۲) $GHK = A$.
- P. ۷۵ (۱۲۱۴) $GHKN = AB$ Bul. (۱۲۱۵) G گفت کوتاه
 $GHKN$ و چه عمقست و چه رنگ N بجایست.
- P. ۷۶ (۱۲۲۵) N از اول (۱۲۲۶) $N = B$. (۱۲۲۷) $GHKN$ and گدای
 (۱۲۴۱) $GHK = AB$ Bul. in the first hemistich. خدای
 $KN = C$.
- P. ۷۷ (۱۲۴۲) $G = L$ Bul., and so corr. in marg. H . N نقشش این
 (۱۲۴۴) $with$ تو written above the line, بُد پیش حق تو با منی
 Suppl. in marg. N . (۱۲۴۸) $GK = AB$ Bul. $H = AB$ Bul.
 in the first hemistich. In the second hemistich H has the
 same reading as in the text, but gives the reading of AB
 Bul. in marg. (۱۲۵۲) $GKN = ABL$ Bul. (۱۲۵۵) $GHN =$
 A Bul., corr. in G .
- P. ۷۸ (۱۲۶۰) N بر فراز بخت, corr. below. Heading: N پای بر کشیدن
 (۱۲۷۱) $GHKN$ رنگ رُو [و in the text is a misprint]. H
 دارد صبر GK (۱۲۷۲) $corr.$ in marg. از حال دارد صد نشان
 و نکر GHN (۱۲۷۴) and پا بُرد and سیما بُرد. This is also the reading
 of ABC Bul.
- P. ۷۹ (۱۲۷۹) G اختران (۱۲۸۰) $GK = L$, and so corr. in H .
 (۱۲۸۳) KN و تب. HN دلز و همچون خلال
 $GHKN = ABL$. (۱۲۸۴) N گرو روح را $with$ کو as variant.
 (۱۲۸۸) $GHKN = ABL$ Bul. (۱۲۸۹) H فهم می‌کن جزوهای

H (۱۲۹۲) دل بر گرگ N (۱۲۹۳) corr. in marg. منبسط
کندر میانش GH زاشتی.

P. ۸. کاینستم GH (۱۲۹۷) پای GH. Heading (1): GH الف GH (۱۲۹۴)
GHKN om. عکس خرگوش را N آن خرگوش را G. Heading (2):
در آب.

P. ۸۱ (۱۲۱۰) KN = AL Bul. (۱۲۱۱) KN = C. G in the first
hemistich has ای که تو از جاه ظلی می‌کنی and so corr. in H;
the words جاه ظلی appear to have been altered in G; in the
second hemistich G has دانک بهر خویش چاهی می‌کنی and so
corr. in H. H has:

ای که تو از ظلم چاهی می‌کنی * از برای خویش دای می‌کنی

In marg. H دانک اندر قعر چاه بی‌بنی is given as a variant of
the second hemistich. (۱۲۱۹) GHN = ABL Bul. (۱۲۲۱) G
in the second hemistich و بر خود آن دم تار لعنت می‌تنی and so
corr. in H. (۱۲۲۵) N او for بود. (۱۲۲۴) N.

P. ۸۲ (۱۲۲۷) In the first hemistich HK = AB Bul. N در روی عم.
In the second hemistich HK = A Bul. (۱۲۲۹) Instead of this
verse H has the same verse as AB. The verse given in the
text is suppl. in marg. H with داشتی for ساختی. (۱۲۳۲) In
the second hemistich G has در بدی از نیکوی غافل شدی with
the reading of the text suppl. in marg. (۱۲۳۴) HK = AB Bul.
(۱۲۳۴) HK = AB Bul. (۱۲۳۸) In the second hemistich
GKN = B Bul., and so corr. in H.

P. ۸۳ (۱۲۴۰) HN مرغزار. (۱۲۴۸) GHKN در رقص. GHN گزید جان.

- (۱۴۵۰.) N چنين تنگي. (۱۴۵۱) G چاه and نفس with *sukún*; H adds the *idáfat* to both. N om. و. (۱۴۵۲) G يا قوم.
- P. ۸۴ Heading: N گر for گرد. N گفتن نخچيران خرگوش را. (۱۴۵۸) GHN = AB Bul., and so K, which om. و. (۱۴۶۲) N وش (گوش). (۱۴۶۸) کی باشد GH بود for بُد (۱۴۶۵). اورا چون بمالیدی HN om. و before نوبت. After this verse GHK have the same Heading as ABL Bul. In N the Heading follows v. ۱۴۶۷.
- P. ۸۵ Heading: GHK المجاهد bis. (۱۴۸۲) GHK = ABL Bul. N دارند دایم جزوها, and so corr. in H.
- P. ۸۶ Heading: N بامير المومنين. GH کرامات عمر را. (۱۴۹۲) HN قصر with *idáfat* as in the text. (۱۴۹۵) GN = CL.
- P. ۸۷ (۱۴۰۲) N ور نیني. (۱۴۰۵) N ایت for اید bis. (۱۴۱۴) In N this verse follows the Heading. The hemistichs are transposed, but the error is indicated. Heading: N om. روم. GN زیر درخت. (۱۴۱۶) GHKN = ABL Bul.
- P. ۸۸ (۱۴۲۴) GKN = A Bul., and so corr. in H. Heading: G om. HN om. روم. HN بامير المومنين. (۱۴۲۸) GHKN = AB Bul. (۱۴۲۹) This and the following verse are transposed in N. (۱۴۳۷) GHK = AB Bul.
- P. ۸۹ (۱۴۴۶) GHKN = ABL Bul. (۱۴۵۱) N و کانش. (۱۴۵۲) GHKN دمد for دهد (misprint). (۱۴۵۷) G رُخشان. G آن کم او گفت. H آن کم آن گفت. corr. to the reading in the text. KN آن کم کو گفت.
- P. ۹. (۱۴۶۲) HK = AB Bul., corr. in H. (۱۴۶۷) GHKN = ABL Bul. (۱۴۶۹) HK = AB Bul., corr. in marg. H. (۱۴۷۴) HN = ABL Bul.

- P. ۹۱ (۱۴۷۷) HK = ABL Bul., corr. in H. (۱۴۷۸) N شقّ الحجر.
 (۱۴۷۹) GHKN = ABL Bul. Heading: G خود را بخدای تعالی.
 (۱۴۸۰) GHKN = AB Bul. (۱۴۸۲) HK زآنک ناطق حرف.
 (۱۴۸۷) GHKN هر دو for جمله.
- P. ۹۲ (۱۴۹۲) G = B Bul. (۱۴۹۵) GHKN کی for که. GHKN یار را
 (۱۴۹۶) N يك مثل N. (۱۴۹۷) N بيآزار و بين N. خوش کن
 دستی. In H را is suppl. after دستی. G کورزان بود.
 (۱۴۹۹) GH زآن for زين. In the first hemistich K = B, and
 so corr. in H, while N gives the reading of B as a variant.
 In the second hemistich G has مرعش را گي پشيمان دیديش.
 (۱۵۰۰) GHKN = ABL Bul. (۱۵۰۲) H بحث عقل, corr. in
 marg. GN قوامی. (۱۵۰۴) G بحث for حکم, which is given
 as a variant. (۱۵۰۷) N این for ای. H om. و after ملزوم; it
 appears to have been suppl. in G. (۱۵۰۸) GH زآنک بينايي.
 In H the words عصا پس عصا بس may be read as عصا پس or عصايش.
 N از عصا و از عصاکش فارغست.
- P. ۹۳ (۱۵۱۰) N ماست for اوست bis. (۱۵۱۲) GHK = L. (۱۵۱۳)
 N = BL. Heading: K رسول روم and so corr. in H. GHK
 کرده تو ياد را G. (۱۵۱۸) N بجشم (sic) N. اجساد for جسم.
- P. ۹۴ (۱۵۲۵) N بود N. (۱۵۲۶) N om. و. شکر طوق حق درين گردن بود N.
 Heading: و اندر ضبط N. فلاسنگست GH. (۱۵۲۸) N همچو سرکه N.
 دانه چون آمد بخاک او گشت N. (۱۵۳۱) N سرّ for معنی GHKN.
 گشت N. (۱۵۳۲) GHKN = ABL Bul. N گشت گشت H. گشت
 G. (۱۵۳۴) G سنگ with معا above. corr. below. زنند و با خبر.
- P. ۹۵ (۱۵۳۷) GHKN = AB Bul. (۱۵۳۸) In N this and the fol-

- lowing verse are transposed. (۱۵۴۰) H قصص. (۱۵۴۲) N = AB Bul. (۱۵۴۴) GHKN ما بدین HN ننگین قنص. Heading: GHN = AB Bul. (۱۵۴۷) G محبوس with *sukún*. N زیبا و محبوس.
- P. ۹۶ (۱۵۵۲) GHKN گفتش. (۱۵۵۸) HN مرغزار. (۱۵۶۱) GH = AL.
- P. ۹۷ (۱۵۷۹) H ایمانهای خلق. (۱۵۸۵) GHK = ABL Bul. (۱۵۸۶) H gives او as a variant for وی.
- P. ۹۸ (۱۵۸۹) N لرزید پس. N om. و after مرد. (۱۵۹۱) G روح. GHN آه‌نشست. (۱۵۹۲) N سنگ. (۱۵۹۴) GH = AB Bul. (۱۵۹۸) GHKN = AB Bul. (۱۶۰۲) GHKN = ABL Bul.
- P. ۹۹ Heading: N. om. فرید الدین. GHN عطار. GH روحه for سره. (۱۶۰۵) GN ای مرد جری and so corr. in H. KN have جری. (۱۶۰۸) H سینه for بحر, corr. above. GK = AB Bul. in the first hemistich, and so corr. in H. (۱۶۱۲) N آن for او. G در منکر رود, with ناقص suppl. above. H gives منکر as a variant. Heading: N om. مر. G om. یا ما.
- P. ۱۰۰ (۱۶۱۷) GHN گریخواهی عصا. (۱۶۲۲) GHKN خاموش بود او. (۱۶۲۵) H = AB. (۱۶۲۶) G بُد آغاز, and so corr. in H. (۱۶۲۷) H از ره گوش, corr. above. (۱۶۲۸) GHK وادخلوا.
- P. ۱۰۱ (۱۶۲۶) KN می‌باش و هم. (۱۶۲۸) In G قدر is suppl. above. (۱۶۴۲) GHKN کو for کان. H کسپ. (۱۶۴۳) N کو for چون. (۱۶۴۹) GHKN = ABL Bul. (۱۶۵۰) N بیخشود. (۱۶۵۱) GHKN = AB.
- P. ۱۰۲ (۱۶۵۲) N چرا. N تراف for نشاف, corr. in marg. (۱۶۵۸) G که آن جست. (۱۶۶۴) GHK = B. In N vv. ۱۶۶۴-۱۶۶۸

- are placed after v. ۱۶۸۷, and vv. ۱۶۶۵ and ۱۶۶۶ are transposed. (۱۶۶۵) N بی اجل. (۱۶۶۶) GHKN = ABL Bul. (۱۶۶۸) G گشت. (۱۶۷۰.) In N this verse follows v. ۱۶۷۶.
- P. ۱.۴ (۱۶۷۷) Suppl. in marg. N. GK از نبی خوانید, and so corr. in H. (۱۶۸۳) H دلهاشان, corr. in marg. (۱۶۸۴) GHKN با آن (sic) . G خوی این (۱۶۸۶) GH. G (sic) خانها (sic) . می شناسند. (۱۶۸۷) N آید چو روز.
- P. ۱.۴ Heading: N و نوحه کردن. HK for پس. G و پس. and so corr. in H. (۱۶۹۳) GHK بر جست. N بودست. (۱۶۹۴) G وری, which is also the reading of C. HKN چگونم مرترا.
- P. ۱.۵ (۱۷۰۷) G نور for صبح in the first hemistich, and so in marg. H. G صبح for نور in the second hemistich. HK صبح افروز من, with روز as variant in H. (۱۷۱۱) N این دریغ من. (۱۷۱۲) HN حکم حق, and so corr. in G. In H او عشق is given as a variant. (۱۷۱۳) H غیبت آن بود کاو غیر همهست, corr. in marg. (۱۷۲۵) H خود. N چون بود. او چو. (۱۷۲۶) HN مرغزار.
- P. ۱.۶ (۱۷۳۵) In H یافتم and یافتم are transposed. (۱۷۳۶) Suppl. in marg. G. This and the following verse are transposed in H. (۱۷۳۷) This and the following verse are suppl. in marg. N. (۱۷۳۹) GHK = AB Bul. (۱۷۴۱) N آب هم جوید.
- P. ۱.۷ (۱۷۵۵) GHKN = ABL Bul. (۱۷۵۷) N غرقند اندرین. (۱۷۶۰) GK = B Bul. (۱۷۵۸) GHKN نکرדם زآن بیان. G افهام. HN = AL, corr. in H. (۱۷۶۳) Suppl. in N.

P. ۱.۸ Heading: G om. و before در معنی, and it is suppl. in H.

The words from و در معنی to the end are suppl. in marg. N.

(۱۷۶۷) H حیف و غین and شستن GHKN. با سلطان بود H.

(۱۷۶۸) H رسد. (۱۷۷۲) N om. verses ۱۷۷۲-۱۷۸۲, which are suppl. in marg. with the exception of v. ۱۷۷۸. (۱۷۷۶)

GHK = AB Bul.

P. ۱.۹ (۱۷۸۲) GH ازو for کزو. (۱۷۸۴) GHKN = AB. (۱۷۸۶)

N يك شوند G امرکن without *idāfat*. In K ن is

written above the final *alif* of یا. (۱۷۹۲) G درو بش, and

there is also a dot above the penultimate letter, *i.e.*

درونش.

P. ۱۱. (۱۷۹۶) GH گَرِشَم. (۱۸۰۰) KN = L. (۱۸۰۵) GHKN وحشان.

(۱۸۰۷) GHN عقل و کلّ H, صبح و پناه, corr. in H. (۱۸۰۸) H

جان. (۱۸۰۹) N = L. (۱۸۱۱) In G a corrector has added

ست after ما in both hemistichs. Heading: Suppl. in N.

(۱۸۱۴) H in marg. تا شود پیدا که چون شد حال او. In H

this and the following verse are transposed, but the error has

been corrected.

P. ۱۱۱ (۱۸۱۵) N درد و غین. (۱۸۲۴) GN هرچه می‌کوشند اگر مرد.

برون افگندن خواجه طوطی, and so in marg. H. The reading of the text is suppl.

in G by a later hand. Heading: N شرق in G.

suppl. above از چرخ (۱۸۲۶). مرده‌را از قفص

and so corr. in GH. (۱۸۳۰) KN گشاد

P. ۱۱۲ (۱۸۲۶) GHKN حیلها for چشمها. G writes جَشْمَها, and pos-

sibly the Arabic word is intended. In the second hemistich

H has the same reading as A, and gives the text-reading as a variant. (۱۸۲۸) G گشت. Heading (1): N و بر پریدن. (۱۸۴۵) GN طوطی بی نفاق and so corr. in H. پر مذاق is given in G as a variant. GH سلام الفراق.

P. ۱۱۳ (۱۸۵۰) N منم همباز تو. (۱۸۶۶) KN پاید نهان and so corr. in GH. KN دنبل for دمل.

P. ۱۱۴ (۱۸۶۸) GKN = B Bul., and so corr. in H. (۱۸۶۹) GK وین جمال. (۱۸۷۱) G گور with *sukûn*. (۱۸۷۲) GHK = A. (۱۸۷۶) Suppl. in marg. N. GH om. ای. (۱۸۷۷) GHKN زتو بگریختند K. زتو بگریخت او and آویخت او GH. آنک اندر. Heading: After N adds لم یکن کان.

P. ۱۱۵ (۱۸۸۴) GK کند *bis*. GHK نشفش. (۱۸۸۵) GHK = BL Bul. غرق می گردند در بحر N. (۱۸۸۶) GHK = B Bul. (۱۸۹۰) N غرق می گردند در بحر. (۱۸۹۲) GHK = ABL Bul. (۱۸۹۷) GHKN = B Bul.

P. ۱۱۶ (۱۹۰۷) N نابینا و آرز. In H زرد is given as a variant for درد. (۱۹۱۱) GN نمایی with بروی as variant in G. Heading: N om. from عهد to عنه. N روزی زنی نوایی. در میان.

P. ۱۱۷ (۱۹۱۷) G یا رسیلی. (۱۹۲۶) N زلای نفس. In the second hemistich GK = B Bul., and so corr. in H. (۱۹۲۰) KN = BL Bul., and so H in marg. (۱۹۲۱) GKN = B, and so in marg. H. (۱۹۲۲) N این آوازا از وی جداست.

P. ۱۱۸ (۱۹۳۵) GKN = BL Bul., and so in marg. H. (۱۹۴۴) GN = B Bul. (۱۹۴۵) GK خنب. GH شاد آن. (۱۹۴۷) N اورا for آنرا.

- P. ۱۱۹ (۱۹۴۹) GKN = ABL Bul., and so corr. in H. Heading:
 N تفیسر حدیث پیغامبر علیہ السّلم انّ الخ
 GH. N جان ناری. Instead of this verse GH have the verse:
 جان ناری یافت از وی انطفا * مرده پوشید از بقای او قبا
 which follows v. ۱۹۵۵ in ABKL Bul. (۱۹۵۶) HKN خلتان for
 گشت, and so suppl. in G. (۱۹۶۰) N = L. (۱۹۶۱) H گشت,
 corr. above. N لقمانیست.
- P. ۱۲۰ (۱۹۶۲) GHN لقمه و این N, corr. in H. N لقمه
 in second hemistich خار, corr. in H. (۱۹۶۳) H نیز
 for گنی. H بیرون گنی. G (۱۹۷۰) اشتری N. (۱۹۶۷) نیز
 in text. (۱۹۷۴) G نام with *sukūn*. (۱۹۸۰) N بسیاری. GK
 وفا, and so H in marg. (۱۹۸۱) GH = ABL in the
 second hemistich.
- P. ۱۲۱ (۱۹۸۷) GH سلسلت. N خواندم (۱۹۹۲).
- P. ۱۲۲ (۲۰۰۲) G وین نمك. (۲۰۰۷) This and the two following
 verses are suppl. in marg. N. (۲۰۰۸) GHK = B Bul. (۲۰۰۱) N
 مرد HN (۲۰۱۲). Heading: G مصطفی صلی الله علیه وسلم. نو همینی
- P. ۱۲۳ (۲۰۲۲) G اسرار گل. (۲۰۲۴) H از بوی گل. GNK
 = L Bul. (۲۰۲۶) N om. و. (۲۰۲۹) In N روی and موی are
 transposed. N تن و بازوی او.
- P. ۱۲۴ (۲۰۴۱) G رج و غین as in text. H رنج. KN رنج.
- P. ۱۲۵ (۲۰۵۰) Suppl. in marg. N. In the first hemistich H = AL,
 corr. in marg. (۲۰۵۵) GHKN اولیا. (۲۰۵۶) GHKN
 = AB Bul. (۲۰۵۹) GHKN = ABL. Heading: پرسیدن صدیقه
 از پیغامبر که

- P. ۱۲۶ (۲.۶۲) N *پُر آفات* for ناخوش ذات (۲.۶۳) N *پُر نژاد*. Heading: N *قصه مطرب و بیان کردن*. G *مخلص*.
 (۲.۷۸) $GH = ABL$ Bul. (۲.۷۹) $GK = AC$.
- P. ۱۲۷ (۲.۸۲) H *زبی کسپی*. GHK *ان* for *کآن*. H *کسپ* (۲.۸۵). (۲.۹۲) N *چونک زد بسیار* G (۲.۸۸) and so corr. in H. (۲.۹۴) $GHKN = L$. (۲.۹۴) H = A Bul. *مست بر صحرا و عقی*.
 (۲.۹۸) The hemistichs are transposed in N. N *حجم* for *طول*.
- P. ۱۲۸ (۲۱.۹) N *تازیگست*. H gives *مست* as a variant for *آنج گفتم*. (۲۱۱۲) $GHK = AB$ Bul. N *هست*.
- P. ۱۲۹ Heading: N *استن حانه*. G *پیغامبر صلی الله علیه وسلم*. GHKN *مصطفی صلی الله علیه*. G *مبارک ترا*. GHK *گفتند*. N *انبوه شد*. (۲۱۱۶) $GK = BL$. (۲۱۱۷) *با آن استن صریح و روشن*. N *وسلم*.
 (۲۱۱۹) N *روز دین*. GHKN *تا ابد*. GHK *حقت سروی*.
- P. ۱۳۰ (۲۱۲۵) GHKN *زاهل تفلید*. In the second hemistich $GKN = BL$ Bul., and so corr. in H. (۲۱۴۱) $GHKN = AB$ Bul. (۲۱۴۲) GH *خلق* with *idāfat*. (۲۱۴۸) This and the following verse are transposed in N. (۲۱۴۲) $GHKN = A$ Bul.
- P. ۱۴۱ (۲۱۴۶) $GNK = B$ Bul. Heading: G *صلی الله علیه وسلم* bis. (۲۱۵۶) $GHKN = ABL$ Bul. (۲۱۵۹) $GHK = ABL$.
- P. ۱۴۲ Heading: G *باو* for *او*. (۲۱۶۹) GHKN *پیر او ندید*. (۲۱۷۰) GH *آمد او*.
- P. ۱۴۳ (۲۱۷۶) GKN om. *ماند* before. (۲۱۸۴) $GKN = B$ Bul., and so corr. in H. N has *می تنید* for *می طپید*, which is given in marg. as a variant. (۲۱۸۹) N *با عطا و با وفا*. N *بر جفا*.
 (۲۱۹۰) $GHK = AB$ Bul. (۲۱۹۳) GH *دلن*.

- P. ۱۴۴ Heading: GHN om. که نیستیست, which is suppl. in marg.
 N. K که مستیست (۲۲.۲) N آشی در زن (۲۲.۷) GHKN =
 ABL Bul.
- P. ۱۴۵ (۲۲۱۲) GHKN = ABL Bul. (۲۲۲۲) N می‌رسند.
- P. ۱۴۶ Heading: N بهر بازاری N om. که before اللهم (۲۲۲۳) G
 (۲۲۲۷) The. گای خدایا N (۲۲۲۵) ای خدایا N (۲۲۲۴) فرشته
 order of the following verses in K is: ۲۲۲۹, ۲۲۴۱, ۲۲۴۲,
 ۲۲۲۸, ۲۲۴۰, ۲۲۴۲, ۲۲۴۴. (۲۲۲۸) N = CL. (۲۲۴۰) GHKN
 (۲۲۴۴) G = Bul. یاغیان او
- P. ۱۴۷ (۲۲۴۹) GHN = ABL Bul. (۲۲۴۰) G اُشپس H om. و after
 GKN خورد و حوادث پاك موش and so corr. in H. موش
 نیتانی K. ورنی دانی GHN (۲۲۴۳) و در اثبات N (۲۲۴۱)
 Heading: N امیر المومنین. گوش کن باری زمن N. گوش کن GHK
 GHKN بخششش (۲۲۴۶) نداشت در عالم N. خلیفه
 KN = AB Bul. (۲۲۴۸) صاف آمد
- P. ۱۴۸ Heading: N ماجرا کردن. GHN om. after زن. HN om. و
 HKN = CL. (۲۲۵۷) GHK = AB Bul. قلت after
- P. ۱۴۹ (۲۲۶۲) H شب for چون GK = B Bul., and so corr. in H.
 Heading: N محتاج نسبت بمذعیان N. و بر در بسته را N (۲۲۶۴)
 GHKN = ABL Bul. (۲۲۶۸) میهمان for میزبان
 GHN = Bul.
- P. ۱۴۰. (۲۲۷۰) In N this verse follows v. ۲۲۶۷. (۲۲۷۲) GH om.
 GHKN = (۲۲۷۵) که خود هست او N (۲۲۷۴) پیش before و
 ABL Bul. (۲۲۷۷) N ام for ام bis. N حق و (۲۲۸۰) حقم
 H = A Bul. (۲۲۸۲) دیوار تنش N (۲۲۸۱) از پیش و کم GHK

P. ۱۴۱ Heading (1): N ببندد GHN ببندد. N که آنرا شیخش. Heading (2): GHKN زن باشد. and om. بنادر نادر. فقر بیان کردن با G. G. The words صبر و خود را. GHKN om. خود. In H جو برق is نئی مانند N (۲۲۹۰). GHKN om. دی. کا اعتماد GH (۲۲۹۲) suppl. above.

P ۱۴۲ (۲۲۹۵) GHKN از ار (misprint). H بود و گرد. KN باد. H (۲۲۰۴) GK = B, and so corr. in H. H (۲۲۰۶) N writes این فسانه زر GHKN. نام زن above. و بود ماست. (۲۲۰۸) N = L. GH = ABL Bul., and so N, which transposes آن and این.

P. ۱۴۳ Heading: N مر شوهر را. N از قدم خود و مقام مگو. G (۲۲۱۶). GHKN = ABL. (۲۲۱۹) کار بار G (۲۲۱۷). دَحْوَت. N سوی ما (۲۲۲۶). GHK استخوان. با سگان بهر حدث N. کم عقل به N (۲۲۲۸).

P. ۱۴۴ (۲۲۲۹) GH کزدمست. GHK تو (۲۲۳۰). GHKN = AB Bul. (۲۲۳۲) GHKN = ABL Bul. (۲۲۳۵) GK = BL Bul. (۲۲۳۷) GHKN ورسوای شور, as in the List of corrections. (۲۲۴۰) GK = B Bul., and so corr. in H. H = AL. Heading: HKN در فقر و فقیران. G om. در before. GHKN = AB Bul. (۲۲۴۲) فقیران.

P. ۱۴۵ (۲۲۴۷) GHN برهنهش. HN ملک و مال (۲۲۵۴). GHKN سوزان. N. آتشش سوزا GHK. N = C. (۲۲۵۸) خدا و خالق. GHKN سوزان. N. (۲۲۵۹) GK = B Bul., and so corr. in H. N ور بگیرم.

P. ۱۴۶ (۲۲۶۴) HN = L. (۲۲۶۴) GHK = AB. Heading: GHK چون. GHKN (۲۲۶۹) امام همه باشد N. راست گوتر GHK. تابها از رنگها

= AB Bul. (۲۴۷۲) KN آن طمع را. N او for و. (۲۴۷۴) GHK = ABL Bul.

P. ۱۴۷ (۲۴۷۸) N کشند. (۲۴۸۴) GHKN جنگ for لحن. (۲۴۸۵) N چون for گر. (۲۴۹۰) N او for و.

P. ۱۴۸ Heading: GHKN استغفار کردن. (۲۴۹۶) N = Bul. GH سستی as in text. (۲۴۰۰) GHKN and جان تو کز بهر (۲۴۰۲) نُستم. (۲۴۰۹) GHKN زین قدر. (۲۴۰۵) بُر سیم. (۲۴۰۴) N فدا. GK یا بشیرین. N سپاناخ. GHKN

P. ۱۴۹ (۲۴۱۱) GHKN = AB Bul. (۲۴۱۲) H من نهم, corr. above. (۲۴۱۴) N آن مکن. (۲۴۱۶) GH دلمن. (۲۴۱۹) GHKN = AB Bul. (۲۴۲۴) N جفايش.

P. ۱۵۰. (۲۴۲۷) N وز حمزه پیش. (۲۴۲۸) GK = B, and so corr. in H. (۲۴۲۹) N زآتشش. GK او زآتش, and so corr. in H. (۲۴۳۰) GKN = B, and so in marg. H. (۲۴۳۴) GHK = ABL Bul. In the second hemistich N has زآنك ايشان تند و بس حیوانیند. (۲۴۳۵) Suppl. in marg. N. (۲۴۳۷) HN گویی, altered to گویا in H. Heading (2): GHKN آن اعتراض. N om. اشارت.

P. ۱۵۱ (۲۴۳۹) GHK جان چون آمدم. In the second hemistich GHKN = ABL Bul. (۲۴۴۲) N ای زن گنه کار توم. (۲۴۴۷) Suppl. in marg. N. Heading: GHKN زهر و پازهر. N ظلمت. (۲۴۴۸) G = B. HK = AL Bul. (۲۴۴۹) N در گردنم. (۲۴۵۰) هم زآن N

P. ۱۵۲ (۲۴۵۵) K = B, and so corr. in GH. (۲۴۵۶) GHKN = BL Bul. (۲۴۵۷) GHKN موصول, without *hamza*. (۲۴۶۱) N = C. (۲۴۶۴) This and the following verse are transposed in N.

(۲۴۶۸) GK دارند. The reading of H is uncertain. (۲۴۶۹)
GHKN برین نکتہ. (۲۴۷۰.) After this verse GK insert the
verse which is added in BL Bul. It is suppl. in marg. H.

P. ۱۵۲ (۲۴۷۱) G om. The verse has been suppl. in marg. by a corrector. (۲۴۸۱) GHK بازگونه‌ست. GNK نفرت فرعون, and so H in marg. Heading: N از هر دو.

P. ۱۵۴ (۲۴۹۲) H رشیدا (۲۴۹۴) GH سغبه (۲۵.۱) GK = L in the first hemistich. GN = B in the second hemistich, and so corr. in H. (۲۵.۲) N خورشید. GH دریایی. GHK corr. in H. (۲۵.۳) N خورشید. GH دریایی. GHK corr. in H. (۲۵.۴) GH = AB, corr. in G. (۲۵.۵) GK = B, and so H in marg. (۲۵.۶) Suppl. in marg. HN.

P. ۱۰۰ Heading: N چشمشان را اندک نماید. N حسن صالح را. N
 N GHKN = (۲۰۱۵). ناقه. GH (۲۰۱۲). آب کور و نان کور N
 ABL Bul. (۲۰۱۷) GHKN om. (۲۰۱۹) In the first hemistich
 GHN = A. GN تاش آزارند, and so corr. in H.

P. ۱۵۶ (۲۵۴۱) G مُعَلَّن with مُبَرَّم as variant. (۲۵۴۲) HN نو میدید.
GN ساعدرا, and so corr. in H. H has برُو ساعد گران. (۲۵۴۵)
N روز سیم GK (۲۵۴۷) روى for رنگ.

P. ۱۵۷ (۲۵۴۸) GHKN = AB Bul. (۲۵۴۱) GHKN = ABL Bul. (۲۵۴۲)
H خانه for خلوت, corr. above. GHN دود و نفت. (۲۵۴۴) G
اشك ريز از جانسان, and so corr. in H. N اشك ريزان جانسان
(۲۵۴۹) GH کردید. (۲۵۵۷) Suppl. in marg. N.

P. ۱۵۸ (۲۵۵۸) GHK = ABL Bul., with *خوانند* *میں*. H. In the first hemistich N = ABL Bul., but has *بین* for *میں*. (۲۵۶۱) N این گریه (۲۵۶۲) In the second hemistich GH = A.

- (۲۵۶۴) H دُم for دَم. The word is not vocalised in G. (۲۵۶۷) GH = A. The reading وز رایات نقل is given by a corrector in marg. H. Heading: H om. لا ییغیان.
- P. ۱۵۹ (۲۵۷۵) H = A. G مظلم همچو قار, and so H in marg. (۲۵۸۸) In the second hemistich GKN = BL Bul., and so H in marg. (۲۵۹۱) N نبات و گوهری را.
- P. ۱۶. (۲۵۹۸) H = A, with هم suppl. below چون. (۲۶۰۰) K می رسد. GHKN درمان بود. Heading: K ولی کامل, and so in marg. H. G سرما. GHK before و. N om. بیمار را. N om. بیماران را. N om. سیه گوشتی. (۲۶۰۲) N نشد است. GHN om. رسید.
- P. ۱۶۱ (۲۶۰۴) HN ملك دست. (۲۶۱۲) GHK = AB Bul. (۲۶۱۶) In the second hemistich GKN have مُخْلِصِی. (۲۶۱۸) N نفسِ G (۲۶۲۱) جایگاه. K خانگاه. GHN (۲۶۲۰) بایستند. *idāfat*.
- P. ۱۶۲ (۲۶۲۴) GHKN = ABL Bul. (۲۶۲۷) H در جفا. (۲۶۲۹) N هوی. GHN و. H om. (۲۶۳۰) مست گاه از وی بود گاهی زدوغ. (۲۶۳۲) K در آنچه. (۲۶۳۶) GHK = A. In the first hemistich N = A, but in the second hemistich it has: (۲۶۴۷) GHKN = C. (۲۶۴۸) مر سبب را یا اثر را او غلام. N اعلام. GN حاجتش ناید.
- P. ۱۶۳ (۲۶۴۰) GHK = AB Bul. (۲۶۴۲) K آن دو رزق جو, and so in marg. G. (۲۶۴۶) GHK = AB Bul. (۲۶۴۸) In N الواح and ارواح are transposed. (۲۶۵۲) GHK = AB Bul.
- P. ۱۶۴ (۲۶۵۹) GHKN = ABL Bul. (۲۶۶۰) HKN در زمین. GHKN (۲۶۶۱) GHKN = ABL Bul. (۲۶۶۲) آن (misprint) for زآن.

- GHN اُلف. N و ابن for با in the first hemistich. (۲۶۶۴) GHN
 مقام H (۲۶۶۷). اُلف.
- P. ۱۶۵ (۲۶۷۷) N گفتم. (۲۶۷۸) GH کامنحانی. (۲۶۸۶) KN = BL Bul.
 (۲۶۸۷) G مقبلان با شهان, and so in marg. H. G gives مقبلان
 as a variant. (۲۶۸۸) GHK = ABL Bul. (۲۶۹۱) GHKN =
 ABL.
- P. ۱۶۶ (۲۶۹۴) G om. the *tanwīn* in the rhyme-words. (۲۶۹۹) In
 the second hemistich GH = AL. K = Bul., and so N in marg.
 N در مغلیسی. H in marg. تا شهم رحم کند یا مونی. (۲۷۰۲) G
 has گنت و گو and حال او and حال او as alternative readings, and
 as a variant for قال او. Heading: N باران را. N خلیفه after
 (۲۷۰۳) GHKN = AB Bul. پنداشت آنک. GHKN المؤمنین.
 (۲۷۰۷) GK پُر متاع. (۲۷۰۵) N دار رَو. (۲۷۰۴) GHN مُلکت.
 آبش نباشد GHKN, and so corr. in H. فاخرست.
- P. ۱۶۷ (۲۷۱۰) N لوله و پنج. (۲۷۱۱) G مَنفَذ. (۲۷۱۴) GH هَوَا.
 (۲۷۱۶) GHK = AB Bul. N جسر for جوی. (۲۷۱۷) HN شصت.
 (۲۷۱۹) GKN = B, and so corr. in H. H = AL Bul. Heading:
 GH om. در before دوختن. (۲۷۲۲) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۶۸ (۲۷۲۷) G اب. (۲۷۲۸) H = A. (۲۷۲۹) GHKN = ABL Bul.
 (۲۷۳۹) GK بل for نی, but the word seems to have been
 altered in G. N و مطهر چون بهشت. (۲۷۴۱) N نفع. (۲۷۴۳)
 N بر نعمت زده. H gives بُد in the second hemistich as a
 variant for شد.
- P. ۱۶۹ Heading: H om. و عاشق کریم. N om. اَمّا. N نقصان کریمست.
 آینه for آیت GHN (۲۷۵۰). در روی N (۲۷۴۸).

- P. ۱۷. (۲۷۵۴) G شکل with *sukún*. (۲۷۵۸) GHKN = AB Bul.
 (۲۷۶۰) GHK = AB Bul. (۲۷۶۴) N مرغ. (۲۷۶۸) G حُضِیست.
 After this verse K has the verse which is added in Bul. It
 has been suppl. in marg. G by a corrector. (۲۷۶۹) H
 صورت غمگین.
- P. ۱۷۱ (۲۷۷۰) G کاندربن حمامهاست. Heading: HKN هدیهٔ او.
 (۲۷۷۴) Suppl. in marg. N. (۲۷۷۴) GK = B. (۲۷۷۹) GHKN
 = AB. (۲۷۸۰) GHK = AB. (۲۷۸۵) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۷۲ (۲۷۹۲) H کسپ. (۲۷۹۶) H بدین در. (۲۷۹۹) N درین در.
- P. ۱۷۳ Heading (1): KN که برو تاب آفتاب تافت. In H ابدًا is suppl.
 (۲۸۰۱) N نه این for نی. (۲۸۰۴) H ریش گاوی. GHKN او. GHKN
 and غرقه. Heading (2): Suppl. in marg. N, but the whole Heading,
 except مثل العرب, is given as a verse in the text of N after
 verse ۲۸.۵. (۲۸.۶) GHKN ماند خار. (۲۸۱۰) GHN کی for که.
- P. ۱۷۴ (۲۸۱۱) GHK = AB Bul. (۲۸۱۲) GHKN = ABL Bul.
 (۲۸۱۴) N گو for کن. (۲۸۲۱) GHKN لوها. In the
 second hemistich GHK = AB Bul. N کوها for دوها.
 (۲۸۲۵) KN درین for اندر. (۲۸۲۶) N خوش سبب.
- P. ۱۷۵ (۲۸۲۷) GHK سنگ ریزش. (۲۸۳۲) GHKN = ABL Bul.
 (۲۸۳۹) Suppl. in marg. H. (۲۸۴۰) GHKN کل عمرت.
- P. ۱۷۶ (۲۸۴۹) N ما سبوهارا بدجله. In the second hemistich GHN
 = ABL Bul. (۲۸۵۰) GHKN = ABL Bul. (۲۸۵۲) GK =
 B Bul. N یکی سنگی. Heading: N عطا و خلعت و هدیه را.
 (۲۸۵۴) GHKN = ABL Bul. (۲۸۵۶) GHKN = A Bul.
 (۲۸۵۸) GHKN = AB Bul. (۲۸۵۹) GHKN = ABL Bul.

- P. ۱۷۷ (۲۸۶.) N کَانَ for کو. (۲۸۶۶) GK = B, and so H in marg.
 N وین سبو. (۲۸۶۸) K در رقص است و حال. H gives او as
 variant for این. (۲۸۷۱) H = A. In marg. H گل شد چو جان.
 (۲۸۷۷) N = L. (۲۸۷۸) GHKN = ABL Bul.
- P. ۱۷۸ (۲۸۸۲) HK = ABL Bul. (۲۸۸۳) GHN = AB Bul. (۲۸۸۵)
 N آن for این. (۲۸۸۶) N ور بگوید. In N this verse follows
 v. ۲۸۸۲. (۲۸۸۸) GHK have the same verse as ABL Bul.
 N گر for ور. (۲۸۸۹) This and the next verse are suppl. in
 marg. N. (۲۸۹۰) HK = AB Bul. (۲۸۹۱) GK داد for ذات.
 (۲۸۹۷) GHK = ABL Bul.
- P. ۱۷۹ (۲۸۹۸) N تا ابد. (۲۸۹۹) HN = Bul. (۲۹۰۲) GK و این زن.
 GHKN نفس و طمع. (۲۹۰۹) GK = B Bul. In N verses ۲۹۰۹—
 ۲۹۰۸ have been supplied by a later hand. As they are in-
 correctly written and represent a different text, I have not
 recorded the variant readings which they contain. (۲۹۱۰)
 GHK = AB Bul. (۲۹۱۱) Suppl. in marg. H. GK = B Bul.
 (۲۹۱۴) GH = A. K = B.
- P. ۱۸۰ (۲۹۱۷) GHK = ABL Bul. (۲۹۲۲) GHK و زنگ این.
 GHK = AB Bul. (۲۹۲۸) GH = A.
- P. ۱۸۱ (۲۹۳۷) GHK درهای عقد. (۲۹۴۱) GHK چنان *bis.* (۲۹۴۲)
 GHK = AB Bul. (۲۹۴۷) H از راه. (۲۹۴۹) GH = A Bul.
- P. ۱۸۲ (۲۹۵۶) GHK = ABL Bul. Heading: رسول صلی الله علیه G
 تر. H om. and so corr. in G. HK همه. و سلم مر علی را
 پیش قدم.
- P. ۱۸۳ (۲۹۶۵) GHK = ABL Bul. (۲۹۷۰) H خضر ای بی نفاق. (۲۹۷۴)

- GHK = AB Bul. (۲۹۷۷) GHK = AB Bul. (۲۹۷۸) G پیش شه
for پیششان, and so corr. in H.
- P. ۱۸۴ (۲۹۸۶) GHK = AB. (۲۹۸۹) GHK = ABL Bul. (۲۹۹۲)
G شیر with *idúfat*. (۲۹۹۳) GH = AB Bul., and so K, which
has مواساتی. (۲۹۹۸) GHK = AB Bul.
- P. ۱۸۵ (۲۹۹۹) G پس for بس. (۳۰۰۰) G = B Bul., and so corr.
in H. (۳۰۰۱) G شیر with *idúfat*. GH کی دید. (۳۰۱۰) H
Heading: HK روبه. (۳۰۱۴) GH = A. K = BL Bul.
- P. ۱۸۶ (۳۰۲۴) GH حراب.
- P. ۱۸۷ (۳۰۲۴) GKH = ABL Bul. (۳۰۲۵) GHK = ABL Bul.
(۳۰۲۷) G السوراء. In the second hemistich GHK = AB Bul.
(۳۰۲۹) This and the two following verses are suppl. in marg.
N. (۳۰۴۴) N زفت چست. (۳۰۴۸) GHKN کو خود خرید.
(۳۰۴۹) GHKN = AB Bul. H gives پوستین as a variant for
پوشش. (۳۰۵۰) GHKN برد for برد (misprint).
- P. ۱۸۸ (۳۰۵۵) GHKN = AB. Heading: GHKN قصه آنکس کی
کی او من. N om. کیست آن HK. کیست ابن G. بکوفت for برد
G (۳۰۵۸) باشد after برو GHK. غی شناسم after برو N. باشد
GHKN پخته گشت. (۳۰۶۰) GHKN with معا above. گئی نزد
خانه همباز.
- P. ۱۸۹ (۳۰۶۵) GKN = B. (۳۰۷۰) GHK = AB Bul. (۳۰۷۲) GK
= AB, and so in marg. H. N کارش بهر روز. Heading: GHK
om. N has: باز آمدن بر در یار سال دوم. (۳۰۷۷) H = AB.
KN خار و چمن.
- P. ۱۹۰ (۳۰۸۱) GHK = AB Bul. N يك ره برد in the first hemistich.

- (۴.۸۲) GHKN = ABL. (۴.۸۴) GK = B, and so H in marg.
 N = Bul. H = AL. (۴.۸۶) GHKN = AB Bul. After this
 verse N has the Heading: رو در کشیدن سخن بسبب ملالت
 (۴.۹۲) K = L Bul., and so corr. in G. (۴.۹۶) GHKN = AB Bul.
- P. ۱۹۱ Heading: HN کرد. K کردی. (۴۱.۴) GHKN = ABL Bul.
 (۴۱.۵) GK = B Bul. (۴۱.۶) GHKN = ABL Bul. (۴۱۱.)
 N بستان و برگیر.
- P. ۱۹۲ (۴۱۱۴) GH عبرت گیرد از. (۴۱۱۵) GHKN = AB Bul., but
 G has پی for پس. (۴۱۱۶) N جان بردی ازو. (۴۱۱۹) H gives
 خویش as variant for بیش. (۴۱۲۰) HN om. و, which is suppl.
 in G. Heading: G روپوشم. N om. from در میان to the end.
 (۴۱۲۴) GHKN = ABL Bul. (۴۱۲۷) N نباید شد.
- P. ۱۹۳ (۴۱۲۹) GHKN = A Bul. (۴۱۴۱) GHN = ABL Bul. (۴۱۴۵)
 GK for نن. GHN کایان. (۴۱۴۶) GHK = AB Bul. (۴۱۴۹)
 N فقیرانید. (۴۱۴۴) GHN پس. (۴۱۴۵) H = AL.
- P. ۱۹۴ (۴۱۴۸) GHKN = ABL Bul. (۴۱۵۰) GKN = ABL Bul.
 (۴۱۵۲) GHKN این for آن. (۴۱۵۴) H در ذکر و فکر
 Heading (2) GHN add علیه السلم after کردن یوسف.
- P. ۱۹۵ (۴۱۷۱) G = B, and so corr. in marg. H. HKN هست for
 N ارمغان. (۴۱۷۴) همچو.
- P. ۱۹۶ (۴۱۷۶) HN = AL. (۴۱۷۷) HN = A. (۴۱۸۰) GHKN =
 AB Bul. (۴۱۸۱) GHKN بیرون روی. (۴۱۸۲) GK عرصه دان
 which H gives as a variant. HN = ABL Bul.

- (۴۱۸۲) H gives *نن* as a correction of *نر*. HN در (۴۱۸۸).
 (۴۱۹۰) GHN = AB Bul. فعال.
- P. ۱۹۷. Heading: G یوسف علیه السّلم که. In H ارمغان is supplied.
 H کی for نا. GH هر باری. GHKN خود را for خوش را. HN
 عَمَّان (۴۱۹۴) G مرا as variant for سزا (۴۱۹۲) H. و مرا
 چون بینی (۴۱۹۹) H. هست تخی (۴۱۹۶) N.
- P. ۱۹۸ (۴۲۱۱) GHK = ABL Bul. (۴۲۱۲) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۱۵) GHK = AB Bul. (۴۲۱۷) G آب (۴۲۲۰) GHK =
 AB Bul. N has کُل را (sic) و نَبَسِ (۴۲۲۱) GHKN = AB Bul.
- P. ۱۹۹ (۴۲۲۶) GHKN = ABL Bul. Heading: GH پیغامبر صلی الله
 و آله وسلم. N گفت. N om. هم. (۴۲۲۹) GHKN in the first
 hemistich = ABL Bul. N بر نوشتی در ورق (۴۲۳۸) GHKN
 = AB Bul.
- P. ۲۰۰ (۴۲۴۰) GHKN = ABL Bul. (۴۲۴۲) GHKN = AB Bul.
 (۴۲۴۶) GHKN بندشان. G کبر آن (۴۲۴۷) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۴۹) GKN اگر. In the second hemistich GHK = ABL Bul.
 (۴۲۵۴) و خود را GHK (۴۲۵۲) طبع درد نیش را دفعی کند N
 منور G (۴۲۵۶) H = A. (۴۲۵۵) تا بر نیاید N
- P. ۲۰۱ (۴۲۵۹) GHKN او در هر رباط N ندارد بر سباط
 GHKN = AB Bul. (۴۲۶۶) GH = AB. (۴۲۶۸) GH = ABL.
 (۴۲۷۵) GHN = ABL Bul.
- P. ۲۰۲ (۴۲۷۸) GHKN = AB Bul. (۴۲۸۴) GHKN = ABL Bul.
 (۴۲۸۹) GN آن ایمان (۴۲۹۰) GHKN = ABL Bul. (۴۲۹۱)
 GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۰۳ (۴۲۹۵) G مزور. N مزور. G روز with *sukún*. N روز with

idúfat. (۲۲۹۶) GH = B Bul., and so corr. in N. Heading:
 GHKN = ABL Bul. (۲۲۹۸) G سَغبه. (۲۲.۲) GHK باشد.
 (۲۲.۲) GHK از دار. (۲۲.۸) N for بیان. (۲۲۱۱) H
 أنسى.

P. ۲.۴ (۲۲۱۲) GHKN = ABL Bul. After this verse HN insert
 the same verse as L, with ایشان را for انسان را. (۲۲۱۴) GHK =
 AB Bul. N کامر انسان را. (۲۲۱۹) GHK = AB Bul., and so
 in marg. N. Heading: خواستن از حق تعالی is suppl. in G. N اهل.
 (۲۲۲۲) H با شیر, corr. below. (۲۲۲۵) GK = B Bul., and so
 H in marg. H = AL. N has با گیاه تر محابا می کند.

P. ۲.۵ (۲۲۲۹) GK از خیل غنم, and so H in marg. (۲۲۳۲) GKN =
 B Bul., and so corr. in H. (۲۲۳۵) N خی و دال. After this
 verse K has the same verse which is added in Bul., and so
 in marg. GH with گلستانش کند. (۲۲۳۶) KN = ABL Bul.

P. ۲.۶ (۲۲۴۲) GHN = ABL. Heading: N باقیء حکایت. (۲۲۴۴)
 GHKN = ABL Bul. (۲۲۴۸) G حَبِیت (which is the correct
 reading). GHK نفس گبر را. N گبر ما. (۲۲۵۰) GHN مغفل.
 (۲۲۵۲) H = A. (۲۲۵۴) N om. و.

P. ۲.۷ (۲۲۵۶) GK = BL, and so corr. in H. N صغیر. (۲۲۵۹)
 GHKN = ABL Bul. (۲۲۶۶) GHK صحه. N صحّ.

P. ۲.۸ (۲۲۷۱) GK = B Bul. H = A. (۲۲۷۲) GKN = B Bul.,
 and so corr. in H. (۲۲۷۴) KN = AB Bul. (۲۲۷۵) In the first
 hemistich H = A; in the second, GHKN = ABL Bul. (۲۲۷۷)
 G صد for شد, and so corr. in H. (۲۲۷۸) N = AB. (۲۲۸۴)
 GK = B. GKN دهند for دهند. (۲۲۸۵) GHKN = AB Bul.

- از ز for GH (۲۵.۲) GHKN = AB. (۲۵.۳) عليه و سلم.
- P. ۲۱۶ (۲۵.۴) GHK = ABL Bul. (۲۵.۵) GHK ابدرا (۲۵.۶) GHKN = ABL Bul., but H om. و after فهم. (۲۵.۷) N چون نبینند. In the second hemistich H = AL. (۲۵.۱۱) GKN = BL Bul., and so H in marg. (۲۵.۱۲) GHKN = ABL Bul. H gives the reading of the text in marg. (۲۵.۱۶) GHKN = ABL Bul. (۲۵.۱۸) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۱۷ (۲۵.۲۴) GHKN = ABL. (۲۵.۲۶) GHN for عیان از جو خلفان. (۲۵.۲۷) GK = B Bul., and so H in marg. In the first hemistich N has نشنه گردش. In the second hemistich H has یک. وآن کسان که می‌دوند. بیک را و نماز ناکند.
- P. ۲۱۸ (۲۵.۴۰) GHK = AB Bul. (۲۵.۴۱) GHK = ABL Bul. (۲۵.۴۷) GHKN = ABL Bul. (۲۵.۴۹) GHKN ریو و پند. (۲۵.۵۲) N GHKN = ABL Bul. (۲۵.۵۴) GHKN = AB. (۲۵.۵۶) G = B Bul., with الله as variant in marg. N وبن پی ستاری الله شد.
- P. ۲۱۹ (۲۵.۵۷) GHKN = AL Bul. (۲۵.۶۵) GHKN for حیس سوی. (۲۵.۶۸) GHKN = ABL Bul. (۲۵.۷۰) H یا نویسد.
- P. ۲۲۰ (۲۵.۷۷) N = A. (۲۵.۸۲) KN مختوم. (۲۵.۸۴) GHK = ABL Bul. Heading: HK تروندرا, and so corr. in G. (۲۵.۹۲) N بصحرای.
- P. ۲۲۱ (۲۵.۹۵) GHKN = ABL Bul. The text-reading is given in marg. H. In N the hemistichs are transposed. (۲۵.۹۶) N بر (۲۵.۹۹) GHN = ABCL. (۲۶.۰۰) GHK اُفُضَّت, and so for در.

- N. (۲۶.۲) GK = Bul. (۲۶.۴) GHKN = ABCL Bul. (۲۶.۵)
 GHK = AB Bul. Heading: G رسول صلی الله علیه وسلم.
- P. ۲۲۲ (۲۶۱۲) GH = AB. K = Bul. (۲۶۱۴) N در هم (۲۶۱۷)
 GHKN = B Bul. (۲۶۲.) N = Bul. (۲۶۲۱) In H the hemis-
 tichs are transposed. (۲۶۲۴) GHK = ABL Bul., and so N,
 which has گمانش for نحرى. (۲۶۲۵) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۲۴ (۲۶۲۶) GHK حاضر شد. (۲۶۲۹) GHKN = BL Bul. (۲۶۳.)
 GHK = ABL Bul. (۲۶۳۴) GHK آید bis. (۲۶۳۸) GHK =
 ABL Bul. (۲۶۴۱) G لبان for دهان. GHKN لب for ما.
- P. ۲۲۴ (۲۶۴۵) GHN اِنَّهُ. (۲۶۴۷) GHKN = ABL Bul. (۲۶۵۱)
 GHK = BL Bul. N in the first hemistich = AB, and in the
 second = BL Bul. (۲۶۵۲) N نوری. (۲۶۵۴) GHKN = ABL
 Bul. (۲۶۵۵) GHK = AB Bul., and so N, which has چشم
 اعمش نور خور چون بر نتافت.
- P. ۲۲۵ Heading (1): G پیغامبر صلی الله علیه وسلم. N مگوی متابعت را.
 G نگهدار, and so K. (۲۶۵۸) GKN om. In H this verse has
 been lightly stroked through and is followed by the same
 verse which follows it in A. GKN have the second verse
 only, beginning کی ستاره, and N reads خلیل for ذلیل. (۲۶۵۹)
 GHKN = AB Bul. (۲۶۶۱) N النفوس. (۲۶۶۴) GK = B Bul.,
 and so in marg. H. N تا که من اندر جگر. (۲۶۶۵) GN = Bul.
 Heading (2): GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۲۶ (۲۶۷۱) H ما (sic) ناطقه یایان. N نطق درافشان. K =
 AB Bul. GHKN محو نور دانش. (۲۶۷۲) N و لدینا. (۲۶۷۳)

GKN = B, and so in marg. H. H در for بر, corr. below.

(۲۶۷۵) H کوپان. (۲۶۸۱) G انواع with *sukún*.

P. ۲۲۷ (۲۶۹۲) G خواب with *sukún*. (۲۷۰۲) N کن پیشوا for سازاوستا.

P. ۲۲۸ Heading: H امیر المومنین عمر. (۲۷۰۷) N آن حجر.

(۲۷۱۴) شعله آن آتش از بخل شاست H. ظلم for بخل GHKN

= Bul., and so H in marg. K = B.

P. ۲۲۹ (۲۷۱۵) N که بس بستوده‌ایم. Heading: G انداختن امیر المومنین

در روی GHKN. خدو GH (۲۷۲۲). شمشیر را after HN om. علی.

(۲۷۲۶) N در عمل GHKN = ABL Bul. (۲۷۲۸) GN

عکس with *idáfat*.

P. ۲۳۰ (۲۷۲۶) GHK = AB Bul. (۲۷۲۹) In G the penultimate

letter of هستید is pointed both as ی and ن. (۲۷۴۰) GH

یسنی. K یسنی. (۲۷۴۲) GHKN = ABL Bul.

P. ۲۳۱ (۲۷۵۲) N نعم for بغم. (۲۷۵۶) GH هجک هزارست. In the

second hemistich GKN = B, and so H in marg. (۲۷۵۷) N

حسن النضا GHN. پس for بسی GHKN = ABL Bul. (۲۷۵۹)

بی گمان N (۲۷۶۷). گانجا GHKN (۲۷۶۸)

= AB.

P. ۲۳۲ (۲۷۷۲) GHKN = AB Bul. Heading: N امیر المومنین علی.

شمشیر را after HKN om. که after چون GHKN om.

the Heading GHKN have the same verse which is added in

AB. (۲۷۷۲) GHKN = AB Bul. (۲۷۷۴) GHKN = ABL Bul.

(۲۷۷۵) GKN = BL Bul. (۲۷۸۱) GN آن for وآن.

P. ۲۳۳ (۲۷۸۲) GHKN = ABL Bul. Heading: After المومنین N adds

در آن حالت N om. چه بوده‌است GHKN. علی کرّم الله وجهه

- P. ۲۴۴ (۲۷۹۷) GHKN = ABC. (۲۷۹۸) H جز یاد او (۲۸۰۰)
 H = AL, corr. in marg. (۲۸۰۲) GHKN = ABL Bul. (۲۸۱۳)
 GHKN = AB Bul. (۲۸۱۴) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۴۵ (۲۸۱۶) GHN = AB Bul. K = L. (۲۸۲۱) GHKN = AB Bul.
 (۲۸۲۴) G = C. (۲۸۲۷) GHKN = ABL Bul. (۲۸۲۸) N
 بشگف بکارستان او.
- P. ۲۴۶ (۲۸۲۶) GKN = B Bul., and so H in marg. (۲۸۲۸) N
 الرجیم. (۲۸۴۳) In N this verse follows v. ۲۸۴۴. Heading:
 G المومنین علی. GHK add علی after پیغامبر صلی الله علیه وسلم
 N بشد در قهر بیش. In N this and the next verse are
 transposed.
- P. ۲۴۷ (۲۸۶۰) GHKN = AB Bul. (۲۸۶۵) GN آمد. In the second
 hemistich GKN = B Bul., and so H in marg. H = AL.
 (۲۸۶۸) H شاخی. (۲۸۶۹) K میوه.
- P. ۲۴۸ (۲۸۷۱) G پس. (۲۸۷۴) HK افزونید فضل. N افزوید. In G
 the third last letter is unpointed. (۲۸۷۶) G حلقی with *idáfat*.
 (۲۸۸۹) GHKN = ABL Bul.
- P. ۲۴۹ (۲۸۹۱) GKN = B Bul., and so H in marg. Heading:
 GHKN = ABL Bul. (۲۸۹۴) GHKN = AB Bul. (۲۸۹۹) G
 المستغین اهدنا. (۲۹۰۱) GHKN = AB Bul. (۲۹۰۴) H = AL.
- P. ۲۴۰ (۲۹۰۸) G جفا. (۲۹۰۹) GHK = BL Bul. (۲۹۱۰) GHKN =
 ABL Bul. (۲۹۲۰) GHKN = ABL Bul. (۲۹۲۴) GHN باطل
 and هاطل.
- P. ۲۴۱ Heading: GHK om. امیر المومنین. N کردن علی بخونی. (۲۹۲۵)
 GHKN = ABL Bul. (۲۹۲۶) GHKN = ABL Bul. (۲۹۲۲)

GHKN = ABL Bul. (۲۹۲۷) GKN = B Bul., and so corr. in H.

P. ۲۴۲ Heading (1): KN = AB, and so G, which has پیش امیر علی پیغامبر صلی. (۲۹۴۴) GHKN = BL. Heading (2): G فرموده است کی after N. GHN om. مگر و غیره N. الله علیه وسلم. بامر حق بود N.

P. ۲۴۳ (۲۹۵۷) GHKN = AB Bul. (۲۹۶۰) N مرد سرافراشته.

P. ۲۴۴ (۲۹۷۲) GK رانید. In H the penultimate letter is unpointed. Heading: KN با قرن خود. The words مانع الخ are suppl. in N. (۲۹۸۳) N = AL.

P. ۲۴۵ (۲۹۸۸) GHN = L. (۲۹۹۶) G مرتی.

BOOK II.

Preface. After the *Bismilláh* H adds وما نوفیقنا الا بالله.

P. ۲۴۶ (۴) شمه is suppl. in G. (۶) HK مصلحت کنم H برو for بر چیزها GH (۱۰). بسیار بود HK (۹). وی.

P. ۲۴۷ (۱۱) In GHK the hemistichs are transposed.

P. ۲۴۸ (۲۲) H گر زندهایی چو ناهیدی شوی K. تو for چو H (۲۲). گشت و ره GH (۲۷). and so corr. in H. در خلوت GHK = A Bul. (۲۷) G in marg. باشد خواب کھف as a variant for آن محبوس لف.

P. ۲۴۹ (۴۵) GHK اگر for گر (۴۹) GK و این حسها (۵۰). GK = Bul., and so in marg. H. (۵۴) G گاه خورشیدی و گاه دریا (۵۷) GH نقش with *idáfat*. (۵۸) GHK مشبهه را موحد H می کند. (۶۰) GH آن for از H می کند.

- P. ۲۰۰. (۶۲) Suppl. in marg. G by a later hand. (۶۸) G زِصورت
 رفت, corr. below. (۷۷) H = A, corr. in marg.
- P. ۲۰۱ (۷۸) H ورنه خندد او, corr. below. (۷۹) G پیر with *idāfat*.
 (۸۰) G طیبات و طیبین. H الطیبین. (۸۴) G = L Bul., and so
 H in marg. with چاره for صبر. The verse given in the text
 is suppl. in marg. G. (۹۲) G من جستم.
- P. ۲۰۲ (۱۱۶) GH و برابر و. (۱۱۹) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۰۴ Heading (1): GHK مارگیری دیگر. (۱۲۹) GHK om. (۱۴۲)
 GHK = ABL Bul.
- P. ۲۰۵ (۱۴۹) H پیکار. Heading: G om. گفتن. (۱۵۸) GH بار پیش
 و. (۱۶۱) GHK om. (۱۵۹) GHK om.
- P. ۲۰۶ (۱۶۵) G فُتِحَتْ, and so H. (۱۶۶) GHK و با ایشان
 H = A. G از گشت بر برداشتند. (۱۷۸) GK om.
- P. ۲۰۷ (۱۸۶) GH ابدان ما. G gives ابدانها as variant in marg.
- P. ۲۰۸ (۱۹۶) GH جای دگر. Heading: In G the Heading has been
 stroked through by a later hand, which has substituted the
 Heading of L Bul. in marg. (۲۰۴) GHK در وجد. (۲۱۲) GH
 از توم.
- P. ۲۰۹ (۲۱۸) GH و از for وز. (۲۲۲) G چه مالِ بخولیاست, and so
 corr. in H.
- P. ۲۶. (۲۴۰) G کزدم را. (۲۴۶) GH گشته as in text. (۲۴۷) G مشت
 with *idāfat*. (۲۴۰) GH بس پهلو. (۲۴۱) GK جُست for جُست.
 H و بر پشتش. (۲۴۲) After this verse K has the same Heading
 as Bul., and so G in marg.
- P. ۲۶۱ (۲۵۱) GH دیو مردم. (۲۵۲) H سلام علیکشان.

- P. ۲۶۲ (۲۷۹) K ۰ ور چو بولی از تنت بیرون کنند (۲۸۲) K in the first hemistich: ۰ ور در آمیزد عدس با شکرش.
- P. ۲۶۳ (۲۸۵) G = BD Bul., and so corr. in marg. H. (۲۹۸) G = BD, and so corr. in marg. H. G gives the text-verse in marg. K has both verses.
- P. ۲۶۴ (۳۱۴) K ۰ در چوگان او.
- P. ۲۶۵ Heading: G ۰ یافتن شاه GK (۳۲۳) ۰ دین نه آن بازیست and so corr. in marg. H, where the reading of B is also given. (۳۴۲) G ۰ زی for در, and so corr. in H. GH ۰ فرار for قرار. (۳۴۷) GHK ۰ زشت آمد.
- P. ۲۶۶ (۳۴۵) GH ۰ گم کند GHK (۳۵۳) ۰ و بشکافش.
- P. ۲۶۷ (۳۶۰) GH ۰ که تو زان دوری GH (۳۶۲) ۰ و او جوید (۳۶۳) GK = Bul., and so H in marg. (۳۶۹) GHK = ABL Bul. (۳۷۲) GHK = ABL Bul.
- P. ۲۶۸ Heading: GH om. ۰ قدس الله سره العزیز. H ۰ حق تعالی, and so corr. in G. (۳۷۶) G ۰ جوامردی GHK (۳۸۰) ۰ می‌کند ایدر (۳۸۱) GHK = AB Bul. (۳۸۴) G = B Bul.
- P. ۲۶۹ (۳۹۴) GHK = AB Bul. (۳۹۶) G ۰ کوترو K ۰ کوترو GH ۰ دادند (۴۰۴) GH = ABL Bul. (۴۰۹) GH ۰ بازی for باری (۴۱۰) GH ۰ مال ما.
- P. ۲۷۰ (۴۱۶) GHK ۰ بر سماك GK ۰ ووعو ایشان, and so corr. in H. (۴۱۹) G in the second hemistich ۰ آب with *sukún*.
- P. ۲۷۱ (۴۲۹) H = A. Heading: ۰ شخصی suppl. in G. G ۰ زاهدرا, corr. above.
- P. ۲۷۲ (۴۵۱) G ۰ بیگار H ۰ پیکار (۴۶۳) G ۰ رزق with *sukún*.

- P. ۲۷۳ (۴۶۶) GHK *بر ما در جهان* *بیگار* H. *پیکار* K (۴۸۲). In GH *جانی* is given as a variant. *غافل از عمر بقای جانی اند*.
- P. ۲۷۴ (۴۸۶) K *سرش را* H. *سرش را*. No vowel-mark in G. (۴۹۰) *بیگار* G.
- P. ۲۷۵ Heading: GHK *در تاریکی* (۵۰۴) GH = ABL Bul. (۵۱۰) K *واقف شدی*. In the second hemistich G = BD Bul., and so corr. in marg. H. K *پاره پاره از جبل* GK (۵۱۲). HK *نه چنان* G (۵۱۵). *بی نشان بی جای* K. *واقف شوی* *نی چنان*.
- P. ۲۷۶ (۵۱۸) G = D, and so corr. in H. (۵۲۲) GH *کامشبان*. (۵۲۴) GHK *ون و ابن* for *ون*. In GHK the hemistichs are transposed. (۵۲۸) G *میلانش* (۵۳۰). GHK = ABL Bul. (۵۳۶) G *وجد* with *idāfat*. (۵۴۷) GK = B Bul. *حراره* GHK (۵۴۶).
- P. ۲۷۷ (۵۴۴) GHK = ABL Bul. (۵۴۶) G om. The verse is suppl. in marg. G after verse ۵۴۷. HK *آنج من بسپردمت*. In K verses ۵۴۶ and ۵۴۷ are transposed. (۵۴۷) H = A. (۵۵۵) *مهیب* G (۵۵۸). *از هر که برد* H.
- P. ۲۷۸ (۵۶۱) H *خود او* GH *مردی* (۵۶۴) H *بدآن تقلید* G (۵۶۵). H *بجر معنی* (۵۶۶) H *عکس* with *idāfat*. (۵۷۰) H = AB Bul. (۵۷۲) GH point the first letter of *خاستی* both as *ج* and *خ*. (۵۷۶) H *صد هزار*, corr. in marg.
- P. ۲۷۹ (۵۸۴) H *نیابد* (۵۸۷) G *گاوش* as in text. H *کاوش* (۵۸۸). H = AB, corr. in marg. (۵۹۵) H *میگذارد*.
- P. ۲۸. (۵۹۶) GH *کردم*, and so in the following verse. (۶۰۶) GHK *سپیدی* K. *سپیدت*, corr. to *سپید* H (۶۰۷). *بزدانت*.

P. ۲۸۱ (۶۱۶) G کندرین (۶۲۰) GHK گُلوا (۶۲۷) H از for ازین.
 •
 GH مردریگ.

P. ۲۸۲ (۶۴۲) After this verse K has the same Heading as Bul.,
 and so GH in marg. (۶۴۵) GHK وز نو (۶۴۶) GHK = AB Bul.
 (۶۴۹) G مناداها.

P. ۲۸۳ (۶۵۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۶۵۵) GHK =
 ABL Bul. (۶۵۹) GHK = ABL Bul. (۶۶۲) G کرده, and so
 corr. in H. (۶۶۳) H کرد و ترك, corr. below. (۶۶۴) GHK =
 AB Bul.

P. ۲۸۴ (۶۷۴) GH می کردم (correctly). (۶۸۱) In H this and the
 following verse are transposed, but corr. below. (۶۸۲) H
 om. و. (۶۸۳) K هستی نو, and so corr. in H. (۶۸۶) GHK
 گشته as in text.

P. ۲۸۵ (۶۹۰) GK = BD Bul., and so corr. in H. (۶۹۹) K برددایش.
 (۷۰۰) GHK مسند (۷۰۲) GH سستی as in text.

P. ۲۸۶ (۷۱۴) GH می ستانند (۷۱۶) GHK دولتش از آب (۷۱۷) GH
 درّ جان سرمایه H (۷۲۶) معّدن اند K (۷۲۴) خود هم او.

P. ۲۸۷ (۷۳۹) H يك غریبی, corr. in marg. (۷۴۲) G has خوشست
 suppl. over بهست.

P. ۲۸۹ (۷۷۴) In G the first hemistich, as originally written, appears
 to have been in agreement with the text of BL Bul.

P. ۲۹۰ (۷۸۶) GHK = ABL Bul. (۷۸۸) GHK = BL Bul. (۷۹۹)
 GK ور برد (۸۰۳) GHK ره زن جان خودند and so corr. in H.

P. ۲۹۱ (۸۰۴) H در حسودی, corr. above. (۸۰۶) GH = ABL Bul.
 هفتصد HK (۸۲۱) و آنك زين (۸۲۰) GHK و آن ولّی (۸۱۹) GHK.

- P. ۲۹۲ (۸۲۴) H نور پیش as in text. K نور بیش. G شش. (۸۲۴)
 GH بیشتر as in text. K بیشتر. (۸۲۶) HK هفتصد. (۸۲۳) G
 Suppl. in marg. GH by later hands. (۸۲۹) بی حجاب
- P. ۲۹۳ Heading: K امتحان کردن. HK آن دو غلام را. GH (۸۴۷)
 گو for که GHK = AB Bul. (۸۵۶) GHK = AB Bul. (۸۴۸) کزدمست.
 In the second hemistich $G = D$.
- P. ۲۹۴ (۸۶۵) GH گفتش for گفتش (misprint). K, however, has
 K (۸۷۳) زان سوتر. K و این گند دهان GH (۸۶۸) گفتش.
 آن یکی را.
- P. ۲۹۵ (۸۷۵) GHK = AB Bul. (۸۷۶) GK چین و چنست. (۸۸۱)
 GK گر for کو. GHK از وی. H gives صفا as a
 variant for ذکا. (۸۹۱) G writes جوامردی in this and the
 following verse. (۸۹۲) GHK کان را.
- P. ۲۹۶ (۸۹۶) GH = ABL Bul. (۸۹۸) GH خواض را. (۹۰۴) K آیدت
 G om. و before بالله, and it is suppl. in K. (۹۰۵)
 GHK = AB Bul. (۹۱۱)
- P. ۲۹۷ (۹۱۴) GH انوار زفت. (۹۲۰) H = A, corr. in marg. (۹۲۱)
 GHK = AB Bul.
- P. ۲۹۸ (۹۴۵) GHK = AB Bul. (۹۴۱) G هست آنچه.
- P. ۲۹۹ (۹۵۴) G گشت جوهر گشت. H گشت جوهر گشت.
 K گشت جوهر گشت as in text. (۹۶۰) K اقوال قشر. (۹۶۷) GHK
 از پیشها.
- P. ۳۰۰ (۹۷۴) GH سری as in text. K سری. (۹۷۷) GHK این عرضها.
 K پس for بس (۹۹۱) در همه عالم کجا کافر بدی K (۹۸۷)
- P. ۳۰۱ (۹۹۶) H با نیکویی. (۱۰۰۰) GHK = ABL Bul. (۱۰۰۱) K =

L Bul. (۱۰۰۴) GHK = BL Bul. (۱۰۰۵) K om. و. (۱۰۰۷)

In the second hemistich HK = A, corr. in marg. H.

P. ۴.۲ (۱۰۱۴) GHK دُمادُم GK واز یارت.

P. ۴.۳ (۱۰۲۶) GH = AB. (۱۰۲۹) H و رعد, corr. below.

(۱۰۴۰) HK سنگی. (۱۰۴۲) H می دانی ز جهل, corr. above. GHK

(۱۰۴۴) G پشم with *sukún*. نزد نو

P. ۴.۴ (۱۰۴۸) GHK = A. (۱۰۵۰) GHK بوده. (۱۰۵۲) GHK

این and GHK transpose دای و دای GHK (۱۰۵۶). کاشتندش

(misprint). کشت for تخم GHK (۱۰۵۹). گر بریزد H (۱۰۵۷). آن

P. ۴.۵ (۱۰۶۹) GHK = AB Bul. (۱۰۸۳) H بشر for آدمی, corr. above.

P. ۴.۷ (۱۱۰۹) G آفتاب. H آفتابی می کنیم, corr. above. (۱۱۱۶) K

adds here the verse which occurs in L Bul. It is suppl. in

marg. GH. (۱۱۲۱) H گه و گاهی دونو (۱۱۲۲) GHK =

ABL Bul.

P. ۴.۸ (۱۱۲۷) HK اگرچه کان منم H نور ضیا, corr. in

marg. (۱۱۴۵) H می زدند. (۱۱۴۷) GK مهیب. (۱۱۴۱) GK

ن. In H the initial letter is pointed both as ب and نازجاست.

P. ۴.۹ (۱۱۴۸) In GH گوزینه, not لوزینه, seems to have been the

original reading, but the upper stroke of the گ has been

erased. (۱۱۵۸) G رَوش. GH پرتوش. (۱۱۶۳) H برای ما

P. ۴۱. (۱۱۶۴) G نیکبختی with *idúfat*. (۱۱۷۲) GHK قوام.

P. ۴۱۱ (۱۱۸۷) G جهانی. (۱۱۹۵) GHK مست for هست (misprint).

(۱۱۹۶) GK از انجا.

P. ۴۱۲ (۱۲۰۶) G ماء. H باغی. (۱۲۱۷) H ماء.

- P. ۴۱۴ (۱۲۲۰.) GHK کایام (۱۲۲۴) K طعم دندانها. Heading: GH om. این خاربین GK, which is suppl. in marg. آن مردرا. GHK ابن را نکند. H بس for پس.
- P. ۴۱۴ (۱۲۴۸) H = AL.
- P. ۴۱۵ (۱۲۵۴) G بس گریزان, with زان suppl. above. HK زان with بس suppl. above in H. (۱۲۵۹) Suppl. in marg. GH. (۱۲۶۴) GH نی for نه in both hemistichs (۱۲۶۶) GHK = AD Bul.
- P. ۴۱۶ (۱۲۷۱) GHK = ABL Bul. (۱۲۸۱) GH = AB Bul.
- P. ۴۱۷ (۱۲۹۷) K سیاهی دیدگان. GHK پیش for پیشه. (۱۳۰۰) GHK آن for ابن. (۱۳۰۵)
- P. ۴۱۸ (۱۳۰۸) H جگر, corr. above. (۱۳۰۹) H چین for چنان. K صلاح الدین (۱۳۲۱). This and the next two verses are suppl. in marg. G under the heading ولدی, and also in marg. H.
- P. ۴۱۹ (۱۳۴۸) HK = AL, corr. in marg. H. The reading of HK is suppl. in marg. G.
- P. ۴۲۰ (۱۳۴۵) G صِبْغَةُ. GHK بر من بزن (۱۳۵۱). GHK = ABL Bul. (۱۳۵۷) GK لیک. H in the first hemistich عئل و جان, corr. below. K خونبهای جان و عئل.
- P. ۴۲۱ (۱۳۷۵) K ای سلامت جو رها کن نو مرا, and so in marg. GH.
- P. ۴۲۲ Heading: K جهت پرسش ذا التون, and so corr. in marg. GH. G جنونی (۱۳۸۶). G درج as a variant for محنی (۱۴۰۰). H گشت for شد (۱۴۰۱). This and the next

verse are transposed in G, but the error is indicated by means of a line drawn obliquely between the two verses.

P. ۲۲۲ (۱۴۱۰.) GH *رحم* for *زخم*. GH *اَنَا* که *خَشُوك* (۱۴۱۷) GH
(۱۴۱۹) G *بر وجودت*.

P. ۲۲۴ (۱۴۲۰) GHK *وَفُود*. ZAN *وَفُود* (۱۴۲۷) G om. *هر*, which is suppl. above. G *شیر* with *idāfat*. Heading: GK *دبوانه نشد* (۱۴۲۲)
G *دور دور* with *idāfat*. (۱۴۲۶) H gives the variant of BDL in marg.

P. ۲۲۵ (۱۴۲۸) GH = B. (۱۴۲۹) H = A, corr. above. Heading: *ذا النون رحمة الله عليه* G.

P. ۲۲۶ (۱۴۶۲) HK = A, corr. in H. (۱۴۶۴) After this verse HK have the same Heading as A Bul. (۱۴۶۸) GK *زنتست*.

P. ۲۲۷ (۱۴۷۱) GK *بند* with *sukún*. H *بند*. (۱۴۸۰) GK = B Bul., and so corr. in H. (۱۴۸۸) H *ای بند برو در صدر شین*.

P. ۲۲۸ (۱۴۹۲) GHK *و غلامان*. (۱۴۹۷) GHK *و خوش*. GH *ان* (۱۵۰۶) *یرون کنند* H (۱۵۰۴) GH = ABL. (۱۵۰۰) *راه* بر GK = D Bul. In G this and the following verse are transposed, and in H their transposition is indicated by *م* and *خ*.

P. ۲۲۹ (۱۵۱۱) GHK *پس خوردش*. (۱۵۱۲) GHK *کو نخوردی*. (۱۵۱۴) *فرزند* G with *sukún*; H with *idāfat*. (۱۵۱۶) G *گرچه* H *گرچه*. K *گرچه*. The MSS. show the same variations in the following verse.

P. ۲۳۰ (۱۵۲۰) H *آید*. In the second hemistich K = Bul.

P. ۲۳۱ (۱۵۲۲) GH *کی گزافه*. (۱۵۲۴) G *می خندد*. (۱۵۲۵) *بر کی* GHK *خو* for *چون*.

- P. ۴۴۲ (۱۵۵۴) GK مُرْجِی. (۱۵۵۴) GHK عاجز آبد. (۱۵۵۶) H = A.
 Heading: G om. سلطان. (۱۵۶۱) K خاص سلطان. (۱۵۶۴)
 HK هفتصد.
- P. ۴۴۳ (۱۵۸۲) GH اشکافی بران. (۱۵۸۳) H = A. (۱۵۸۷) G =
 BDL Bul., and so in marg. H. (۱۵۸۸) GHK زین ذکر نو.
 (۱۵۹۰) H = A.
- P. ۴۴۴ (۱۵۹۸) K سپید. HK میزانهاست, corr. in marg. H. (۱۶۰۴)
 GHK جسم دهد.
- P. ۴۴۵ (۱۶۱۰) GHK = ABL Bul. (۱۶۱۴) G سر نهند. (۱۶۱۹) K
 GH کو زعین. (۱۶۲۰) Suppl. in marg. G. حاکمت او.
- P. ۴۴۷ (۱۶۴۴) In G and in marg. H the order of the following
 verses is the same as in BDL. (۱۶۵۴) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۸ (۱۶۶۴) G بی for چون. (۱۶۶۴) H = A, corr. in marg.
 (۱۶۶۷) G om. و before مست. (۱۶۶۸) GHK = ABL Bul.
 (۱۶۷۰) H om. و. (۱۶۷۱) GK و اینک. H وینک. (۱۶۷۵) G
 زان نشان هم زگر بارا بگفت with the text-reading suppl. in marg.
 (۱۶۸۲) H = A, corr. below.
- P. ۴۴۹ (۱۶۸۴) H رنگ و رو. (۱۶۸۶) H = A. (۱۶۹۲) H ولیکن.
 (۱۶۹۴) GH write the first letter of نك both as ن and ی.
 (۱۶۹۴) GHK = BL Bul. (۱۶۹۸) H = A.
- P. ۴۴۰. (۱۷۰۶) K in the first hemistich = Bul. In the second hemistich
 GHK = AB Bul. (۱۷۱۴) GH om. this verse. Heading: GHK
 شُبَّان. (۱۷۲۰) K = B, and so corr. in G and in marg. H.
- P. ۴۴۱ (۱۷۲۷) K های خیر دسر شدی, which is given in marg. G as
 a variant. (۱۷۳۵) GH با کی. (۱۷۳۷) GHK = AB Bul.

- P. ۴۴۲ (۱۷۴۵) This and the next verse are transposed in H, but کرد نفت G (۱۷۴۹) and م have been added by a corrector. GHK یابانی و رفت. Heading: H با موسی. K آن شبان, and so corr. in G. (۱۷۵۱) GK = BL Bul. H = A, with فصل in marg.
- P. ۴۴۳ (۱۷۵۹) GHK = AB Bul. (۱۷۶۶) GHK گر بود. GK شهید. اورا مشو, and so corr. in H.
- P. ۴۴۴ (۱۷۷۲) GHK = AB. (۱۷۷۷) GH چوپان. G وریب. (۱۷۸۰) H وریب. K بشگفتهام (۱۷۸۸), and so corr. in H.
- P. ۴۴۵ (۱۷۹۹) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۶ (۱۸۱۵) GHK نگوساری. Heading: G om. علیه السلام. (۱۸۱۶) GH = ABL Bul., and so corr. in K.
- P. ۴۴۷ (۱۸۲۶) HK = A, with آخر suppl. above in H. (۱۸۴۱) GH ماء. K ماء.
- P. ۴۴۸ (۱۸۵۴) Suppl. in marg. H by the original hand. H گذار. (۱۸۵۷) GK = L Bul., and so corr. in H. (۱۸۶۴) GHK = AB Bul.
- P. ۴۴۹ (۱۸۶۵) GHK = AB Bul. (۱۸۶۶) GH = ABL Bul. (۱۸۶۹) GHK = ABL Bul. (۱۸۷۲) HK = Bul., corr. in H. In G پُر کنند is given as a variant. (۱۸۷۴) H = A. Heading: H = A.
- P. ۴۵۰. (۱۸۸۳) GHK مر ورا for مردرا (misprint). (۱۸۸۴) G = BDL, and H gives this reading as a variant. K کردم مر ترا. (۱۸۸۵) K بر جانم. (۱۸۹۶) H = A.
- P. ۴۵۱ (۱۹۰۰) GK = B Bul. (۱۹۰۴) GH = A. (۱۹۰۸) GHK = ABL. (۱۹۱۱) G اگر گویم. (۱۹۱۴) K = Bul.

- P. ۴۵۲ (۱۹۲۷) GH ای مرا. Heading: K = Bul., and so in marg. II.
- P. ۴۵۴ (۱۹۴۱) GHK = ABL Bul. (۱۹۴۵) GHK = AB Bul. (۱۹۴۸)
 GH بگرد with ت suppl. above. (۱۹۵۰.) GH = A. (۱۹۵۴) G
 طفل with *sukūn*. (۱۹۵۶) GH = A.
- P. ۴۵۴ (۱۹۵۹) K آن for او. (۱۹۶۵) G پیش و پیش. (۱۹۶۷) GH
 om. this verse. K کان شرر. (۱۹۶۹) GH = B. In K this verse
 precedes v. ۱۹۶۸. (۱۹۷۰.) GH از جنگش جدا. H gives رها as
 a variant. (۱۹۷۱) HK حيله.
- P. ۴۵۵ (۱۹۷۵) G عَلِي and بَلِي, and so K. (۱۹۷۷) GH گور as in
 text. (۱۹۹۲) GK = L Bul., and so corr. in II.
- P. ۴۵۶ Heading: G نایینای. (۱۹۹۲) H = A, corr. in marg.
- P. ۴۵۷ (۲.۱۹) K = L Bul., and so in marg. GH. (۲.۲۷) GK
 عدوی.
- P. ۴۵۸ (۲.۲۸) GK = BL Bul. (۲.۴۹) K از خیال و وسوسه عاجز بُدی.
- P. ۴۵۹. (۲.۴۸) K در خدایی گاو چون یکدل شدی. (۲.۴۹) G =
 BD Bul., and so corr. in marg. H. (۲.۵۲) H = A, corr. below.
- P. ۴۶. Heading: G ترك کردن. (۲.۶۵) GHK = AB Bul. (۲.۷۲)
 H کندربن فرصت و بُسره و تبوك, corr. in marg. (۲.۷۴) GH
 and so K.
- P. ۴۶۱ (۲.۸۷) K نقض و شك. (۲.۸۹) GH = AB. K = L Bul.
 (۲.۹۰.) GH سَبُوس. (۲.۹۴) H رفت corr. to روفت.
- P. ۴۶۲ (۲۱.۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۱.۹) GH =
 B. K also has در سرگین.
- P. ۴۶۳ (۲۱۱۴) H = A. (۲۱۱۶) Suppl. in marg. II. (۲۱۲۱) GHK
 = ABL Bul. (۲۱۲۴) H کثر آن سگك. (۲۱۲۴) GK = BL Bul.

P. ۴۶۴ (۲۱۲۷) K جای و ساز, and so corr. in G. (۲۱۴۵) H = A, corr. below. (۲۱۴۰) GHK = AB. Heading: GK om. رنجور, which is suppl. in H.

P. ۴۶۵ (۲۱۴۵) In GK this verse is followed by vv. ۲۱۵۲-۲۱۵۵.

In H the same transposition has been indicated by a corrector.

(۲۱۵۷) G مشرقت.

P. ۴۶۶ (۲۱۶۱) H = A. (۲۱۶۴) HK بگسلی. G جزوی, and so corr. in H. (۲۱۶۶) G بك پدست, with وزه suppl. below. K يك وزه. In the second hemistich GHK = AD Bul. (۲۱۶۹) K جماعت رحمت, and so in marg. H. (۲۱۷۱) G in the first hemistich = ABL Bul., and so corr. in H. GHK سیایش.

P. ۴۶۷ (۲۱۷۴) GHK = AB Bul. (۲۱۷۷) H آن for ابن. (۲۱۷۸) K هنته مهپان باغ من شوبد. (۲۱۸۷) H = A.

P. ۴۶۸ (۲۱۹۴) G = L Bul. H چه کرد. K چه کرد. (۲۱۹۵) GK = Bul. H وندر زمانه. (۲۲۰۵) GHK = AB Bul. (۲۲۰۶) G در شکم. (۲۲۰۷) H = Bul.

P. ۴۶۹ Heading (1): G پیغامبر علیه السلام. (۲۲۱۴) H = A, corr. in marg. Heading (2): G ابو یزید را.

P. ۴۷۰ (۲۲۴۶) GHK = ABL. (۲۲۴۷) GHK وی پرسید.

P. ۴۷۱ (۲۲۴۸) GH = ABL Bul. (۲۲۴۹) H = A, with کعبه in marg. as variant. Heading: G پیغامبر علیه السلام. H گستاخی بود.

P. ۴۷۲ (۲۲۶۵) GH = B Bul. (۲۲۶۶) HK گانجا. In the second hemistich H = A, corr. in marg. (۲۲۶۹) H گنند که با. (۲۲۷۰) GHK = ABL Bul.

P. ۴۷۴ (۲۲۷۲) H = A. (۲۲۷۹) GH = AB Bul. (۲۲۸۰) G عمر اگر.
(۲۲۸۹) GHK = ABL Bul.

P. ۴۷۴ (۲۲۹۶) GHK = AB. (۲۴۰۲) G ابن. (۲۴۰۵) GHK ابن.
H عُنى.

P. ۴۷۵ (۲۴۲۱) GHK = ABL Bul.

P. ۴۷۶ Heading (1): HK سید اجل, and so corr. in G. (۲۴۴۷)
H = A in the first hemistich. H معری.

P. ۴۷۷ (۲۴۴۶) After this verse H adds the same verse which is
added in A. (۲۴۵۷) GHK = ABL Bul. (۲۴۵۸) GH =
AB Bul. (۲۴۵۹) GHK = ABL. (۲۴۶۰) K یارانت بکوه and
در کوچه بگشت. G in marg. has در کوی ای ستوه.

P. ۴۷۸ (۲۴۶۸) H om. و after دید. GHK و فارون را. (۲۴۶۹) GHK
(۲۴۷۰) H = AL. (۲۴۷۱) GHK = ABL Bul.
رجف کرد. (۲۴۷۲) H گنت. (۲۴۷۳) GHK او ینیم. (۲۴۷۴) GHK
عَمِیا. (۲۴۷۵) G گردد او ینیم. (۲۴۷۶) GH
عصر دزد. (۲۴۷۷) GHK دزد ای کور آن منم. (۲۴۷۸) K
او for که.

P. ۴۷۹ (۲۴۸۴) GH او نزد. (۲۴۸۷) GHK = ABL Bul. (۲۴۹۲)
هوی هوی مستیان. (۲۴۹۳) K از غم دم زنی HK
(۲۴۹۴) H = A.

P. ۴۸۰ Heading: H = A. (۲۴۰۷) GHK = AL. (۲۴۰۹) GHK =
ABL Bul.

P. ۴۸۱ (۲۴۱۴) GHK آن سو رود. (۲۴۱۵) GK = BL Bul. and so
corr. in H.

P. ۴۸۲ (۲۴۵۲) K یدود.

P. ۴۸۳ Heading: G رسول عليه السلام. (۲۴۶۱) GK om. this verse,
which is suppl. in marg. K. (۲۴۶۴) K has:

چون گرفتار گناهان می شدم * غرق گشته دست و پای می زدم

P. ۴۸۴ (۲۴۷۸) GHK = ABL Bul. (۲۴۸۶) In the second hemistich
K has: آخر این ره هم پایان آمدی.

P. ۴۸۵ (۲۴۹۱) G = BDL, and so corr. in marg. H. (۲۵۰۴) Suppl.
in marg. GH. (۲۵۰۵) HK = L.

P. ۴۸۶ (۲۵۱۱) G بران for بران. H پران. K کشان. (۲۵۱۶) GH =
AL Bul. (۲۵۲۵) GHK گفتن نفس را correctly.

P. ۴۸۷ (۲۵۳۱) H او مید, and so corr. in GK. (۲۵۳۴) GHK =
AB Bul. (۲۵۳۶) GHK = AB Bul. (۲۵۴۳) G و هر دو.

P. ۴۸۸ (۲۵۴۷) G مُلک. Heading: G پیغامبر عليه السلام. GH آموزانیدش
but originally آموزیدش. (۲۵۵۵) HK = A.

P. ۴۸۹ (۲۵۷۷) GK زان میان.

P. ۴۹۰ (۲۵۸۲) GHK = ADL Bul. (۲۵۸۴) GHK چون زن
GK = ABL Bul. (۲۵۹۳) HK کسپ, and often so in the
following verses.

P. ۴۹۱ (۲۶۰۴) HK = A Bul., and so corr. in G. H gives the
text-verse in marg. (۲۶۰۸) GHK گرد for کرد (misprint).
(۲۶۰۹) H او پس در. K in the second hemistich در پس پرده
and so corr. in H. Heading (2): GHK افگدن. G om. رضی.
In GH و بهانه الله عنه.

P. ۴۹۲ (۲۶۱۴) H ره نمایی مر مرا, corr. in marg. Before this verse
H has the same Heading as A. (۲۶۱۷) H = A, corr. below.
(۲۶۲۷) H گاهواردم.

- P. ۴۹۴ (۲۶۴۷) $HK = A$, corr. in H. (۲۶۴۴) $HK = A$, corr. in H.
 (۲۶۴۴) $H = A$, and so G in marg. $K = L$ Bul.
- P. ۴۹۴ (۲۶۵۴) $GH = AB$, corr. in marg. H. (۲۶۶۹) $HK = A$,
 corr. in H.
- P. ۴۹۵ (۲۶۷۲) GH ابن عقدها, with را written above in G. (۲۶۷۸)
 K in the second hemistich: نا ازین هر دو بچه او کرد خیز.
- P. ۴۹۶ (۲۶۹۲) $GH = AB$ Bul. (۲۶۹۹) $K = D$.
- P. ۴۹۷ (۲۷۰۸) H آدی کو. (۲۷۰۹) HK شست. GH از سماك. (۲۷۱۹)
 GK دنبل.
- P. ۴۹۸ (۲۷۲۱) G می روی. (۲۷۲۲) GH دنبها, with را written above
 in G. (۲۷۲۵) G کثر کثر with مز written above. (۲۷۲۹) G
 نتواند. H نتواند.
- P. ۴۹۹ (۲۷۴۵) $GHK = ABL$ Bul. (۲۷۴۸) $H = A$. (۲۷۴۱) GH کزدم.
- P. ۴۰۰ Heading (1): GII om. رضی الله عنه. (۲۷۶۴) $G = B$. Heading
 (2) GII om. رضی الله عنه. (۲۷۶۴) In GH this verse precedes
 the Heading.
- P. ۴۰۱ (۲۷۷۰) $HK = A$, corr. in marg. H. (۲۷۷۶) G has, and so
 H in marg.
 آن یکی گفتا بد آن آدرا - وین نماز من نرا بادا عطا
- P. ۴۰۲ (۲۷۸۹) $GHK = A$.
- P. ۴۰۳ (۲۷۹۴) $H = A$. (۲۷۹۹) $II = AL$. (۲۸۰۰) $GK = B$ Bul.
 H has نذم (*sic*).
- P. ۴۰۴ (۲۸۰۹) $H = A$. (۲۸۲۰) $HK = AL$, corr. in H. (۲۸۲۵)
 H مثالی.
- P. ۴۰۵ (۲۸۴۲) $HK = B$ Bul. (۲۸۴۶) $GHK = B$ Bul. (۲۸۴۸) $GHK =$

ABL Bul. (۲۸۴۱) H = AB. (۲۸۴۲) GHK = ABL Bul.
(۲۸۴۵) H = BL.

P. ۴.۶ (۲۸۴۶) GK = Bul. Heading: G پیغامبر را علیه السلام (۲۸۵۳)
K = Bul., and so corr. in GH. (۲۸۵۴) H = A, corr. in marg.

P. ۴.۷ (۲۸۶۵) GK دفعشان گفت, and so corr. in H. (۲۸۶۶) G =
BDL Bul. (۲۸۶۷) GK عذرا. H غدا (*sic*). (۲۸۶۸) G = DL,
and so in marg. H. (۲۸۷۲) G in the second hemistich
دغرا, but آن has apparently been supplied. HK دغرا
for کتران را, corr. in H. (۲۸۷۳) This and the next two verses
are suppl. in marg. H. (۲۸۷۷) H خورد قوم. K = Bul., and
so H in marg. with سوگندی for سوگند. (۲۸۷۸) H = A, corr.
above. (۲۸۷۹) GHK حيله و مکر.

P. ۴.۸ (۲۸۸۱) GK = BL Bul. Heading: GH om. رضى الله عنهم and
صلی الله الخ (۲۸۹۴) GH = A.

P. ۴.۹ (۲۹.۷) HK = A, corr. in H. In G و is given as a variant.
(۲۹.۸) و is suppl. in H. (۲۹۱۳) G = BD, and so in marg.
H. (۲۹۱۴) H om. و after دور.

P. ۴۱. (۲۹۱۵) GHK = B Bul.

P. ۴۱۱ (۲۹۳۵) H = A. (۲۹۴۵) After this verse GHK have:

اندر این گردون مکرر کن نظر * زآنک حق فرمود ثم ارجع بصر
(۲۹۴۶) GHK om.

P. ۴۱۲ (۲۹۵۴) GH دژم. (۲۹۵۹) GHK transpose تهدید and تخويف.
(۲۹۶۶) حردان in G is without vowel-marks.

P. ۴۱۳ (۲۹۷۱) G مولعی. (۲۹۷۵) H = A, corr. in marg. (۲۹۷۸)

GHK هرچرا گوی خطا بود. In GK this verse follows v. ۲۹۷۹, and so corr. in H.

P. ۴۱۴ (۲۹۸۶) H = A, corr. above. (۲۹۹۵) GH زاشتر آن بار.

P. ۴۱۵ (۳۰۰۹) GK کسی. (۳۰۱۰) G زبردست with *sukún*. (۳۰۱۷) GHK کان را. H کند *bis*.

P. ۴۱۶ (۳۰۲۶) G پس در آن. Heading: HK یار که. (۳۰۲۹) G آمد از یکی. (۳۰۲۷) GK = Bul.

P. ۴۱۷ (۳۰۴۱) GK علیای correctly. (۳۰۴۴) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۳۰۴۶) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۳۰۴۹) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H.

P. ۴۱۸ (۳۰۵۷) GK عارض رحمت, and so corr. in H. (۳۰۵۸) H = A, corr. below. (۳۰۶۰) HK = A. (۳۰۶۲) HK نفور for فرار, which H gives as a variant. (۳۰۶۵) K چیز with *idáfat*. (۳۰۶۹) H = AB Bul.

P. ۴۱۹ (۳۰۷۱) HK = A, corr. in H. GHK کسپ. (۳۰۷۵) G از الله. (۳۰۸۱) GH او مید. GH آب و خور. H يك لقمه, corr. in marg. GK غیر for الا.

P. ۴۲۱ (۳۱۰۳) H عین الیقین. (۳۱۰۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۳۱۰۹) G = BDL Bul., and so corr. in H. (۳۱۱۷) G = BDL Bul., and so corr. in H.

P. ۴۲۲ (۳۱۱۹) H طعای نی نشان. (۳۱۲۰) K نی درش معبور, and so corr. in GH. (۳۱۲۱) GHK چشم تو. K چون شود, and so corr. in H. (۳۱۲۱) GK = BD Bul., and so corr. in H. (۳۱۲۳)

This and the next verse are transposed in H.

P. ۴۲۳ (۳۱۴۰) GH صبح as in text. (۳۱۴۲) GK = BD Bul., and

so corr. in marg. H. (۲۱۴۴) This and the next verse are transposed in H, but corr. (۲۱۵۰) K = L Bul., and so corr. in G. (۲۱۵۱) H نی ذکر او (۲۱۵۲) GHK سفل. (۲۱۵۳) HK سفل.

P. ۴۲۴ (۲۱۶۲) K اسپی. GHK مہیب. G سلیح.

P. ۴۲۵ (۲۱۷۲) GH حکیم و اهل H (۲۱۸۴) GK = Bul. (۲۱۷۹) دِوَل.

P. ۴۲۶ (۲۱۹۲) H = A, corr. in marg. (۲۱۹۳) GH مُلک. (۲۲.۱) GHK = Bul.

P. ۴۲۷ (۲۲.۴) GHK برد for پَرَد. (۲۲.۸) G = B, corr. below. Heading: GH om. قدس الله روحه العزیز. (۲۲۱۱) GK = BDL Bul. (۲۲۱۴) GK مُلکی. (۲۲۱۵) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H.

P. ۴۲۸ (۲۲۲۴) HK بر لب K (۲۲۲۶) جَلّی, corr. in marg. H. (۲۲۴۱) GHK = ABL Bul. (۲۲۴۴) H = A, corr. below.

P. ۴۲۹ (۲۲۴۶) G رُسته این هر پنج از اصلی بلند, and so in marg. H. (۲۲۴۸) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۲۴۴) GK نا بگلزار حقایق. (۲۲۴۵) G = BD Bul., and so in marg. H. (۲۲۴۶) G = BL Bul. (۲۲۴۸) GK = BDL Bul., and so in marg. H. (۲۲۴۹) G = BDL Bul. (۲۲۵۰) G مُلک.

P. ۴۳۰ (۲۲۵۴) GH = BD. (۲۲۵۸) G غیبست.

P. ۴۳۱ (۲۲۷۹) GK = BDL Bul. (۲۲۸۷) GK = BD Bul., and so corr. in marg. H. (۲۲۸۹) H = A.

P. ۴۳۲ (۲۲۹۴) GHK = Bul. (۲۲۹۶) GHK = BD Bul. (۲۲۹۹) GK نگنجید. GH (۲۳.۲) In H و has been supplied. جوی و این. (۲۳.۶) HK om. آن.

P. ۴۲۲ (۲۲۱۵) H = A. (۲۲۱۹) G وقت with *sakín*. The four verses which are added here in BL Bul. occur in K and are suppl. in marg. GH. (۲۲۲۲) GHK و ابن for ون. (۲۲۲۴) H پیش آن سر.

P. ۴۲۴ (۲۲۲۵) G = Bul. Heading: GHI om. قدس الله روحه.

P. ۴۲۵ (۲۲۴۶) GHK = AL Bul. (۲۲۵۱) G از رشك ایشان. In H ایشان is suppl. as a variant for پیران in both hemistichs. (۲۲۵۸) GH = DL.

P. ۴۲۶ (۲۲۶۲) GH = AB Bul. Heading: G شعيب عليه السلام مرورا

P. ۴۲۷ (۲۲۸۵) GK جان پر شرش GH. بس سیه K. ور سیم. HK = AB Bul.

P. ۴۲۸ (۲۲۹۸) G عقی with *idáfat*. (۲۲۹۹) HK عاربه ست. (۲۴۰۵) H میبزد دیو در وی ناشتاب corr. in marg.

P. ۴۲۹ (۲۴۱۷) GK از هر خنی او میچشید and the same correction has been made in H. Heading: GK میکنی چونست. (۲۴۲۶) G = BD, and so K (which has طنلی) and H in marg. In the first hemistich H has: مستحاضه و طنل آلوده و پلید.

P. ۴۳۰ (۲۴۲۹) H جوبی. In the second hemistich GK = BDL Bul., and so H in marg. (۲۴۴۱) H چیست و حیرانی.

P. ۴۴۱ (۲۴۶۱) G = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۴۶۲) GK دید آدمرا حقیر او از خری and so in marg. H. The original reading in G seems to have been that of BDL.

P. ۴۴۲ (۲۴۶۵) HK = AB Bul. (۲۴۶۸) G = BDL, and so corr. in H. (۲۴۶۹) G = BDL, and so H in marg. Both G and H have آن خلاف for از خلاف. (۲۴۷۲) GH = Bul.

- P. ۴۴۳ (۲۴۸۱) G حرمداں. The initial letter is written with a small ح underneath. (۲۴۸۲) GK = BDL Bul. (۲۴۹۲) GHK = ABL. (۲۴۹۵) GH = AB Bul.
- P. ۴۴۴ (۲۵۰۲) G ور حقیقت بود. In the second hemistich G = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۵۱۱) H = A.
- P. ۴۴۵ (۲۵۲۰) GHK پیشین ای غوی. (۲۵۲۵) GH = A. Heading: H با شیخ. (۲۵۲۷) H = A, corr. below. (۲۵۲۰) H = A, corr. above.
- P. ۴۴۶ (۲۵۲۲) Suppl. in marg. H. (۲۵۲۴) GK = BDL Bul., and so corr. in H. (۲۵۲۸) GH = AB. (۲۵۲۹) G وین یکی جان. (۲۵۴۵) G = B. H = A, corr. in marg.
- P. ۴۴۷ (۲۵۴۹) GHK قلبی. (۲۵۶۵) GK = BL Bul., and so in marg. H.
- P. ۴۴۸ Heading: GH دعوی. (۲۵۷۷) G om. the *idāfat* of نزدیک.
- P. ۴۴۹ (۲۵۹۲) G کند اورا غلط. (۲۵۹۵) G ماء. H. ماء. (۲۵۹۸) H om. و. (۲۵۹۹) H از درون in the second hemistich. Heading: H مادر عیسی. (۲۶۰۲) G کو for که in the second hemistich. H کاو. (۲۶۰۴) G = BDL Bul.
- P. ۴۵۰. (۲۶۰۸) GHK = BDL Bul. In HK the verse of A, which is given in the text, follows v. ۲۶۰۹. (۲۶۱۵) G = A. H زدمنه and کلیله. (۲۶۱۷) G نندیش از برون فی از درون without *idāfat*.
- P. ۴۵۱ (۲۶۲۱) H افتریست. K میراست. (۲۶۲۵) G = BDL. H نیز for هم, and عزیز کن ای عزیز, and so K, which has خانه از کجا. (۲۶۲۷) GK = ABL Bul. H بشنو و معنی. (۲۶۲۸) GHK کو for که. H. سر معنی. (۲۶۳۰) G عہرا. HK

- GHK (۲۶۳۵) واو GK (۲۶۳۴) و ساز GHK (۲۶۳۳) گناه.
 حدش می‌سزد HK. چونك از حد برد.
- P. ۴۵۲ (۲۶۳۷) H om. و after دوست (۲۶۳۹) GK الخيئات الخيئين.
 H الخيئين. Heading: H جستن پادشاهی. G = BD, and
 so corr. in marg. H. K = Bul.
- P. ۴۵۳ (۲۶۵۲) H نوع (۲۶۵۴) GHK = DL Bul. Heading: HK
 درخت را. H = A originally, corr. by a later hand.
- P. ۴۵۴ (۲۶۷۰) G = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۲۶۷۱)
 عمر و بقاست H (۲۶۷۲) G = BL Bul., and so corr. in marg. H.
 هر که اندر نام پیچد کین K (۲۶۷۷) GHK = BD Bul. (۲۶۷۶)
 ثقه‌ست.
- P. ۴۵۵ (۲۶۸۵) K می‌زدند (۲۶۸۶) GK و از دانش.
 (۲۶۹۳) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. H
 G (۲۶۹۸) for هنر, corr. above. G (۲۶۹۴) موثقه‌است.
 اهل جسد GHK (۲۶۹۹) از عماست and زاخلاص ماست.
- P. ۴۵۶ (۲۷۰۰) GHK = AB Bul. (۲۷۰۱) H = A, corr. in marg.
 (۲۷۰۴) K هین سلیمانی بجوگر می‌جوی GH (۲۷۱۱) with
 idāfat. (۲۷۱۲) GHK = B Bul.
- P. ۴۵۷ (۲۷۲۵) GHK = ABL. (۲۷۲۶) GHK = BDL Bul.
- P. ۴۵۸ (۲۷۴۸) Suppl. in marg. H.
- P. ۴۵۹ (۲۷۶۶) GK = BDL Bul., and so corr. in marg. H. (۲۷۶۹)
 GHK = ABL Bul. (۲۷۷۰) GHK = ABL Bul.
- P. ۴۶. (۲۷۷۲) GHK خانه‌گن (۲۷۷۴) G = B Bul. (۲۷۷۸) GK =
 BDL Bul. (۲۷۸۵) The order of this and the following verses

in H is ۲۷۷۶, ۲۷۷۷, ۲۷۷۵, but corr. below. (۲۷۸۶) GHK = AB Bul. (۲۷۸۸) H عبادیه.

P. ۴۶۱ (۲۷۹۵) Instead of this verse GK have the same verse which in D Bul. follows v. ۲۷۹۴, and so H in marg. (۲۷۹۶) H = A, but corr. (۲۷۹۷) GH از آثار. (۲۷۹۸) H = A, corr. in marg. (۲۸.۱) HK = A, corr. in H. (۲۸.۲) G = BDL.

P. ۴۶۲ (۲۸.۸) H قوم دیگر, corr. in marg. K = Bul.

APPENDIX II.

CONTAINING THE VARIANT READINGS OF THE QÓNIYA MS. (G),
DATED A.H. 677, IN THE THIRD BOOK, vv. ۱-۲۸۲۵.

PREFACE. P. ۱ (۱۲) G يقطعہ المعاش بالاشتغال.

P. ۲ (۲) G الثبينة. (۴) G om. مهتم لمعيشة.

(۸) G سبحانه وتعالى as in text. (۹) G يعنف.

(۱۲) G على رغم حزب. (۱۳) G om. الموفق والمفضل.

(۱۴) G والحمد لله الخ. (۱۶) G om. انوار for نور.

(۲) G آذاررا as in text. (۱۷) G = BK Bul. (۱۹) G = BK. (۲۵)
G = HK. (۵۴) G = K. (۹۴) G رقص with *idúfat*. (۱۲۹) G = Bul.
(۱۶۹) G بناست as in text. (۱۷۲) G بر محبوب. (۱۷۲ Heading) G پس دعاها (۱۶۹)
in text. (۱۷۵) G تعالى and (۱۸. Heading) G om. لفظ حتى عل فلاح (۱۷۵)
خرجين. (۲۲۸) G = BK Bul. (۲۱۹) G = Bul. (۲۱۴) G عليه السلم.
(۲۲۹) G شهرى را, which is also the reading of H. (۲۲۶ Heading) G
(۴۲۰) چه رنجم مى شوى. (۲۶۶) G = B Bul. (۲۹۵) G = ABK Bul.
گنجور with ای suppl. by a later hand after گنجور فقير G
(۴۲۴) G = Bul. (۴۴۵) G = AB. (۴۴۱) G = BH Bul. (۴۷۹) G
گفت يغفل. (۴۸۰) G = BK. (۴۹۶) G = BKL Bul. (۴۹۷ Heading) G = BHK Bul.
گنجيست. (۵۱۰) G = H. (۵۰۸) G = H. (۵۷۴) G = BK Bul. (۵۷۰) G = H. (۵۴۲ Heading) G = BK Bul.

corr. below. (۵۸۱) G = K. (۵۹۲) G = K Bul. (۵۹۸ Heading) G
 قومه به (۶.۲) G = AH, as in text. (۶.۵) G = BL. (۶۴۲) G = BK.
 (۶۴۴) G = BK Bul. (۶۴۹) G نا نباید گرگ (۶۶۷) G = BKL Bul. (۶۷۵)
 G کی for که bis. (۶۸۲) G = Bul. (۶۸۸) G = LT Bul. (۶۹۸) G =
 BK Bul. (۷۱۲) G = ABL Bul. (۷۲۵) G = BKL. (۷۳۴) G نوید.
 (۷۴۷) G = BK Bul. (۷۴۷ Heading) G = AH. (۷۵۴) G = BK.
 (۷۶۶ Heading) G افتاده بود (۷۶۶) G = BK. (۷۷۵) G = K. (۷۹۵) G
 فعل with *idāfat*. (۷۹۷ Heading) G = BK. (۸۲۷) G گشته‌اند in the
 second hemistich. (۸۴۸) G کی for که bis. (۸۴۹) G جهد with *idāfat*.
 (۸۵۵ Heading) G برای حیلۀ ولادت (۸۶۱) G = BK Bul. (۸۷۸
 Heading) G = H. (۸۸۸ Heading) G جنت خود را (۹.۲ Heading)
 G استاره. (۹۴۵) G = BKL Bul. The text-reading is written in marg.,
 apparently by the original hand. (۹۴۱) G تا بیاید هر یکی
 G = B Bul. (۹۷۱) G = BK Bul. (۹۸۶) G سوی آن سر
 عسی. (۹۹۵) G = HK. (۱.۱۷) Suppl. in marg. G by a later hand.
 (۱.۴۴) After G گشته has in marg. چون او از خربش
 حرافه as in text. (۱.۴۷) G زشت and بندها بسکست with *idāfat*.
 (۱.۴۸) G = B. (۱.۵۹) G صلّات with معا written above. (۱.۶۱)
 G بجزیک with معا written above. (۱.۶۵) G گشد (۱.۶۲) G = BKL.
 (۱.۸۷ Heading) G om. علیه السّلم. (۱.۹۴) G پیش with *idāfat*.
 (۱.۹۶) G om. و after آرند. (۱.۹۸) G صد حیلت (۱۱.۸) G آفتاب.
 (۱۱۲۴) G = BK Bul. (۱۱۴۲) G گم نه (۱۱۴۱) G = BK Bul.
 (۱۱۴۲) G الله‌گو with جو written above by a later hand. (۱۱۵۲)
 G = BK. (۱۱۵۴) G = B. (۱۱۸۳) Instead of this verse G has:

گفتشان در خواب کای اولاد من * نیست ممکن ظاهر این را دم مزن

with *زدن* written above *مزن*. (1197 Heading) G = H. (1199) G om. The verse is suppl. in marg. G as follows:

من ترا اندر دو عالم حافظم * طاعنان را از حدیث رافضم
 (1211) G *عصایش* as in text, with *یت* written above the last two letters. (1216) G *گورشرای و تفت*. (1220) G = B. (1222) G *و خفته دل*. (1222) G = BL. (1270) G *گشت*. (1276) G = AB Bul. (1281) G *روی با* with *sukún*. (1282) G *ایستی*. (1286) G *ایستای*. (1287) G = BK. (1288) G = BK Bul. (1289) G *کی طلب الدلیل*. (1290) G *کو بحال*. (1291) G = BKL Bul. (1292) G *باشد در مثال*. (1293) G = BKL Bul. (1294) G om. (1295) G *علیه السلام*. (1296) G = BK. (1297) G = BKL Bul. (1298) G *بیگار او*. (1299) G = K. (1300) G *النبی صلی الله علیه وسلم*. (1301) G *خام طبعی* with *idáfat*. (1302) G *گاو* with *idáfat*. (1303) G = BK Bul. (1304) In G this and the following verse are transposed. (1305) G om. (1306) G *before مثال*. (1307) G = BL. (1308) G = BK Bul. (1309) G = BK Bul. (1310) G *غم نایند*. (1311) G *اوستادرا*. (1312) G *مصر* with *sukún*. (1313) G *اوستاد*. (1314) G *مرا غریبال*. (1315) G *شول*. (1316) G = A. (1317) G *دست یا پایش*. (1318) G = BK Bul. (1319) G *مرودی*. (1320) G *خرد مرد*. (1321) G = BK. (1322) G *حبل*. (1323) G = BHK Bul. (1324) G *در عریشم آمد*. (1325) G *شیخست از ابدال*. (1326) G *جذب و قضا*. (1327) In G the order of the following verses is the same as in B. (1328) G *گلزارشان* as in text. (1329) G = H. (1330) G = B Bul. (1331) G *حکایت استر*. (1332) G *بر* for *در*. (1333) G =

BKL Bul. (۱۷۶۳) G. فی المقام G (۱۷۵۵). هر قدم من از سر G (۱۷۵۴) BKL Bul. (۱۷۹۰) G. bis. عزیز علیه السلام G (Heading). و om. (۱۸۱۴) G. خود. G om. (۱۷۹۹ Heading). بدان ای کتر امید علیه السلام. G om. (۱۸۴۲ Heading). بینی خوابها G (۱۸۴۴). وحی after. گر آتش مارا کشد G (۱۸۷۶). گرای G (۱۸۷۰). و om. (۱۸۴۴). کی G (۱۹۰۴). خوانش بر G (۱۸۹۵). و دعا. G om. (۱۸۷۸ Heading). و. as in text, and om. G (۱۹۱۰). G = AB Bul. (۱۹۰۷). که for. (۱۹۲۵) G = BK Bul. دقوقی رحمة الله علیه G (Heading). (۱۹۲۸) G. (۱۹۶۲ Heading) G. (۱۹۵۹) G = BK Bul. (۱۹۸۵ Heading) G. as in text. دور و دیر G (۱۹۸۰). خضر را علیهما السلام. صد تفو G (۲۰۱۱). (misprint). چشم for چشم G (۲۰۰۴). G = BK Bul. (۲۰۲۶) G gives کذبوا with *tashdīd*. (۲۰۲۴) G. مُسْتَعِدَّ G (۲۰۱۹). ار G (۲۰۶۲). G = BK Bul. (۲۰۴۹) G. in marg. as a variant. in the shape of the letter. This is also the reading of BH. (۲۰۶۴) In G. before جاهلی is suppl. by a later hand. (۲۰۶۸) In G. is suppl. in G. ش. (۲۰۸۶) G. دقوقی رحمة الله علیه G (Heading). (۲۰۸۴) G. بی مخلص G (۲۱۰۹). زومی خورند G (۲۱۰۷). G = ABK Bul. (۲۱۰۶) G. (۲۱۶۷) G = B Bul. (۲۱۲۰). گرچه آن مدح از تو هم آمد G (۲۱۱۵). (۲۱۸۴) G. with *idāfat*. مرغ G (۲۱۷۵). حق after. و om. (Heading). G = K. (۲۲۰۱) G = BK Bul. (۲۱۹۱) G. (misprint). مخلص for مخلص G. (۲۲۴۰) G = BK Bul. (۲۲۴۴) G. تو دلا. (۲۲۷۴) G. (۲۲۸۵) G. در هوا رفتند یا در زمین G (Heading). (۲۲۹۸) G. پیغامبر. G om. (۲۴۱۵ Heading). مرایشان را چو عام G (۲۲۹۸). مسندی G (۲۴۴۱). ملام و یش و کم and زاعتماد او G (۲۴۴۶). G = B. و کی داند G (۲۴۶۸). این باشد نکو G (۲۴۶۴). G = BK Bul. (۲۴۴۵).

(۲۴۷۵) $G = BK$ Bul. (۲۴۹۲) $G = AB$ Bul. (۲۴۹۴) $G = BK$ Bul.
 (۲۴۰۱) G ابن for آن. (۲۴۰۷) G نور with *sukún*. (۲۴۱۲) G داود
 (۲۴۲۹) $G = BK$ Bul. (۲۴۳۶) $G = BK$ Bul. در یکی اش شکی G (۲۴۱۴). می گفت
 (۲۴۷۴) G در زمین G (۲۴۵۰). حجتها را همه G (۲۴۴۲ Heading) $G = BK$ Bul.
 (۲۴۷۸) G ملك اوست G . ملك وارث باشد آنها سر بسر G (۲۴۷۷). جدّ اورا G
 (۲۵۲۶) G کارافزا شود G . گشته for گشت G (۲۵۱۰). $G = BK$. (۲۴۸۸)
 (۲۵۶۱) $G = BK$ Bul. (۲۵۶۱) $G = BK$ Bul. مهیب G (۲۵۵۸). وز for و G (۲۵۴۲)
 (۲۶۲۰) $G = K$ Bul. In G و after دورین is supplied. (۲۶۰۹). نیم ن G
 (۲۶۴۵) $G = BK$ Bul. (۲۶۴۱) G برهنه چون درند G . (۲۶۳۵) $G = BK$ Bul.
 (۲۶۴۸) $G = ABK$ Bul. (۲۶۴۹) $G = H$. (۲۶۴۸) $G = B$. (۲۶۴۸) $G = BK$ Bul.
 (۲۶۷۴) G و از نعمت G . و بن خود G (۲۶۷۲). $G = BK$ Bul. (۲۶۵۴)
 (۲۷۰۸) $G = BK$ Bul. (۲۶۹۹) $G = H$. بروی کف زدی G (۲۶۸۰).
 (۲۷۹۹) $G = B$. (۲۷۹۶) $G = BK$ Bul. (۲۷۷۱) $G = BK$ Bul. غُرّه هلال G (۲۷۴۱)
 (۲۸۱۵) G in فرو آویخت G (۲۸۰۱). دزد که پرسیدند G (Heading)
 آفتابی از کسوفش در شغاف: the second hemistich.

ADDITIONAL CORRECTION IN BOOK III.

Verse ٤٦١٧, *read* از فرَق without *idāfat*.

ADDITIONAL CORRECTION IN BOOK IV.

Verse ٩٦٧, *for* آن عجب *read* زآن عجب.

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البلخی ثم الرومی

جلد سوّم

بعد از مقابله با پنج نسخه از نُسخ قدیمه بسعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلّاند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۹ مسیحی

فهرست حکایات و قصص،

دفتر سوم،

صحنه

- ۱۱-۶ قصه خورندگان پیل بچه
- ۱۳ امر حق تعالی بموسی کی مرا بدهانی خوان که بدان دهان گناه نکرده
- ۱۴ بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لبیک گفتن حق است
- ۳۵، ۴۱، ۴۹، ۴۶، ۴۵، ۱۵ قصه فریفتن روستایی شهری را
- ۱۷۵، ۱۶۹-۱۶۴، ۱۵۸-۱۵۶، ۱۵۵-۱۴۷، ۴۲، ۱۸ قصه اهل سبا
- ۱۹ قصه جمع آمدن اهل آفت هر صباچی بر در صومعه عیسی
- ۲۶ دعوت باز بطان را از آب بهصرا
- ۲۸ قصه اهل ضروان
- ۴۳ قصه نواختن مجنون آن سگ را کی مقیم کوی لیلی بود
- ۴۲، ۴۱ قصه افتادن شغال در خم رنگ
- ۴۱ قصه چرب کردن مرد لافی لب و سبلی خود را
- ۴۲ قصه امین بودن بلعم باعور
- ۴۵ قصه هاروت و ماروت
- ۴۲، ۴۲۸-۴۲۵، ۴۱۴، ۹۹، ۸۸، ۷۱-۶۰، ۵۶-۴۷ قصه فرعون و موسی
- ۴۹۴-۴۹۰، ۴۴۲-۴۳۹
- ۴۹ حکایت مغول حیلہ دان
- ۵۶ حکایت مارگیر که ازدهای فسرده را مرده پنداشت
- ۷۲ قصه اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل

تکلیف

- ۱۷۷ حکایت مندی در تنور پر آتش انداختن آنس و ناسوختن
- ۱۷۸-۱۸۲ قصه فریاد رسیدن رسول علیه السلام کاروان عرب را
- ۱۸۳ قصه آمدن آن زن کافر با طفل شیرخواره بنزدیک مصطفی علیه السلام و ناطق شدن عیسی وار بمعجزات رسول
- ۱۸۴ ربودن عقاب موزه مصطفی علیه السلام
- ۱۸۶-۱۹۴ قصه استدعای آن مرد از موسی زبان بهایم با طيور
- ۱۹۴ حکایت آن زنی که فرزندش نمی زیست
- ۱۹۵ قصه در آمدن حمزه در جنگ بی زره
- ۲۰۰ قصه وفات یافتن بلال با شادی
- قصه وکیل صدر جهان که منته شد و از بخارا گریخت از بیم جان، ۲۱۰، ۲۱۵، ۲۱۷-۲۲۲، ۲۵۰، ۲۶۷-۲۷۱
- ۲۱۱-۲۱۵ قصه پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت برهنگی
- قصه پرسیدن معشوقی از عاشق غریب خود کی از شهرها کدام شهر را خوشتر یافتی ۲۱۶
- ۲۲۳-۲۲۸، ۲۳۲، ۲۴۰، ۲۴۷، ۲۴۸ حکایت آن مسجد که عاشق گش بود
- ۲۲۶ قصه عشق جالینوس برین حیوة دنیا
- ۲۳۰ قصه گفتن شیطان قریش را کی بجنگ احمد آید
- ۲۳۹ حکایت عذر گفتن کدبانو با نخود
- ۲۵۶، ۲۶۰ قصه نظر کردن پیغامبر علیه السلام با سیران و تبسم کردن
- ۲۶۵-۲۶۷ قصه داد خواستن پشه از باد بحضرت سلیمان
- ۲۷۲ حکایت عاشقی دراز هجرانی و بسیار امتحانی،

داستان مشغول شدن عاشقی بعشق نامه خواندن در حضور

۷۹

معشوق خویش

حکایت آن شخص که در عهد داود شب و روز دعا می کرد کی

۸۲، ۸۴، ۱۴۱-۱۴۲

مرا روزی حلال ده بی رنج

۸۶-۹۱

حکایت معلم و کودکان

۹۲، ۹۴، ۹۶-۹۹

حکایت آن درویش کی در کوه خلوت کرده بود

قصه دیدن زرگر عاقبت کار را و سخن بر وفق عاقبت گفتن با

۹۳

مستعیر ترازو

۱۰۰

قصه شکایت استر پیش شتر

۱۰۱

قصه اجتماع اجزای خر عزیر بعد از پوسیدن

۱۰۲-۱۰۵

حکایت جزع ناکردن شیخی بر مرگ فرزندان خود

۱۰۵، ۱۰۶

قصه خواندن شیخ ضربه مصحف را

قصه صبر کردن لقمان چون دید که داود حلقه های ساخت از

۱۰۵

سؤال کردن

۱۰۸

قصه سؤال کردن بهلول آن درویش را

۱۱۰-۱۴۱

قصه دقوفی و کرامانش

۱۴۶

قصه گریختن عیسی فراز کوه از احمقان

۱۵۰، ۱۵۹

حکایت خرگوشان که خرگوشی را برسالت پیش پیل فرستادند

حکایت آن دزد که می پرسیدندش که چه می کنی نیم شب در بن

۱۵۹

این دیوار

۱۶۲

حکایت آن مرغ که ترك حزم کرد از حرص و هوا

۱۶۴

حکایت نذر کردن سگان هر زمستان

۱۷۱

قصه عشق صوفی بر سفره تهی

۱۷۴

حکایت امیر و غلامش کی نماز باره بود

صحیفہ

- ۲۵۵ قصہ آموختن پیشہ گورکنی قابیل از زاغ
- ۲۵۸ قصہ صوفی کی در میان گلستان سر بر زانو مراقب بود
- ۲۷۰، ۲۶۵ حکایت آن غلام کہ شکایت نقصان اجرای سوی پادشاہ نوشت
- ۲۷۹، ۲۸۹، ۲۹۲
- ۲۷۱ حکایت آن فقیہ با دستار بزرگ
- ۲۸۱ حکایت آن مداح کی از جہت ناموس شکر ممدوح ہی کرد
- حکایت مژدہ دادن ابو یزید از زادن ابو الحسن خرقانی پیش
- از ساہا ۲۸۴، ۲۹۱
- ۲۹۰ قصہ کثر وزیدن باد بر سلیمان
- ۲۹۴ قصہ آنک کسی بکسی مشورت ہی کرد گفتش مشورت با دیگری کن
- ۲۹۵-۴۰۱، قصہ امیر کردن رسول علیہ السّلم جوان ہذبلی را بر سریہ
- ۴۰۴-۴۰۶
- ۴۰۱ قصہ سبحانی ما اعظم شائی گفتن ابو یزید
- ۴۰۷، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۲ قصہ آن آبگیر و صیادان و آن سہ ماہی
- ۴۰۹ حکایت شخصی کہ بوقت استنجا ہی گفت اللّٰہم ارحنی راجعۃ الجنۃ
- ۴۱۰ قصہ آن مرغ گرفتہ کی وصیت کرد کی بر گذشتہ پشیمانی مخور
- ۴۱۴، ۴۲۵-۴۲۸ قصہ مجاوبات موسیٰ با فرعون
- ۴۲۲ قصہ مشورت کردن فرعون با ایسیہ
- ۴۲۴ قصہ باز پادشاہ و کمپیرزن
- ۴۲۵ قصہ آن زن کی طفل او بر سر ناودان غیثید
- ۴۲۹-۴۴۲ قصہ مشورت کردن فرعون با وزیرش ہامان
- ۴۴۲ قصہ منازعت امیران عرب با مصطفیٰ علیہ السّلم
- ۴۴۶ قصہ بحث کردن سنی و دہری
- ۴۵۰ قصہ وحی کردن حق موسیٰ

دفتر چهارم،

صحیفه

- نمائی حکایت آن عاشق ۲۸۰، ۲۸۵، ۲۹۶-۲۹۸
- حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیر دعای ظالمان و سخت دلان و بی اعتقادان کردی ۲۸۲
- سؤال کردن از عیسی که در وجود الخ ۲۸۴
- قصه آن صوفی کی زن خود را با بیگانه بگرفت ۲۸۷-۲۹۰
- قصه آن دبّاغ کی در بازار عطّاران از بوی عطر و مشک بیهوش و رنجور شد ۲۹۲-۲۹۵
- حکایت گفتن آن جهود علی را که اگر اعتماد داری بر حافظی حقّ الخ ۲۹۹
- قصه مسجد اقصی ۳۰۱، ۳۰۵، ۳۴۴، ۳۵۴، ۳۵۹
- قصه آغاز خلافت عثمان ۳۰۷
- قصه هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان ۳۱۱، ۳۱۴، ۳۱۷، ۳۲۱
- ۳۲۴-۳۲۷، ۳۲۸-۳۳۲، ۳۴۰
- کرامات و نور شیخ عبد الله مغربی ۳۱۳
- قصه عطّاری که سنگ ترازوی او گل سرشوی بود ۳۱۵
- حکایت دیدن درویشی جماعت مشایخ را در خواب الخ ۳۱۸-۳۲۰
- سبب هجرت ابرهیم ادم و نرک ملک خراسان ۳۲۱، ۳۲۷
- حکایت آن مرد نشنه کی از سر جوزین جوزی ریخت ۳۲۲
- قصه یاری خواستن حلیمه از بتان ۳۳۲-۳۳۹
- قصه شاعر و صله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر بو الحسن نام ۳۴۶-۳۵۱
- قصه نشستن دیو بر مقام سلیمان ۳۵۲

بسم الله الرحمن الرحيم،

المَحْكَمُ جُنُودَ اللَّهِ (a) يَقْوَى بِهَا أَرْوَاحُ الْمُرِيدِينَ بِتَرَهُ (b) عِلْمُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
الْجَهْلِ وَعَدْلُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الظُّلْمِ (c) وَجُودُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الرِّبَا وَحِلْمُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
السَّفَةِ وَيُقَرِّبُ إِلَيْهِمْ مَا بَعْدَ عَنْهُمْ مِنْ فَهْمِ الْآخِرَةِ وَيُسِّرُّ لَهُمْ مَا عَسَرَ عَلَيْهِمْ مِنْ
الطَّاعَةِ وَالْاجْتِهَادِ وَهِيَ مِنْ بَيِّنَاتِ الْأَنْبِيَاءِ وَدَلَايلِهِمْ تُخْبِرُ عَنْ أَسْرَارِ اللَّهِ وَسُلْطَانِهِ
الْمَخْصُوصِ بِالْعَارِفِينَ وَإِدَارَتِهِ الْفَلَكَ النُّورَانِي الرَّحْمَانِي الدُّرِّي الْحَاكِمِ (d) عَلَى
الْفَلَكَ الدُّخَانِي الْكُرِّي كَمَا أَنَّ الْعَقْلَ حَاكِمًا عَلَى الصُّورِ التَّرَايِيَةِ (e) وَحَوَاسِهَا الظَّاهِرَةِ
وَالْبَاطِنَةِ فَدَوْرَانُ ذَلِكَ الْفَلَكَ الرُّوحَانِي حَاكِمًا عَلَى الْفَلَكَ الدُّخَانِي وَالشَّهْبِ الزَّاهِرَةِ
وَالسُّرْجِ الْمُنِيرَةِ وَالرِّيَّاحِ الْمُنْشِئَةِ وَالْأَرْضِ الْمَدْحِيَّةِ (f) وَالْمِيَاهِ الْمَطْرُدَةِ نَفَعَ اللَّهُ
بِهَا عِبَادَهُ وَزَادَهُمْ فَهْمًا وَإِنَّمَا يَفْهَمُ كُلُّ قَارِيٍّ عَلَى قَدَرِ نَهْيَتِهِ وَيَنْسِكُ النَّاسِكُ
أ- عَلَى قَدَرِ قُوَّةِ اجْتِهَادِهِ (g) وَيُقْنَى الْمُفْتَى مَبْلَغَ رَأْيِهِ وَيَنْصَدِّقُ الْمُتَصَدِّقُ بِقَدَرِ
قُدْرَتِهِ (h) وَيَجُودُ الْبَاذِلُ بِقَدَرِ مَوْجُودِهِ (i) وَيَقْنَى الْمَجُودُ عَلَيْهِ مَا عَرَفَ مِنْ فَضْلِهِ
وَلَكِنْ يَفْتَقِدُ الْمَاءَ فِي الْمَفَازَةِ لَا يَقْصُرُ بِهِ عَنْ طَلْبِهِ مَعْرِفَتُهُ مَا فِي الْبَحَارِ وَيَجِدُ
فِي: طَلَبِ مَاءِ هَذِهِ الْحَيَاةِ قَبْلَ أَنْ (j) يَقْطَعَهُ الْإِشْتَغَالُ بِالْمَعَاشِ عَنْهُ (j) وَتَعَوُّقَهُ
الْعَلَّةُ وَالْحَاجَةُ وَتَحُولُ الْأَغْرَاضِ (k) بَيْنَهُ وَيَبِينُ مَا يَنْسَرِّعُ إِلَيْهِ وَلَنْ يُدْرِكَ (l) الْعِلْمَ (m)

Heading: AH add: وما توفيقى إلا بالله.

- (a) Bul. جنود الله في الارض. (b) Bul. ويتزّه بها. (c) A om. from الظلم.
الارضى الدّحيه H (f) صور التّراييه AH (e) والحاكم A (d) عن شايبة السفه to
جوده H. موجوده for مجوده AB (i) بقدر قوته B (h) اجتهاد A (g) الدّحيه A
(j-j) H Bul. يقطعه المعاش بالاشتغال عنه. In H الاشتغال is suppl. in marg. after
الاعراض AB Bul. (k) بقطعه الاشتغال بالمعاش الاشتغال عنه A. يقطعه
(l) A وان يدرك. (m) Bul. هذا العلم.

صحیفہ

- ۴۵۱ حکایت خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شفیع
- ۴۵۴ قصہ گفتن خلیل مر جبرئیل را الخ
- ۴۵۵ قصہ مطالبہ کردن موسیٰ حضرت را کی خلقت خلقا و اہلکتم
- ۴۶۷-۴۶۰ حکایت آن پادشاہ زادہ کی پادشائی حقیقی بوی روی نمود
- ۴۷۰ حکایت آن زاہد کی در سال قحط شاد و خندان بود
- ۴۷۲ قصہ فرزندان عزیر
- ۴۸۱-۴۷۸ قصہ شکایت استر با شتر
- ۴۸۸-۴۸۲ قصہ لابہ کردن قبطی سبطی را
- حکایت آن زن پلیدکار کی شوہر را گفت کی آن خیالات از
- ۴۹۰-۴۸۸ سر امرود بن می نماید
- ۴۹۰ باقی قصہ موسیٰ
- ۴۹۸ قصہ رفتن ذو القرنین بکوه قاف
- ۴۹۹ قصہ موری کی بر کاغذی می رفت نبشتن قلم دید
- ۵۰۱ قصہ نمودن جبرئیل خود را بمصطفیٰ

بسم الله الرحمن الرحيم،

ای ضیاء الحق حُسام الدین بیار * این سوم دفتر که سنت شد سه بر
 بر گشا گنجینه اسرار * در سوم دفتر پهل اغذارا
 قوت از قوت حق می زهد * نه از عروقی کز حرارت می جهد
 این چراغ شمس کو روشن بود * نه از قیل و پنبه و روغن بود
 سقف گردون کو چین دایم بود * نه از طناب و استنی قایم بود
 قوت جبریل امر مطبخ نمود * بود از دیدار خلاق وجود
 همچنان این قوت ابدال حق * هم زحق دان نه از طعام و از طبق
 جیشان را هم ز نور اسرشته اند * نا ز روح و از ملک بگذشته اند
 چونک موصوفی باوصاف جلیل * ز آتش امراض بگذر چون خلیل
 گردد آتش بر تو هم برد و سلام * ای عناصر مر مزاجت را غلام
 هر مزاجی را عناصر مایه است * وین مزاجت برتر از هر پایه است
 این مزاجت از جهان منبسط * وصف وحدت را کنون شد ملقط
 ای دریغا عرصه افهام خلق * سخت تنگ آمد ندارد خلق خلق
 ای ضیاء الحق بحدق رای تو * خلق بخشد سنگ را حلوائے تو
 کوه طور اندر نجلی خلق یافت * تا که می نوشید و می را بر نتافت
 صار دگا منه وانشق الجبل * هل رأيتم من جبل رقص الجبل

و تو گلی علی الله H adds الرحمن

(۷) Bul. او زحفدان. L Bul. (۶) L ودود. (۴) A می زهد for می زهد.

(۸) A وز ملک. In H نه is suppl. below the line. و نه از طبق

(۱۰) A تا کی.

مُوَثَّرٌ هَوَى وَلَا رَاكِنٌ إِلَى دَعَا وَلَا مُنْصَرِفٌ عَنْ طَلْبِهِ وَلَا خَائِفٌ عَلَى نَفْسِهِ (a) وَلَا
 مَهْتَمٌ لِمَعِيشَتِهِ (b) إِلَّا أَنْ يَعُوذَ بِاللَّهِ (c) وَيُوَثِّرَ دِينَهُ عَلَى (d) دُنْيَاهُ وَيَأْخُذَ مِنْ كَنْزِ
 الْحِكْمَةِ الْأَمْوَالِ (e) الْعَظِيمَةِ الَّتِي (e) لَا تَكْسُدُ وَلَا تُورَثُ (f) مِيرَاثَ الْأَمْوَالِ (g)
 وَالْأَنْوَارِ الْجَلِيلَةِ (g) وَالْجَوَاهِرِ الْكَرِيمَةِ وَالضِّيَاعِ الثَّمِينَةِ شَاكِرًا لِفَضْلِهِ مُعْظَمًا لِقَدَرِهِ (h)
 ° مَجَلًّا لِحَظَرِهِ وَيَسْتَعِذُّ بِاللَّهِ مِنْ خَسَاسَةِ الْحِظُوظِ وَمِنْ جَهْلِ يَسْتَكْثِرُ الْقَلِيلَ مِمَّا
 يَرَى فِي نَفْسِهِ وَيَسْتَنْتِلُ الْكَثِيرَ الْعَظِيمَ مِنْ غَيْرِهِ وَيُعْجَبُ بِنَفْسِهِ بِمَا لَمْ يَأْذَنْ لَهُ (i)
 الْحَقُّ، وَعَلَى الْعَالَمِ الطَّالِبِ أَنْ يَتَعَلَّمَ مَا لَمْ يَتَعَلَّمَ وَأَنْ يُعَلِّمَ مَا قَدْ عَلَّمَ وَيَرْفُقَ بِذَوِي
 الضَّعْفِ فِي الذِّهْنِ وَلَا يُعْجَبَ (j) مِنْ (k) بِلَادَةِ أَهْلِ الْبِلَادَةِ (k) وَلَا يُعْنِفَ (l) عَلَى
 كَلِيلِ (m) الْفَهْمِ، كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنْ أَلَّهِ عَلَيْكُمْ، (n) سُبْحَانَ اللَّهِ (n)
 ١٠ وَتَعَالَى (o) عَنْ أَقَاوِيلِ الْمُلْحِدِينَ وَشُرْكَ الْمُشْرِكِينَ وَتَنْقِصِ النَّاqِصِينَ وَتَشْبِهِهِ
 الْمَشْبَهِينَ وَسُوءِ أَوْهَامِ الْمُتَفَكِّرِينَ وَكَيْفِيَّاتِ الْمُتَوَهِّمِينَ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَالْمَجْدُ عَلَى
 تَلْفِيقِ (p) الْكِتَابِ الْمُتَنَوِّيِّ الْأَلْهِىِّ الرَّبَّانِيِّ وَهُوَ الْمَوْفِقُ وَالْمُنْفَضِّلُ (q) وَلَهُ الطَّوْلُ
 وَالْمَنْ لَا سِيَّيَا عَلَى عِبَادِهِ الْعَارِفِينَ (r) عَلَى رَغْمِ حِزْبِ (r) يَرِيدُونَ أَنْ يَطْفِئُوا
 أَنْوَارَ (s) اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ، إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ
 ١٠ وَإِنَّا لَهُ لَنَحَافِظُونَ، فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنَّهُ إِنَّمَا عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ
 اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (t)

(a) A عن نفسه. (b) K لمعيشته. (c) Bul. يتعوذ بالله. (d) B om. على.

(e—e) B العظيمة والنقود التي. (f) A يورث. (g—g) A والأنوار الجلية.

(h) K لِقَدَرِهِ. (i) A om. له. (j) K يُعْجَبُ. (k—k) Bul. بلاهة أهل البلاد.

(l) K يُعْنِفَ: so pointed in K. (m) B Bul. عن كليل. (n—n) K سبحانه.

(o) Bul. om. و before تعالى. (p) After تلفيق the remainder of the preface

is suppl. in marg A. (q) H والمنفضل. (r—r) suppl. in marg H. (s) H نور.

(t) After صلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه الطيبين الطاهرين K adds: رب العالمين.

Bul. has a similar invocation. اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين.

آكل و مأكول را خلق است و ناهے * غالب و مغلوب را عقلست و راهے
 خلق بخشید او عصای عدل را * خورد آن چندان عصا و حبل را
 و اندرو افزون نشد زان جمله آكل * زآنك حیوانی نبودش اكل و شكل
 مر یقین را چون عصا هم خلق داد * تا بخورد او هر خیالی را كه زاد
 ۴۰ پس معانی را چو آغیان حلقهاست * رازق خلق معانی هم خداست
 پس زمه تا ماهی هیچ از خلق نیست * كه بجنب مایه او را خلق نیست
 خلق جان از فکر تن خالی شود * انگهان روزیش اِجلالی شود
 شرط تبدیل مزاج آمد بدان * كز مزاج بد بود مرگ بدان
 چون مزاج آدمی گل خوار شد * زرد و بدرنگ و سفیم و خوار شد
 ۴۵ چون مزاج زشت او تبدیل یافت * رفت زشتی از رُخش چون شمع یافت
 دایه كو طفل شیرآموز را * تا بنعمت خوش كند بدفوز را
 گر ببندد راه آن پستان برو * برگشاید راه صد بستان برو
 زآنك پستان شد حجاب آن ضعیف * از هزاران نعمت و خوان و رغیف
 پس حیات ماست موقوف فطام * اندك اندك جهد كُن نَمَّ الْكَلَام
 ۵۰ چون جنین بود آدمی بد خون غذا * از نجس پاکی برد مؤمن گدای
 از فطام خون غذا اش شیر شد * وز فطام شیر لقمه گیر شد
 وز فطام لقمه لقمائی شود * طالب اشكار پنهانی شود
 گر جنین را كس بگفتی در رحم * هست بیرون عالمی بس منظم
 يك زمین خرمی با عرض و طول * اندرو صد نعمت و چندین اُكول
 ۵۵ كوهها و بحرها و دشتها * بوستانها باغها و كشتها
 آسمانی بس بلند و پُر ضیا * آفتاب و ماهتاب و صد سُها

اندر افزون A (۲۸). عصای و حبل را K. خورد او L Bul. (۲۷)

bis. شود for بود Bul. (۴۲). هیچ for ایچ B (۴۱). خلق و معانی A (۴۰).

از نجس H. خون بد غذا B Bul. (۵۰). پس خیال ماست A (۴۹). بدپوزرا B (۴۶).

آسمان Bul. (۵۶). بس نعمت Bul. زمین K (۵۴). غذایش Bul. غذاش A (۵۱).

لقمه بخشی آید از هر مرتبَس * خلق بخشی کارِ یزدانست و بس
 خلق بخشد جسم را و روح را * خلق بخشد بهر هر عضوَت جدا
 این گهی بخشد کی اِجلالی شوے * وز فضولی وز دَغَل خالی شوے
 ۲۰ تا نگوی سِرِّ سلطانرا بکس * تا نریزی قندرا پیشِ مگس
 گوشِ آنکس نوشد اسرارِ جلال * کو چو سوسن صد زبان افتاد و لال
 خلق بخشد خالک را لطفِ خدا * تا خورد آب و برُوید صد گیا
 باز خاکی را ببخشد خلق و لب * تا گیاهش را خورد اندر طلب
 چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت * گشت حیوان لقمهٔ انسان و رفت
 ۲۵ باز خالک آمد شد اکالِ بَشَر * چون جدا شد از بشر رُوح و بصر
 ذرها دیدم دهانشان جمله باز * گر بگویم خوردشان گردد دراز
 برگهارا برگ از انعام او * دایگانرا دایه لطفِ عام او
 رزقهارا رزقها او می دهد * زآنک گندم بی غذایی چون زهد
 نیست شرح این سخن را مَنتهَا * پارهٔ گفتم بدانی پارها
 ۳۰ جملهٔ عالمِ آکل و ماکول دان * باقیانرا مُقِل و مقبول دان
 این جهان و ساکنانش منتشر * و آن جهان و سالکانش مستمِر
 این جهان و عاشقانش منقطع * اهلِ آن عالم مخلد مجتمع
 پس کریم آنست کو خودرا دهد * آبِ حیوانی که ماند تا ابد
 باقیاتُ الصّالحات آمد کریم * رسته از صد آفت و اخطار و بیم
 ۳۵ گر هزاران اند یک کس بیش نیست * چون خیالاتِ عدَدانیش نیست

وز فضول H (۱۶) and so H in marg. از هر کس بکس BK Bul. (۱۷)

BK Bul. and so Bul. وز دغا و از دغل. فضول. with دغا as variant for دغل, وز دغل

In H و is written below the line, apparently L. صدزبان A (۲۱)

دهانش A (۲۶) باز حیوانرا ببخشد Bul. (۲۷) by the original hand.

و ساکنانش مستمر A (۲۸) آکن ماکول A (۳۰) چون دمد A (۲۸)

خیالاتی HK (۳۵) and so corr. in H.

از پی، فرزند صد فرسنگ راه * او بگردد در حین و آه آه
 آتش و دود آید از خرطوم او * الحذر زان کودکِ مرحوم او
 اولیا اطفالِ حقّند اے پسر * غایبی و حاضری بس با خبر
 ۸۰ غایبی مندیش از نقصانشان * کو کشد کین از برائے جانشان
 گفت اطفالِ مند این اولیا * در غریبی فرد از کار و کیا
 از برای امتحان خوار و یتیم * لبك اندر سرمه یار و ندیم
 پشت‌دار، جمله عصمه‌های من * گویا هستند خود اجزای من
 هان و هان این دلق‌پوشانِ مند * صد هزار اندر هزار و يك تن‌اند
 ۸۵ ورنه گئی کردی يك چوبی هنر * موسی فرعون را زیر و زبر
 ورنه گئی کردی يك نفرین بد * نُوح شرق و غرب را غرق آبِ خود
 بر ننگدی يك دعای لوطِ راد * جمله شهرستان‌نرا بی مراد
 گشت شهرستانِ چون فردوشان * دجله آب سیه رو بین نشان
 سوی شامست این نشان و این خبر * در ره قدسش ببینی در گذر
 ۹۰ صد هزاران زانیای حق‌پرست * خود بهر قرنی سیاست بُدست
 گر بگویم وین بیان افزون شود * خود جگر چه بُود که گهها خون شود
 خون شود گهها و باز آن بفسرد * تو نبینی خون شدن کوری و رد
 طرفه کوری دُورین تیزچشم * لبك از اشتر نبیند غیرِ پشم
 مو: بمو بیند ز صرّفه حرصِ انس * رقص بی مقصود دارد همچو خرس
 ۹۵ رقص آنجا کن که خود را بشکنی * پنبه را از ریشِ شهوت برگنی
 رقص و جولان بر سر میدان کنند * رقص اندر خونِ خود مردان کنند

پشت‌داری Bul. (۸۲) . در حضور و غیبت ایشان با خبر L Bul. (۷۹)

لوط زاد A (۸۷) . ورنی AH (۸۶) . ورنی AH (۸۵) . هان هان A (۸۴)

زین بیان Bul. (۹۱) . صد هزاران انبیای A Bul. (۹۰) . به بینی در نظر B (۸۹)

In L Bul. the two A om. (۹۶) . و تیزچشم A . دوربینی L Bul. (۹۲)

از جنوب و از شمال و از دَبور * باغها دارد عروسها و سُر
 در صفت ناید عجایبهای آن * تو درین ظلمت چپی در امتحان
 خون خوری در چارمبغ تنگنا * در میان حبس و آنجاس و عنا
 ۶۰ او بحکم حال خود مُکِر بُدے * زین رسالت مُعْرِض و کافر شدی
 کین مُحالست و فریست و غُرور * زَانِک تصویری ندارد وهم کور
 جنس چیزی چون ندید اِدْرَاکِ او * نشنود اِدْرَاکِ مُکِرِنَاکِ او
 همچنان کی خلقِ عام اندر جهان * زان جهان اَبْدَالِ می گویندشان
 کین جهان چاهيست بس تَارِیک و تنگ * هست بیرون عالمی بی بُو و رنگ
 ۷۰ هیچ در گوش کسی زایشان نرفت * کین طَمَع آمد حجابِ ژرف و زفت
 گوش را بندد طَمَع امر استماع * چشم را بندد غرض از اطلاع
 همچنانک آن جَین را طَمَعِ خون * کَانَ غذای اوست در اوطانِ دون
 از حدیث این جهان محبوب کرد * غیرِ خون او می نداند چاشت خورد

قصه خورندگان پیل پچه از حرص و ترک نصیحت ناصح،

آن شنیدی نو که در هندوستان * دید دانایی گروهی دوستان
 ۷۰ گرسنه مانده شد بی برگ و غور * می رسیدند از سفر از راه دور
 مَهرِ دانایش جوشید و بگفت * خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت
 گفت دانم کز نجوع وز خلا * جمع آمد رنجنان زین گَرَبِلا
 لَیکَ اللّٰه اللّٰه ای قومِ جلیل * نا نباشد خورَدنانِ فرزندِ پیل
 پیل هست این سو که اکنون می روید * پیل زاده مَشْکَنید و بشنوبید
 ۷۵ پیل پُچْگان اند اندر راهتان * صید ایشان هست بس دلخواه تان
 بس ضعیفند و لطیف و بس سَمین * لَیکَ مادر هست طالب در کمین

انجاس عنا A (۵۹) چپی for چه B Bul. (۵۸) وز دبور A (۵۷)
 بی بود و رنگ A (۶۴) میگوید نشان Bul. (۶۳) این رسالت A (۶۰)
 بس for این A (۷۵) عرض A (۶۱)

۱۱۵ گوید آن رنجور ای یارانِ من * چیست این شمشیر بر سارانِ من
 ما نمی بینیم باشد این خیال * چه خیالست این کی این هست ارتحال
 چه خیالست این که این چرخِ نگون * از نهیبِ این خیالی شد کنون
 گرزها و تیغها محسوس شد * پیشِ بیمار و سرش منکوس شد
 او همی بیند که آن از بهرِ اوست * چشمِ دشمن بسته زان و چشمِ دوست
 ۱۲۰ حرصِ دنیا رفت و چشمش تیز شد * چشمِ او روشن گه خون ریز شد
 مرغِ بی هنگام شد آن چشمِ او * از نتیجه کبرِ او و خشمِ او
 سر بریدن واجب آید مرغِ او * کو بغیرِ وقت جنانند درِ او
 هر زمان نزعیت جزوِ جانت را * بشکر اندر نزعِ جان ایمانت را
 عمرِ تو مانند هیمانِ زرت * روز و شب مانند دینارِ شمرست
 ۱۲۵ می شمارد می دهد زر بی وقوف * تا که خالی گردد و آید خسوف
 گر زگه بستان و تنهی بجای * اندر آید کوه زان دادن زیای
 پس بینه بر جای هر دم را عوض * تا زو آسجد و اقترِب یابی غرض
 در نمائی کارها چندین مکوش * جز بکاری که بود در دین مکوش
 عاقبت تو رفت خواهی ناتمام * کارهایت آبتر و نان تو خام
 ۱۳۰ و آن عمارت کردنِ گور و لحد * فی بسنگست و یحوب و فی لبد
 بلك خود را در صفا گورے گئی * در منی او گئی دفنِ منی
 خاکِ او گردد و مدفون غمش * تا دمت یابد مددها از دَمش
 گورخانه و قبها و کنگره * نبود از اصحابِ معنی آن سره
 بنگر اکنون زنده اطلس پوش را * هیچ اطلس دست گیرد هوش را

که هست این BK Bul. کی آن هست A (۱۱۶) رنجوری A (۱۱۵)

تا کی A (۱۲۵) شد آن for آمد Bul. (۱۲۱) و K om. (۱۲۰)

as in text BH و گور و لحد A (۱۲۰) کارهایات Bul. (۱۲۹)

گورخانه after و L Bul. om. (۱۲۲) دفن for دفع B (۱۲۱)

چون رهند از دستِ خود دستی زنند * چون جهند از نقصِ خود رقصی کنند
 مطربانشان از درون دف می‌زنند * بجرها در شورشانشان کف می‌زنند
 تو نبینی لیك بهر گوششان * برگها بر شاخها هم کف زنان
 ۱۰۰ تو نبینی برگهارا کف زدن * گوشِ دل باید نه این گوشِ بدن
 گوشِ سر بر بند از هزل و دروغ * تا بینی شهرِ جان با فروغ
 سر کشد گوشِ محمد در سخن * کش بگوید در نبی حق هو اذن
 سر بسر گوش است و چشم است این نبی * نازه زو ما مُرضعت او ما صبی
 این سخن پایان ندارد باز ران * سوی اهلِ پیل و بر آغاز ران

بقیه قصه متعرضان پیل‌چکان،

۱۰۵ هر دهانرا پیل بوی می‌کند * گردد معده هر بشر بر می‌تند
 تا کجا یابد کبابِ پورِ خویش * تا نماید انتقام و زورِ خویش
 گوشتهای بندگان حق خورے * رغبت ایشان کنی کفَر ببری
 هان که بویای دهانتان خالق است * گئی برد جان غیر آن کو صادق است
 وای آن افسوسی کش بوی‌گیر * باشد اندر گور منگر یا نکیر
 ۱۱۰ نی دهان دزدیدن امکان زان مهان * نی دهان خوش کردن از دارو دهان
 آب و روغن نیست مر روپوش را * راه حیل نیست عقل و هوش را
 چند کوبد زخمهای گرزانشان * بر سر هر ژاژخا و مُرزشان
 گرزِ عزرائیل را بنگر اثر * گر نبینی چوب و آهن در صور
 هم بصورت می‌نماید که گهی * زان هان رنجور باشد آگهی

(۱۰۱) A Bul. جانرا با فروغ. (۱۰۲) In A the hemistichs are transposed,

but corr. in marg. (۱۰۳) B Bul. آن نبی.

Heading: A Bul. متعصّبان. B has: انداز و انداز. در بیان حال غیبت کنندگان و انداز. از صعوبت آن و جزاء افعال ناپسندیده و باز نمودن وخامت آن.

(۱۰۸) B با نکیر. (۱۰۹) B Bul. که برد جان. In A the first letter is unpointed.

از کبابِ پیل زاده خورده بود * بر درانید و بگُشنش پیل زود
 در زمان او يك يك را زان گروه * می درانید و نبودش زان شکوه
 ۱۵۵ بر هوا انداخت هر يك را گزاف * تا همی زد بر زمین میشد شکاف
 ای خورنده خونِ خلق از راه بُرد * تا نه آرد خونِ ایشان نَبَرْد
 مالِ ایشان خونِ ایشان دان یقین * زآنک مال از زور آید در بین
 مادرِ آن پیل بچگان کین گشت * پیل بچه خوار را کُفر گشت
 پیل بچه می خورے اے پاره خوار * هم بر آرد خصمِ پیل از تو دمار
 ۱۶۰ بویِ رُسل کرد مگر اندیش را * پیل داند بویِ طفلِ خویش را
 آنک یابد بویِ حق را از یمن * چون نیابد بویِ باطل را زِمن
 مُصْطَفی چون بُرد بوی از راهِ دُور * چون نیابد از دهانِ ما بخور
 هم یابد لیک پوشاند زما * بویِ نیک و بد بر آید بر سما
 تو همی خسپی و بویِ آن حرام * می زند بر آسمان سبز فام
 ۱۶۵ همزه انفاسِ زشت می شود * تا بیوگیرانِ گردون می رود
 بویِ کبر و بویِ حرص و بویِ آز * در سخن گفتن بیاید چون پیاز
 گر خوری سوگند من گئی خورده ام * از پیاز و سیر تقوے کرده ام
 آن دم سوگند غمازه کند * بر دماغِ همنشینان بر زند
 بس دعاها رد شود از بویِ آن * آن دل کثر می نماید در زبان
 ۱۷۰ اِخْسُوا آید جوابِ آن دعا * چوبِ رد باشد جزای هر دغا
 گر حدیث کثر بود معنیست راست * آن کثری لفظ مقبول خداست

کز کباب L Bul. (۱۵۲)

می درانیدش نبودش Bul. (۱۵۴)

مرگ اندیش را A (۱۶۰)

بوی رحمان از یمن Bul. (۱۶۱)

چون بوی برد Bul. بوی for H (۱۶۲)

۱۳۶ در عذاب مُتَکَرِّست آن جانِ او * کُژدم غم در دل غمندانِ او
از برون بر ظاهرش نقش و نگار * وز درون زاندیشه‌ها او زار زار
وآن یکی بینی در آن دلقِ کهن * چون نبات اندیشه و شکر سخن

باز گشتن بحکایت پیل،

گفت ناصح بشنوید این پندِ من * تا دل و جانان نگیرد ممتحن
با گیاه و برگها قانع شوید * در شکار پیل بچگان کم روید
۱۴۰ من برون کردم زگردن وامِ نُصَح * جز سعادت کی بود انجامِ نُصَح
من بتبلیغ رسالت آمدم * تا رهانم مر شمارا از ندم
هین مآدا که طمع رهتان زند * طمع برگ از بیخه‌نان برگند
این بگفت و خیر بادی کرد و رفت * گشت قحط و جوعشان در راه زفت
ناگهان دیدند سوی جاده * پورِ پیلی فریبی نو زاده
۱۴۵ اندر افتادند چون گرگانِ مست * پاک خوردندش فرو شستند دست
آن یکی همره نخورد و پند داد * کی حدیثِ آن فقیرش بود یاد
از کبابش مانع آمد آن سخن * بختِ نو بخشد ترا علقِ کهن
پس بیفتادند و خفتند آن همه * وآن گرسنه چون شیان اندر ره
دید پیل سَهْمَنَکی می‌رسید * اوّل آمد سوی حارسِ دوید
۱۵۰ بوی می‌کرد آن دهانش را سه بار * هیچ بویی زو نیامد نا گوار
چند باری گردِ او گشت و برفت * مر ورا نآزد آن شه‌پلِ زفت
مر لبِ هر خفته‌را بوی کرد * بوی می‌آمد ورا زآن خفته مرد

زآن یکی B (۱۴۷) . وز درون اندیشه‌ها Bul. (۱۴۶) . غم‌لان او L (۱۴۵)

پیل بچه‌گان Bul. (۱۴۹) . بحکایت پیل بچگان و نصیحت ناصح Bul. Heading:

اندر جاده L Bul. (۱۴۴) . من شمارا AB (۱۴۱) . کی for کم A (۱۴۰)

اوّل آمد In H the second hemistich has been corrected, so as to read (۱۴۹)

سوی حارس بر دوید

از دهانی که نکرستی گناه * و آن دهان غیر باشد عذر خواه
 ۱۸۵ یا دهان خویشان را پاک کن * روح خود را چابک و چالاک کن
 ذکر حق پاکست چون پاکی رسید * رخت بر بندد برون آید پلید
 می‌گریزد ضدها از ضدها * شب گریزد چون بر افروزد ضیا
 چون در آید نام پاک اندر دهان * نی پلیدی ماند و نی اندهان

بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لَبَّیک گفتن حق است،

آن یکی الله می‌گفتی شبی * تا که شیرین می‌شد از ذکرش لبی
 ۱۹۰ گفت شیطان آخر ای بسیارگو * این همه الله را لَبَّیک کو
 می‌نیاید یک جواب از پیشِ تخت * چند الله می‌زنی با رویِ سخت
 او شکسته دل شد و بنهاد سر * دید در خواب او خضر را در خضر
 گفت هین از ذکر چون و مانده * چون پشیمانی از آنکش خوانده
 گفت لَبَّیکم نمی‌آید جواب * زان هی‌ترسم که باشم ردِّ باب
 ۱۹۵ گفت آن الله نو لَبَّیک ماست * و آن نیاز و درد و سوزت پَیک ماست
 حیلها و چاره‌جویهای نو * جذب ما بود و گشاد این پای نو
 نرس و عشق تو کند لطفِ ماست * زیر هر یا رَبِّ تو لَبَّیکهاست
 جانِ جاهل زین دعا جز دور نیست * زانک یا رَبِّ گفتنش دستور نیست
 بر دهان و بر دلش قُفلست و بند * تا ننالد با خدا وقتِ گزند
 داد مر فرعون را صد ملک و مال * تا بکرد او دعوی عز و جلال

(۱۸۹) شیرین باشد Bul. تا کی A.

(۱۹۰) Bul. has:

گفت شیطانِش خشم ای سخترو * چند گویی آخر ای بسیارگو

(۱۹۲) Bul. از ذکر حق و مانده.

(۱۹۴) Bul. adds:

گفت خضرش آنخدا گفت این بمن * که برو با او بگو ای منحن

نی ترا در کار من آورده‌ام * نی منت مشغول ذکرم کرده‌ام

(۱۹۶) In A the order of the verses is ۱۹۸, ۱۹۷, ۱۹۶.

(۱۹۷) A om. و.

(۱۹۹) A وقتی.

بیان آنک خطای محبان بهتر از صواب بیگانگان است نزد محبوب،

آن بلال صدق در بانگ نماز * حی را هی خوانند از نیاز
تا بگفتند ای پیغمبر راست نیست * این خطا اکنون که آغازِ نباست
ای نبی و اے رسول کردگار * یک مؤذن کو بود افصح یسار
۱۷۵ عیب باشد اول دین و صلاح * سخن خواندن لفظ حی علی الفلاح
خشم پیغمبر بجوشید و بگفت * یک دو رمزی از عنایات نهفت
کای خسان نزد خدا هی بلال * بهتر از صد حی و خی و قیل و قال
و مشورانید تا من رازنان * و نگویم آخر و آغازنان
گر ندارے تو دم خوش در دعا * رُو دعا میخواه راخوان صفا

امر حق تعالی بموسی علیه السلام کی مرا بدهانی خوان که بدان
دهان گناه نکرده،

۱۸۰ گفت اے موسی زمن می جو پناه * با دهانی که نکردی تو گناه
گفت موسی من ندارم آن دهان * گفت مارا از دهان غیر خوان
از دهان غیر گی کرده گناه * از دهان غیر بر خوان کای اله
آن چنان کن که دهانها مرترا * در شب و در روزها آرد دعا.

Heading: Suppl. in marg. H. In A it follows v. ۱۷۲. A نزد محب.

(۱۷۴) B Bul. آغازِ نباست, and so corr. in H. HT آغازِ نباست as in text. In ABK Bul. the last word of the verse might be read نباست.

• پیغامبر BHK (۱۷۶). علی فلاح BK. هی علی الفلاح H (۱۷۵).

حی حی Bul. حا و خا L. حی و حی AB as in text. HK (۱۷۷).

Heading: Bul. om. بدان دهان. B om. دهان. Bul. نکرده باشد. After the Heading Bul. adds:

بهر این فرمود با موسی خدا * وقت حاجت خواستن اندر دعا
(۱۸۲) Bul. ای اله.

حزم آن باشد که گوی تُخْهَم * یا سقیم خسته این دَخْهَم
یا سَرَم دَرْدست درد سر بَیَر * یا مرا خواندست آن خالوپسر
زَانْک یَک نُوشْت دهد با نیشها * که بکار در تو نوش ریشها
۲۲۵ زَر اگر پنجاه اگر شصت دهد * ماهیا او گوشت در شَسْت دهد
گر دهد خود گی دهد آن پُر حَبَل * جَوَز پوسیدست گفتار دَغَل
زَغْزَغ آن عقل و مغز را بَرَد * صد هزاران عقل را یَک نشمرد
یارِ تو خورجینِ نُست و کیسهات * گر تو رامینی مجوز و یسهات
ویسه و معشوقِ تو هم ذاتِ نُست * وین برونیا همه آفاتِ نُست
۲۳۰ حزم آن باشد که چون دعوت کنند * تو نگوی مست و خواهانِ مستند
دعوتِ ایشان صغیر مرغ دان * کی کند صیّاد در مَکَمَن نهان
مرغِ مرده پیش بنهاد که این * می کند این بانگ و آواز و حنین
مرغ پندارد که جنسِ اوست او * جمع آید بر دَرْدشان پوست او
جز مگر مرغی که حزمش داد حق * تا نگیرد گنجِ آن دانه و مَلَق
۲۳۵ هست بی حزی پشیمانی یقین * بشنو این افسانه را در شرح این

فریفتن روستایی شهربی را و بدعوت خواندن بلابه

و الحاح بسیار،

اے برادر بود اندر ما مَضی * شهربی با روستایی آشنا
روستایی چون سوی شهر آمدے * خرگه اندر کوی آن شهری زدی

و. گفتار. Bul. (۲۲۶) A. اگر شصتی دهد. B. شست in both hemistichs. (۲۲۵)

خرجین. Bul. خُرَجین BL (۲۲۸) آن جوز مغز را برد. Bul. زعزع A. (۲۲۷)

آواز حنین. Bul. BL (۲۲۲) ویسه معشوق A. (۲۲۹)

و. A om. گنج for کنج A. (۲۲۴)

الحاح کردن B. الحاح بسیار کردن A. بسیار. B om. خواندن اورا Bul. Heading:

در همه عمرش ندید او دردِ سر * تا نالد سوی حق آن بدگهر
 داد او را جمله ملک این جهان * حق ندادش درد و رنج و اندهان
 درد آمد بهتر از ملک جهان * تا بخوانی مر خدا را در نهان
 خواندن بی درد از افسردگیست * خواندن با درد از دل‌بردگیست
 ۲۰۵ آن کشیدن زیر لب آوازا * یاد کردن مبدأ و آغازا
 آن شد آواز صاف و حزین * ای خدا وای مستغاث و ای معین
 ناله سگ در رهش بی جذبه نیست * زآنک هر راغب اسیر ره‌زیست
 چون سگ کوفی که از مردار رست * بر سر خوان شهنشاهان نشست
 تا قیامت میخورد او پیش غار * آب رحمت عارفانه بی تغار
 ۲۱۰ ای بسا سگ‌پوست کورا نام نیست * لیک اندر پرده بی آن جام نیست
 جان بده از بهر این جام ای پسر * بی جهاد و صبرگی باشد ظفر
 صبر کردن بهر این نبود حرج * صبر کن کالصبّر مفتاح الفرج
 زین کمین بی صبر و حزمی کس نجست * حزم را خود صبر آمد پا و دست
 حزم کن از خورد کین زهرین گیاست * حزم کردن زور و نور انیاست
 ۲۱۵ گاه باشد کو بهر بادی جهد * کوه‌گی مر بادرا وزنی نهد
 هر طرف غولی همی خواند ترا * کاه برادر راه خواهی هین بیا
 ره نمایم هم‌رهت باشم رفیق * من قلاوزست درین راه دقیق
 نی قلاوزست و نی ره داند او * یوسفنا کم رو سوی آن گرگ‌خو
 حزم آن باشد که نفربید ترا * چرب و نوش و دامهای این سرا
 ۲۲۰ که نه چربش دارد و نی نوش او * سحر خواند می‌دمد در گوش او
 که بیا مهمان ما اے روشنی * خانه آن ناست و تو آن منی

یاد کردم A (۲۰۵) . دل مردگیست A (۲۰۴) . و bis. A om. (۲۰۲)

در خورد Bul. (۲۱۴) . کس نرست Bul. (۲۱۲) . corr. above.

حزم این باشد BK Bul. (۲۱۹) . قلاوزست after و H. om. (۲۱۸)

و K om. (۲۲۱)

بعد ده سال و بهر سالی چنین * لایها و وعدهای شکرین
 کودکان، خواجه گفتند ای پدر * ماه و ابر و سایه هم دارد سفر
 ۲۶۰ حقها بر وی تو ثابت کرده * رنجها در کار او بس برده
 او هم خواهد که بعضی حق آن * وا گذارد چون شوی تو میهمان
 بس وصیت کرد مارا و نهان * که کشیدش سوی ده لایه کنان
 گفت حقست این ولی ای سیبویه * اِنِّیْ مِنْ شَرِّ مَنْ اَحْسَنَتْ اِلَیْهِ
 دوستی تخم من آخر بود * ترسم از وحشت کی آن فاسد شود
 ۲۶۵ صحبتی باشد چو شمشیر قطوع * همچو دای در بوستان و در زروع
 صحبتی باشد چو فصل نو بهار * زو عمارتها و دخل بی شمار
 حزم آن باشد که ظن بد بری * نا گریزی و شوی از بد بری
 حزم سوء الظن گفتست آن رسول * هر قدم را دام می دان ای فضول
 روی صحرا هست هموار و فراخ * هر قدم دامیست کم ران اوستاخ
 ۲۷۰ آن بز کوهی دود کی دام کو * چون بتازد دامش افتد در گلو
 آنک می گفتی که گوا اینک بین * دشت می دیدی نمی دیدی کین
 بی کین و دام و صیاد ای عیار * دُنبه کی باشد میان رگشت زار
 آنک گستاخ آمدند اندر زمین * استخوان و کلاهانشانرا بین
 چون بگورستان روی اے مُرْتَضَیْ * استخوانشانرا پیرس از ما مَضَیْ
 ۲۷۵ نیا بظاهر بینی آن مستان گور * چون فرو رفتند در چاه غرور
 چشم اگر داری نو کورانه میا * ورنه داری چشم دست آور عصا
 آن عصای حزم و استدلال را * چون نداری دید می کن پیشوا

• . وا گذارد A. که حق بعض آن Bul. (۲۶۱) . عذرهای شکرین B (۲۵۸)

• . صحبتی for همچون A (۲۶۵) . فاسد بود A (۲۶۴) . سوی دبه A (۲۶۲)

• . آن بز کوهی که گوید Bul. (۲۷۰) . گوستاخ Bul. B. ران for رو AB Bul. (۲۶۹)

• . و دست A (۲۷۶) ، استخوانهاشان Bul. (۲۷۴) . کن دام کو B. دام کو

• . و A om. (۲۷۷)

دو مه و سه ماه مه‌باش بُدی * بر دکان او و بر خوانش بُدی
هر حواچرا که بودیش آن زمان * راست کردی مرد شهری رایگان
^{۲۴۰} رو بشهری کرد و گفت ای خواجه نو * هیچ می‌نآیی سوه ده فرجه جو
الله الله جمله فرزندان بیار * کین زمان گلشنست و نوبهار
یا بتابستان ییا وقتِ ثمر * تا بیندم خدمت را من کمر
خیل و فرزندان و قوم ترا بیار * در ده ما باش سه ماه و چهار
که بهاران خطّه ده خوش بود * کشت زار و لاله دلگش بود
^{۲۴۵} وعده دادی شهری اورا دفع حال * تا بر آمد بعد وعده هشت سال
او بهر سالی همی گفتی که کی * عزم خواهی کرد کامد ماه ده
او بهانه ساختی کامسال مان * از فلان خطّه بیامد میهمان
سال دیگر گر توام و رهید * از مهّمات آن طرف خواهم دوید
گفت هستند آن عیالم منتظر * بهر فرزندان تو ای اهل بر
^{۲۵۰} باز هر سالی چو لگنگ آمدی * تا مفیم قبه شهری شده
خواجه هر سالی زرز و مال خویش * خرج او کردی گشادی بال خویش
آخرین کُرت سه ماه آن پهلوان * خوان نهادش بامدادان و شبان
از خجالت باز گفت او خواجه را * چند وعده چند بفربی مرا
گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست * لیک هر تحویل اندر حکم هوست
^{۲۵۵} آدمی چون گشتی است و بادبان * تا کی آرد بادرا آن باذران
باز سوگندان بدادش کای کریم * گیر فرزندان ییا بنگر نعیم
دست او بگرفت سه کُرت بعهد * کالّه الله زو ییا بنمای جهد

که بودش ABK Bul. (۲۴۹) *bis.* بُدی for شدی Bul. (۲۴۸)

زمانی A (۲۴۱) . سوی دیه A و. om. (۲۴۰)

این عیالم Bul. (۲۴۹) . قوم و فرزندان و خیل ترا Bul. (۲۴۲)

باز سوگند آن بدادش ای کریم Bul. (۲۵۶) . حکم اوست Bul. (۲۵۴)

و سه کُرت Bul. (۲۵۷)

بس غذای سُکر و وَجْد و بی‌خودی * از درِ اهلِ دلان بر جان زدی
 باز این در را رها کردی ز حرص * رگِرد هر دکانِ هی‌گردی چو خرس
 بر درِ آن مُنعمان چرب‌دیگ * می‌دوی بهرِ ثریدِ مُردریگ
 چربش اینجا دان که جان فربه شود * کارِ ناامید اینجا به شود

جمع آمدن اهل آفت هر صباخی بر در صومعه عیسی علیه
 السّلم جهت طلب شفا بدعای او،

صومعه عیسیست خوانِ اهلِ دل * هان و هان ای مبتلا این در مهل
 جمع گشتندی زهر اطراف خلق * از ضریر و لنگ و شلّ و اهلِ دلق
 بر درِ آن صومعه عیسی صباح * نا بدم اوشان رهاند از جناح
 او چو فارغ گشتی از اورادِ خویش * چاشنگه بیرون شدی آن خوب‌کیش
 جَوّ جَوّی مبتلا دیدی نزار * شسّنه بر در در امید و انتظار
 گفتی ای اصحابِ آفت از خدا * حاجتِ این جملگانان شد روا
 هین روان گردید بی رنج و عنا * سوی غفّاری و اکرامِ خدا
 جملگان چون اشتران بسته‌پای * که گشایی زانوی ایشان برای
 خوش دوان و شادمانه سوی خان * از دعای او شدند پا دوان
 اومِبودی نو بسی آفاتِ خویش * یافتی صحت ازین شاهانِ کیش
 چند آن لنگی نو رهوار شد * چند جانت بی غم و آزار شد
 ای مغفل رشته بر پای بند * نا زخود هم گم نگردی ای لَوّند

شکر. AL Bul. پس غذای L Bul. (۲۹۴)

B Bul. آن در را A (۲۹۵)

چو خرس K. چو خرس for

A Bul. ناامید (۲۹۷)

Heading: A هر صباح.

بر امید L. بر امید A Bul. (۴۰۲)

گفت A Bul. (۴۰۴)

هین دوان A (۴۰۴)

In the first hemistich Bul. has: بی توقف جمله شادان و امان (۴۰۶)

ور عصای حزم و استدلال نیست * بی عصا گش بر سر هر ره مه ایست
گام زان سان نه که نابینا نهد * تا که پا از چاه و از سگ و اِره د
۲۸۰ لرز لرزان و بترس و احتیاط * می نهد پا تا نیفتد در خُباط
ای زُدودی جسته در ناره شده * لقمه جسته لقمه ماری شده

قصه اهل سبا و طاغی کردن نعمت ایشانرا،

تو نخواندی قصه اهل سبا * یا بخواندی و ندیدی جز صدا
از صدا آن کوه خود آگاه نیست * سوی معنی هوش گهرا راه نیست
او همی بانگی کند بی گوش و هوش * چون خمش کردی تو او هم شد خموش
۲۸۵ داد حق اهل سبا را بس فراغ * صد هزاران قصر و ایوانها و باغ
شکر آن نگذارند آن بدرگان * در وفا بودند کمتر از سگان
مرسکی را لقمه نانی زدر * چون رسد بر در همی بندد کمر
پاسبان و حارس دَم می شود * گرچه بروی جور و سختی می رود
هم بر آن در باشدش باش و قرار * کُفر دارد گرد غیری اختیار
۲۹۰ و ر سگی آید غریبی روز و شب * آن سگانش می کنند آن دم ادب
کی برو آنجا که اول منزلت * حق آن نعمت گروگان دلست
می گزندش که برو بر جای خویش * حق آن نعمت فرو مگذار پیش
از در، دل و اهل دل آب حیات * چند نوشیدی و واشد چشمهات

و. A om. (۲۷۸)

لرز و لرزان. A Bul. (۲۸۰)

و در رسیدن شوم طغیان و : add. B Bul. and H in marg. After ایشانرا Heading.

و وفا. So K, which omits کفران در ایشان و بیان فضیلت شکر و وفا.

(۲۸۴) In A vv. ۲۸۳, ۲۸۴ are transposed, but corr. in marg.

و. A om. (۲۸۴)

غریب و روز و شب. A. گرسگی. Bul. (۲۹۰)

۲۳. آنک مادر آفرید و ضرع و شیر * با پدر کردش قرین آن خود مگیر
 ای خداوند اے قدیم احسانِ تو * آنک دامن و آنک نی هر آنِ تو
 تو بفرمودی که حق را یاد کن * ز آنک حق من نمی گردد کهن
 یاد کن لطفی که کردم آن صُبح * با شما از حفظ در کشتی نوح
 پیلۀ بابایانتانرا آن زمان * دادم از طوفان و از موجش امان
 ۲۳۵ آبِ آتش خو زمین بگرفته بود * موج او مرا اوج گهرا می رسود
 حفظ کردم من نکردم ردّتان * در وجود جدّ جدّ جدّتان
 چون شدی سر پشت پابت چون زخم * کارگاه خویش ضایع چون کنم
 چون فدای بی وفایان می شوی * از گمان بد بدان سو می روی
 من زسهر و بی وفایها برے * سوی من آبی گمان بد برے
 ۲۴۰ این گمان بد بر آنجا بر که تو * می شوی در پیش همچون خود دوتو
 بس گرفتی یار و همراهانِ زفت * گر ترا پرسم که گو گویی که رفت
 یارِ نیکت رفت بر چرخ برین * یارِ فسقت رفت در قعر زمین
 تو بماندے در میانه آنچنان * بی مدد چون آتشی از کاروان
 دامن او گیر ای یارِ دلیر * کو منزّه باشد از بالا و زیر
 ۲۴۵ فی چو عیسی سوی گردون بر شود * فی چو قارون در زمین اندر رود
 با تو باشد در مکان و بی مکان * چون بهانی از سرا و از دکان
 او بر آرد از کدورتها صفا * مر جفاهای ترا گیرد وفا

(۲۳۰) After آفرید A has some words which are partly illegible, with داد written above. Bul. آرا مگیر.

(۲۳۱) A خداوندی قدیم.

(۲۳۴) AH وز موجش.

(۲۳۵) A آب و آتش چون L. آب و آتش.

(۲۳۷) K پشت و پابت.

(۲۳۸) A میدوی. Bul. بر آن سو.

(۲۴۰) In A the first hemistich is identical with the first hemistich of v. ۲۳۸, but corr. in marg. AB بد آنجا.

(۲۴۱) L Bul. پس گرفتی. A bis. که for کی.

(۲۴۵) A در زمین اندر شود.

(۲۴۶) L Bul. مکان و لامکان.

۴۱۰ ناسپاسی و فراموشی تو * یاد نآورد آن عسل‌نوشتی تو
 لاجرم آن راه بر تو بسته شد * چون دل اهل دل از تو خسته شد
 زودشان در یاب و استغفار کن * همچو ابری گریه‌ای زار کن
 تا گلستان‌شان سوی تو بشکند * میوه‌های پخته بر خود وا کند
 هم بر آن در گردد کم از سگ مباش * با سگ کُهِف ار شدستی خواجه‌ناش
 ۴۱۵ چون سگان هم مر سگان را ناصحند * کی دل اندر خانه‌ی اوّل بیند
 آن در اوّل که خوردی استخوان * سخت گیر و حق گزار آنرا جان
 می‌گزیندش تا زآدب آنجا رود * وز مقام اوّلین مُفْلِح شود
 می‌گزیندش کای سگ طاعی برو * با ولی نعمت باغی مشو
 بر همان در همچو حلقه بسته باش * پاسبان و چابک و بر جسته باش
 ۴۲۰ صورت نقض وفای ما مباش * بی‌وفایی را مکن بیهوده فاش
 مر سگانرا چون وفا آمد شعار * رو سگانرا ننگ و بدنامی میار
 بی‌وفایی چون سگانرا عار بود * بی‌وفایی چون روا داره نمود
 حق تعالی فخر آورد از وفا * گفت من اَوْفَى بِعَهْدِ غَيْرِنَا
 بی‌وفایی دان وفا با رد حق * بر حقوق حق ندارد کس سبق
 ۴۲۵ حق مادر بعد از آن شد کان کریم * کرد او را از جین تو غریم
 صورتی کردت درون جسم او * داد در حملش و آرام و خو
 همچو جزو متصل دید او ترا * متصل را کرد تدیرش جُندا
 حق هزاران صنعت و فن ساختست * تا که مادر بر تو مهر انداختست
 پس حق حق سابق از مادر بود * هر که آن حق را نداند خر بود

آن کی در اوّل A (۴۱۶). همچو ابری در پیار و زار کن A (۴۱۲).

جسته for بسته A. بر در آن همچو A (۴۱۹). باغی مشو Bul. (۴۱۸).

بی‌وفایی چون وفا داری نمود Bul. in the second hemistich (۴۲۲).

آرام خو A. گردد Bul. کردت for کردن A (۴۲۶).

تا کی A. صد هزاران Bul. (۴۲۸).

پس سبا گفتند باعد بیننا * شیننا خیر لنا خذ زیننا
 ما نمی خواهیم این ایوان و باغ * فی زنان خوب و فی امن و فراغ
 ۲۷۰ شهرها نزدیک هدیکر بدست * آن بیابانست خوش کآنجا ددست
 یطلب الإنسان فی الصیف الشتا * فاذا جاء الشتاء انکر ذا
 فهو لا یرضی بحال أبدا * لا یضیق لا بعیش رغدا
 قیل الإنسان ما اکفره * کلبا نال هدء انکره
 نفس زین سانست زان شد کشتی * اقللوا انفسکم گفت آن سنی
 ۲۷۵ خار سه سویت هرچون کش نهی * در خلد وز زخم او تو کی جهی
 آتش ترک هوا در خار زن * دست اندر یار نیکوکار زن
 چون زحد بردند اصحاب سبا * کی پیش ما وبا به از صبا
 ناصحانشان در نصیحت آمدند * از فسوق و کفر مانع می شدند
 قصد خون ناصحان می داشتند * تخم فسق و کفر می کاشتند
 ۲۸۰ چون قضا آید شود تنگ این جهان * از قضا حلا شود رنج دهان
 گفت إذا جاء القضا ضاق القضا * تحجب الأبصار إذا جاء القضا
 چشم بسته می شود وقت قضا * نا نبیند چشم کحل چشم را
 مکر آن فارس چو انگیزید گرد * آن غبارت زاستغاثت دور کرد
 سوی فارس رو مرو سوی غبار * ورنه بر نو کوبد آن مکر سوار
 ۲۸۵ گفت حق آنرا که این گرگش بخورد * دید گرد گرگ چون زاری نکرد
 او نمی دانست گرد گرگ را * با چین دانش چرا کرد او چرا
 گوسفندان بوی گرگ با گزند * می بدانند و بهر سوی خزند
 مغز حیوانات بوی شیر را * می بدانند ترک می گوید چرا

و آن امن فراغ A (۲۶۹)

هرجا کش نهی Bul. (۲۷۵)

جان ناصحان A (۲۷۹)

می چرند A (۲۸۷)

این بیابانست کآنجا خود ددست A (۲۷۰)

یار In H is suppl. over (۲۷۶)

زاستغاثت A (۲۸۳)

میگیرد چرا Bul. (۲۸۸)

کوبد H (۲۸۴)

چون جفا آری فرستد گوش مال * تا زُنْقَصَانِ وَا رَوی سَوی کَال
 چون نو وِرْدی ترک کردی در رَوش * بر تو قبضی آید از رنج و تَبِش
 ۲۵۰ آن ادب کردن بود یعنی مکن * هیچ تحویلی از آن عهدِ کهن
 پیش از آن کین قبض زنجیری شود * این که دل گیرِست پاگیری شود
 رنج معقولت شود محسوس و فاش * تا نگیری این اشارت را بلاش
 در معاصی قبضها دل گیر شد * قبضها بعد از اجل زنجیر شد
 نُعْطِ مَنْ أَعْرَضَ هُنَا عَنْ ذِكْرِنَا * عِبْشَةً ضَنْكًا وَتَجْزِي بِالْعَمَى
 ۲۵۵ دزد چون مالِ کسانرا می برد * قبض و دل تنگی دلش را می خلد
 او همی گوید عجب این قبض چیست * قبضِ آن مظلوم کز شَرِّت گریست
 چون بدین قبض التَّفَاتی کم کند * بِادِ إِصْرَارِ آتَشِ را دَم کند
 قبضِ دل قبضِ عَوَان شد لاجرم * گشت محسوس آن معانی زد عَالَم
 غصّها زندان شدست و چارُمِیخ * غصّه بیخست و بُرُودِ شاخِ ییخ
 ۲۶۰ ییخ پنهان بود هم شد آشکار * قبض و بسط اندرون ییخی شمار
 چونک ییخ بد بود زودش بزن * تا نرُود زشت خاری در چمن
 قبض دیدی چاره آن قبض کن * زَانِک سَرها جمله می رُود زُبُن
 بسط دیدی بسط خود را آب ده * چون بر آید میوه با اصحاب ده

باقی قصه اهل سبا،

آن سبا زَاهِلِ صِبَا بودند و خام * کارشان کُفْرَانِ نِعْمَتِ با کرام
 ۲۶۵ باشد آن کُفْرَانِ نِعْمَتِ در مثال * که کنی با مُحْسِنِ خود تو جدال
 کی نمی باید مرا این نیکوے * من برنجم زین چه رنجه می شوی
 لطف کن این نیکوے را دُور کن * من نخواهر چشم زودمر کور کن

و. Bul. om. (۲۴۹)

. دل گیرست ABK Bul. (۲۵۱)

و. A om. (۲۵۲)

و. A om. (۲۵۵)

. اضرار A (۲۵۷)

. بودند خام AK Bul. (۲۶۴)

حال او اینست که خود زان سو است * چون بود بی تو کسی کان تو است
 ۴۱۰ حق هی گوید کی آری ای نَزِه * لیک بشنو صبر آر و صبر به
 صبح نزدیکست خامش کم خروش * من هی کوشم پی تو تو مکوش

بقیه داستان رفتن خواجه بدعوت روستایی سوی دیه،

شد ز حد هین باز گردد ای یار گردد * روستایی خواجه را بین خانه بُرد
 قصه اهل سبا یک گوشه نه * آن بگو کان خواجه چون آمد به
 روستایی در تمنای شیوه کرد * تا که حزم خواجه را کالیوه کرد
 ۴۱۵ از پیام اندر پیام او خیره شد * تا زلال حزم خواجه تیره شد
 هر از اینجا کودکانش در پسند * نَرَنع و نَلَع بشادی می زدند
 همچو یوسف کش ز تقدیر عجب * نَرَنع و نَلَع بیژد از ظل اب
 آن نه بازی بلك جان بازیست آن * حيله و مکر و دغاسازیست آن
 هرچ از یارت جدا اندازد آن * مشنو آنرا کان زیان دارد زیان
 ۴۲۰ گر بود آن سود صد در صد بگیر * بهر زر مسکُل ز گنجور ای فقیر
 این شنو کی چند بزدان زجر کرد * گفت اصحاب نبی را گرم و سرد
 زانک بر بانگ دهل در سال تنگ * جمعه را کردند باطل بی درنگ
 تا نباید دیگران ارزان خرند * زان جلب صرفه زما ایشان برند
 ماند پیغمبر بخلوت در نماز * با دوسه درویش ثابت پُر نیاز
 ۴۲۵ گفت طبل و لُهو و بازرگانی * چو نتان بفرید از ربّانی
 قَدْ فَضَضْتُمْ نَحْوَ قَمَحِ هَايَا * ثُمَّ خَلَيْتُمْ نِيًّا قَايَا

Heading: BHK Bul. دیه for ده.

در رسد A. هم از آنجا AB (۴۱۶) corr. in A. حزم خواجه را AL. تا کی A (۴۱۴)

کش for کی B (۴۱۷). میزند Bul.

ای. BL om. مکسل. BL Bul. مشکل A (۴۲۰) for مشکُل.

پیغامبر ABHK (۴۲۴).

بوی شیرخشم دیدی باز گرد * با مناجات و حذر انباز گرد
 ۳۹ و نگشتند آن گروه از گردِ گرگ * گرگِ محنت بعدِ گرد آمد سُرگ
 بر درید آن گوسفندانرا بخشم * کی زچوپانِ خرد بستند چشم
 چند چوپانشان بخواند و نامدند * خالِ غم در چشمِ چوپان میزدند
 کی برو ما از تو خود چوپان نریم * چون بُع گردیم هریک سروریم
 طعمه گرگیم و آن یارنی * همزم نایم و آن عارنی
 ۴۰ حیتی بُد جاهلیت در دماغ * بانگِ شومی بر زمینشان کرد زاغ
 بهر مظلومان می کنند چاه * در چه افتادند و می گفتند آه
 پوستین یوسفان بشکافتند * آنچه می کردند یک یک یافتند
 کیست آن یوسف دلِ حق جوی تو * چون اسیری بسته اندر کوی تو
 جبرئیلی را بر آستن بسته * پَر و بال را بصد جا خسته
 ۴۰۰ پیش او گوساله بریان آوری * که کشی او را بگه‌دان آوری
 کی بخور اینست مارا لُوت و پُوت * نیست او را جز لقاء الله قُوت
 زین شکنجه و امتحان آن مبتلا * می کند از تو شکایت با خدا
 کای خدا افغان ازین گرگِ کهن * گویدش نک وقت آمد صبر کن
 دادِ تو و خواهم از هر بی خبر * داد کی دهد جز خدای دادگر
 ۴۰۰ او می گوید که صبرم شد فنا * در فراقِ رویِ تو یا ربِّنا
 آحمدم در ماند در دستِ یهود * صالحم افتاده در حبسِ شمسود
 ای سعادت بخش جانِ انبیا * یا بکش یا باز خوانم یا بیا
 با فراق کافرانرا نیست تاب * می گوود یا لیتنی کُنت تُراب

(۳۸۹) L Bul. بوی خشم شیر. In Bul. vv. ۳۸۸, ۳۸۹ are transposed.

(۳۹۰) A بعد گرگ. (۳۹۱) A زخشم. (۳۹۰) A حیت. Bul. بر زمینشان.

(۳۹۱) A Bul. om. و. (۳۹۸) AL دلی. K اسر. (۳۹۱) K استون.

(۴۰۱) A om. و. (۴۰۲) A om. آن. (۴۰۲) Bul. فریاد. افغان.

(۴۰۶) A ماند. A افتاد. (۴۰۸) A می گوید.

زمین نمط او صد بهانه باز گشت . حیلها با حکم حق نقتاد جفت
 گر شود ذرات عالم حیلہ پیچ * با قضای آسمان هیچند هیچ
 چون گریزد این زمین از آسمان . چون کند او خویش را از وی نهان
 هرچ آید ز آسمان سوی زمین * فی مفر دارد نه چاره فی کین
 ۴۵۰ آتش از خورشید میبارد برو * او بپیش آتشش بنهاده رو
 و رهی طوفان کند باران برو * شهرها را می کند ویران برو
 او شد نسیم او ایوب وار * کی اسیرم هرچ میخواهی بیار
 ای که جزو این زمینی سر مکش * چونک بینی حکم یزدان در مکش
 چون خلقناکم شنودی من تراب * خاک باشی جست از تو رو متاب
 ۴۵۵ بین که اندر خاک تخی کاشتم * گرد خاکی و منش افراشتم
 حملة دیگر تو خاکی پیشه گیر * تا کنم بر جمله میرانت امیر
 آب امر بالا پستی در رود * آنکه امر پستی بالا بر رود
 گندم از بالا بزیر خاک شد * بعد از آن او خوشه و چالاک شد
 دانه هر میوه آمد در زمین * بعد از آن سرها بر آورد از دفین
 ۴۶۰ اصل نعمتها زگردون تا بخاک * زیر آمد شد غذای جان پاک
 از تواضع چون زگردون شد بزیر * گشت جزو آدهی حی دلیر
 پس صفات آدهی شد آن جماد * بر فراز عرش پیران گشت شاد
 ۴۶۵ مکر جهان زنده زاوّل آمدیم * باز از پستی سوی بالا شدیم
 جمله اجزا در تحرك در سکون * ناطقان کائنا الیه راجعون
 ذکر و نسیحات اجزای نهان * غلغل افکند اندر آسمان
 چون قضا آهنگ نازنجات کرد * روستایی شهری را مات کرد
 با هزاران حزم خواجه مات شد * زان سفر در معرض آفات شد

(۴۴۷) A حیلہ پیچ .

(۴۴۹) H فی چاره .

(۴۵۴) L Bnl. شنیدی .

(۴۵۵) A بین کاندرا .

(۴۶۱) Bul. حی و دلیر .

(۴۶۵) A om. و .

(۴۶۷) In AH vv. ۴۶۷, ۴۶۸ are transposed.

بهر گندم تخمِ باطل کاشتید * و آن رسول حق را بگذاشتید
 صُحبتِ او خیرِ من هوست و مال * بین کرا بگذاشتی چشمی بمال
 خود نشد حرصِ شارا این یقین * کی منم رزاق و خیرُ الرّازِقین
 ۴۳۰ آنک گندم را زخود روزی دهد * کی تو گلهات را ضایع نهد
 از پی گندم جدا گشتی از آن * کی فرستادست گندم ز آسمان

دعوت باز بطنانرا از آب بصحرا،

باز گوید بطّرا کز آب خیز * نا ببینی دشتهارا قندریز
 بطّ عاقل گویدش کای باز دُور * آب مارا حصن و امنست و سرور
 دیو چون باز آمد ای بطنان شتاب * هین بیرون کم روید از حصنِ آب
 ۴۳۵ بازارا گویدد رو رو باز گرد * از سر ما دست دار ای پای مَرَد
 ما بَری از دعوت دعوت ترا * ما ننوشیم این دم تو کافرا
 حصن مارا قند و قندستان ترا * من نخواهم هدیهات بستان ترا
 چونک جان باشد نیاید لُوت کم * چونک لشکر هست کم ناید عَلم
 خواجه حازم بسی عذر آورید * بس بهانه کرد با دیو مرید
 ۴۴۰ گفت این دم کارها دارم مُهم * گر بیایم آن نگردد منتظم
 شاه کاری نازکم فرموده است * زانتظارم شاه شب نغوده است
 من نیارم ترکِ امپرشاه کرد * من ننام شد بر شه روی زرد
 هر صباح و هر مسا سرهنگِ خاص * می رسد از من هی جوید مناص
 تو روا دارے که ایم سوے ده * نا در ابرو افکند سلطان گره
 ۴۴۵ بعد از آن درمانِ خشمش چون کنم * زنه خود را زین مگر مدفون کنم

خبر رازقین A. و. A om. (۴۲۹). بگذاشتند AK. کاشتند AK (۴۲۷).

بازرا گویند AB (۴۳۵). ای باز Bul. (۴۳۲). ضایع کد Bul. (۴۳۰).

گر بیاید A (۴۴۰). In BK Bul. this verse follows v. ۴۳۷. (۴۳۶).

مدفون for افزون A (۴۴۵). کار BH Bul. (۴۴۱).

گوشِ نو اورا چو رام دَم شود * دود تلخ از خانه او کم شود
 غمگساری کن نو با ما اے روی * گر بسوی ربِّ اَعْلٰی میروے
 این تردّد حبس و زندانی بود * کی بنگذارد که جان سوی رود
 این بدین سو آن بدان سوی گشت * هر یکی گویا منم راه رشت
 ۴۹۰ این تردّد عقبه راه حفت * ای خُنک آنرا که پایش مُطْلَقست
 بی تردّد می رود در راه راست * ره نغی دانی بچو گامش کجاست
 گامِ آهورا بگیر و رو مُعاف * تا رسی از گامِ آهوتا بناف
 زین روش بر اوجِ آنور میروی * ای برادرِ گر بر آذر میروے
 نی زدریا ترس و نی از موج و کف * چون شنیدی تو خطاب لا تَخَف
 ۴۹۵ لا تَخَفْ دان چونک خوفت داد حق * نان فرستد چون فرستادت طبق
 خوف آنکس راست کورا خوف نیست * غصّه آنکس راست کین جا طوف نیست

روان شدن خواجه بسوی دیه،

خواجه در کار آمد و تجهیز ساخت * مرغِ عزمش سوی دِه اِشتابِ ناخت
 اهل و فرزندان سفر را ساختند * رخت را بر گاوِ عزم انداختند
 شادمانان و شتابان سوے ده * کی بَری خورديم از دِه مژده دِه
 ۵۰۰ مقصودِ ما را چراگاهِ خوشست * یارِ ما آنجا کریم و دِلگش است
 با هزاران آرزومان خوانده است * بهرِ ما غرسِ کرم بنشاند است
 ما ذخیره دِه زِمستانِ دراز * از بهرِ او سوی شهر آریم باز
 بِلک باغ ایشارِ رام ما کند * در میانِ جانِ خودمان جا کند

- آن for و آن (۴۸۹) و. A om. (۴۸۸) . چون بسوی Bul. (۴۸۷)
 ترس ی BK (۴۹۲) . آزر Bul. (۴۹۳) . هر یکی گوید L Bul.
 آنکس را کش اسجا Bul. BKL (۴۹۶)
 Heading: BHK Bul. بسوی ده. (۴۹۹) A از دِه . و. A om. (۵۰۰)
 (۵۰۱) A آرزو ما . (۵۰۲) A om. . The words خان و مان are written above.

اعتمادش بر ثبات خویش بود * گرچه که بُد نیم سیلش در رود
چون قضا بیرون کند از چرخ سر * عافلان گردند جمله کُور و کُر
۴۷۰ ماهیان افتند از دریا برون * دام گیرد مرغ پَران را زبون
نا پری و دیو در شیشه شود * بلك هارونی بابل در رود
جز کسی کاندَر قضا اندر گریخت * خونِ اورا هیچ تربعی نریخت
غیر آنک در گریزی در قضا * هیچ حیلۀ نهدت از وی رها

قصه اهل ضروان و حیلَت کردن ایشان تا بی زحمت
درویشان باسهارا قطاق کنند

قصه اصحابِ ضروان خوانده * پس چرا در حیلۀ جویی مانده
۴۷۰ حیلۀ می کردند کژدم نیش چند * کی بُرند از روزی درویش چند
شب همه شب می سگالیدند مکر * روی در رُو کرده چندین عمرو و بکر
خفیه می گفتند سرها آن بدان * تا نباید کی خدا در یابد آن
با گل اندانید اسگالید گل * دست کاری می کند پنهان ز دل
گفت ألا یَعْلَمُ هَوَاكَ مَنْ خَلَقَ * أَنْ فِي نَجْوَاكَ صِدْقًا أَمْ مَا قِي
۴۸۰ كَيْفَ يَغْفُلُ عَنْ ظَعِينٍ قَدْ غَدَا * مَنْ يُعَايِنُ أَيْنَ مَثْوَاهُ غَدَا
أَيْنَمَا قَدْ هَبَطَا أَوْ صَعِدَا * قَدْ تَوَلَّاهُ وَأَخَصَى عَدَدَاهُ
گوش را اکنون ز غفلت پاك كن * استماع هجرِ آن غمناك كن
آن زكاتی دان كه غمگین را دهی * گوش را چون پیش دستانش نهی
بشنوی غمهای رنجورانِ دل * فاقه جانِ شریف از آب و گل
۴۸۰ خانه پُر دود دارد پُرفنی * مر و را بگشا ز اصغار روزنی

از وی رضا A (۴۷۲) چون کسی A (۴۷۳) گرچه که بود A (۴۷۴)

Heading: B درویشان for ایشان (۴۷۶) AHL عمر و بکر

و. A om. (۴۸۴) زاصغی K (۴۸۵)

۵۲۵ گر بدر ره نیست هین بُریستان * گر بدان ره نیست این سو بران
 ظاهرش گیر ارچه ظاهر کز پرد * عاقبت ظاهر سوے باطن بَرَد
 اوّل هر آدی خود صورنست * بعد از آن جان کو جمال سیرنست
 اوّل هر میوه جز صورت گی است * بعد از آن لذت که معنی و یست
 اوّل خرگاه سازند و خرنند * تُرک را زان پس بهمان آورند
 ۵۳۰ صورت خرگاه دان معنیت تُرک * معنیت ملاح دان صورت چو فُلک
 بهر حق این را رها کن یک نفس * تا خبر خواجه بجنابند جَرَس

رفتن خواجه و قومش بسوی دیه،

خواجه و بچگان جهازی ساختند * بر سُتوران جانبِ دیه تاختند
 شادمانه سوے صحرا راندند * سافروا کی تَغَنُّوا بر خواندند
 کز سفرها ماه گِیخُسَرُو شود * بی سفرها ماه گی خُسَرُو شود
 ۵۳۵ از سفر بَیْدَق شود فرزینِ راد * وز سفر یابید یوسف صد مُراد
 روز رُوے از آفتابی سوختند * شب زَاخُنَر راه می آموختند
 خوب گشته پیش ایشان راه زشت * از نشاطِ دیه شد ره چون بهشت
 تلخ از شیرین لبان خوش می شود * خار از گلزارِ دِلْگَش می شود
 حَنْظَلَب از معشوق خُرْمَا می شود * خانه از هم خانه صحرا می شود
 ۵۴۰ اے بسا از نازنینان خارگش * بر امید گل عذار ماهوش
 اے بسا حمال گشته پشت ریش * از برای دلبر مهروے خویش
 کرده آهنگر جمال خود سیاه * تا که شب آید ببوسد رُوِ ماه

کثر بود AHL (۵۲۶) . می بران Bul. . بدان ره نیست A Bul. (۵۲۵)

اینها رها کن Bul. (۵۴۱) . صورت خرگاه A (۵۴۰)

Heading: BK Bul. بسوی ده.

روی for رخ Bul. (۵۴۶) . جهزی B (۵۴۲)

از برای دلبر مهروی خوش: A has in the second hemistich (۵۴۰)

تا کی A (۵۴۲) . A om. (۵۴۱)

عَجَلُوا أَصْحَابَنَا كِي تَرْبَحُوا * عقل می گفت از درون لا تَفْرَحُوا
 ۰۰۰ مِنْ رِيَّاحِ اللَّهِ كُونُوا رَاجِعِينَ * اِنْ رَبِّي لَا يُحِبُّ الْفَرَحِينَ
 اِفْرَحُوا هَوْنًا بِمَا آتَاكُمْ * كُلُّ آتٍ مُشْفِلٌ الْهَآكُمُ
 شاد از وی شو مشو از غیر وی * او بهارست و دگرها ماهِ دی
 هرچ غیر اوست استدراجِ نُسْت * گرچه تخت و ملکِ نُسْت و تاجِ نُسْت
 شاد از غم شو که غم دامِ لِقَاسْت * اندرین ره سوی پستی ارتقاست
 ۰۱۰ غم یکی گنجست و رنجِ نو چو کان * لیکِ گی در گیرد این در کودکان
 کودکان چون نامِ بازی بشنوند * جمله با خرگور هم‌نگ می‌دوند
 ای خرانِ گور این سو دام‌هاست * در کمین این سوی خون‌آشام‌هاست
 تیرها پَرانِ کمانِ پنهانِ زغیب * بر جوانی می‌رسد صد تیرِ شیب
 گام در صحرای دل باید نهاد * زآنک در صحرایِ گل نود گشاد
 ۰۱۵ اَیْمَنُ أَبَادُست دِلِ ای دوستان * چشمها و گلستان در گلستان
 عَجَّ إِلَى الْقَلْبِ وَبَسْرًا سَارِيه * فِيهِ أَشْجَارٌ وَعَيْنٌ جَارِيه
 ده مرو ده مرد را احمق کند * عقل را بی نور و بی رونق کند
 قولِ پیغمبر شنو ای مُجْتَبَى * گورِ عقل آمد وطن در روستا
 هَرَك در رُستا بود روزی و شام * تا بماهی عقلِ او نبود تمام
 ۰۲۰ تا بماهی احمق با او بود * از حشیش ده جز اینها چه دُرود
 وَاِنَّكَ ماهی باشد اندر روستا * روزگاری باشدش چهل و عملاً
 ده چه باشد شیخِ واصلِ ناشده * دست در تقلید و حُجَّت در زده
 پیشِ شهرِ عقلِ کَلِّ این حَوَاس * چون خرانِ چشم‌بسته در خراس
 این رها کن صورتِ افسانه گیر * هَلِ تو دُرْدانه تو گندم‌دانه گیر

(۰۰۶) A om. آت.

(۰۰۷) A دیگرها.

(۰۰۸) H ملک‌نست.

(۰۰۹) A سخی.

(۰۱۰) K با کودکان. BL گنجست رنج.

(۰۱۱) A خرگور.

(۰۱۶) Bul. وسرها ساریه.

چون هی دیدند مرغی می پرید * جانب ده صبر جامه می درید
 ۵۶۵ هرک می آمد زده از سوی او * بوسه می دادند خوش بر روی او
 که نو روی بار مارا دید * پس نو جان را جان و مارا دید

نواختن مجنون آن سگ را کی مقیم کوی لیلی بود،

همچو مجنون کو سگی را می نواخت * بوسه اش می داد و پیشش می گذاخت
 گرد او می گشت خاضع در طواف * هم جلاب شکرش می داد صاف
 بو القضوی گفت اے مجنون خام * این چه شیدست این که می آری مدام
 ۵۷۰ پوز سگ دایم پلیدی می خورد * مقعد خود را بلب می استرد
 عیبهای سگ یسی او بر شمرد * عیب دان از غیب دان بوی نبرد
 گفت مجنون تو همه نقشی و تن * اندر آ و بشکرش از چشم من
 کین طلسم بسته مؤلیست این * پاسبان کوچه آلیست این
 همش بین و دل و جان و شناخت * کو کجا بگزید و مسکن گاه ساخت
 ۵۷۵ او سگ فرخ رخ کھف منست * بلک او هم درد و هم آهف منست
 آن سگی کی باشد اندر کوی او * من شیران کی دم یک موی او
 ای که شیران مر سگانش را غلام * گفت امکان نیست خامش و السلام
 گر ز صورت بگذرید ای دوستان * جنتست و گلستان در گلستان
 صورت خود چون شکستی سوختی * صورت کل را شکست آموختی

(۵۶۶) After this verse Bul. adds:

کلرا مجنونش خاطر نواز * میكد در پیش او سوز و گداز

(۵۶۸) Bul. جلاب و شکرش.

می آری بدام A. اینچه شیدایی که می آری Bul. شیدست after این om. (۵۶۹)

بگزید after و K om. بگزید مسکن گاه Bul. (۵۷۴)

بلک او هم در تنم کھف منست A (۵۷۵)

کو باشد Bul. (۵۷۶)

خواجه نا شب بردگانی چارمبغ * زَانَك سَرُوی در دلش کردست بیخ
 ناجری دریا و خشکی می‌رود * آن بِمَهْرِ خانه‌شینی می‌دود
 ۵۴ هرکرا با مُرده سودایی بود * بر امیدِ زندسیمایی بود
 آن دُرُوگر رُوی آورده بچوب * بر امیدِ خدمتِ مهرِوی خوب
 بر امیدِ زندِ کن اجتهاد * کَو نگرَدَد بعدِ روزی دو جَمَاد
 مُونِسی مَکْزینِ خَسی را از خَسی * عاریت باشد درو آن مُونِسی
 اُنِسی تو با مادر و بابا کجاست * گر بجز حق مونسانترا وفاست
 ۵۵ اُنِسی تو با دابه و لالا چه شد * گر کسی شاید بغیر حق عَضَد
 اُنِسی تو با شیر و با پستان نماند * نفرتِ تو از دیرستان نماند
 آن شِماعی بود بر دیوارشان * جانبِ خورشید و رفت آن نشان
 بر هر آن چیزی که افتد آن شِماع * تو بر آن هم عاشقِ آبی ای شِجاع
 عشقِ تو بر هرچ آن موجود بود * آن زَوْصَفِ حق زَرَّاندود بود
 ۵۵ چون زری با اصل رفت و میس بماند * طبع سیر آمد طلاق او براند
 از زَرَّاندودِ صِفانش پا بکَش * از جهالتِ قَلْبِرا کم گوی خوش
 کَانَ خوشی در قلبها عاریت‌بست * زیرِ زینت مایه بی‌زینت‌بست
 زَر زَرُوی قلب در کان می‌رود * سوی آن کان رَو تو هم کَانَ می‌رود
 نور از دیوار تا خور می‌رود * تو بدان خور رَو که در خور می‌رود
 ۵۶ زین سِپَسِ پستان تو آب از آسمان * چون ندیدی تو وفا در نَاوَدانِ
 مَعْنِ دُنْبه نباشد دامِ گرگ * کی شناسد معدن آن گرگِ سُرْگ
 زرگمان بردند بسته در گِره * می‌شاییدند مغروران بده
 همچنین خندان و رقاصان می‌شدند * سوی آن دولاب چرخ می‌زدند

آمد آن شِماع B (۵۵۴) درو for درون A (۵۴۸)

In B چو has been supplied. L Bul. حق چو زَرَّاندود (۵۵۴)

بی‌زینت‌بست and عاریت‌بست AB Bul. (۵۵۷) آن جمال قَلْبِرا A (۵۵۶)

کی for که B (۵۶۱)

رسیدن خواجه و قومش بدیه و نادیده و ناشناخته آوردن روستایی ایشانرا،

بعدِ ماهی چون رسیدند آن طرف * بی‌نوا ایشان ستوران بی علف
روستایی بین که از بدنیّت * می‌کند بَعْدَ اللَّتِي وَالَّتِي
۶۰۰ رُوی پنهان می‌کند زیشان بروز * تا سوی باغش بنگشایند پوز
آنچنان رُو که همه زَرَق و شَرَسْت * از مُسلمانان نهان اولینرست
رُویها باشد که دیوان چون مگس * بر سرش بنشسته باشند چون حَرَس
چون بینی روی او در تو فُتند * یا مبین آن رُو چو دیدی خوش مخند
در چنان رُوی خبیث عاصیه * گفت یزدان نَسْفَعْنُ بِالْأَصِيهِ
۶۰۵ چون پرسیدند خانه‌ش یافتند * همچو خویشان سوه در بشتافتند
در فرو بستند اهل خانه‌اش * خواجه شد زین کثر رُوی دیوانه‌اش
لَبِكْ هنگام درشتی هم نبود * چون در افتادی بچه تیزی چه سود
بر دَرش ماندند ایشان پنج روز * شب بَسَرَمَا روز خود خورشیدسوز
نی زغفلت بود ماندن فی خری * بَلَك بود از اضطرار و بی‌خَری
۶۱۰ با لُثْمَان بسته نیکان زاضطرار - شیر مُرداری خورد از جُوعِ زار
لو. هی‌دیدش هی‌کردش سلام * که فَلَانم من مرا اینست نام
گفت باشد من چه دَانم تو کی * یا پلیدی یا قَرینِ پاکِبی
گفت این دَم با قیامت شد شبیه * نا برادر شد بِفِرُّ مِنْ أَرْخِیه

Heading: A om. آوردن.

(۶۰۲) BKL Bul. بنشسته باشد. The reading of AH, though *contra metrum*, has many parallels in the ancient MSS. of the *Mathnawī*.

(۶۰۴) BL Bul. نَسْفَعًا. (۶۰۵) A خانش. BL خانه‌اش Bul. و خانش.

(۶۰۶) A دیوانه‌اش. (۶۰۹) A om. و. بی‌خوری A.

(۶۱۱) B مرا. L که مرا.

۵۸۰ بعد از آن هر صورتی را بشکنی * همچو حیدر باب خیبر برگنی
 سُغْبَه صورت شد آن خواجه سلیم * کی بدی می شد بگفتار سقیم
 سوی دام آن تلقی شادمان * همچو مرغی سوی دانه امتحان
 از کرم دانست مرغ آن دانه را * غایت حرص است فی جود آن عطا
 مرغکان در طمع دانه شادمان * سوی آن تزویر پُران و دوان
 ۵۸۵ گر زشادی خواجه آگاهت کنم * ترسم اے رهرو که بیگاهت کنم
 مُخْتَصِر کردم چو آمد ده پدید * خود نبود آن ده ره دیگر گزید
 قُرب ماهی ده بدی می ناختند * ز آنک راه ده نکو شناختند
 هر که در ره بی قلاوزی رود * هر دوروزه راه صدساله شود
 هر که تازد سوی کعبه بی دلیل * همچو این سرگشتگان گردد ذلیل
 ۵۹۰ هر که گیرد پیشه بی اوستا * ریش خندی شد بشهر و روستا
 جز که نادر باشد اندر خافقین * آدمی سر بر زند بی والدین
 مال او یابد که کسی می کند * نادری باشد که گنجی بر زند
 مصطفای گو که جسمش جان بود * تا که رَحْمَن عِلْمُ الْقُرْآن بود
 اهلِ نِن را جمله عِلْمُ بِالْقَلَم * واسطه افراشت در بذلِ کرم
 ۵۹۵ هر حریصی هست محروم ای پسر * چون حریصان نگ مرو آهسته تر
 اندر آن ره رنجها دیدند و تاب * چون عذاب مرغِ خاکی در عذاب
 سیرگشته از ده و از روستا * وز شگرزیز چنان نااویستا

بگفتاری K. شعبه صورت A (۵۸۱)

(۵۸۲) In A the second hemistichs of vv. ۵۸۲ and ۵۸۳ are inadvertently transposed.

نیکو A (۵۸۷). طبع دانه AH (۵۸۴)

این for آن Bul. (۵۸۹). قلاو می رود Bul. (۵۸۸)

بر گنجی زند Bul. K. کسی H (۵۹۲)

تا کند جان علم القرآن A. مصطفی A (۵۹۳)

بذل و کرم K (۵۹۴)

۶۴۵ چون مَلَخ بر همدگر گشته سوار * از نهبِ سِل اندر گنجِ غار
 شب همه شب جمله گوبان ای خدا * این سزای ما سزای ما سزا
 این سزای آن که شد یارِ خسان * یا گسی کرد از برای ناگسان
 این سزای آنک اندر طمعِ خام * نَرک گوید خدمتِ خاكِ كرام
 خاكِ پاكِان لَیسی و دَیوارشان * بهتر از عام و رز و گلزارشان
 ۶۴۰ بَنَد يكِ مَرِد روشن دل شوی * به که بر فرقِ سَر شاهان روی
 از ملوکِ خاك جز بانگِ دُهل * نو نخواستی یافت ای پیکِ سِل
 شهریان خود ره زنانِ نَسبتِ بَروح * روستایی کیست گنجِ بی فُتوح
 این سزای آنک بی تدبیرِ عقل * بانگِ غولی آمدش بگزید نَقْل
 چون پشیمانی زدل شد نا شغاف * زین سِپس سودے ندارد اعتراف
 ۶۴۵ آن کمان و نیر اندر دست او * گرگرا جوان همه شب سو بسو
 گرگ بر وی خود مسلط چون شَرَر * گرگ جوان و زگرگ او بی خبر
 هر پشه هر کیک چون گرگی شد * اندر آن ویرانه‌شان زخمی زده
 فرصتِ آن پشه راندن هم نبود * از نهبِ حمله گرگِ عنود
 تا نیاید گرگِ آسیبی زند * روستایی ریشِ خواجه بر کند
 ۶۵۰ این چنین دندانِ گمان نا نیم شب * جانشان از ناف می آمد بلب
 ناگهان تَمثالِ گرگِ هَشْتَه * سر بر آورد از فرازِ پُشته
 تیزرا بگشاد آن خواجه زشت * زد بر آن حیوان که تا افتاد پست
 اندر افتادن ز حیوان باد جَست * روستایی های کرد و کوفت دست
 ناجوانمردا که خرکره منست * گفت نی این گرگِ چون آهر منست
 ۶۵۵ اندرو اشکالِ گرگی ظاهرست * شکلِ او از گرگی او مُخبرست
 گفت فی بادی که جَست از فرَجِ وی * می شناسم همچنانک آبی زوی

ای ننگِ سِل B (۶۴۱). همدگر A. با همدگر Bul. (۶۴۵).

زآن سِپس BK Bul. (۶۴۴). و عقل BL (۶۴۴). و بی فتوح BK. گنج A (۶۴۲).

همچنان آبی A (۶۵۶). گرگی BK Bul. (۶۵۱). ویرانشان A (۶۴۷).

شرح می‌کردش که من آنم که تو * لوتها خوردی زخوان من دوتو
 ۶۱۵ آن فلان روزت خریدم آن متاع * کل سر جاوز الایثنین شاع
 سر مهر ما شنیدستند خلق * شرم دارد رو چونعت خورد خلق
 او هی‌گفتش چه گویی ترهات * نی ترا دامن نه نام تو نه جات
 پنجمین شب ابر و بارانی گرفت * کاسمان از بارش دارد شگفت
 چون رسید آن کارد اندر استخوان * حلقه زد خواجه که مهترا بخوان
 ۶۲۰ چون بصد الحاح آمد سوی در * گفت آخر چیست ای جان پدر
 گفت من آن حقها بگذاشتم * ترک کردم آنچه می‌پنداشتم
 پنج‌ساله رنج دیدم پنج روز * جان مسکینم درین گرما و سوز
 يك جفا از خویش و از یاو و تبار * در گرانی هست چون سبصد هزار
 زانك دل نهاد بر جور و جفاش * جانش خوگر بود با لطف و وفاش
 ۶۲۵ هرچه بر مردم بلا و شدتست * این یقین دان کز خلاف عادتست
 گفت ای خورشید مه‌رت در زوال * گر تو خونم ریختی کردم حلال
 امشب باران بها ده گوشه * تا بیایی در قیامت توشه
 گفت يك گوشه‌ست آن باغبان * هست اینجا گرگرا او پاسبان
 در گفش تیر و کمان از بهر گرگ * تا زند گر آید آن گرگ سترگ
 ۶۳۰ گر تو آن خدمت کنی جا آن تست * ورنه جای دیگری فرمای جست
 گفت صد خدمت کنم نو جای ده * آن کمان و تیر در کفم بنه
 من نخسپم حارسی رز کنم * گر بر آرد گرگ سر تیرش زخم
 بهر حق مگذارم امشب ای دودل * آب باران بر سر و در زیر گل
 گوشه خالی شد و او با عیال * رفت آنجا جای تنگ و بی‌مجال

(۶۱۸) A om. و.

چون رسیده کارد Bul. (۶۱۹)

شنید Bul. (۶۲۲)

لطف وفاش AB (۶۲۴)

از باران Bul. (۶۲۷)

هست آنجا Bul. (۶۲۸)

فرمای جست Bul. . جان آن تست A (۶۴۰)

که زمین را من ندانم ز آسمان * امتحانت کرد غیرت امتحان
 ۷۸۰ بادِ خرکُره چنین رُسوات کرد * هستی نَفی را اثبات کرد
 این چنین رسوا کند حق شیدرا * این چنین گیرد رمید صیدرا
 صد هزاران امتحانست ای پدر * هرکه گوید من شدم سرهنگ در
 گر نداند عامه اورا ز امتحان * پختگان راه جویندش نشان
 چون کند دعوی خیاطی خسی * افگند در پیش او شه اطلسی
 ۷۸۵ که بَر این را بَغْطَاق فراخ * ز امتحان پیدا شود اورا دو شاخ
 گر نبودی امتحان هر بدی * هر مخنث در وغا رستم بدی
 خود مخنث را زره پوشیده گیر * چون ببیند زخم گردد چون اسیر
 مست حق هشیار چون شد از دُبور * مست حق ناید بخود از نفخ صور
 باده حق راست باشد نی دروغ * دوغ خوردی دوغ خوردی دوغ
 ۷۹۰ ساختی خود را جُنید و بایزید * رو که نشناسم تَبَر را از کلید
 بدرگی و مَنبلی و حرص و آز * چون کنی پنهان بشید ای مکر ساز
 خویش را منصورِ حلاجی کنی * آتشی در پنبه یاران زنی
 کی بنشناسم عُمَر از بولهب * بادِ کُره خود شناسم نیم شب
 ای خری کین از تو خر باور کند * خویش را بهر تو کُور و گر کند
 ۷۹۵ خویش را از ره روان کمتر شمر * تو حریفِ رَه رِیانی گه مخور
 باز پَر از شید سوی عقل تاز * گی پَر د بر آسمان پَر مجاز
 خوشتن را عاشق حق ساختی * عشق با دیو سیاهی باختی
 عاشق و معشوق را در رَسْتَخیز * دو بدو بندند پیش آرند نیز

هستی نَفیت چنین اثبات کرد A. خرکُرت A (۷۸۰).

خسی for کنی L Bul. (۷۸۴). ای پسر Bul. (۷۸۲).

نفخ A. تا نفخ صور LT Bul. (۷۸۸).

پنبه و یاران A (۷۹۲). بدرگی و مَنبلی Bul. (۷۹۱).

حریف رَه رِیانی AL Bul. (۷۹۵). کُره خر Bul. (۷۹۲).

بندند و پیش BK Bul. (۷۹۸).

گشته خرگزه‌ام را در ریاض * کی مبادت بسط هرگز ز انقباض
گفت نیکوتر تفحص کن شبست * شخصا در شب زناظر مُحجَّبست
شب غلط بنماید و مُبدَل بسی * دید صایب شب ندارد هر کسی
۶۶۰ هم شب و هم ابر و هم بارانِ ژرف * این سه ناریکی غلط آرد شگرف
گفت آن بر من چو روز روشنست * می‌شناسم بادِ خرگزه منست
در میان بیست باد آن باد را * می‌شناسم چون مسافر زاد را
خواجه بر جست و بیامد ناشکفت * روستای را گریبانش گرفت
کابلَه طرار شید آورده * بَنگ و افیون هر دو با هم خورده
۶۶۵ در سه ناریکی شناسی بادِ خر * چون ندانی مرا ای خیره‌سر
آنک داند نیم‌شب گوساله‌ها * چون نداند همره ده‌ساله‌ها
خویش را واله و عارف می‌کنی * خالک در چشم مُروّت می‌زنی
که مرا از خویش هم آگاه نیست * در دلم گنجای جز الله نیست
آنچ دی خوردم از آنم یاد نیست * این دل از غیر تحیر شاد نیست
۶۷۰ عاقل و مجنونِ حَقم یاد آر * در چنین بی‌خویشم معذور دار
آنک مرداری خورد یعنی نبید * شرع او را سوی معذوران کشید
مست و بنگی را طلاق و بیع نیست * همچو طفلست او مُعاف و مُعْتَقِست
مستی کاید زبوی شاه فرد * صد خُم فی در سر و مغز آن نکرد
پس بَرُو بکلیف چون باشد روا * اسب ساقط گشت و شد بی دست و پا
۶۷۵ بار که نهَد در جهان خرگزه‌ها * درس که دَهَد پاری بو مُره‌ها
بار بر گیرند چون آمد عَرَج * گفت حق لیسَ عَلی الْأَعْمی حَرَج
سوی خود اعی شدم از حق بصیر * پس مُعافم از قلیل و از کثیر
لافِ درویشی زنی و بی‌خودی * های هویِ مستیان ایزده

یاد دار Bul. (۶۷۰). خویشن را عارف و واله کنی. BKL Bul. (۶۶۷).

مستی که آید A (۶۷۲). معنیست B. معاف و معنیست A (۶۷۲).

های و هوی Bul. (۶۷۸). وز کثیر A. واز حق K (۶۷۷).

افتادن شغال در خم رنگ و رنگین شدن و دعوی طاوسی کردن میان شغالان،

آن شغالی رفت اندر مخم رنگ * اندر آن خم کرد بك ساعت درنگ
پس بر آمد پوستش رنگین شده * کی منم طاوسِ علیین شده
پشم رنگین رونق خوش یافته * آفتاب آن رنگها بر نافته
دید خود را سبز و سرخ و فور و زرد * خویشتر را بر شغالان عرضه کرد
۷۲۵ جمله گفتند ای شغالک حال چیست * کی سرا در سر نشاط ملتویست
از نشاط از ما کرانه کرده * این نکبر امر کجا آورده
يك شغالی پیش او شد کای فلان * شید کردی یا شدی از خوش دلان
شید کرده تا بمنبر بر جهی * تا زلاف ابن خلق را حسرت دهی
بس بکوشیدی ندیدی گرمی * پس زشید آورده بی شرمی
۷۳۰ گرمی آن اولیا و انبیاست * باز بی شرمی پناه هر دغاست
کی التفات خلق سوی خود کشند * که خوشیم و از درون بس ناخوشند

چرب کردن مرد لافی لب و سبلیت خود را هر بامداد پیوست
دنبه و بیرون آمدن میان حریفان کی من چنین خورده‌ام و چنان.

پیوست دنبه یافت شخصی مستهان * هر صباحی چرب کردی سبلتان
در میان منعمان رفتی که من * لوت چربی خورده‌ام در انجمن
دست در سبلیت نهادی در نوید * رمز یعنی سوی سبلیت بنگرید

و در درون Bul. کالتفات BKL (۷۴۱). تا شدی BL (۷۲۷). نشاطی BKL (۷۲۵).

Heading: A om. چنان و چنین خورده‌ام A. میان حریفان A om. یا چنان B.

بر سبلیت K (۷۴۴). مردی مستهان A Bul. (۷۴۲).

تو چه خود را گنج و بی خود کرده * خونِ رزگو خونِ ما را خورده
 ۷۰۰ رَو که نشاسم سرا از من بجه * عارف بی خویشم و بهلولِ ده
 سو توهم یکنی از قُرب حق * که طَبَقِ گردُور نبود از طَبَقِ
 این فی بینی که قُربِ اولیا * صد کرامت دارد و کار و کیا
 آهن از داود موی می شود * موم در دستت چو آهن می بود
 قُربِ خَلق و رزق بر جمله ست عام * قُربِ وَحی عشق دارند این کرام
 ۷۰۵ قُرب بر انواع باشد ای پدر * می زند خورشید بر گهسار و زر
 لیک قُربی هست با زر شیدرا * که از آن آگه نباشد بیدرا
 شاخِ خشک و تر قُربِ آفتاب * آفتاب از هر دو گی دارد حجاب
 لیک گو آن قُربت شاخ طری * که ثمار پُخته از وی میخوری
 شاخِ خشک از قُربت آن آفتاب * غیر زو تر خشک گشتن گو بیاب
 ۷۱۰ آن چنان مستی مباش ای بی خرد * کی بعقل آید پشیمانی خورد
 بلك از آن مستان که چون می خوردند * عقلهای پخته حسرت می برند
 اے گرفته همچو گربه موشِ پیر * گر از آن می شیرگیری شیر گیر
 ای بخورده از خیالِ جامِ هیچ * همچو مستانِ حقایق بر میبچ
 می فُتی این سو و آن سو مستوار * ای نو این سو نیست زان سو گذار
 ۷۱۵ گر بدان سو راه بایی بعد از آن * که بدین سو که بدان سو سرفشان
 جمله این سوی از آن سو گپِ مزین * چون نداری مرگ هرزه جان مکن
 آن خَضِرْجان کز اجل بهراسد او * شاید از مخلوق را شناسد او
 کام از ذوقِ توهم خوش کنی * در دمی در خیکِ خود پُرش کنی
 پس بیک سوزن تپی گردی زباد * این چنین فربه تن عاقل مباد
 ۷۲۰ کوزها سازه زبُرف اندر شنا * گی کند چون آب بیند آن وفا

گنج و ابله Bul. گنج بی خود A. گنج H. چه for چو A (۶۹۹)

از خیالی ABL Bul. (۷۱۲) و. B om. گهسار پر A (۷۰۵)

آن سو گذار Bul. (۷۱۴)

راستی پیش آریا خاموش کن * و آنکهان رحمت بین و نوش کن
 آن شکم خصم سیل او شد * دست پنهان در دعا اندر زده
 کاه خدا رسوا کن این لاف لئام * نا یجبد سوی ما رحم کرام
 ۷۵۵ مستجاب آمد دعای آن شکم * سوزش حاجت بزد بیرون علم
 گفت حق گر فاسفی و اهل صنم * چون مرا خوانی اجابتها کنم
 نو دعا را سخت گیر و ی شخول * عاقبت برهانند از دست غول
 چون شکم خود را بحضرت در سپرد * گربه آمد پوست آن دُنبه بُرد
 از پس گربه دویدند او گرینخت * کودک از ترس عتابش رنگ ریخت
 ۷۶۰ آمد اندر انجمن آن طفل خُرد * آب روی مرد لافی را بُرد
 گفت آن دنبه که هر صبحی بدان * چرب می کرد لبان و سبیلان
 گربه آمد ناگهانش در ربود * بس دویدم و نکرد آن جهد سود
 خند آمد حاضران را از شگفت * رحماشان باز جنبیدن گرفت
 دعوتش کردند و سیرش داشتند * تخم رحمت در زمینش کاشتند
 ۷۶۵ او چو ذوق راستی دید از کرام * بی نکبر راستی را شد غلام

دعوی طاوسی کردن آن شغال کی در خم صباغ افتاد،

آن شغال رنگ رنگ آمد نهفت * بر بناگوش ملامت گر بگفت
 بنگر آخر در من و در رنگ من * يك صنم چون من ندارد خود شمن
 چون گلستان گشته ام صدرنگ و خوش * مرا سجد کن از من سر مکش
 کز و فرّ و آب و ناب و رنگ بین * فخر دنیا خوان مرا و رکن دین

و یا خاموش K (۷۵۲)

Bul. خصم سبالش آمد. Bul. سبال او BK (۷۵۳)

در دعای او زده.

آن لاف Bul. (۷۵۴)

دویدم K (۷۶۲)

L Bul. باز for زود. (۷۶۳)

In AH vv. ۷۶۲ and ۷۶۵ are transposed. (۷۶۴)

و آن شغال BK (۷۶۶)

خوش شمن A (۷۶۷)

و. AL om. (۷۶۸)

فرّ آب Bul. (۷۶۹)

۷۳۵ کین گواه صدقِ گفتارِ منست * وین نشانِ چرب و شیرین خوردنست
 اشکِش گفتی جوابِ بی‌طنین * که اَبَادَ اللّٰهُ کَیْدَ الْکَاذِبِینِ
 لافِ تو مارا بر آتشِ برنهاد * کان سیلِ چربِ تو بر کنده باد
 گر نبودی لافِ زشتِ ای گدا * یَکِ کَرِیمِ رَحْمِ افگندی بما
 ورنمودی عیب و کثرِ کمرِ باختی * یَکِ طَبِیبِ داروی او ساختی
 ۷۴۰ گفت حق کی کثرِ مجنّانِ گوش و دُم * بَنَفَعَنَ الصّٰدِقِینَ صِدْقُهُمْ
 کُفِّ اندر کثرِ مُحْسِبِ ای مُحْتَلِمِ * آنچِ داری وَا نِمَا وَا فَاسْتَقِمِ
 ورنگویی عیبِ خود باری خَش * اِنرِ نَمَایِشِ وَزْدَغَلِ خودرا مَکُش
 گر نو نقدی بافتی مَکُشا دِهَانِ * هِست در ره سنگهای امتحان
 سنگهای امتحان را نیز پیش * امتحانها هست در احوالِ خویش
 ۷۴۵ گفت بزدان از ولادت تا بچَین * یُفْتَنُونِ کُلَّ عَامٍ مَرَّتَینِ
 امتحان بر امتحانست ای پدر * هِین بَکَثَرِ امتحانِ خودرا مَخِر

ایمن بودن با علم با عور کی امتحانها کرد حضرت و از آنها
 روی سپید آمده بود،

بلعم با عور و ابلیس لعین * ز امتحانِ آخرین گشته مَہِینِ
 او بدعوے مَبَلِ دولت می‌کند * مِعْدَاشِ نَفَرِینِ سَبَلتِ می‌کند
 کَانِچِ پنهان می‌کند پیداش کن * سوخت مارا اے خدا رسواش کن
 ۷۵۰ جملہ اجزای تنش خصم ویند * کز بهاری لافِ ایشان در دیند
 لاف و دادِ کرمها می‌کند * شاخِ رحمتِ را زُبَنِ بر می‌گند

کَانَ سَبَالِ BK Bul. (۷۴۷)

و. کم کثر A. و. Bul. om. (۷۴۹)

خودرا بکش Bul. (۷۴۲)

در نو نقدی Bul. (۷۴۲)

Heading: K Bul. حضرت اورا. In AH has been suppl. by a later hand.

چون مَحَك دیدی سیه گشتی چو قَلْب * نقشِ شیرِ رفت و پیدا گشت کَلْب
ای سگِ گرگین زشت از حرص و جوش * پوستینِ شیر را بر خود مپوش
غُرّه شیرت بخواهد امتحان * نقشِ شیر و آنگه اخلاقِ سگان

تفسیر وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ

۷۹۰ گفت یزدان مر نبی را در مساق * بک نشانی سهلتر ز اهلِ نفاق
گر منافق زفت باشد نغز و هَوَل * و شناسی مر و را در لَحْن و قول
چون سفالین کوزه‌ها را می‌خری * امتحانی میکنی اے مُشترے
می‌زنی دستی بر آن کوزه چرا * تا شناسی از طنینِ اشکسته‌ها
بانگِ اشکسته دگرگون می‌بود * بانگِ چاوشست پیشش می‌رود
۷۹۵ بانگ می‌آید که تعریفش کند * همچو مَصْدَرِ فَعْلِ تصریفش کند
چون حدیثِ امتحان رُوی نمود * بادم آمد قصّه هاروت زود

قصّه هاروت و ماروت و دلیری ایشان بر امتحان حق تعالی،

پیش ازین زان گفته بودیم اندکی * خود چه گویم از هزارانش یکی
خواستم گفتن در آن تحقیقها * تا کنون و مانند از تعویقها
جمله دیگر زبسیارش قلیل * گفته آید شرحِ يَكِ عُضْوِ زپیل
۸۰۰ گوش کن هاروت را ماروت را * ای غلام و چاکران ما رُوت را
مست بودند امر تماشاے اله * وز عجایبهای استدراج شاه
این چنین مستیست ز استدراج حق * نا چه مستیها کند معراج حق

بر for در K (۷۹۲) . لحن قول AK (۷۹۱)

(۷۹۶) In AB Bul. this verse follows the Heading.

Heading: BK امتحانات. Bul. امتحانات الهی.

درین تحقیقها Bul. (۷۹۸) . چه گویم A Bul. گفته بودم A (۷۹۷)

عجایبهاست A (۸۰۱) . جمله دیگر Bul. (۷۹۹)

۷۷. مَظْهَرِ لطفِ خدایِ گشته‌ام * لوحِ شرحِ کبریا یی گشته‌ام
 ای شغالان هین بخوانیدم شغال * گئی شغالی را بود چندین جمال
 آن شغالان آمدند آنجا بجمع * همچو پروانه بگرداگردِ شمع
 پس چه خوانیمت بگو ای جوهری * گفت طاوس، نه چون مُشرعی
 پس بگفتندش که طاوسان جان * جلوها دارند اندر گلستان
 ۷۷۵ تو چنان جلوه کنی گفتا که فی * بادیه نارفته چون گویم منی
 بانگِ طاوسان کنی گفتا که لا * پس نه طاوس خواجه بو العَلا
 خلعتِ طاوس آید ز آسمان * گئی رسی از رنگ و دعویها بدان

نشیبه فرعون و دعوی الوهیت او بدان شغال کی دعوی
 طاوسی می‌کرد،

همچو فرعون مرصع کرده ریش * برتر از عیسی پریده از خربش
 او هم از نسلِ شغالِ ماده زاد * در خُمِ مالی و جاهی در فتاد
 ۷۸۰ هر که دید آن جاه و مالش سجد کرد * سجد افسوسیانرا او بخورد
 گشت مَسْتَك آن گدای ژنده دَلَق * از سجود و از تحیرهای خلق
 مال مار آمد که در وی زهرهاست * و آن قبول و سجد خلق ازدهاست
 هائے اے فرعون ناموسی مکن * نو شغال هیچ طاوسی مکن
 سوی طاوسان اگر پیدا شوی * عاجزی از جلوه و رسوا شوی
 ۷۸۵ موسی و هارون چو طاوسان بُدند * پَرِ جلوه بر سر و رُویت زدند
 زشتیت پیدا شد و رُسواییست * سرنگون افتاده از بالاییست

گویم for کویم K (۷۷۵) . نری Bul. (۷۷۴) . کی for که B (۷۷۱)

عیسی In B is written above موسی (۷۷۸) . و AL om. (۷۷۷)

او for خوش Bul. مال و جاهش Bul. K . خلق دید Bul. (۷۸۰)

سر رویت A (۷۸۵) . قبول سجد A (۷۸۲) . وز تحیرهای A (۷۸۱)

افتاد Bul. (۷۸۶)

۸۲۵ که بویی دل در آن می بسته‌اند * خُمِ بادۀ این جهان بشکسته‌اند
 جز مگر آنها که نومیدند و دُور * همچو کُفّاری نهفته در قبور
 ناامید از هر دو عالم گشته‌اند * خارهای بی‌نهایت کشته‌اند
 پس زمستینها بگفتند ای دریغ * بر زمین باران بدادیمی چو میخ
 گستریدیمی درین ییّداد جا * عدل و انصاف و عبادات و وفا
 ۸۲۰ این بگفتند و قضا می‌گفت بیست * پیش پانان دام ناپیدا بیست
 هین مدو گستاخ در دشتِ بلا * هین مران کورانه اندر کَرّلا
 که زموئے و استخوانِ هالکان * می‌نیابد راه پای سالکان
 جملهٔ راه استخوان و موی و پی * بس که تیغِ قهر لاشی کرد شی
 گفت حق که بندگان جُفتِ عَوْن * بر زمین آهسته می‌رانند و هَوْن
 ۸۲۵ پا برهنه چون رود در خارزار * جز بوقُفنه و فکرت و پرهیزگار
 این قضا می‌گفت لیکن گوششان * بسته بود اندر حجابِ جوششان
 چشمها و گوشها را بسته‌اند * جز مر آنها را که از خود رسته‌اند
 جز عنایتِ کی گشاید چشم را * جز محَبّتِ کی نشاند خشم را
 جهد بی توفیق خود کس را مباد * در جهان وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْاَسَدَاد

قصهٔ خواب دیدن فرعون آمدن موسی را علیه السلام

و تدارك اندیشیدن،

۸۲۰ جهدِ فرعونِ چو بی توفیق بود * هرچه او می‌دوخت آن نفتیق بود
 امر منجم بود در حُکش هزار * وز معبر نیز و ساحر بی‌شمار

L. نومیدند و کور Bul. و. A om. (۸۲۶) Bul. بوی. AL (۸۲۵) گری بوی AL (۸۲۵)
 عدل انصاف A (۸۲۹) نا امیدان هر Bul. (۸۲۷) همچو کفّاری
 بسته بُد A (۸۲۶) کرده شی L Bul. (۸۲۴) مران for مرو Bul. (۸۲۱)
 (۸۲۹) In Bul. this verse follows the Heading. حجاب هوششان A

دانه دماش چنین مستی نمود * خوانِ انعامش چها داند گشود
 مست بودند و رهیک از کند * های هوی عاشقانه می زدند
 ۸۰۵ یک کین و امتحان در راه بود * صرصرش چون گاه گهرا می بود
 امتحان می کردند زیر و زبر * گی بود سرمست را زینها خبر
 خندق و میدان پیش او یکیست * چاه و خندق پیش او خوش مسکبست
 آن بز کوهی بر آن کوه بلند * بر دود از بهر خوردی بی گزند
 نا علف چمند ببیند ناگهان * بازی دیگر زحکم آسمان
 ۸۱۰ بر گهی دیگر بر اندازد نظر * ماده بز بیند بر آن کوه دگر
 چشم او تاریک گردد در زمان * بر جهد سرمست زین گه تا بدان
 آنچنان نزدیک بنماید ورا * که دویدن گرد بالوعه سرا
 آن هزاران گز دو گز بنایدش * تا زمستی میل جستن آیدش
 چونک بجهد در فند اندر میان * در میان هر دو کوه بی امان
 ۸۱۵ او ز صیادان بگه بگر بخته * خود پناهِش خونِ اورا ریخته
 شسته صیادان میان آن دو کوه * انتظار این قضاے با شکوه
 باشد اغلب صید این بز همچنین * ورنه چالاکت و چست و خصم بین
 رستم ارجه با سر و سبالت بود * دامِ پاگیرش یقین شهوت بود
 همچو من از مستی شهوت ببر * مستی شهوت بین اندر شتر
 ۸۲۰ باز این مستی شهوت در جهان * پیش مستی ملک دان مُستهان
 مستی آن مستی این بشکند * او بشهوت التفانی گی کند
 آب شیرین تا نخوردی آب شور * خوش بود خوش چون درون دیک نور
 قطره امر بادهای آسمان * بر گند جانرا زب و ز ساقیان
 تا چه مستیها بود املاکرا * وز جلالت رُوحهائے پالکرا

کوهی بلند AK (۸۰۸) . های و هوی Bul. رمیک B (۸۰۴)

چست و before A om. (۸۱۷) . بکوه A (۸۱۵) . کهی for که Bul. (۸۱۰)

ملک K (۸۲۰) . مستی و شهوت A in the first hemistich (۸۱۹)

حکایت،

همچنان کاینجا مُغول حيله دان * گفت می جویم کسی از مصریان
 مصریان را جمع آرید این طرف * تا در آید آنک می باید بکف
 ۸۶۰ هرکه می آمد بگفتا نیست این * همین در آخواجه در آن گوشه نشین
 تا بدین شیوه همه جمع آمدند * گردن ایشان بدین حيله زدند
 شومئ آنک سوی بانگ نمان * داعی الله را نبردندی نیان
 دعوت مکارشان اندر کشید * المحذر از مکر شیطان ای رشید
 بانگ درویشان و محتاجان بنوش * نا نگیرد بانگ محتالیت گوش
 ۸۷۰ گر گدایان طامعند و زشت خو * در شکم خواران تو صاحب دل بجو
 در تگ دریا گهر با سنگهاست * فخرها اندر میان ننگهاست
 پس بجوشیدند اسرایلیان * از پگه نا جانب میدان دوان
 چون بچیلنشان بیدان بُرد او * روی خود بنمودشان بس نازه رو
 کرد دلدارے و بخششها بداد * هم عطا هم وعدها کرد آن قباد
 ۸۷۰ بعد از آن گفت از برای جانتان * جمله در میدان بخشید امشبان
 پاسخ دادند که خدمت کنیم * گر تو خواهی یک مه اینجا ساکنیم

بازگشتن فرعون از میدان بشارشاد بتفریق بنی اسرائیل از

زنانشان در شب حمل،

شه شبانگه باز آمد شادمان * کامشبان حملست و دُورند از زنان

Heading: B om. (۸۵۹) B آرند. A می باید.

(۸۶۱) BK Bul. حیلست. (۸۶۲) AB Bul. محتاجان نبوش.

(۸۶۷) BK Bul. پس as in text. (۸۶۹) Bul. داد آن قباد.

(۸۷۱) Bul. دادند خدمتها کنیم.

(۸۷۲) Bul. حملست B. کن شب حملست Bul. om. و.

مَقْدَمِ موسی نمودندش بخواست * که کند فرعون و مُلکش را خراب
 با معبر گفت و با اهلِ نجوم * چون بود دفعِ خیال و خوابِ شوم
 جمله گفتندش که تدبیرِ کنیم * راهِ زادن را چو ره زن می‌زنیم
 ۸۴۵ تا رسید آن شب که مَوْلِد بود آن * رأی این دیدند آن فرعونیان
 که برون آرند آن روز از پگاه * سوی میّدانِ بزم و تختِ پادشاه
 الصلا اے جمله اِسرائیلیان * شاه میخواند شمارا زان مکان
 تا شمارا رُو نماید بی نقاب * بر شما احسان کند بهر ثواب
 کآن اسیران را بجز دُوری نبود * دیدنِ فرعون دستوری نبود
 ۸۵۰ گر فتادندی بره در پیشِ او * بهر آن یاسه بختندی برو
 یاسه این بُد که نبیند هیچ اسیر * در گه و بیگه لقای آن امیر
 بانگِ چاوشان چو در ره بشنود * تا نبیند رُو بدیوارِ کند
 ور ببیند رُو او مُجرِم بود * آنچ بتر بر سرِ او آن رود
 بودشان حرصِ لقای ممتنع * چون حریص است آدی فیما منع

بمیدان خواندن بنی اسرائیل را برای حیلِ منع ولادت
 موسی علیه السّلم،

۸۵۵ ای اسیران سوی میدانگه روید * کز شهنشه دیدن و جودست امید
 چون شنیدند مژده اِسرائیلیان * نشنگان بودند و بس مشتاقِ آن
 حیل را خوردند و آن سو تاختند * خویشان را بهر جلوه ساختند

(۸۴۶) L Bul. خیال خواب. (۸۴۷) A om. After this verse Bul. adds:

پس بفرمودند در شهر آشکار * که منادیها کنند از شهریار

(۸۵۰) L یاسق. (۸۵۱) یاساق خفتندی.

(۸۵۲) AB Bul. مجرم شود. L Bul. بدتر.

(۸۴۵) A دیدن جودست. Bul. دیدن خودست.

(۸۰۶) *contra metr.* Cf. note on v. ۶۰۲. مژده

وحيث کردن عمران جفت را بعد از مجامعت که مرا ندیده باشی،

و مگردان هیچ ازینها دم مزنی * نا نیابد بر من و تو صد حزن
عاقبت پیدا شود آثار این * چون علامتها رسید ای نازنین
۸۹۰ در زمان از سوی میدان نعرها * می‌رسید از خلق و پُری‌شد هوا
شاه از آن هیبت برون جَست آن زمان * پابرنه کین چه غُلُهاست هان
از سوی میدان چه بانگست و غریو * کز نهیبش می‌رمد جَنی و دیو
گفت عمران شاه ما را عمر باد * قوم اسرایلیان اند از تو شاد
از عطای شاه شاد می‌کنند * رقص می‌آرند و کنه‌ها می‌زنند
۸۹۵ گفت باشد کین بود اما ولیک * وهم و اندیشه مرا پُر کرد نیک

ترسیدن فرعون از آن بانگ،

این صدا جان مرا تغییر کرد * از غم و اندوه تلخم پیر کرد
پیش می‌آمد سپس می‌رفت شه * جمله شب او همچو حامل وقت زه
هر زمان می‌گفت ای عمران مرا * سخت از جا بُرده‌است این نعرها
زهره بی عمران مسکین را که تا * باز گوید اختلاط جفت را
۹۰۰ کی زن عمران بهران در خزید * تا که شد استاره موسی پدید
هر پیمبر که در آید در رحم * نجم او بر چرخ گردد منجم

Heading: AB om. بعد از مجامعت.

(۸۹۰) A om. و.

(۸۹۲) A می‌زند جَنی.

(۸۹۵) B Bul. اما ولیک. A وهم اندیشه.

(۸۹۶) A om. و.

(۸۹۷) A for وقت. AB for ره.

خازنش عمران هم اندر خدمتش * هم بشهر آمد فرین صحبتش
گفت ای عمران برین در خسپ تو * هین مرو سوی زن و صحبت مجو
۸۷۰ گفت خسپم هم برین درگاه تو * هیچ نندیشم بجز دلخواه تو
بود عمران هم زاسرایلیان * لیک مر فرعون را دل بود و جان
کئی گمان بردی که او عصیان کند * آنک خوف جان فرعون آن کند

جمع آمدن عمران با مادر موسی و حامله شدن مادر موسی
علیه السلام،

شه برفت و او بر آن درگاه خفت * نیم شب آمد پی دیدنش جفت
زن برو افتاد و بوسید آن لبش * بر جهانیدش ز خواب اندر شبش
۸۸۰ گشت بیدار او و زنی را دید خوش * بوسه باران کرده از لب بر لبش
گفت عمران این زمان چون آمدی * گفت از شوق و قضای ایزدے
در کشیدش در کنار از مهر مرد * بر نیامد با خود آن دم در نبرد
جفت شد با او امانت را سپرد * پس بگفت ای زن نه این کاریست خرد
آهنی بر سنگ زد زاد آتشی * آتشی از شاه و ملکش کین گشتی
۸۹۰ من چو ابرم تو زمین موسی نبات * حق شه شطرنج و ما ماتیم مات
مات و بُرد از شاه ی‌دان ای عروس * آن مدان از ما مکن بر ما فسوس
آنچ این فرعون می‌ترسد ازو * هست شد این دم که گشتم جفت تو

Heading: A om. آمدن. H عمران بمادر. Bul. حامله شدن بموسی.

(۸۷۸) Bul. در for.

(۸۷۹) Bul. از لبش. In A the second hemistich is بوسه باران کرد از لب بر لبش.

B. بر جهانیدش ز خواب اندر شبش * گشت بیدار او و زنی را دید خوش A (۸۸۰)

این for آن A (۸۸۲) باران کرد.

و مات A (۸۸۵)

چو گشتم Bul. می‌ترسید K (۸۸۷)

سوی میدان شاهرا انگختید * آبِ روی شاهِ مارا ریختید
 دست بر سینه زدیت اندر ضمان * شاهرا ما فارغ آیم از ضمان
 ۹۲۰ شاه هم بشنید و گفت ای خایان * من بر آویزم شمارا بی امان
 خویش را در مضحکه انیداختم * مالها با دشمنان در باختم
 تا که امشب جمله اسرایلیان * دور ماندند از ملاقات زنان
 مال رفت و آبِ رُو و کارِ خلم * این بود یاری و افعالِ کرام
 سالها اذرام و خلعت می برید * ملکتهارا مسلم می خورید
 ۹۲۵ رأیتان این بود و فرهنگ و نجوم * طبل خوارانید و مکارید و شوم
 من شمارا بر دَرَم و آتش زخم * بینی و گوش و لبانتان بر گنم
 من شمارا هیزم آتش کنم * عیش رفته بر شما ناخوش کنم
 سجده کردند و بگفتند اے خدبو * گر یکی کَرَن زما چربید دیو
 سالها دفع بلاها کرده ایم * وهم حیران زانچ ماها کرده ایم
 ۹۳۰ قوت شد از ما و حملش شد بدید * نطفه اش جَسَت و رَحِم اندر خرید
 لیک استغفار این روز ولاد * ما نگه داریم ای شاه و قباد
 روز میلادش رَصَد بندیم ما * تا نگردد فوت و نجهد این قضا
 گر نداریم این نگه مارا بکش * اے غلامِ رَای نو افکار و هُش
 تا بنه مه می شمرد او روز روز * نا نپَرَد تیرِ حکمِ خصمِ دوز
 ۹۳۵ بر قضا هر کو شیخون آورد * سرنگون آید زخون خود خورد
 چون زمین با آسمان خصی کند * شوره گردد سر زمرگی بر زند
 نقش با نقاش پنجه می زند * سبَلتان و ریش خود بری کند

ریختند ABL. انگختند ABL (۹۱۸)

مکاران A (۹۲۵)

شاه مارا فارغ Bul. زدید A Bul. (۹۱۹)

آتش before و Bul. om. (۹۲۶)

حکمش شد بدید Bul. (۹۲۰)

وهم و حیران Bul. (۹۲۹)

و Bul. om. (۹۲۱)

چون مکان بر لامکان حمله برد Bul. in the first hemistich BKL (۹۴۵)

پیدا شدن ستارهٔ موسی علیه السلام بر آسمان و غریو
منجهان در میدان،

بر فلک پیدا شد آن استاره‌اش * کوری فرعون و مکر و چاره‌اش
روز شد گفتش که ای عمران برو * واقف آن غلغل و آن بانگ شو
راند عمران جانب میدان و گفت * این چه غلغل بود شاهنشہ نخت
۹۰ هر منجم سرب‌رهنه جامه‌چاک * همچو اصحاب عزا بوسید خاک
همچو اصحاب عزا آوازشان * بد گرفته از فغان و سازشان
ریش و مو بر کند رو بدریدگان * خاک بر سر کرده خون پر دیدگان
گفت خیرست این چه آشوبست و حال * بد نشانی می‌دهد مخوس سال
عذر آوردند و گفتند ای امیر * کرد مارا دست تقدیرش اسیر
۹۱ این همه کردیم و دولت تیره شد * دشمن شه هست گشت و چیره شد
شب ستارهٔ آن پسر آمد عیان * کوری ما بر جین آسمان
زد ستارهٔ آن پیمبر بر سما * ما ستاره‌بار گشتیم از بکا
با دل خوش شاد عمران وز نفاق * دست بر سر می‌بزد کاه آلفراق
کرد عمران خویش پر خشم و ترش * رفت چون دیوانگان بی عقل و هش
۹۱۵ خویشان را اعجمی کرد و براند * گفته‌های بس خشن بر جمع خواند
خویشان را ترش و غمگین ساخت او * نرده‌های بازگونه باخت او
گفتشان شاه مرا بفریفتید * از خیانت وز طمع نشکفتید

Heading: A om. بر آسمان.

(۹۰۲) B کای عمران.

(۹۰۶) A Bul. بر گرفته.

(۹۰۸) A om. و.

(۹۱۲) AL ستاره باز گشتیم.

(۹۱۷) AL نشکفتند. AL بفریفتند.

(۹۰۵) A Bul. غزا.

(۹۰۷) A بر کند و رو.

(۹۱۰) Bul. و خیره شد.

(۹۱۶) A om. و.

وَحَىٰ آمَد سَوَى زَن زَان بَا خَبَر * کَب زَاصلِ اَن خَلِیست اِبن پسر
عَصَمَ یَا نَارُ کُوفِ بَارِدَا * لَا تَكُونُ النَّارُ حَرًّا شَارِدَا
۱۵۵ زَن بُوَحَى انداخت اُورا در شَرَر * بر تَن مَوسَى نَعَرَد آتَش اثر
پس عَوَانان بی مراد اَن سَو شدند * باز غَمَازان کَز اَن واقف بُدند
با عَوَانان مَاجِرَا بَر داشتند * پِشِ فرعون از برائے دانگِ چَند
کَافِ عَوَانان باز گردید اَن طَرف * لَیْک نِیکو بَنگَرِید اندر غُرَف

وحی آمدن بمادر موسی که موسی را در آب افکن،

باز وَحَى آمَد که در آبَش فگَن * رُوءِ در اومید دار و مو مگَن
۱۶۰ در فگَن در نِیش و کُن اعتماد * مَن تَرا با وی رِسانم رُوسپید
اِبن سَخَن پابان ندارد مکرهاش * جَملَه می پِچید هَم در ساق و پاش
صد هزاران طفل می کُشت او برون * مَوسَى اندر صَدِرِ خانَه در درون
از جُنون می کُشت هَر جا بُد جَین * از حِیَلِ اَن کورچشمِ دُورِین
اژدها بُد مَکَرِ فرعون عَنود * مَکَرِ شاهانِ جَهانرا خورده بود
۱۶۵ لَیْک ازو فرعون تر آمد پدید * هَر ورا هَر مَکَرِ اُورا در کشید
اژدها بود و عصا شد اژدها * اِبن بَخورد اَنرا بِتوفیقِ خَدا
دست شد بالائے دست اِبن تا کجا * تا یَزَدان کَهِ اِلَیهِ اَلْمَتَهِی
کَآن یَکی دریاست بی غُور و کران * جَملَه دریاها چو سِلی پِشِ اَن
حیلها و چارها گر اژدهاست * پِشِ اِلَّا اَللهُ اَنها جَملَه لَست
۱۷۰ چُون رسید اینجا یِسانم سَرَنهاد * مَحوشد وَاللهُ اَعْلَمُ بِالرَّشَاد
آنچ در فرعون بود اَن در تو هست * لَیْک اژدَرات مَحبوس چَهِست
ای درِیغ اِبن جَملَه احوالِ تو است * تو بر اَن فرعون بر خواهیست بَست

و. A om. (۱۶۱) . اعتماد Bul. (۱۶۰) . امید AB Bul. (۱۵۹)

احوال تست Bul. (۱۶۲) . اندر تو هست BK Bul. (۱۶۱)

خواندن فرعون زنان نوزاده را سوی میدان هم جهت مکر،

بعد نه مه شه برون آورد تخت * سوی میدان و مناده کرد سخت
 کای زنان با طفلکان میدان روید * جمله اسرایلیان بیرون شوید
 ۹۴۰ آن چنان که پار مردان را رسید * خلعت و هر کس از ایشان زر کشید
 هین زنان امسال اقبال شاست * تا بیابد هر کسی چیزی که خواست
 مر زنان را خلعت و صلّت دهد * کودکان را هر کلاه زر نهد
 هر که او این ماه زاییده است هین * گنجها گیرد امر شاه میکن
 آن زنان با طفلکان بیرون شدند * شادمان تا خیمه شه آمدند
 ۹۴۵ هر زنی نوزاده بیرون شد ز شهر * سوی میدان غافل از دستان و قهر
 چون زنان جمله بدو گردد آمدند * هر چه بود آن نر ز مادر بستند
 سر بریدندش که اینست احتیاط * تا نروید خصم و نفزاید خُباط

بوجود آمدن موسی و آمدن عوانان بخانه عمران و وحی آمدن
 بمادر موسی که موسی را در آتش انداز

خود زن عمران که موسی برده بود * دامن اندر چید از آن آشوب و دود
 آن زنان قابله در خانهها * بهر جاسوسی فرستاد آن دغا
 ۹۵۰ غمز کردندش که اینجا کودکیست * نامد او میدان که در وهم و شکبست
 اندرین کوچه یکی زیبا زنیست * کودکی دارد ولیکن پُرفنیست
 پس عوانان آمدند او طفل را * در تنور انداخت از امر خدا

میدان for بیرون Bul. ای زنان A (۹۳۹) شد برون AL (۹۳۸)

کلاه و زر دهد A. و بخشش دهد Bul. (۹۴۲) پار for باز B (۹۴۰)

هر زن Bul. B (۹۴۵) خیمه شاه Bul. A (۹۴۴)

با امر خدا Bul. (۹۵۲) کاینجا A (۹۵۰)

این همه خوشها ز دَرَبایست ژرف * جزو را بگذار و بر کُل دار طَرَف
 جنگهای خلق بهر خوببست * برگِ بی برگی نشانِ طوبیست
 ۹۹۰ خشمهای خلق بهر آشتیست * دامنِ راحت دایما بی راحتیبست
 هر زدن بهر نوازش را بود * هر گله از شکر آگه می کند
 بوی بر از جزو تا کُل ای کریم * بوی بر از ضد تا ضد ای حکیم
 جنگها می آشتی آرد دُرست * مارگیر از بهر یاری مار جُست
 بهر یارے مار جوید آدمی * غم خورد بهر حریف بی غمی
 ۹۹۵ او همی جُستی یکی ماری شگرف * گردِ کوهستان در ایامِ برف
 ازدهایی مرده دید آنجا عظیم * کمی دلش از شکلِ او شد پُر زیم
 مارگیر اندر زمستانِ شدید * مار می جُست ازدهایی مرده دید
 مارگیر از بهر حیرانیِ خلق * مار گیرد اینت نادانیِ خلق
 آدمی کوهیست چون مفتون شود * کوه اندر مار حیران چون شود
 ۱۰۰۰ خویشتن نشاخت مسکینِ آدمی * از فزونی آمد و شد در کمی
 خویشتن را آدمی ارزان فروخت * بود اطلس خویش بر دلقی بدوخت
 صد هزاران مار و گه حیران اوست * او چرا حیران شدست و مازدوست
 مارگیر آن ازدهارا بر گرفت * سوی بغداد آمد از بهر شگفت
 ازدهایی چون سُتونِ خانه * می کشیدش امر پی دانگانه
 ۱۰۰۵ کاژدهایی مرده آورده ام * در شکارش من جگرها خورده ام
 او همی مرده گمان بُردش ولیک * زنده بود و او ندیدش نیک نیک
 او ز سرماها و برف افسرده بود * زنده بود و شکلِ مرده می نمود
 عالم افسردست و نامِ او جماد * جامد افسرده بُود اے اوستاد
 باش تا خورشیدِ حشر آید عیان * نا ببینی جنبشِ جسمِ جهان

(۹۹۱) A in the second hemistich: هر نوازش بهر نوازش را بود.

(۹۹۲) A با for تا bis. (۹۹۵) AB Bul. مار. HK در ایام.

(۱۰۰۴) K دنگانه، with the gloss دنگی و حیرانی Bul. هنگامه.

گر ز تو گویند وَحْشَت زایدت * ور زدیگر آفسان بُنمایدت
چه خرابت می‌کند نفسِ لعین * دُور می‌اندازدت سخت این قرین
آتش را هیزمِ فرعون نیست * ورنه چون فرعون او شعله‌زنیست ۹۷۵

حکایت مارگیر که ازدهای فسرده را مرده پنداشت و در
رسمان‌هاش پیچید و آورد ببغداد،

يك حکایت بشنو از تاریخ‌گوی * نا بری زین رازِ سرپوشیده بُوی
مارگیری رفت سوی کوهسار * نا بگیرد او بافسون‌هاش مار
گر گران و گر شتابنده بود * آنک جوینده‌ست یابنده بود
در طلب زن دایما تو هر دو دست * کی طلب در راه نیکو رهبر است
۹۸۰ لنگ و لُوك و خفته‌شکل و بی‌ادب * سوی او می‌غیژ و او را می‌طلب
که بگفت و گه بخاموشی و گه * بُوی کردن گیر هر سو بُوی شه
گفت آن یعقوب با اولادِ خویش * جُستنِ یوسف کنید از حدّ بیش
هر حَس خود را درین جُستنِ بجد * هر طرف رانید شکلِ مُستَعِد
گفت از رُوحِ خدا لا تَأْسُوا * همچو گم کرده پسر رو سو بسو
۹۸۵ از ره حَسِ دهان پُرسان شوید * گوش را بر چار راه آن نهید
هرکجا بُوی خوش آید بُو برید * سوی آن سر کاشنای آن سَرید
هرکجا لطفی ببینی از کسی * سوی اصلِ لطف ره یابی عَنی

. ننمایدت A. آن فسان L. ور زدیگر چون فسان بنمایدت. (۹۷۴) Bul.

Heading: Bul. ببغداد برای هنگامه Bul. مرده پنداشت که A. om. مارگیری Bul.

. عاقبت جوینده یابنده بود Bul. (۹۷۸)

. هر سوی A (۹۸۱) بی‌ادب and before لُوك after و A om. (۹۸۰)

(۹۸۵) Bul. for آن. Instead of the second hemistich H has the second hemistich of v. ۹۸۶, corr. in marg.

(۹۸۶) The first hemistich is suppl. in marg. H.

این سخن پایان ندارد مارگیر * می‌کشید آن مار را با صد زحیر
 ۱۰۴۰ تا بیفداد آمد آن هنگامه جو * تا نهد هنگامه بر چارسو
 بر لب شط مرد هنگامه نهاد * غلغله در شهر بغداد اوفتاد
 مارگیرے ازدها آورده‌است * بُو الْعَجَب نادر شکاری کرده‌است
 جمع آمد صد هزاران خام‌ریش * صید او گشته چو او از ابله‌بیش
 منتظر ایشان و هر او منتظر * با که جمع آیند خلق مُنْشِر
 ۱۰۴۵ مردم هنگامه افزون‌تر شود * کذب و توزیع نیکوتر رود
 جمع آمد صد هزاران ژاژخا * حلقه کرده پشت پا بر پشت پا
 مرد را از زن خبر نی زازدحام - رفته دَرَم چون قیامت خاص و عام
 چون هی حُرَّاقه جنبانید او * می‌کشیدند اهل هنگامه گلو
 وازدها کز زَمهریر افسرده بود * زیر صد گونه پلاس و پرده بود
 ۱۰۴۰ بسته بودش با رَسَنهای غلیظ * احتیاطی کرده بودش آن حفیظ
 در درنگ انتظار و انِّفاق * تافت بر آن مار خورشید عراق
 آفتاب گرم‌سیرش گرم کرد * رفت از اعضاے او آخلاقِ سرد
 مرده بود و زنده گشت او از شکفت * ازدها بر خویش جنیدن گرفت
 خلق را از جنبش آن مرده مار * گشتشان آن يك تخیر صد هزار
 ۱۰۴۵ با تخیر نعرها انگیختند * جملگان از جنبشش بگریختند
 می‌سُکست او بند و زان بانگ بلند * هر طرف می‌رفت چاقاچاق بند
 بندها بگُست و بیرون شد ز زبر * ازدهایی زشت غُران همچو شیر
 در هزیمت بس خلائق کُشته شد * از فتاده کُشتگان صد پُشته شد

حلقه گشته A om. Bul. (۱۰۴۶) . نیکوتر شود B (۱۰۴۵) . خلقی B (۱۰۴۴)

so vocalised in BLT. حُرَّاقه (۱۰۴۸) A om. (۱۰۴۷)

درنگ و انتظار A Bul. (۱۰۴۱) . کز for در Bul. (۱۰۴۹)

ZAN before و K om. می‌سُکست او Bul. می‌شکست او ABL (۱۰۴۶)

بندها بگُست بیرون شد A . بَسُکست K . بگُست H . بندها بشکست Bul. B (۱۰۴۷)

and so corr. in H. و کُشتگان B (۱۰۴۸) . و غُران A

۱۰۱۰ چون عصای موسی اینجا مار شد * عقل را از ساکنان اخبار شد
 پاره خاك ترا چون مَرَد ساخت * خاکهارا جملگی شاید شناخت
 مرده زین سو اند و زان سو زنده اند * خامش اینجا و آن طرف گوینده اند
 چون از آن سُوشان فرستد سوی ما * آن عصا گردد سوه ما ازدها
 کوهها هر لَحْنِ داودے کند * جوهر آهن بکف موسی بود
 ۱۰۱۵ باد حَمَالِ سلیمانی شود * بحر با موسی سخن دانی شود
 ماه با احمد اشارتین شود * نار ابرهیم را نسرین شود
 خاك قارون را چو ماری در گشَد * اُسْتَنْ حَنّانه آید در رَشَد
 سنگ بر احمد سلاهی می کند * کوه یحیی را پیامی می کند
 ما سبعم و بصیرم و خوشیم * با شما نامحرمان ما خامشیم
 ۱۰۲۰ چون شما سوی جمادی می روید * محرم جان جمادان چون شوید
 از جمادے عالم جانها روید * غُلُغُل اجزای عالم بشنوید
 فاش نسیح جمادات آیدت * وسوسه تأویلها نربایدت
 چون ندارد جان تو قندیلها * بهر بینش کرده تأویلها
 که غرض نسیح ظاهرگی بود * دعوی دیدن خیال غی بود
 ۱۰۲۵ بلك مر بینند را دیدارِ آن * وقتِ عبرت می کند نسیح خوان
 پس چو از نسیح یادت می دهد * آن دلالت همچو گفتن می بود
 این بود تأویل اهل اعتزال * و آن آنکس کو ندارد نورِ حال
 چون زرحس بیرون نیامد آدمی * باشد از تصویر غیبی اعجمی

- باید شناخت. Bul. پاره خاکی. Bul. (۱۰۱۱) از ساکنان H. اینجا مار شد. Bul. (۱۰۱۰)
 written شود with موسی کند A (۱۰۱۴). Bul. زان طرف Bul. زین سوی K (۱۰۱۲)
 استن حنانه آید در رشد B in the second hemistich (۱۰۱۶). Bul. شود.
 بر نایدت A in the second hemistich (۱۰۲۲). B om. (۱۰۱۷)
 وقت عبرت می شود B (۱۰۲۵). Bul. خیال و غی (۱۰۲۴)
 وای آنکس Bul. (۱۰۲۷)

در هزیمت از نو افتادند خلق * در هزیمت گشته شد مرؤم ززلق
 لاجرم مردم ترا دشمن گرفت * کین نو در سینه مرد و زن گرفت
 ۱۰۷۰ خلق را میخواندی بر عکس شد * از خلافت مردمان را نیست بد
 من هم از شرت اگر پس می‌خزم * در مکافات تو دیگی می‌پزم
 دل ازین برگن که بفربی مرا * یا بجز فی پس روی گردد مرا
 نو بدان غره مشو کش ساختی * در دل خلقان هراس انداختی
 صد چنین آری و هر رسوا شوی * خوار گردی ضحکه غوغا شوی
 ۱۰۷۵ همچو نو سالوس بسیاران بُدند * عاقبت در مضر ما رسوا شدند

جواب موسی فرعون را در تهدیدی کی می‌کردش،

گفت با امیر حقم اشراک نیست * گر بریزد خونم امرش باک نیست
 راضیم من شاکرم من ای حریف * این طرف رسوا و پیش حق شریف
 پیش خلقان خوار و زار و ریش‌خند * پیش حق محبوب و مطلوب و پسند
 از سخن می‌گویم این ورّنی خدا * از سیه‌روبان کند فردا ترا
 ۱۰۸۰ عزّت آن اوست و آن بندگانش * زادم و ابلیس بر میخوان نشانش
 شرح حق پایان ندارد همچو حق * هین دهان بر بند و برگردان ورق

پاسخ فرعون موسی را علیه السّلم،

گفت فرعونش ورق در حکم ماست * دفتر و دیوان حکم این دم مراست
 مرا بخربده‌اند اهل جهان * از همه عاقل‌تری تو ای فلان
 موسی خود را خریدی هین برو * خوشتن کم بین بخود غره مشو

مطلوب و محبوب Bul. (۱۰۷۸) . در عکس Bul. (۱۰۷۰)

دفتر دیوان AB Bul. (۱۰۸۲)

غافل‌تری B (۱۰۸۳)

مارگیر از ترس بر جا خشك گشت * کی چه آوردم من از گُھسار و دشت
 ۱۰۵۰ گرگرا بیدار کرد آن گور میش * رفت نادان سوی عزرائیل خویش
 ازدها يك لقمه کرد آن گیجرا * سهل باشد خون خورے حجاجرا
 خویش را بر اُسْتَنی پیچید و بست * استخوان خورده را درم شکست
 نَفْسَت ازدرهاست او کی مرده است * امر غم و بی آلتی افسرده است
 گر بیابد آلت فرعون او * که بآمر او همی رفت آب جو
 ۱۰۵۵ آنکه او بنیاد فرعونی کند * راه صد موسی و صد هارون زند
 کرمکست آن ازدها از دست فقر * پشه گردد زجاء و مال صفر
 ازدهارا دار در برف فراق * هین مگش اورا بخورشید عراق
 تا فسرده می بود آن ازدهات * لقمه اوی چو او یابد نجات
 مات کن اورا و این شو زمات * رحم گم کن نیست او ز اهل صلوات
 ۱۰۶۰ کان نف خورشید شهوت بر زند * آن خُفاش مُردریگت پر زند
 می کشانش در جهاد و در قتال * مَرْدوار الله یَجْزِیکَ الْوِصَال
 چونک آن مرد ازدهارا آورید * در هوای گرم و خوش شد آن مرید
 لاجرم آن فتنها کرد ای عزیز * بیست هچندانک ما گفتیم نیز
 تو طمع داری که اورا بی جفا * بسته دارے در وقار و در وفا
 ۱۰۶۵ هر خسی را این نمناگی رسد * موسی باید کی ازدرها کشد
 صد هزاران خلق زازدرهاے او * در هزیمت گشته شد از رای او

تهدید کردن فرعون موسی را علیه السلام،

گفت فرعونش چرا تو اے کلیم * خلق را گشتی و افگندی تو بیم

و. Bul. om. L. Bul. نفس (۱۰۵۴) . حججرا BL (۱۰۵۱)

و. BKL om. (۱۰۶۲) . کرم گشت آن ازدها A (۱۰۵۶)

در وفا در وفا A (۱۰۶۴) . بلکه صد چندان که T Bul. (۱۰۶۳)

افگندی بیم Bul. چرا ای تو کلیم A (۱۰۶۸) . ازدرهای ز before A om. (۱۰۶۶)

مهلت دادن موسی علیه السّلم فرعون را تا ساحران را جمع
کند از مداین،

گفت امر آمد برو مهلت ترا * من بجای خود شدم رستی زما
۱۱۰۰ او می شد وازدها اندر عقیب * چون سگ صیاد دانا و مُجِب
چون سگ صیاد جنبان کرده دُم * سنگ را می کرد ریگ او زیر سُم
سنگ و آهن را بدم در می کشید * خُرد می خایید آهن را پدید
در هوا می کرد خود بالای بُرج * کی هزیمت می شد از وی رُوم و گُرج
كَفْك می انداخت چون اُشتر زکام * قطره بر هر که زد می شد جُدام
۱۱۰۵ زَغْ زَغ دندان او دل می شکست * جان شیران سیه می شد زدست
چون بقوم خود رسید آن مُجْتَبی * شَدَقِ او بگرفت باز او شد عصا
تکیه بر وی کرد و می گفت ای عجب * پیش ما خورشید و پیش خصم شب
ای عجب چون می نیند این سپاه * عالی پُر آفتابی چاشتگاه
چشم باز و گوش باز و این ذکا * خیره ام در چشم بندی خدا
۱۱۱۰ من از ایشان خیره ایشان هم زمن * از بهاری خار ایشان من سمن
پیششان بردم بسی جامِ رَحِیق * سنگ شد آتش بپیش این فریق
دسته گل بستم و بردم پیش * هر گلی چون خار گشت و نوش نیش
آن نصیب جان بی خویشان بود * چونك با خویشند پیدا گی شود
خفته بیدار باید پیش ما * تا بیدار می بینند خوابها
۱۱۱۵ دشمن این خواب خوش شد فکر خلق * تا نخسید فکرش بسته ست خلق
حیرتی باید که روبد فکرا * خورده حیرت فکرا و ذکررا

Heading: A om. از مداین. B (۱۹۹) بجای خود شوم.

(۱۱۰۷) A om. و in the first. زَغْ زَغ A (۱۱۰۵). و آهن را بدید A (۱۱۰۲).

آفتاب. BK Bul. نیند K. چون می سنیدند A (۱۱۰۸). hemistich.

کی روبد A (۱۱۱۶).

۱۰۸۵ جمع آرَم ساحرانِ دهر را * تا که چهلِ تو نمایم شهر را
این نخواهد شد بروزی و دو روز * مهلتَم ده تا چهل روز، تَموز

جواب موسی علیه السّلم فرعون را،

گفت موسی این مرا دستور نیست * بندهام اِمهالِ تو مأمور نیست
گر تو چیری و مرا خود یار نیست * بندۀ فرمانم بدانم کار نیست
می‌زنم با تو بجد تا زنده‌ام * من چه کارۀ نُصرتَم من بندهام
۱۰۹۰ می‌زنم تا در رسد حکمِ خدا * او کند هر خصم از خصی جُدا

جواب فرعون موسی را و وحی آمدن موسی را علیه السّلم،

گفت نی نی مهلتی باید نهاد * عِشَوَها کم ده تو کم پیمای باد
حق تعالی وخی کردش در زمان * مهلتش ده منّسع مهّراس از آن
این چهل روزش به مهلت بطّوع * تا سگالد مکرها او نوع نوع
تا بکوشد او یکی من خفته ام * تیز رو گو پیش ره بگرفته‌ام
۱۰۹۵ حیلهاشانرا همه برهَم زَنم * وآنچ افزایند من برگم زَنم
آبرا آرند و من آتش کنم * نوش و خوش گیرند و من ناخوش کنم
مهر پیوندند و من ویران کنم * آنک اندر و هم نآرند آن کنم
تو مترس و مهلتش ده مُدراز * گو سپه گرد آر و صد حيله بساز

ره for رو A. یکی for که نی BL Bul. (۱۰۹۴)

گیرند after و Bul. om. نوش خوش A. آرند after و B Bul. om. (۱۰۹۶)

نآرند for نآید Bul. om. و Bul. om. (۱۰۹۷)

گوشه بی گوشه دل شهره‌یست * ناب لا شرقی ولا غرب از مه‌یست
 نو ازین سو و از آن سو چون گدا * ای که معنی چه می‌جویی صدا
 ۱۱۴۰ هم از آن سو جو که وقت درد نو * می‌شوی در ذکر با ربّی دوستو
 وقت درد و مرگ از آن سو می‌نهی * چونک دردت رفت چونی انجمنی
 وقت محنت گشته الله‌گو * چونک محنت رفت گویی راه کو
 این از آن آمد که حقرا بی گمان * هر که بشناسد بود دایم بر آن
 و آنک در عقل و گمان هستش حجاب * گاه پوشیده‌ست و گاه بدریده‌جیب
 ۱۱۴۵ عقل جزوی گاه چیره گاه نگون * عقل کلی این از ربّ المّون
 عقل بفروش و هنر حیرت بخر * رو بخواری نی بخارا ای پسر
 ما چه خود را در سخن آغشته‌ایم * کز حکایت ما حکایت گشته‌ایم
 من عدم و افسانه کردم در حنین * تا تقلب یابم اندر ساجدین
 این حکایت نیست پیش مرد کار * وصف حالست و حضور یار غار
 ۱۱۵۰ آن اساطیر اولین که گفت عاق * حرف قرآن را بد آثار نفاق
 لامکانی که درو نور خداست * ماضی و مستقبل و حال از کجاست
 ماضی و مستقبلش نسبت بتوست * هر دو یک چیزند پنداری که دوست
 یک تنی اورا پدر مارا پسر * بام زیر زید و بر عمرو آن زیر
 نسبت زیر و زبر شد زان دو کس * سقف سوی خویش یک چیزست و بس
 ۱۱۵۵ نیست مثل آن مثالست این سخن * قاصر از معنی نو حرف کهن
 چون لب جو نیست مشکا لب ببند * بی لب و ساحل بدست این بحر قند

صدا for هلا A (۱۱۴۹)

مرگ آن سو BK Bul. (۱۱۴۱)

حجیب Bul. (۱۱۴۴)

ما چو خود را A (۱۱۴۷)

و پنداری A. نسبت بتست BK (۱۱۵۲)

چیزست بس B (۱۱۵۴)

معنی نو Bul. (۱۱۵۵)

ذکر و یا ربّی K (۱۱۴۰)

کی حقرا A (۱۱۴۲)

عقل جزئی Bul. (۱۱۴۵)

من عدم افسانه A (۱۱۴۸)

هرک کاملتر بود او در هنر . او بمعنی پس بصورت پیشتر
 رَاجِعُونَ گفت و رُخوع این سان بود * که گله وا گردد و خانه رود
 چونک وا گردید گله از ورود * پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود
 ۱۱۲۰ پیش افتد آن بز لنگ پسین * أَضْحَكَ الرَّجْعَى وَجُوهَ الْعَابِسِينَ
 از گزافه گی شدند این قوم لنگ * فخر را دادند و بخردند ننگ
 پا شکسته میروند این قوم حج * از حرج راهیست پنهان نا فرج
 دل زدانشها بشستند این فریق * زَانِكَ این دانش نداند این طریق
 دانشی باید که اصلش زان سرست * زَانِكَ هر فرعی باصلش رهبرست
 ۱۱۲۵ هر پری بر عرضِ دریا گی پرد * تا لَدُنْ علم لَدُنْی میبرد
 پس چرا علمی بیاموزی ببرد * کش بیاید سینه را زان پاك کرد
 پس مجو پیشی ازین سر لنگ باش * وقتِ وا گشتن تو پیش آهنگ باش
 آخِرُونَ السَّابِقُونَ باش ای ظریف * بر شجر سابق بود میوه طریف
 گرچه میوه آخر آید در وجود * اولست او زَانِكَ او مقصود بود
 ۱۱۳۰ چون ملايك گوی لَا عِلْمَ لَنَا * تا بگیرد دست تو عَلِمْتَنَا
 گر درین مکتب ندانی تو هجا * همچو احمد پُری از نور حجی
 گر نباشی نامدار اندر بلاد * کم نه الله اعْلَم بِالْعِبَاد
 اندر آن ویران که آن معروف نیست * امر برای حفظ گنجینه زربست
 موضع معروف گی بنهند گنج * زین قبل آمد فرج در زیر رنج
 ۱۱۳۵ خاطر آرد بس إشکال اینجا وليك * بسکلد إشکال را اُستور نيك
 هست عشقش آتشی إشکال سوز * هر خیالی را بروید نور روز
 هم از آن سو جو جواب ای مرتضی * کین سؤال آمد از آن سو مرترا

(۱۱۱۹) K چونك گله باز گردید . corr. in marg..

(۱۱۲۲) BK Bul. آن طریق .

(۱۱۲۶) Bul. که بیاید . (۱۱۲۲) L Bul. والله .

(۱۱۲۴) A فرج .

(۱۱۲۵) A بس سكال . L Bul. اشکال را .

(۱۱۲۶) A آتش .

خواندن آن دو ساحر پدر را از گور و پرسیدن از روان
پدر حقیقت موسی علیه السلام،

بعد از آن گفتند ای مادر بیا * گورِ بابا کو نو مارا ره نما
۱۱۷۰ بُردشان بر گورِ او بنمود راه * پس سه روزه داشتند از بهرِ شاه
بعد از آن گفتند ای بابا بما * شاه پیغمبری فرستاد از و جا
که دو مرد اورا بتنگ آورده اند * آبِ رُویش پیشِ لشکر بُرده اند
نیست با ایشان سلاح و لشکری * جز عصا و در عصا شور و شرّ
تو جهانِ راستان در رفته * گرچه در صورت بخاکی خفته
۱۱۸۰ آن اگر سحرست مارا ده خبر * و ر خدای باشد ای جان پدر
هر خبر ده تا که ما سجد کنیم * خویشتن بر کیمیای بر ز نیم
نا امیدانیم و اومیدی رسید * راندگانیم و کرم مارا کشید

جواب گفتن ساحر مرده با فرزندان خود،

بانگ زد کای جان و فرزندان من * هست پیدا گفتن این را مرهین
فاش و مطلق گفتن دستور نیست * لیک راز از پیش چشم دور نیست
۱۱۸۰ لیک بنمایم نشانی با شما * نا شود پیدا شمارا این خفا
نورِ چشمانم چو آنجا که روید * از مقامِ خفتنش آگه شوید
آن زمان که خفته باشد آن حکیم * آن عصارا قصد کن بگذاریم

امیدی L Bul. (۱۱۸۲) جان و پدر B (۱۱۸۰) . بنموده H (۱۱۷۰)

(۱۱۸۲) After the Heading A has the verse:

گفتشان در خواب کای اولاد من * نیست ممکن ظاهر این را دم زدن

So B (which reads دم مزن), K Bul. and H in marg. Verse ۱۱۸۲ occurs in AH only; in A it follows the verse cited above.

نشانی بر شما Bul. (۱۱۸۰) و. Bul. om. (۱۱۸۲)

فرستادن فرعون بمداین در طلب ساحران،

چونك موسى باز گشت و او بماند * اهلِ رأی و مشورت را پیش خواند
 آنچنان دیدند کز اطرافِ مصر * جمع آردشان شه و صرافِ مصر
 او بسی مردم فرستاد آن زمان * هر نواحی بهر جمع جادوان
 هر طرف که ساحری بُد نامدار * کرد پُران سوی او ده پیکِ کار ۱۱۶۰
 دو جوان بودند ساحر مُشَهر * سحر ایشان در دلِ مَه مُشَهر
 شیر دوشیده ز مَه فاش آشکار * در سفرها رفته بر خُتی سوار
 شکرِ کرباسی نموده ماهتاب * آن پیهموده فروشیده شتاب
 سیم بُرده مشتری آگه شد * دست از حسرت بُرخها بر زده
 صد هزاران همچین در جادوی * بوده مُنشی و نبوده چون رُوی ۱۱۷۰
 چون بدیشان آمد آن پیغامِ شاه * کز شما شاهست اکنون چاره خواه
 از پی آنک دو درویش آمدند * بر شه و بر قصرِ او مَوکب زدند
 نیست با ایشان بغیرِ یک عصا * که هی گردد بامُرش ازدها
 شاه و لشکر جمله بیچاره شدند * زین دو کس جمله بافغان آمدند
 چاره می باید اندر ساحرے * تا بود که زین دو ساحر جان بری ۱۱۷۰
 آن دو ساحرا چو این پیغام داد * ترس و مَهری در دل هر دو فتاد
 عَرَقِ جنسیت چو جنیدن گرفت * سر بزانو بر نهادند از شِگفت
 چون دبیرستانِ صوفی زانوست * حلِ مُشکل را دو زانو جادوست

Heading: A فرستادن فرعون بطلب ساحران.

(۱۱۵۷) After this verse K adds:

گفته باهم ساحران داریم ما * هر یکی در سحر فرد و پیشوا

(۱۱۶۴) AB Bul. دست از حیرت.

(۱۱۶۶) Bul. این پیغام.

(۱۱۶۷) L Bul. بر قصر شه.

(۱۱۷۱) A این دو ساحرا.

(۱۱۷۲) Bul. در نهادند.

نامِ تو از ترس پنهان می‌گویند * چون نماز آرند پنهان می‌شوند
از هراس و ترس کُفّار لعین * دینت پنهان می‌شود زیر زمین
۱۲۰۵ من مناره پُر کم آفاق را * کور گردانم دو چشم عاق را
چاکرانت شهرها گیرند و جاه * دین تو گیرد زماهی تا بماه
تا قیامت باقیش داریم ما * نو مترس از نسخ دین ای مصطفی
اے رسول ما تو جادو نیستی * صادقی هر خرقه موسیستی
هست قرآن مرا همچون عصا * کفرها را در گشود چون ازدها
۱۲۱۰ تو اگر در زیر خاکی خفته * چون عصایش دان نو آنچ گفته
قاصدانرا بر عصایش دست فی * تو بخسپ ای شه مبارک خفتی
تن بخفته نور تو بر آسمان * بهر پیکار تو زه کرده کمان
فلسفی و آنچ پوزش می‌کند * قوسِ نورت نیردویش می‌کند
آن چنان کرد و از آن افزون که گفت * او بخفت و بخت و اقبالش نخت
۱۲۱۵ جانِ بابا چونک ساحر خواب شد * کار او بی رونق و بی ناب شد
هر دو بوسیدند گورش را و رفت * تا بمصر از بهر این پیکار رفت
چون بمصر از بهر آن کار آمدند * طالبِ موسی و خانه او شدند
انفاق افتاد گان روز وُرود * موسی اندر زیر نخلی خفته بود
پس نشان دادندشان مردم بدو * کی برو آن سوے نخلستان بچو
۱۲۲۰ چون بیامد دبد در خرما بنان * خفته کو بود بیدار جهان
بهر نازش بسته او دو چشم سر * عرش و فرش جمله در زیر نظر
اے بسا بیدار چشم خفته دل * خود چه بیند دید اهل آب و گل

(۱۲۱۰) B آلك گفته. (۱۲۱۱) K Bul. عصات, and so corr. in H.

(۱۲۱۴) A بخت اقبالش. و زان افزون A.

(۱۲۱۶) BK Bul. آن پیکار and so corr. in H.

(۱۲۱۹) Bul. دادند مردمشان. (۱۲۲۰) B که بود.

(۱۲۲۱) A in the second hemistich: Bul. گر بخشد بر گشاید صد بصر.

(۱۲۲۲) Bul. دید for چشم.

گر بدزدی و توانی سحرست * چاره سحر بر تو حاضرست
 ورتانی هان و هان آن ایزدست * او رسول ذو الجلال و مهتدست
 ۱۱۹۰ گر جهان فرعون گیرد شرق و غرب * سرنگون آید خدا آنگاه حرب
 این نشان راست دادم جانِ باب * بر نویس الله اعلم بالصواب
 جانِ بابا چون بخسپد سحری * سحر و مکرش را نباشد رهبری
 چونك چوپان خفت گرگ این شود * چونك خفت آن جهد او ساکن شود
 ليك حیوانی که چوپانش خداست * گرگدرا آنجا امید و ره کجاست
 ۱۱۹۵ جادوی کی حق کند حقست و راست * جادوی خواندن مر آن حق را خطاست
 جانِ بابا این نشان قاطعست * گر ببرد نیز حقش رافعست

تشبیه کردن قرآن مجید را بعصای موسی و وفات مصطفی را
 علیه السلام نمودن بخواب موسی و قاصدان تغیر قرآن را بآن دو
 ساحرچه کی قصد بردن عصا کردند چون موسی را خفته یافتند،

مصطفی را وعده کرد اَلطَّافِ حَقِّ * گر بیرے نو نبرد این سبق
 من کتاب و مُعْجَزَه را رافعم * بیش و کم کن را زقرآن مانعم
 من ترا اندر دو عالم رافعم * طاعنان را از حدیث دافعم
 ۱۲۰۰ کس نتابد بیش و کم کردن دُرُو * تو به از من حافظی دیگر مجو
 رونقت را روز روز افزون کنم * نام تو بر زر و بر نقره زخم
 منبر و محراب سازم بهر تو * در محبت قهر من شد قهر تو

بر تو ظاهرست Bul. گر بدزدیدن توانی Bul. (۱۱۸۸)

مهتدست before و A om. هان هان Bul. (۱۱۸۹)

معجزت را AK Bul. (۱۱۹۸) تغیر قرآن را با آن دو H Heading:

B om. A رافع in both hemistichs. K Bul. حافظ in the first hemistich

and رافع in the second. (۱۲۰۰) A کس نداند L. کس نیارد

پس زمین را بوسه دادند و شدند * انتظار وقت و فرصت می‌بُندند

جمع آمدن ساحران از مداین پیش فرعون و تشریفها یافتن و
دست بر سینه زدن در قهر خصم او که این بر ما نویس؛

۱۲۴۵ تا فرعون آمدند آن ساحران * دادشان تشریفهای بس گران
وعده‌هاشان کرد و پیشین هم بداد * بندگان واسبان و نقد و جنس و زاد
بعد از آن می‌گفت هین ای سابقان * گر فزون آید اندر امتحان
بر فشانم بر شما چندان عطا * که بدرد پرده جود و سخا
پس بگفتندش باقبال تو شاه * غالب آییم و شود کارش نباه
۱۲۵۰ ما درین فن صَدَریم و پهلوان * کس ندارد پای ما اندر جهان
ذکر موسی بندِ خاطرها شدست * کین حکایت‌هاست که پیشین بُدست
ذکر موسی بهر رُپوش است لیک * نور موسی نقدِ نُست ای مردِ نیک
موسی و فرعون در هستی نُست * باید این دو خصم را در خویش جُست
تا قیامت هست از موسی نِجاج * نور دیگر نیست دیگر شد سراج
۱۲۵۵ این سِفال و این پَلینه دیگرست * لیک نورش نیست دیگر زان سَرست
گر نظر در شیشه داری گم شوی * زانک از شیشه‌است اَعْدادِ دوی
ور نظر بر نور داری وا رهی * از دوی و اَعْدادِ جسمِ مُتهی
از نظرگاهست ای مغر و جود * اختلافِ مؤمن و کبر و جهود

وقت فرصت. A Bul. (۱۲۴۴)

Heading: A om. او. بر سینه نهادن

بندگان اسبان نقد و جنس زاد A (۱۲۴۶). تشریفهای بی‌کران BL (۱۲۴۵)

او بدرد A (۱۲۴۸). هین ای ساحران Bul. (۱۲۴۷)

ای یار نیک L Bul. (۱۲۵۲). گر پیشین A (۱۲۵۱)

نست آن دیگر سرست A. فنیله L Bul. بلیته HT. فلیته ABK (۱۲۵۵)

از دوی اعداد A (۱۲۵۷)

آنک دل بیدار دارد چشم سر * گر بخسپد بر گشاید صد بصر
 گر تو اهل دل نه بیدار باش * طالب دل باش و در پیکار باش
 ۱۲۲۵ و دلت بیدار شد میخسپ خوش * نیست غایب ناظرت از هفت و شش
 گفت پیغمبر که خسپد چشم من * لیک گئی خسپد دلم اندر و سن
 شاه بیدارست حارس خفته گیر * جان فدای خفتگان دل بصیر
 وصف بیداری دل اے معنوی * در نگنجد در هزاران مثنوی
 چون بدیدندش که خفتهست او دراز * بهر دزدی عصا کردند ساز
 ۱۲۲۰ ساحران قصد عصا کردند زود * کر پیش باید شدن و آنکه ربود
 اندکی چون بیشتر کردند ساز * اندر آمد آن عصا در اهتزاز
 آن چنان بر خود بلرزید آن عصا * هر دو بر جا خشک گشتند از و جا
 بعد از آن شد ازدها و حمله کرد * هر دو آن بگرفتند و روی زرد
 رو در افتادن گرفتند از نهیب * غلط غلطان منہزم در هر نشیب
 ۱۲۲۵ پس یقینشان شد که هست از آسمان * ز آنک می دیدند حد ساحران
 بعد از آن اطلاق و تبشاش شد پدید * کارشان تا نزع و جان کندن رسید
 پس فرستادند مردی در زمان * سوی موسی از برای عذر آن
 کائناتان کردم و مارا گئی رسد * امنحان تو اگر نبود حسد
 مجرم شاهیم مارا عفو خواه * ای تو خاص الخاص درگاه اله
 ۱۲۴۰ عفو کرد و در زمان نیکو شدند * پیش موسی بر زمین سر می زدند
 گفت موسی عفو کردم ای کرام * گشت بر دوزخ تن و جانتان حرام
 من شمارا خود ندیدم ای دویار * انجمی سازید خود را زاعتذار
 همچنان بیگانه شکل و آشنا * در نبرد آید بهر پادشا

عرش و فرش جمله در زیر نظر: A in the second hemistich (۱۲۲۲)

و حارس A (۱۲۲۷) پیغمبر ABHK (۱۲۲۶) از پنج و شش Bul. (۱۲۲۵)

کآن دو بر جا BL (۱۲۲۲) آنکه before و Bul. om. (۱۲۲۰)

عذر خواه B Bul. و مارا K Bul. محرم شاهیم A (۱۲۲۹) هر دو آن Bul. (۱۲۲۲)

وَر بگوید در مثالِ صورتی * بر هانِ صورتِ بچّسی ای فتی
 ۱۲۸۰ بسته‌پایی چون گیا اندر زمین * سرِ بجنّالی بیادے بی‌یقین
 لیکِ پایت نیست نا نقلی کُنی * با مگر پارا ازینِ گلِ بر کُنی
 چون کُنی پارا حیاتِ زینِ گلست * این حیاتِ را رَوشِ بس مُشکُست
 چون حیات از حقِ بگیری ای رَوی * پس شوی مستغنی ازِ گلِ می‌روی
 شیرخواره چون زدایه بسُکُلد * لُوت‌خواره شد مرِ اورا می‌هَلد
 ۱۲۸۵ بستہ شیرِ زمینی چون حبوب * جُو فطامِ خویش از قُوتِ اَلْقُوب
 حرفِ حِکْمَتِ خور که شد نورِ ستیر * اے تو نورِ بی‌حُجُبِ را ناپذیر
 تا پذیرا گردی ای جانِ نوررا * تا ببینی بی حُجُبِ مستوررا
 چون ستاره سیرِ بر گردون کُنی * بَلکِ بی گردونِ سفرِ بی‌چون کُنی
 آن چنان کز نیست در هست آمدی * هین بگو چون آمدی مست آمدی
 ۱۲۹۰ راه‌هائے آمدنِ یادت نماند * لیکِ رمزی بر نو بر خواهیم خواند
 هوش را بگذار و آنکه هوش دار * گوش را بر بند و آنکه گوش دار
 فی نگویم ز آنکِ خایِ نو هنوز * در بهاری نو ندیدستی نَموز
 این جهان همچون درختست ای کرام * ما بُرو چون میوه‌هائے نیم‌خام
 سخت گیرد خامها مر شاخرا * ز آنکِ در خایِ نشاید کاخرا
 ۱۲۹۵ چون بیخُت و گشت شیرین لب‌گزان * سُسْت گیرد شاخهارا بعد از آن
 چون از آن اقبالِ شیرین شد دهان * سرد شد بر آدمی مُلکِ جهان
 سخت‌گیری و نعصبِ خامیست * تا جَنینی کارِ خون‌آشامیست
 چیزِ دیگر مانند اما گفتنش * با تو رُوحُ اَلْقُدُسِ گوید بی منش
 فی تو گویی هم بگوشِ خویشتن * فی من و فی غیرِ من ای هم تو من

زداہ بگسلد L Bul. (۱۲۸۴) . بچسی A . بر مثال Bul. (۱۲۷۹)

هین نگر چون آمدی A (۱۲۸۹)

A om. before خواهیم . A later hand has written ما above. (۱۲۹۰)

بی من و بی غیر من Bul. (۱۲۹۹) . فی منش A (۱۲۹۸) . درختیست A (۱۲۹۳)

اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل،

پیل اندر خانه ناریک بود * عَرَضَه را آورده بودندش هُود
 ۱۲۶۰ از برای دیدنش مردم بسی * اندر آن ظَلَمَت هِی شد هر کسی
 دیدنش با چشم چون ممکن نبود * اندر آن تاریکیش کف می بُسود
 آن یکی را کف بخرطوم افتاد * گفت همچون ناودانست این نهاد
 آن یکی را دست بر گوشش رسید * آن برُو چون بادبزن شد پدید
 آن یکی را کف چو بر پایش بُسود * گفت شکل پیل دیدم چون عمود
 ۱۲۶۵ آن یکی بر پشت او نهاد دست * گفت خود این پیل چون تختی بدست
 همچنین هر یک بجزوی که رسید * فهم آن می کرد هر جا می شنید
 از نظرگه گفتشان شد مختلف * آن یکی دالش لقب داد این الف
 در کف هر کس اگر شمع بُدی * اختلاف از گفتشان بیرون شدی
 چشم حس همچون کف دست و بس * نیست کف را بر همه او دست رس
 ۱۲۷۰ چشم دریا دیگرست و کف دگر * کف پیل وز دیده دریا نگر
 جنبش کفها ز دریا روز و شب * کف هِی بی و دریا نی عجب
 ما چو کشتیها بهم بر می زنیم * تیره چشمیم و در آب روشنیم
 ای تو در کشتی نن رفته بخواب * آبرا دبدے نگر در آب
 آبرا آبست کَو می راندش * رُوح را رُوحبست کو میخواندش
 ۱۲۷۵ موسی و عیسی کجا بُد کافتاب * کشت موجودات را می داد آب
 آدم و حوا کجا بود آن زمان * کی خدا افکند این زه در کان
 این سخن هم ناقص است و آبتَرست * آن سخن کی نیست ناقص آن سرست
 گر بگوید زان بلغزد پای تو * ور نگوید هیچ از آن ای وای تو

در کف هر یک K (۱۲۶۸) هر جا که شنید Bul. بجزئی Bul. (۱۲۶۶)

ای عجب A corr. above. دریا زکفها K (۱۲۷۱)

کجا بُد Bul. AB (۱۲۷۶)

۱۲۲۰ نازِ فرزندان کجا خواهد کشید * نازِ بابایان کجا خواهد شنید
 نیستم مولود پیرا کم بناز * نیستم والد جوانا کم گراز
 نیستم شوهر نیم من شهوتی * نازرا بگذار اینجا ای سَتی
 جز خضوع و بندگی و اضطرار * اندرین حضرت ندارد اعتبار
 گفت بابا سالها این گفته * باز می‌گویی بجهل آشفته
 ۱۲۲۵ چند ازبها گفته با هر کسی * نا جوابِ سرد بشنودے بی
 این دمِ سرد تو در گوشتِ نرفت * خاصه اکنون که شدم دانا و زفت
 گفت بابا چه زیان دارد اگر * بشنودے یکبار تو پند پدر
 همچنین می‌گفت او پند لطیف * همچنان می‌گفت او دفعِ عینف
 نی پدر از نصحِ کنعان سیر شد * نی دَی در گوشِ آنِ اَدیسر شد
 ۱۲۳۰ اندرین گفتن بدند و موجِ تیز * بر سرِ کنعان زد و شد ریز ریز
 نوح گفت ای پادشاهِ بُردبار * مرا خر مُرد و سَیلت بُرد بار
 وعده کردی مرا تو بارها * که بیابد اهلت از طوفان رها
 دل نهادم بر اُمیدت من سلیم * پس چرا رُبود سیل از من گَلم
 گفت او از اهل و خویشان نبود * خود ندیدی تو سپیدے او کبود
 ۱۲۳۵ چونک دندان نو کُرمش در فتاد * نیست دندان بر گنش اے اوستاد
 نا که باقی نن نگردد زار ازو * گرچه بود آن نو شو بیزار ازو
 گفت بیزارم ز غیر ذاتِ تو * غیر نبود آنک او شد ماتِ تو
 نو همی دانی که چونم با تو من * بیست چندانم که با باران چمن
 زنده از نوشاد از تو عایلی * مُغْتَذی بی واسطه و بی حایلی

کم گراز Bul. (۱۲۲۱) کی خواهد کشید Bul. (۱۲۲۰)

که بیاید B. وعده کردی مرا A (۱۲۲۲) نازرا اینجا رها کن ای سَتی Bul. (۱۲۲۲)

کرمش اوفتاد Bul. (۱۲۲۵) و. A om. گفته A (۱۲۲۴) از تو گَلم A (۱۲۲۳)

که باران با چمن Bul. (۱۲۲۸) غیر ننمود A (۱۲۲۷) تا کی H (۱۲۲۶)

مغندی A. از تو عافلی A (۱۲۲۹)

۱۲۰۰ همچو آن وقتی که خواب اندر روی * تو زیبیش، خود بپیش، خود شوی
 بشنوی از خویش و پنداری فلان * با نو اندر خواب گفتست آن نهان
 نو یکی تو نیستی اے خوش رفیق * بلك گردونی و دریای عمیق
 آن تو زفت که آن نه صد توست * قلزمست و غرقه گام صد توست
 خود چه جای حد بیدار بست و خواب * دم مزن والله اعلم بالصواب
 ۱۲۰۵ دم مزن تا بشنوی از دم زبان * آنچه نامد در زبان و در بیان
 دم مزن تا بشنوی زان آفتاب * آنچه نامد در کتاب و در خطاب
 دم مزن تا دم زند بهر تو روح * آشنا بگذار در کشتی نوح
 همچو کنگان کاشنا می کرد او * که نخواهر کشتی نوح، عدو
 هی بیا در کشتی بابا نشین * نا نگردي غرق طوفان ای مهین
 ۱۲۱۰ گفت نی من آشنا آموختم * من بجز شمع، تو شمع افروختم
 هین مکن کین موج طوفان، بلاست * دست و پا و آشنا امروز لاست
 باد قهرست و بلای شمع کش * جز که شمع حق نی پاید خمش
 گفت نی رفتم بر آن کوه بلند * اصبست آن که مرا از هرگزند
 هین مکن کی کوه کاهست این زمان * جز حبیب خویش را ندهد امان
 ۱۲۱۵ گفت من گئی بند تو بشنوده ام * که طمع کردی که من زین دوده ام
 خوش نیامد گفت تو هرگز مرا * من بری ام از تو در هر دو سرا
 هین مکن بابا که روز ناز نیست * مر خدا را خویشی و انباز نیست
 تا کنون کردی و این دم ناز کیست * اندرین درگاه گیرا ناز کیست
 لم یلد لم یولدست او از قدم * نی پدر دارد نه فرزند و نه عم

آن تو رفت A (۱۲۰۲). تو یکی دو نیستی B (۱۲۰۲). تو for تا A (۱۲۰۰).

آن دمنان Bul. (۱۲۰۵). بیداری AB Bul. (۱۲۰۴). که آن صد توست Bul. آن تویی Bul.

HK. هین بیا A (۱۲۰۶). کشتی و نوح A (۱۲۰۸). از آفتاب A (۱۲۰۶).

که for کوه A. بر آن for بدان A Bul. (۱۲۱۲). as in the text. مهین

bis. نه for نی AH (۱۲۱۹). اندرین درگاه کبر و ناز کیست Bul. (۱۲۱۸).

عاشق صنْع خدا با فر بود * عاشقِ مصنوعِ او کافر بود

توفیق میان این دو حدیث که الرِّضَا بِالْكَفْرِ كُفْرٌ و حدیث
دیگر مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي فَلْيَطْلُبْ رَبًّا سِوَايَ،

دی سؤالی کرد سائل مر مرا * زآنک عاشق بود او بر ماجرا
گفت نکته الرِّضَا بِالْكَفْرِ كُفْرٌ * این پیهر گفت و گفت اوست مهر
باز فرمود او که اندر هر قضا * مر مُسلماً را رضا باید رضا
۱۲۶۵ نی قضای حق بود کفر و نفاق * گر بدین راضی شوم باشد شفاق
ور نیم راضی بود آن هر زیان * پس چه چاره باشدم اندر میان
گفتش این کفر مقضی نه قضاست * هست آچار قضا این کفر راست
پس قضا را خواجه از مقضی بدان * نا شکالت دفع گردد در زمان
راضیم در کفر زان رو که قضاست * نه ازین رو که نزاع و خُبث ماست
۱۲۷۰ کفر از روی قضا هم کفر نیست * حقّ را کافر بخوان اینجا مه ایست
کفر جهلست و قضای کفر علم * هر دو گی یک باشد آخر حلم و خلم
زشتی خط زشتی نقاش نیست * بلك از وے زشت را بنمود نیست
قوت نقاش باشد آنک او * هر تواند زشت کردن هر نیکو
گر گشایم بحث این را من بساز * نا سؤال و نا جواب آید دراز
۱۲۷۵ ذوق نکته عشق از من می رود * نقش خدمت نقش دیگر می شود

و. AK om. (۱۲۶۲) .سوابی. ABHK Bul. این. B om. Heading:

(۱۲۶۶) In A the first hemistich of v. ۱۲۶۲ (omitting قضا) is repeated as the first hemistich of this verse.

اینجا مایست. Bul. هم. خود. BK Bul. (۱۲۷۰)

حلم و حلم. Bul. H. and so corr. in H. Bul. BK (۱۲۷۱)

هم نیکو. A. زآنکه او. Bul. (۱۲۷۲)

من بر از T. گر کشانم K (۱۲۷۴)

۱۳۴۰ مُنَّصِلْ نِی مُنْفَصِلْ نِی اِی کَمَال * بَلْکِ بِی چُون و چگونِه و اعتلال
 ماهیانیم و نو دریای حیات * زندا بَم از لطفَت اِی نیکو صفات
 تَو نَکُنْجِی دَر کِنارِ فِکَرْتِی * نِی بِمَعْلُوقِ قَرین چُون عُلَّتِی
 پِش ازین طوفان و بعدِ اِین مرا * تَو مُخاطَبِ بُوْدَه دَر مَاجِرَا
 با تَو می گفتم نِه با اِیشان سَخَن * اِی سَخَن بَخَش، نَو و آن کَهَن
 ۱۳۴۵ نِی کِه عاشقِ رُوز و شَب گوید سَخَن * گاه با اَطْلال و گاهِی با دِمن
 رُوی دَر اَطْلال کُردِه ظاهِرا * او کِرا می گوید آن مِدَحَت کِرا
 شُکَر طوفانِرا کُنُون بَگُمَاشْتِی * واسطَه اَطْلال را بِر داشتِی
 زَانْکِ اَطْلال لَئیم و بَد بُدَنَد * نِی نَدایی نِی صَدایی می زدَنَد
 مَن چنان اَطْلال خَواهم دَر خُطاب * کَر صَدا چُون کُوه وَا گوید جَواب
 ۱۳۵۰ نَا مِثْنا بَشْنوم مَن نَامِ تَو * عاشقِم بِر نَامِ جانِ آرامِ تَو
 هَر نَبی زَانِ دوست دارد کُوه را * نَا مِثْنا بَشْنود نَامِ تَرا
 آن کِه پِستِ مِثالِ سَنگِلاخ * مَوش را شایِد نِه مارا دَر مُناخ
 مَن بَگویم او نَگَرَدَد یارِ مَن * بِی صَدا مَاند دَمِ گَفتارِ مَن
 با زَمینِ آن بِه کِه هَوارش کُنِی * نِست هَمَدَم با قَدَمِ یارش کُنِی
 ۱۳۵۵ گَفت اِی نوح اَر نَو خَواهی جَملَه را * حَشر گردانم بِر آرم از تَرا
 بِهَر کَنعانی دَلِ نَو نَشْکَنم * لَیْکِ از اَحْوالِ آگِه می کُشم
 گَفت نِی نِی راضِیم کِی تَو مرا * هَم کُنِی غرقَه اَگر باید تَرا
 هَر زَمانم غرقَه می کُن مَن خَوشم * حُکَم تَو جَانت چُون جانِ می کُشم
 نَشْکَرَم کُس را و گَر هَر بَنْگَرَم * او بِهانِه باشَد و تَو مَنظَرَم
 ۱۳۶۰ عاشقِ صَنعِ تُوَم دَر شُکَر و صَبِر * عاشقِ مَصنوعِ کِی باشم چو گَبِر

و بعد از این Bul. (۱۳۴۳)

فکر طوفانرا A (۱۳۴۷)

و لئیم A (۱۳۴۸)

هر تی A (۱۳۵۱)

دم و گفتار Bul. فی صدا A (۱۳۵۲)

با ندم یارش A (۱۳۵۴)

آگاهت کم Bul. (۱۳۵۶)

و چون جان Bul. (۱۳۵۸)

جمع صورت با چنین معنی ژرف * نیست ممکن جز زسلطانی شگرف
 در چنین مستی مُراعاتِ ادب * خود نباشد و ر بود باشد عَجَب
 ۱۳۹۵ اندر اِسْتِغْنَا مُراعاتِ نیاز * جمعِ ضِدَّین است چون گردد و دراز
 خود عصا معشوقِ عُمَیْیَین می بود * کور خود صندوقِ قرآن می بود
 گفت کوران خود صنادیقند پُر * از حُرُوفِ مُصَحَّف و ذِکَر و نُذُر
 باز صندوقی پُر از قرآن بهست * زَانِک صندوقی بود خالی بدست
 باز صندوقی که خالی شد ز بار * به ز صندوقی که پُر موش است و مار
 ۱۴۰۰ حاصل اندر وصل چون افتاد مَرَد * گشت دَلَالَه بپیش مَرَد سَرَد
 چون بمطلوبت رسیدی ای ملیح * شد طلب گاری علم اکنون قبیح
 چون شدی بر بامهای آسمان * سرد باشد جُست و جوی نردبان
 جز برای یاری و تعلیم غیر * سرد باشد راهِ خیر از بُعدِ خیر
 آینه روشن که شد صاف و مکی * جهل باشد بر نهادن صیقلی
 ۱۴۰۵ پیشِ سلطان خوش نشسته در قبول * زشت باشد جُستنِ نامه و رسول

داستان مشغول شدن عاشقی بعشق نامه خواندن و مطالعه کردن
 عشق نامه در حضور معشوق خویش و معشوق آنرا ناپسند داشتن،
 طَلَبُ الدَّلِيلِ عِنْدَ حُضُورِ الْمَدْلُولِ قَبِيحٌ وَالِإِسْتِغْثَالُ
 بِالْعِلْمِ بَعْدَ الْوُصُولِ إِلَى الْمَعْلُومِ مَذْمُومٌ،

آن یکی را یار پیش خود نشانده * نامه بیرون کرد و پیش یار خواند
 بینهها در نامه و مدح و ثنا * زاری و مسکینی و بس لایها

گفت L Bul. (۱۳۹۷). قرآن میشود Bul. (۱۳۹۶). زسلطان AB Bul. (۱۳۹۳).
 بهست for بدست A (۱۳۹۸). خود for چون AH. خود کوران
 و. A om. (۱۴۰۲).

و اشتغال للعلم A Bul. و، و گفتن طلب الدلیل K. ناپسند داشتن A Heading:

مثل در بیان آنک حیرت مانع بحث و فکر است،

آن یکی مرد دُومو آمد شباب * پیش یک آینه دار مستطاب
گفت از ریشم سپیدی کن جدا * کی عروسی نو گزیدم ای فتی
ریش او ببرد گل پیش نهاد * گفت تو بگزین مرا کاری فتاد
این سؤال و آن جوابست آن گزین * که سر اینها ندارد درد دین
آن یکی زد سلی مرزیدرا * حمله کرد او هر برای کیدرا^{۱۲۸۰}
گفت سلی زن سؤالت می کنم * پس جوابم گوی و آنکه می زنم
بر قفای نو زدم آمد طراق * یک سؤالی دارم اینجا در وفاق
این طراق از دست من بودست یا * از قفا گام تو اے فخر کیا
گفت از درد این فراغت نیستم * که درین فکر و تفکر بیستم
تو که بی دردی هی اندیش این * نیست صاحب دُر در این فکر هین^{۱۲۸۵}

حکایت،

در صحابه کم بُدی حافظ کسی * گرچه شوقی بود جانشانرا بسی
ز آنک چون مغزش در آگند و رسید * پوستها شد بس رقیق و وا گفید
قشرِ جَوَز و فُسْتَق و بادام هر * مغز چون آگندشان شد پوست کم
مغزِ علم افزود کم شد پوستش * ز آنک عاشق را بسوزد دوستش
وصفِ مطلوبی چو ضدِ طالِیست * وَحی و برق نور سوزند نیست^{۱۲۹۰}
چون تجلی کرد اوصافِ قدیم * پس بسوزد وصفِ حادث را گلیم
رُبَعِ قُرآن هر کرا محفوظ بود * جلّ فینا از صحابه می شنود

گزینم ای فتا Bul. (۱۲۷۷) . آن یکی مردی هی آمد A (۱۲۷۶)

او از برای کیدرا Bul. (۱۲۸۰) . و گل BK Bul. (۱۲۷۸)

بودست و یا AB Bul. (۱۲۸۲)

و کم شد Bul. (۱۲۸۹) Heading: B om.

آنک یك دم كم ذی كامل بود * نیست معبودِ خلیل آفل بود
 ۱۴۲۰ و آنک آفل باشد و گه آن و این * نیست دلبر لا اُحِبُّ الْآفِلین
 آنک او گاهی خوش و گه ناخوش است * یك زمانی آب و یك دم آتش است
 رُج مَه باشد ولیکن ماه نی * نقش بُت باشد ولی آگاه نی
 هست صوفی صفا جو این وقت * وقت را همچون پدر بگرفته سخت
 هست صافی غرق نور ذوالجلال * این کس نی فارغ از اوقات و حال
 ۱۴۲۵ غرقه نوری که او لم یولدست * لم یلد لم یولد آن ایزدست
 رو چنین عشقی بجوگر زنده * ورنه وقت مختلفرا بنده
 منگر اندر نقش زشت و خوب خویش * بنگر اندر عشق و در مطلوب خویش
 منگر آنک تو حقیری یا ضعیف * بنگر اندر همت خود ای شریف
 تو بهر حالی که باشی می طلب * آب می جو دایما ای خشک لب
 ۱۴۴۰ کان لب خشکت گواهی می دهد * کو باخر بر سر متبع رسد
 خشکی لب هست پیغمای ز آب * که بهات آرد بقین این اضطراب
 کین طلب گارے مبارک جنبشست * این طلب در راه حق مانع کشست
 این طلب مفتاحِ مطلوباتِ نُست * این سپاه و نصرتِ رایاتِ نُست
 این طلب همچون مبشر در صبح * می زند نعره که می آید صبح
 ۱۴۴۵ گرچه آلت نیستت نو می طلب * نیست آلت حاجت اندر راهِ رَب
 هر کرا بینی طلب گار ای پسر * یار او شو پیش او انداز سر
 کز جوار طالبان شوی * وز ظلالِ غالبان شوی

بك زمان آب و یکی دم A (۱۴۴۱). آفل A om. (۱۴۴۰).

صوفی صفا چون AH Bul. (۱۴۴۳).

غرق عشق A. BKL Bul. suppl. in marg. صافی (۱۴۴۴).

عشقی بخر A (۱۴۴۶).

In AH the order of the following verses is ۱۴۴۲, ۱۴۴۰, ۱۴۴۱, ۱۴۴۳. (۱۴۴۶)

در ظلال Bul. (۱۴۴۷). همچون خروسی BKL Bul. (۱۴۴۴) and so corr. in H.

گفت معشوق این اگر بهر منست * گاه وصل این عمر ضایع کردندست
 من بپیشت حاضر و تو نامه خوان * نیست این باری نشان عاشقان
 ۱۴۱۰ گفت اینجا حاضری اما و لیک * من غنی یابم نصیب خویش نیک
 آنچه می دیدم زو پارینه سال * نیست این دم گرچه می بینم وصال
 من ازین چشمه زلالی خورده ام * دیده و دل ز آب تازه کرده ام
 چشمه می بینم ولیکن آب فی * راه آبم را مگر زد ره زنی
 گفت پس من نیستم معشوق نو * من به بلغار و مرادت در قُتُو
 ۱۴۱۵ عاشقی نو بر من و بر حالتی * حالت اندر دست نبود یافتی
 پس نیم گلی مطلوب تو من * جزو مقصودم ترا اندر زمن
 خانه معشوقه ام معشوق فی * عشق بر تقدست بر صندوق فی
 هست معشوق آنک او یک نو بود * مبتدا و مُتهات او بود
 چون بیاباش نمائی منتظر * هر هویدا او بود هر نیز سر
 ۱۴۲۰ میر احوالست نه موقوف حال * بند آن ماه باشد ماه و سال
 چون بگوید حال را فرمان کند * چون بخواهد جسمه را جان کند
 منتها نبود که موقوفست او * منتظر بنشسته باشد حال جو
 کیمیای حال باشد دست او * دست جنباند شود مس مست او
 گر بخواهد مرگ هم شیرین شود * خار و نشتر نرگس و نسرین شود
 ۱۴۲۵ آنک او موقوف حالست آدمیست * که بجال افزون و گاهی در کیست
 صوفی ابن الوقت باشد در مثال * لیک صافی فارغست از وقت و حال
 حالها موقوف عزم و رای او * زنده از نفخ مسیح آسای او
 عاشق حالی نه عاشق بر منی * بر امید حال بر من می تنی

(۱۴۰۸) Bul. وقت وصل.

(۱۴۱۱) A گرچه می دیدم وصال.

(۱۴۱۷) ABK و بر صندوق.

(۱۴۲۵) A om. او.

گفت اما حاضرت A (۱۴۱۰).

(۱۴۱۴) HT قُتُو, as in text.

(۱۴۲۰) A و نه.

(۱۴۲۷) A نفخ.

خَلْقِ مِی خَنَدید بِر گُفتارِ او * بِر طَمَعِ خَای و بِر پیکارِ او
 کِه چِه مِی گوید عَجَبِ اَبِن سُسْت ریش * یا کِسی دادست بَنگِ بی هُشیش
 ۱۴۶۵ رَاهِ رُوزی کَسب و رَنجست و نَعَب * هِر کِسی را پِیشۀ داد و طَلَب
 أَطْلُبُوا الْأَرْزَاقَ فِي أَسْبَابِهَا * اَدْخُلُوا الْأَوْطَانَ مِنْ أَبْوَابِهَا
 شاه و سُلطان و رِسلِ حقِ کُنون * هست داودِ نَبی ذُو فُنون
 با چَنان عِزّی و نازی کاندروست * کِه گزیدستش عِنايَتِهای دوست
 مُعْجَزاتِش بی شمار و بی عَدَد * موجِ بَخْشایش مدد اندر مدد
 ۱۴۷۰ هِیچ کِس را خُود ز آدم تا کُنون * گِی بُدست آوازِ هِیچون ارغنون
 کِی بِهَر وَعْظی بِمیراند دُویست * آدمی را صَوتِ خُوبش کُرد نیست
 شِیر و آهوَ جَمع گردد آن زَمان * سَوی تَذکیرش مَغْغَلِ اَبِن از آن
 کُوه و مَرغانِ هَم رِسایل با دَمَش * هِر دو اندر وَقتِ دَعوتِ مُحَرَّمَش
 اَبِن و صَد چَندین مَرورِا مُعْجَزات * نَورِ رُوبَش بی رِجْهات و دِرِجْهات
 ۱۴۷۵ با هِمه نَمَکین خُدا رُوزی او * کُردۀ باشد بَستۀ اندر جُست و جُو
 بی زِرِ بَافِ و رَنجی رُوزیش * مِی نیاید با هِمه پِیروزیش
 اَبِن چَنین مَخْذُولِ واپس مانَد * خانۀ کُندۀ دُون و گِردون راندۀ
 اَبِن چَنین مُدَرِّه مِی خواهَد کِه زود * بی نِجارت پُر کند دامن زسود
 اَبِن چَنین گِجی بِیآمد در مِیان * کِه بر آمِ بر فَلَکِ بی نِردبان
 ۱۴۸۰ اَبِن هِی گِفتش بَتَسْخَرِ رَوِ بَگیر * کِه رِسِدت رُوزی و آمَد بَشیر
 وَاَنْ هِی خَنَدید مارا هِر بَد * زانچِ یابی هَدیۀ اِی سَالارِ دِه
 او اَزین تَشیعِ مَردم وین فُسوس * کَم نِی کُرد از دِعا و چاپلوس

(۱۴۶۴) H as in the text. پیکار او

(۱۴۶۴) Bul. اینست ریش.

(۱۴۶۵) H است رنج.

(۱۴۷۰) K چون صد ارغنون. In H صد is suppl.

(۱۴۷۷) AK Bul. om. و after. از دَمَش. (۱۴۷۲) Bul. هِیچون below.

(۱۴۷۹) H گجی. A گنجی.

(۱۴۸۲) A زین فسوس. H writes چاپلوس as in the text.

گر یکی موری سلیانی بچُست * مَنگر اندر جُستنِ او سُست سُست
هرچه داری تو زمال و پیشه * نه طلب بود اوّل و اندیشه

حکایت آن شخص که در عهد داود علیه السلام شب و روز
دعا می کرد کی مرا روزی حلال ده بی رنج،

۱۴۵۰. آن یکی در عهد داود نبی * نزد هر دانا و پیش هر غبی
این دعا می کرد دایم کای خدا * ثروتی بی رنج روزی کن مرا
چون مرا تو آفریدی کاهلی * زخم خواری سست جنبی منبلی
بر خران پشت ریش بی مُراد * بارِ اسبان و آستان نتوان نهاد
کاهلم چون آفریدی ای ملی * روزیم ده هم زرام کاهلی
۱۴۵۵. کاهلم من سایه خُسیم در وجود * خفتم اندر سایه این فضل و جود
کاهلان و سایه خُشان را مگر * روزی بنوشته لونی دگر
هرکرا پایست جوبد روزی * هرکرا پا نیست کن دل سوزی
رزق را می ران بسوی آن حزین * ابر را می کش بسوی هر زمین
چون زمین را پا نباشد جود تو * ابر را راند بسوی او دُوتو
۱۴۶۰. طفل را چون پا نباشد مادرش * آید و ریزد وظیفه بر سرش
روزی خواهر بناگه بی تعب * کی ندارم من زکوشش جز طلب
مدّت بسیار می کرد این دعا * روز تا شب شب هم شب تا ضحی

Heading: A در روزگار داود. حکایت for حکمت A.

نوع دگر. Bul. نوعی دگر BK (۱۴۵۶). این, and آن is suppl. above. A om. (۱۴۵۵).

پایبست Bul. in the first hemistich (۱۴۵۷).

ابر را باران بسوی هر زمین BKL Bul. ابر باران کش بسوی هر زمین A (۱۴۵۸).

In H باران is written above as a variant.

The copyist of A, misled by the homoioteleuton (طلب), has inadvertently

omitted vv. ۱۴۶۵—۱۴۶۲. L. Bul. مدتی.

هر یکی تسبیح بر نوعی دگر * گوید و از حالِ آن این بی‌خبر
 آدمی مُنْکَرِ زَنسَبیحِ جَمَاد * وَاَنْ جَمَاد اندر عبادت اوستاد
 بَلْکِ هفتاد و دو مِلّت هر یکی * بی‌خبر از یکدگر و اندر شکی
 چون دو ناطق را ز حالِ یکدگر * نیست آگه چون بود دیوار و در
 ۱۰۰۰ چون من از تسبیحِ ناطق غافل * چون بداند سُبْحَهُ صامت دلم
 سَنّی از تسبیحِ جَبَری بی‌خبر * جبرے از تسبیحِ سَنّی بی‌اثر
 هست سَنّی را یکی تسبیحِ خاص * هست جبری را ضِدِّ آن در مَنَاص
 این همی‌گوید که آن ضالّت و گم * بی‌خبر از حالِ او وز امرِ قُم
 وَاَنْ همی‌گوید کی این را چه خبر * جنگشان افکند یزدان از قَدَر
 ۱۰۰۵ گوهر هر یك هُویدا می‌کند * جِنْس از نَاجِنْس پیدا می‌کند
 قهرا از لطف داند هر کسی * خواه دانا خواه نادان یا خسی
 لیک لطفی قهر در پنهان شد * با که قهری در دل لطف آمد
 کم کسی داند مگر ربّانی * کش بود در دل مُحَكِّ جانی
 باقیان زین دو گمانی می‌برند * سوی لانه خود یك پَر می‌پرند

بیان آنک علم را دو پَرست و گمان را یك پَرست، ناقص آمد
 ظن پرواز ابترست، و مثال ظنّ و یقین در علم،

۱۰۱۰ علم را دو پَر گمان را یك پَرست * ناقص آمد ظنّ پرواز ابترست
 مرغِ یك پَر زود افتد سرنگون * باز بر پَرْد دو گمانی یا فزون

اندر عبادات A (۱۴۹۷). گوید او وز حالِ آن Bul. (۱۴۹۶).

ز حالِ همدگر BK Bul. (۱۴۹۹). بی‌خبر از هر یکی اندر شکی A (۱۴۹۸).

(۱۰۰۱) In AH vv. ۱۰۰۱ and ۱۰۰۲ are transposed.

جنس را با جنس A (۱۰۰۵). حال و از امر A (۱۰۰۴).

Heading: BK Bul. om. all except مثال الخ.

نا که شد در شهر معروف و شهر * کو زانبان تپی جوید پیر
شد مثل در خام طبعی آن گدا * او ازین خواهش نمی آمد جدا

دویدن گاو در خانه آن دعا کننده بالحاح، قال النبی علیه
السّلم إنّ الله یحبُّ المُلحّین فی الدُّعَاءِ زیرا عینِ خواست از
حقّ تعالی و الحاح خواهند را به است از آنچه میخواهد آنرا ازو،

۱۴۸۵ تا که روزی ناگهان در چاشت گاه * این دعا می کرد با زاری و آه
ناگهان در خانه اش گاوی دوید * شاخ زد بشکست در بند و کلید
گاو گستاخ اندر آن خانه بچست * مرد در جست و قوایم اش بست
پس گلوی گاو ببرید آن زمان * بی توقف بی تأمل بی امان
چون سرش ببرید شد سوی قصاب * تا اهابش برگند در دم شتاب

عذر گفتن نظم کننده و مدد خواستن،

۱۴۹۰ ای نقاضاگر درون همچون جنین * چون نقاضا می کنی اتمام این
سهل گردان ره نما نوفیق ده * یا تقاضا را سهل بر ما میده
چون زمفلس زر تقاضا می کنی * زر ببخشش در سر ای شاه غنی
بی نو نظم و قافیه شام ر سحر * زهره گی دارد کی آید در نظر
نظم و تجنیس و قوافی ای علیم * بنده امر نو اند از ترس و بیم
۱۴۹۵ چون مسیح کرده هر چیز را * ذات بی تمیز و با تمیز را

خام طبعی. L Bul. (۱۴۸۴) . گوید پیر. Bul. (۱۴۸۳)

و. A om. (۱۴۸۶) Heading: A om. ازو.

نظم کننده for ناظم. Bul. Heading:

A (۱۴۹۰) ای for این. In K (۱۴۹۵) بی and با are transposed.

چون در آی از در مکتب بگو * خیر باشد اوستاد احوالِ تو
 ۱۵۲۰ آن خیالش اندکی افزون شود * کز خیالی عاقلی مجنون شود
 آن سومر و آن چارم و پنجم چنین * در پی ما غم نمایید و حین
 تا چو سی کودک توانی این خبر * متفق گویند باید مُستَقَر
 هر یکی گفتش که شاباش ای ذکی * باد بخت بر عنایت مُتّکی
 متفق گشتند در عهد وثیق * کی نگرداند سخن را یک رفیق
 ۱۵۲۵ بعد از آن سوگند داد او جمله را * تا که غمازه نگردد ماجرا
 رأی آن کودک بچرید از همه * عقل او در پیش رفت از رَمه
 آن تفاوت هست در عقل بشر * کی میان شاهدان اندر صور
 زین قبل فرمود احمد در مقال * در زبان پنهان بود حُسن رجال

عقول خلق متفاوتست در اصل فطرت و نزد معتزله

متساویست، تفاوت عقول از تحصیل علم است،

اختلاف عقلها در اصل بود * بر وفاق سنیان باید شنود
 ۱۵۴۰ بر خلاف قول اهل اعتزال * کی عقول از اصل دارند اعتدال
 تجربه و تعلیم بیش و کم کند * تا یکی را از یکی اعلم کند
 باطلست این زانک رأی کودکی * کی ندارد تجربه در مسلکی
 بر دمید اندیشه زان طفل خرد * پیر با صد تجربه بوی بُرد
 خود فزون آن به کی از فطرنست * تا زافزونی که جهد و فکرست
 ۱۵۴۵ تو بگو داده خدا بهتر بود * یا که لنگی راهوارانه رود

غم نمایند. ABK Bul. و چارم A (۱۵۲۱). اوسنا BK Bul. (۱۵۲۹).

تا کی A (۱۵۲۵). ای زکی Bul. (۱۵۲۴). متفق کردند Bul. (۱۵۴۲).

حسن رجال A (۱۵۴۸). از پیش Bul. (۱۵۴۶).

و تفاوت B. بیان آنکه عقول خلق Heading: Bul.

رود for بود A (۱۵۴۵).

اُفت و خیزان می‌رود مرغ گمان * با یکی پَر بر اُمید آشیان
 چون زطن و رست عیش رُو نمود * شد دو پَر آن مرغ يك پَر گشود
 بعد از آن یمشی سوبّا مُستقیم * فی علی وَجْهَهُ مِکْبَا او سَقیم
 ۱۵۱۵ با دو پَر بر می‌پرد چون جبرئیل * بی گمان هو ی مگر بی قال و قیل
 گر همه عالم بگویندش نُسوة * بر ره یزدان و دین مستوی
 او نگردد گرم‌تر از گفتنشان * جان طاق او نگردد جُفتنشان
 و همه گویند او را گُهری * کوه پنداری و تو برگِ گهی
 او نیفتد در گمان از طعنشان * او نگردد دردمند از ظعنشان
 ۱۵۲۰ بلك گر دریا و کوه آید بگفت * گویدش با گُهری گشتی تو جُفت
 هیچ يك ذره نیفتد در خیال * یا بطعن طاعنان رنجور حال

مثال رنجور شدن آدمی بوهم تعظیم خلق و رغبت مشتریان
 بوی و حکایت معلم،

کودکان مکتبی از اوستاد * رنج دیدند از ملال و اجتهاد
 مشورت کردند در تعویق کار * تا معلم در فتد در اضطرار
 چون نمی‌آید و را رنجوری * کی بگیرد چند روز او دوری
 ۱۵۲۵ تا رهیم از حبس و تنگی و زکار * هست او چون سنگِ خارا بر قرار
 آن یکی زیرکترین تدبیر کرد * کی بگوید اوستا چونی تو زرد
 خیر باشد رنگ تو بر جای نیست * این اثر یا از هوا یا از تبیست
 اندکی اندر خیال افتد ازین * تو برادر هم مدد کن این چنین

آن مرغ يك پَر بر گشود. BK Bul. (۱۵۱۲) .افت خیزان BL (۱۵۱۲)

نه علی وجه Bul. (۱۵۱۴)

طعنشان Bul. in طبعشان and in the second hemistich A in the first hemistich (۱۵۱۹)
 زیرکتر این BK Bul. (۱۵۲۶) .ضعفشان the second hemistich

رنجور شدن استاد بوهم،

گشت اُستاسُست از وهر و زبیم * بر جهید و می کشانید او گلیم
 خشمگین با زن که مِهرامُست سُسْت * من بدین حالم نپُرسید و نَجُست
 خود مرا آگه نکرد از رنگر من * قصد دارد تا رهد از رنگر من
 ۱۵۶۵ او بحسن و جلوه خود مست گشت * بی خبر کز بام افتادم چو طشت
 آمد و در را بُندد و گشاد * کودکان اندر پی آن اوستاد
 گفت زن خیرست چون زود آمدی * کی مبادا ذاتِ نیکت را بدی
 گفت کوری رنگ و حال من بین * از غم بیگانگان اندر حین
 تو درون خانه از بغض و نفاق * می بینی حال من در احتراق
 ۱۵۷۰ گفت زن ای خواجه عیبی نیست * وهر و ظن لاش بی معیست
 گفتش ای غر تو هنوزی در لجاج * می بینی این تغیر و ارتجاج
 گر تو کور و گر شدی مارا چه جرم * ما درین رنجیم و در اندوه و گرم
 گفت اے خواجه بیارم آینه * تا بدانی که ندارم من گنه
 گفت رَو مه تو رهی مه آینه * دایها در بغض و کین و عنّت
 ۱۵۷۵ جامه خواب مرا زو گستران * تا بخسپم که سر من شد گران
 زن توقف کرد مردش بانگ زد * کای عدو زونر ترا این می سزد

در جامه خواب افتادن استاد از وهر و نالیدن او از وهر رنجوری،

جامه خواب آورد و گسترد آن عجز * گفت امکان نی و باطن پُرسوز
 گر بگویم متهم دارد مرا * ورنگویم جد شود این ماجرا

مست for جست A (۱۵۶۵) . بر جهید او A (۱۵۶۲)

هم و ظن لاشی A (۱۵۷۰) . ذات پاکترا AB (۱۵۶۷)

اندوه گرم AL (۱۵۷۲) . گفت ای غر Bul. A (۱۵۷۱)

و مردش A (۱۵۷۶) and so Bul. نه تورهی نه آینهت L (۱۵۷۲)

در وهم افگندن کودکان استادرا،

روز گشت و آمدند آن کودکان * بر همین فکرت زخانه تا دکان
 جمله استادند بیرون منتظر * تا در آید اوّل آن یارِ مُصر
 زآنک منبَع او بُدست این رای را * سرِ امام آید همیشه پای را
 اے مقلد تو محو پیشی بر آن * کو بود منبع ز نورِ آسمان
 ۱۰۰۰ او در آمد گفت اُستارا سلام * خیر باشد رنگِ رویت ز ردّ فام
 گفت اُستا نیست رنجی مر مرا * تو برو بنشین مگو یاوه هلا
 نفی کرد اما غبارِ وهم بد * اندکی اندر دلش ناگاه زد
 اندر آمد دیگری گفت این چنین * اندکی آن وهم افزون شد بدین
 همچنین تا وهم او قوّت گرفت * ماند اندر حالِ خود بس در شِگفت

بیمار شدن فرعون هم بوهم از تعظیم خلقان،

۱۰۰۰ سجّۀ خلق از زن و از طفل و مرد * زد دلِ فرعون را رنجور کرد
 گفتن هر يك خداوند و مَلِك * آن چنان کردش زوهمی مُنْهَك
 که بدعویّ الهی شد دلیر * ازدها گشت و نی شد هیچ سیر
 عقلِ جزوی آفتش و هم است و ظن * زآنک در ظلمات شد اورا و طَن
 بر زمین گر نیم گز راهی بود * آدمی بی وهم این می رود
 ۱۰۱۰ بر سرِ دیوارِ عالی گر روی * گردو گز عَرَضش بود کثر می شوی
 بلك می اُفتی ز لرزه دل بوهم * ترسِ وهمی را نکو بنگر بفهم

س. for پس Bul. (۱۰۰۴) شد برین AK Bul. (۱۰۰۲) استاد A (۱۰۰۱)

Heading: AB om. هم.

این for راهی A (۱۰۰۹) عقل جزئی Bul. (۱۰۰۸)

نیکو A. ترس و وهی Bul. (۱۰۱۱)

عذر آوردند کای مادر نو بیست * این گناه از ما و از تقصیر نیست
 امر قضاے آسمان اُستادِ ما * گشت رنجور و سقیم و مبتلا
 ۱۵۹۵ مادران گفتند مکرست و دروغ * صد دروغ آربد بهر طمعِ دروغ
 ما صباح آسیم پیش اوستا * نا ببینیم اصلِ این مکرِ شما
 کودکان گفتند بِسْمِ اللَّهِ رَوید * بر دروغ و صدقِ ما واقف شوید

رفتن مادران کودکان بعیادت اوستاد،

بامدادان آمدند آن مادران * خفته استا همچو بیمارِ گران
 هم عَرَق کرده زبشاری لِحاف * سر بیسته رُو کشید در سِجاف
 ۱۶۰۰ آه آهی می کند آهسته او * جملگان گشتند هم لا حَوْلَ کُو
 خیر باشد اوستاد این دردِ سر * جانِ تو مارا نبودست زینِ خبر
 گفت من هم بی خبر بودم ازین * آگهم مادر غران کردند هین
 من بُدم غافل بِشُغْلٍ قال و قیل * بود در باطن چنین رنجی ثقیل
 چون بجد مشغول باشد آدمی * او زدید رنجِ خود باشد عمی
 ۱۶۰۵ امر زنان مصرِ یوسف شد سَمَر * که ز مشغولی بشد زیشان خبر
 پاره پاره کرده ساعدهای خویش * رُوحِ واله کی نه پس بیند نه پیش
 اے بسا مردِ شجاع اندر حَراب * کی ببرد دست و پا پایش ضراب
 او همان دست آورد در گیر و دار * برگانِ آنک هست او بر قرار
 خود ببیند دست رفته در ضَرَر * خون ازو بسیار رفته بی خبر

Heading: ABK Bul. استاد.

(۱۶۰۱) B Bul. اوستا. Bul. نبوده زین خبر. See note on verse ۶۰۲.

(۱۶۰۵) A Bul. نشد زیشان.

(۱۶۰۷) A Bul. تا پایش. BK Bul. om. و با پایش.

(۱۶۰۹) H ببیند, the initial letter having no point. A ببیند.

فالِ بد رنجور گرداند همی * آدمی را که نبود سنش غمی
 ۱۵۸۰ قولِ پیغمبر قبوله یُفَرَضُ * اِنْ نَمَارَضْتُمْ لَدَيْنَا تَمْرَضُوا
 گر بگویم او خیالی بر زند * فِعْلٌ دارد زن که خلوت می کند
 مر مرا از خانه بیرون می کند * بَهِرِ فِسْقِی فَعْلٌ و افسون می کند
 جامه خوابش کرد و اُستاد اوفتاد * آه آه و ناله از وی می بزد
 کودکان آنجا نشستند و نهان * درس میخواندند با صد اندوهان
 ۱۵۸۵ کین هم کردیم و ما زندانییم * بدِ بِنایِ بود ما بدِ بانییم

دوم بار در وهم افکندن کودکان استادرا که اورا از قرآن
 خواندن ما درد سر افزاید،

گفت آن زیرك که ای قوم پَسَنَد * درس خوانید و کنید آوا بلند
 چون همی خواندند گفت ای کودکان * بانگِ ما اُستادرا دارد زیان
 دردِ سرافزاید اُستارا زبانگ * ارزد این کو درد یابد بهرِ دانگ
 گفت اُستا راست می گوید رَوید * دردِ سر افزون شدم بیرون شوید

خلاص یافتن کودکان از مکتب بدین مکر،

۱۵۹۰ سجن کردند و بگفتند اے کریم * دور بادا از تو رنجورے و بیم
 پس برون جَسَند سوی خانها * همچو مرغان در هواے دانهها
 مادرانشان خشمگین گشتند و گفت * روزِ کُتّاب و شما با لهو جُفت

کرد و اوستاد K. خابش K (۱۵۸۲). خیال بد Bul. (۱۵۸۱). پیغامبر ABKL (۱۲۸۰).

بود و ما AK Bul. کردیم after و Bul. om. (۱۵۸۵). کرد اوستاد A.

کو for گر A. استادرا A (۱۵۸۸). کای قوم A (۱۵۸۶).

After this verse K Bul. add: روز کارست و شما Bul. (۱۵۹۲).

وقت تحصیل است اکنون و شما * می گریزید از کتاب و اوستا

ور بینی میلِ خود سوی زمین . نوحه می کن هیچ منشین از حنین
عاقلان خود نوحها پیشین کنند * جاهلان آخر بسر بر می زنند
زابتدای کار آخر را بسین * نا نباشی تو پشیمان یومر دین

دیدن زرگر عاقبت کار را و سخن بر وفق عاقبت گفتن با

مستعیر ترازو،

آن یکی آمد پیش زرگری * که ترازو ده که بر سنجم زری
گفت خواجه رو مرا غلبیر نیست * گفت میزان ده بدین تسخرمه ایست ۱۶۲۵
گفت جاروبی ندارم در دکان * گفت بس بس این مضاحک را بمان
من ترازویی که میخواهم بده * خویشان را گر مکن هر سو مچه
گفت بشنیدم سخن کر نیستم * تا نپندارے که بی معنیستم
این شنیدم لیک پیری مُرْتَعَش * دست لرزان جسم تو نا مُنْتَعَش
و آن زر تو هم قراضه خُرد و مُرد * دست لرزد پس بر بزد زر خُرد ۱۶۲۰
پس بگویی خواجه جاروبی بیار * نا بجوم زر خود را در غبار
چون بروی خاک را جمع آوری * گوئیم غلبیر خواهم ای جری
من زاوَل دیدم آخر را تمام * جای دیگر رو از اینجا والسلام

۰ مأیست Bul. . برین تسخر BK . غلبیر for غربال BKL Bul. . گفت رو خواجه B (۱۶۲۵)

. کثر مکن A (۱۶۲۷)

. کی بی A (۱۶۲۸)

. چشم تو BL (۱۶۲۹)

. در عیار L Bul. (۱۶۳۱)

. ای خری A . غربال خواهم Bul. (۱۶۳۲)

در بیان آنک تن روح را چون لباسی است و این دست آستین
دست روح است و این پای موزه پای روحست،

۱۶۱۰ تا بدانی که تن آمد چون لباس * رو بجو لابس لباسی را ملبس
روح را توحید الله خوشترست * غیر ظاهر دست و پای دیگرست
دست و پا در خواب بینی وائتلاف * آن حقیقت دان مدانش از گزاف
آن توی کی بی بدن داری بدن * پس مترس از جسم جان بیرون شدن

حکایت آن درویش کی در کوه خلوت کرده بود و بیان
حلاوت انقطاع و خلوت و داخل شدن درین منقبت که انا
جلیس من ذکرنی وانیس من استانس بی،

گر با همه چو بی منی بی همه * و ربی همه چو با منی با همه

بود درویشی بگهسارے مقیم * خلوت اورا بود هم خواب و ندیم
۱۶۱۵ چون ز خالق می رسید اورا شمول * بود از انفاسِ مرد و زن ملول
همچنانک سهل شد مارا حضر * سهل شد هم قوم دیگر را سحر
آنچنانک عاشقی بر سرورے * عاشق است آن خواجه بر آهنگرے
هر کسی را بهر کارے ساختند * میل آنرا در دلش انداختند
دست و پا بی میل جنبان گئی شود * خار و خس بی آب و بادی گئی رود
۱۶۲۰ گر بینی میل خود سوے سها * پر دولت برگشا همچون هما

پای A (۱۶۱۱). لباسی را بلیس A. چون لیس Bul. (۱۶۱۰)

از جسم و جان AK (۱۶۱۲). بینی ایتلاف A. در خاب K (۱۶۱۲)

Heading: A حکایت درویش. A om. و before خلوت. In H خلوت is suppl. above.

سهل باشد هم A (۱۶۱۶). هم یار و ندیم Bul. (۱۶۱۴)

تشبیه بند و دام قضا بصورت پنهان با اثر پیدا،

۱۷۵۰ بینی اندر دلقِ مَهترزاده * سر برهنه در بلا افتاده
 در هواے نابکارے سَموخته * اَفِشه واملالکِ خود بفروخته
 خان و مان رفته شد بدنام و خوار * کارِ دشمن می رود ادبازوار
 زاهدے بیند بگوید اے کیا * هَتّی می دامر امر بهر خدا
 کاندربن ادبارِ زشت افتادهام * مال و زر و نعمت از کف دادهام
 ۱۷۵۵ هَتّی تا بُولکِ من زین و اِرم * زینِ گلِ تیره بود که بر جهم
 این دعا میخواهد او از عام و خاص * کَالْخِلَاصِ وَالْخِلَاصِ وَالْخِلَاصِ
 دست باز و پای باز و بند نی * نی موکل بر سرش نی آهنی
 از کدامین بند میجوی خلاص * وار کدامین حبس میجوی مناص
 بندِ تقدیر و قضای مخفی * که نبیند آن بجز جانِ صفی
 ۱۷۶۰ گرچه پیدا نیست آن در مَکَن است * بَتَر از زندان و بندِ آهن است
 زَانکِ آهنگر مر آن را بشکند * حُفره گر هم خشتِ زندان بر کند
 ای عجب این بندِ پنهانِ گران * عاجز از نکسیرِ آن آهنگران
 دیدنِ آن بندِ احمد را رسد * بر گلوی بسته حَبْلٌ مِنْ مَسَدِ
 دید بر پشتِ عیالِ بولَهَب * تَنگِ هیزم گفت حَمَالَه حَطَبِ
 ۱۷۶۵ حبل و هیزم را جز او چشمی ندید * که پدید آید بر و هر ناپدید
 باقیانش جمله تاویلی کند * کین زبی هوشبست و ایشان هوشمند
 لیک از نائیرِ آن پشتش دوتو * گشته و نالان شد او پیش تو

Heading: A و اثر پیدا.

(۱۷۵۲) Bul. خانان. BK ادبیروار.

گلی. A. تا بو که. L Bul. (۱۷۵۵)

(۱۷۵۶) K کَالْخِلَاصِ وَالْخِلَاصِ.

بند و تقدیر. A (۱۷۵۹)

(۱۷۶۰) A Bul. بدتر از.

BHK حَمَالَه as in text. لیک هیزم. A (۱۷۶۴)

(۱۷۶۵) B آید بدو.

Bul. om. و. (۱۷۶۶)

پیش او. AL. تا نائیر او. A (۱۷۶۷)

بقیه قصه آن زاهد کوهی که نذر کرده بود کی میوه کوهی از
درخت باز نکنم و درخت نفشانم و کسی را نگویم صریح و کنایت
کی بيفشان آن خورم کی باد افکنده باشد از درخت،

اندر آن گه بود اشجار و ثمار * بس مُرود کوهی آنجا بی شمار
۱۷۳۵ گفت آن درویش یا رب با نو من * عهد کردم زین نچینم در زمن
جز از آن میوه که باد انداختش * من نچینم از درخت مُنتَعَش
مدتی بر نذر خود بودش وفا * تا در آمد امتحانات قضا
زین سبب فرمود استشنا کنید * گر خدا خواهد پیمان بر زبید
هر زمان دلرا دگر میلی دهم * هر نفس بر دل دگر داغی نهم
۱۷۴۰ کُلَّ إِصْبَاحٍ لَنَا شَأْنٌ جَدِيدٌ * کُلُّ شَيْءٍ عَنْ مُرَادٍ لَا يَجِيدُ
در حدیث آمد که دل همچون پرست * در بیابانی اسیر صرصریست
باد پُرا هر طرف راند گراف * گه چپ و گه راست با صد اختلاف
در حدیث دیگر ابن دل دان چنان * کابِ جوشان ز آتش اندر قازغان
هر زمان دلرا دگر رایی بود * آن نه از وی لیک از جایی بود
۱۷۴۵ پس چرا این شوی بر رای دل * عهد بندی تا شوی آخر خجل
این هم از تأثیر حکمت و قَدَر * چاه می بینی و نتوانی حذر
نیست خود از مرغِ پُران این عجب * که نبیند دام و افتد در عَطَب
این عجب که دام بیند هم وَنَد * گر نخواهد ور بخواید میفتند
چشم باز و گوش باز و دام پیش * سوئے دای می پرد با پَرِ خویش

که استشنا A (۱۷۳۸) . تا بر آمد Bul. (۱۷۳۷) . پس مرود Bul. و A om. (۱۷۳۴)

اندر غارغان A . اندر قارغان K . این دل را چنان B (۱۷۴۲)

و A om. . کو نبیند A (۱۷۴۷) . آن هم Bul. . این همه از تأثیر و حکمت A (۱۷۴۶)

گر بخواید ور نخواهد BK Bul. . گر بخواید گر نخواهد A . گر دام بیند A (۱۷۴۸)

دست زاهد هر بریده شد غلط * پاش را میخواست هم کردن سقط
 در زمان آمد سوارے بس گزین * بانگ بر زد بر عوان کای سگ بین
 این فلان شیخ است و آبدال خدا * دستِ اورا نو چرا کردے جدا
 آن عوان بذرید جامہ تیز رفت * پیشِ شخنہ داد آگاہیش نفّت
 ۱۶۸۵ شخنہ آمد پا برهنہ عذرخواہ * کہ ندانستم خدا بر من گواہ
 هین بجل کن مرا زین کارِ زشت * اے کریم و سرورِ اہل بہشت
 گفت می‌دانم سبب این نیش را * می‌شناسم من گناہ خویش را
 من شکستم حرمتِ ایمانِ او * پس یمینم بُرد دادستانِ او
 من شکستم عہد و دانستم بدست * تا رسید آن شومئِ جرأت بدست
 ۱۶۹۰ دستِ ما و پایِ ما و مغز و پوست * باد اے والی فدای حکمِ دوست
 قسم من بود این ترا کردم حلال * تو ندانستی ترا نبود وبال
 وآنک او دانست او فرمان رواست * با خدا سامانِ پیچیدن کجاست
 ای بسا مرغی پریدہ دانہ جو * کہ بُریدہ حلقِ او هر حلقِ او
 ای بسا مرغی زمغہ وز مغص * بر کنارِ بامِ محبوسِ قفص
 ۱۶۹۵ ای بسا ماہی در آبِ دُور دَست * گشتہ از حرصِ گلو مأخوذِ شست
 ای بسا مستور در پردہ بُد * شومئِ فرج و گلو رُسا شد
 ای بسا قاضی حَبَر نیکِ خو * امرِ گلو و رشونی او زردرو
 بلک در ہاروت و ماروت آن شراب * از عُروجِ چرخشان شد سدّ باب
 بایزید از بہرِ این کرد احتراز * دید در خود کاهلی اندر نماز
 ۱۷۰۰ از سبب اندیشہ کرد آن ذولباب * دید علت خوردنِ بسیار از آب

سر برهنہ Bul. (۱۶۸۵) ای سگ Bul. (۱۶۸۲) سقط for غلط A (۱۶۸۱)

قسم ما ABK Bul. (۱۶۹۱) Written in marg. H. (۱۶۸۸)

در کنار بام Bul. (۱۶۹۴) سامان for بسان A (۱۶۹۲)

وز رشونی Bul. (۱۶۹۷) حرص گلو A (۱۶۹۵)

(۱۶۹۸) A آن سراب. In A the second hemistich of this verse and the second hemistich of v. ۱۷۰۰ are inadvertently transposed.

که دعایی همتی تا و رهبر * نا ازین بند نهان بیرون جهم
آنک بیند این علامتها پدید * چون نداند او شقی را از سعید
داند و پوشد بامر ذوالجلال * که نباشد کشف راز حق حلال
۱۶۷۰ این سخن پایان ندارد آن فقیر * از مجاعت شد زبون و تن اسیر

مضطرب شدن فقیر نذر کرده بکندن امرود از درخت و گوشمال
حق رسیدن بی مهلت،

پنج روز آن باد امرودی نریخت * ز آتش جوعش صبری می گریخت
بر سر شاخی مرودی چند دید * باز صبری کرد و خود را وا کشید
باد آمد شاخ را سر زیر کرد * طبع را بر خوردن آن چیر کرد
۱۶۷۵ جوع و ضعف و قوت جذب قضا * کرد زاهد را ز نذرش بی وفا
چونک از امرودین میوه شکست * گشت اندر نذر و عهد خویش سست
هم در آن دم گوشمال حق رسید * چشم او بگشاد و گوش او کشید

متمم کردن آن شیخ را با دزدان و بریدن دستش را،

ببست از دزدان بُدند آنجا و بیش * بخش می کردند مسروقات خویش
شعنه را غماز آگه کرده بود * مردم شنه بر افتادند زود
۱۶۸۰ هم بد آنجا پای چپ و دست راست * جمله را ببرید و غوغایی بخاست

Heading: BHK Bul. مضطرب.

جود و ضعف A (۱۶۷۵). چیر for جبر Bul. (۱۶۷۴).

و. A om. میوه شکست Bul. (۱۶۷۶).

Heading; A om. آن.

Bul. adds: (۱۶۷۹). مرزوقات خویش A (۱۶۷۸).

با غضب ما مور شد اندم عوان * قطع کردن دستشان و پایشان

هم بر آنجا K (۱۶۸۰).

تو از آن بگذشته کز مرگ تن * نرسی وز تفریقِ اجزای بدن
 ۱۷۲۰ وَهْمِ تَفْرِیقِ سر و پا از نو رفت * دفعِ وَهْمِ اسیرِ رسیدت نیک زفت

سبب جرأت ساحرانِ فرعون بر قطع دست و پا،

ساحران را نی که فرعون لعین * کرد تهدیدِ سیاست بر زمین
 که بپُرم دست و پانان از خلاف * پس در آوبزم ندارمُتان مُعاف
 او همی پنداشت کایشان در همان * وهم و تخویفند و وسواس و گمان
 که بُودشان لرزه و تخویف و ترس * از توهّمها و تهدیداتِ نفّس
 ۱۷۲۵ او غی دانست کایشان رسته اند * بر دریچه نورِ دل بنشسته اند
 سایه خود را زخود دانسته اند * چابک و چُست و گش و بر جسته اند
 هاون گردون اگر صد بارشان * خُرد کوبد اندرین گلزارشان
 اصلِ این ترکیب را چون دیده اند * از فُروع و هَمَر کم نرسیده اند
 این جهان خوابست اندر ظن مه ایست * گر رَوَد در خواب دستی باک نیست
 ۱۷۳۰ گر بخواب اندر سَرَت بپَرد گاز * هم سَرَت بر جاست هم عُمَرَت دراز
 گر ببینی خواب در خود را دو نیم * تن دُرُستی چون بخیزی فی سقیم
 حاصل اندر خواب نقصانِ بدن * نیست باک و فی دو صد پاره شدن
 این جهان را که بصورت قائمست * گفت پیغمبر که حُلُم نایمست
 از ره تقلید تو کرده قبول * سالکان این دیده پیدا بی رسول
 ۱۷۳۵ روز در خوابی مگو کین خواب نیست * سابه فرَعست اصل جز مهتاب نیست
 خواب و بیداریت آن دان ای عَضُد * که ببیند خفته کو در خواب شد

(۱۷۱۹) Bul. از تفریق. For ترسی (- ب) cf. I ۲۹۰, II ۱۵۸۷, etc.

(۱۷۲۵) The order of the following verses in B is ۱۷۴۷—۱۷۲۹, ۱۷۲۷, ۱۷۲۸, ۱۷۲۶, ۱۷۴۸.
 (۱۷۲۲) A om. و before تخویف and before گمان.

(۱۷۲۶) A مایه خود را. (۱۷۲۷) H گلزارشان. (۱۷۲۹) B Bul. مایست.

(۱۷۴۰) H و هم عُمَرَت. (۱۷۴۲) ABHK پیغمبر. (۱۷۴۶) AK خواب بیداریت.

گفت تا سالی نخواهر خورد آب * آنچنان کرد و خدایش داد تاب
این کینه جهد او بد بهر دین * گشت او سلطان و قُطْبُ الْعَارِفِین
چون بُریده شد برای حَلْقِ دست * مرد زاهدرا در شکوای بیست
شیخ اَقْطَعِ گشت نامش پیش خلق * کرد معروفش بدین آفاتِ خلق

کرامات شیخ اقطع و زنبیل بافتن او بدو دست

۱۷۰۵ در عَرِشِ اَورایِ یکی زایر بیافت * کو بهر دو دست ی زنبیل بافت
گفت اَورایِ عَدُوِّ جانِ خویش * در عَرِشِ اَمَدِی سر کرده پیش
این چرا کردی شتاب اندر سباق * گفت از اِفراطِ مَهر و اشتیاق
پس تبسم کرد و گفت اکنون یَا * لَیْکَ مَخْفِی دار این را ای کِیا
تا نَمِیرم من مگو این با کسی * نِی قَرِینِی نِی حَیْبِی نِی خَسی
۱۷۱۰ بعد از آن قوی دگر از روزنش * مَطَّلَعِ گشتند بر بافیدنش
گفت حَکْمَتِ را تو دانی کردگار * من کنم پنهان تو کردی آشکار
آمد اِلْهَامِش که یکچندی بُدند * که درین غم بر تو مُنْکِرِی شدند
کی مگر سالوس بود او در طریق * که خدا رُسوایش کرد اندر فریق
من نخواهر گان رَمَه کافر شوند * در ضلالت در گمان بد روند
۱۷۱۵ این کرامت را بکردیم آشکار * که دهیمت دست اندر وقت کار
تا که آن بیچارگان بدگمان * رد نگردند از جناب آسمان
من ترا بی این کرامتها زپیش * خود نسلی دادی از ذاتِ خویش
این کرامت بهر ایشان دادم * وین چراغ از بهرِ آن بنهادم

کرد تاب AB Bul. (۱۷۰۱)

بد آن آفات B (۱۷۰۴)

کو for که Bul. (۱۷۰۵)

ای عدوی A (۱۷۰۶)

اندر سیاق ABK Bul. (۱۷۰۷)

مطلع کردند Bul. (۱۷۱۰)

بکردم B (۱۷۱۵)

تا که این A Bul. (۱۷۱۶)

تو نبینی پیش خود يك دوسه گام * دانه بینی و نبینی رنج دام
 ۱۷۵۵ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ لَدَيْكُمْ وَالْبَصِيرُ * فِي الْمَقَامِ وَالْأَزُولِ وَالْمَسِيرِ
 چون جنین را در شکم حق جان دهد * جذب اجزا در مزاج او نهد
 از خورش او جذب اجزا می‌کند * تار و پود جسم خود را می‌نند
 تا چهل سالش بحدب جزوها * حق حریصش کرده باشد در نما
 جذب اجزا روح را تعلیم کرد * چون نداند جذب اجزا شاه فرد
 ۱۷۶۰ جامع این ذرها خورشید بود * بی غذا اجزات را داند رُبود
 آن زمانی که در آبی تو ز خواب * هوش و حس رفت را خواند شتاب
 تا بدانی کآن ازو غایب نشد * باز آید چون بفرماید که عُد

اجتماع اجزای خر عَزَبِر بعد از پوسیدن باذن الله و درهم

مرگب شدن پیش چشم عزیر،

هین عَزَبِر در نگر اندر خَرَت * که پوسیدست و رنیزه بَرَت
 پیش تو گرد آوریم اجزاش را * آن سر و دُم و دو گوش و پاش را
 ۱۷۶۵ دست نی و جزو برهم می‌نهد * پاره‌ها را اجتماعی می‌دهد
 در نگر در صنعت پاره‌زنی * کوهی دوزد کهن بی سوزنی
 ریمان و سوزنی نی وقت خَرَز * آنچنان دوزد که پیدا نیست دَرَز
 چشم بگشا حشر را پیدا بسین * تا نماید شبهات در یومر دین
 تا ببینی جامع را تمام * تا نلری وقت مردن ز اهتِمام
 ۱۷۷۰ همچنانک وقت خفتن ایمنی * از فوات جمله جسمهای تنی
 بر حواس خود نلری وقت خواب * گرچه می‌گردد پریشان و خراب

باز آمد A (۱۷۶۲)

پوسیدن و باذن الله درهم A Heading:

نی. A om. ریمانی سوزنی Bul. (۱۷۶۷)

گرچه می‌گردد B. گرچه می‌گردد AH. بلری A (۱۷۷۱)

پایه‌ها A (۱۷۶۵)

جامعی‌امرا BK Bul. (۱۷۶۹)

and so H in marg. گرچه می‌لرزد B

او گمان بُرده که این دم خفته‌ام * بی‌خبر ز آن کوست در خوابِ دُوم
 کوزه‌گر گر کوزه‌را بشکند * چون بخواهد باز خود قائم کند
 کُور را هر گام باشد نرسِ چاه * با هزاران ترس می‌آید براه
 ۱۷۴۰ مردِ بینا دید عَرَضِ راه را * پس بداند او مغالک و چاه را
 پا و زانویش نلرزد هر دمی * رُو تَرُش گی دارد او از هر غمی
 خیز فرعوناً که ما آن نیستیم * کی بهر بانگی و غولی بیستیم
 خرقه‌ ما را بِدَر دوزند هست * ورنه خود ما را برهنه‌تر بهست
 بی لباس این خوب را اندر کنار * خوش در آریم ای عَدُوّ نابکار
 ۱۷۴۵ خوشتر از تجرید از تن و مزاج * نیست ای فرعونِ بی‌الهام گنج

شکایت استر پیش شتر کی من بسیار در رو می‌افتم
 و تو نمی‌افتی الا بنادر،

گفت اَسْتَر با شُتر کای خوش رفیق * در فراز و شیب و در راه دقیق
 تو نه آبی بر سر و خوش می‌روی * من همی‌آیم بَسَر در چون غوی
 من همی‌افتم بَرُو در هر دمی * خواه در خشکی و خواه اندر نهری
 این سبب را باز گو با من که چیست * تا بدانم من که چون باید بزیست
 ۱۷۵۰ گفت چشم من ز نو روشن‌ترست * بعد از آن هر از بلندی ناظرست
 چون بر آیم بر سر کوهی بلند * آخر عَقَبه ببینم هوشمند
 پس همه پستی و بالایی راه * دیده‌ام را و نماید هم اله
 هر قَدَم را امر سَر بِنِش نهم * از عِثار و اوفتادن و رهم

(۱۷۴۲) B Bul. ورنه ما را خود. (۱۷۴۷) A خواب دزم. K دُوم as in text. (۱۷۴۷) A ای خوش.

(۱۷۴۴) A ای عدوی. (۱۷۴۵) A om. and has ما را written above. Bul. مزج.

Heading: K Bul. شکایت کردن.

(۱۷۴۶) A ای خوش. (۱۷۴۷) Bul. نیایی. BK Bul. در for بر.

(۱۷۵۱) BKL Bul. کوه. (۱۷۰۲) A om. و.

۱۷۹۰ شیخ کی بُود پیر یعنی مُو سپید * معنی این مُو بدان ای بیامید
 هست آن موی سیه هستی او * تا زهستیاش نماند تای مو
 چون که هستیاش نماند پیر اوست * گر سیه مُو باشد او یا خود دُوموست
 هست آن موی سیه وَصْفِ بشر * نیست آن مو موی ریش و موی سر
 عیسی اندر مهد بر دارد نفیر * که جوان ناگشته ما شیخیم و پیر
 ۱۷۹۵ گر رهید از بعض اوصاف بشر * شیخ نبود کهل باشد ای پسر
 چون یکی موی سیه گان وصف ماست * نیست بر وی شیخ و مقبول خداست
 چون بود مویش سپید ار با خودست * او نه پرست و نه خاص ایزدست
 و ر سر موی زوصفش باقیست * او نه از عرش است او آفاقست

عذر گفتن شیخ بهر ناگریستن بر مرگ فرزندان خود،

شیخ گفت اورا مپندار ای رفیق * که ندارم رحم و مهر و دل شفیق
 ۱۸۰۰ بر همه کُفار مارا رحمنست * گرچه جان جمله کافر نعمتست
 بر سگانم رحمت و بخشایش است * که چرا از سنگهاشان مالش است
 آن سگی که می‌گزد گویم دعا * کی ازین خُو و رهانش ای خدا
 این سگانرا هم در آن اندیشه دار * که نباشند از خلائق سنگسار
 زان بیاورد اولبارا بر زمین * تا کندشان رَحْمَةً لِلْعَالَمِینَ
 ۱۸۰۵ خلق را خواند سوی درگاه خاص * حق را خواند که وافر کن خلاص
 جهد بنماید ازین سو بهر پند * چون نشد گوید خدایا در مبد
 رحمت جزوی بود مر عامرا * رحمت کلی بود هُما مرا

تار مو L Bul. زهستی‌اش BKL Bul. (۱۷۹۱) مو سفید Bul. (۱۷۹۰)

سفید Bul. (۱۷۹۷) و A om. (۱۷۹۶) و خود دو پوست B (۱۷۹۲)

دل و AH om. (۱۷۹۹)

Heading: BK Bul. om. مرگ. BK om. خود.

که کندشان Bul. (۱۸۰۴)

جزع ناکردن شیخی بر مرگ فرزندان خود،

بود شیخی رهنمایی پیش ازین * آسمانی شمع بر روی زمین
 چون پیغمبر در میان اُمّتان * درگشای روضه دار آلچنان
 گفت پیغمبر که شیخ رفته پیش * چون نبی باشد میان قوم خویش
 يك صباحی گفتش اهل بیت او * سخت دل چونی بگو ای نيك خـو^{۱۷۷۵}
 ما زمرگ و هجر فرزندان تو * نوحه می داریم با پشت دوتو
 تو نمی گری نمی زاری چرا * یا که رحمت نیست اندر دل ترا
 چون ترا رحمی نباشد در درون * پس چه اومیدستان از تو کنون
 ما باومید تویم ای پیشوا * که بنگذاری تو مارا در فنا
 چون بیارایند روز حشر نخت * خود شفیع ما توی آن روز سخت^{۱۷۸۰}
 در چنان روز و شب بی زینهار * ما باگرام تویم اومیدوار
 دست ما و دامن توست آن زمان * کی نماند هیچ مجرم را امان
 گفت پیغمبر که روز رستخیز * کی گذارم مجرمانرا اشک ریز
 من شفیع عاصیان باشم بجان * تا رهانشان ز اشکنجه گران
 عاصیان و اهل کبایرا بجهد * و رهانم از عتاب نقض عهد^{۱۷۸۵}
 صالحان اُمّت خود فارغند * از شفاعتهای من روز گزند
 بلك ایشانرا شفاعتها بود * گفتشان چون حکم نافذ می رود
 هیچ وازر و وزیر غیری بر نداشت * من نیم وازر خدام بر فراشت
 آنک بی وزرست شیخست ای جوان * در قبول حق چو اندر کف کمان

Heading: B Bul. شیخ.

نیست در دل ای کیا BK Bul. (۱۷۷۷) . پیغامبر BH (۱۷۷۴)

بر فنا A . نبگذاری Bul. . بامید Bul. (۱۷۷۹) . امیدست مان Bul. (۱۷۷۸)

در دامن Bul. . دست و ما A (۱۷۸۲) . امیدوار Bul. . و A Bul. om. (۱۷۸۱)

چون فارغند Bul. (۱۷۸۶) . از عتاب B (۱۷۸۵) . پیغامبر ABK (۱۷۸۲)

چونك دستِ عقل نكشاید خدا * خس فزاید از هوا بر آبِ ما
 ۱۸۲۰ آبرا هر دم کند پوشیده او * آن هوا خندان و گریان عقل تو
 چونك تَقَوَّے بست دو دستِ هوا * حق گشاید هر دو دستِ عقل را
 پس حواسِ چیره محکوم تو شد * چون خرد سالار و مخدوم تو شد
 حس را بی خواب خواب اندر کند * نا که غیبها زجان سربرزند
 هم ببیدارے ببند خوابها * هم زگردون بر گشاید بایها

قصه خواندن شیخ ضریر مصحف را در رُو و بینا شدن
 وقت قراءت،

۱۸۲۵ دید در ایام آن شیخ فقیر * مصحفی در خانه پیری ضریر
 پیش او مهمان شد او وقتِ نماز * هر دو زاهد جمع گشته چند روز
 گفت اینجا ای عجب مصحف چراست * چونك نایبناست این درویش راست
 اندرین اندیشه نشویش فزود * که جز او را نیست اینجا باش و بود
 اوست تنها مصحفی آویخته * من نیم گستاخ یا آمیخته
 ۱۸۴۰ تا پرسم نی خَش صبری کنم * تا بصبری بر مرادی بر زغم
 صبر کرد و بود چندی در حَرَج * کشف شد کالِصَبْرِ مَشَاحُ الْفَرَج

صبر کردن لُقمان چون دید که داود علیه السلام حلقها
 می ساخت از سؤال کردن با این نیت کی صبر
 از سؤال موجب فرج باشد،

رفت لُقمان سوی داود صفا * دید کوی کرد ز آهن حلقها

از هوا A (۱۸۴۰)

و. Bul. om. (۱۸۲۲)

پیر ضریر A (۱۸۲۵) . ببینی has been altered into In H (۱۸۴۴)

رحمت جزوش قرین گشته بکل * رحمت دریا بود هادی سبل
 رحمت جزوی بکل پیوسته شو * رحمت کل را تو هادی بین و رو
 ۱۸۱ تا که جزوست او نداند راه بحر * هر غدیری را کند ز آباه بحر
 چون نداند راه یم گی ره برَد * سوی دریا خلق را چون آورد
 متصل گردد ببحر آنگاه او * ره برَد تا بحر همچون سیل و جو
 ور کند دعوت بتقلیدی بود * نه از عیان و وحی و تأییدی بود
 گفت پس چون رَحْم داری بر همه * همچو چوپانی بگرد این رَمه
 ۱۸۱۵ چون نداری نوحه بر فرزند خویش * چونك فصادم آجلشان زد بنیش
 چون گواه رَحْم اشك دیده‌هاست * دیدك توبی نَم و گریه چراست
 رُو بزن کرد و بگفتش ای عجز * خود نباشد فصلِ دَی همچون تموز
 جمله گر مُردند ایشان گر حی اند * غایب و پنهان ز چشم دل گیند
 من چو بینشان معین پیش خویش * از چه رُو رُورا کنم همچون تو ریش
 ۱۸۲۰ گرچه بیرونند از دَورِ زمان * با من اند و گردِ من بازی گنان
 گریه از هجران بود یا از فراق * با عزیزانم وصالست و عناق
 خلق اندر خواب می‌بینندشان * من ببیداری همی بینم عیان
 زین جهان خود را دَی پنهان کنم * برگِ رحس را از درخت افشان کنم
 رحس اسیرِ عقل باشد ای فلان * عقل اسیرِ روح باشد هم بدان
 ۱۸۲۵ دستِ بسته عقل را جان باز کرد * کارهای بسته را هم ساز کرد
 رحسها و اندیشه بر آب صفا * همچو خَس بگرفته روی آب را
 دستِ عقل آن خَس بیکسوی برَد * آب پیدا می‌شود پیشِ خَرَد
 خَس بس انبه بود بر جو چون حباب * خَس چو یکسو رفت پیدا گشت آب

رحمت کل بین تو هادی A. جزئی Bul. (۱۸۰۹)

فرزند و خویش H (۱۸۱۵). عیان و حق تأییدی A (۱۸۱۴)

و ایشان K (۱۸۱۸). اشك از دیده‌هاست Bul. (۱۸۱۶)

همچو تو A. من به بینم‌شان Bul. (۱۸۱۹)

گفت ای گشته زجہل، نِن جُدا * این عجب می‌داری از صُنْعِ خدا
 من زحق در خواستم کای مستعان * بر فرآآت من حریصم همچو جان
 نیستم حافظ مرا نورے بد * در دو دیدہ وقت خواندن بی‌گرہ
 باز ده دو دیدہ مرا آن زمان * کہ بگیرم مصحف و خوانم عیان
 ۱۸۶۵ آمد از حضرت ندا کای مردِ کار * اے بہر رنجی بہا او میدوار
 حُسنِ ظنّست و امیدی خوش نرا * کہ نرا گوید بہر دم برنرا
 ہر زمان کہ قصدِ خواندن باشدت * یا زمُصَحَفَہا قرآآت بایدت
 من در آن دم و اہم چشم ترا * نا فرو خوانی معظّم جوہرا
 همچنان کرد و ہر آنکاهی کہ من * و اگشایم مصحف اندر خواندن
 ۱۸۷۰ آن خیرے کہ نشد غافل زکار * آن کرامی پادشاہ و کردگار
 باز بخشد بینش آن شاہ فرد * در زمان همچون چراغِ شب نورد
 زین سبب نبود ولی را اعتراض * ہرچ بستاند فرستد اعتیاض
 گر بسوزد باغت انگورت دہد * در میان مانمی سورت دہد
 آن شک بی‌دست را دستی دہد * کانِ غمہارا دلِ مستی دہد
 ۱۸۷۵ لا تُسَلِّم و اعتراض از ما برفت * چون عوض می‌آید از مفقود زفت
 چونک بی آتش مرا گرمی رسد * راضیم گر آتش مارا گُشد
 بی چراغی چون دہد او روشنی * گر چراغت شد چہ افغان می‌کنی

صفت بعضی اولیا کہ راضی اند باحکام و دعا و لایہ نکنند
 کی این حکمرا بگردان،

بشنو اکنون قصّہ آن رہروان * کہ ندارند اعتراضی در جہان

۱۸۶۵) A. امیدوار. L Bul. ای ہمہ رنجی (۱۸۶۵)

۱۸۶۶) B. امید خوش.

۱۸۷۵) Bul. مفقود رفت. H. مفقود before از. A om. از من برفت.

Heading: Bul. بعضی. In K از has been added after بعضی. B Bul. om. دعا.

جمله را با هم دگر در می‌فکنند * ز آهن پولاد آن شاه بلند
 صنعت زراد او کمر دیده بود * در عجب می‌ماند و وسواسش فزود
 کین چه شاید بود و پرسم ازو * که چه می‌سازی ز حلقه تو بتو ۱۸۴۵
 باز با خود گفت صبر اولی‌ترست * صبر تا مقصود زو تر ره‌برست
 چون پرسی زودتر کشت شود * مرغ صبر از جمله پُران‌تر بود
 و پرسی دیرتر حاصل شود * سهل از بی‌صبریت مشکل شود
 چونک لقمان تن بزد هم در زمان * شد تمام از صنعت داود آن
 پس زره سازید و در پوشید او * پیش لقمان کرم صبر خو ۱۸۵۰
 گفت این نیکو لباس است ای فتی * در مصاف و جنگ دفع زخم را
 گفت لقمان صبر هم نیکو دمیست * که پناه و دافع هر جا غمیست
 صبرا با حق قرین کرد ای فلان * آخر و العَصْر را آگه بخوان
 صد هزاران کیمیا حق آفرید * کیمیایی همچو صبر آدم ندید

بقیه حکایت نابینا و مصحف،

مرد مهمان صبر کرد و ناگهان * کشف گشتش حال مشکل در زمان ۱۸۵۵
 نیم‌شب آواز قرآنرا شنید * جست از خواب آن عجایب را بدید
 که زمصحف کور میخواندی دُرُست * گشت بی‌صبر و ازو آن حال جست
 گفت آیا ای عجب با چشم کور * چون می‌خوانی می‌بینی سطور
 آنچ می‌خوانی بر آن افتاده * دست را بر حرف آن بنهاد
 اصبع در سیر پیدا می‌کند * که نظر بر حرف داری مُستند ۱۸۶

HL have زراد as in text. ABK Bul. صنعت داود. (۱۸۴۴) A هم‌دیگر. (۱۸۴۲)

و. A om. (۱۸۵۰) و. before وسواسش. ABK om.

غمست and نیکو دمیست. AK Bul. (۱۸۵۲)

Heading: A خواندن او. Bul. مصحف خواندن.

A ازو آن جای. Bul. میخواند. L Bul. (۱۸۵۷)

که نماند هیچ مهربان بی نوا * هر کسی یابد غذای خود جُدا
 همچو قرآن که بمعنی هفت نُوست * خاص را و عام را مَطْعَم دُرُوست
 گفت این باری یقین شد پیشِ عام * که جهان در امرِ یزدانست رام
 هیچ برگی در نیفتد از درخت * بی قضا و حکم آن سلطان بخت
 ۱۹۰۰ از دهان لقمه نشد سوی گلو * تا نگوید لقمه را حق که اَدْخُلُوا
 میل و رغبت کان زمام آدمیست * جنبش آن رامِ امر آن غنیست
 در زمینها و آسمانها ذره * پَر نجنباند نگردد پَرّه
 جز بفرمان قدیم نافذش * شرح نتوان کرد و جَلَدی نیست خوش
 که شمرَد برگ درختان را تمام * بی نهایت گی شود در نطق رام
 ۱۹۰۵ این قدر بشنو که چون گُلّی کار * می نگردد جز بامرِ کردگار
 چون قضای حق رضای بند شد * حکمِ او را بند خواهد شد
 نی تکلف نی پیِ مزد و ثواب * بلك طبع او چنین شد مُسْتَطَاب
 زندگی خود نخواهد بهر خود * نی پیِ ذوق حِیَوة مُسْتَلَذ
 هر کجا امرِ قَدَم را مَسْلُکِیست * زندگی و مُردگی پیشش یکبست
 ۱۹۱۰ بهر یزدان می زید نی بهر گنج * بهر یزدان می مُرد نه از خوف و رنج
 هست ایمانش برای خواست او * نی برای جَنّت و اشجار و جُو
 نَرَك کفرش هر برای حق بود * نی زبیم آنک در آتش رود
 این چنین آمد زاصل آن خوی او * نی ریاضت نی بچُست و جوی او
 آنکهان خندد کی او بیند رضا * همچو حلّوای شکر او را قضا
 ۱۹۱۵ بند کش خوی و خِلقت این بود * نی جهان بر امر و فرمانش رود
 پس چرا لابه کند او یا دعا * که بگردان ای خداوند این قضا

بر نیفتد K (۱۸۹۹)

کادخلوا BL Bul. (۱۹۰۰)

و. AB Bul. om. (۱۹۰۳)

گی for که A (۱۹۰۴)

بی تکلف AB Bul. (۱۹۰۷)

و. AL om. می مُرد BHK (۱۹۱۰)

زاولیا اهل دعا خود دیگرند * که هی دوزند و گاهی می درند
 ۱۸۸۰ قوم دیگر می شناسم زاولیا * که دهانشان بسته باشد از دعا
 از رضا که هست رام آن کرام * جُستن دفع قضاشان شد حرام
 در قضا ذوقی می بینند خاص * کُفرشان آید طلب کردن خلاص
 حُسن ظنی بر دل ایشان گشود * که نپوشند از غی جامه کبود

سؤال کردن بهلول آن درویش را،

گفت بهلول آن یکی درویش را * چونی ای درویش واقف کن مرا
 ۱۸۸۰ گفت چون باشد کسی که جاودان * بر مراد او رود کار جهان
 سیل و جُوها بر مراد او روند * اختران زان سان که خواهد آن شوند
 زندگی و مرگ سرهنگان او * بر مراد او روانه کو بکو
 هرکجا خواهد فرستد تعزیت * هرکجا خواهد بیخشد تهنیت
 سالکان راه هم بر کام او * ماندگان از راه هم در دام او
 ۱۸۹۰ هیچ دندانی نخندد در جهان * بی رضا و امر آن فرمان روان
 گفت ای شه راست گفתי همچنین * در فر و سیاه تو پیداست این
 این و صد چندینی ای صادق ولیک * شرح کن این را بیان کن نیک نیک
 آنچنانک فاضل و مرد فُضول * چون بگوش او رسد آرد قبول
 آن چنانش شرح کن اندر کلام * که از آن بهره بیابد عقل عام
 ۱۸۹۰ ناطق کامل چو خوان پاشی بود * خوانش پُر هر گونه آشی بود

(۱۸۷۹) Bul. که گهی دوزند. After this verse Bul. adds:

یک گروهی بس نهان کرده سلوک * می نداشتان امیران و ملوک

(۱۸۸۲) A seems to have آمد for آید.

(۱۸۸۳) A om. جامه and has هرگز in marg.

(۱۸۸۵) A کو جاودان Bul.

(۱۸۹۲) H مرد فُضول as in the text. شود کار جهان

(۱۸۹۴) B Bul. که از آن هم بهره یابد.

(۱۸۹۰) B Bul. بر هر گونه.

جُزُو از کُل قطع شد بی کار شد * عَضُو از نَن قطع شد مُردار شد
تا نپسوندد بکُل بارِ دگر * مرده باشد نبُودش از جانِ خیر
ور بچند نیست آنرا خود سَنَد * عَضُو نو بپَریده هر جُئیش کند
جُزُو ازین کُل گر بُردم یکسو رود * این نه آن کُلست کو ناقص شود
۱۹۴۰ قطع و وصل او نیاید در مثال * چیزِ ناقص گفته شد بهر مثال

باز گشتن بقصّه دقوفی،

مر علی را در مثالی شیر خواند * شیر مثل او نباشد گرچه راند
از مثال و مثل و فرق آن بران * جانب قصّه دقوفی ای جوان
آنک در فتوی امام خلق بود * گوی تقوی از فرشته می ربود
آنک اندر سیر مَرا مات کرد * هم ز دین داری او دین رشک خورد
۱۹۴۵ با چنین نقوی و اوراد و قیام * طالبِ خاصانِ حق بودی مُدام
در سفر مُعظم مرادش آن بُدی * که دمی بر بندۀ خاصی زدی
این همی گفتی چو می رفتی براه * کن قرینِ خاصگانم ای اله
یا رَب آنها را که بشناسد دلم * بند و بسته میان و مُجملَم
و آنک نشناسم نو ای یزدانِ جان * بر منِ محبوبشان کُن مهربان
۱۹۵۰ حضرتش گفتی که ای صدرِ مهین * این چه عشقست و چه استسقاست این
مهرِ من داری چه می جویی دگر * چون خدا با تُست چون جویی بَشَر
او بگفتی یا رب ای دانای راز * تو گشودی در دلم راهِ نیاز
در میانِ بحر اگر بنشسته ام * طمع در آبِ سبو هم بسته ام
همچو داوود نوَد نَعجه مراست * طمع در نَعجه حریفم هم بخاست

در مثال Bul. بر مثال A (۱۹۴۱)

فرق او Bul. (۱۹۴۲)

بودش مدام A (۱۹۴۵)

این بدی Bul. (۱۹۴۶)

مجهول و before Bul. om. A (۱۹۴۸)

صدری A. که ای for کای AB (۱۹۵۰)

بر آب Bul. (۱۹۵۲)

مرگتر او و مرگتر فرزندان او * بهر حق پیش چو حلوا در گلو
 نزع فرزندان بر آن با وفا * چون قطایف پیش شیخ بی نوا
 پس چرا گوید دعا الا مگر * در دعا ببند رضای دادگر
 ۱۹۲۰ آن شفاعت و آن دعا نه از رحم خود * می کند آن بنده صاحب رشد
 رحم خود را او همان دم سوختنست * که چراغ عشق حق افروختنست
 دوزخ اوصاف او عشقت و او * سوخت مر اوصاف خود را مو به مو
 هر طرّوقی این فرّوقی کی شناخت * جز دقّوقی تا درین دولت بتاخت

قصه دقّوقی و کراماتش،

آن دقّوقی داشت خوش دیباجه * عاشق و صاحب کرامت خواجه
 ۱۹۲۵ بر زمین می شد چو مه بر آسمان * شب روانرا گشته زو روشن روان
 در مفای مسکنی کم ساختی * کم دو روز اندر دهی انداختی
 گفت در يك خانه گر باشم دو روز * عشق آن مسکن کند در من فروز
 غِرّة الْمَسْكَنِ أَحَازِرُهُ أَنَا * أَنْقَلِي يَا نَفْسُ سَافِرٌ لِلْغِنَا
 لَا أَعْوِدُ خُلُقَ قَلْبِي بِالْمَكَانِ * كَيْ يَكُونَ خَالِصًا فِي الْإِمْتِحَانِ
 ۱۹۳۰ روز اندر سیر بد شب در نماز * چشم اندر شاه باز او همچو باز
 منقطع از خلق نی از بد خوی * منفرد از مرد و زن نی از دوی
 مشفق بر خلق و نافع همچو آب * خوش شفیعی و دعااش مستجاب
 نیک و بد را مهربان و مستقر * بهتر از مادر شهی تر از پدر
 گفت پیغمبر شمارا ای مہان * چون پدر هستم شفیق و مهربان
 ۱۹۳۵ زان سبب کی جمله اجزای منید * جزّورا از کل چرا بر می گنید

(۱۹۲۱) A عشق خود.

(۱۹۲۲) Bul. om. و.

(۱۹۲۴) A خوش for خود.

(۱۹۲۵) BK Bul. در زمین.

(۱۹۲۷) A که باشم.

(۱۹۲۸) A اجاده L.

(۱۹۳۴) AH کای مہان. پیغامبر AHK.

باز گشتن بقصه دقوفی،

آن دقوفی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ * گفت سافَرْتُ مَدَى فِي خَافِقِيهِ
 سال و مه رفتم سفر از عشقِ ماه * بی خبر از راه حیران در اله
 ۱۹۷۵ پا برهنه می روی بر خار و سنگ * گفت من حیرانم و بی خویش و دنگ
 نو مین این پایهارا بر زمین * زَانَك بر دل می رود عاشق بقی
 از ره و منزل زکوتاه و دراز * دل چه داند کوست مستِ دلنواز
 آن دراز و کوتاه اوصافِ تنست * رفتنِ ارواح دیگر رفتنست
 تو سفر کردی ز نطفه تا بعقل * نی بگامی بود نی منزل نه نقل
 ۱۹۸۰ سَیرِ جان بی چون بود در دُور و دَیر * جسمِ ما از جان بیاموزید سَیر
 سَیرِ جسمانه رها کرد او کون * می رود بی چون نهان در شکلِ چون
 گفت روزی می شدم مشتاق وار * تا ببینم در بَشَرِ انوارِ یار
 تا ببینم قُلُوبِی در قِطْرَه * آفتابِ دَرَجِ اندر ذَرَه
 چون رسیدم سوی يك ساحل بگام * بود یگه گشته روز و وقت شام

نمودن بمثال هفت شمع سوی ساحل،

۱۹۸۵ هفت شمع از دُور دیدم ناگهان * اندر آن ساحل شنایدم بدان
 نورِ شعله هریکی شمع از آن * بر شد خوش نا عنانِ آسمان
 خیره گشتم خبرگی هم خیره گشت * موجِ حیرت عقل را از سر گذشت

زآنکه من حیرانم Bul. میروم Bul. (۱۹۷۵) در عشقِ ماه Bul. (۱۹۷۴)

نی نقل AH. و نی منزل Bul. (۱۹۷۹)

از جا Bul. و A om. در دُور و دیر H (۱۹۸۰)

روزی میروم A (۱۹۸۲) جسمانی Bul. (۱۹۸۱)

Heading: A مثال. BK Bul.

خبرگی A bis. خیره A (۱۹۸۲) شنایدم بجان Bul. (۱۹۸۵)

۱۹۵۵ حرص اندر عشق تو فخرست و جاه * حرص اندر غیر تو ننگ و تباه
 شهوت و حرص نران پیشی بود * و آن حیزان ننگ و بدکبشی بود
 حرص مردان از ره پیشی بود * در محنت حرص سوی پس رود
 آن یکی حرص از کمال مردیست * و آن دگر حرص افتضاح و سردیست
 آه سَری هست اینجا بس نهان * که سوی خضری شود موسی دوان
 ۱۹۶۰ همچو مستنقی کز آتش سیر نیست * بر هر آنج یافتی بالله مه ایست
 بی نهایت حضرتست این بارگاه * صدر را بگذار صدر نُست راه

سرّ طلب کردن موسی خضر را با کمال نبوّت و قربت،

از گلیم حق بیاموز ای کریم * ین چه میگوید زمُشتافی گلیم
 با چنین جاه و چنین پیغمبری * طالب خضرم زخودینی بَری
 موسی تو قوم خود را هشته * در پی نیکوپی سرگشته
 ۱۹۶۵ کُتُبادی رسته از خوف و رجا * چند گردی چند جوی تا کجا
 آن تو با نُست و تو واقف برین * آسمان چند پیمای زمین
 گفت موسی این ملامت کم کنید * آفتاب و ماه را کم ره زبید
 میروم تا مَجْمَع الْبَحْرَینِ من * تا شوم مصحوب سلطانِ زَمَن
 أَجْعَلُ الْخَضِرَ لِأَمْرِی سَبَّابَا * ذَاكَ أَوْ أَمْضَى وَأَسْرَى حَقَّابَا
 ۱۹۷۰ سالها پَرَمِ پَسَر و بالها * سالها چه بُود هزاران سالها
 میروم یعنی نمی ارزد بدان * عشق جانان کم مدان از عشق نان
 این سخن پایان ندارد ای عمو * داستان آن دقوفی را بگو

از. Bul. om. این یکی حرص A (۱۹۵۸)

موسی روان BK Bul. (۱۹۵۹)

و صدر نُست BK Bul. حضرت این بارگاه A (۱۹۶۱)

چند گویی تا کجا Bul. (۱۹۶۵)

باز شدن آن شمعها هفت درخت،

باز هر يك مرد شد شكل درخت * چشم امر سبزئ ایشان نيكبخت
 زانبهئ برگ پيدا بئست شاخ * برگ هم گم گشته از ميوه فراخ
 ۲۰۰۵ هر درختی شاخ بر سدره زده * سدره چه بود از خلا بیرون شده
 بیخ هر يك رفته در قعر زمین * زیرتر از گاو و ماهی بد یقین
 بیخشان از شاخ خندان روی سر * عقل از آن آشكالشان زیر و زیر
 ميوه كه بر شكافیده ز زور * همچو آب از ميوه جستی برق نور

مخفی بودن آن درختان از چشم خلق،

این عجبتر كه بر ایشان می گذشت * صد هزاران خلق از صحرا و دشت
 ۲۰۱۰ ز آرزو سايه جان می باختند * از گلیبی سایه بان می ساختند
 سایه آن را نمی دیدند هیچ * صد توفیر دیده های پیچ پیچ
 ختم کرده قهر حق بر دیده ها * كه نبیند ماه را بیند سها
 ذره را بیند و خورشید نی * لیک از لطف و کرم نومید نی
 کاروانها بی نوا و این میوها * پخته می رسزد چه سحرست ای خدا
 ۲۰۱۵ سبب پوشیده هی چیدند خلق * درهم افتاده ببغما خشك خلق
 گفته هر برگ و شكوفه آن غصون * دم بدمر یا لیت قومی بعلمون
 بانگ می آمد زسوی هر درخت * سوي ما آید خلق شوربخت
 بانگ می آمد ز غیرت بر شجر * چشمشان بستیم كلا لا وزر

Heading: B شمعها for آن هفت مرد.

(۲۰۰۴) BH گم گشته as in text.

(۲۰۰۶) Bul. تا قعر.

(۲۰۱۴) A لطف کرم.

(۲۰۱۶) Bul. گفت. Bul. از غصون. (۲۰۱۷) B آیند.

این چگونه شمعها افروخته است * کین دو دیده خلق از بنها دوخته است
 خلق جویان چراغی گشته بود * پیش آن شمع که بر مه ی فروز
 ۱۹۹۰ چشم بندی بُد عجب بر دیده ها * بندشان می کرد یهدی من یشا

شدن آن هفت شمع بر مثال يك شمع،

باز می دیدم که می شد هفت يك * می شکافد نور او جیب فلك
 باز آن يك بار دیگر هفت شد * مستی و حیرانی من زفت شد
 اتصالی میان شمعها * که نیاید بر زبان و گفت ما
 آنك يك دیدن کند ادراك آن * سالها نتوان نمودن از زبان
 ۱۹۹۵ آنك يك دم بیندش ادراك هوش * سالها نتوان شنودن آن بگوش
 چونك پابانی ندارد رَو إِلَيْكَ * زَانِكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً مَا عَلَيْكَ
 پیشتر رفتم دوان کآن شمعها * تا چه چیزست از نشان کبریا
 می شدم بی خویش و مدهوش و خراب * تا یُفتادم زنجیل و شتاب
 ساعتی بی هوش و بی عقل اندرین * اوفتادم بر سر خاك زمین
 ۲۰۰۰ باز با هوش آمدم بر خاستم * در رَوْش گویی نه سرنی پاستم

نمودن آن شمعها در نظر هفت مرد،

هفت شمع اندر نظر شد هفت مرد * نورشان می شد بسقف لاژورد
 پیش آن انوار نور روز دُرد * از صلابت نورهارا می سُنُرد

بُد for يك A (۱۹۹۰)

Heading: A om. بر and ان.

بر زفان A (۱۹۹۲)

چیزند Bul. (۱۹۹۷)

مدهوش before و

لاجورد Bul. (۲۰۰۱)

شنیدن L Bul. ادراك و هوش Bul. (۱۹۹۵)

می شدم بی هوش و مدهوش و خراب K (۱۹۹۸) A om.

بی عقل before و A om. (۱۹۹۹)

دُرد for دوزد A (۲۰۰۲)

۲۰۴۰ چشم می‌مالیم اینجا باغ نیست * با بیابانیست یا مُشکل ره‌بست
 ای عجب چندین دراز این گفت و گو * چون بود بیهوده ور خود هست کو
 من همی گویم چو ایشان ای عجب * این چنین مَه‌ری چرا زد صُنْعِ رَبِّ
 زین تنازع‌ها محمّده در عجب * در تعجّب نیز مانده بُو لَهَب
 زین عجب تا آن عجب فرقیست ژرف * تا چه خواهد کرد سلطانِ شگرف
 ۲۰۴۵ ای دقوفی تیزتر ران هین خموش * چند گویی چند چون قحطاست گوش

يك درخت شدن آن هفت درخت،

گفت راندم پیشتر من نیکبخت * باز شد آن هفت جمله يك درخت
 هفت می‌شد فرد می‌شد هر دمی * من چه سان می‌گشتم از حیرت همی
 بعد از آن دیدم درختان در نماز * صف کشیده چون جماعت کرده ساز
 يك درخت از پیش مانند امام * دیگران اندر پی او در قیام
 ۲۰۵۰ آن قیام و آن رکوع و آن سجود * از درختان بس شگفتیم می‌نمود
 یاد کردم قول حق را آن زمان * گفت النّجم و شجر را یسجدان
 این درختانرا نه زانوه میان * این چه نریب نمازست آن چنان
 آمد إلهام خدا کای با فروز * می عجب داری زکار ما هنوز

هفت مرد شدن آن هفت درخت،

بعد دیری گشت آنها هفت مرد * جمله در قعه پی یزدان فرد
 ۲۰۵۵ چشم می‌مالم که آن هفت ارسلان * تا کیانند و چه دارند از جهان

گفتگو Bul. (۲۰۴۱) . می‌الم که اینجا Bul. (۲۰۴۰)

(۲۰۴۴) In A آن is suppl. before سلطان.

Heading: A آن هفت مرد, corr. above.

(۲۰۴۹) BK Bul. اندر پس او, and so corr. in H.

نی زانو AH. آن درختانرا A (۲۰۵۲) . و K om. (۲۰۵۱)

گر کسی می گفتن کین سو روید * تا ازین اشجار مُسْتَسْعِد شوید
 ۲۰۲۰ جمله می گفتند کین مسکین مست * امر قضاء الله دیوانه شدست
 مغز این مسکین زسودای دراز * وز ریاضت گشت فاسد چون پیاز
 او عَجَب می ماند یا رب حال چیست * خلق را این پرده و اضلال چیست
 خلقی گوناگون با صد رأی و عقل * یك قَدَم آن سوئی آرند نَقْل
 عاقلان و زیرکانشان زاتفاق * گشته مُنْکَر زین چنین باغی و عاق
 ۲۰۲۵ یا منم دیوانه و خیره شد * دیو چیزی مر مرا بر سر زده
 چشم می مالم بهر لحظه که من * خواب می بینم خیال اندر زَمَن
 خواب چه بود بر درختان می روم * میوه اشان می خورم چون نگرُوم
 باز چون من بنگرم در مُنْکران * که هی گیرند زین بُستان کران
 با کمال احتیاج و افتقار * زآرزوی نیم غوره جان سپار
 ۲۰۳۰ زاشتیاق و حرصِ یك برگ درخت * می زنند این بی نوایان آه سخت
 در هزیمت زین درخت و زین ثمار * این خلائق صد هزار اندر هزار
 بانر می گویم عَجَب من بی خودم * دست در شاخ خیالی در زدم
 حَتّٰی إِذَا مَا اسْتَبَیَّاسَ الرَّسُلُ بگو * نَا بَطْنُوا أَنَّهُمْ قَدْ کُذِبُوا
 این قراءت خوان که تخفیف کذب * این بود که خویش ببند مُحْتَجِب
 ۲۰۳۵ در گمان افتاد جان انبیا * زاتفاق مُنْکَرِی اَشْقِیَا
 جَاءَهُمْ بَعْدَ النَّشْکُکِ نَصْرُنَا * ترکشان گو بر درخت جان برآ
 می خور و می ده بدان کش روزیست * هر دم و هر لحظه سحرآموزیست
 خلق گویان ای عجب این بانگ چیست * چونک صحرا از درخت و بر تهیست
 گنج گشتیم از تم سودایبان * که بتزدیک شما باغست و خوان

چون می بنگرم Bul. (۲۰۲۸) . زیرکانش Bul. (۲۰۲۴) . پردهٔ اضلال A (۲۰۲۲)

و این ثمار B (۲۰۳۱) . برگی Bul. (۲۰۳۰)

In K هین is written . هین بخوان استیاس الرسل ای عمو Bul. حَتّٰی از ما B (۲۰۳۴)

گم یا Bul. (۲۰۳۸) . حَتّٰی below

۲۰۷۵ چون ز ساعت ساعتی بیرون شوی * چون نماند محرم بیچون شوی
 ساعت از بی ساعتی آگاه نیست * ز آنکش آن سو جز تخیّر راه نیست
 هر نفر را بر طویله خاص او * بسته اند اندر جهان جُست و جُو
 مُتَّصِب بر هر طویله رایضی * جز بدستوری نیاید رافضی
 از هوس گر از طویله بسکُلد * در طویله دیگران سر در کند
 ۲۰۸۰ در زمان آخُر جیان چُست خوش * گوشه افسار او گیرند و کش
 حافظان را گر نبینی اے عیار * اختیارت را ببین بی اختیار
 اختیاری می کنی و دست و پا * بر گشادست چرا حبسی چرا
 رُوی در انکار حافظ بُرده * نام تهدیدات نفسش کرده

پیش رفتن دقوفی بامامت،

این سخن پایان ندارد تیز دَو * هین نماز آمد دقوفی پیش رَو
 ۲۰۸۵ اے یگانه هین دوگانه بر گزار * تا مزبَن گردد از تو روزگار
 اے امام چشم روشن در صلا * چشم روشن باشد اندر پیشوا
 در شریعت هست مکروه ای کیا * در امامت پیش کردن کور را
 گرچه حافظ باشد و چُست و فقیه * چشم روشن به و گر باشد سفیه
 کور را پرهیز نبود امر قَدَر * چشم باشد اصل پرهیز و حذر
 ۲۰۹۰ او پلیدی را نبیند در عبور * هیچ مؤمن را مبادا چشم کور
 کور ظاهر در نجاسه ظاهرست * کور باطن در نجاسات سرست
 این نجاسه ظاهر از آبی رود * آن نجاسه باطن افزون میشود
 جز بآب چشم نتوان شستن آن * چون نجاسات بواطن شد عیان
 چون نجس خواندست کافر را خدا * آن نجاست نیست بر ظاهر و را

جست جو A (۲۰۷۷)

Bul. از طویله بسکند A (۲۰۷۹)

تهدید آن نفسش A (۲۰۸۲)

بر گزار Bul. A (۲۰۸۵)

چون بتزدیکی رسیدم من ز راه * کردم ایشانرا سلام از انتباه
 قوم گفتندم جواب آن سلام * ای دقوفی مَفْخَر و تاجِ کرام
 گفتم آخر چون مرا بشناختند * پیش ازین بر من نظر نداشتند
 از ضمیر من بدانستند زود * یکدگر را بنگریدند از فرود
 ۲۰۶۰ پاسخ دادند خندان کای عزیز * این پوشیده‌ست اکنون بر تو نیز
 بر دلی کو در تحیر با خداست * گی شود پوشیده راز چپ و راست
 گفتم از سوی حقایق بشگفتند * چون ز راسم حرفِ رَسمی واقفند
 گفت اگر اِسی شود غیب از ولی * آن زاستغراق دان فی از جاهلی
 بعد از آن گفتند مارا آرزوست * اقتدا کردن بتو ای پاك دوست
 ۲۰۶۵ گفتم آری لیک بك ساعت که من * مشکلاتی دارم امر دَوْرِ زَمَن
 نا شود آن حل بصحبتِ پاك * که بصحبتِ رُوید انگوری زخاک
 دانه پُر مغز با خاك دُژم * خلوتی و صحبتی کرد از کرم
 خویشتن در خاك کُلی محو کرد * نا نمائش رنگ و بو و سرخ و زرد
 از پس آن محو قبض او نمائند * پر گشاد و بسط شد مرکب برانند
 ۲۰۷۰ پیش اصلِ خویش چون بی خویش شد * رفت صورت جلوه معیش شد
 سر چنین کردند هین فرمان نراست * نفّ دل از سر چنین کردن بخاست
 ساعتی با آن گروه مُجْتَبی * چون مُراقب گشتم و از خود جُدا
 هم در آن ساعت ز ساعت رست جان * ز آنک ساعت پیر گرداند جوان
 جمله نلوبنها ز ساعت خاستست * رست از تلوین که از ساعت برست

پوشیدست B (۲۰۶۰). تاج و کرام H (۲۰۵۷).

نه از جاهلی Bul. جاهلی before از BK om. دان A om. عیب A (۲۰۶۲).

(۲۰۶۴) After this verse Bul. adds:

مر مرا شد چونکه ان گونه خطاب * انچنین هم دادم ایشانرا جواب

از پس آن قبض محو Bul. (۲۰۶۹). دُژم ABH (۲۰۶۷).

وز خود A (۲۰۷۲). چون for خود A (۲۰۷۰).

بهرِ کتمانِ مدیح از نا محَل * حق نهادست این حکایات و مثل
 ۲۱۱۵ گر چنان مدح از نو آمد هم نخل * لیک پذیرد خدا جهد المُل
 حق پذیرد کسره دارد مُعاف * کز دو دیکه کور دو قطره کفاف
 مرغ و ماهی داند آن ابهام را * که ستودم مُجمل این خوش نام را
 تا برو آه حسودان کم وزد * تا خیالش را بدندان کم گزد
 خود خیالش را کجا یابد حسود * در وثاق موش طوطی گی غنود
 ۲۱۲۰ آن خیال او بود از اختیال * موی ابروی ویست آن نی هلال
 مدح تو گویم برون از پنج و هفت * بر نویس اکنون دقوی پیش رفت

پیش رفتن دقوی بامامت آن قوم،

در نخیّات و سلام الصّالحین * مدح جمله انبیا آمد عجین
 مدحها شد جملگی آمیخته * کوزها در یک لکن در ریخته
 ز آنک خود مدوح جز یک بیش نیست * کبشها زین روی جز یک کیش نیست
 ۲۱۲۵ دانک هر مدحی بنور حق رود * بر صور و اشخاص عاریت بود
 مدحها جز مُسْتَحِق را گی کند * لیک بر پنداشت گمراه می شوند
 همچو نوری تافته بر حایطی * حایط آن انوار را چون رابطی
 لاجرم چون سایه سوی اصل راند * ضالّ مه گم کرد و زاستایش بماند
 یا زچاهی عکس ماهی وانمود * سر بچه در کرد و آن را می ستود
 ۲۱۳۰ در حقیقت مدح ماه است او * گرچه جهل او بعکس کرد رو
 مدح او مهراست نی آن عکس را * کفر شد آن چون غلط شد ماجرا

این کنایات و مثل B (۲۱۱۴)

گرچه آن مدح B Bul. (۲۱۱۵)

خود for چون A (۲۱۱۹)

از اختیال B Bul. این خیال AK (۲۱۲۰)

زانکه هر مدحی Bul. (۲۱۲۵)

رابطی K رابطی A (۲۱۲۷)

سر بچه در کرد و ضال آنرا ستود B Bul. سر بچه کرد و هانرا می ستود A (۲۱۲۹)

and so K, which omits و.

۲۰۹۵ ظاهر کافر ملوث نیست زین * آن نجاست هست در اخلاق و دین
 این نجاست بُویش آید بیست گام * و آن نجاست بُویش از ری نا بشام
 بلاك بُویش آسمانها بر رود * بر دماغ حُور و رِضوان بر شود
 اینچ می گویم بقدر فهم نُست * مُردم اندر حسرت فهم دُرست
 فهم آبست و وجود تن سبو * چون سبو بشکست ریزد آب ازو
 ۲۱۰۰ این سبورا پنج سوراخست ژرف * اندرو نی آب ماند خود نه برف
 امر غُضُوا غَضَّةً أَبْصَارُكُمْ * هر شنیدی راست نهاده تو سُم
 امر دهانت نطق فهمت را برد * گوش چون ریگست فهمت را خورد
 همچنین سوراخهای دیگرست * می کشاند آب فهم مُضْمَرست
 گر ز دریا آبرا بیرون کنی * بی عوض آن بحر را هامون کنی
 ۲۱۰۵ بیگه است ار نی بگویم حال را * مَدْخَلِ اغْوَاضِ را وَاَبْدَالِ را
 کَانَ عَوْضُهَا و بَدَلُهَا بَحْرًا * از کجا آید ز بعد خرجها
 صد هزاران جانور زو می چرند * ابرها هم از برونش می برند
 باز دریا آن عوضها می کشد * از کجا دانند اصحاب رَشَد
 قصها آغاز کردیم از شتاب * ماند بی مُخَلَّص درون این کتاب
 ۲۱۱۰ اے ضیاء الحق حُسام الدینِ راد * که فَلَک وَاَرْکان چو توشاهی نژاد
 تو بنادر آمدی در جان و دل * ای دل و جان از قدم تو خجل
 چند کردم مدح قوم ما مَضَى * قصد من زانها تو بودی ز اقتصا
 خانه خود را شناسد خود دعا * تو بنام هر که خواهی کن ثنا

آن نجاست A in the second hemistich (۲۰۹۶)

آنچه میگویم Bul. (۲۰۹۸) و. A om. آسمانها بر دود K (۲۰۹۷)

می کشاید Bul. (۲۱۰۲) . بنهادی A . اینشنیدی Bul. (۲۱۰۱)

و آن بد لها Bul. ABK (۲۱۰۶)

اصحاب رصد A (۲۱۰۸) . از برونش می پرند A . زو می خورند Bul. ABK (۲۱۰۷)

مدح در حق حُسام الدین with A has the Heading (۲۱۰۹) After this verse
 written above حق.

ایستاده پیش یزدان اشک ریز * بر مثالِ راست خیز رَسْتخیز
حقّ همی گوید چه آوردے مرا * اندرین مهلت که دادم من سرا
۲۱۵۰ عمرِ خود را در چه پایان برده * قوّت و قوّت در چه فانی کرده
گوهر دیده کجا فرسوده * پنج حس را در کجا پالوده
چشم و گوش و هوش و گوهرهای عرش * خرج کردی چه خریدی تو ز فرش
دست و پا دادمّت چون ییل و کلند * من ببخشیدم زخود آن گی شدند
همچنین پیغامهای دَرْدگین * صد هزاران آید از حضرت چنین
۲۱۵۵ در قیام این گفتهها دارد رجوع * وز خجالت شد دوتا او در رکوع
قوّتِ استادان امر خجالت نماند * در رکوع از شرم نسیحی بخواند
باز فرمان می رسد بر دار سر * از رکوع و پاسخ حق بر شمر
سر بر آرد از رکوع آن شرمسار * باز اندر رُو فتد آن خام کار
باز فرمان آیدش بر دار سر * از سجود و وا ده از کرده خبر
۲۱۶۰ سر بر آرد او دگر ره شرمسار * اندر افتد باز در رُو همچو مار
باز گوید سر بر آر و باز گو * که بخوایم جُست امر نو مو بهو
قوّتِ پا ایستادن نبودش * که خطابِ هیبتی بر جان زدش
پس نشیند قعد زان بارِ گران * حضرتش گوید سخن گو با بیان
نعمتِ دادم بگو شُکرت چه بود * دادمّت سرمایه هین بنمای سود
۲۱۶۵ رُو بدستِ راست آرد در سلام * سوی جانِ انبیا و آن کرام
یعنی ای شاهان شفاعت کین لئیم * سخت در گل ماندش پائے و گلیم

و. A om. (۲۱۵۰) . دادم مر ترا H (۲۱۴۹) . راست خیزی A (۲۱۴۸)

درد و کین Bul. (۲۱۴۴) . هوش after و AH om. (۲۱۵۲)

اندر افتد باز در رُو همچو مار B in the second hemistich: (۲۱۵۸)

B om. (۲۱۵۹) B om. (۲۱۶۰)

با بیان Bul. (۲۱۶۲)

پا و گلیم Bul. (۲۱۶۶)

کز شقاوت گشت گم‌ره آن دلیر * مه ببالا بود و او پنداشت زیر
 زین بُتان خلقان پریشان می‌شوند * شهوت راند پشیمان می‌شوند
 زآنک شهوت با خیالی راندست * وز حقیقت دورتر و ماندست
 با خیالی مبلِ تو چون پَر بود * تا بدان پَر بر حقیقت بر شود^{۲۱۳۵}
 چون براندی شهوتی پَرِت برنخت * لنگ گشتی و آن خیال از تو گر نخت
 پر نگه دار و چنین شهوت مران * تا پَر میلت بَرَد سوی جنان
 خلق پندارند عسرت می‌کنند * بر خیالی پَر خود بر می‌کنند
 وام‌دار شرح این نکته شدم * مه‌لتم ده معسرم زان ن زدم

اقتدا کردن قوم از پس دقوی،

^{۲۱۴۰} پیش در شد آن دقوی در نماز * قوم همچون اطلس آمد او طراز
 اقتدا کردند آن شاهان قطار * در پی آن مقتدای نامدار
 چونک با تکیرها مقرون شدند * همچو قربان از جهان بیرون شدند
 معنی تکیر اینست اے امام * کای خدا پیش تو ما قربان شدیم
 وقت ذبح الله اکبر می‌کنی * همچنین در ذبح نفس گشتی
^{۲۱۴۵} تن چو اسمعیل و جان همچون خلیل * کرد جان نکیر بر جسم نیل
 گشت گشته ن زشهوتها و آرز * شد بیسم الله بِسْمِل در نماز
 چون قیامت پیش حق صفها زده * در حساب و در مناجات آمده

تا پر حیل A (۲۱۴۷) . شهوتی Bul. (۲۱۴۴) . و K om. (۲۱۴۲)

معسرم for معترم A (۲۱۴۹)

Heading: A om. قوم. Bul. آن قوم. B از نماز.

آن مقتدا آن نامدار A. در پس آن AB Bul. (۲۱۴۱)

شدم instead of تمام A appears to read ای امیم Bul. (۲۱۴۴)

After this verse Bul. adds: A om. (۲۱۴۵)

تیغ نیز الله اکبر نفس را * سر ببرش تا که یابد جان رها

ناگهان چشمش سوی دریا فتاد * چون شنید از سوی دریا داد داد
 در میان موج دید او کشتی * در قضا و در بلا و زشتی
 ۲۱۸۰ هم شب و هم ابر و هم موج عظیم * این سه تاریکی و از غرقاب بیم
 تند بادے همچو عزراپیل خاست * موجها آشوفت اندر چپ و راست
 اهل کشتی از مهابت کاسته * نعره و ویلها بر خاسته
 دستها در نوحه بر سر می زدند * کافر و ملحد همه مخلف شدند
 با خدا با صد تضرع آن زمان * عهدها و نذرها کرده بجان
 ۲۱۸۵ سر برهنه در سجود آنها که هیچ * رُوشان قبله ندید از پیچ پیچ
 گفته که بی فایده است این بندگی * آن زمان دیک در آن صد زندگی
 از همه اومید بگریه تمام * دوستان و خال و عم بابا و مام
 زاهد و فاسق شد آن دم متقی * همچو در هنگام جان کندن شفی
 نی زچیشان چاره بود و نی زراست * حیلها چون مرد هنگام دعاست
 ۲۱۹۰ در دعا ایشان و در زاری و آه * بر فلک زایشان شد دود سیاه
 دیو آن دم از عداوت بین بین * بانگ زد ای سگ پرستان علتین
 مرگ و جَسک ای اهل انکار و نفاق * عاقبت خواهد بُدن این اتفاق
 چشمتان تر باشد از بعد خلاص * که شوید از بهر شهوت دیو خاص
 یادتان نآید که روزی در خطر * داستان بگرفت یزدان از قدر
 ۲۱۹۵ این هی آمد ندا از دیو لیک * این سخن را نشنود جز گوش نیک
 راست فرمودست با ما مصطفی * قُطب و شاهنشاه و دریای صفا
 کانیچ جاهل دید خواهد عاقبت * عاقلان ببینند زاوَل مَرَبیت
 کارها ز آغاز اگر غیبت و سر * عاقل اول دید و آخر آن مُصر
 اولش پوشیده باشد و آخر آن * عاقل و جاهل ببینند در عیان

. شنید از سوی کشتی B (۲۱۷۸)

ای for کای BK Bul. (۲۱۹۱)

. که در روز خطر A (۲۱۹۴)

. شاهنشاه after و AB Bul. om. قُطب after و A om. (۲۱۹۶)

بیان اشارت سلام سوی دست راست در قیامت از هیبت
محاسبه حق و از انبیا استعانت و شفاعت خواستن،

انبیا گویند روز چاره رفت * چاره آنجا بود و دستافزار زفت
مرغ بی‌هنگامی اے بدبخت رو * ترک ما گو خون ما اندر مشو
رو بگرداند بسوی دست چپ * در تبار و خویش گویندش که خپ
۲۱۷۰ هین جواب خویش گو با کردگار * ما کیم ای خواجه دست از ما بدار
نی ازین سونی از آن سو چاره شد * جان آن بیچاره دل صد پاره شد
از همه نومید شد مسکین کیا * پس بر آرد هر دو دست اندر دعا
کز همه نومید گشتم اے خدا * اول و آخر توے و متها
در نماز این خوش اشارتها بین * تا بدانی کین بخواهد شد یقین
۲۱۷۵ بچه بیرون آر از بیضه نماز * سر مزن چون مرغ بی تعظیم و ساز

شنیدن دقوی در میان نماز افغان آن کشتی کی غرق
خواست شدن،

آن دقوی در امامت کرد ساز * اندر آن ساحل در آمد در نماز
و آن جماعت در پی او در قیام * اینت زیبا قوم و بگزیده امام

Heading: Bul. در بیان. A om. در قیامت. A om. و after حق.

(۲۱۶۷) A Bul. دستافزار رفت. (۲۱۶۸) A بی‌هنگام.

(۲۱۶۹) HK write چپ and خب. A om. و. H ,تبار و خویش, with ر written above.

(۲۱۷۱) A این بیچاره دل. (۲۱۷۴) A تا بدان کین خود بخواهد.

(۲۱۷۵) Bul. om. و.

Heading: A آن کشتی غرق شدن. B خواست شدن.

(۲۱۷۶) Bul. کرده ساز. (۲۱۷۷) K om. و after قوم.

۲۲۱۵ ما زار و حرص خود را سوختیم * وین دعا را هم زو آموختیم
 حرمت آن که دعا آموختی * در چنین ظلمت چراغ افروختی
 همچنین می رفت بر لفظش دعا * آن زمان چون مادران با وفا
 اشک می رفت از دو چشمش و آن دعا * بی خود از وی می بر آمد بر سما
 آن دعای بی خود آن خود دیگرست * آن دعا زو نیست گفت داورست
 ۲۲۲۰ آن دعا حق می کند چون او فناست * آن دعا و آن اجابت از خداست
 واسطه مخلوق فی اندر میان * بی خبر زان لایه کردن جسم و جان
 بندگان حق رحیم و بردبار * خوی حق دارند در اصلاح کار
 مهربان بی رشوتان یاری گران * در مقام سخت و در روز گران
 هین بچو این قوم را ای مبتلا * هین غنیمت دارشان پیش از بلا
 ۲۲۲۵ رست کشتی از دم آن پهلوان * واهل کشتی را بجهد خود گمان
 که مگر بازوی ایشان در حذر * بر هدف انداخت نیری از هنر
 پا رهاند روبهان را در شکار * و آن زخم داند روباهان غرار
 عشقها با دم خود بازند کین * می رهاند جان مارا در کمین
 روبهها پارا نگه دار از کلوخ * پا چو نبود تم چه سود ای چشم شوخ
 ۲۲۳۰ ما چو روباهیم و پای ما کرام * می رهاندمان ز صد گون انتقام
 حیلۀ باریک ما چون دم ماست * عشقها بازیم با دم چپ و راست
 دم بجنبانیم ز استدلال و مکر * تا که حیران ماند از ما زید و بکر
 طالب حیرانی خلقان شدیم * دست طمع اندر الوهیت زدیم
 تا بافسون مالک دلها شویم * این نمی بینیم ما کاندرا گویم
 ۲۲۳۵ در گوی و در جهی ای قلیبان * دست و دار از سبال دیگران

روبهان بر غرار A (۲۲۲۷). چراغ for جرا A (۲۲۱۶). این دعا Bul. (۲۲۱۵).

Bul. سازند H با دم خود سازند Bul. (۲۲۲۸). with suppl. above, در کمین H.

چون دمهاست A (۲۲۴۱). ما چو روباهان BK Bul. (۲۲۴۰).

از سبیل دیگران AB (۲۲۴۵). دلها شدیم Bul. (۲۲۴۴).

۲۲۰۰ گر نبینی واقعه غیب ای عنود * حزم را سیلاب گی اندر ربود
حزم چه بُود بدگمانی در جهان * دم بدمر بیند بلاے ناگهان

تصوّرات مرد حازم،

آن چنانک ناگهان شیری رسید * مرد را بر بُود و در بیشه کشید
او چه اندیشد در آن بردن بین * تو همان اندیش اے اُستادِ دین
میگشدد شیر قضا در بیشها * جان ما مشغولِ کار و پیشها
۲۲۰۵ آن چنان کز فقر می نرسند خاق * زیر آب شور رفته تا بخلق
گر بترسندی امر آن فقرا فرین * گنجهاشان کشف گشتی در زمین
جمله شان از خوفِ غم در عینِ غم * در پی هستی فتاده در عدم

دعا و شفاعت دقوفی در خلاص کشتی،

چون دقوفی آن قیامت را بدید * رحم او جوشید و اشک او دوید
گفت یا رب منگر اندر فعلشان * دستشان گیر ای شه نیکو نشان
۲۲۱۰ خوش سلامتشان بساحل باز بر * ای رسید دست تو در بحر و بر
ای کریم و اے رحیم سَرمدے * در گذار از بدسگالان این بدی
ای بداده رایگان صد چشم و گوش * بی زرشوت بخش کرده عقل و هوش
پیش از استحقاق بخشیده عطا * دید از ما جمله کفران و خطا
ای عظیم از ما گناهان عظیم * تو توانی عفو کردن در حرم

جرم را A. عیب K (۲۲۰۰)

جرم A (۲۲۰۱). In Bul. this verse is placed after the Heading.

Heading: A مردم حازم.

بترسیدی B (۲۲۰۶). کو چه A (۲۲۰۲). و. A om. (۲۲۰۲)

بخشنده A (۲۲۱۲). ای شهبی A (۲۲۰۹)

همچنین هر شهوتی اندر جهان * خواه مال و خواه جاه و خواه نان
 هر یکی زینها ترا مستی کند * چون نیابی آن خُمارت میزند
 این خُمار غم دلیل آن شدست * که بدان مفقود مستی ات بُست
 ۲۲۶۰ خُز باندازه ضرورت مزین مگیر * تا نگردد غالب و بر تو امیر
 سر کشیدی تو که من صاحب دلم * حاجت غیره ندارم و اصلم
 آن چنانک آب در گِل سر کشد * که منم آب و چرا جوبم مدد
 دل تو این آلوده را پنداشتی * لاجرم دل زاهل دل برداشتی
 خود روا داری که آن دل باشد این * کو بود در عشق شیر و انگین
 ۲۲۶۵ لطف شیر و انگین عکس دلست * هر خوشی را آن خوش از دل حاصلست
 پس بود دل جوهر و عالم عَرَض * سایه دل چون بود دل را غرض
 آن دلی کو عاشق مالست و جاه * یا زبون این گِل و آب سیاه
 یا خیالاتی که در ظلمات او * می پرستندشان برای گفت و گو
 دل نباشد غیر آن دریای نور * دل نظرگاه خدا و آنگاه کُور
 ۲۲۷۰ نی دل اندر صد هزاران خاص و عام * در یکی باشد کدامست آن کدام
 ریزه دل را بِل دل را بَجو * تا شود آن ریزه چون کوهی ازو
 دل مُحیطست اندرین خطّه وجود * زر هی افشاند از احسان و جود
 امر سلام حق سلامتها نثار * می کند بر اهل عالم اختیار
 هرکرا دامن دُرست و مُعد * آن نثار دل بدانکس می رسد
 ۲۲۷۵ دامن تو آن نیازست و حضور * هین منه در دامن آن سنگ فجور
 تا ندرد دامت ز آن سنگها * تا بدانی نقدا از رنگها
 سنگ پُر کردی تو دامن از جهان * هم زسنگ سیم و زر چون کودکان

آلوده B (۲۲۶۲) . بدان مقصود A (۲۲۵۹) . خود نیابی A (۲۲۵۸)

زاخنیار Bul. H. and so corr. in K Bul. (۲۲۷۳) . کو for که A (۲۲۶۴)

آن سنگها A (۲۲۷۶) . بر آنکس Bul. B (۲۲۷۴)

و. A om. هم سنگ سیم و زر Bul. در جهان Bul. (۲۲۷۷)

چون یُستانی رسی زیبا و خوش * بعد از آن دامانِ خلفان گیر و گش
ای مُقیمِ حبسِ چار و پنج و شش * نغز جایی دیگرانرا هم بگش
ای چو خُربندِ حریفِ کونِ خر * بوسه‌گاهی یافتی مارا بَبَر
چون ندادت بندگیِ دوست دست * مَیلِ شاهِی از کجالت خاستست
۲۲۴۰ در هوای آنک گویندت زهی * بسته در گردنِ جانت زهی
روپها این دُمِ حیل‌ترا بَهل * وقف کن دل بر خداوندانِ دل
در پناهِ شیر کم ناید کباب * روپها تو سوی جیفه کم شتاب
ای دلا منظورِ حقِ آنکه شوی * که چو جزوی سوی گلِ خود روی
حق‌هی گوید نظرمان بر دلست * نیست بر صورت که آن آب و گلست
۲۲۴۵ تو‌هی‌گویی مرا دل نیز هست * دل فرازِ عرش باشد فی پست
در گلِ تیره یقین هم آب هست * لیک زان آبت نشاید آب‌دست
زانک گر آبست مغلوبِ گلست * پس دلِ خودرا مگو کین هم دلست
آن دلی کز آسمانها برترست * آن دلِ ابدال یا پیغمبرست
پاک گشته آن زرگل صافی شده * در فزونی آمده وافی شده
۲۲۵۰ ترکِ گل کرده سوی بحر آمده * رسته از زندانِ گل بگری شده
آبِ ما محبوسِ گل ماندست هین * بحرِ رحمت جذب کن مارا زطین
بحر گوید من نرا در خود کشم * لیک می‌لاfi که من آبِ خوشم
لاfi تو محروم می‌دارد ترا * ترکِ آن پنداشت کن در من در آ
آبِ گل خواهد که در دریا رود * گل گرفته پایِ آب و می‌کشد
۲۲۵۵ گر رهاند پایِ خود از دستِ گل * گل بماند خشک و او شد مُستقل
آن کشیدن چبست از گلِ آبرا * جذبِ تو نُقل و شرابِ نابرا

مارا بَبَر B (۲۲۴۸). گیر گش K (۲۲۴۶).

چو جزئی BK Bul. دلا, and so corr. in H. Bul. (۲۲۴۴).

پیغامبرست AHK (۲۲۴۸). در دلست Bul. (۲۲۴۴).

و نابرا A (۲۲۵۶). پاک گشته از گل A (۲۲۴۹).

آن چنان پنهان شدند از چشم او * مثل غوطه ماهیان در آب جو
 ۲۲۹۵ سالها در حسرت ایشان بماند * عمرها در شوق ایشان اشک راند
 تو بگویی مرد حق اندر نظر * گوی در آرد با خدا ذکر بشر
 خرازین میخسپد اینجا ای فلان * که بشر دیدی نو ایشانرا نه جان
 کار ازین ویران شدست ای مرد خام * که بشر دیدی مرا اینهارا چو عام
 تو همان دیدی که ابلیس لعین * گفت من از آتشم آدم زطین
 ۲۳۰۰ چشم ابلیسانرا یکدم ببند * چند بینی صورت آخر چند چند
 ای دقوف با دو چشم همچو جو * هین مبر او مید ایشانرا بجو
 هین بگو که رکن دولت جستن است * هر گشادی در دل اندر بستن است
 از همه کار جهان پرداخته * گو و گویی بجان چون فاخته
 نیک بنگر اندرین ای محجب * که دعا را بست حق بر استجب
 ۲۳۰۵ هرکرا دل پاک شد از اعتلال * آن دعا را هرود تا ذو الجلال

باز شرح کردن حکایت آن طالب روزی حلال بی کسب و
 رنج در عهد داود علیه السّلم و مستجاب شدن دعای او؛

یاد مر آمد آن حکایت کآن فقیر * روز و شب می کرد افغان و نفیر
 وز خدا میخواست روزی حلال * بی شکار و رنج و کسب و انتقال
 پیش ازین گفتیم بعضی حال او * لیک تعویق آمد و شد پنج تو
 هم بگویش کجا خواهد گرینخت * چون زائر فضل حق حکمت برینخت

که در آرد B (۲۲۹۶)

دیدنی تو ایمانرا B (۲۲۹۷)

دیدنی تو ایشانرا Bul. (۲۲۹۸)

امید Bul. B (۲۳۰۱)

کور گویی تو بجان B apparently (۲۳۰۲)

دعایش A (۲۳۰۵)

و بی رنج A Heading:

بعض Bul. (۲۳۰۸)

از خیال سیم و زر چون زر نبود * دامن صدقت درید و غم فزود
گی نماید کودکانرا سنگ سنگ * تا نگیرد عقل دامنشان بچنگ
۲۲۸۰ پیر عقل آمد نه آن موی سپید * مونی گنجد درین بخت و امید

انکار کردن آن جماعت بر دعا و شفاعت دقوی و پریدن
ایشان و ناپیدا شدن در پرده غیب و حیران شدن
دقوی که بر هوا رفتند یا بر زمین،

چون رهید آن کشتی و آمد بکام * شد نماز آن جماعت هم نام
فُجُجی افتادشان با همدگر * کین فُضولی کبست از ما ای پدر
هر یکی با آن دگر گفتند سر * از پس پشت دقوی مستر
گفت هر يك من نکردم کنون * این دعا فی از برون فی از درون
۲۲۸۵ گفت مانا کین امام ما زدرد * بو الْفُضُولَانِه مناجائی بکرد
گفت آن دیگر که ای یار یقین * مر مرا هم می نماید این چنین
او فُضولی بوده است از انقباض * کرد بر مُخْتَار مطلق اعتراض
چون نگه کردم سپس تا بشگرم * که چه می گویند آن اهل کرم
يك از ایشانرا ندیدم در مقام * رفته بودند از مقام خود تمام
۲۲۹۰ فی بچپ فی راست فی بالا نه زیر * چشم تیز من نشد بر قوم چیر
دُرّها بودند گوی آب گشت * فی نشان پا و فی گردی بدشت
در قباب حق شدند آن دم همه * در کدامین روضه رفتند آن رمه
در تحیر ماندم کین قوم را * چون بپوشانید حق بر چشم ما

(۲۲۷۸) A Bul. آن خیال.

Heading: A om. آن. A om. که.

(۲۲۸۴) A فی اندرون.

(۲۲۹۱) B بودند کوی آب و کشت

(۲۲۸۸) A کردم ز پس.

(۲۲۹۲) Bul. در کرای روضه.

این دعا گئی باشد از اسبابِ مَلِك * گئی کشید این را شریعت خود بِسَلَك
 بَیْع و بَخِشش یا وصیت یا عطا * یا زجنس، این شود مِلکی ترا
 ۲۲۲۰ در کدامین دفترست این شرعِ نو * گاورا تو باز ده یا حبس رو
 او بسوے آسمان می کرد رو * واقعه مارا نداند غیر تو
 در دل من آن دعا انداختی * صد امید اندر دلم افراختی
 من فی کردم گزافه آن دعا * همچو یوسف دیده بودم خوابها
 دید یوسف آفتاب و اختران * پیش او سجد کنان چون چاکران
 ۲۲۲۵ اعتمادش بود بر خوابِ دُرست * در چه و زندان جز آنرا می نَجست
 زاعتماد آن نبودش هیچ غم * از غلامی وز مَلامِ بیش و کم
 اعتمادی داشت او بر خواب خویش * که چو شمع می فروزیدش زپیش
 چون در افکندند یوسف را بچاه * بانگ آمد سمعِ او را از اله
 که تو روزی شه شوی ای پهلوان * تا بمالی این جفا در رُویشان
 ۲۲۳۰ قایل این بانگ ناید در نظر * لیک دل بشناخت قایل را زائر
 قوتی و راحتی و مُسندے * در میان جان فتادش زان ندا
 چاه شد بر وی بدان بانگِ جلیل * گلشن و بزی چو آتش بر خلیل
 هر جفا که بعد از آتش می رسید * او بدان قوت بشادے می کشید
 همچنانک ذوقِ آن بانگِ اَلْسَت * در دلم هر مؤمنی تا حشر هست
 ۲۲۳۵ تا نباشد بر بلاشان اعتراض * نی زامرو نهی حَقشان انقباض
 لقمه حکمی که تلخی می نهد * گلشگر آنرا گوارش می دهد
 گلشگر آنرا که نبود مُسْتَنَد * لقمه را زانکار او قی می کند
 هر که خوابی دید از روزِ اَلْسَت * مست باشد در ره طاعات مست

مُلکی ترا H. یا زجنس B (۲۲۲۹). کشد A (۲۲۲۸).

مَلام و بیش BK Bul. (۲۲۲۶). written above می with, ما نداند B (۲۲۴۱).

زان ندی Bul. (۲۲۴۱). بر رویشان Bul. (۲۲۴۹).

در بلاشان BK Bul. (۲۲۴۵).

۲۴۱۰ صاحبِ گاوش بدید و گفت هین * ای بظلمت گاوِ من گشته رهین
هین چرا گشتی بگو گاوِ مرا * ابله طرّار انصاف اندرا
گفت من روزی زحق میخواستم * قبله را از لابه می آراستم
آن دعا که کهنه ام شد مستجاب * روزی من بود گُشتم ناک جواب
او زخشم آمد گریبانش گرفت * چند مُشتی زد بر ویش ناشیکفت

رفتن هر دو خصم نزد داود پیغامبر علیه السلام،

۲۴۱۰ می کشیدش تا بدادِ نبی * که بیا اے ظالم گبیج غبی
حُجّتِ بارد رها کن اے دعا * عقل در تن آور و با خویش آ
این چه می گویی دعا چه بُود مخند * بر سر و ریش من و خویش ای لَوَند
گفت من با حق دعاها کرده ام * اندرین لابه بسی خون خورده ام
من یقین دارم دعا شد مستجاب * سر بزن بر سنگ ای مُکر خطاب
۲۴۲۰ گفت گرَد آسید هین یا مُسلمین * ژاژ بینید و فشار این مهین
اے مسلمانان دعا مالِ مرا * چون از آن او کند بهر خدا
گر چنین بودی همه عالم بدین * یک دعا املاک بردندی بکین
گر چنین بودی گدایانِ ضریر * محشم گشته بُدندے و امیر
روز و شب اندر دعا اند و ثنا * لابه گویان که تومان ده ای خدا
۲۴۲۰ تا نو ندھی هیچکس ندهد یقین * اے گشاینده تو بگشا بند این
مکسبِ کوران بود لابه و دعا * جز لب نانی نیابند از عطا
خلق گفتند ابنِ مُسلمان راست گوست * وین فروشنده دعاها ظلم جُوست

و انصاف A (۲۴۱۱) ای for که B (۲۴۱۰)

Heading: A بر داود.

بردندی یقین B (۲۴۲۲) ای مسلمین A (۲۴۲۰) یقین دانم Bul. (۲۴۱۹)

with تومان K. توده مان B. اندر ثنا Bul. (۲۴۲۴)

و. A om. (۲۴۲۶)

غُلُغْلَى در شهر افتاده ازین * آن مُسْلِمَان می‌نهد رو بر زمین
 کای خدا این بند را رسوا مکن * گر بدم هر سِرِّ من پیدا مکن
 تو همی دانی و شبهای دراز * که همی خواندم ترا با صد نیاز
 ۲۲۷۵ پیش خلق این را اگر چه قدر نیست * پیش تو همچون چراغ روشنست

شنیدن داود علیه السّلم سخن هر دو خصم و سؤال کردن از مدّعی علیه،

چونک داود نبی آمد برون * گفت هین چونست این احوال چون
 مدّعی گفت ای نبی "الله داد * گاو من در خانه او در فتاد
 گشت گاوم را پُرسش که چرا * گاو من گشت او بیان کن ماجرا
 گفت داودش بگو ای بو العِرم * چون تلف کردی تو مِلک محترم
 ۲۲۸۰ هین پراگنده مگو حجت بیار * تا یکسو گردد این دعوی و کار
 گفت ای داود بودم هفت سال * روز و شب اندر دعا و در سؤال
 این همی جُستم زیزدان کای خدا * روزی خواهر حلال و بی عنا
 مرد و زن بر ناله من واقفند * کودکان این ماجرا را و اصفانند
 تو پرس از هر که خواهی این خبر * تا بگوید بی شکنجه بی ضرر
 ۲۲۸۵ هر هویدا پرس و هم پنهان ز خلق * که چه می‌گفت این گدای ژنده دلق
 بعد این جمله دعا و این فغان * گاوی اندر خانه دیدم ناگهان
 چشم من تاریک شد فی بهر لُوت * شادی آنک قبول آمد قنوت
 کشتم آنرا تا دهر در شکر آن * که دعای من شنود آن غیب‌دان

(۲۲۷۲) A چنین. (۲۲۷۵) BK Bul. اگر خود قدر نیست. and so corr. in H.

Heading: Bul. علیه. B om. از. Bul. om.

(۲۲۸۱) A روز شب. (۲۲۸۲) A om. و. (۲۲۸۴) K Bul. و بی ضرر.

(۲۲۸۵) A om. و. (۲۲۸۶) Bul. بعد زین.

می‌گشت چون اشتر مست این جوال * بی فتور و بی گمان و بی ملال
 ۲۲۵۰ کَفَّكَ تصدیقش بی‌گردد پوز او * شد گواه مستی و دلسوز او
 اشتر از قوت چو شیر نر شده * زیرِ ثقلِ بار اندک خور شده
 زارزوی ناقه صد فاقه برُو * می‌نماید مکه پیشش تارِ مو
 در آلت آنکو چنین خوابی ندید * اندرین دنیا نشد بنده و مرید
 و ر بشد اندر تردد صدیله * یک زمان شکرش و سالی گله
 ۲۲۵۵ پای پیش و پای پس در راهِ دین * می‌نهد با صد تردد بی یقین
 وام‌دار شرح اینم نك گرو * و ر شتابست زالم شرح شنو
 چون ندارد شرح این معنی کران * خر بسوی مدعی گاوران
 گفت کورم خواند زین جرم آن دعا * بس بلیسانه قیاس است اے خدا
 من دعا کورانہ گی می‌کرده‌ام * جز بخالق کدیه گی آورده‌ام
 ۲۲۶۰ کور از خلفان طمع دارد زجھل * من زتو کز نُست هر دشوار سهل
 آن یکی کورم زکوران بشیرید * او نیاز جان و اخلاصم ندید
 کورئ عشقت این کورئ من * حُبِّ یَغِی وِیْصِت ای حَسَن
 کورم از غیر خدا بینا بدو * مقتضای عشق این باشد بگو
 تو که بینایی زکورانم مدار * دایرم برِ گردِ لطف ای مدار
 ۲۲۶۵ آنچنانک یوسف صدیق را * خواب بنمود و گشتش مُتکا
 مرا لطف تو هر خوابی نمود * آن دعای بی‌حدم باز نمود
 می‌دانند خلق اسرار مرا * ژاژ می‌دانند گفتار مرا
 حُشانت و که داند رازِ غیب * غیرِ علامِ سرو ستارِ عیب
 خصم گفتش رُو بن کن حق بگو * رُو چه سوی آسمان کردی عمو
 ۲۲۷۰ شید می‌آری غلط می‌افکنی * لافِ عشق و لافِ قربت می‌زنی
 با کدامین رُو چون دل‌مرد * رُو سوی آسمانها کرد

و. A om. (۲۲۵۰)

اندک خوار Bul. (۲۲۵۱)

یک گرو A (۲۲۵۶)

مر مرا هم لطف تو A (۲۲۶۶)

۲۴۰۵ تیشه هر بیشه کم زن بیا * تیشه زن در کندن روزن هلا
یا نمدانی که نور آفتاب * عکس خورشید برونست از حجاب
نور این دانی که حیوان دید هم * پس چه گرمنما بود بر آدمم
من چو خورشیدم درووف نور غرق * می ندانم کرد خویش از نور فرق
رفتنم سوی نماز و آن خلا * بهر تعلیمست ره مر خلق را
۲۴۱۰ کثر نهم تا راست گردد این جهان * حرب خدعه این بود ای پهلوان
نیست دستوری و گرنی ریختی * گرد از دریای رانر انگختی
همچنین می گفت داود این نسق * خواست گشتن غلب خلقان مخترق
پس گریبانش کشید از پس یکی * که ندارم در یکی اش من شکی
با خود آمد گفت را کوتاه کرد * لب بیست و عزم خلوتگاه کرد

در خلوت رفتن داود تا آنچ حقست پیدا شود،

۲۴۱۵ در فرو بست و برفت آنکه شتاب * سوی محراب و دعای مسنجاب
حق نمودش آنچ بنمودش تمام * گشت واقف بر سزای انتقام
روز دیگر جمله خصمان آمدند * پیش داود پیمبر صف زدند
همچنان آن ماجراها باز رفت * زود زد آن مدعی تشیع زفت

حکم کردن داود بر صاحب گاو کی از سر گاو بر خیز و
تشنیع صاحب گاو بر داود علیه السلام،

۲۴۲۰ گفت داودش خمش کن رو بپهل * این مسلمانرا زگاوت کن بجل
چون خدا پوشید بر تو ای جوان * رو خمش کن حق ستاری بدان

ار آدم A (۲۴۰۷) . هر بیشه K . تیشه در هر بیشه Bul. (۲۴۰۵)

آنچ for آنکه Bul. (۲۴۱۶) . حرب و خدعه Bul. (۲۴۱۰)

Heading: Bul. بر خیزد.

حکم کردن داود علیه السّلم بر کشنده گاو،

گفت داود این سخنها را بشو . حجت شرعی درین دعوی بگو
 ۲۳۹۰ تو روا داری که من بی حجتی . بنهم اندر شهر باطل سُتی
 این که بخشیدت خریدی وارثی * ربّع را چون یستانی حارثی
 کسب را همچون زراعت دانِ عمو * تا نکاری دخل نبود زانِ تو
 کآنچ کاری بدروی آن آنِ نُست * ورنه این یداد بر تو شد دُرُست
 رَو به مالِ مُسلمان کثر مگو * رَو بچو وام و به باطل مجو
 ۲۳۹۵ گفت ای شه نو هین ی گویم * که هی گویند اصحابِ یَنَم

تصرّع آن شخص از داوری داود علیه السّلم،

سجده کرد و گفت کای دانای سوز * در دل داود انداز آن فُروز
 در دلش نه آنچ تو اندر دلم * اندر افگندی براز ای مُفْضَلَم
 این بگفت و گزیه در شد های های * تا دل داود بیرون شد زجای
 گفت هین امروز ای خواهانِ گاو * مُهَلَم ده وین دعاوی را مَکاو
 ۲۴۰۰ تا روم من سوی خلوت در نماز * پرسم این احوال از دانای راز
 خوی دارم در نماز آن التفات * معنی قُرّة عینی فی الصّلات
 روزنِ جانم گشادست از صفا * می رسد بی واسطه نامه خدا
 نامه و باران و نور از روزنم * می فتد در خانه ام از مَعْدَنَم
 دوزخست آن خانه کان بی روزنست * اصلِ دین ای بند روزنِ کردنست

(۲۳۸۹) A بگوی and بشوی.

(۲۳۹۰) H بنهم اندر شرع.

(۲۳۹۱) K این کی بخشیدت.

(۲۳۹۲) K کسب را . AB Bul. نبود آن تو.

(۲۳۹۳) BK Bul. آنچ کاری.

(۲۳۹۶) ABK Bul. ای دانای.

(۲۳۹۷) A om. ای.

(۲۳۹۹) A من امروز.

(۲۴۰۱) H for آن, but

the word has been altered.

(۲۴۰۲) Bul. گشاده.

۲۴۴۰ رُوی در داود کردند آن فریق * کاهِ نبی مُجْتَبی بر ما شفیق
این نشاید از تو کین ظلمت فاش * قهر کردی بی گناهی را بلاش

عزم کردن داود علیه السّلم بخواندن خلق بدان صحرا کی
راز آشکارا کند و حجتها همه قطع کند،

گفت ای یاران زمان آن رسید * کآن سِر مکتوم او گردد پدید
جمله بر خیزید تا بیرون رویم * تا بر آن سِرِ نهان واقف شویم
در فلان صحرا درختی هست زفت * شاخه‌هایش انبه و بسیار و چفت
۲۴۴۵ سخت راسخ خیمه‌گاه و میسخ او * بوی خون می‌آیدم امر یسخ او
خون شدست اندر بن آن خوش درخت * خواجه را کُشتست این منحوس بخت
تا کنون حلم خدا پوشید آن * آخر از ناشکری آن قلتبان
که عیال خواجه را روزی ندید * فی بنوروز و نه موسمه‌های عید
بی‌نویان را بیک لقمه نُجست * یاد ناورد او زحقّه‌های نُخست
۲۴۵۰ تا کنون از بهر یک گاو این لعین * می‌زند فرزندِ او را بر زمین
او بخود بر داشت پرده از گناه * ورنه می‌پوشید جُرمش را اله
کافر و فاسق درین دور گزند * پرده خود را بخود بر می‌درند
ظلم مستورست در اسرارِ جان * می‌نهد ظالم بپیش مردمان
که ببینیدم که دارم شاخها * گاو دوزخ را ببینید از ملا

و حجت‌های هم‌را Bul. و حجت‌ها را همه BK. و حجت‌ها همه A. رازرا BK. Heading:

بسیار و جفت B. بسیار جفت A (۲۴۴۴) بر آن for بدان Bul. (۲۴۴۳)

(۲۴۴۶) After this verse Bul. adds:

مال او را غصب کرده این عنود * آنکه عبد مشتراش کرده بود

این جوان آن خواجه را گردد پسر * طفل بوده نیست او را زین خبر

و A om. (۲۴۵۲) و موسمه‌های عید A (۲۴۴۸) حکم خدا A (۲۴۴۷)

کیدی (؟) written above the final letter of مر with, گاو دوزخ را کیدی از بلا A (۲۴۵۴)

گفت وایلی چه حکمت این چه داد * از پی من شرع نو خواهی نهاد
رفته است آوازه عدلت چنان * که معطر شد زمین و آسمان
بر سگان کور این اِستَم نرفت * زین تعدی سنگ و گه بشکافت تفت
همچنین تشیع می زد بر ملا * کالصلّا همگام ظلمت الصّلا

حکم کردن داود بر صاحب گاو که جمله مال خود را بوی ده،

۲۴۲۵ بعد از آن داود گفتش کاسه عنود * جمله مال خویش او را بخش زود
ورنه کارت سخت گردد گفتمت * تا نگردد ظاهر از وی اِستمت
خاک بر سر کرد و جامه بر درید * که بهر دم می کنی ظمی مزید
یکدی دیگر برین تشیع راند * باز داودش پیش خویش خواند
گفت چون بخت نبود ای بخت کور * ظلمت آمد اندک اندک در ظهور
۲۴۲۰ ریده آنگاه صدر و پیشگاه * ای دریغ از چون تو خر خاشاک و گاه
رو که فرزندان تو با جفت تو * بندگان او شدند افزون مگو
سنگ بر سینه می زد با دو دست * می دوید از جوی خود بالا و پست
خاق هم اندر ملامت آمدند * کز ضمیر کار او غافل بُدند
ظالم از مظلوم کی داند کسی * کو بود سُخره هوا همچون خسی
۲۴۲۵ ظالم از مظلوم آنکس پی بُرد * کو سَر نفس ظلوم خود بُرد
ورنه آن ظالم که نفس است از دزون * خصم مظلومان بود او از جنون
سگ هاره حمله بر مسکین کند * نا تواند زخم بر مسکین زند
شرم شیرانراست فی سگ را بدان * که نگیرد صید از همسایگان
عامه مظلوم گش ظالم پرست * از کین سگسان سوء داود جست

ای عنود B Bul. (۲۴۲۵) این for و A. وا ویلا Bul. (۲۴۲۱)

مزید for بدید A apparently (۲۴۲۷)

from the preceding verse. کی داند کسی A repeats آنکس پی برد (۲۴۲۵) Instead of

سگشان BK Bul. (۲۴۲۹) خصم هر مظلوم باشد از جنون BK Bul. (۲۴۲۶)

برون رفتن خلق بسوی آن درخت،

چون برون رفتند سوی آن درخت * گفت دستش را سپس بندید سخت
تا گناه و جرم او پیدا کنم * تا لوی عدل بر صحرا زخم
گفت ای سگ جدّ این را کُشته * تو غلامی خواجه زین رو گشته
خواجه را کُشتی و بُردی مال او * کرد یزدان آشکارا حال او ۲۴۷۵
آن زنت اورا کنیزک بوده است * با همین خواجه جفا بنموده است
هرچه زو زاید ماده یا که نر * ملک وارث باشد آن گل سر بسر
تو غلامی کسب و کارت ملک اوست * شرع جُستی شرع بستان رو نکوست
خواجه را کُشتی با ستم زار زار * هر برینجا خواجه گویان زینهار
کارڈ از اِشتاب کردی زیرِ خاک * از خیالی که بدیدی سَهْمَناک ۲۴۸۰
نک سرش با کارد در زیر زمین * باز کاوید این زمین را همچنین
نام این سگ هم نیشته کارد بر * کرد با خواجه چنین مکر و ضرر
همچنان کردند چون بشکافتند * در زمین آن کارد و سررا یافتند
وَلَوْله در خلق افتاد آن زمان * هر یکی زَنار بُرید از میان
بعد از آن گفتش بیا ای دادخواه * دادِ خود بستان بدان روی سیاه ۲۴۸۵

قصاص فرمودن داود علیه السّلم خونی را بعد از الزام حجت برو،

هم بدان نیفش بفرمود او قصاص * گئی کند مکرش ز علم حق خلاص
حلم حق گرچه مَوا ساها کند * لیک چون از حد بشد پیدا کند
خون نخسید در فتد در هر دلی * میلِ جُست و جویِ کشفِ مُشکل

باشد BK Bul. هرچه ازو Bul. (۲۴۷۷) غلام B Bul. حدّ اورا Bul. (۲۴۷۴)
از آن روی سیاه A (۲۴۸۵) نوشته B Bul. (۲۴۸۲) کسپ K (۲۴۷۸) آنها سر بسر
Heading: B Bul. om. برو.
جست و جوی و کشف BK (۲۴۸۸) پیدا for رسوا Bul. (۲۴۸۷)

گواهی دادن دست و پا و زبان بر سرّ ظالم هم در دنیا،

۲۴۵۰ پس هم اینجا دست و پایت در گزند * بر ضمیر تو گواهی می‌دهند
 چون موکل می‌شود بر تو ضمیر * که بگو تو اعتفادت و مگیر
 خاصه در هنگام خشم و گفت و گو * می‌کند ظاهر سرت را مو به مو
 چون موکل می‌شود ظلم و جفا * که هویدا کن مرا اے دست و پا
 چون هی‌گیرد گواه سر لگام * خاصه وقت جوش و خشم و انتقام
 ۲۴۶۰ پس همانکس کین موکل می‌کند * تا لواے راز بر صحرا زند
 پس موکلهای دیگر روز حشر * هر تواند آفرید از بهر نشر
 ای بده دست آمد در ظلم و کین * گوهرت پیداست حاجت نیست این
 نیست حاجت شهره گشتن در گزند * بر ضمیر آتشینست واقفند
 نفس تو هر دم بر آرد صد شرار * که ببینیم منم ز اصحاب نار
 ۲۴۶۵ جزو نارم سوی کُلّ خود رور * من نه نورم که سوی حضرت شوم
 همچنان کین ظالم حق ناشناس * بهر گاوی کرد چندین التباس
 او ازو صد گاو بُرد و صد شُر * نفس اینست ای پدر از وی بُر
 نیز روزی با خدا زاری نکرد * یا رَی نامد ازو روزی بدرد
 کای خدا خصم مرا خشنود کن * گر منش کردم زیان تو سود کن
 ۲۴۷۰ گر خطا گشتم دیت بر عاقله است * عاقله جانم تو بودی از آلت
 سنگ می‌نهد باستغفار دُر * این بود انصاف نفس ای جانِ حُر

Heading: Bul. در این دنیا.

(۲۴۶۰) B for کین.

(۲۴۶۴) B پیش تو هر دم.

(۲۴۷۰) H کز خطا. Bul. بر عاقلست.

(۲۴۷۱) AH om. ای, which is suppl. in marg. H.

۲۰۰ مدعی گاو نفس، نُسْت هین . خوبشتن را خواجه کردست و مهین
 آن کُشنه گاو عقل، نُسْت رَو . بر کُشنه گاو تن مُنِکَر مشو
 عقل اسیرست و هی خواهد زحق . روزی بی رنج و نعمت بر طبق
 روزی بی رنج او موقوف چیست . آنک بکشد گاورا کاصل، بدیست
 نفس گوید چون کُشی تو گاو من . زآنک گاو نفس باشد نقش تن
 ۲۰۱ خواجه زاده عقل مانده بی نوا . نفس خونی خواجه گشته و پیشوا
 روزی بی رنج می دانی که چیست . قوت ارواحست و ارزاق نیست
 لیک موقوفست بر قربان گاو . گنج اندر گاو دان ای گنج کاو
 دوش چیزه خورده ام ورنی تمام . دادی در دست فهم تو زمار
 دوش چیزه خورده ام افسانه است . هرچه می آید زپنهان خانه است
 ۲۰۱۵ چشم بر اسباب از چه دوختیم . گر زخوش چشمان گرشم آموختیم
 هست بر اسباب اسبابی دگر . در سبب منگر در آن افکن نظر
 انبیا در قطع اسباب آمدند . معجزات خویش بر کیوان زدند
 بی سبب مر بجزرا بشکافتند . بی زراعت چاش گندم یافتند
 ریگها هم آرَد شد از سعیشان . پشم بُز ابریشم آمد گش کشان
 ۲۰۲ جمله قرآن هست در قطع سبب . عزّ درویش و هلاک بولهب
 مرغ بایلی دو سه سنگ افکند . لشکر زفت حبش را بشکند
 پیل را سوراخ سوراخ افکند . سنگ مرغی کو بیلا پر زند
 دُم گاو کُشنه بر مقتول زن . تا شود زنده همان دم در کفن
 خلق بیریه جهد از جای خویش . خون خود جوید زخون پالای خویش
 ۲۰۲۵ همچنین زاغ قرآن تا تمام . رفض اسبابست و علت والسلام

(۲۰۰۷) Bul. هی جوید زحق.

(۲۰۰۸) A اصل بدیست.

(۲۰۰۹) A باشد نفس تن.

(۲۰۱۰) A om. و.

(۲۰۱۲) BHK گنج کاو as in text.

(۲۰۱۵) H گرشم as in text.

(۲۰۱۸) Bul. پر زراعت.

اقتضای داورئ ربِّ دین * سر بر آرد از ضمیرِ آن و این
 ۲۴۹ کآن فلان چون شد چه شد حالش چه گشت * همچنانک جوشد از گلزار گشت
 جوشش خون باشد آن و جُستِها * خارش دلها و بحث و ماجرا
 چونک پیدا گشت سرِّ کارِ او * مُعجزهٔ داود شد فاش و دوتو
 خاقِ جمله سربِ رهنه آمدند * سر بسجده بر زمینها میزدند
 ما همه کورانِ اصلی بوده ایم * از تو ما صد گون عجایب دیدیم
 ۲۴۹۰ سنگ با تو در سخن آمد شهیر * کز برای غزو طالوت بگیر
 تو بسه سنگ و فلاخن آمدی * صد هزاران مرد را برهم زدی
 سنگهایت صد هزاران پاره شد * هر یکی هر خصم را خون خواره شد
 آهن اندر دستِ تو چون موم شد * چون زیر سازی ترا معلوم شد
 کوهها با تو رسائل شد شکور * با تو میخوانند چون مُقری ز بُور
 ۲۵۰۰ صد هزاران چشمِ دل بگشاده شد * امر تم تو غیبرا آماده شد
 و آن قوی تر زان همه کین دایمست * زندگی بخشی که سَرمد قایمست
 جانِ جملهٔ مُعجزات اینست خود * کو ببخشد مرده را جانِ ابد
 کُشته شد ظالم جهانی زنده شد * هر یکی از نو خدا را بنده شد

بیان آنک نفس آدمی بجای آن خونیت کی مدعی گاو گشته
 بود و آن گاو کشنده عقلست و داود حقست یا شیخ کی
 نایب حقست که بقوت و یاری او تواند ظالم را کشتن
 و توانگر شدن بروزی بی کسب و بی حساب،

نفس خود را کُش جهان را زنده کن * خواجهر را کُشتنست اورا بنده کن

مر خصم را Bul. (۲۴۹۷) و. A om. معجزه A (۲۴۹۲) بحث ماجرا Bul. (۲۴۹۱)

Heading: بروزی حلال Bul. بقوت before که A om. بجای آن A om.

نفس اژدرهاست با صد زور و فن * رُوی شیخِ اورا زُمُرد دیده‌کن
 گر تو صاحبِ گاورا خواهی زبون * چون خرانِ سیخش کن آن سوای حَرون
 ۲۵۵۰ چون بِنَزْدِیکِ ولیّ الله شود * آن زبانِ صدگزش کوتاه شود
 صد زبان و هر زبانش صد لُغَت * زَرْق و کَسَناش نیاید در صفت
 مدعیّ گاوی نفس آمد فصیح * صد هزاران حجت آرد ناصحیح
 شهر را بفریبِ الاّ شاه را * ره نماند زد شه آگاه را
 نفس را نسبیح و مُصَحَف در بین * خنجر و شمشیر اندر آستین
 ۲۵۵۵ مصحف و سالوسِ او باور مکن * خویش با او همسر و همسر مکن
 سوے حَوْضَت آورد بهر وضو * و اندر اندازد ترا در قعرِ او
 عقل نورانی و نیکو طالبست * نفسِ ظلمانی بِرُو چون غالبست
 زَانِکِ او در خانه عقلِ تو غریب * بر درِ خود سگ بود شیر مهیب
 باش تا شیران سوی بیشه روند * وین سگانِ کور آنجا بگروند
 ۲۵۶۰ مکر نفس و تن نداند عامِ شهر * او نگردد جز بوحیّ الْقَلْبِ قهر
 هر که جنسِ اوست یارِ او شود * جز مگر داود کو شیخت بود
 کو مبدلِ گشت و جنسِ تن نماند * هر کرا حق در مقامِ دل نشاند
 خلق جمله علّی‌اند از کین * یارِ علّت می‌شود علّت یقین
 هر خسی دعویّ داودے کند * هر که بی تمیز کف در وی زند
 ۲۵۶۵ از صیادی بشنود آوازِ طیر * مرغِ ابله می‌کند آن سوے سیر
 نُقْدرا از نقلِ شناسد غویست * هین ازو بگریز اگر چه معنویست
 رسته و بر بسته پیشِ او یکبست * گر یقین دعوی کند او در شکبست
 این چنین کس گر ذکی مطلق است * چو نش این تمیز نبود احمق است
 هین ازو بگریز چون آهو ز شیر * سوی او مشتاب ای دانا دلیر

نفسِ ظلمانی K (۲۵۵۷)

. کَانَ شیخت BK Bul. که شیخت A (۲۵۶۱)

و. Bul om. (۲۵۶۲)

کشف این نه از عقل کارافزا بود * بندگی کن تا ترا پیدا شود
 بند معقولات آمد فلسفی * شهسوار عقل آمد صفی
 عقل عقلت مغز و عقل نُست پوست * معدّ حیوان همیشه پوست جوست
 مغزجوی از پوست دارد صد ملال * مغز نغزانهرا حلال آمد حلال
 ۲۵۲۰ چونک فشر عقل صد برهان دهد * عقل کل گی گام بی ایقان نهد
 عقل دفترها کند یکسر سیاه * عقل عقل آفاق دارد پُر زماه
 از سیاهی وز سپیده فارغست * نور ماهش بر دل و جان بازغست
 این سیاه و این سپید ار قدر یافت * زان شب قدرست کاختروار تافت
 قیمت همیان و کیسه از زرست * بی ززر همیان و کیسه آبترست
 ۲۵۲۵ همچنانک قدر تن از جان بود * قدر جان از پرتو جانان بود
 گر بدی جان زنده بی پرتو کنون * هیچ گفتمی کافرانرا میتون
 هین بگو که ناطقه جو می کند * تا بقرنی بعد ما آبی رسد
 گرچه هر قرنی سخن آری بود * لیک گفت سالفان یاری بود
 نی که هم تورایت و انجیل و زبور * شد گواه صدق قرآن ای شکور
 ۲۵۳۰ روزی بی راج جو و بی حساب * کز بهشت آورد جبریل سب
 بلک رزقی از خداوند بهشت * بی صداع باغبان بی رنج رگشت
 زانک نفع نان در آن نان داد اوست * بدهدت آن نفع بی توسط پوست
 ذوق پنهان نقش نان چون سفره ایست * نان بی سفره ولی را بهره ایست
 رزق جانی گی بری با سعی و جست * جز بعدل شیخ کو داود نُست
 ۲۵۳۵ نفس چون با شیخ بیند گام تو * از بُن دندان شود او رام تو
 صاحب آن گاو رام آنگاه شد * کز دم داود او آگاه شد
 عقل گاهی غالب آید در شکار * بر سگ نفست که باشد شیخ یار

مغز نغز آن را H. مغز جو. Bul. (۲۵۲۹)

بیزر آن همیان Bul. (۲۵۲۴)

بی حسیب Bul. (۲۵۴۰)

گفت رَحْمَت چيست کَانجا اسمِ حق * سود کرد اینجا نبود آنرا سَبَق
 آن هَان رنجست و این رنجی چرا * او نشد این را و آنرا شد دوا
 گفت رنجِ احمقی قهرِ خداست * رنج و کوری نیست قهر آن ابتلاست
 ابتلا رنجیست کَان محم آورد * احمقی رنجیست کَان زخم آورد
 آنچ داغِ اوست مهر او کرده است * چاره بر وی نیارد بُرد دست
 زَا حَقْمَان بگریز چون عیسی گریخت * صحبتِ احمق بسی خونها که ریخت
 اندک اندک آبرا دزدد هوا * دین چنین دزدد هر احمق از شما
 گرمیت را دزدد و سرده دهد * همچو آن کو زیر کون سنگی نهد
 آن گریز عیسی فی از بیم بود * ایمنست او آن بی تعلیم بود
 زَمهریر امر پُر کند آفاق را * چه غم آن خورشید با اِشراق را

قصّه اهل سبا و حماقت ایشان و اثر ناکردن نصیحت

انبیا در احمقان،

یادِ آمد قصّه اهلِ سبا * کز تم احمق صباشان شد وَا
 آن سبا ماند بشهرِ بس کلان * در فسانه بشنوی از کودکان
 کودکان افسانه ها می آورند * دَرَج در افسانه شان بس سر و پند
 هزلها گویند در افسانه ها * گنج می جو در همه ویرانه ها
 بود شهری بس عظیم و مه ولی * قدر او قدر سگره بیش فی
 بس عظیم و بس فراخ و بس دراز * سخت زفت زفت اندازه پیاز
 مردم ده شهر مجموع اندرو * لیک جمله سه تن ناشسته رو

رنج کوری Bul. (۲۵۹۲) چرا for حذا A (۲۵۹۱)

بر اشراف را Bul. (۲۵۹۶) خونها بر ریخت Bul. (۲۵۹۵)

Heading: B رجوع بقصّه corr. to نصیحت ایشان A. بر احمقان Bul.

زفت و زفت Bul. (۲۶۰۵) از همه Bul. (۲۶۰۲) بشهری Bul. (۲۶۰۱)

گر بختن عیسی علیه السلام فراز کوه از احمقان،

۲۰۷۰ عیسیٰ مَرِّمَ بکوهی می‌گر بخت * شیر گوی خون او می‌خواست رنجت
 آن یکی در پی دوید و گفت خَیَر * در پیت کس نیست چه گریزی چو طیر
 با شتاب او آنچنان میناخت جُفت * کز شتاب خود جواب او نگفت
 یلک دو میدان در پی عیسی براند * پس بجِدِّ جِدِّ عیسی را بخواند
 کز بی مَرَضَاتِ حق یلک لحظه بیست * که مرا اندر گریزت مشکلیست
 ۲۰۷۵ از کی این سو می‌گریزی ای کریم * فی پیت شیر و نه خصم و خوف و بیم
 گفت از احمق گریزانم برو * می‌رهانم خویش را بندم مشو
 گفت آخر آن مسیحا فی توی * که شود کور و کر از تو مُستوی
 گفت آری گفت آن شه نیستی * که فسون غیبرا مأویستی
 چون بخوانی آن فسون بر مرده * بر جهد چون شیر صید آورده
 ۲۰۸۰ گفت آری آن منم گفتا که تو * فی زرگل مرغان کنی ای خوب‌رو
 گفت آری گفت پس ای روح پاک * هرچه خواهی می‌کنی از کیست باک
 با چنین برهان که باشد در جهان * که نباشد مرترا از بندگان
 گفت عیسی که بذات پاک حق * مُبدِعِ تن خالق جان در سبق
 حُرمت ذات و صفات پاک او * که بود گردون گریبان چاک او
 ۲۰۸۵ کان فسون و اسم اعظم را که من * بر کر و بر کور خواندم شد حسن
 بر گم سنگین بخواندم شد شکاف * خرقه را بدرید بر خود تا بناف
 بر تن مرده بخواندم گشت حی * بر سر لاشی بخواندم گشت شی
 خواندم آنرا بر دل احمق بود * صد هزاران بار و درمانی نشد
 سنگ خارا گشت و زان خو بر نگشت * ریگ شد کز وی نروید هیچ گشت

ای مسیحا B (۲۰۷۷)

(۲۰۸۸) A seems to have read *دل احمق بود* originally, but a corrector has altered *بود* to *سنود* (شنود). A درمانی نبود.

نك پياپی کاروانها مُقننی . زین شکافِ دَر که هست آن مُخنی
بر دَر ار جوی نیابی آن شکاف . سخت ناپیدا وزو چندین زفاف

شرح آن کور دوربین و آن کرّ تیزشنو و آن برهنه درازدامن،

کرّ امل را دان که مرگِ ما شنید * مرگِ خود نشنید و نقلِ خود ندید
حرص ناپیاست بیند موبموب * عیبِ خلقان و بگوید کو بکو
۲۶۲۰ عیبِ خود يك ذره چشمِ کورِ او * می‌نیند گرچه هست او عیبِ جو
عُور می‌ترسد که دامانش بُرند * دامنِ مردِ برهنه گی درند
مردِ دنیا مفلس است و ترسناک * هیچ اورا نیست از دزدانش باك
او برهنه آمد و عریان رود * وز غمِ دزدش جگر خون میشود
وقتِ مرگش که بود صد نوحه پیش * خند آید جانش را زین ترسِ خویش
۲۶۲۵ آن زمان داند غنی کش نیست زر * هم ذکِ داند که بُد او بی‌هنر
چون کنارِ کودکی پُر از سفال * کو بر آن لرزان بود چون ربِّ مال
گر ستانی پارهٔ گریان شود * پاره گر بازش دهی خندان شود
چون نباشد طفل را دانش دثار * گریه و خندش ندارد اعتبار
مختم چون عاریت را ملک دید * پس بر آن مالِ دُرُوغین می‌طپید
۲۶۳۰ خواب می‌بیند که اورا هست مال * ترسد از دزدی که برآید جوال
چون ز خوابش بر جهانگوش کش * پس ز ترسِ خویش تسخر آیدش
همچنان لرزانی این عالمان * که بُودشان عقل و علم این جهان

Heading: Suppl. in marg. H.

وز دزدانش B (۲۶۲۲) . بیند کو بکو A . عیبِ خلقان را بگوید Bul. (۲۶۲۱)

and so corr. in H. که او بد بی هنر BK Bul. (۲۶۲۵) . زین خله خویش A (۲۶۲۴)

در آن مال A . مُلک دید H (۲۶۲۹) . خندش B (۲۶۲۸) , and so corr. in H.

ترسانی این عالمان B (۲۶۴۲) . پس بر ترس خویش Bul. (۲۶۴۱)

اندرو خلق و خلایق بی شمار * لیک آن جمله سه خام پخته خوار
 جان ناکرده بجانان تاختن * گر هزارانست باشد نیم تن
 آن یکی بس دُورین و دید کور * از سلیمان کور و دید پای مور
 ۲۶۱۰ و آن دگر بس تیز گوش و سخت کر * گنج در وی نیست یک جو سنگ زر
 و آن دگر غور و برهنه لاشه باز * لیک دامنه های جامه او دراز
 گفت کور اینک سپاهی می رسند * من همی بینم که چه قومنند و چند
 گفت کر آری شنودم بانگشان * که چه می گویند پیدا و نهان
 آن برهنه گفت ترسان زین منم * که بپرند امر درازی دامنم
 ۲۶۱۵ کور گفت اینک بنزدیک آمدند * خیز بگریزم پیش از زخم و بند
 کر همی گوید که آری مشغله * می شود نزدیکتر یاران هله
 آن برهنه گفت آوه دامنم * از طمع بپرند و من ناایمنم
 شهر را هشتند و بیرون آمدند * در هزیمت در دهی اندر شدند
 اندر آن ده مرغ فرسه یافتند * لیک ذره گوشت بر وی نه نژند
 ۲۶۲۰ مرغ مرده خشک وز زخم کلاغ * استخوانها زار گشته چون بناغ
 زان همی خوردند چون از صید شیر * هر یکی از خوردنش چون پیل سیر
 هر سه زان خوردند و بس فربه شدند * چون سه پیل بس بزرگ و مه شدند
 آنچنان کر فربهی هر یک جوان * در نگنجیدی ز زفتی در جهان
 با چنین گیزی و هفت اندام زفت * از شکاف در برون جستند و رفت
 ۲۶۲۵ راه مرگ خلق ناپیدا رهست * در نظر ناید عجایب مخربست

و در وی B دیگر. A (۲۶۱۰). هزارانند Bul. (۲۶۰۸). و. A om. (۲۶۰۷).

بپرد Bul. (۲۶۱۴). شنیدم Bul. (۲۶۱۲). و لاشه باز Bul. دیگر A (۲۶۱۱).

A in second hemistich: در هزیمت در دهی اندر شدند. In AH vv. ۲۶۱۵

and ۲۶۱۶ are transposed.

در وی K Bul. (۲۶۱۶). A om. (۲۶۱۸). A om. (۲۶۱۷).

با چنین کبری A (۲۶۲۴). آنچنان از A (۲۶۲۲). بناغ K Bul. (۲۶۲۰).

در نظر ناید که آن بیجا رهست BK Bul. (۲۶۲۵).

بس که می افتاد از پُری نثار * تنگ می شد معبر ره بر گذار
 ۲۶۶۰ آن نثار میوه ره را می گرفت * از پُری میوه ره رو در شگفت
 سله بر سر در درختانشان * پُر شده ناخواست از میوه فشان
 باد آن میوه فشاند نی کسی * پُر شدی ز آن میوه دامنها بسی
 خوشه های زفت تا زیر آمد * بر سر و روی رونک می زده
 مرد گلخن تاب از پُری زر * بسته بودی در میان زرین کمر
 ۲۶۶۵ سگ گلیجه کوفتی در زیر پا * نخمه بودی گرگ صحرا از نوا
 گشته این شهر و ده از دزد و گرگ * بُز نترسیده هم از گرگ سترگ
 گر بگویم شرح نعمتهای قوم * که زیادت می شد آن یوما یوم
 مانع آید از سخنه های موم * انبیا بردند امر فاستقم

آمدن پیغامبران از حق بنصیحت اهل سبا،

سبزه پیغمبر آنجا آمدند * گمراهان را جمله رهبری شدند
 ۲۶۷۰ که هله نعمت فزون شد شکر کو * مرکب شکر از بخسید حر کو
 شکر منعم واجب آید در خرد * ورنه بگشاید در خشم ابد
 هین کرم بینید و این خود کس کند * کز چنین نعمت بشکری بس کند
 سر بیخشد شکر خواهد سجد * پا بیخشد شکر خواهد قعد
 قوم گفته شکر مارا بُرد غول * ما شدیم از شکر وز نعمت ملول
 ۲۶۷۵ ما چنان پُرمرده گشتیم از عطا * که نه طاعتان خوش آید نه خطا
 ما نمی خواهیم نعمتها و باغ * ما نمی خواهیم اسباب و فراغ
 انبیا گفتند در دل علنیست * که از آن در حق شناسی آفتیست

و. A om. (۲۶۶۴)

Bul. یوما فیوم (۲۶۶۷)

از. K om. Heading:

پیغامبر ABHK (۲۶۶۹)

Bul. اسباب فراغ (۲۶۷۶)

از پی، این عاقلانِ ذو فنون * گفت ایزد در نبی لا یَعْلَمُونَ
 هر یکی ترسان ز دزدی کسی * خویشتن را علم پندارد بسی
 گوید او که روزگار می‌برند * خود ندارد روزگار سودمند^{۲۶۴۵}
 گوید از کارم بر آوردند خلق * غرقِ بیکاریست جانش نا بخلق
 غور ترسان که منم دامن کشان * چون رهانم دامن از چنگالشان
 صد هزاران فصل داند از علوم * جانِ خود را می‌نداند آن ظلم
 داند او خاصیتِ هر جوهری * در بیانِ جوهرِ خود چون خری
 که هی دانم یَجُوز و لا یَجُوز * خود ندانی تو یَجُوزی یا عَجُوز^{۲۶۵۰}
 این روا و آن ناروا دانی و لیک * تو روا یا ناروا پی بین تو نیک
 قیمتِ هر کاله می‌دانی که چیست * قیمتِ خود را ندانی احمقست
 سعدها و نحسها دانسته * ننگری تو سعدی یا ناشسته
 جانِ جمله علمها اینست این * که بدانی من یکم در یوم دین
 آن اُصول دین بدانستی تو لیک * بنگر اندر اصلِ خود گر هست نیک^{۲۶۵۵}
 از اُصولیت اُصولِ خویش به * که بدانی اصلِ خود ای مردِ مه

صفت خرمی شهر اهل سبا و ناشکری ایشان،

اصلشان بد بود آن اهلِ سبا * می‌رمیدند ز اسبابِ لقا
 دادشان چندان ضیاع و باغ و راغ * از چپ و از راست از بهر فراغ

خاصیتی A (۲۶۴۹). فضل. ABK Bul. (۲۶۴۸).

ای عجز Bul. بحوری یا عجز A (۲۶۵۰).

نگری سعدی تو BK Bul. (۲۶۵۲). For the metre cf. note on v. ۱۷۱۹. After this verse AH add (cf. v. ۲۵۰۲):

جان جمله علمها اینست خود * کو بیخشد جمله را جان ابد

از اصول AB (۲۶۵۵).

Heading: A om. شهر.

تا که آن کهنه بر آرد برگِ نو * بشکُفاند کهنه صد خوشه زگو
 ۲۷۰۰ ما طیبانیم شاگردانِ حق * بحرِ قُلُومِ دید مارا فَاَنْفَلَقْ
 آن طیبانِ طبیعت دیگرند * که بَدِل از راهِ نبضِ بَنگَرند
 ما بَدِل بی واسطه خوش بَنگَریم * کز فراست ما بعالی مَنظَریم
 آن طیبانِ غذا اند و ثمار * جانِ حیوانی بدیشان استوار
 ما طیبانِ فعالیم و مَفال * مَلْهِمِ ما پرتو نورِ جلال
 ۲۷۰۵ کین چنین فعلی ترا نافع بود * وَاَنْجَنانِ فعلی زَرَه قاطع بود
 این چنین قوی ترا پیش آورد * وَاَنْجَنانِ قوی ترا نبش آورد
 آن طیبانرا بود بَوَلِی دلیل * وین دلیل ما بود وَحْیِ جلیل
 دست مُزدی می نخواستیم از کسی * دست مُزدِ ما رسد از مَقْدِسی
 هین صلا بیمارِئِ ناسُورِرا * داروے ما یِک یِک رنجورِرا

معجزه خواستن قوم از پیغامبران،

۲۷۱۰ قوم گفتند اے گروه مدعی * کُو گواه علمِ طبّ و نافع
 چون شما بسته هین خواب و خورید * همچو ما باشید درِیه می چرید
 چون شما در دامِ این آب و گِلید * گی شما صَبَادِ سِمرغِ دِلید
 حُبِّ جاه و سَرَوَری دارد بر آن * که شمارد خویش از پیغامبران
 ما نخواهیم این چنین لاف و دروغ * کردن اندر گوش و افتادن بدوغ

(۲۶۹۹) H از کهنه نو. A از کهنه برگ نو. with بروید suppl. above. AB Bul.

بشکند آن کهنه. (۲۷۰۰) Bul. و شاگردان.

(۲۷۰۵) Bul. نافع شود. (۲۷۰۷) B om.

(۲۷۰۸) BK Bul. رسد از حق بی. (۲۷۱۰) Bul. om. و.

(۲۷۱۱) In A و is written before در ده, above the line.

(۲۷۱۲) A حُبّ و جاه. ABHK پیغامبران.

(۲۷۱۴) A افتادن و. A om. گفت و دروغ.

نعمت از وے جملگی عِلّت شود * طُعمه در بیمار گی قوّت شود
 چند خوش پیش تو آمد ای مُصر * جمله ناخوش گشت و صاف او گدیر
 ۲۶۸۰ تو عدوّ این خوشبها آمدے * گشت ناخوش هرچه در وی کف زدی
 هرکه او شد آشنا و یارِ تو * شد حقیر او خوار در دیدارِ تو
 هرکه او بیگانه باشد با تو هم * پیش تو او بس مه است و محترم
 این هم از تأثیرِ آن بیمارِست * زهرِ او در جمله جُفتان سارِست
 دفعِ آن عِلّت بیاید کرد زود * که شکر با آن حَدَث خواهد نمود
 ۲۶۸۵ هر خوشی کاید بتو ناخوش شود * آب حیوان گر رسد آتش شود
 کیمیای مرگ و جسکست آن صفت * مرگ گردد زان حیات عاقبت
 بس غذایی که زوی دل زنده شد * چون بیامد در تن تو گند شد
 بس عزیزی که بنارِ اشکار شد * چون شکارت شد بر تو خوار شد
 آشنایی عقل با عقل از صفا * چون شود هر دم فزون باشد و لا
 ۲۶۹۰ آشنایی نفس با هر نفسِ پست * تو یقین می دان که دم کم ترست
 زانک نفسِ گِردِ عِلّت می تند * معرفت را زود فاسد می کند
 گر نخواهی دوست را فردا نفیر * دوستی با عاقل و با عقل گیر
 از سمومِ نفس چون با عِلّی * هرچ گیری تو مرض را آلتی
 گر بگیری گوهری سنگی شود * و ر بگیری مِهَرِ دل جنگی شود
 ۲۶۹۵ و ر بگیری نکتۀ بَکری لطیف * بعدِ دَرَکَت گشت بی ذوق و کثیف
 که من این را بس شنیدم کهنه شد * چیزِ دیگر گو بجز آن ای عَضُد
 چیزِ دیگر تازه و نو گفته گیر * باز فردا زان شوی سیر و نفیر
 دفعِ عِلّت کن چو عِلّت خو شود * هر حدیثی کهنه پشت نو شود

کف در وی A Bul. (۲۶۸۰) . پیش تو آید Bul. (۲۶۷۹)

هر دم کمترست Bul. (۲۶۹۰) . و لا K (۲۶۸۹) . بس پست B (۲۶۸۲)

کثیف و before A om. و لطیف Bul. . بکر K Bul. (۲۶۹۵)

حدیث B Bul. (۲۶۹۸)

هر رسول شاه باید جنس او * آب و گل گو خالق افلاك گو
 مغز ۲۷۳۵ مغز خمر خوردیم تا ما چون شما * پشه را داربم همراز هما
 گو هما گو پشه گو گل گو خدا * زافتاب چرخ چه بود ذره را
 این چه نسبت این چه پیوندی بود * تا که در عقل و دماغی در رود

حکایت خرگوشان که خرگوشی را برسالت پیش پیل فرستادند
 که بگو که من رسول ماه آسمانم پیش تو که ازین چشمه آب
 حذر کن چنانک در کتاب کلیله تمام گفته است،

این بدان ماند که خرگوشی بگفت * من رسول ماهر و با ماه جفت
 کز رمه پیلان بر آن چشمه زلال * جمله نخچیران بدند اندر وبال
 جمله محروم و زخوف از چشمه دور * حیلۀ کردند چون کم بود زور ۲۷۴۰
 از سر که بانگ زد خرگوش زال * سوی پیلان در شب غره هلال
 که بیا رابع عشر ای شاه پیل * تا درون چشمه یابی این دلیل
 شاه پیلان من رسول پیش بیست * بر رسولان بند و زجر و خشم نیست
 ماه می گوید که اے پیلان روید * چشمه آن ماست زین یکسو شوید
 ورنه من نان کور گردانم ستم * گفتم از گردن برون انداختم ۲۷۴۵
 ترك این چشمه بگوید و روید * تا ز زخم تیغ مه ایمن شوید
 نك نشان آنست کاند در چشمه ماه * مضطرب گردد ز پیل آب خواه
 آن فلان شب حاضر آ ای شاه پیل * نا درون چشمه یابی زین دلیل

. تا کی A (۲۷۳۷)

Heading: A که بگو من که رسول. In H برسالت is suppl. in marg. A

. شاه پیلان AK (۲۷۴۳)

. تا ز زخم تیغ مه ایمن شوید A in second hemistich (۲۷۴۴)

. تیغ من A om. K Bul. (۲۷۴۶) A om. (۲۷۴۵)

۲۷۱۵ انبیا گفتند کین زان علتست * مایه کورے حجاب رؤنست
 دعوی مارا شنیدیت و شما * می بینید این گهر در دست ما
 امنحانست این گهر مر خلق را * ماش گردانیم گرد چشمها
 هرکه گوید کوگوا گفتش گواست * کو نی بیند گهر حبس عماست
 آفتابی در سخن آمد که خیز * که بر آمد روز بر جه کم ستیز
 ۲۷۲۰ تو بگویی آفتابا کوگواه * گویدت ای کور از حق دید خواه
 روز روشن هرکه او جوید چراغ * عین جستن کوریش دارد بلاغ
 و نه نمی گمانی برده * که صباحست و تو اندر پرده
 کوری خود را مکن زین گفت فاش * خامش و در انتظار فضل باش
 در میان روز گفتن روز کو * خویش رسوا کردنست ای روزجو
 ۲۷۲۵ صبر و خاموشی جذوب رحمتست * وین نشان جستن نشان علتست
 اَنْصِتُوا یپذیر تا بر جان تو * آید از جانان جزای اَنْصِتُوا
 گر نخواهی نکس پیش این طیب * بر زمین زن زر و سرا ای لیب
 گفت افزون را تو بفروش و بخر * بذل جان و بذل جاه و بذل زر
 تا ثناء تو بگوید فضل هو * که حسد آرد فلک بر جاه تو
 ۲۷۳۰ چون طیبانرا نگه دارید دل * خود ببینید و شوید از خود خجل
 دفع این کوری بدست خلق نیست * لیک اکرام طیبان امر هدیست
 این طیبانرا بجان بند شوید * نا بمشک و عنبر آگنه شوید

متهم داشتن قوم انبیارا،

قوم گفتند این همه زرقست و مکر * گی خدا نایب کند از زید و بکر

فاش گردانیم Bul. (۲۷۱۷) . شنیدید Bul. (۲۷۱۶)

(۲۷۱۸) A حنس عماست , and so H, in which the middle letter has a point both above and below. B چشمش عماست .

که خدا AB (۲۷۲۲) . نشان عافیتست A (۲۷۲۵) . ورنی دانی B (۲۷۲۲)

یا مگر مرده تراشیده شاست * پشه زنده تراشیده خداست
 عاشقِ خویشید و صنعت کردِ خویش * دُمِ ماران را سَرِ مارست کیش
 فی در آن دُمِ دولتی و نعمتی * فی در آن سَرِ راحتی و لذتی
 ۲۷۷. گردِ سرگردان بود آن دُمِ مار * لایقند و در خورند آن هر دو یار
 آن چنان گوید حکیم غزنوی * در الهی نامه خوش گر بشنوی
 کمر فضولی کن تو در حکمِ قدر * در خور آمد شخصِ خر با گوشِ خر
 شد مناسب عُضْوُها و اِبدانِها * شد مناسب وصفِها با جانِها
 وصفِ هر جانی تناسب باشدش * بی گمان با جان که حق بتراشدش
 ۲۷۷۵ چون صفت با جان قرین کردست او * پس مناسب دانش همچون چشم و رُو
 شد مناسب وصفِها در خوب و زشت * شد مناسب حرفِها که حق نبشت
 دیک و دل هست یَتَنَ اِصْبَعَيْنِ * چون قلم در دستِ کاتب ای حُسین
 اصْبَعِ لطفست و قهر و در میان * کَلِّکِ دل با قبض و بسطی زین بَنان
 اے قلم بنگر گر اِجلالِیستی * که میانِ اِصْبَعَيْنِ کیستی
 ۲۷۸. جمله قصد و جُبُشت زین اصبع است * فرقی تو بر چار راه مَجْمَع است
 این حُرُوفِ حالِها از نسخِ اوست * عزم و فسخت هم زعزم و فسخِ اوست
 جز نیاز و جز تضرع راه نیست * زین تَقَلُّبِ هر قلم آگاه نیست
 این قلم داند ولی بر قدرِ خود * قدرِ خود پیدا کند در نیک و بد
 آنچه در خرگوش و پیل آویختند * تا ازل را با حیل آمیختند

بیان آنک هر کس را نرسد مثل آوردن خاصه در کار الهی،

۲۷۸۵ گی رسد تان این مَثَلِها ساختن * سوی آن درگاهِ پاك انداختن

(۲۷۶۸) A عاشقِ خویشند. (۲۷۷۱) BK Bul. and so corr. in H. مگر خوش بشنوی.

(۲۷۷۲) Bul. گوشِ خر با شخصِ خر. (۲۷۷۶) B نوشت. (۲۷۷۷) A apparently

آن نسخِ اوست B. حالِها (۲۷۸۱) Bul. اصْبَعین لطفست. (۲۷۷۸) Bul. دیکِ دل.

(۲۷۸۵) In Bul. this verse precedes the Heading.

چونك هفت و هشت از مه بگذرید * شاه پیل آمد ز چشمه می چرید
 ۲۷۵۰ چونك زد خرطوم پیل آن شب در آب * مضطرب شد آب و مه کرد اضطراب
 پیل باور کرد از وے آن خطاب * چون درون چشمه مه کرد اضطراب
 ما نه زان پیلان گولیم ای گروه * كه اضطراب ماه آردمان شكوه
 انبیا گفتند آوه پند جان * سخت تر کرد ای سفیهان بدتان

جواب گفتن انبیا طعن ایشانرا و مثل زدن ایشانرا،

ای دریغا كه دو در رنجتان * گشت زهر قهر جان آهنتان
 ۲۷۵۵ ظلمت افزود این چراغ آن چشمرا * چون خدا بگماشت پرده خشمرا
 چه رئیسی جست خواهیم از شما * كه ریاستان فروست امر شما
 چه شرف یابد ز کشتی بحر دُر * خاصه کشتی ز سرگین گشته پُر
 ای دریغ آن دیده کور و کبود * آفتابی اندرو ذره نمود
 زادی كه بود بی مثل و ندید * دیده ابلیس جز طینی ندید
 ۲۷۶۰ چشم دیوانه بهارش دے نمود * زان طرف جنید کورا خانه بود
 ای بسا دولت كه آید گاه گاه * پیش بی دولت بگردد او ز راه
 ای بسا معشوق کاید ناشناخت * پیش بدبختی نداند عشق باخت
 این غلطیه دیده را حرمان ماست * وین مقلب قلب را سو القضاست
 چون بت سنگین شمارا قبله شد * لعنت و کورے شمارا ظلمه شد
 ۲۷۶۵ چون بشاید سنگتان انباز حق * چون نشاید عقل و جان همراز حق
 پشه مرده همارا شد شریك * چون نشاید زند همراز ملک

کاضطراب AB Bul. (۲۷۵۲) هفت و هفت AB Bul. (۲۷۴۹)

(۲۷۵۴) In Bul. this verse comes after the Heading.

Heading: H om. طعن.

(۲۷۶۲) After this verse Bul. adds:

احمقانرا اینچنین حرمان چراست * می نسازد گمراهانرا راه راست

حکایت آن دزد که می‌پرسیدندش که چه می‌کنی نیم‌شب در
بن این دیوار گفت دهل می‌زنم،

این مثل بشنو که شب دزدی عنید * در بُن دیوار حفره می‌برید
۲۸۰۰ نیم‌پیدارے که او رنجور بود * طَقَطِ آهسته‌اش را می‌شنود
رفت بر بام و فرود آویخت سر * گفت اورا در چه کاری ای پدر
خیر باشد نیم‌شب چه می‌کنی * تو کی گفتا دهل زن ای سنی
در چه کاری گفت می‌کوم دهل * گفت گو بانگ دهل ای بوسل
گفت فردا بشنوی این بانگ را * نعره یا حسرتا وایلتا
۲۸۰۵ آن دروغست و کثر و بر ساخته * سر آن کثرا تو هر نشاخته

جواب آن مثل که منکران گفتند از رسالت خرگوش
پیغام پیل از ماه آسان،

سر آن خرگوش دان دیو فضول * کی بپیش نفس تو آمد رسول
تا که نفس گول را محروم کرد * ز آب حیوانی که از وی خضر خورد
بازگونه کرده معنیش را * کفر گفتی مستعد شو نیش را
اضطراب ماه گفتی در زلال * که بترسانید پیلانرا شغال
۲۸۱۰ قصه خرگوش و پیل آری و آب * خشیت پیلان زه در اضطراب
این چه ماند آخر ای کوران خام * با مپی که شد زبوش خاص و عام
چه مه و چه آفتاب و چه فلك * چه عقول و چه نفوس و چه ملک

Heading: H om. که before. A در بن آن. Bul. درین بن. B om. این.

که آن دزدی A (۲۷۹۹)

Heading: A om. مثل and گفتند از. Bul. به پیغام.

Bul. بترسانند (۲۸۰۹)

Bul. (۲۸۱۲) عقول و چه نفوس.

آن مثل آوردن آن حضرتست * که بعلم سرّ و جهر او آینست
 تو چه دانی سرّ چیزی تا نوکل * یا بزلفی با برُخ آری مثل
 موسی آنرا عصا دید و نبود * ازدها بُد سرّ او لب می‌گشود
 چون چنان شاهی نداند سرّ چوب * تو چه دانی سرّ این دام و حُبوب
 ۲۷۹۰ چون غلط شد چشم موسی در مثل * چون کند موشی فضولی مُدْخَل
 آن مثال ترا چو ازدرها کند * تا پاسخ جزو جزوت برگردد
 این مثال آورد ابلیس لعین * تا که شد ملعون حق تا یوم دین
 این مثال آورد قارون از لجاج * تا فرو شد در زمین با تخت و تاج
 این مثال ترا چو زاغ و بوم دان * که ازیشان پست شد صد خاندان

مثلا زدن قوم نوح باستهزا در زمان کشتی ساختن،

۲۷۹۵ نوح اندر بادیه کشتی بساخت * صد مثل‌گو از پی نَسْخَر بناخت
 در بیابانی که چاه آب نیست * می‌کند کشتی چه نادان ابله‌یست
 آن یکی می‌گفت ای کشتی بتاز * و آن یکی می‌گفت پَرش هم بساز
 او همی‌گفت این بفرمان خداست * این بچُرکها نخواهد گشت کاست

این مثال ترا A (۲۷۹۱)

بر زمین A (۲۷۹۲)

After this verse Bul. adds: و ابله‌یست B. آب چاه Bul. (۲۷۹۶)

آن یکی گفتا دمش کثر بد ورا * و آن دگر گفت پای او معوج چرا
 و آن دگر گفت انبُود مثک نهی * خر آخر دید آنرا خرگهی

یکی for دگر A in second hemistich (۲۷۹۷)

صَدَّقُوهُمْ هُمْ بُدُورَ زَاهِرَةٍ * قَبْلَ أَنْ يَلْفُوكُمْ بِالسَّاهِرَةِ
 صَدَّقُوهُمْ هُمْ مَصَائِجُ الدُّجَى * أَكْرَمُوهُمْ هُمْ مَفَائِجُ الرِّجَا
 صَدَّقُوا مَنْ لَيْسَ يَرْجُو خَيْرَكُمْ * لَا تَضِلُّوا لَا تَضُدُّوا غَيْرَكُمْ
 پاری گویم هین تگازی بیل * هندوی آن تړك باش ای آب و گل
 هین گواههای شاهان بشنوید * بگرویدند آسمانها بگروید ^{۲۸۴۰}

معنی حزم و مثال مرد حازم،

یا بحالِ اوّلینان بشگرید * یا سوی آخر بحزی در پَرید
 حزم چه بود در دو تدبیر احتیاط * از دو آن گیری که دُورست از خُباط
 آن یکی گوید درین ره هفت روز * نیست آب و هست ریگ پای سوز
 آن دگر گوید دروغست این بران * که بهر شب چشمه بینی روان
 حزم آن باشد که برگیری تو آب * تا رهی از ترس و باشی بر صواب ^{۲۸۴۵}
 گر بود در راه آب این را بریز * ورنباشد وای بر مرد ستیز
 ای خلیفه زادگان دادی کنید * حزم بهر روز مبعادی کنید
 آن عدوی کز پدرتان کین کشید * سوی زندانش زعلّین کشید
 آن شه شطرنج دل را مات کرد * از بهشتش سُخره آفات کرد
 چند جا بندش گرفت اندر نبرد * تا بگشتی در فگندش روی زرد ^{۲۸۵۰}
 این چنین کردست با آن پهلوان * سست سستش منگرید ای دیگران
 مادر و بابای مارا آن حَسود * تاج و پیرایه بچالاکی ربود
 کردشان آنجا برهنه و زار و خوار * سالها بگریست آدم زار زار

آب گل A (۲۸۴۹) . یرجوا AB (۲۸۴۸) . يُلْفُوكُمْ H (۲۸۴۶)

Heading: AH مردم حازم.

و پای سوز A (۲۸۴۲) . اوّلینان A (۲۸۴۱)

در صواب Bul. (۲۸۴۵) . این بدان AH (۲۸۴۴)

زار خوار A (۲۸۵۲) . دیگران for پهلوان A (۲۸۵۱)

آفتاب آفتاب آفتاب * این چه می گویم مگر هستم بخواب
صد هزاران شهر را خشمِ شهبان * سرنگون کردست ای بد گمراهان
کوه بر خود می شکافت صد شکاف * آفتابی چون خراسی در طواف^{۲۸۱۵}
خشم مردان خشک گرداند سحاب * خشم دها کرد عالمها خراب
بنگرید ای مردگان بی حنوط * در سیاست گاه شهرستان لوط
پیل خود چه بود که سه مرغ پُران * کوفتند آن پیلکانرا استخوان
اضعف مرغان ابایلیست و او * پیل را بپذیرد و نپذیرد رفو^{۲۸۲۰}
کیست کو نشنید آن طوفانِ نوح * یا مُصافٍ لشکرِ فرعون و رُوح
روحشان بشکست و اندر آب ریخت * ذره ذره ایشان بر می گسیخت
کیست کو نشنید احوالِ نهود * وَاَنْكَ صَرَصِر عادیانرا می ربود
چشم باری در چنان پیلان گشا * که بُدندی پیلکش اندر وغا
آنچنان پیلان و شاهانِ ظلوم * زیرِ خشمِ دل همیشه در رُجوم^{۲۸۲۵}
تا ابد اندر ظلمتی در ظلمتی * می روند و نیست غوثی رحمتی
نامِ نیک و بد مگر نشیده اید * جمله دیدند و شما نادیده اید
دیوها نادیده می آید لیک * چشمتانرا وا گشاید مرگِ نیک
گیر عالم پُر بود خورشید و نور * چون روی در ظلمتی مانند گور
بی نصیب آبی از آن نورِ عظیم * بسته روزن باشی از ماهِ کریم^{۲۸۳۰}
تو درون چاه رفتستی ز کاخ * چه گنه دارد جهانهای فراخ
جان که اندر وصفِ گرگی ماند او * چون ببینند رویِ یوسف را بگو
لَحْنِ داودی بسنگ و گه رسید * گوشِ آن سنگین دلانش کم شنید
آفرین بر عقل و بر انصاف باد * هر زمان وَاللّهُ اَعْلَمُ بِالرَّشَادِ
صَدِّقُوا رُسُلًا کَرَامًا یَا سَبَا * صَدِّقُوا رُوحًا سَبَاهَا مِنْ سَبَا
صَدِّقُوهُمْ هُمْ شُمُوسٌ طَالِعَةٌ * یَوْمَئِذٍ یُؤْمِنُکُمْ مِنَ مَخَازِیِ الْفَارِعَةِ^{۲۸۳۵}

آن مالکانرا A (۲۸۱۸)

پذیرد و before K om. (۲۸۱۹)

و آنچنان A (۲۸۲۴)

که شنید A (۲۸۳۲)

چونك جُفتی را بر خود آورم * آید آن جفتش دوانه لاجرم
 جفت کردیم این عمل را با اثر * چون رسد جفتی رسد جفتی دگر
 ۲۸۷۵ چون رُبايد غارتی از جفت شوی * جفت می آید پس او شوی جوی
 بار دیگر سوی این دلم آمدیت * خاك اندر دبه توبه زدیت
 بازت آن تواب بگشاد آن گره * گفت هین بگریز روی این سو منه
 باز چون پروانه نسیان رسید * جانشانرا جانب آتش کشید
 کم کن ای پروانه نسیان و شکی * در پرسوزید بنگر تو یکی
 ۲۸۸۰ چون رهیدی شکر آن باشد که هیچ * سوی آن دانه نداری پیچ پیچ
 نا ترا چون شکر گوی بخشد او * روزی بی دام و بی خوف عدو
 شکر آن نعمت که تان آزاد کرد * نعمت حق را بیاید یاد کرد
 چند اندر رنجها و در بلا * گفتی از دام رها ده ای خدا
 نا چنین خدمت کم احسان کنم * خاك اندر دبه شیطان زخم

حکایت نذر کردن سگان هر زمستان که این تابستان چون
 بیاید خانه سازیم از بهر زمستان را،

۲۸۱۵ سگ زمستان جمع گردد استخوانش * زخم سرما خُرد گرداند چنانش
 کو بگوید کین قدر تن که منم * خانه از سنگ بابد کردنم
 چونك تابستان بیاید من بچنگ * بهر سرما خانه سازم زسنگ
 چونك تابستان بیاید از گشاد * استخوانها پهن گردد پوست شاد
 گوید او چون زفت بیند خویش را * در کدامین خانه گنجم ای کیا

از گره GHK. بازتان تواب ABGHK (۲۸۷۷). روانه B (۲۸۷۲).

گفت A (۲۸۸۲). شیطان کم B Bul. (۲۸۸۴). After this verse Bul. adds:

چون دهد حق زامخاناتش رها * حال اول باز آید مر ترا

Heading: ABHK Bul. om. after زمستان. (۲۸۸۸) B شتاب for گشاد.

که زَأَشْكُ چشمِ او رُوید نَبْتُ * که چرا اندر جریدهُ لَاسْت نَبْتُ
 ۲۸۵۵ تَو قِیَاسِ گیر طَرَّارِش را * که چنان سَرَّوَر کَنَد زو رِش را
 الحَذَر ای گل پرستان از شَرش * تیغِ لا حَوْلِ زبید اندر سَرش
 کَو هی بیند شمارا از کَین * که شَمَا اَو را نِی بیند هِین
 دایمِا صِیَّاد ریزد دانه‌ها * دانه پیدا باشد و پنهان دغا
 هَر کجا دانه بدیدی الحَذَر * تا نَبَد دَم بر تو بال و پَر
 ۲۸۶۰ زَأَنک مرغی کَو بَتَرک دانه کرد * دانه از صَحْرای بی تزویر خورد
 هَم بدان قانع شد و از دَم جَست * هِیچ دای پَر و بال را نِست

وخامت کار آن مرغ که ترک حزم کرد از حرص و هوا،

باز مرغی فوقِ دیواری نشست * دید سوی دانه دای بیست
 یَک نظر او سوی صَحْرای می‌کند * یَک نظر حرصش بدانه می‌کشد
 این نظر با آن نظر چالیش کرد * ناگهانی از خَرَد خالیش کرد
 ۲۸۶۵ باز مرغی کَانَ تَرَدِّد را گذاشت * زَان نظر بر کَنَد و بر صَحْرَا گماشت
 شاد پَر و بالِ او بَخَّالَهُ * نا امامِ جمله آزادان شد او
 هر که اَو را مقتدا سازد بَرست * در مقامِ امن و آزادی نشست
 زَأَنک شاهِ حازمان آمد دلش * نا گلستان و چمن شد منزلش
 حزم ازو راضی و او راضی ز حزم * این چنین کن گر کنی تدبیر و عزم
 ۲۸۷۰ بارها در دَم حرص افشاده * حلقِ خود را در بُریدن داده
 بازت آن تَوَّابِ لطف آزاد کرد * توبه پذیرفت و شمارا شاد کرد
 گَفت إِنَّ عُدَّتُمْ کَذَا عُدْنَا کَذَا * نَعْنُ زَوَجْنَا الْفِعَالِ بِالْجَزَا

اورا هی بیند A (۲۸۵۷)

Heading: ABH Bul. om. کار.

GK الْفِعَالِ as in text. (۲۸۷۲)

گی تواند آسان دُردی گزید * گی تواند آب و گل صفوت خرید
قسمتی کردست هر يك را رهی * گی کُهی گردد بجهدی چون کُهی

جواب انبیا علیهم السّلام مر جبریانرا،

انبیا گفتند کارے آفرید * وصفهایی که نتان زان سر کشید
۲۹۱۰ و آفرید او وصفهای عارضی * که کسی مبعوض می گردد رضی
سنگرا گویی که زر شو بیهدست * مسّ را گویی که زر شوراه هست
ریگرا گویی که گل شو عاجزست * خاکرا گویی که گل شو جایزست
رنجها دادست کانرا چاره نیست * آن بمثل لنگی و فطس و غمبست
رنجها دادست کانرا چاره هست * آن بمثل لَفّوه و درد سرست
۲۹۱۵ این دواها ساخت بهر ائتلاف * نیست این درد و دواها از گزاف
بلک اغلب رنجهارا چاره هست * چون بجد جویی بیاید آن بدست

مکرّر کردن کافران حجتّهای جبریانرا،

قوم گفتند ای گروه این رنج ما * نیست زان رنجی که پذیرد دوا
سالمها گفتید زین افسون و پند * سخت تر می گشت زان هر لحظه بند
گر دوارا این مرض قابل بُدی * آخراز وی ذرّه زایل شده
۲۹۲۰ سُدّه چون شد آب نآید در جگر * گر خورد دریا رود جایی دگر
لاجرم آماس گیرد دست و پا * نشنگی را نشکند آن استفا

(۲۹۰۸) After this verse Bul. adds:

صافّی خود نیست تبدیلا مدار * آب نبود انگین ای هوشیار

که آری H. گفتند که کاری A (۲۹۰۹)

۲۸۹۰ زفت گردد پا کشد در سابه * کاهلی سیری غری خودرایه
 گویدش دل خانه ساز ای عمو * گوید او در خانه گی گنجم بگو
 اسنخوان حرص نو در وقت درد * درهم آید خرد گردد در نورد
 گویی از توبه بسازم خانه * در زمستان باشدم استانه
 چون بشد درد و شدت آن حرص زفت * همچو سگ سودای خانه از تو رفت
 ۲۸۹۵ شکر نعمت خوشتر از نعمت بود * شکر باره گی سوی نعمت رود
 شکر جان نعمت و نعمت چو پوست * زانک شکر آرد ترا تا کوی دوست
 نعمت آرد غفلت و شکر انتباه * صید نعمت کن بدام شکر شاه
 نعمت شکر کند پرچشم و میر * تا کنی صد نعمت ایشار فقیر
 سیر نوشی از طعام و نقل حق * تا رود از تو شکم خواری و دق

منع کردن منکران انبیارا علیهم السلام از نصیحت کردن و
 حجت آوردن جبر یانه،

۲۹۰۰ قوم گفتند ای نصوحان بس بود * اینچ گفتید ار درین ده کس بود
 قفل بر دلهای ما بنهاد حق * کس نداند بُرد بر خالق سبق
 نقش ما این کرد آن تصویرگر * این نخواهد شد بگفت و گو دگر
 سنگ را صد سال گوی لعل شو * کهنه را صد سال گوی باش نو
 خاک را گوی صفات آب گیر * آب را گوی غسل شو یا که شیر
 ۲۹۰۵ خالق افلاک او و افلاکیان * خالق آب و تراب و خاکیان
 آسان را داد دَوران و صفا * آب و گل را نیرِ روی و نما

چون بشد آندرد و شدت حرص زفت Bul. (۲۸۹۴) G غری as in text. (۲۸۹۰)

In A the hemistichs of this verse are transposed. (۲۸۹۶)

AB Bul. میر for سیر. (۲۸۹۸)

Heading: AG om. منکران. G om. علیهم السلام.

آنج ABH (۲۹۰۰) Bul. نتاند برد (۲۹۰۱)

چون نباشد روز و شب باماه و سال * گئی بود سیری و پیری و ملال
 در گلستانِ عدم چون بی‌خودیست * مستی از سَغَرِاقِ لطفِ ایزدیست
 لَمْ يَذُقْ لَمْ يَدْرِ هر کس کو نخورد * گئی بوهم آرد جَعَلَ انْفاسِ وَرْد
 نیست موهوم از بدی موهوم آن * همچو موهومان شدی معدوم آن
 ۲۹۴۵ دوزخ اندر و هم چون آرد بهشت * هیچ تابد رُویِ خوب از خوکِ زشت
 هین گلوی خود مبرهان ای مَهان * این چنین لقمه رسیده تا دهان
 راههای صعب پایان بُرده‌ایم * ره بر اهلِ خویش آسان کرده‌ایم

مکرّر کردن قوم اعتراض تَرْجِیَه بر انبیا علیهم السّلم،

قوم گفتند از شما سعدِ خودیت * نحسِ مایید وِضدیت و مُرندیت
 جانِ ما فارغ بُد از اندیشه‌ها * در غم افگندید مارا و عنا
 ۲۹۵۰ ذوقِ جمعیت که بود و انفاق * شد زفالِ زشتان صد افتراق
 طوطی نُقْلِ شُکَر بودیم ما * مرغِ مرگدانیش گشتیم از شما
 هرکجا افسانه غم‌گستریست * هرکجا آوازه مسنکریست
 هرکجا اندر جهان فالِ بدیست * هرکجا مَسْخِی نکالی مأخذیست
 در مثالِ قصّه و فالِ شماست * در غم‌انگیزی شمارا مُشْهاس

باز جواب انبیا علیهم السّلم،

۲۹۵۵ انبیا گفتند فالِ زشت و بد * از میانِ جانتان دارد مدد

شدی for بدی Bul. نیست موهم از بدی A (۲۹۴۴)

میرید ای مَهان Bul. (۲۹۴۶). از روی زشت Bul. (۲۹۴۵)

Heading: A اعتراض توجیه.

مرتدید and ضدید Bul. ماییت AHK. خودید Bul. (۲۹۴۸)

نکال Bul. مأخذست and بدست G (۲۹۵۲). افگندیت ABHK (۲۹۴۹)

Heading: Bul. جواب گفتن.

باز جواب انبیا علیهم السلام ایشانرا،

انبیا گفتند نومیدی بدست * فضل و رحمتی باری بی حدست
از چنین مُحسن نشاید نا امید * دست در فتراک این رحمت زنید
اے بسا کارا که اول صعب گشت * بعد از آن بگشاده شد سختی گذشت
^{۲۹۲۵} بعد نومیدی بسی اومیدهاست * از پس ظلمت بسی خورشیدهاست
خود گرفتم که شا سنگین شدیت * قفلها بر گوش و بر دل بر زدیت
هیچ مارا با قبولی کار نیست * کار ما تسلیم و فرمان کردنیست
او بفرمودستمان این بندگی * نیست مارا از خود این گویندگی
جان برای امر او داریم ما * گر بریگی گوید او کاریم ما
^{۲۹۲۶} غیر حق جان نبی را یار نیست * با قبول و ردّ خلقش کار نیست
مُزد تبلیغ رسالانش ازوست * زشت و دشمن رو شدیم از بهر دوست
ما برین درگه ملولان نیستیم * تا زبُعد راه هر جا بیستیم
دل فرو بسته و ملول آنکس بود * کز فراق یار در محبس بود
دلبر و مطلوب با ما حاضرست * در نثار رحمتش جان شاکرست
^{۲۹۲۷} در دل ما لاله زار و گلشنیست * پیری و پُرمردگی را راه نیست
دایمانر و جوانیم و لطیف * نازه و شیرین و خندان و ظریف
پیش ما صد سال و یکساعت یکیست * که دراز و کوتاه از ما مُفکیست
آن دراز و کوتاهی در جسمهاست * آن دراز و کوتاه اندر جان کجاست
سبصد و نه سال آن اصحاب کُهِف * پیششان یک روز بی اندوه و لَهْف
^{۲۹۲۸} و آنکهی بنمودشان یک روز هم * که بتن باز آمد ارواح از عدم

اُمیدهاست A Bul. (۲۹۲۵) . در فتراک حق باید زنید Bul. (۲۹۲۴)

و. A om. (۲۹۲۱) . یا قبول K (۲۹۲۰) . زدید and شدید Bul. (۲۹۲۶)

و با ما A. دلبر مطلوب Bul. (۲۹۲۴) . و. A om. (۲۹۲۴) . درین درگه AB Bul. (۲۹۲۲)

این دراز A in first hemistich (۲۹۲۸) . ظریف A (۲۹۲۶)

فی اندوه Bul. as in text. یک روز G (۲۹۲۹)

گفت من کردم جوانمردی پند * تا رهانم من ترا زین خشک بند
از لثیمی حق آن نشاختی * مایه ایذا و طُغیان ساختی
این بود خوی لثیان دنی * بد کند با نو چو نیکویی کنی
نفس را زین صبری کن مُنحیش * که لثیمست و نسازد نیکویش
۲۹۸۰ با کریمی گر کنی احسان سزد * مریکی را او عوض هفصد دهد
با لثیمی چون کنی قهر و جفا * بنده گردد ترا بس با وفا
کافران کارند در نعمت جفا * باز در دوزخ نداشتان رَنا

حکمت آفریدن دوزخ آن جهان و زندان این جهان تا معبد
متکبران باشد که اِثِمًا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا،

که لثیان در جفا صاف شوند * چون وفا بینند خود جاف شوند
مسجد طاعاتشان پس دوزخ است * پای بند مرغ بیگانه فحاش است
۲۹۸۵ هست زندان صومعه دزد و لثیم * کاندرو ذاکر شود حق را مُقیم
چون عبادت بود مقصود از بشر * شد عبادتگاه گردن کش سَقَر
آدمی را هست در هر کار دست * لیک ازو مقصود این خدمت بدست
ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ این بخوان * جز عبادت نیست مقصود از جهان
گرچه مقصود از کتاب آن فن بود * گر توش بالیش کنی هر می شود
۲۹۹۰ لیک ازو مقصود این بالیش نبود * علم بود و دانش و ارشاد و سود
گر تو میخی ساختی شمشیر را * برگزیدی بر ظفر ادبار را

میکن میخیش Bul. (۲۹۷۹) . لثیانی A (۲۹۷۸) . رهانم مر ترا K . جوامردی G (۲۹۷۶)

جور و جفا ABH Bul. (۲۹۸۱) . مقصد A Bul. . هر یکی را Bul. (۲۹۸)

Heading: A طوعًا و کرهًا . ذاکر بود AH . دزد لثیم K Bul. (۲۹۸۵)

(۲۹۸۸) In K این is written above الانس.

ادبیرا K Bul. (۲۹۹۱) . سود و before G om. (۲۹۹۰)

گر تو جایی خفته باشی با خطر * ازدها در قصد تو از سوی سر
 مهربانی مرا ترا آگاه کرد * که بچه زود از نه ازدرهات خورد
 تو بگویی فال بد چون می‌زنی * فال چه بر چه بین در روشنی
 از میان فال بد من خود ترا * می‌رهانم می‌بَرَم سوی سرا
 ۲۹۶۰ چون نبی آگه کند است از نهان * کو بدید آنچه ندید اهل جهان
 گر طیبی گویدت غوره مخور * که چنین رنجی بر آرد شور و شر
 تو بگویی فال بد چون می‌زنی * پس تو ناصح را مؤثم می‌کنی
 و ر منجم گویدت کامروز هیچ * آنچه آن کاری مکن اندر پس‌بیچ
 صد ره امر بینی دروغ اختری * یک دو باره راست آید می‌خری
 ۲۹۶۵ این نجوم ما نشد هرگز خلاف * صحتش چون ماند از تو در غلاف
 آن طیب و آن منجم از گمان * می‌کند آگاه و ما خود از عیان
 دود می‌بینیم و آتش از کران * حمله می‌آرد بسوی منکران
 تو می‌گویی خمش کن زین مقال * که زیان ماست فال شوم فال
 ای که نصیح ناصحان را نشنوی * فال بد با نیست هرجای روی
 ۲۹۷۰ افعی بر پشت تو بر می‌رود * او زبانی بیندش آگه کند
 گویش خاموش غمگینم مکن * گوید او خوش باش خود رفت آن سخن
 چون زند افعی دهان برگردنت * نلخ گردد جمله شادی جُستنت
 پس بدو گویی همین بود ای فلان * چون بندزیدی گریبان در فغان
 یا زبالایم تو سنگی می‌زده * تا مرا آن جد نمودی و بدی
 ۲۹۷۵ او بگوید زانک می‌آزده * تو بگویی نیک شادم کرده

A (۲۹۵۹) . بین تو روشنی Bul. فال چی AH (۲۹۵۸) . بچه ورنی که ازدرهات Bul. (۲۹۵۷)

After this verse Bul. adds: و آنچه آن A . که امروز AH (۲۹۶۳) . من for بین

تو نشو زان خاسر و نادم امان * مرا ترا خوش نیست امروز بیگان

و خود رفت K . گویش خاموش AH (۲۹۷۱) . زبان ماست Bul. از مقال Bul. (۲۹۶۸)

In G جُستنت is written below گردنت (۲۹۷۲)

Bul. (۲۹۷۴) بر زدی . گویی چه بودی ای فلان Bul. (۲۹۷۳)

خوفِ ایشان از کلابِ حق بود * خوفشان گي ز آفتابِ حق بود
 ۲۰۰۵ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَرَدَ أَنْ مِهَان * رَبِّ أَدْنَى در خورِ این ابلهان
 موش گي ترسد ز شیرانِ مُصاف * بَلْكَ أَنْ آهوتگانِ مَشْكُ نَاف
 رَو بپیشِ کاسه‌لیسِ ای دیگ‌لیس * تُوْش خداوند و ولی نعمت نویس
 بس کن ار شرحی بگویم دُورِ دست * خشم گیرد میر و هر داند که هست
 حاصل این آمد که بد گن ای کریم * با لَئِمَان تا نهد گردن لَئِم
 ۲۰۱۰ با لَئِم نفس چون احسان کند * چون لَئِمَان نفس بد کفران کند
 زین سبب بُد که اهلِ محنت شاگرد * اهلِ نعمت طاغیند و ماکرند
 هست طاغی بگلر زربن قبا * هست شاکر خسته صاحب عبا
 شکر گي روید زاملاک و نَعَم * شُکْر می رُوید ز بلوی و سقم

قصهٔ عشق صوفی بر سفرهٔ تهی،

صوفی بر میخ روزی سفره دید * چرخ میزد جامه‌ها را می‌درید
 ۲۰۱۵ بانگ می‌زد نَك نوای بی‌نوا * قحطها و دردها را نَك دوا
 چونك دود و شورِ او بسیار شد * هر که صوفی بود با او یار شد
 کج‌کُخی و های و هوی می‌زدند * تاي چندی مست و بی‌خود می‌شدند
 بو النَّضْوَى گفت صوفی را که چیست * سفرهٔ آویخته وز نان تهیست
 گفت رَو نقشِ بی‌معنیستی * تو بچو هستی که عاشق نیستی
 ۲۰۲۰ عشقِ نان بی نان غذای عاشق است * بندِ هستی نیست هر کو صادق است
 عاشقانرا کار نبود با وجود * عاشقانرا هست بی سرمایه سود

۲۰۰۵) AH ربِّيَ الاعلی است. ۲۰۰۶) A لیک for بَلْكَ.

۲۰۰۷) AHK تُوْش for تُوْش. A om. و. ۲۰۱۱) BK Bul. کاهل محنت.

۲۰۱۴) ABH شکر کی گوید. ۲۰۱۵) A نوا ای بی‌نوا.

۲۰۱۶) Bul. دود و شور. AH om. و. BGHK write دوز.

۲۰۱۷) G کج‌کُخی. H کج‌کُخی. ABHK های هوی. Bul. تا که چندی. A om. و.

گرچه مقصود از بشر علم و هدایت * لیک هر يك آدمی را معبدیست
 معبدِ مردِ کریم اَکْرَمَتَهُ * معبدِ مردِ لئیم اَسْقَمَتَهُ
 مرثیان را بزن تا سر نهند * مرکریمان را بد تا بَر دهند
 ۲۹۹۵ لاجرم حق هر دو مسجد آفرید * دوزخ آنها را و اینها را مزید
 ساخت موسی قدس در بابِ صغیر * تا فرود آرند سر قومِ زحیر
 زَانِک جَبَّارَان بُدند و سَرْفَرَاز * دوزخ آن بابِ صغیرست و نیاز

بیان آنک حق تعالی صورت ملوک را سبب مسخر کردن جباران
 که مسخر حق نباشند ساخته است چنانک موسی علیه السلام
 باب صغیر ساخت بر ربض قدس جهت رکوع جباران بنی
 اسراییل وقت در آمدن که اَدْخُلُوا الْاَبَابَ سَجْدًا
 وَقُولُوا حِطَّةٌ

آنچنانک حق زگوشت و استخوان * از شهبان بابِ صغیری ساخت هان
 اهلِ دنیا سجدۀ ایشان کند * چونک سجدۀ کبریا را دشمنند
 ۲۰۰۰ ساخت سرگین دانکی محرابشان * نامِ آن محراب میر و پهلوان
 لایق این حضرتِ پاکی نه اید * فی شکرِ پاکان شما خالی نیید
 آن سگان را این خسان خاضع شوند * شیر را عارست کورا بگروند
 گربه باشد شخه هر موش خو * موش که بود تا زشیران ترسد او

اسْقَمَتَهُ and اَکْرَمَتَهُ H (۲۹۹۲) . علم هدایت A (۲۹۹۲)

(۲۹۹۵) In Bul. the order of this and the two following verses is: ۲۹۹۷, ۲۹۹۵, ۲۹۹۶.

(۲۹۹۶) Bul. فرو آرند.

Heading: A om. که after در آمدن K حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَکُمْ .

(۴۰۰۱) AH پاکی نیید . (۴۰۰۲) Bul. عاریست .

۲۰۳۵ جوع یوسف بود آن یعقوب را . بُویِ نانش می‌رسید از دُور جا
 آنک بستد پیرهن را می‌شناخت . بویِ پیراهانِ یوسف می‌نیافت
 و آنک صد فرسنگ زان سو بود او . چونک بُد یعقوب می‌بویید بُو
 ای بسا عالم ز دانش بی‌نصیب . حافظِ علمست آنکس نی حیب
 مستمع از وی هی‌باید مشام . گرچه باشد مستمع از جنسِ عام
 ۲۰۴۰ ز آنک پیراهان بدستش عاریه است . چون بدستِ آن نخاسی جاریه است
 جاریه پیشِ نخاسی سرسریست . در کفِ او از برای مشتریست
 قسمتِ حقست روزی دادنی . هر یکی را سوی دیگر راه نی
 يك خیالِ نيك باغِ آن شد . يك خیالِ زشت راهِ این زده
 آن خدای کز خیالی باغ ساخت . وز خیالی دوزخ و جای گداخت
 ۲۰۴۵ پس که داند راهِ گلشنهای او . پس که داند جایِ گلشنهای او
 دیدبانِ دل نبیند در مجال . کز کدامین رُکنِ جان آید خیال
 گر بدیدے مَطْلَعش را ز احتیال . بند کردی راهِ هر ناخوش خیال
 گی رسد جاسوس را آنجا قَدَم . که بود مرصاد و دَرَبَنَدِ عدم
 دامنِ فضلش بکف کن گُوروار . قبضِ اعی این بود ای شهریار
 ۲۰۵۰ دامنِ او امر و فرمانِ وِیست . نیکبختی که تُفّی جانِ وِیست
 آن یکی در مرغزار و جویِ آب . و آن یکی پهلوی او اندر عذاب
 او عجب مانده که ذوقِ این زچِیست . و آن عجب مانده که این در حبسِ کیست
 هین چرا خشکی که اینجا چشمهاست . هین چرا زردی که اینجا صد دواست
 همنشینا هین در آ اندر چمن . گوید ای جان من نیارم آمدن

مر یعقوب را AH (۲۰۳۵)

یوسف را نیافت Bul. (۲۰۳۶)

می‌بوید او Bul. (۲۰۳۷)

پیراهن AK Bul. (۲۰۴۰)

bis خیال A (۲۰۴۴)

جای for راه Bul. (۲۰۴۵)

دیدبانی A (۲۰۴۶)

و. A om. (۲۰۴۸)

ای شُهره یار G apparently. فیض اعی A (۲۰۴۹)

بال نی و گِردِ عالم می‌پرند * دست نی و گُو زمیندان می‌برند
 آن فقیری کو زمعنی بُوی یافت * دست بَریده هی زنبیل بافت
 عاشقان اندر عدم خیمه زدند * چون عدم یک رنگ و نفس واحدند
 ۲۰۲۵ شیرخواره گی شناسد ذوقِ لُوت * مر پری را بُوی باشد لوت و پوت
 آدمی گی بُو بَرَد از بُوی او * چونک خُوی اوست ضدِ خُوی او
 یابد از بُو آن پری بُوی گش * تو نیابی آن ز صد مَن لُوتِ خوش
 پیشِ قِبْطی خون بود آن آبِ نیل * آب باشد پیشِ سِبْطی جَمیل
 جاده باشد بحر زاسرایسلیمان * غرقه‌گه باشد زفرعون عَوان

مخصوص بودن یعقوب علیه السّلم پچشیدن جام حق از روی
 یوسف و کشیدن بوی حق از بوی یوسف و حرمان
 برادران و غیرهم ازین هر دو

۲۰۲۰ آنچ یعقوب از رخ یوسف بدید * خاص او بُد آن باخوان گی رسید
 این زعشش خویش در چه می‌کُند * و آن بکین از بهر او چه می‌کُند
 سفره او پیش این از نان تهیست * پیش یعقوبست پُر کو مُشْتَهیست
 رُوی ناشسته نبیند رُوی حور * لا صَلَوةَ گفت إِلَّا بِالطَّهْور
 عشق باشد لُوت و پوت جانها * جُوع ازین رُویست قُوت جانها

سبّطی و جمیل Bul. (۲۰۲۸) . عاشقان کاندرا A (۲۰۲۴)

(۲۰۲۹) After this verse Bul. adds:

بود ابراهیم را گلزار نار * لیک نه رود عنودرا زهر مار
 سازد آتش را سمندر خاندان * لیک مرغانرا بود ضرّ و زیان
 عاشقانرا درد و غم حلوا شود * ناکسانرا لیک آن بلوا شود

(۲۰۳۰) After this verse Bul. adds:

آنکه شد از شمه او نفعه یاب * یک زدیکر یافت عکس آب و تاب

قفل زفتست و گشاینده خدا * دست در تسلیم زن واندر رضا
 ذره ذره گر شود مفتاحها * این گشایش نیست جز از کبریا
 ۲۰۷۵ چون فراموش شود تدبیر خویش * یابی آن بخت جوان از پیر خویش
 چون فراموش خودی یادت کند * بنده گشتی آنکه آزادت کنند

نومید شدن انبیا از قبول و پذیرایی منکران قوله حتی
 إِذَا اسْتِيَّاسَ الرُّسُلُ،

انبیا گفتند با خاطر که چند * می‌دهیم اینرا و آنرا وعظ و پند
 چند کویم آهن، سرده زغی * در دمدن در قفس هین تا بگی
 جنبش خلق از قضا و وعده است * تیزی دندان زسوز، معده است
 ۲۰۸۰ نفس اول راند بر نفس دوم * ماهی امر سر گنده باشد فی زمر
 لیک هم می‌دان و خر می‌ران چو تیر * چونک بلغ گفت حق شد ناگزیر
 تو نمی دانی کزین دو کیستی * جهد کن چندانک بینی چستی
 چون نهی بر پشت کشتی بار را * بر تو گل می‌کنی آن کار را
 تو نمی‌دانی که از هر دو کیی * غرقه اندر سفر یا ناجی
 ۲۰۸۵ گر بگویی تا ندانم من کییم * بر نخواهم تاخت در کشتی و یم
 من درین ره ناجیم یا غرقه‌ام * کشف گردان کز کدامین فرقه‌ام
 من نخواهم رفت این ره با گمان * بر امید خشک همچون دیگران
 هیچ بازرگانی نآید ز تو * زانک در غیبت سر این دور و

(۲۰۷۲) A رضا. H واندر، but و appears to have been inserted by a later hand.
 (۲۰۷۶) A کد bis.

Heading: G پذیرای. Bul. ناپذیرایی. BK Bul. قوله تعالى.

(۲۰۸۰) Bul. گند گردد. (۲۰۸۴) A اندر مقر.

(۲۰۸۵) AB بر کشتی. K Bul. گر نگویی یا ندانی من کییم.

(۲۰۸۸) In AH the order of this and the two following verses is ۲۰۸۹, ۲۰۹۰, ۲۰۸۸.

حکایت امیر و غلامش کی نماز باره بود و انس عظیم داشت در نماز و مناجات با حقّ،

۲۰۵۵ میر شد محتاج گرمابه سحر * بانگ زد سُنْفَر هلا بر دار سر
طاس و مندیل و گِل از التُّون بگیر * تا بگرمابه روم ای ناگزیر
سُنْفَر آن دم طاس و مندیلی نکو * برگرفت و رفت با او دو بدو
مسجدی بر ره بُد و بانگ صلا * آمد اندر گوشِ سُنْفَر در ملا
بود سُنْفَر سخت مَوْلَع در نماز * گفت ای میر من ای بندِ نواز
۲۰۶۰ تو برین دگّان زمانی صبر کن * تا گزارم فرض و خوانم لَمْ یَكُنْ
چون امام و قوم بیرون آمدند * از نماز و وردها فارغ شدند
سُنْفَر آنجا ماند نا نزدیکِ چاشت * میر سُنْفَر را زمانی چشم داشت
گفت ای سُنْفَر چرا نایی برون * گفت می‌نگذارم این ذو فنون
صبر کن نَكْ آمدم ای روشنی * نیستم غافل که در گوش منی
۲۰۶۵ هفت نوبت صبر کرد و بانگ کرد * تا که عاجز گشت از تپاش مرد
پاسخش این بود می‌نگذارم * تا برون آیم هنوز ای محترم
گفت آخر مسجد اندر کس نماند * کیت وای دارد آنجا کت نشاند
گفت آنک بسته‌است از برون * بسته‌است او هم مرا در اندرون
آنک ننگذارد ترا کای درون * می‌بندگذارد مرا کایم برون
۲۰۷۰ آنک ننگذارد کزین سو پا نهی * او بدین سو بست پای این رهی
ماهیانرا بحر ننگذارد برون * خاکیانرا بحر ننگذارد درون
اصلی ماهی آب و حیوان از گِلست * حیل و تدبیر اینجا باطلست

با حقّ ABHK Bul. om. انس داشت در نماز و مناجات عظیم. Heading: ABHK Bul.

تا گزارم Bul. (۲۰۶۰) در ره Bul. (۲۰۵۸) با او رو برو Bul. (۲۰۵۷)

کیت نشاند A (۲۰۶۷) بانگ زد Bul. (۲۰۶۵) ای ذو فنون ABHK Bul. (۲۰۶۴)

آب حیوان A (۲۰۷۲) او ازین سو AHK (۲۰۷۰) از اندرون A (۲۰۶۸)

هم کرامتشان هم ایشان در حرم * نامشان را نشنوند آبدال هم
یا فی دانی کرمهای خدا * کو ترا میخواند آن سو که بیا
شش جهت عالم همه اکرام اوست * هر طرف که بنگری اعلام اوست
چون کریمی گویدت آتش در آ * اندر آ زود و مگو سوزد مرا

حکایت مندیل در تنور پر آتش انداختن انس رضی الله
عنه و ناسوختن،

۴۱۱- از انس فرزند مالک آمدست * که بهمانی او شخصی شدست
او حکایت کرد کز بعد طعام * دید انس دستارخوان را زردفام
چرخ کن و آلوده گفت ای خادمه * اندر افکن در تنورش یکدمه
در تنور پر ز آتش در فگند * آن زمان دستارخوان را هوشمند
جمله مهمانان در آن حیران شدند * انتظار دود کندورے بُدند
بعد یک ساعت بر آورد از تنور * پاک و اسپید و از آن اوساخ دور ۴۱۵
قوم گفتند اے صحابی عزیز * چون نسوزید و منقی گشت نیز
گفت ز آنک مصطفی دست و دهان * بس بمالید اندرین دستارخوان
اے دل ترسند از نار و عذاب * با چنان دست و لبی کن اقتراب
چون جهادی را چنین تشریف داد * جان عاشق را چها خواهد گشاد
مر کلوخ کعبه را چون قبله کرد * خاک مردان باش ای جان در نبرد ۴۱۷
بعد از آن گفتند با آن خادمه * تو نگویی حال خود با این همه
چون فگندی زود آن از گفت وی * گیرم او بُردست در اسرار پی

این سو A (۴۱۰۷) نشنود Bul. (۴۱۰۶)

H اعلام as in text. (۴۱۸)

زود مگو, corr. to H (۴۱۹)

منقی گشت نیز Bul. (۴۱۱۶) را. A om. (۴۱۱۱)

تاجر ترسند طبع شیشه جان . در طلب نه سود دارد نه زیان
 ۲۰۹۰ بل زیان دارد که محرومست و خوار * نور او یابد که باشد شعله خوار
 چونک بر بُوگشت جمله کارها * کار دین آوَلی کزین یابی رها
 نیست دستورے بدینجا فرع باب * جز امید الله اعلم بالصواب

بیان آنک ایمان مقلد خوفست و رجا،

داعی هر پیشه اومیدست و بُوک * گرچه گردنشان زگوشش شد چو دوک
 بامدادان چون سوی دکان رود * بر امید و بُوک روزے می دود
 ۲۰۹۵ بولک روزی نبودت چون می روی * خوفِ حرمان هست تو چونی قوے
 خوفِ حرمان ازل در کسب لُوت * چون نکردت سست اندر جست و جوت
 گویی گرچه خوفِ حرمان هست پیش * هست اندر کاهلی این خوف پیش
 هست در گوشش امیدم بیشتر * دارم اندر کاهلی افزون خطر
 پس چرا در کار دین ای بدگمان * دامت می گیرد این خوف زیان
 ۲۱۰۰ یا ندیده کاهل این بازار ما * در چه سودند انبیا و اولیا
 زین دکان رفتن چه کانشان رُو نمود * اندرین بازار چون بستند سود
 آتش آنرا رام چون خلخال شد * بجر آنرا رام شد حمال شد
 آهن آنرا رام شد چون موم شد * باد آنرا بند و محکوم شد

بیان آنک رسول علیه السلام فرمود إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى أَوْلِيَاءَ أَخْفِيَاءَ،

قوم دیگر سخت پنهان می روند . شُهره خَلقانِ ظاهرگی شوند
 ۲۱۰۵ این همه دارند و چشم هیچکس بر نیفتد بر کیشان یکنفس

و. A Bul. om. (۲۰۹۴) امیدست. A Bul. (۲۰۹۴) و شیشه جان A (۲۰۸۹)

رام چون حمال شد Bul. (۲۱۰۲) نگردد سست Bul. (۲۰۹۶)

آن شتربان سیه را با شتر * سوی من آرید با فرمان مُر
 سوی کُشبان آمدند آن طالبان * بعدِ يك ساعت بدیدند آنچنان
 بندۀ می شد سیه با اشترے * راویہ پُر آب چون ہدیہ برے
 ۲۱۴۰ پس بدو گفتند می خواند ترا * این طرف فخرُ البشر خیرُ الوری
 گفت من نشنامِ اورا کیست او * گفت او آن ماہرُوی قندخو
 نوعها تعریف کردندش کہ هست * گفت مانا او مگر آن شاعرست
 کہ گروہی را زیون کرد او بسحر * من نیایم جانبِ او نیمِ شبر
 کش گشانش آوردند آن طرف * او فغان بر داشت در تشیع و تف
 ۲۱۴۵ چون کشیدندش بپیشِ آن عزیز * گفت نوشید آب و بر دارید نیز
 جملہ را زان مشکِ او سیراب کرد * اشتران و ہر کسی زان آب خورد
 راویہ پُر کرد و مشک از مشکِ او * ابرِ گردون خیرہ ماند از رشکِ او
 این کسی دیدست کز یکِ راویہ * سرد گردد سوزِ چندانِ ہاویہ
 این کسی دیدست کز یکِ مشکِ آب * گشت چندین مشکِ پُر بی اضطراب
 ۲۱۵۰ مشکِ خود روپوش بود و موجِ فضل * می رسید از امرِ او از بحرِ اصل
 آب از جوشش ہی گردد ہوا * و آن ہوا گردد زسردی آبها
 بلک بی علت و بیرون زین حکم * آب رویانید تکوین از عدم
 تو زطلی چون سیہا دید * در سبب از جہل بر چفسید
 با سببها از مُسبب غافل * سوی این روپوشها زان مایلی
 ۲۱۵۵ چون سیہا رفت بر سرِ زنی * رُبنا و رُبناہا می کنی
 رَبّ می گوید برو سوے سبب * چون زُنعَم یاد کردی اے عجب
 گفت زین پس من ترا بینم ہمہ * ننگرم سوی سبب و آن دمدہ
 گویدش رُثوا لَعادُوا کارِ نُست * ای تو اندر توبہ و میثاق سُست

آن ساحرست B (۲۱۴۲) . قندخوی A (۲۱۴۱) . خیر البشر A (۲۱۴۰)

as in text. G (۲۱۴۶) مشک. تشیع و تف K (۲۱۴۴) . من تمام A (۲۱۴۲)

بلکہ بی اسباب بیرون Bul. (۲۱۵۲) . B om. (۲۱۴۹) . چندین A Bul. (۲۱۴۸)

این چنین دستارخوانِ قیستی * چون فگندی اندر آتش ای ستی
گفت دارم بر کریمان اعتماد * نیستم ز اکرام ایشان ناامید
۲۱۲۵ میزری چه بود اگر او گویدم * در رواندر عین آتش بی ندم
اندر افسم از کمال اعتماد * از عباد الله دارم بس امید
سر در اندازم نه این دستارخوان * ز اعتماد هر کریم رازدان
ای برادر خود برین اکسیر زن * کم نباید صدق مرد از صدق زن
آن دل مردی که از زن کم بود * آن دل باشد که کم ز اشکم بود

قصه فریاد رسیدن رسول علیه السلام کاروان عرب را کی از
تشنگی و بی آبی در مانده بودند و دل بر مرگ نهاده
شتران و خاق زبان بیرون انداخته،

۲۱۲ اندر آن وادی گروهی از عرب * خشک شد از قحط بارانشان قریب
در میان آن بیابان مانده * کاروانی مرگ خود بر خوانده
ناگهانی آن مُغیث هر دو گویند * مصطفی پیدا شد از ره بهر عون
دید آنجا کاروانی بس بزرگ * بر تَف ریگ و ره صعب و سُرگ
اشترانشان را زبان آویخته * خلق اندر ریگ هر سو ریخته
۲۱۲۵ رحش آمد گفت هین زوتر روید * چند یاری سوی آن گشبان دوید
که سیاهی بر شتر مشک آورد * سوے میر خود بزودے می برد

از عباد الله دارم بس امید A. اعتماد Bul. (۲۱۲۴) . ستی G. دستارخوانی B (۲۱۲۳)

اعتماد Bul. A om. (۲۱۲۶) A om. (۲۱۲۵)

کم نباید A (۲۱۲۸) . کریمی A (۲۱۲۷)

Heading: AH Bul. در ره مانده Bul. زبانها از دهان برون.

مرگ خود را خوانده AH (۲۱۲۱) , corr. in H.

صعب سُرگ AH (۲۱۲۲)

پس بیامد با دو مشکِ پُر روان * سوی خواجه از نواحی کاروان
دیدن خواجه غلامِ خود را سپید و ناشناختن که اوست و
گفتن که غلام مرا تو کشته خونت گرفت و خدا ترا
بدست من انداخت،

خواجه از دُورش بدید و خیره ماند * از تحیر اهل آن دورا بخواند
راویۀ ما اشهر ما هست این * پس کجا شد بند زنگی جین
این یکی بدَرِست می آید ز دور * میزند بر نور روز از رُوش نور
۲۱۸۰ کو غلام ما مگر سرگشته شد * یا بدو گرگی رسید و گشته شد
چون بیامد پیش گفتش کیستی * از یمن زادی و یا تُرکیستی
گو غلام را چه کردی راست گو * گر بگشتی و نما حیلت مجو
گفت اگر گشتم بتو چون آمدم * چون پیاپی خود درین خون آمدم
کو غلام من بگفت اینک منم * کرد دست فضل یزدان روشنم
۲۱۸۵ هُ چه می گویی غلام من کجاست * هین نخواهی رست از من جز براست
گفت اسرار ترا با آن غلام * جمله و گویم یکایک من تمام
ز آن زمانی که خریدی تو مرا * تا باکنون باز گویم ماجرا
تا بدانی که همانم در وجود * گرچه از شبَدیز من صُبحی گشود
رنگ دیگر شد ولیکن جانِ پاک * فارغ از رنگست و از ارکان و خاک
۲۱۹۰ تن شناسان زود مارا گم کنند * آب نوشان ترکِ مشک و خُم کنند
جان شناسان از عده ها فارغند * غرقه دریای بی چونند و چند

Heading: In Bul. the Heading immediately follows v. ۲۱۸۰. Bul. سپیدرو.

گفتا B (۲۱۸۱). آن یکی A (۲۱۷۹). جین for چنن AH (۲۱۷۸).

ارکان خاک A (۲۱۸۹). فضل دست یزدان Bul. (۲۱۸۴).

لِک من آن ننگرم رحمت کنم * رحمتم پُرست بر رحمت نسیم
 ۲۱۶۰ ننگرم عهد بدت بدهم عطا * از کرم این دم چو یخوانی مرا
 قافله حیران شد اندر کارِ او * یا محمد چیست این ای بخرخُشو
 کرده رُپوش مشک خردرا * غرقه کردی هر عرب هر کُردرا

مشک آن غلام از غیب پر آب کردن بمعجزه و آن غلام
 سیاه را سپید و کردن باذن الله تعالی،

ای غلام اکنون تو پُرین مشکِ خود * تا نگویی در شکایت نیک و بد
 آن سیه حیران شد از برهانِ او * می‌دمید از لامکان ایمانِ او
 ۲۱۶۵ چشمه دید از هوا ریزان شده * مشکِ او رُپوش فیضِ آن شده
 زان نظر روپوشها هم بردید * تا معین چشمه غیبی بدید
 چشمها پُر آب کرد آن دم غلام * شد فراموش زخواجه وز مقام
 دست و پایش ماند از رفتن براه * زلزله افگند در جانش اله
 باز بهر مصلحت باز کشید * که بخویش آ باز روای مستفید
 ۲۱۷۰ وقتِ حیرت نیست حیرت پیشِ نُست * این زمان در ره در آ چالاک و چُست
 دستهای مصطفی بر رو نهاد * بوسهای عاشقانه بس بداد
 مصطفی دستِ مبارک بر رُخش * آن زمان مالید و کرد او فرخُش
 شد سپید آن زنگی و زاده حبش * همچو بدر و روزِ روشن شد شبش
 یوسفی شد در جمال و در دلال * گفتش اکنون رو بدیه و گوی حال
 ۲۱۷۵ او همی شد بی سرو بی پای مست * پای می‌شناخت در رفتن ز دست

ای بخرجو A (۲۱۶۱) . و بر رحمت Bul. (۲۱۵۹)

Heading: Bul. om. رو after سپید. Bul. کردن از غیب.

دستها خوشتن A (۲۱۷۱) . پیش هست A (۲۱۷۰) with مصطفی written above.

زنگی زاده Bul. ABH (۲۱۷۲) . برد او دست مبارک A (۲۱۷۲)

دلال for کمال Bul. (۲۱۷۴)

ور نباشی مستحقّ شرح و گفت * ناطفه ناطق ترا دید و بخت
هرچ روید از پی محتاج رُست * نا بیابد طالبی چیزی که جُست
حقّ تعالی گرسنه ات آفرید * از برای دفع حاجات آفرید
۲۲۱. هرکجا دردی دوا آنجا رود * هرکجا فقره نوا آنجا رود
هرکجا مشکل جواب آنجا رود * هرکجا کشتیست آب آنجا رود
آب کم جو نشنگی آور بدست * تا بجوشد آب از بالا و پست
تا نزاید طفلک نازک گلو * گی روان گردد ز پستان شیر او
رو بدین بالا و پستیها بدو * تا شوی نشنه و حرارت را گرو
۲۲۱۵ بعد از آن از بانگ زنبور هوا * بانگ آب جو بنوشی ای کیا
حاجت تو کم نباشد از حبشش * آبر را گیری سوسه او می کشیش
گوش گیری آبر را تو می کشی * سوی زرع خشک تا یابد خوشی
زرع جان را کش جواهر مُضرست * ابر رحمت پُر ز آب گوئرسرست
تا سفاهم رَهم آید خطاب * نشنه باش الله اعلم بالصواب

آمدن آن زن کافر با طفل شیرخواره بنزدیک مصطفی علیه السلام
و ناطق شدن عیسی وار بمعجزات رسول صلی الله علیه وسلم،

۲۲۲. هم از آن ده يك زنی از کافران * سوی پیغمبر دوان شد ز امتحان
پیش پیغمبر در آمد با خمار * کودکی دو ماهه زن را بر کنار
گفت کودک سَلَمَ اللهُ عَلَيْكَ * یا رَسُولَ اللهِ قَدْ رَجْنَا إِلَيْكَ
مادرش از خشم گفتش هی خموش * کیت افکند این شهادت را بگوش

والله A (۲۲۱۹) . نشنه و after A om. (۲۲۱۴)

Heading: A om. after عیسی . از معجزات A . ABK Bul. add علیه السلام after رسول and after عیسی وار.

در کار A Bul. . پیغامبر ABGHK (۲۲۲۱) . پیغامبر ABGHK (۲۲۲۰)

جان شو و از راه جان جان را شناس * یارِ بینش شو نه فرزندِ قیاس
 چون مَلَك با عقل يك سررشته‌اند * بهر حکمت را دو صورت گشته‌اند
 آن مَلَك چون مرغ بال و پر گرفت * وین خرد بگذاشت پر و فر گرفت
 ۲۱۹۵ لاجرم هر دو مُناصر آمدند * هر دو خوش‌رو پشتِ همدیگر شدند
 هم مَلَك هم عقل حق را واجدی * هر دو آدم را مُعین و ساجدی
 نفس و شیطان بوده زاوّل واحدی * بوده آدم را عدو و حاسدی
 آنک آدم را بدن دید او رمید * و آنک نورِ مومن دید او خمید
 آن دو دیده‌روشان بودند ازین * وین دورا دیده ندید غیر طین
 ۲۲۰۰ این بیان اکنون چو خر بر یخ بماند * چون نشاید بر جهود انجیل خواند
 گی توان با شبعه گفتن از عُمَر * گی توان برَبط زدن در پیشِ گر
 لیک گر دریه بگوشه يك کس است * های هوی که بر آوردم بس است
 مستحقّ شرح را سنگ و کلوخ * ناطقی گردد مشرّح با رُسوخ

بیان آنک حق تعالی هرچ داد و آفرید از سموات و ارضین
 و اعیان و اعراض همه باستدعای حاجت آفرید، خود را
 محتاج چیزی باید کردن تا بدهد کی اَمَّنْ یُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا
 دَعَاهُ، اضطرار گواه استحقاق است؛

آن نیازِ مَرَمِی بودست و درد * که چنان طفلی سخن آغاز کرد
 ۲۲۰۵ جُزُو او بی او برای او بگفت * جُزُو جُزوت گفت دارد در نهفت
 دست و پا شاهد شوندت ای رهی * مُنْکَرِے را چند دست و پا نهی

خر در گل بماند Bul. (۲۲۰۰) . وان دورا Bul. (۲۱۹۹)

های و هوی K Bul. لیک اگر B (۲۲۰۲) . برَبط H (۲۲۰۱)

Heading: AH آفرید و داد . ABHK Bul. ارضین for ارض . B Bul. باید چیزی .

دست سوی موزه بُرد آن خوش‌خطاب * موزه‌را بُرُود از دستش عُناب
 موزه‌را اندر هوا بُرد او چو باد * پس نگون کرد و از آن ماری فتاد
 در فتاد از موزه یك مار سیاه * زان عنایت شد عُنابش نیك‌خواه
 پس عُناب آن موزه‌را آورد باز * گفت هین بستان و رَو سوی نماز
 ۲۲۴۵ از ضرورت کردم این گستاخی * من زآدب دارم شکسته‌شاخی
 وای كو گستاخ پای می‌نهد * بی ضرورت كش هوا فتوی دهد
 پس رسواش شکر کرد و گفت ما * این جفا دیدیم و بود این خود وفا
 موزه بُرُودی و من درهر شدم * تو غم بُردی و من در غم شدم
 گرچه هر غیبی خدا مارا نمود * دل در آن لحظه بخود مشغول بود
 ۲۲۵۰ گفت دُور از تو که غفلت در نورُست * دیدم آن غیبرا هر عکسِ نُست
 مار در موزه ببینم بر هوا * نیست از من عکسِ نُست ای مصطفی
 عکسِ نورانی همه روشن بود * عکسِ ظلمانی همه گلخن بود
 عکسِ عبد الله همه نوری بود * عکسِ بیگانه همه کورے بود
 عکسِ هر کس را بدان ای جان بین * پهلوی جنسی که خواهی می‌نشین

وجه عبرت گرفتن ازین حکایت و یقین دانستن که إِنَّ
 مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا،

۲۲۵۵ عبرت آن قصه ای جان مر ترا * تا که راضی باشی در حکم خدا
 تا که زیرک باشی و نیکوگمان * چون بینی واقعه بد ناگهان

و خود این بود. corr. in H. Bul. گفت ABH (۲۲۴۷) B om. (۲۲۴۱)

در هوا. A Bul. بنیم A (۲۲۵۱) و من در غم بدم Bul. (۲۲۴۸)

که می‌خواهی نشین A (۲۲۵۴)

Heading: A این حکایت.

contra metrum. Cf. ABGHK Bul. تا کی A. این قصه AB Bul. (۲۲۵۵)

note on v. ۱۷۱۹.

این رِکیت آموخت ای طفلِ صغیر * کی زبانت گشت در طفلی جریر
 ۲۲۲۵ گفت حقّ آموخت آنکه جبرئیل * در بیان با جبرئیل من رسیل
 گفت گو گفتا که بالای سرت * می‌نبینی کن بیلا منظرت
 ایستاده بر سر تو جبرئیل * مرا گشته بصد گونه دلیل
 گفت می‌بینی تو گفتا که یی * بر سرت تابان چو بدری کاملی
 می‌یاموزد مرا وصفِ رسول * ز آن علّوم می‌رهاند زین سفول
 ۲۲۳۰ پس رسولش گفت ای طفلِ رضیع * چیست نامت باز گو و شو مطیع
 گفت نام پیش حق عبد العزیز * عبدِ عَزّی پیش این يك مُشتِ حیز
 من زعُزّی پاك و یزار و بری * حقّ آنك دادت این پیغمبری
 كودك دو ماهه همچون ماهِ بدر * درسِ بالغ گفته چون اصحابِ صدر
 پس حنوط آن دم زجنت در رسید * تا دماغِ طفل و مادر بُو کشید
 ۲۲۳۵ هر دو می‌گفتند کز خوفِ سُقوط * جان سپردن به برین بُو حنوط
 آنکی را کش معرفّ حق بود * جامد و نامیش صد صدق زند
 آنکی را کش خدا حافظ بود * مرغ و ماهی مرو را حارس شود

ربودن عقاب موزه مصطفی علیه السّلم و بردن بر هوا و نگون
 کردن و از موزه مار سیاه فرو افتادن،

اندرین بودند کاوازا صلا * مصطفی بشنید امر سوی عَلا
 خواست آبی و وضورا تازه کرد * دست و رُورا شُست اوزان آبِ سرد
 ۲۲۴۰ هر دو پاشست و بهوزه کرد رای * موزه را بر بُود يك موزه رُبای

بدر کاملی. ABK Bul. (۲۲۲۸). که زبانت. BK Bul. (۲۲۲۴).

پیغامبری. ABGHK. پاك بزار A (۲۲۲۲). يك مُشت چنر. Bul. (۲۲۲۱).

صدق بود. Bul. (۲۲۲۶). از خوف. ABH Bul. (۲۲۳۵). گفت. Bul. (۲۲۲۳).

مار سیاه B. در هوا ABHK. رسول. BK Bul. مصطفی for رسول را AH. Heading:

۴۲۷۵ این زمان قایم مقام حق نوی * یأس باشد گر مرا مانع شوی
گفت موسی یا رَبّ این مرد سلیم * سُخره کردنش مگر دیو رجیم
گر بیآموزم زیان گارش بود * ور بیآموزم دلش بدی شود
گفت ای موسی بیآموزش که ما * رد نکردیم از کرم هرگز دعا
گفت یا رَبّ او پشیمانی خورد * دست خاید جامه‌ها را بر دَرَد
۴۲۸۰ نیست قُدْرَت هر کسی را سازوار * عجز بهتر مایه پرهیزگار
فقر ازین رُو فخر آمد جاودان * که بتَقْوٰی ماند دست نارسان
ز آن غنا و ز آن غنی مردود شد * که ز قُدْرَت صبرها پدُرود شد
آدی را عجز و فقر آمد امان * از بلای نفس پُر حرص و غمان
آن غم آمد ز آرزوهای فُضول * که بدان خُو کرده‌است آن صیدِ غول
۴۲۸۵ آرزوی گِل بود گِل خواره‌ها * گلشگر نگوارد آن بیچاره‌ها

وحی آمدن از حقّ تعالی بموسی کی بیآموزش چیزی کی استدعا
می‌کند یا بعضی از آن،

گفت یزدان تو به بایست او * برگشا در اختیار آن دست او
اختیار آمد عبادت را نمک * ورنه می‌گردد بناخواه این فلک
گردش او را نه اجر و نه عقاب * که اختیار آمد هنر وقتِ حساب
جمله عالم خود مسبیح آمدند * نیست آن تسبیح جبری مُزْمَنَد
۴۲۹۰ تیغ در دستش نه از عجزش بگن * تا که غازی گردد او یا راهزن

می‌درد Bul. (۴۲۷۹) . بود for شود Bul. (۴۲۷۷)

(۴۲۸۲) H مبعود for مردود, corr. above. مبعود is used in the same sense in Book IV, ۱۶۱۸.

(۴۲۸۴) In Bul. the two hemistichs of this verse are transposed.

Heading: A om. می before کند. G om. از حقّ تعالی.

چیزی مُزْمَنَد Bul. ABK . از تسبیح Bul. (۴۲۸۹)

دیگران گردند زرد از بیم آن * تو چو گل خندان گم سود و زیان
 زآنک گل گر برگ برگش می‌گنی * خنده نگذارد نگردد مثنی
 گوید از خارے چرا افتم بغم * خنده را من خود زخار آورده‌ام
 ۲۲۶۰ هرج از تو یاوه گردد از قضا * تو یقین دان که خریدت از بلا
 ما النَّصُوفُ قَالِ وَجَدَانُ الْفَرَحِ * فِي الْفَوَادِ عِنْدَ إِيْتَابِ التَّرَحِ
 آن عقابش را عُنَابی دان که او * در ربود آن موزه را زان نیک‌خو
 تا رهاند پاش را از زخم مار * ای خنک عقلی که باشد بی غبار
 گفت لا تَأْسُوا عَلٰی مَا فَاتَكُمْ * إِنَّ أَلْبَ السَّرْحَانِ وَأَرْدَى شَانَكُمْ
 ۲۲۶۵ کان بلا دفعِ بلاهای بزرگ * وآن زیان منعِ زیانهای سترگ

استدعای آن مرد از موسی زبان بهایم با طیور،

گفت موسی را یکی مرد جوان * که بی‌آموزم زبان جانوران
 تا بود کز بانگ حیوانات و دد * عبرتی حاصل کنم در دین خود
 چون زبانهای بنی آدم همه * در پی آبست و نان و دمدمه
 بولک حیوانات را دردی دگر * باشد از تدبیر هنگام گذر
 ۲۲۷۰ گفت موسی زو گذر کن زین هوس * کین خطر دارد بسی در پیش و پس
 عبرت و بیداری از یزدان طلب * نه از کتاب و از مقال و حرف و لب
 گرم‌تر شد مرد زان منعش که کرد * گرم‌تر گردد همی از منع مرد
 گفت ای موسی چو نور تو بتافت * هرچ چیزی بود چیزے از تو یافت
 مرا محروم کردن زین مراد * لایق لطف نباشد ای جواد

بی عثار Bul. (۲۲۶۲) می‌گنی H. می‌گنی G (۲۲۵۸)

شانکم A Bul. واری Bul. (۲۲۶۴)

(۲۲۶۵) AH Bul. in the second hemistich دفع for منع, corr. in H.

Heading: ABHK Bul. موسی علیه السّلم. AB Bul. و طیور.

مقال. In H م is written below the final letter of مقال حرف A (۲۲۷۱)

در ربود آنرا خروسی چون گرو * گفت سگ کردی تو بر ما ظلم رو
دانه گندم توانی خورد و من * عاجزم در دانه خوردن در وطن
گندم و جورا و باقی حبوب * می توانی خورد و من نه ای طروب
۲۲۱۰ این لب نانی که قسم ماست نان * می ربایی این قدر را از سگان

جواب خروس سگ را،

پس خروشش گفت تن زن غم مخور * که خدا بدهد عوض زینت دگر
اسب این خواجه سقط خواهد شدن * روز فردا سیر خور کم کن حزن
مر سگانرا عید باشد مرگ اسب * روزی وافر بود بی جهد و کسب
اسب را بفروخت چون بشنید مرد * پیش سگ شد آن خروش روی زرد
۲۲۱۵ روز دیگر همچنان نانرا ربود * آن خروس و سگ برو لب برگشود
کای خروس عشوده چند این دروغ * ظالمی و کاذبی و بی فروغ
اسب کش گشتی سقط گردد کجاست * کور اخترگوی و محرومی ز راست
گفت اورا آن خروس با خبر * که سقط شد اسب او جای دگر
اسب را بفروخت و جست او از زبان * آن زیان انداخت او بر دیگران
۲۲۲۰ لیک فردا آسترش گردد سقط * مر سگان را باشد آن نعمت فقط
زود استرا فروشید آن حریص * یافت از غم وز زیان آن دم محبص
روز ثالث گفت سگ با آن خروس * اے امیر کاذبان با طبل و کوس
گفت او بفروخت استرا شتاب * گفت فردایش غلام آید مصاب
چون غلام او بمرد نانها * بر سگ و خواهند ریزند اقربا

ماست آن A Bul. (۲۲۱۰) . با ما ظلم B (۲۲۰۷)

Heading: Bul. جواب دادن خروس . (۲۲۱۲) G اسب, and so *passim*.

را. In H می is written above AH (۲۲۱۵) لب را گشود

و. K Bul. om. (۲۲۱۹) . چندان دروغ Bul. چند ای دروغ A (۲۲۱۶)

لیک فردایش K (۲۲۲۲)

زَانَكِ كَرْمَنَا شَد اَدَم زَاخْتِيار * نِیم زنبورِ عسل شَد نِیم مار
 مَوْمَنانِ کَانَ عسل زنبوروار * کافرانِ خود کَانَ زهری همچو مار
 زَانَكِ مَوْمَن خورَد بگَزیدَ نبات * نا چو نَخْلِ گِشتِ رِیقِ او حیات
 باز کافر خورَد شربت از صَدید * هر زَقُونش زهر شد در وی پدید
 ۲۲۹۵ اهلِ اِلَهِامِ خدا عَینُ اَلْحَیَات * اهلِ نَسوِیلِ هُو سَمُّ اَلْمَمَات
 در جهان این مدح و شاباش و زهی * زاختیارست و حِفاظِ آگهی
 جملَه رِنْدانِ چُونَكِ در زندان بوند * متقی و زاهد و حق‌خوان شوند
 چُونَكِ قُدْرَتِ رَفْتِ کاسد شد عَمَل * هین که تا سرمایه نستاند اجل
 قُدْرَتِ سَرمایَه سُوْدست هین * وقتِ قُدْرَتِ را نگه دار و ببین
 ۲۳۰۰ آدَمی بر خَنگِ کَرْمَنَا سوار * در کَفِ دَرکش عَنانِ اَخْتِیار
 باز موسی داد پند اورا بِمَهر * که مُرادت زرد خواهد کرد چَهر
 تَرَكِ این سودا بگو وز حقِ بَترس * دیو دادست برائے مکر دَرَس

قانع شدن آن طالب بتعلیم زبان مرغ خانگی و سگ و
 اجابت موسی علیه السّلم،

گفَت باری نطقی سگ کو بر دَرست * نطقی مرغِ خانگی کاهَلِ پَرست
 گفَت موسی هین تو دانی رَو رسید * نطقی این هر دو شود بر تو پدید
 ۲۳۰۵ بامدادان از برای امتحان * ایستاد او منتظر بر آستان
 خادمه سفره بیفشاند و فناد * پاره نانِ بیاتِ آثارِ زاد

(۲۲۹۲) B چو نخلی.

(۲۲۹۴) B om. Bul. بر وی بدید.

(۲۲۹۶) A حفاظ و آگهی.

(۲۲۹۸) H ایستاد اجل.

(۲۲۹۹) In A وقت is written above.

(۲۳۰۱) Bul. پند داد.

Heading: Bul. آن مرد طالب.

(۲۳۰۵) AH بامداد آن شخص پیر امتحان.

(۲۳۰۶) A نان نبات.

پیشِ شاهان در سیاست‌گستری * می‌دهی تو مال و سر را می‌خری
 اعجمی چون گشته اندر قضا * می‌گریزانی ز داو و مال را

خبر کردن خروس از مرگ خواجه،

لیک فردا خواهد او مردن یقین * گاو خواهد گشت وارث در حنین
 صاحب خانه بخواد مُرد رفت * روز فردا نک رسیدت لُوتِ زفت
 ۲۲۴۵ پاره‌ای نان و لالنگ و طعام * در میان کوی یابد خاص و عام
 گاو قربانی و نانهای تنک * برسگان و سایلان ریزد سبک
 مرگ اسب و استر و مرگ غلام * بُد قضا گردان این مغرور خام
 از زیان مال و درد آن گریخت * مال افزون کرد و خون خویش ریخت
 این ریاضتهای درویشان چراست * کان بلا بر تن بقای جانهاست
 ۲۲۵۰ تا بقای خود نیابد سالکی * چون کند تن را سقیم و هالکی
 دست کی جنبد بایشار و عمل * تا نبیند داده را جانش بدل
 آنک بدهد بی امید سودها * آن خداست آن خداست آن خدا
 یا ولی حق که خوی حق گرفت * نور گشت و تابش مطلق گرفت
 کو غنی است و جز او جمله فقیر * کی فقیری بی عوض گوید که گیر
 ۲۲۵۵ تا نبیند کودکی که سبب هست * او پیاز گنده را ندهد ز دست
 این همه بازار بهر این غرض * بردکانها شسته بر بوی عوض
 صد متاع خوب عرضه می‌کنند * و اندرون دل عوضها می‌تنند
 یک سلامی نشنوی ای مرد دین * که نگردد آخر آن آستین
 بی طمع نشنیده‌ام از خاص و عام * من سلامی ای برادر و السلام

لالنگ طعام Bul. لالیک A (۲۲۴۵). مرد و رفت ABK Bul. (۲۲۴۴).

بهر این عرض A (۲۲۵۶). امیدی AK (۲۲۵۲). دادرا A (۲۲۵۱).

آخرت آن AHK Bul. (۲۲۵۸). غرضها می‌تید A. می‌کید A (۲۲۵۷).

۲۲۲۵ این شنید و آن غلامش را فروخت * رست از خُسران و رخ را بر فروخت
شکرهای کرد و شادیها که من * رستم از سه واقعه اندر زمن
تا زبان مرغ و سگ آموختم * دیدم سوء الفضا را دوختم
روز دیگر آن سگ محروم گفت * کای خروس، ژاژخا کو طاق و جفت

خجل گشتن خروس پیش سگ بسبب دروغ شدن در آن سه وعده؛

چند چند آخر دروغ و مکر تو * خود نپرد جز دروغ از وکر تو
۲۲۲۰ گفت حاشا از من و از جنس من * که بگردیم از دروغی منتحن
ما خروسان چون مؤذن راست گوی * هم رقیب آفتاب و وقت جوے
پاسبان آفتابیم از درون * گر کنی بالای ما طشتی نگون
پاسبان آفتابند اولیا * در بشر واقف ز آشوار خدا
اصل ما را حق پی بانگ نماز * داد هدیه آدمی را در جهاز
۲۲۲۵ گر بناهنگام سہوی مان رود * در اذان آن مقتل ما می شود
گفت ناہنگام حی علی فلاح * خون ما را می کند خوار و مباح
آنک معصوم آمد و پاک از غلط * آن خروس جان و حی آمد فقط
آن غلامش مُرد پیش مشتری * شد زیان مشتری آن یکسرے
او گریزانید مالش را و لیک * خون خود را ریخت اندر یاب نیک
۲۲۴۰ یک زیان دفع زیانها می شدی * جسم و مال ماست جانها را فدا

Heading: In Bul. the Heading follows v. ۲۲۲۷, and in AB v. ۲۲۲۹.

(۲۲۲۶) A چند و چند.

(۲۲۲۶) K Bul. علی الفلاح.

(۲۲۲۹) B Bul. اندر باب.

(۲۲۴۰) Bul. om. و. AK Bul. فدی.

چونک ایمان بُرده باشی زند * چونک با ایمان رَوے پاینده
 هم در آن دم حال بر خواجه بگشت * تا دلش شورید و آوردند طشت
 شورش، مرگست نه هیضه طعام * فی چه سودت دارد ای بدبخت خام
 ۲۲۸۰ چار کس بردند تا سوی وثاق * ساق می مالید او بر پشت ساق
 پند موسی نشنوی شوخی کنی * خویشتن بر نبغ پولادی زنی
 شرم نآید تیغ را امر جان تو * آن نُست این ای برادر آن تو

دعا کردن موسی آن شخص را تا بایمان رود از دنیا،

موسی آمد در مناجات آن سحر * کای خدا ایمان ازو مستان مبر
 پادشاهی کن برو بخشا که او * سهو کرد و خیره روی و غلو
 ۲۲۸۵ گفتمش این علم نه در خورد نُست * دفع پندارید گفتم را و سُست
 دست را بر اژدها آنکس زند * که عصارا دستش اژدها کند
 سرّ غیب آنرا سزد آموختن * که زگفتن لب تواند دوختن
 در خور دریا نشد جز مرغ آب * فهم کن والله اعلم بالصواب
 او بدریا رفت و مرغ آبی نبود * گشت غرقه دست گیرش ای ودود

اجابت کردن حق تعالی دعای موسی را علیه السلام،

۲۲۹۰ گفت بخشیدم بدو ایمان نعم * ور تو خواهی این زمان زندش کنم
 بلک جمله مردگان خاک را * این زمان زندش کنم بهر ترا
 گفت موسی این جهان مردنست * آن جهان انگیز کائنات روشنست

Heading: ABHK Bul. موسی علیه السلام.

(۲۲۸۴) Bul. بدو بخشا.

(۲۲۸۹) A om. و.

Heading: AK Bul. om. را.

(۲۲۹۰) K Bul. زندش.

۲۲۶۰ جز سلام حق هین آنرا بجو * خانه خانه جا بجا و کو بکو
از دهان آدمی خوش مشام * هر پیام حق شنودم هر سلام
وین سلام باقیان بر بوی آن * من همی نوشم بدیل خوشتر زجان
زان سلام او سلام حق شدست * کانش اندر دودمان خود زدست
مرده است از خود شد زند برب * زآن بود اسرار حقش در دولب
۲۲۶۵ مردن تن در ریاضت زندگیت * رنج این تن روح را پایندگیت
گوش بنهاده بد آن مرد خبیث * می شنود او امر خروش آن حدیث

دویدن آن شخص بسوی موسی بزینهار چون از خروس خبر
مرگ خود شنید،

چون شنید اینها دوان شد تیز و تفت * بر در موسی کلیم الله رفت
رو همی مالید در خاک او زبیم * که مرا فریاد رس زین ای کلیم
گفت رو بفروش خود را و بره * چونک اُستا گشته بر چه زجه
۲۲۷۰ بر مُسلّمانان زیان انداز تو * کیسه و هیاهارا کن دوتو
من درون خشت دیدم این قضا * که در آینه عیان شد مرترا
عقل اول بیند آخر را بدیل * اندر آخر بیند از دانش مقل
باز زاری کرد کای نیکو خصال * مر مرا در سر مزن در رومال
از من آن آمد که بودم ناسزا * ناسزایم را توده حُسن آنجزا
۲۲۷۵ گفت تیری جَست از شَست ای پسر * نیست سُنّت کاید آن واپس بَسر
لیک در خواهم زنی که داورے * نا که ایمان آن زمان با خود بری

بر دولب A (۲۲۶۴) . هین آنرا A (۲۲۶۰)

Heading: ABHK Bul. بزینهار. In Bul. the Heading follows v. ۲۲۶۵.

در رومال H. ای نیکو A (۲۲۷۲) . و. A om. (۲۲۶۷)

از شست K (۲۲۷۵)

دید در قصری نبشته نامِ خویش * آنِ خود دانستش آن محبوب کیش
 ۲۴۱۰ بعد از آن گفتند کین نعمت و راست * کو بجان بازی بجز صادقِ نخواست
 خدمتِ بسیار می‌بایست کرد * مر ترا تا بر خوری زین چاشت خورد
 چون تو کاهل بودی اندر التجا * آن مصیبت‌ها عوض دادت خدا
 گفت یا رب تا بصد سال و فزون * این چنینم ده بریز از من تو خون
 اندر آن باغ او چو آمد پیش پیش * دید در وی جمله فرزندانِ خویش
 ۲۴۱۵ گفت از من گم شد از تو گم نشد * بی دو چشم غیب کس مرگم نشد
 تو نکردی فصد و از بینی دوید * خونِ افزون نا زنبِ جانت رهید
 مغزِ هر میوه بهست از پوستش * پوستِ دان تن را و مغز آن دوستش
 مغزِ نغزی دارد آخر آدهی * یک‌دهی آنرا طلب گر زان دمی

در آمدن حمزه رضی الله عنه در جنگ بی زره،

اندر آخر حمزه چون در صف شدی * بی زره سرمست در غزو آمدی
 ۲۴۲۰ سینه باز و تن برهنه پیش پیش * در فکندی در صفِ شمشیر خویش
 خلق پرسیدند کای عمِّ رسول * ای هزبرِ صفِ شگن شاهِ فحول
 نه تو لا تلقوا بِأیدیْکم اِلَی * تهلکه خواندی ز پیغامِ خدا
 پس چرا تو خویش را در تهلکه * می در اندازی چنین در معرکه
 چون جوان بودی و زفت و سخت زره * تو نمی رفتی سوی صفِ بی زره
 ۲۴۲۵ چون شدی پیر و ضعیف و مُنحی * پردهای لا اُبالی می زنی
 لا اُبالی وار با تیغ و سنان * می نمایی دار و گیر و امتحان
 تیغ حُرمت می ندارد پیر را * گمی بود تمیز تیغ و تیر را

(۲۴۰۹) B نوشته. After this verse AH add:

دید در قصری نبشته نام خود * شد یقیش کان او بد نام زد

تو نکردی فضل A (۲۴۱۶). گفت از من گم شد G (۲۴۱۵). نخواست Bul. (۲۴۱۰)

در صف زدی Bul. (۲۴۱۹). جنگ for حرب Bul. ABHK Bul. و Bul. om.

این فناجا چون جهان بود نیست * بازگشت عاریت بس سود نیست
 رحمتی افشان بر ایشان هر کنون * در نهان خانه لدینا مُحَضَّرُون
 ۲۳۹۵ تا بدانی که زیان جسم و مال * سود جان باشد رهاند از وبال
 پس ریاضت را بجان شو مشتری * چون سپردی تن بخدمت جان بری
 و ریاضت آیدت بی اختیار * سر بنه شکرانه ده ای کامیار
 چون حَقّت داد آن ریاضت شکر کن * تو نکردی او کشیدت زامر کن

حکایت آن زنی کی فرزندش نمی زیست بنالید جواب آمد کی
 آن عوض ریاضت تُست و بجای جهاد مجاهدانست ترا،

آن زنی هر سال زاییدی پسر * بیش از شش مه نبوده عُمرور
 ۲۴۰۰ یا سه مه یا چهار مه گشتی تباه * ناله کرد آن زن که افغان ای اله
 نه مهم بارس و سه ماهم فَرَح * نعمتم زو تررو از قوس قُزَح
 پیش مردان خدا کرده نفیر * زین شکایت آن زن از درد نذیر
 بیست فرزند این چنین در گور رفت * آتشی در جانسان افتاد تفت
 تا شی بنمود اورا جنتی * باقی سبزی خوشی بی ضنّتی
 ۲۴۰۵ باغ گفتم نعمت بی کفرا * کاصلِ نعمتهاست و مَجْمَع باغها
 ورنه لا عین رأت چه جای باغ * گفت نور غیبرا یزدان چراغ
 مثل نبود آن مثال آن بود * تا برد بوی آنک او حیران بود
 حاصل آن زن دید آنرا مست شد * زان تجلی آن ضعیف از دست شد

(۲۳۹۳) K Bul. پس. In H the word is unpointed.

Heading: ABHK Bul. این عوض. A om. ترا.

افتاد و تفت ABH. آتشی در جان او K Bul. (۲۴۰۲). قوس و قزح ABKH (۲۴۰۱).

و. A om. (۲۴۰۵). بی ظنّتی AK. باغی Bul. باقی for یافتی A (۲۴۰۴).

حاصل آنرا دید آن زن AH (۲۴۰۸).

گر ترا آید زجایی نهی * نکرد مظلومت دعا در محنتی
 تو همی گویی که من آزاده‌ام * بر کسی من نهی نهاده‌ام
 ۴۵۰ تو گناهی کرده شکم دگر * دانه کشتی دانه گی ماند ببر
 او زنا کرد و جزا صد چوب بود * گوید او من گی زدم کس را بعود
 نه جزای آن زنا بود این بلا * چوب گی ماند زنارا در خلا
 مار گی ماند عصارا ای کلیم * درد گی ماند دوارا اے حکیم
 تو بجای آن عصا آب منی * چون بیفگندی شد آن شخص سنی
 ۴۵۵ یار شد یا مار شد آن آب تو * زان عصا چونست این اعجاب نو
 هیچ ماند آب آن فرزندرا * هیچ ماند نیشگر مرقندرا
 چون سجودی یا زکوعی مرد کشت * شد در آن عالم سجود او بهشت
 چونک پدید از دهانش حمد حق * مرغ جنت ساختش رب الفلق
 حمد و نسیحت نماید مرغرا * گرچه نطفه مرغ بادست و هوا
 ۴۶۰ چون زدست رُست ایشار و زکات * گشت این دست آن طرف نخل و نبات
 آب صبرت جوی آب خلد شد * جوی شیر خلد مهر نُست و ود
 ذوق طاعت گشت جوی انگین * مستی و شوق تو جوی خمرین
 این سیها آن اثرهارا نماید * کس نداند چوئش جای آن نشاند
 این سیها چون فرمان تو بود * چار جو هم مر سرا فرمان نمود
 ۴۶۵ هر طرف خواهی روانش میکنی * آن صفت چون بد چنانش میکنی
 چون منی تو که در فرمان نُست * نسل آن در امر تو آیند چُست
 می دود بر امر تو فرزند نو * که منم جزوت که کردی اش گرو
 آن صفت در امر تو بود این جهان * هم در امر نُست آن جوها روان
 آن درختان مر ترا فرمان برند * کان درختان از صفات با برند

این فرزندرا A (۴۵۶) شکلی ABK Bul. (۴۵۰)

زکوة G (۴۶۰) شد سجود او در آن عالم Bul. (۴۵۷)

پا برند Bul. (۴۶۹) کی کردی A فرزند تو B Bul. میرود در امر Bul. (۴۶۷)

زین نَسَقِ غمخوارگان بی خبر * پند می دادند او را از غیر

جواب حمزه مر خلقرا،

گفت حمزه چونك بودم من جوان * مرگ می دیدم وداع این جهان
 ۲۴۲۰ سوی مردن کس بر غبت گئی رود * پیش از درها برهنه گئی شود
 لیک از نور محمد من کنون * نیستم این شهر فانی را زبون
 از برون حسن لشکرگاه شاه * پُر هی بینم ز نور حق سپاه
 خیمه در خیمه طناب اندر طناب * شُکر آنک کرد بیدارم ز خواب
 آنک مردن پیش چشمش تهلکه است * امر لا تُلَقُّوا بگیری او بدست
 ۲۴۲۵ و آنک مردن پیش او شد فتح باب * سَارِعُوا آید مراورا در خطاب
 الحذر ای مرگ بینان بارِعُوا * العَجَلُ ای حشر بینان سَارِعُوا
 الصَّلَا ای لطف بینان اِفْرَحُوا * البَلَا ای قهر بینان اِثْرَحُوا
 هر که یوسف دید جان کردش فدای * هر که گرگش دید بر گشت از هدای
 مرگ هر يك ای پسر هرنگ اوست * پیش دشمن دشمن و بر دوست دوست
 ۲۴۳۰ پیش نُرُك آینه را خوش رنگیست * پیش زنگی آینه هم زنگیست
 آنک می ترسی ز مرگ اندر فرار * آن زخود ترسانی ای جان هوش دار
 رُوی زشت نُست نه رخسار مرگ * جان نو همچون درخت و مرگ برگ
 از تو رُسته است از نکوبست از بدست * ناخوش و خوش هر ضمیرت از خودست
 گر بخاری خسته خود کشته * و ر حریر و قز دری خود رِشته
 ۲۴۳۵ دانك نبود فعل هرنگ جزا * هیچ خدمت نیست هرنگ عطا
 مُزد مُزدوران نمی ماند بکار * کان عرض وین جوهرست و پایدار
 آن همه سختی و زورست و عَرَق * وین همه سیمست و زَرست و طَبَق

اندر فرار A (۲۴۴۱) نهی لا تُلَقُّوا Bul. (۲۴۳۴) شکر G (۲۴۳۳)

زَرست و سیمست Bul. (۲۴۴۷) دانك for لیک ABHK Bul. (۲۴۴۵)

۲۴۹. هچنانك وسوسه و وَخِ اَلْسَت * هر دو معقولند لیکن فرق هست
 هر دو دَلالانِ بازارِ ضمیر * رخنه‌ها را می‌ستایند ای امیر
 گر تو صرافِ دلی فکرت شناس * فرق کن سرّ دو فکرِ چون نخاس
 ورنه ندانی این دو فکرت از گمان * لا خلابه گوی و مشتاب و مران

حیله دفع مغبون شدن در بیع و شرا،

آن یکی یارے پیمبرا بگفت * که منم در ییعه‌ها با غبن جُفت
 ۲۴۹۵ مکرِ هر کس کو فروشد یا خرد * هچو سحرست و زراهم می‌برد
 گفت در بیعی که ترسی از غرار * شرط کن سه روز خود را اختیار
 که تائی هست از رحمان یقین * هست تعجیل ز شیطان لعین
 پیش سگ چون لقمه نان افگنی * بُو کند آنگه خورد ای مُعَنّی
 او بینی بُو کند ما با خرد * هم بیو پیش بعقل مُتَفَد
 ۲۵۰ با تائی گشت موجود از خدا * تا بشش روز این زمین و چرخها
 ورنه قادر بود کو کُن فیکون * صد زمین و چرخ آوردی برون
 آدمی را اندك اندك آن هُمام * تا چهل سالش کند مردِ تمام
 گرچه قادر بود کاندَر یک نفس * از عدم پَران کند پنجاه کس
 عیسی قادر بود کو از یک دعا * بی توقف بر جهانِ مُرده‌ها
 ۲۵۰۵ خالقِ عیسی بنستواند که او * بی توقف مردم آرد تو بتو
 این تائی از پی تعلیم نُست * که طلب آهسته باید بی سُکُبت
 جویکی کوچک که دایم می‌رود * نه نجس گردد نه گند می‌شود
 زین تائی زاید اقبال و سرور * این تائی بیضه دولت چون طیور

دَلالی B (۲۴۹۱)

AK (۲۴۹۲) دو فکرت چون نخاس and so Bul., which

مردم تمام A (۲۵۰۲) ای مغتنی BH (۲۴۹۸) نخاس has

جویک K (۲۵۰۷) بی شکست Bul. آن تائی Bul. (۲۵۰۶)

۲۴۷۰ چون بامرِ نُست اینجا این صفات * پس در امرِ نُست اینجا آن جزات
 چون زدست زخم بر مظلوم رُست * آن درختی گشت ازو زقوم رُست
 چون زخشم آتش تو در دلهای زدی * مایه ناهج جهنم آمده
 آشت اینجا چو آدم سوز بود * آنچه از وی زاد مردافروز بود
 آتش تو قصدِ مردم می کند * نار کز وی زاد بر مردم زند
 ۲۴۷۵ آن سخنها چو مار و گز دُمت * مار و کژدم گشت و می گیرد دُمت
 اولیارا داشتی در انتظار * انتظار رستخیزت گشت یار
 وعده فردا و پس فردای تو * انتظارِ حشرت آمد وای تو
 منتظر مانی در آن روزِ دراز * در حساب و آفتاب جان گداز
 کاسمانرا منتظر می داشتی * تخم فردا ره روم می کاشتی
 ۲۴۸۰ خشم تو تخمِ سعیرِ دوزخست * هین بکش این دوزخت را کین فحاش
 گشتن این نار نبود جز نور * نُورِک اطفأ نارنا نَحْنُ الشُّکُور
 گر تویی نوری کنی حلی بدست * آشت زنده است و در خاکسترست
 آن تکلف باشد و روپوش هین * نار را نکشد بغیرِ نورِ دین
 نا نیینی نورِ دین ایمن مباحش * کانش پنهان شود یک روز فاش
 ۲۴۸۵ نور آبی دان و هم بر آب چفس * چونک داری آب از آتش مَرَس
 آب آتش را گشت کانش بخو * می بسوزد نسل و فرزندان او
 سوی آن مرغایان رو روزِ چند * نا ترا در آب حیوانی گشتند
 مرغِ خاکی مرغِ آبی هم تنند * لیک ضدانند آب و روغنند
 هر یکی مر اصلِ خود را بنده اند * احتیاطی کن بهم مانده اند

(۲۴۷۱) A تست، مظلوم تست، with ر written under the initial letter of تست.

(۲۴۷۲) AB Bul. in the first hemistich مردم سوز.

(۲۴۷۳) AH رست for زاد، corr. in H. (۲۴۷۴) G کزدمت and کزدم.

(۲۴۷۵) Bul. om. و. (۲۴۸۱) K اطفأ. (۲۴۸۲) A و خاکستر شدست.

(۲۴۸۳) Bul. این تکلف. (۲۴۸۴) Bul. نسل فرزندان. (۲۴۸۵) Bul. و آب.

گفت جُفت امشب غریبی می‌روی * از تبار و خویش غایب می‌شوی
گفت نه نه بلك امشب جانِ من * می‌رسد خود از غریبی در وطن
گفت رویت را کجا بینیم ما * گفت اندر حلقهٔ خاصِ خدا^{۲۵۲۰}
حلقهٔ خاصش بشو پیوسته‌است * گر نظر بالا کنی نه سوی پست
اندر آن حلقه زربّ الْعَالَمِین * نور می‌تابد چو در حلقه نگین
گفت ویران گشت این خانه دریغ * گفت اندر مه نگر مَنگر بیخ
کرد ویران تا کند معورتر * قومم انبّه بود و خانه مختصر

حکمت ویران شدن تن بمرگ،

من چو آدم بودم اوّل حبسِ کُرب * پُر شد اکنون نسلِ جانم شرق و غرب^{۲۵۲۵}
من گدا بودم درین خانهٔ چو چاه * شاه گشتم قصر باید بهر شاه
قصرها خود مرشهان را مأنّس است * مرده‌را خانه و مکان گوری بس است
انیسارا تنگ آمد این جهان * چون شهان رفتند اندر لامکان
مردگانرا این جهان بشمود فر * ظاهرش زفت و بمعنی تنگ بر
گر نبودی تنگ این افغان زچپست * چون دونا شد هرکه دروی بیش زیست^{۲۵۴۰}
در زمانِ خواب چون آزاد شد * زان مکان بشگر که جان چون شاد شد
ظالم از ظلم طبیعت باز رست * مردِ زندانی زفکرِ حبس جست
این زمین و آسمان بس فراخ * سخت تنگ آمد بهنگامِ مُناخ
جسم بند آمد فراخ و سخت تنگ * خند او گریه فخرش جمله تنگ

و. A om. (۲۵۲۸)

حلقهٔ نگین B (۲۵۲۲)

من چه آدم A (۲۵۲۵)

چه چاه A, باید شاهرا A, corr. in marg. (۲۵۲۶)

تنگ‌تر Bul. (۲۵۲۹)

چشم بند آمد ABK Bul. (۲۵۲۴)

مرغ کی ماند بیضه ای عنید * گرچه از بیضه هی آید پدید
 ۴۰۱۰ باش تا اجزای تو چون بیضها * مرغها زایند اندر انتها
 بیضه مار ارچه ماند در شبه * بیضه گنجشک را دُورست ره
 دانه آبی بدان سبب نیز * گرچه ماند فرقهها دان ای عزیز
 برگها هم رنگ باشد در نظر * میوها هر یک بود نوعی دگر
 برگهای جسمها مانده اند * لیک هر جانی برئی زنده اند
 ۴۰۱۵ خلق در بازار یکسان میروند * آن یکی در ذوق و دیگر دردمند
 همچنان در مرگ یکسان میرویم * نیم در خُسران و نمی خُسریم

وفات یافتن بلال رضی الله عنه با شادی،

چون بلال از ضعف شد همچون هلال * رنگ مرگ افتاد بر روی بلال
 جفت او دیدش بگفتا و حَرَب * پس بلالش گفت نه نه و طَرَب
 تا کنون اندر حَرَب بودم ززیست * توجه دانی مرگ چون عیش است و چیست
 ۴۰۲۰ این همی گفت و رُخش در عین گفت * نرگس و گلبرگ و لاله می شکفت
 تاب رُو و چشم پُر انوار او * می گواهی داد برگفتار او
 هر سیه دل می سیه دیده ورا * مردم دیده سیاه آمد چرا
 مردم نادیده باشد رُو سیاه * مردم دیده بود مرآت ماه
 خود که بیند مردم دیده ترا * در جهان جز مردم دیده فرا
 ۴۰۲۵ چون بغیر مردم دیده اش ندید * پس بغیر او که در رنگش رسید
 پس جز او جمله مقلد آمدند * در صفات مردم دیده بلند
 گفت جُفتش الفراق ای خوش خصال * گفت نه نه الوصال الوصال

و. K om. چه عیشست Bul. (۴۰۱۹)

مرآت شاه B (۴۰۲۲)

کی در رنگش G (۴۰۲۵) خود کی بیند G (۴۰۲۴)

الوصالست این وصال ABHK (۴۰۲۷) corr. in H.

حامله گریان زَرَه کائِنَ الْمَنَاص * وَاَن جَنین خندان که پیش آمد خلاص
هرچ زیر چرخ هستند اُمّهات * از جهاد و از بهیمه وز نبات
هر یکی از دریم غیری غافلند * جز کسانی که نیه و کاملند
آنچ کُوسه داند از خانه کسان * بکمه از خانه خودش گی داند آن
۲۵۶۵ آنچ صاحب دل بداند حالِ تو * تو ز حالِ خود ندانی ای عمو

بیان آنک هرچ غفلت و غم و کاهلی و تاریکیست همه
از تنست که ارضی است و سفلی،

غفلت از نن بود چون تن روح شد * ببیند او اسرار را بی هیچ بُد
چون زمین بر خاست از جَوِّ فَلَک * نه شب و نه سایه باشد لی و لَک
هرجا سایهست و شب یا سایگه * از زمین باشد نه از افلاک و مَه
دود پیوسته هر از هیزم بود * نه ز آتشیهای مُسْتَجِم بود
۲۵۷۰ و هم افتد در خطا و در غلط * عقل باشد در اصابتها فقط
هر گرانی و گسل خود از تنست * جان ز خفت جمله در پریدنست
رُوی سرخ از غلبه خونها بود * رُوی زرد امر جنبش صفا بود
رُوی سپید از قوّت بَلْغَم بود * باشد از سودا که رُو ادھر بود
در حقیقت خالق آثار اوست * لیک جز علت نبیند اهل پوست
۲۵۷۵ مغز کو از پوستها آواره نیست * از طیب و علت او را چاره نیست
چون دُوم بار آدمی زاده بزاد * پای خود بر فَرْقِ علتها نهاد
علتِ اُولی نباشد دین او * علتِ جُزوی ندارد کین او

وین جنین A (۲۵۶۱) After this verse Bul. adds: (۲۵۶۵)

آنکه در پیشانیت بنموده اش * بو العجب که تو تنائی دیدنش

نه ولك G. باشد فی وُلک H. فی شب فی سایه باشد فی وُلک A. (۲۵۶۷)

سایه گه B. با سایگه A. و. A om. (۲۵۶۸) as in text. G (۲۵۶۹)

تشبیه دنیا کی بظاہر فراخست و بمعنی تنگ و تشبیه خواب
کی خلاص است ازین تنگی؛

۲۵۴۵ همچو گرمابه که تفسید بود * تنگ آبی جانت پخسید شود
گرچه گرمابه عریض است و طویل * زان تبش تنگ آیدت جان و کلیل
تا برون نآبی بنگشاید دلت * پس چه سود آمد فراخی منزلت
یا که کفش تنگ پوشی ای غوی * در بیابان فراخی می‌روے
آن فراخی بیابان تنگ گشت * بر تو زندان آمد آن صحرا و دشت
۲۵۵۰ هر که دید او مرترا از دور گفت * کو در آن صحرا چو لاله تر شکفت
او نداند که تو همچون ظالمان * از برون در گلشنی جان در فغان
خواب تو آن کفش بیرون کردنست * که زمانی جانت آزاد از تنست
اولیارا خواب ملکست ای فلان * همچو آن اصحاب کھف اندر جهان
خواب می‌بینند و آنجا خواب نه * در عدم در می‌روند و باب نه
۲۵۵۵ خانه تنگ و درون جان چنگ‌لُوک * کرد ویران تا کند قصر ملوک
چنگ‌لُوکم چون جنین اندر رحم * نه‌مه گشتم شد این نُقلان مُهم
گر نباشد درد زه بر مادر * من درین زندان میان آذر
مادر طبعم ز درد مرگِ خویش * می‌کند ره تا رهد برّه زمبش
تا چَرَد آن برّه در صحرای سبز * هین رحم بگشا که گشت این برّه گبز
۲۵۶۰ درد زه گر رنجِ آبستان بود * بر جنین اشکستن زندان بود

پخسید G. بُخسید H. پخسید بود Bul. A. بُخسید H (۲۵۴۵) with آید as variant.

از. A om. (۲۵۵۲) Bul. A. ننگشاید. (۲۵۴۷)

و درو جان Bul. (۲۵۵۵) before آنجا. Bul. om. (۲۵۵۴)

آذر A (۲۵۵۷) آن نُقلان Bul. نه مُهم گشتم A (۲۵۵۶)

آبستن A Bul. (۲۵۶۰) می‌کند زه Bul. AHK (۲۵۵۸)

۲۵۹۵ دایم اندر آب کارِ ماهیست * مار را با او کجا همراهی است
 لیک در گه مارهای پُر فَنَد * اندرین یم ماهیها می‌کنند
 مکرشان گر خلق را شیدا کند * هم ز دَرِّبا ناسه‌شان رُسوا کند
 و اندرین یم ماهیان پُر فَنَد * مار را از سحر ماهی می‌کنند
 ماهیانِ قعرِ دریاے جلال * بحرشان آموخته سحرِ حلال
 ۲۶۰۰ پس مُحال از نابِ ایشان حال شد * نحس آنجا رفت و نیکو فال شد
 تا قیامت گر بگویم زین کلام * صد قیامت بگذرد وین ناتمام

آداب المستمعین و المریدین عند فیض الحکمة من لسان الشیخ،

بر ملولان این مکرر کردنست * نزد من عمر مکرر بُردنست
 شمع از برقِ مکرر بر شود * خاک از تابِ مکرر زر شود
 گر هزاران طالبند و یک ملول * از رسالت باز می‌ماند رسول
 ۲۶۰۵ این رسولان ضمیرِ رازگو * مستمع خواهند اسرافیلِ خو
 نَخوتی دارند و کبری چون شهان * چاکری خواهند از اهلِ جهان
 نا ادب‌هایان بجاگه نا ورے * از رسالت‌شان چگونه بر خوری
 گی رسانند آن امانت را بتو * تا نباشی پیششان راعِ دوتو
 هر ادب‌شان گی هی‌آید پسند * گام‌دند ایشان زایوانِ بلند
 ۲۶۱۰ نه گدایانند کز هر خدمتی * از تو دارند ای مزورِ متی
 لیک با بی‌رغبتیها اے ضمیر * صدقهٔ سلطان بینشان و مگیر
 اسبِ خود را اے رسولِ آسمان * در ملولان مَنگر و اندر جهان
 فرخ آن تُرکی که استیزه نهد * اسبش اندر خندقِ آتش جهد

کادرین یم A (۲۵۹۸)

و. Bul. om. (۲۶۰۰)

ضمیر و رازگو A (۲۶۰۵)

بندگی خواهند Bul. (۲۶۰۶)

رساند A (۲۶۰۸)

و اندر جهان H (۲۶۱۲)

می‌پرد چون آفتاب اندر اُفق * با عروس صدق و صورت چون نتق
 بلك بیرون از افق وز چرخها * بی مکان باشد چو ارواح و نهی
 بل عقول ماست سایه‌های او * می‌فتند چون سایه‌ها در پای او^{۲۵۸۰}
 مجتهد هرگه که باشد نص‌شناس * اندر آن صورت نیندیشد قیاس
 چون نیابد نص اندر صورتی * از قیاس آنجا نماید عبرتی

تشبیه نص با قیاس،

نص وخی روح قدسی دان یقین * وآن قیاس عقل جزوی تحت این
 عقل از جان گشت با إدراك و فر * روح اورا گی شود زیر نظر
 لیک جان در عقل تأثیری کند * زآن اثر آن عقل تدبیری کند^{۲۵۸۵}
 نوح‌وار ار صدقی زد در تو روح * کو یم و کشتی و کو طوفان نوح
 عقل اثر را روح پندارد ولیک * نور خور از قرص خور درست نیک
 زآن بقرصی سالکی خرسند شد * تا ز نورش سوی قرص افگند شد
 زآنک این نوری که اندر سافل است * نیست دایم روز و شب او آفل است
 وآنک اندر قرص دارد باش و جا * غرقه آن نور باشد دایما^{۲۵۹۰}
 نه سحابش ره زند خود نه غروب * و رهید او از فراق سینه‌کوب
 این‌چنین کس اصلش از افلاك بود * یا مبدل گشت گر از خاك بود
 زآنک خاکی را نباشد تاب آن * که زند بر وی شعاعش جاودان
 گر زند بر خاك دایم تاب خور * آنچنان سوزد که ناید زو ثمر

بی مکان همچون Bul. (۲۵۷۹) In the second hemistich H has در چرخها. عقولست و نهی.

ABGHK Bul. (۲۵۸۰) سایه‌های او.

Heading: Bul. نص و قیاس.

Bul. (۲۵۸۶) A صدقی. G صدقی. کو یم و کو کشتی کو طوفان نوح.

In H a corrector has indicated that خود and نه should be transposed. (۲۰۹۱)

۲۶۴۰ تو عدو او نه خصم خودی * چه غم آتش را که تو هیزم شدی
ای عجب از سوزشت او کم شود * یا ز درد سوزشت پُر غم شود
رحمتش نه رحمت آدم بود * که مزاج رحمت آدم غم بود
رحمت مخلوق باشد غصه ناک * رحمت حق از غم و غصه است پاک
رحمت بی چون چنین دان ای پدر * ناید اندر وهر از وی جز اثر

فرق میان دانستن چیزی بمثال و تقلید و میان دانستن
ماهیت آن چیز،

۲۶۴۱ ظاهرست آثار و میوه رحمتش * لیک گی داند جز او ماهیتش
هیچ ماهیات اوصاف کمال * کس نداند جز بآثار و مثال
طفل ماهیت نداند طمرا * جز که گویی هست چون حلوا ترا
گی بود ماهیت ذوق جماع * مثل ماهیات حلوا ای مطاع
لیک نسبت کرد از روی خوشی * با تو آن عاقل چو نو کودک وشی
۲۶۴۰ تا بداند کودک آنرا از مثال * گر نداند ماهیت یا عین حال
پس اگر گویی بدانم دور نیست * ورنه ندانم گفت کذب و زور نیست
گر کسی گوید که دانی نوح را * آن رسول حق و نور روح را
گر بگویی چون ندانم کآن قر * هست از خورشید و مه مشهورتر
کودکان خرد در کتابها * و آن امامان جمله در محرابها
۲۶۴۵ نام او خوانند در قرآن صریح * قصه اش گویند از ماضی فصیح
راست گو دانش تو از روی وصف * گرچه ماهیت نشد از نوح کشف

یا ز درد سوزشت او غم خورد Bul. (۲۶۴۱)

غم خورد Bul. (۲۶۴۲)

as in text. G. و. Bul. om. (۲۶۴۵)

که بود B (۲۶۴۸)

با عین حال AB (۲۶۴۰)

ور بگویی که ندانم زور نیست BK Bul. in the second hemistich have (۲۶۴۱)

گرم گرداند فرس را آنچنان * کی کند آهنگِ اوجِ آسمان
 ۴۶۱۵ چشم را امر غیر و غیرت دوخته * همچو آتش خشک و تر را سوخته
 گر پشیمانی برُو عیبی کند * آتش اول در پشیمانی زند
 خود پشیمانی نرُوید از عدم * چون بیند گری صاحب قدم

شناختن هر حیوانی بوی عدو خود را و حذر کردن و بطالت
 و خسارت آنکس کی عدو کسی بود کی ازو حذر ممکن
 نیست و فرار ممکن نی و مقابله ممکن نی،

اسب داند بانگ و بوی شیرا * گرچه حیوانست الا نادرا
 بل عدو خویش را هر جانور * خود بداند از نشان و از اثر
 ۴۶۲۰ رومِ خُفاشک نیارد بر پرید * شب برون آمد چو دزدان و چرید
 از همه محروم تر خُفاش بود * که عدو آفتاب فاش بود
 نه تواند در مُصافش زخم خورد * نه بنفرین ناندش مهجور کرد
 آفتابی که بگرداند قُفاش * امر برای غصه و قهر خُفاش
 غایت لطف و کمال او بود * گر نه خُفاش کجا مانع شود
 ۴۶۲۵ دشمنی گیری بحد خویش گیر * تا بود ممکن که گردانی اسیر
 قطره با قُلم چواستیزه کند * ابله است او ریش خود بر می کند
 حیل او امر سبالش نگذرد * چنبره حُجره قمر چون بر دَرَد
 با عدو آفتاب این بد عتاب * اے عدو آفتاب آفتاب
 ای عدو آفتابی کز فرش * می بلرزد آفتاب و اخترش

کو AH. که for کی B (۴۶۲۲). برون آید A Bul. (۴۶۲۰).

(۴۶۲۴) Written in marg. H, apparently by the original hand.

(۴۶۲۶) ABHK چه استیزه, corr. in H.

(۴۶۲۷) Bul. چنبر.

يَعْرِفُونَ الْأَنْبِيَا أَضْدَادُهُمْ * مِثْلَ مَا لَا يَشْتَبِهَ أَوْلَادُهُمْ
 همچو فرزندانِ خود دانندشان * مُنْكَرَانِ بَا صَد دَلِيلِ وَ صَد نِشَانِ
 ۴۶۶۵ لِيكَ از رَشَك و حَسَدِ پنهان کنند * خَوِشْتَن را بَر نَدَانِمِ یَزَنَدِ
 پَس چو بَعْرِفَ گُفت چوَن جَايِ دَگَر * گُفت لَا يَعْرِفُهُمْ غَيْرِے فَذَرِ
 إِنَّهُمْ نَحْتَ قِبَايِ كَامِنُون * جَزْ كِه یَزْدَانِشَانِ نَدَانْدِ زَاَزْمُونِ
 هَر بِنَسَبِ گِیر این مَفْجُوح را * كِه بَدَانِي وَ نَدَانِي نَوْح را

مَسْئَلَةُ فَنَاءِ وَ بَقَايِ دَرُوشِ

گُفت قَايِلِ دَر جِهَانِ دَرُوشِ نِیَسْت * وَر بُوَد دَرُوشِ آن دَرُوشِ نِیَسْت
 ۴۶۷۰ هَسْت اِنِ رُویِ بَقَايِ ذَاتِ او * نِیَسْت گُشْتِه وَصْفِ او دَر وَصْفِ هُو
 چوَن زَبَانَةُ شَمْعِ پِیشِ آفْتَابِ * نِیَسْت بَاشَد هَسْت دَر حَسَابِ
 هَسْت بَاشَد ذَاتِ او تَا تَوَاکُور * بَر نِهِي پَنبِه بَسُوزد زَانِ شَرَرِ
 نِیَسْت بَاشَد رُوشَنی نَدُهد تَرَا * كُردِه بَاشَد آفْتَابِ او رَا فَنَاءِ
 دَر دُو صَد مَنْ شَهِدِ يَكِ اَوْقِیَّهٔ خَلِ * چوَن دَر اَفْگَندی وَ دَرُویِ گُشْتِ حَلِ
 ۴۶۷۵ نِیَسْت بَاشَد طَعْمِ خَلِ چوَن یِ چُشِي * هَسْت اَوْقِیَّهٔ فَزُونِ چوَن بَر كُشِي
 پِیشِ شِیرِ آهویِ بی هُوشِ شَد * هَسْتِ اش دَر هَسْتِ او رُویُوشِ شَد
 اِنِ قِیَاسِ نَاقِصَانِ بَر كَارِ رَبِّ * جُوشِشِ عِشْقِست نِه از تَرَكِ ادبِ
 نَبْضِ عَاشِقِ بی ادبِ بَر یِ جَهدِ * خُوشِ را دَر كَفِّهٔ شِه یِ نَهدِ
 بی ادبِ تَر نِیَسْت كَسِ زُو دَر جِهَانِ * بَا ادبِ تَر نِیَسْت كَسِ زُو دَر نِهَانِ
 ۴۶۸۰ هَر بِنَسَبِ دَانِ وِفَاقِ ای مُنْتَجَبِ * اِنِ دُو ضَدِّ بَا ادبِ یَا بی ادبِ
 بی ادبِ بَاشَد چو ظَاہِرِ بَنَگَرِی * كِه بُوَد دَعْوِیِ عِشْقِشِ هَم سَرِی

دَر جَايِ دَگَر . Bul. چو بَعْرِفَ H (۴۶۶۶) مِثْلُ G. اَوْلَادُهُمْ and اَضْدَادُهُمْ H (۴۶۶۴)

آهویی . BHK Bul. (۴۶۷۶) . آهویی AH Bul. (۴۶۷۸) , corr. in H. بر كَفِّهٔ

ای مُنْتَجَبِ . ABK Bul. (۴۶۸۰)

ور بگوئی من چه دانم نوح را * هچو اوی داند اورا اے فتی
 مور لنگم من چه دانم فیل را * پشه گی داند اسرافیل را
 این سخن هم راستست از روی آن * که بماهیت ندانیش ای فلان
 ۲۶۵۰ عجز از ادراک ماهیت عمو * حالت عامه بود مطلق مگو
 زآنک ماهیات و سرّ سرّ آن * پیش چشم کاملان باشد عیان
 در وجود از سرّ حق و ذات او * دورتر از فهم و استبصار کو
 چونک آن مخفی نماند از محرمان * ذات و وصفی چیست کان ماند نهان
 عقل بجئی گوید این دورست و گو * بی زتاویلی محالی کم شنو
 ۲۶۵۵ قُطْب گوید مر ترا ای سست حال * آنچه فوق حال نُست آید محال
 واقعی که کنونت برگشود * نه که اول هر مُحالَت می نمود
 چون رهانیت زده زندان کرم * تیهرا بر خود مکن حبس ستم

جمع و توفیق میان نفی و اثبات يك چیز از روی نسبت و اختلاف جهت،

نَفی آن يك چیز و اثباتش رواست * چون جهت شد مختلف نسبت دوتاست
 ما رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ از نسبت است * نفی و اثباتست و هر دو مُثَبِّتست
 ۲۶۶۰ آن تو افگندی چو بر دست تو بود * تو نه افگندی که قوت حق نمود
 زورِ آدم را حذّے بود * مُشْتِ خَاكِ اِشْكستِ لشکر کی شود
 مُشْتِ مُشْتِ نُست و افگندن زماست * زین دو نسبت نفی و اثباتش رواست

(۲۶۴۷) Bul. هچو او می داند.

(۲۶۴۹) Written in marg. H, apparently by the original hand.

(۲۶۵۲) H کان for آن. Bul. ذات وصفی.

Heading: A يك چیزی. Bul. جمع و تفریق.

(۲۶۵۹) A Bul. om. و before در دو. G in marg. gives راست as a variant of مُثَبِّتست. (۲۶۶۰) Bul. در دست تو. (۲۶۶۱) Bul. آدم زاده را.

ز آنچ گشتی شاد بس کس شاد شد * آخر از وی جست و همچون باد شد
از تو هم بجهد نو دل بر وی منه * پیش از آن کو بجهد از وی تو بجه

پیدا شدن روح القدس بصورت آدمی بر مریم بوقت برهنگی
و غسل کردن و پناه گرفتن بحق تعالی،

۲۷۰۰ همچو مریم گوی پیش از فَوْتِ مُلْک * نقش را کَالْعَوْدُ بِالرَّحْمَنِ مِنْک
دید مریم صورتی بس جان فزا * جان فزایی دل ربایی در خلا
پیش او بر رُست از رُوی زمین * چون مه و خورشید آن رُوحُ الْأَمین
از زمین بر رُست خوبی بی نقاب * آن چنان کز شرق رُوید آفتاب
لرزه بر اعضای مریم اوفتاد * کو برهنه بود و ترسید از فساد
۲۷۰۵ صورتی که یوسف ار دیدی عیان * دست از حیرت بُریدی چون زنان
همچو گل پیشش بُروید آن زرگل * چون خیالی که بر آرد سر زدل
گشت بی خود مریم و در بی خودی * گشت بجهم در پناه ایزدے
ز آنک عادت کرده بود آن پاك جیب * در هزیمت رخت بردن سوی غیب
چون جهانرا دید مُلْکی بی قرار * حازمانه ساخت زان حضرت حصار
۲۷۱۰ تا بگام مرگ حصنی باشدش * که نیابد خصم راه مَقْصَدس
از پناه حق حصارے به ندید * یورثگه نزدیکِ آن دِز بر گزید
چون بدید آن غمزه‌های عقل سوز * که از وی شد جگرها تیردوز
شاه و لشکر حلقه در گوشش شد * خسروان هوش بی هوشش شد
صد هزاران شاه مملوکش برق * صد هزاران بدر را داده بدیق

پیش کو بجهد تو خود از وی بجه ABHK. دل در وی A (۲۶۹۹) و. A om. (۲۶۹۸)

Heading: AH add مریم after گرفتن. In A Bul. the Heading follows v. ۲۷۰۰.

گشت مریم پیخود B Bul. (۲۷۰۷) بروید او Bul. (۲۷۰۶) و. A om. (۲۷۰۴)

ملک Bul. (۲۷۰۹)

چون بیاطن بنگری دعوی کجاست * او و دعوی پیش آن سلطان فناست
 مات زید زید اگر فاعل بود * لیک فاعل نیست کو عاقل بود
 او زروی لفظ نحو فاعلست * ورنه او مفعول و موش قابلست
 ۲۶۸۵ فاعل چه کو چنان مقهور شد * فاعلیها جمله از وی دور شد

قصه وکیل صدر جهان که متهم شد و از بخارا گریخت
 از بیم جان، باز عشقش کشید رویشان،
 که کار جان سهل باشد عاشقانرا،

در بخارا بنده صدر جهان * متهم شد گشت از صدرش نهان
 مدت ده سال سرگردان بگشت * که خراسان که گهستان گاه دشت
 از پس ده سال او از اشتیاق * گشت بی طاقت زایام فراق
 گفت تاب فرقم زین پس نهاند * صبرگی داند خلعت را نشاند
 ۲۶۹۰ از فراق این خاکها شوره بود * آب زرد و گنه و تیره شود
 باد جان افزا و خم گردد و با * آتشی خاکستره گردد هیا
 باغ چون جنت شود دارالمرض * زرد و ریزان برگه او اندر حرص
 غل دراک از فراق دوستان * همچو تیرانداز اشکسته کمان
 دوزخ از فرقت چنان سوزان شدست * پیر از فرقت چنان لرزان شدست
 ۲۶۹۵ گر بگویم از فراق چون شرار * تا قیامت یک بود از صد هزار
 پس ز شرح سوز او کم زن نفس * رب سلیم رب سلیم گوی و بس
 هرچ از وی شاد گردی در جهان * از فراق او بیندیش آن زمان

فاعلی چه Bul. (۲۶۸۵) . آن Bul. om. (۲۶۸۲)

Heading: B Bul. کار جهان سهل باشد

و. A om. (۲۶۹۲) . شوره شود Bul. (۲۶۹۰) . مدتی AHK (۲۶۸۷)

گویی بس AH (۲۶۹۶)

گر هاره فصلِ نابستان بُدی * سوزشِ خورشید در بُستان شدی
 مَنَبَش را سوختی از بیخ و بُن * که دگر تازه نگشتی آن کهن
 گر تُرُش رُوِست آن دَی مُشَفِّق است * صیف خندانست اَمّا مُحْرِقِست
 چونک قبض آید تو در وی بسط بین * تازه باش و چین میفکن در جبین
 ۲۷۴۰ کودکان خندان و دانایان تُرُش * غم جگر را باشد و شادی زُش
 چشمِ کودِک همچو خر در آخرست * چشمِ عاقل در حسابِ آخرست
 او در آخر چرب می بیند علف * وین زَقْصَابِ آخرش بیند تلف
 آن علف تلخست کین قَصَاب داد * بهرِ لحم ما نرا زوی نهاد
 رَو زِحکمت خور علف کآنرا خدا * بی غرض دادست از محض عطا
 ۲۷۴۵ فهمِ نان کردی نه حِکمت ای رهی * زآنچ حق گفت کُلُوا مِنْ رِزْقِهِ
 رزقِ حقِ حکمت بود در مرتبت * کان گُلُوگِیرت نباشد عاقبت
 این دهان بسنی دهانی باز شد * کَو خورند لقمه‌ای راز شد
 گر ز شیر دیوتن را و بُرے * در فطام او بسی نعمت خورے
 تُرُک جُوشش شرح کردم نیم‌خام * از حکیم غزنوی بشنو تمام
 ۲۷۵۰ در الهی‌نامه گوید شرحِ این * آن حکیم غیب و فخرُ العارفین
 غم خور و نانِ غم‌افزایان مخور * زآنک عاقل غم خورد کودِک شکر
 قندِ شادی میوه باغِ غمست * این فرح زخمست و آن غم مرهمست
 غم چو بینی در کنارش کش بعشق * از سرِ رُبُوهُ نظر کن در دِمشق
 عاقل از انگور می بیند هی * عاشق از معدوم شی بیند هی
 ۲۷۵۵ جنگ می‌کردند حمّالان پَریس * تو مَکَش تا من کَشَم حِمْلش چو شیر
 زآنک زان رنجش می‌دیدند سود * حمل را هر یک زدِیگر می‌ربود

شدی. In G a corrector has written زدی above. (۲۷۴۶) ABHK Bul. در بستان زدی.

این علف (۲۷۴۳) A. این علف (۲۷۴۳) A. BK Bul. بر جبین, and so corr. in H. (۲۷۴۹) دیگر A. (۲۷۴۷)

ترک جوشش GH (۲۷۴۹) as in text. (۲۷۴۸) A. گر زشردیو A. (۲۷۴۸)

رنجش G (۲۷۵۶). رُبُوهُ G (۲۷۵۴).

۲۷۱۵ زهره فی مر زهره را تا تم زند * عقل کُش چون بیند کم زند
 من چه گویم که مرا در دوختست * دَمگهم را دَمگه او سوختست
 دُودِ آن نارم دلیم من بَرُو * دُور از آنم شه باطل ما عَبْرُوا
 خود نباشد آفتابی را دلیل * جز که نور آفتاب مُسْطَبِل
 سایه کی بُود تا دلیل او بود * این بَسَسُش که دلیل او بود
 ۲۷۲۰ این جلالت در دلالت صادقست * جمله ادراکات پس او ساقست
 جمله ادراکات بر خرهای لنگ * او سوار باد پَران چون خدنگ
 گر گریزد کس نیابد گردِ شه * ور گریزند او بگیرد پیش ره
 جمله ادراکات را آرام نی * وقت میدانست وقتِ جام فی
 آن یکی وَهْمی چو بازی می‌پرد * و آن دگر چون تیر معبری درد
 ۲۷۲۵ و آن دگر چون کشتی با بادبان * و آن دگر اندر تراجع هر زمان
 چون شکاری می‌نمایدشان ز دور * جمله حمله می‌فزایند آن طُیور
 چونک ناپیدا شود حیران شوند * همچو جفدان سوی هر ویران شوند
 منتظر چشمی بهم یک چشم باز * تا که پیدا گردد آن صید نیاز
 چون بهاند دیر گویند از ملال * صید بود آن خود عَجَب یا خود خیال
 ۲۷۳۰ مصلحت آنست نا یک ساعتی * قوتی گیرند و زور امر راحتی
 گر نبودی شب همه خلقان زار * خویشتن را سوختندی ز اهتزاز
 از هوس وز حرص سود اندوختن * هر کسی دادی بدن را سوختن
 شب پدید آید چو گنج رحمتی * تا رهند از حرص خود یکساعتی
 چونک قبضی آیدت ای راهرو * آن صلاح نُست آتش دل مشو
 ۲۷۳۵ زانک در خرجی در آن بسط و گشاد * خرج را دخلی بیاید ز اعتداد

بگیرند A. ور گریزد او Bul. بیاید گرد شه A (۲۷۲۲). نور آفتابی A (۲۷۱۸).

bis. دیگر A (۲۷۲۵). دیگر A (۲۷۲۴). و وقت جام Bul. (۲۷۲۲).

گنجی A (۲۷۲۳). انداختن Bul. (۲۷۲۲). صید نیاز Bul. ABHK (۲۷۲۸).

و. A om. (۲۷۴۵). آیس دل K Bul. (۲۷۴۴).

مَرِّمَا بَنُگَرِ کِه نَقَشِ مُشْکِیْم * هِر هَلَامِ هِر خِیَالِ اَنْدِر دِلِم
 چُون خِیَالِ دِر دِلَتِ آمَدِ نَشَسْت * هِر کَجَا کِه یِ گِرِیْزِی بَا تُوسْت
 ۲۷۷۵ جَزِ خِیَالِی عَارِضِیِّی بَا طَلِی * کُو بُوَد چُون صَبَحِ کَاذِبِ آفَلِ
 مَن چُو صَبَحِ صَادِقِمِ اَز نَوْرِ رَب * کِه نَگَرْدَدِ گِرِدِ رُوْزِمِ هِیچِ شَب
 هِن مَکَن لَا حَوْلِ عِمْرَانِ زَادِهَام * کِه زَلَا حَوْلِ اِیْنِ طَرَفِ افْتَادِهَام
 مَر مَرَا اَصْلِ وِ غِذَا لَا حَوْلِ بُوَد * نَوْرِ لَا حَوْلِی کِه پِیْشِ اَز قَوْلِ بُوَد
 تُو هِی گِیْرِی پَنَاهِ اَز مَن بَحَقِ * مَن نَگَارِیْدَه پَنَاهِمِ دِر سَبَقِ
 ۲۷۸۰ اَن پَنَاهِمِ مَن کِه مَخْلَصَاتِ بُوَد * تُو اَعُوْذِ آری وِ مَن خُوْدِ اَن اَعُوْذِ
 اَفْتِی نَبُوَد بَقَرَانِ نَاشَنَاحَتِ * تُو بَرِ یَارِ وِ نَدَانِی عَشَقِ بَاخَتِ
 یَارِا اَغْبَارِ پَنْداری هِی * شَادِیْیِی رَا نَامِ بَنَهَادِی غَمِی
 اِیْنِ چِنِیْنِ نَخْلِی کِه لَطْفِ یَارِ مَاسْت * چُونِکِ مَآ دَزْدِیْمِ نَخْلَشِ دَارِ مَاسْت
 اِیْنِ چِنِیْنِ مَشْکِیْنِ کِه زَلْفِ مِیْرِ مَاسْت * چُونِکِ بِی عَقْلِیْمِ اِیْنِ زَنْجِیْرِ مَاسْت
 ۲۷۸۵ اِیْنِ چِنِیْنِ لَطْفِی چُو نِیْلِی هِی رُوْد * چُونِکِ فِرْعَوْنِیْمِ چُونِ خُوْنِ هِی شُوْد
 خُوْنِ هِی گَوِیْدِ مَن اَمِّ هِنِیْنِ مَرِیْزِ * یُوْسُفِ گِرْگِ اَز نُومَرِ اِیْ پُرِ سَتِیْزِ
 تُو نِمِی بِنِی کِه یَارِ بَرْدَبَارِ * چُونِکِ بَا اوِ ضِدِ شَدِی گِرْدَدِ چُو مَرِ
 لَحْمِ اوِ وِ شَحْمِ اوِ دِیْگَرِ نَشَدِ * اوِ چَنَانِ بَدِ جَزِ کِه اَز مَنظَرِ نَشَدِ

عزم کردن آن وکیل از عشق که رجوع کند ببخارا لا اُبالی وار،

شمعِ مریم را بِیَلِ افروخته * کِه بُخارا هِی رُوْدِ اَن سوخته
 ۲۷۹۰ سِخْتِ بِی صَبْرِ وِ دِر آتَشْدَانِ تِیْزِ * رَوِ سُوِی صَدْرِ جِهَانِ هِی کُنِ گِرِیْزِ

عارضی و باطلی AK. خیال AKH (۲۷۷۵). آید نشست Bul. (۲۷۷۴).

Suppl. in marg. A. (۲۷۷۹) BG with *idāfat*. نگارندهٔ (۲۷۷۸) Suppl. in marg. A.

تو بر یاری ندانی A (۲۷۸۱). بود for بود A Bul. (۲۷۸۰). نگارندهٔ Bul.

بُد H. آن چنان بد A (۲۷۸۸).

می کن but originally پی کن گریز H (۲۷۹۰). این وکیل AB Heading:

مُزِدِ حَقِّ کو مُزِدِ آن بی‌مایه کو * این دهد گنجیت مُزد و آن نَسو
 گنجِ زری که چو خسپی زیرِ ریگ * با تو باشد آن نباشد مُردَریگ
 پیشِ پیشِ آن جنازه‌ت می‌دود * مؤنسِ گور و غریبی می‌شود
 ۲۷۶۰ بهرِ روزِ مرگِ این دمِ مرده باش * نا شوی با عشقِ سَرَمَدِ خواجه‌ناش
 صبر می‌بیند زپردهٔ اجتهاد * رُویِ چون گلنار و زُلْفَتِ مُراد
 غم چو آیین‌هست پیشِ مجتهد * کاندَرینِ ضِدِّ می‌نماید رُویِ ضِد
 بعدِ ضِدِّ رنجِ آن ضِدِّ دگر * رُو دهد یعنی گشاد و کَر و فر
 این دو وصف از پنجهٔ دستِ بین * بعدِ قبضِ مُشتِ بسط آید یقین
 ۲۷۶۵ پنجه‌را گر قبض باشد دایما * یا همه بسط او بود چون مبتلا
 زین دو وصفِ کار و مَكْسَبِ منظم * چون پر مرغ این دو حالِ اُورا مِم
 چونکِ مریم مضطرب شد یکزمان * همچنانکِ بر زمینِ آن ماهیان

گفتن روح القدس مریم‌را که من رسولِ حَقِّم بتو آشفته مشو
 و پنهان مشو از من که فرمانِ اینست،

بانگِ بر وی زد نمودارِ کرم * که امینِ حضرتم از من مَرَم
 از سَرافرازانِ عزّتِ سَرَمکش * از چنین خوش محَرمانِ خود در مکش
 ۲۷۷۰ این همی‌گفت و ذُبَالَهٔ نورِ پاک * از لبش می‌شد پیایی برِ سَماک
 از وجودِ می‌گریزی در عدم * در عدمِ من شام و صاحبِ عَلم
 خود بَنه و بَنگاهِ من در نیستیست * یکسوارهِ نقشِ من پیشِ ستیست

و. A om. . جنازه‌ت می‌رود. Bul. (۲۷۵۹) . مرده‌ریگ. Bul. (۲۷۵۸)

فیضِ مُشتِ A (۲۷۶۴) . گشاد کَر A (۲۷۶۳) . GH عشقِ as in text. (۲۷۶۰)

و. A om. (۲۷۶۶) . با همه A . فیض باشد A (۲۷۶۵)

فرمانِ که before A om. . و پنهان مشو. A om. . رسولِ من before A om. Heading:

(۲۷۶۹) A apparently خود for دم, but the reading is uncertain.

. ستیست G . بن و بَنگاه. Bul. (۲۷۷۲) . ذُبَالَهٔ. Bul. (۲۷۷۰)

پس کدامین شهر زانها خوشترست * گفت آن شهری که در وی دلبرست
 ۲۸۱۰ هرکجا باشد شه مارا بساط * هست صحرا گر بود سمّ الخياط
 مرکجا که یوسفی باشد چو ماه * جنتست ارچه که باشد قعر چاه

منع کردن دوستان او را از رجوع کردن بخارا و تهدید
 کردن و لا ابالی گفتن او،

گفت او را ناصحی اے بی خبر * عاقبت اندیش اگر دارے هنر
 در نگر پس را بعقل و پیش را * همچو پروانه مسوزان خویش را
 چون بخارا می روی دبوانه * لایق زنجیر و زندان خانه
 ۲۸۱۵ او ز تو آهن می خاید زخشم * او می جوید ترا با بیست چشم
 میکند او تیز از بهر تو کارد * او سگ فحطست و تو انبان آرد
 چون رهیدی و خدایت راه داد * سوی زندان می روی چون فتاد
 بر تو گر ده گون موکل آمدی * عقل بایستی کزیشان کم زدی
 چون موکل نیست بر تو هیچ کس * از چه بسته گشت بر تو پیش و پس
 ۲۸۲۰ عشق پنهان کرده بود او را اسیر * آن موکل را نمی دید آن نذیر
 هر موکل را موکل مخفیست * ورنه او در بند سگ طبعی زچیت
 خشم شاه عشق بر جانش نشست * بر عوانی و سیاه رویش بست
 می زند او را که هین او را بزن * زان عوانان پنهان افغان من
 هر که بینی در زیانی می رود * گرچه تنها با عوانی می رود
 ۲۸۲۵ گر ازو واقف بدی افغان زدی * پیش آن سلطان سلطان شده

او گرچه into ارچه که (۲۸۱۱) In A a corrector has altered

Heading: Bul. لا ابالی وار.

گم زدی G (۲۸۱۸). اگر داری نظر Bul. (۲۸۱۲)

هر موکل را موکل B. هر موکل را موکل A (۲۸۲۱)

این بُخارا مَنَبَعِ دانش بود * پس بُخارایست هَرَكِ آنش بود
 پیشِ شبخی در بُخارا اندری * تا بخواری در بُخارا ننگری
 جز بخواری در بُخارای دلش * راه ندهد جزر و مدّ مُشکَلش
 اے خنک آنرا که ذَلَّتْ نَفْسُهُ * وای آنکس را که یَرَدِی رَفْسُهُ
 ۲۷۹۵ فُرَقْتِ صدرِ جهان در جانِ او * پاره پاره کرده بود ارکانِ او
 گفت بر خیزم هم آنجا و روم * کافر ار گشتم دگر ره بگروم
 و روم آنجا بیفتم پیشِ او * پیشِ آن صدرِ نکو اندیشِ او
 گویم افکندم پیشت جانِ خویش * زنده کن یا سَرِ بُر مارا چو میش
 گُشته و مرده پیشت ای قمر * به که شام زندگان جای دگر
 ۲۸۰۰ آزمودم من هزاران بار بیش * بی تو شیرین می نیستم عیشِ خویش
 غَنِّ لِي يَا مُنْتَهَى لَحْنِ النَّشُورِ * اُبْرُکِی یا نَاقِی تَمَّ السُّرُورِ
 اِبْلَعِی یا اَرْضُ دَمْعِی قَدْ کَفِی * اِشْرَبِی یا نَفْسُ وِرْدًا قَدْ صَفَا
 عُدْتُ یا عِیدی اِلَیْنَا مَرْحَبَا * نَعَمْ مَا رَوَّحْتَ یا رِیجَ الصَّبَا
 گفت ای یاران روان گشتم وداع * سوی آن صدری که امیرست و مُطاع
 ۲۸۰۵ در بدم در سوز بربان می شوم * هرچ بادا باد آنجا می روم
 گرچه دل چون سنگِ خارا می کند * جانِ من عزمِ بُخارا می کند
 مَسْکِنِ یارست و شهرِ شاهِ من * پیشِ عاشق این بود حُبُّ الْوَطَنِ

پرسیدن معشوقی از عاشق غریب خود کی از شهرها کدام شهر را
 خوشتر یافتی و انبوه‌تر و محتشم‌تر و پُر نعمت‌تر و دل‌گشا تر،
 گفت معشوقی بعاشق کای فتی * تو بغربت دیده بس شهرها

A. کی ذلت A (۲۷۹۴). جرّ و مدّ AH (۲۷۹۳). آتش G. آتش بود AK (۲۷۹۱).
 . نیکو اندیش A (۲۷۹۷). دیگر ره A. خیزم و آنجا A (۲۷۹۶). بردی رفسه B. بردی رفسه
 . که میرست Bul. کامبرست ABHK (۲۸۰۴). دیگر A (۲۷۹۹).

بس کنم دلبر در آمد در خطاب * گوش شو و الله اعلم بالصواب
 ۲۸۴۵ چونك عاشق توبه كرد اكنون بترس * كو چو عیاران كند بر دار دَرس
 گرچه این عاشق بُخارا می‌رود * نه بدرس و نه باستا می‌رود
 عاشقان را شد مدرّس حسن دوست * دفتر و درس و سَبَقشان رُوی اوست
 خامُشند و نعره تکرارشان * می‌رود تا عرش و تخت بارشان
 دَرسشان آشوب و چرخ و زلزله * نه زیادانست و باب سلسله
 ۲۸۵۰ سلسله این قوم جعد مُشك بار * مسئله دَورست لیکن دَورِ یار
 مسئله کبیس ار پُرسد کس ترا * گو نگنجد گنج حق در کبیسها
 گر دم خُلع و مُبارا می‌رود * بد مبین ذکر بُخارا می‌رود
 ذکر هر چیزی دهد خاصیتی * زآنك دارد هر صفت ماهیتی
 در بُخارا در هنرها بالغی * چون بخواری رُو نهی زان فارغی
 ۲۸۵۵ آن بُخاری غصّه دانش نداشت * چشم بر خورشید بینش می‌گاشت
 هر که در خلوت بینش یافت راه * او زدانشها نجوید دستگاه
 با جمال جان چو شد همکاسه * باشدش زآخبار و دانش ناسه
 دید بر دانش بود غالب فرا * زان هی دنیا بچربد عامه را
 زآنك دنیارا هی بینند عین * وآن جهانی را هی دانند دین

رو نهادن آن بنده عاشق سوی بخارا،

۲۸۶۰ رُو نهاد آن عاشق خونابه‌ریز * دل طپان سوی بخارا گرم و تیز
 ریگِ آمون پیش او همچون حریر * آبِ جیحون پیش او چون آب‌گیر

(۲۸۴۹) Bul. آشوب چرخ.

(۲۸۵۲) K ضلع و مبارا.

(۲۸۵۴) BG om. The verse is suppl. in marg. G by a later hand.

(۲۸۵۵) K Bul. در خورشید. (۲۸۵۸) A غالب فرا.

(۲۸۶۱) AB Bul. ریگ هامون.

رنجختی بر سر پیش شاه خاك * تا امان دیدی ز دیو سہمناک
میر دیدے خویش را اے کم زمور * زان ندیدے آن موکل را تو کور
غزہ گشتی زین دروغین پر و بال * پر و بالی کو گشد سوی و بال
پر سبک دارد رہ بالا کند * چون گل آلو شد گرانہا کند

لا ابالی گفتن عاشق ناصح و عاذل را از سر عشق،

۲۸۲۰ گفت ای ناصح خمش کن چند چند * پند کم ده زانک بس سختست بند
سخت تر شد بند من از پند تو * عشق را شناخت دانشمند تو
آن طرف کہ عشق می افزود درد * بو حنیفہ و شافعی درسی نکرد
تو ممکن تہدید از کشتن کہ من * نشنہ زارم بخون خویشتن
عاشقان را ہر زمانی مرد نیست * مردن عشاق خود یک نوع نیست
۲۸۲۵ او دو صد جان دارد از جان ہدی * و آن دو صدرا می کند ہر دم فدی
ہر یکی جان را ستاند دہ بہا * امر نبی خوان عشرۃ امثالہا
گر بریزد خون من آن دوست رو * پای کوبان جان بر افشانم برو
آزمودم مرگ من در زندگیت * چون رہم زین زندگی پایندگیت
أَقْتُلُونِي أَوْ قَتِلُونِي يَا ثِقَات * إِنَّ فِي قَتْلِي حَيَاتًا فِي حَيَات
۲۸۴۰ يَا مُنِيرَ أَخَذِ يَا رُوحَ الْبَقَا * اجْتَذِبْ رُوحِي وَجُدْ لِي بِاللِّقَا
لی حبیب حُبہ بشوے آٹھشا * لو یشا یمشی علی عینی مشی
پارسی گو گرچہ تازے خوشترست * عشق را خود صد زبانی دیگرست
بوی آن دلبر چو پَران می شود * آن زبانہا جملہ حیران می شود

Heading: Bul. عاشق بخاری. In G عاشق is suppl. above. B سر عشق.

(۲۸۲۰) A پند کم کن.

(۲۸۲۶) A عشرہ. BGHK عشرۃ. Bul. عشرہ.

(۲۸۲۹) B Bul. حیات فی حیات. K حیونًا. The reading of A is uncertain.

(۲۸۴۱) ABH Bul. مشا. Bul. (۲۸۴۲) زبان B. فارسی گو.

۲۸۸۰ ای که عقلت بر عطار دق کند * عقل و عاقل را قضا احمق کند
نَحْسِ خرگوشی که باشد شیرجُو * زیرکی و عقل و چالاکی کو
هست صد چندین فُسونهای قضا * گفت إِذَا جَاءَ الْقَضَا ضَاقَ الْقَضَا
صد ره و مَخْلَص بود از چپ و راست * از قضا بسته شود کو ازدهاست

جواب گفتن عاشق عاذلانرا و تهدید کنندگانرا،

گفت من مستقیم آبم گشَد * گرچه می دانم که هر آبم گشَد
۲۸۸۵ هیچ مستفی بنگریزد ز آب * گردو صد بارش کند مات و خراب
گر بیاماسد مرا دست و شکم * عشقِ آب از من نخواهد گشت کم
گویم انگه که پرسند از بَطون * کاشکی بَحْرَم روان بودی درون
خِیَلِ اِشْکَم گو بدر از موجِ آب * گر بهرم هست مرگم مستطاب
من بهر جای که بینم آبِ جُو * رشکم آید بودی من جای او
۲۸۹۰ دست چون دف و شکم همچون دُهل * طبلِ عشقِ آب می کویم چو گُل
گر بریزد خونم آن رُوحُ الْأَمین * جُرعه جُرعه خون خورم همچون زمین
چون زمین و چون جنین خون خواردام * تا که عاشق گشته ام این کاردام
شب هی جوشم در آتش همچو دیگ * روز تا شب خون خورم مانند ریگ
من پشیمانم که مکر انگختم * از مُراد خشم او بگر بختم
۲۸۹۵ گو بران بر جانِ مستم خشم خویش * عیدِ قُربان اوست و عاشق گاو میش
گاو اگر خسپد و گر چیزی خورد * بهر عید و ذبح او می پرورد

۲۸۸۰) Bul. دق زند.

۲۸۸۲) A. صد ره مخلص B. کآن ازدهاست.

۲۸۸۶) B. for که.

۲۸۸۹) A. جای اوی A. آمد. Bul. آب جوی.

۲۸۹۱) In Bul. this and the following verse are transposed.

۲۸۹۴) A. چشم او. Bul. om. و.

آن بیابان پیشِ او چون گلستان * میفتاد از خنده او چون گلستان
 در سهرقندست قندامالیش * از بخارا یافت و آن شد مذهبش
 اے بخارا عقل افزا بوده * لیکن از من عقل و دین بر بوده
 بدر می جویم از آنم چون هلال * صدر می جویم درین صفِ نعال^{۲۸۶۵}
 چون سوادِ آن بخارارا بدید * در سوادِ غم بیاضی شد پدید
 ساعتی افتاد بیهوش و دراز * عقلِ او پرید در بُستانِ راز
 بر سر و رویش گلای می زدند * از گلابِ عشقِ او غافل بُدند
 او گلستانی نهانی دیده بود * غارتِ عشقش زخود بریده بود
 نو فسرده در خورِ این دم نه * با شکرِ مقرون نه گرچه نبی^{۲۸۷۰}
 رختِ عقلت با توست و عاقلی * کز جنودا لم تروها غافل

در آمدن آن عاشق لا اُبالی در بخارا و تحذیر کردن دوستان
 اورا از پیدا شدن،

اندر آمد در بخارا شادمان * پیشِ معشوقِ خود و دارُ الآمان
 همچو آن مستی که پَرَد بر اثر * مه کنارش گیرد و گوید که گیر
 هر که دیدش در بخارا گفت خیز * پیش از پیدا شدن منشین گریز
 که ترا می جوید آن شه خشمگین * تا کشد از جانِ تو ده ساله کین^{۲۸۷۵}
 الله الله در میا در خونِ خویش * تکیه کم کن بر دم و افسونِ خویش
 شهنه صدر جهان بودی و راد * معتمد بودی مهندسِ اوستاد
 غدر کردی وز جزا بگر بختی * رسته بودی باز چون آو بختی
 از بلا بگر بختی با صد حیل * ابلهی آوردت اینجا یا اجل

و. A om. (۲۸۶۸)

. غایب عشقش A. گلستان ABH Bul. (۲۸۶۹)

. برده بر اثر A (۲۸۷۲) . نبی B. گرچه نه AK (۲۸۷)

رسیدن آن عاشق بمعشوق خویش چون دست از جان
خود بَشُست،

همچو گویی سجد کن بر رُو و سر * جانبِ آن صدر شد با چشمِ تر
جملهٔ خلقان منظر سر در هوا * کش بسوزد یا بر آویزد و را
این زمان این احمق، يك لخت را * آن نماید که زمان بدبخت را
همچو پروانه شرر را نور دید * احمقانه در فتاد از جان بُرید
۲۹۲۰ ليك شمع، عشق چون آن شمع نیست * روشن اندر روشن اندر روشنیست
او بعکس، شمعهای آتشیست * می نماید آتش و جمله خوشیست

صفت آن مسجد که عاشق کُش بود و آن عاشق مرگجوی
لا ابالی کی درو مهمان شد،

يك حکایت گوش کن ای نيك پي * مسجدی بُد بر کنارِ شهرِ ری
هیچ کس در وی نخفتی شبِ زیم * که نه فرزندش شدی آن شبِ ینیم
بس که اندر وی غریب غور رفت * صبحدم چون اختران در گور رفت
۲۹۲۵ خویشتن را نيك ازین آگاه کن * صُبح آمد خواب را کوتاه کن
هر کسی گفتی که پریانند تُند * اندرو مهمان گُشان با تیغِ کُند
آن دگر گفتی که سحرست و طَلسم * کین رَصَد باشد عدو جان و خصم
آن دگر گفتی که بر نه نقش فاش * بر دَرش کای میهمان اینجا مباح
شب محسب اینجا اگر جان بایدت * ورنه مرگ اینجا کین بگشایدت
۲۹۳۰ و آن یکی گفتی که شب قُلی نهید * غافل کاید شما کم ره دهید

در آویزد. Bul. (۲۹۱۷)

Heading: Bul. که مردم کش بود.

غریب و غور. AH Bul. (۲۹۲۴)

A om. که. (۲۹۲۶)

Bul. (۲۹۲۷) جان و جم.

and so corr. in H.

(۲۹۲۸) G نقش، as in text.

(۲۹۲۰) ABHK Bul. ره کم دهید.

گاوِ موسی دان مرا جان داده * جزو جزوم حشرِ هر آزاده
 گاوِ موسی بود قربان گشته * کترین جزوش حیاتِ گشته
 بر جهید آن گشته زاسیش زجا * در خطابِ اِضْرِبُوهُ بَعْضَهَا
 ۲۹۰۰ یا کِراهی اِذْجُحُوا هَذَا الْبَقَر * اِنْ اَرَدْتُمْ حَشَرَ اَرْوَاحِ النَّظَر
 از جماده مردم و نای شدم * وز نها مُردم بحیوان بر زدم
 مُردم از حیوانی و آدم شدم * پس چه ترسم کی زمردن کم شدم
 حمله دیگر بهیرم از بشر * تا بر آرم از ملائکِ پَر و سر
 وز مَلَّک هم بایدم جستن زجو * کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ
 ۲۹۰۵ بارِ دیگر از مَلَّکِ قربان شوم * آنچ اندر وَهُمْ نَایَد آن شوم
 پس عدم کردم علم چون ارغنون * گویدم که اِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ
 مرگ دان آنک انفاقِ اُمّت است * کابِ حیوانی نهان در ظلمت
 همچو نیلوفر بِرُو زین طَرَفِ جُو * همچو مستقی حریص و مرگِ جُو
 مرگِ او آبست و او جویای آب * می خورد وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 ۲۹۱۰ اے فسرده عاشقِ ننگین نمد * کو زیم جان زجانان می رمد
 سوی تیغِ عشقش ای ننگِ زنان * صد هزاران جان نگر دستک زنان
 جوی دیدی کوزه اندر جوی ریز * آبرا از جوی گی باشد گریز
 آبِ کوزه چون در آبِ جُو شود * محو گردد در وی و جُو او شود
 وصفِ او فانی شد و دانش بقا * زین سِپَس نه کم شود نه بَدَلِقا
 ۲۹۱۵ خویش را بر نخلِ او آویختم * عذرِ آن را که ازو بگریختم

(۲۸۹۸) After this verse A adds:

گاورا بکشید و بر کشته زید * بر خیال و بر گمان کمتر تنید

(۲۸۹۹) G بَعْضَهَا. (۲۹۰۲) B Bul. که زمردن.

(۲۹۰۲) Bul. پا و سر. (۲۹۰۴) G جستن, as in text.

(۲۹۰۶) ABH گویدت اِنَّا. In H م is written below the ت in گویدت.

(۲۹۰۸) H بُرُو زین طرف. (۲۹۰۹) Bul. om. و before او.

(۲۹۱۰) AH عاشقی.

این نصیحت راستی در دوستی * در غُلُولی خابن و سگ‌پوستی
 ۲۹۴۵ بی خیانت این نصیحت از و داد * می‌نهایست مگرد از عقل و داد

جواب گفتن عاشق عاذلانرا،

گفت او ای ناصحان من بی ندم * از جهان زندگی سیر آمدم
 منبلی ام زخم جو و زخم خواه * عافیت کم جوئے از منبلی براه
 منبلی فی کو بود خود برگ جو * منبلی ام لا ابالی مرگ جو
 منبلی فی کو بکف پول آورد * منبلی چستی کزین پل بگذرد
 ۲۹۵۰ آن نه کو بر هر دکانی برزند * بل جهد از کون و کانی برزند
 مرگ شیرین گشت و نغم زین سرا * چون قفص هشتن پریدن مرغ را
 آن قفص که هست عین باغ در * مرغ می‌بیند گلستان و شجر
 جوق مرغان از بیرون برگرد قفص * خوش می‌خوانند ز آزادی قفص
 مرغ را اندر قفص زان سبزه زار * نه خورش ماندست و نه صبر و قرار
 ۲۹۵۵ سر زهر سوراخ بیرون می‌کند * تا بود کین بند از پا برگند
 چون دل و جان چنین بیرون بود * آن قفص را در گشایی چون بود
 نه چنان مرغ قفص در اندهان * برگرد بر گردش بچله گریگان
 گی بود اورا درین خوف و حزن * آرزوی از قفص بیرون شدن
 او می‌خواهد کزین ناخوش حصص * صد قفص باشد بگرد این قفص

غلول A (۲۹۴۴)

بی خیانت A (۲۹۴۵)

کم جو نو Bul. زخم خوار و زخم خواه Bul. (۲۹۴۷)

B om. (۲۹۴۸)

ماندست after و K om. (۲۹۵۴)

so pointed in GK. حصص (۲۹۵۶)

مهمان آمدن در آن مسجد،

تا یکی مهمان در آمد وقتِ شب * کوشیده بود آن صیتِ عجب
از برائے آزمون می آزمود * زآنک بس مردانه و جان سیر بود
گفت کم گیر سر و اشکبه * رفته گیر از گنج جان یک حبه
صورتِ تن گو سرو من کیستم * نقش کم ناید چو من باقیستم
چون نفخت بودم از لطفِ خدا * نفخِ حق باشم زنا، تن جدا
تا نیفتد بانگِ نفخش این طرف * تا رهد آن گوهر از تنگین صدف
چون تمنّوا مَوْتُ گفت ای صادقین * صادقم جانرا بر افشام برین

ملامت کردن اهل مسجد آن مهمان عاشق را از شب خفتن در آنجا و تهدید کردن مرورا،

قوم گفتندش که هین اینجا محُشَب * تا نکوبد جان ستانت همچو کُسب
که غریبی و غمی دانی ز حال * کاندرینجا هرکه خفت آمد زوال
۲۹۴۰ اتّفاقی نیست این ما بارها * دیده ایم و جمله اصحابِ نهمی
هرکه آن مسجد شبی مسکن شدش * نیم شب مرگِ هلاهل آمدش
از یکی ما تا بصد این دیده ایم * نه بتقلید از کسی بشنیده ایم
گفت الدینُ نصیحه آن رسول * آن نصیحت در لغتِ ضدّ غُلُول

۲۹۴۲) Bul. بس فرزانه.

۲۹۴۲) A Bul. اشکبه.

۲۹۴۷) BK Bul. حق تمنّوا.

Heading: G om. آن. ABHK om. مرورا.

۲۹۴۸) H نکوبد. A جان ستاند. GK محُشَب and کُسب.

۲۹۴۹) Bul. هرکه خسب آید زوال. ۲۹۴۰) A اتّفاقی هست, corr. in marg.

۲۹۴۱) Bul. زهر هلاهل آیدش. ۲۹۴۲) Bul. الدین النصیحه.

۲۹۷۵ ور ز جالینوس این گفت افتراست * پس جوابم بهر جالینوس نیست
 این جواب آنکس آمد کین بگفت * که نبودستش دل پر نور جفت
 مرغ جانش موش شد سوراخ جو * چون شنید از گربگان او عرّجوا
 زان سبب جانش وطن دید و قرار * اندرین سوراخ دنیا موش وار
 هر درین سوراخ بنّایی گرفت * در خور سوراخ دانایی گرفت
 ۲۹۸۰ پیشهایی که مراورا در مزید * کاندربن سوراخ کار آید گزید
 زآنک دل برگند از بیرون شدن * بسته شد رام رهیدن از بدن
 عنکبوت ار طبع عنقا داشتی * از اُغابی خیمه گی افراشتی
 گربه کرده چنگر خود اندر قفص * نام چنگش درد و سرسام و مقص
 گربه مرگست و مرض چنگال او * میزند بر مرغ و پر و بال او
 ۲۹۸۵ گوشه گوشه می جهد سوی دوا * مرگ چون قاضیست و رنجورے گوا
 چون پیاده قاضی آمد این گواه * که می خواند ترا تا حکم گاه
 مهلتی می خواهی از وی در گریز * گر پذیرد شد و گرنه گفت خیز
 جستن مهلت دوا و چارها * که زنی بر خرقه تن پارها
 عاقبت آید صبحی خشم وار * چند باشد مهلت آخر شرم دار
 ۲۹۹۰ عذر خود از شه بخواه ای پر حسد * پیش از آنک آنچنان روزی رسد
 و آنک در ظلمت براند بارگی * برگند زان نور دل یکبارگی
 می گریزد از گوا و مقصدش * کان گوا سوی قضا می خواندش

آنکس آید Bul. (۲۹۷۶) . افتراست Bul. (۲۹۷۵)

پیشها و حرفها اندر مزید Bul. (۲۹۸۰)

دام چنگش K (۲۹۸۲)

و Bul. om. . میدود سوی دوا Bul. (۲۹۸۵)

با حکم گاه A (۲۹۸۶)

میخواه و از وی A (۲۹۸۷)

از نور AH . زآنک در ظلمت A (۲۹۹۱)

واز مقصدش A (۲۹۹۲)

عشق جالینوس برین حیوة دنیا بود کی هنر او همین جا بکار
می آید هنری نورزیده است کی در آن بازار بکار آید آنجا
خود را بعوام یکسان می بیند،

۲۹۶۰ آنچنانک گفت جالینوسِ راد * از هوای این جهان و امر مُراد
راضیم کز من بهاند نیم جان * که زگونِ آستری بینم جهان
گربه می بیند بگردِ خود قطار * مرغش آیس گشته بودست از مطار
یا عدم دیدست غیر این جهان * در عدم نادیده او حشری نهان
چون جنین کش می کشد بیرون گرم * می گریزد او سپس سوی شکم
۲۹۶۵ لطف رُوش سوی مَصْدَر می کند * او مَقَر در پشتِ مادر می کند
که اگر بیرون فُتم زین شهر و کام * اے عَجَب بینم بدیده این مُقام
یا دَری بودی در آن شهر و خیم * که نظاره کرده اندر رَحِم
یا چو چشمه سوزنی راهر بُدی * که زیروم رَحِم دیده شدی
آن جنین هر غافلست از عالمی * همچو جالینوس او ناخجری
۲۹۷۰ او نداند کان رُطوباتی که هست * آن مدد از عالم بیرون نیست
آنچنانک چار عنصر در جهان * صد مدد آرد ز شهر لامکان
آب و دانه در قفص گر یافته است * آن زباغ و عرصه در تافته است
جانهای انبیا بینند باغ * زین قفص در وقت نُقلان و فراغ
پس ز جالینوس و عالم فارغند * همچو ماه اندر فلکها بازغند

Heading: A همین جایگاه می آید. Bul. لاجرم آنجا خود را. After ABK Bul. می بیند.
add وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ امری او فی ماند

. درین شهر Bul. (۲۹۶۷)

. صد مدد دارد Bul. A (۲۹۷۱)

. در یافته است A. باغ after و A om. گر تافته است B (۲۹۷۲)

۴۰۱۰ چون گواهد خواهد این قاضی مرغ * بوسه ده بر مار نا یابی تو گنج
 آن جفا با تو نباشد اے پسر * بلک با وصف بدی اندر تو در
 بر نهد چوبی که آنرا مرد زد * بر نهد آنرا نزد برگرد زد
 گر نزد مر اسبرا آن کینه گش * آن نزد بر اسب زد بر سگسکش
 تا زسگسک واهد خوش پی شود * شیره را زندان کنی تا می شود
 ۴۰۱۵ گفت چندان آن ینیمک را زدی * چون نترسیدی ز قهر ایزدی
 گفت اورا گی زدم ای جان و دوست * من بر آن دیوی زدم کو اندروست
 مادر ار گوید ترا مرگ تو باد * مرگ آن خو خواهد و مرگ فساد
 آن گروهی کز ادب بگریختند * آب مردی و آب مردان ریختند
 عاذلانشان از وغا و راندند * تا چنین چیز و محنت ماندند
 ۴۰۲۰ لاف و غرّه ژاژخارا کم شنو * با چنینها در صف هبجا مرو
 زآنک زادوگم خیالاً گفت حق * کز رفاق سست برگردان ورق
 که گرایشان با شما هم ره شوند * غازیان بی مغز همچون گه شوند
 خویشان را با شما هم صف کنند * پس گریزند و دل صف بشکنند
 پس سپاهی اندکی بی این نفر * به که با اهل نفاق آید حشر
 ۴۰۲۵ هست بادام کم خوش بیخته * به زبسیاری بتلخ آمیخته
 تلخ و شیرین در ژغارغ یک شیند * نقص از آن افتاد که همدل نیند
 گبر ترسان دل بود کو از گمان * میزید در شک زحال آن جهان
 می رود در ره نداند منزلی * گام ترسان می نهد اعی دلی
 چون نداند ره مسافر چون رود * با تردها و دل پرخون رود

ای جان دوست. Bul. (۴۰۱۶). آن اسبرا AH (۴۰۱۳). چون جفا A (۴۰۱۱).

لاف غزو ژاژخارا A (۴۰۲۰). In A vv. ۴۰۲۱ and ۴۰۲۲ are transposed. (۴۰۲۱).

Written in marg. H, apparently by the original hand. (۴۰۲۲)

گر بصرت یک شی اند. B Bul. زعازع A (۴۰۲۶). به کی A سپاه B Bul. (۴۰۲۴).

غافل زحال آنجهان Bu. گبر H (۴۰۲۷).

دیگر باره ملامت کردن اهل مسجد مه‌ان را از شب خفتن
در آن مسجد،

قوم گفتندش مکن جَلدی برو * تا نگردد جامه و جانت گِرو
آن ز دور آسان نماید به نگر * که بآخر سخت باشد ره‌گذر
۲۹۹۵ خویشتن آویخت بس مرد و سُگست * وقتِ پیچاپیچ دست‌آویز جُست
پیشتر از واقعه آسان بود * در دل مردم خیال نیک و بد
چون در آید اندرون کارزار * آن زمان گردد بر آنکس کارزار
چون نه شیری هین منه تو پای پیش * کان اجل گرگست و جان نُست میش
ور زابدالی و میشت شیر شد * ایمن آ که مرگِ تو سرزیر شد
۴۰۰۰ کیست ابدال آنک او مُبدل شود * خمرش از تبدیل یزدان خل شود
لیک مستی شیرگیری وز گمان * شیر پنداره نو خود را هین مران
گفت حق ز اهل نفاق ناسدید * بآسُهم ما بینهم بآسُ شدید
در میان همدگر مردانه‌اند * در غزا چون عورتان خانه‌اند
گفت پیغمبر سپهدار غیوب * لا شجاعه یا فتی قبلَ اَلْخُروب
۴۰۰۵ وقتِ لاف غزوستان کف کنند * وقتِ جوش جنگ چون کف بی‌فند
وقتِ ذکر غزو شمشیرش دراز * وقتِ کُر و فرّ تیغش چون پیاز
وقتِ اندیشه دل او زخم‌جو * پس بیک سوزن تپی شد خیک او
من عجب دارم زجویای صفا * کو رمد در وقتِ صیقل از جفا
عشق چون دعوی جفا دیدن گواه * چون گواهی نیست شد دعوی تباه

Heading: ABHK Bul. om. دیگر باره. After the Heading K adds:

زین گذر کن جانب آن شخص ران * کو مسجد آمد آن شب میهمان

In Bul. the same verse precedes the Heading. (۲۹۹۵) A شکست for سگست.

Bul. پیغامبر. BGHK Bul. (۴۰۰۴) هدیگر. A (۴۰۰۲) گست.

کو گریزد وقت صیقل Bul. (۴۰۰۸) لب پر کف کنند Bul. مردان کف کنند B (۴۰۰۵)

چون گواهی نیست Bul. چون چنین (?) دعوی جفا دیدن B (۴۰۰۶)

می‌نبینی غیرِ این لیکِ ای تو ننگ * آن زمانِ لاف بود این وقتِ جنگ
 ۴۰۴۵ دی هی‌گفتی که پایندان شدم * که بُودتَنان فتح و نُصرت دم بدم
 دی زَعیمُ اَلْجَیشِ بودی ای لعین * وین زمانِ نامرُد و ناچیز و مَهِین
 تا بخوردیم آن دَم نو و آمَدیم * نو بُتون رفتی و ما هیزم شدیم
 چونک حارث با سُرّاقه گفت این * از عتابش خشمگین شد آن لعین
 دستِ خود خشمین زدستِ او کشید * چون زگفتِ اوش دردِ دل رسید
 ۴۰۵۰ سینه‌اش را کوفت شیطان و گریخت * خونِ آن بیچارگان زین مکر رنجت
 چونک ویران کرد چندین عالم او * پس بگفت اِلّی بَری مِنکُم
 کوفت اندر سینه‌اش انداختنش * پس گریزان شد چو هیبتِ تاختش
 نفس و شیطان هر دو یک تن بوده‌اند * در دو صورت خویش را بنموده‌اند
 چون فرشته و عقل که ایشان یک بُدند * بهرِ حکمت‌هاش دو صورت شدند
 ۴۰۵۵ دشمنی داری چنین در سِرِّ خویش * مانعِ عقلست و خصمِ جان و کیش
 یک نفس حمله کند چون سوسمار * پس بسوراخی گریزد در فرار
 در دل او سوراخها دارد کنون * سر زهر سوراخ می‌آرد برون
 نامِ پنهان گشتنِ دیو از نفوس * و اندر آن سوراخ رفتن شد خُوس
 که خُوشش چون خُوس قُنْفُذست * چون سرِ قنْفُذ را آمدش دست
 ۴۰۶۰ که خدا آن دیورا خناس خواند * کو سرِ آن خارپُشتک را به‌ماند
 می‌نهان گردد سرِ آن خارپُشت * دم بدم از بیمِ صیّاد دُرُشت
 نا چو فرصت یافت سر آرد برون * زین چنین مکاری شود مارش زبون
 گرنه نفس از اندرون راحت زدی * ره‌زنان را بر تو دستی‌گی بُدی
 زان عوانِ مقتضی که شهونست * دل اسیرِ حرص و آزو آفتست

این بیچارگان A (۴۰۵۰). خشمگین A (۴۰۴۸). لیکن تو ننگ Bul. (۴۰۴۴).

زهیبت تاختش Bul. (۴۰۵۲).

In AH v. ۴۰۵۴ follows A. دو صورت بدند. کایشان BK. که Bul. om. (۴۰۵۴).
 Bul. عوانی. Bul. آزو حرص. (۴۰۶۴) Bul. v. ۴۰۵۵.

۴۳۰ هر که گوید های این سو راه نیست * او کند از بیم آنجا وقف و ایست
 و بدانند ره دل با هوش او * گی رود هر های و هو در گوش او
 پس مشو همراه این اُشتر دلان * زانک وقت ضیق و بیمند آفلان
 پس گریزند و ترا تنها دهند * گرچه اندر لافِ سحر بابلند
 تو زرغنایان مجو هین کارزار * تو زطاوسان مجو صید و شکار
 ۴۳۵ طبع طاوس است و وسواس گند * دم زند نا از مقامت برگند

گفتن شیطان قریش را کی بجنگ احمد آید کی من یارها
 کم و قبیله خود را بیاری خوانم و وقت ملاقات صفین گریختن،

همچو شیطان در سپه شد صد یکم * خواند افسون که انی جار لکم
 چون قریش از گفت او حاضر شدند * هر دو لشکر در ملاقات آمدند
 دید شیطان از ملایک اسپی * سوی صف مؤمنان اندر ره
 آن جودا لم نروها صف زده * گشت جان او ز بیم آتش که
 ۴۴۰ پای خود را پس کشیده می گرفت * که هی بینم سپاهی من شکست
 اے آخاف الله ما لی منه عون * اذهبوا انی ارے ما لا ترون
 گفت حارث ای سراقه شکل هین * دی چرا تو می نگفتی این چنین
 گفت این دم من هی بینم حرب * گفت می بینی جعاشیش عرب

و. AK Bul. om. (۴۰۴۵)

Heading: Bul. احمد در آید. In K او is suppl. after گریختن.

(۴۰۴۶) Bul. om. که. BK گاننی. After this verse Bul. adds:

چون قریش را با وسواس کرد او * مکر و افسون گفت لازم شد غلو
 لشکر اسلام را تشنیت کنیم * پیخ و بنیادش ز عالم بر کنیم
 چونکه شد با قول او جمع سپاه * گشت آخر حیلش نقش تباه
 (۴۰۴۹) Bul. گشته جان او.

(۴۰۴۴) A apparently جعاشیش. Bul. خفاشیش.

که بگوید دشمنی از دشمنی * آتشی در ما زند فردا دنی
 که بناسانید اورا ظالمی * بر بهانه مسجد او بُد سالی
 تا بهانه قتل بر مسجد نهد * چونك بدنامست مسجد او جهد
 تهمتی بر ما منه ای سخت جان * كه نه ایم ایمن زمکر دشمنان
 ۴۰۸۵ هین برو جلدی مکن سودا میز * كه نتان پیمود کیوانرا بگز
 چون تو بسیاران بلافید زبخت * ریش خود بر کنده يك يك لخت لخت
 هین برو کوتاه کن این قیل و قال * خویش و مارا در میفکن در وبال

جواب گفتن بهمان ایشانرا و مثل آوردن بدفع کردن حارس
 کشت بیانگ دف از کشت شتری را کی کوس محمودی
 بر پشت او زدندی،

گفت ای یاران از آن دیوان نیم * که زلا حولی ضعیف آید پیم
 کودکی کو حارس گشتی بدے * طبلكی در دفع مرغان میزدی
 ۴۰۹۰ تا رمیدی مرغ زان طبلك زگشت * گشت از مرغان بد بی خوف گشت
 چونك سلطان شاه محمود کریم * بر گذر زد آن طرف خیمه عظیم
 با سپاهی همچو استاره اثیر * انبه و پیروز و صفدر ملك گیر
 اُشتری بُد کو بُدی حمال کوس * بُختی بُد پیش رو همچون خروس
 بانگ کوس و طبل بروی روز و شب * میزدی اندر رجوع و در طلب
 ۴۰۹۵ اندر آن مزرع در آمد آن شتر * کودك آن طبلك بزد در حفظ بر

کی توان پیمود AH. هین مکن جلدی برو Bul. (۴۰۸۵) . که نگوید Bul. (۴۰۸۱)

Heading: A شتری را for شیری را.

(۴۰۸۹) G گشتی as in text, and also with *fatha* in the following verse.

(۴۰۹۲) Suppl. in marg. A. (۴۰۹۴) Suppl. in marg. A. K . پختی.

(۴۰۹۴) K میزدندی در Bul. میزدند اندر.

۴۰۶۵ زَانِ عَوَانِ سِرْ شَدِی دزد و نَبَاه * تَا عَوَانَانِرَا بِقَهْرِ نُسْت رَاه
 در خبر بشنو تو این پندِ نکو * بَيْنَ جَنِيكُم لَكُم اَعْدَى عَدُو
 طُطْرَاقِ این عدو مشنو گریز * کُو چُو ابلیس است در لُج و سَتِیز
 بر تو او از بهر دنیا و نَبَرْد * اَن عَذَابِ سِرْمَدِی رَا سَهْل کَرْد
 چه عجب گر مرگدرا آسان کند * اُو زِ سَحْرِ خَوِش صَد چندان کند
 ۴۰۷۰ سَحْرِ کَاهِی رَا بَصْنَعَت کُہ کند * بَاَز کُوهِ رَا چُو کَاهِی می‌تسند
 زشهارا نغز گرداند بَفَن * نَغْزَهَارَا زَشْت گرداند بَطَن
 کَارِ سَحْرِ اینست کُو دَمِ می‌زند * هَر نَفْسِ قَلْبِ حَفَایِقِ می‌کُند
 آدِی رَا خَر نَمَایَد سَاعَتِی * آدِی سَاَزَد خَرِی رَا وَاِیْتِی
 این چنین ساحر درونِ نُسْت و سِر * اِنَّ فِی الْوَسْوَاسِ سَحْرًا مُسْتَرِ
 ۴۰۷۵ اندر آن عالم که هست این سحرها * سَاحِرَانِ هَسْتَنْد جَادُوِی گُشَا
 اندر آن صحرا که رُست این زهرِ تر * نِیز رُوِیْسِدَسْت تَرِیَاقِ ای پسر
 گویدت تریاق از من جُو سِپَر * کِه زَزْهَرَم مَن بَتُو تَزْدِیکْتَر
 گفْتِ اُو سَحْرِست و وِیْرَانِی تُو * گفْتِ مَن سَحْرِست و دَفْعِ سَحْرِ اُو

مکرر کردن عاذلان پندرا بر آن مہمان آن مسجد مہمان کش،

گفْت پیغمبر کِه اِنَّ فِی اَلْیَآن * سَحْرًا و حَقِ گفْت اَن خُوش پهلوان
 ۴۰۸۰ هِن مَکَن جَلْدِی بَرَوِ ای بُو اَلْکَرَم * مَسْجِد و مَارَا مَکَن زین مَنہِم

و. (۴۰۷۴) AHK Bul. om. اعدا عدو. AH Bul. (۲۰۶۶)

رویند است A (۴۰۷۶) اندرین عالم K (۴۰۷۵)

(۴۰۷۸) After this verse Bul. adds:

تا بود تریاقِ مرشد در درون * کرده باشی دفع زهر نفسِ دون
 کن طلسم سحررا از دل شکست * گنج پیر کامل آری تا بدست

Heading: After the Heading Bul. adds:

باز کن تو وصف مسجدرا ادا * قصه مہمان باشد ماجرا

و. (۴۰۸۰) A om. پیغامبر ABGHK (۴۰۷۹)

۴۱۱۵ مال و تن برفند ریزان فنا * حق خریدارش که الله اَشْتَرَى
 برفها زان از ثمن اولیست * که هی در شک یقینی نیست
 وین عجب ظنست در تو ای مهین * که نمی پرد بستان یقین
 هر گمان تشنه یقین است ای پسر * میزند اندر نزاید بال و پسر
 چون رسد در علم پس پر پا شود * مریقین را علم او بویا شود
 ۴۱۲۰ زَانِكَ هست اندر طریق مَفْتَن * علم کمتر از یقین و فوقِ ظن
 علم جویای یقین باشد بدان * و آن یقین جویای دیدست و عیان
 اندر اَلْهَيْكُمُ بجو این را کنون * از پس گلا پس لو نَعْلُمُون
 می کشد دانش بینش ای علم * گر یقین گشتی بیننده جحیم
 دید زاید از یقین بی اِمْتِمال * آنچنانک از ظن میزاید خیال
 ۴۱۲۵ اندر اَلْهَيْكُمُ بیان این بین * که شود عِلْمُ الْيَقِينِ عَيْنُ الْيَقِينِ
 از گمان و از یقین بالاتر * وز ملامت بر نمی گردد سَرَم
 چون دهانم خورد از حلوی او * چشم روشن گشتم و بینای او
 پا نهم گستاخ چون خانه روم * پا نلرزانم نه کورانیه روم
 آنچ گل را گفت حق خندانش کرد * با دل من گفت و صد چندانش کرد
 ۴۱۳۰ آنچ زد بر سرو و قدش راست کرد * و آنچ از وی نرگس و نسرین بخورد
 آنچ نی را کرد شیرین جان و دل * و آنچ خاکی بافت ازو نقش چِگَل
 آنچ ابرورا چنان طرار ساخت * چهره را گلگونه و گلنار ساخت
 مر زبانرا داد صد افسون گری * و آنک کان را داد زر جَعْفَری
 چون در زَرادخانه باز شد * غمزهای چشم تیرانداز شد

و ریزان فنا. Bul. ریزان و فنا. A. برفند. (۴۱۱۵)

که تو در شک. Bul. هی (sic) هستی. A. (۴۱۱۶)

پویا. HK. بر پا شود. AHK Bul. (۴۱۱۹)

که کورانیه. Bul. (۴۱۲۸). بجوان این را. ABH Bul. (۴۱۲۲)

و. AK Bul. om. آنچ با گل گفت. A. (۴۱۲۹)

یافت زو. Bul. بافت از نقش. AB (۴۱۴۱). قدش و. A om. (۴۱۴۰)

عاقلی گفتش مزن طبلک که او * پخته طبل است با آتش است خو
 پیش او چه بود تبوراک نو طفل * که کشد او طبل سلطان بیست کفل
 عاشقم من کشته قزبان لا * جان من نوبتگه طبل بلا
 خود نبوراکست این تهدیدها * پیش آنچ دیده است این دیده‌ها
 ۴۱۰۰ ای حریفان من از آنها نیستم * کز خیالاتی درین ره بیستم
 من چو اسماعیلیام بی حذر * بل چو اسماعیل آزادم ز سر
 فارغم از ططراق و از ریا * قل تعالوا گفت جانم را بیا
 گفت پیغمبر که جاد فی السلف * بالعطیه من تیقن بالخلف
 هر که بیند مر عطارا صد عوض * زود در بازد عطارا زین غرض
 ۴۱۰۵ جمله در بازار از آن گشتند بند * تا چو سود افتاد مال خود دهند
 زر در انبیا نشسته منظر * تا که سود آید ببدل آید مصر
 چون بیند کاله در ریج پیش * سرد گردد عشقش از کالای خویش
 گرم زان ماندست با آن کو ندید * کالهای خویش را ریج و مزید
 همچنین علم و هنرها و حرف * چون ندید افزون از آنها در شرف
 ۴۱۱۰ تا به از جان نیست جان باشد عزیز * چون به آمد نام جان شد چیز لیز
 لعبت مرده بود جان طفل را * تا نگشت او در بزرگی طفل را
 این تصویر وین تخیل لعبت * تا تو طفلی پس بدانت حاجتست
 چون ز طفلی رست جان شد در وصال * فارغ از حسن است و تصویر و خیال
 نیست محرم نا بگویم بی نفاق * تن زدم والله اعلم بالوفاق

(۴۱۰۰) A درین ره نیستم.

(۴۱۰۲) ABGHK پیغمبر.

(۴۱۰۴) B زین عرض، corr. in marg. A بیند مر سغارا.

(۴۱۰۵) A تا چه سود. (۴۱۰۶) G چون بدید.

(۴۱۱۱) A بود جان لطفرا.

(۴۱۱۲) AH حاجتست. AB پس بدانت. لعبتست AH.

(۴۱۱۳) AH شد جان H، corr. in H.

تا ازین گردابِ دُورانِ وایِ رهی * بر سرِ گنجِ وصالِ پانی
لیک شیرینی و لذاتِ مَقر * هست بر اندازه رنجِ سفر
آنکه از شهر و زخویشان بر خوری * کز غریبی رنج و محتها بَری

تمثیل گریختن مؤمن و بی‌صبری او در بلا باضطراب و
بی‌قراری نخود و دیگر حوایج در جوش دیگ
و بر دویدن تا بیرون جهند،

بَنگر اندر نَخودی در دیگ چون * می‌جهد بالا چو شد زآتش زبون
۴۱۶۰ هر زمان نَخود بر آید وقتِ جوش * بر سرِ دیگ و بر آرد صد خروش
که چرا آتش بمن در می‌زنی * چون خریدی چون نگویم می‌کنی
می‌زند کفلیز کدبانو که نی * خوش بجوش و بر همه زآتش‌کنی
زآن نجوشانم که مکره منی * بلك ناگیری تو ذوق و چاشنی
تا غدی گردی بیامیزی بجان * بهر خوارے نیست این امتحان
۴۱۶۵ آب میخوردی بیستان سبز و تر * بهر این آتش بدست آن آب‌خور
رحمتش سابق بدست از قهر زان * تا زرحمت گردد اهل امتحان
رحمتش بر قهر از آن سابق شدست * تا که سرمایه وجود آید بدست
زآنک بی لذت نروید لحم و پوست * چون نروید چه گدازد عشقِ دوست
زآن تفاضا گر بیاید قهرها * تا کنی ایشارِ آن سرمایه‌را
۴۱۷۰ باز لطف آید برای عذر او * که بکردی غُسل و بر جستی زجو

ارین طوفان دوران Bul. (۴۱۵۶)

Heading: A با اضطراب ABK Bul. بیرون جهد.

(۴۱۵۹) G نَخودی as in text, and so vocalised in the following verse.

غذا ABHK (۴۱۶۴). گیری مذاق و چاشنی Bul. (۴۱۶۴). زآتش که نی A (۴۱۶۴).

سرمایه‌ها A (۴۱۶۹). چه گذارد A (۴۱۶۸). بودست Bul. (۴۱۶۶). غذا Bul.

۴۱۳۵ بر دلم زد تیر و سوداییم کرد * عاشقِ شکر و شکرخاییم کرد
 عاشقِ آنم که هر آن آنِ اوست * عقل و جان جاندارِ یکِ مرجانِ اوست
 من نلافم و ر بلافم همچو آب * نیست در آتش کُشیام اضطراب
 چون بدزدَم چون حفیظِ مخزنِ اوست * چون نباشم سخت‌رو پشتِ من اوست
 هر که از خورشید باشد پشت‌گرم * سخت‌رو باشد نه بیمِ او را نه شرم
 ۴۱۴۰ همچو رویِ آفتابِ بی‌حذر * گشت رُوبش خصم‌سوز و پرده‌در
 هر پیرِ سخت‌رو بُد در جهان * یکسواره کوفت بر جیشِ شهبان
 رو نگردانید از نرس و غمی * یک‌تنه تنها بزد بر عالمی
 سنگ باشد سخت‌رو و چشم‌شوخ * او نترسد از جهانِ پُر کلوخ
 کانِ کلوخ از خشت‌زنِ یک‌تخت شد * سنگ از صنعِ خدایی سخت شد
 ۴۱۴۵ گوسفندانِ گر برونند از حساب * زانپیشان گی بترسد آن قصاب
 کلِّم راعِ نبی چون راعی است * خلق مانندِ رمه او ساعی است
 از رمه چوپان نترسد در نبرد * لیکشان حافظ بود از گرم و سرد
 گر زند بانگی ز قهر او سر رمه * دان ز مهرست آن که دارد بر همه
 هر زمان گوید بگوشتِ بختِ نو * که ترا غمگین کنم غمگین شو
 ۴۱۵۰ من ترا غمگین و گریان زان کنم * تا کت از چشمِ بدان پنهان کنم
 تلخ گردانم زغم‌ها خوی تو * تا بگردد چشمِ بد از روی تو
 نه تو صیّادی و جوبای منی * بند و افکنده راعی منی
 حيله‌اندیشی که در من درسی * در فراق و جستنِ من بی‌کسی
 چاره می‌جوید پی من درد تو * می‌شنودم دوشِ امِ سرد تو
 ۴۱۵۵ من توانم هر که بی این انتظار * ره دهم بنمایمت رام گذار

اورا for آرد Bul. (۴۱۳۹) .عاشق شیر Bul. (۴۱۳۵)

کلِّم راعی AH (۴۱۴۶) . که بترسد B (۴۱۴۵)

در گرم و سرد A (۴۱۴۷)

می‌توانم H (۴۱۵۵) with suppl. above.

کاروان دایم زگردون می‌رسد * تا تجارت می‌کند و می‌رود
 پس برو شیرین و خوش با اختیار * نه بتلخی و کراحت دزدوار
 زان حدیث تلخ می‌گویم ترا * تا زتلخیها فرو شویم ترا
 زآب سرد انگور افسرده رهد * سردی و افسردگی بیرون نهد
 ۴۱۹۵ تو زتلخی چونک دل پر خون شوی * پس زتلخیها همه بیرون روی

تمثیل صابر شدن مؤمن چون بر سر و خیر بلا واقف شود،

سگ شکاری نیست اورا طوق نیست * خامر و ناجوشیده جز بی ذوق نیست
 گفت نخود چون چنین است ای ستی * خوش بجوشم یاریسم ده راستی
 تو درین جوشش جو معمار منی * کفچلیم زن که بس خوش می‌زنی
 همچو پیل بر سرم زن زخم و داغ * تا بینم خواب هندستان و باغ
 ۴۲۰۰ نا که خود را در دم در جوش من * نا رهی یابم در آن آغوش من
 زآنک انسان در غنا طایغی شود * همچو پیل خواب بین یاغی شود
 پیل چون در خواب بیند هند را * پیلان را نشنود آرد دغا

عذرگفتن کدبانو با نخود و حکمت در جوش داشتن
 کدبانو نخود را،

آن ستی گوید و را که پیش ازین * من چو تو بودم زاجزای زمین

. بیرون شوی B (۴۱۹۵). بیرون جهد Bul. افسرده زهد K (۴۱۹۴).

Heading: ABHK Bul. سر و منفعت بلا G. سر و خیر بلا H seems to have had originally. AB واقف شد.

(۴۱۹۶) In B Bul. this verse precedes the Heading. After this verse Bul. adds:

هر که صابر نبود از دنج و بلا * اندر آن در که نیابد شان را

. تا به بینم B (۴۱۹۹). بجوشم G. ای ستی GH (۴۱۹۷).

. باغی شود A Bul. غنا GH (۴۲۰۱).

گوید اے نخود چریدی در بهار * رنج مہمان تو شد نیکوش دار
تا کہ مہمان باز گردد شکر ساز * پیشِ شہ گوید زایثار تو باز
تا بجایِ نعمت مُنعِم رسد * جملہٴ نعمتِ ہا بر تو حسد
من خلیلِ تو پسرِ پیشِ بِچُک * سَرِ بنہِ اِنی اَرانی اَذَبُک
۴۱۷۵ سَرِ پیشِ قہر نہ دل بر قرار * تا بِبُرَمِ حلقَتِ اسعیل وار
سَرِ بِبُرَمِ لیکِ این سَرِ آن سَرِ بست * کز بریدہ گشتن و مردنِ بَرِ بست
لیکِ مقصودِ ازلِ تسلیمِ نُست * اے مُسلَمانِ بایدتِ تسلیمِ جُست
اے نخود می جوش اندر ابتلا * تا نہ ہستی و نہ خود ماند ترا
اندر آن بُستانِ اگر خندیدہ * تو گلِ بُستانِ جان و دیدہ
۴۱۸۰ گر جُدا از باغِ آب و گل شدے * لقمہ گشتی اندر آحیا آمدے
شو غِذی و قوَت و اندیشہا * شیر بودی شیر شو در پیشہا
از صفانش رُستہ و اَللہ نُخست * در صفانش باز رَوِ چالاک و چُست
ز ابر و خورشید و زگردون آمدی * پس شدی اوصاف و گردون بر شدی
آمدی در صورتِ باران و تاب * می روعے اندر صفاتِ مستطاب
۴۱۸۵ جُز و شید و ابر و انجمہا بُدی * نَفَس و فعل و قول و فکرتِ ہا شدی
ہستی حیوان شد از مرگِ نبات * راست آمد اُقُتُلونی یا نِقات
چون چنین بُردِ بست مارا بعدِ مات * راست آمد اِنِّ فی قَتلی حیات
فعل و قول و صدق شد قوَتِ مَلک * تا بدین معراج شد سوی فَلَک
آن چنان کآن طعمہ شد قوَتِ بَشَر * از جہادی بر شد و شد جانور
۴۱۹۰ این سخن را ترجمہ پہناوری * گفتہ آید در مقامِ دیگری

(۴۱۷۴) A بِچُک. HK بِچُک. G بِچُک as in text.

(۴۱۷۹) A بُستان و جان دیدہ. (۴۱۸۱) Bul. غذا. BHK غذا.

(۴۱۸۲) Bul. اندر نخست. (۴۱۸۳) H om. و after اوصاف.

(۴۱۸۴) A و مستطاب. (۴۱۸۵) B قول و قوتِ ہا شدی.

(۴۱۸۷) Bul. بردست. (۴۱۸۸) A قول صدق.

عینِ آتش در اثیر آمد یقین * پرتو و سایه و یست اندر زمین
 لاجرم پرتو نباید ز اضطراب * سوی معدن باز می‌گردد شتاب
 قامت تو برقرار آمد بساز * سایه‌ات کوتاه می‌یکدم دراز
 ۴۲۲۵ ز آنک در پرتو نیابد کس ثبات * عکسها و گشت سوی اُمّهات
 هین دهان بر بند فتنه لب گشاد * خُشک آر الله اَعْلَم بِالرَّشَاد

ذکر خیال بد اندیشیدن قاصر فهمان،

پیش از آنک این قصّه تا مخلص رسد * دودگندی آمد از اهلِ حسد
 من نمی‌رنجم ازین لیک این لگد * خاطر ساده‌دلی را پی‌گند
 خوش بیان کرد آن حکیم غزنوی * بهر محبوبان مثال معنوی
 ۴۲۳۰ که زقرآن گر نیند غیرِ قال * این عجب نبود ز اَصْحَابِ ضلال
 کز شعاعِ آفتابِ پُر ز نور * غیرِ گرمی می‌نیابد چشمِ کور
 خَرَبَتی ناگاه از خَرخانۀ * سر برون آورد چون طَعانۀ
 کین سخن پَسَنست یعنی مَشْوی * قصّه پیغامبرست و بی‌روے
 نیست ذکرِ بحث و اسرارِ بلند * که دوانند اولیا آن سو سَمند
 ۴۲۳۵ از مقاماتِ تبیل تا فنا * پایه پایه تا ملاقاتِ خدا
 شرح و حدّ هر مقام و منزلی * که بپر زو بر پردِ صاحب‌دلی
 چون کتابُ الله بیامد هر بر آن * این چنین طعنه زدند آن کافران
 که اساطیرست و افسانۀ نژند * نیست تعبیری و تحقیقی بلند
 کودکانِ خُرد فهمش می‌کنند * نیست جز امرِ پسند و ناپسند

Heading: A om. بد.

دود و گدی BK. پیش ازین کین Bul. (۴۲۲۷)

پیغامبرست ABGHK (۴۲۳۳)

چون بنوشیدم جهاد آذری * پس پذیرا گشتم و اندر خوری
 ۴۲۰۵ مدّتی جوشیدم اندر زمن * مدّتی دیگر درون دیگر تن
 زین دو جوشش قوّتِ حَسَها شدم * رُوح گشتم پس نرا اُسنا شدم
 در جهادی گفتنی زان می دوی * تا شوی علم و صفات معنوی
 چون شدم من روح پس بارِ دگر * جوشِ دیگر کن ز حیوانی گذر
 از خدای خواه نا زین نکتها * در نلغزی و رسی در مُتْها
 ۴۲۱۰ زانک از قرآن بسی گم ره شدند * زان رَسَن قوی درون چه شدند
 مر رسن را نیست جُری ای عَنود * چون نرا سودای سَرَبالا نبود

باقی قصّه مهمان آن مسجد مهمان کش و ثبات و صدق او،

آن غریب شهرِ سَرَبالا طلب * گفت می خسیم درین مسجد بشب
 مسجد اگر کربلای من شوی * کعبه حاجت روای من شوی
 هین مرا بگذار ای بگزیده دار * تا رسن بازی کنم منصوروار
 ۴۲۱۵ گر شدیت اندر نصیحت جبرئیل * می نخواهد غوث در آتش خلیل
 جبرئیل را که من افروخته * بهتر چون عود و عنبر سوخته
 جبرئیل اگر چه یاری می کنی * چون برادر پاس داری می کنی
 ای برادر من بر آذر چابکر * من نه آن جانم که گرم یش و کم
 جان حیوانی فزاید از علف * آتشی بود و چو هیزم شد نلف
 ۴۲۲۰ گر نگشتی هیزم او مُثْمِر بُدی * تا ابد معبور و هم عامر بُدی
 بادِ سوزانست این آتش بدان * پرتو آتش بود نه عینِ آن

(۴۲۰۴) A بیوشیدم. B بنوشیدم (the second letter unpointed).

(۴۲۰۸) K Bul. چون شدی تو روح.

Heading: Bul. باقی قصّه. A بآن مسجد.

(۴۲۱۲) B حاجت روایی می شوی. B کربلای می شوی.

(۴۲۱۵) Bul. گر شدید. (۴۲۱۷) K چون برادر.

تو زقرآن ای پسر ظاهر مبین * دیو آدم را نبیند جز که طین
ظاهر قرآن چو شخص آدمیست * که نقوش ظاهر و جانش خفیفست
مرد را صد سال عم و خالی او * یک سر موی نبیند حال او

بیان آنک رفتن انبیا و اولیا علیهم السّلم بکوهها و غارها
جهت پنهان کردن خویش نیست و جهت خوف نشویش
خلق نیست بلك جهت ارشاد خلقت و تحریض
بر انقطاع از دنیا بقدر ممکن،

۴۲۰ آنک گویند اولیا در که بوند * نا ز چشم مردمان پنهان شوند
پیش خلق ایشان فراز صد که اند * گام خود بر چرخ هفتم می نهند
پس چرا پنهان شود که جو بود * کو ز صد دریا و که زان سو بود
حاجتش نبود بسوی که گریخت * کز پیش کوه فلک صد نعل ریخت
چرخ گردید و ندید او گرد جان * تعزیت جامه بپوشید آسمان
۴۲۰۰ گر بظاهر آن پری پنهان بود * آدمی پنهان تر از پربان بود
نزد عاقل زان پری که مضهرست * آدمی صد بار خود پنهان ترست
آدمی نزدیک عاقل چون خفیفست * چون بود آدم که در غیب او صفیفست

تشبیه صورت اولیا و صورت کلام اولیا بصورت عصای موسی
و صورت افسون عیسی علیهما السّلم،

آدمی همچون عصای موسی است * آدمی همچون فسون عیسی است

Heading: Bul. بقدر امکان . خوف و تشویش . A Bul. خویش after نیست . A om.

Heading: Bul. فسون B . موسی و افسون عیسی . Bul.

۴۲۴۰ ذکرِ یوسف ذکرِ زلفِ پُر خَمَش * ذکرِ یعقوب و زلیخا و غمش
 ظاهرست و هر کسی پی می‌برد * گو بیان که گم شود در وی خرد
 گفت اگر آسان نماید این بتو * این چنین آسان یکی سوره بگو
 جنتان و اِنستان و اهلِ کار * گو یکی آیت ازین آسان بیار

تفسیر این خبر مصطفیٰ علیہ السَّلَام کی لِلْقُرْآنِ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ
 وَلِبَطْنِهِ بَطْنٌ إِلَى سَبْعَةِ أَبْطُنٍ،

حرفِ قرآنرا بدان که ظاهرست * زیرِ ظاهر باطنی بس قاهرست
 ۴۲۴۰ زیرِ آن باطن یکی بطنِ سَوْم * که دَرُو گردد خَردها جمله گم
 بطنِ چارم از نبی خود کس ندید * جز خدای بی نظیر بی ندید

(۴۲۴۰) After this verse Bul. adds:

ذکر آدم گندم و ابلیس و مار * ذکر هود و نوح و ابراهیم و نار
 ذکر اسمعیل و ذبح و جبرئیل * ذکر قصد کعبه و اصحاب فیل
 ذکر بلقیس و سلیمان و سبا * ذکر داود و زبور و اوریا
 ذکر طالوت و شعیب و صوم هم * ذکر یونس ذکر لوط و قوم هم
 ذکر حمل مریم و نخل و مخاض * ذکر یحیی زکریا و ریاض
 ذکر صالح نافه و تقسیم آب * ذکر ادریس و مناجات و جواب
 ذکر الیاس و غریو و مرگ بین * ذکر قارون قصه خسف زمین
 ذکر خاص صبر ایوب نبیه * ذکر اسرائیلیان و سیرتیه
 ذکر موسی و شجر طور و عصا * خلع نعلین و خطابات و عطا
 ذکر عیسی رفع و معراج و سما * ذکر ذو القرنین و خضر و ارمیا
 ذکر فضل احمد و خلق عظیم * شد قمر از معجزاتش هر دو نیم
 . سورت B . سورة A (۴۲۴۲) هر یکی پی می‌برد Bul. (۴۲۴۱)

(۴۲۴۲) AB جنیان و انسیان.

Heading: After K has بطننا ولبطنه بطننا علیہ السَّلَام and so Bul.

(۴۲۴۶) ABHK Bul. و بی ندید. After this verse Bul. adds:

اینچنین تا بطنِ سابع یک یک * اینحدیث مصطفاست خود نیست شك

همنشینان نشوند او بشنود * ای خنک جان کو بغیش بگردد
 بنگرد در نفس خود صد گفت و گو * همنشین او نبوده هیچ بو
 صد سؤال و صد جواب اندر دلت * می رسد از لامکان تا منزلت
 ۴۲۸۰ بشنوی تو نشود زان گوشها * گر بتزدیک تو آرد گوش را
 گیرم ای گر خود تو آنرا نشوی * چون مثالش دید چون نگروی

جواب طعنه زننده در مثنوی از قصور فهم خود،

ای سگ طاعن تو عَوَّ عَوَّ می کنی * طعنِ قرآن را برون شو می کنی
 این نه آن شیرست کز وی جان بری * یا زینجه قهر او ایمان بری
 تا قیامت می زند قرآن ندی * اے گروهی جهل را گشته فدی
 ۴۲۸۵ که مرا افسانه می پنداشتید * نخم طعن و کافری می کاشتید
 خود بدیدیت آنک طعنه می زدیت * که شما فانی و افسانه بدیت
 من کلام حق و قام بذات * قوت جان جان و یاقوت زکات
 نور خورشیدم فتاده بر شما * لیک از خورشید ناگشته جدا
 نلک منم ینبوع آن آب حیات * تا رهانم عاشقانرا از مات
 ۴۲۹۰ گر چنان گند آرتان ننگبختی * جرعه بر گورتان حق ریختی
 نه بگیرم گفت و پند آن حکیم * دل نگردانم بهر طعنی سفیم

مثل زدن در رمیدن کره اسب از آب خوردن بسبب شغولیدن سایسان،

آنک فرمودست او اندر خطاب * کره و مادر می خوردند آب

ABHK. ای گروه B (۴۲۸۴) زان for آن Bul. (۴۲۸۰) گفتگو Bul. (۴۲۷۸)
 بدید and میزدید and بدیدید Bul. (۴۲۸۶) فدا and ندا Bul.

Heading: A سایسان for شاهان.

در کف حق بهر داد و بهر زین * قلب مؤمن هست یَنَ اصْبَعَيْنِ
 ۴۲۶۰ ظاهرش چو بی ولیکن پیش او * کَوْنِ يَكْ لَفْمَه چو بگشاید گلو
 تو مبین زافسون عیسی حرف و صوت * آن بین کر وی گریزان گشت موت
 تو مبین زافسونش آن لَهْجَاتِ پست * آن نگر که مرده بر جَسَتْ و نشست
 تو مبین مر آن عصارا سهل یافت * آن بین که بحر خَضْرَا شکافت
 تو زُدُورے دیدے چتر سیاه * يَكْ قَدَمْ فَا پِش نَه بَنُگر سپاه
 ۴۲۶۵ تو زُدُورے می نبینی جز که گردد * اندکی پیش آ بین در گردِ مَرْد
 دیده‌ها را گردِ او روشن کند * کوه‌ها را مردی او برگند
 چون بر آمد موسی از افصای دشت * کوه طُور از مَقْدَمش رَقَاص گشت

تفسیر یا جِبَالُ اَوَّیِّ مَعَهُ وَالطَّيْرُ،

رُویِ داود از فرَش تابان شد * کوه‌ها اندر پِش نالان شد
 کوه با داود گشته هَمَرهی * هر دو مُطَرِبِ مست در عشق شهی
 ۴۲۷۰ یا جِبَالُ اَوَّیِّ اَمْر آمد * هر دو هم‌آواز و هم‌پرده شد
 گفت داودا تو هَجَرْت دیدے * بهرِ من از هَمْدَمَان بَرِیدے
 اے غریبِ فردِ بی مؤنس شد * آتش شوق از دلت شعله زده
 مُطَرِبَانِ خواهی و قَوَالَ و ندیم * کوه‌ها را پیشِ آرد آن قدیم
 مطرب و قَوَالَ و سُرْنایی کند * که بپیشِ بادِ پیمایی کند
 ۴۲۷۵ تا بدانی ناله چون گه‌را رواست * لب و دندان ولی را ناله‌است
 نغمه اجزای آن صافی جسد * هر دمی در گوشِ حَشَش می‌رسد

(۴۲۶۱) A . تو مبین افسون

(۴۲۶۲) A . تو مبین افسونش

(۴۲۶۳) ABH Bul. . بجز اخضر را

(۴۲۶۴) Bul. . و پیش

(۴۲۷۰) Bul. . آمدی . Bul. . شدی

(۴۲۷۲) Bul. . مطربی

(۴۲۷۴) A om. . before و

(۴۲۷۵) Bul. . ولی را نغمه‌است

او مددهای خرد چون در ربود * از خزینۀ دُرِ آن دریای جود
 زین چنین آمداد دل پُر فن شود * بجهد از دل چشم هم روشن شود
 ۴۲۱۵ زَانَك نور از دل برین دید نشست * تا چو دل شد دبۀ تو عاطست
 دل چو بر انوارِ عقلی نیز زد * زَان نصیبی هم بدو دید دهد
 پس بدان کَابِ مبارک زآسمان * وَحیِ دلها باشد و صدقِ بیان
 ما چو آن گُره هم آبِ جو خوریم * سوے آن وسواسِ طاعن ننگریم
 پیَرَوِ پیغمبرانی ره سپر * طعنۀ خلقان هم بادے شمر
 ۴۲۲۰ آن خداوندان که ره طی کرده‌اند * گوش فا بانگِ سگان کی کرده‌اند

بقیۀ ذکر آن مہمان مسجد مہمان‌کش،

باز گوکان پاک‌باز شیرمرد * اندر آن مسجد چه بنمودش چه کرد
 خُفت در مسجد خود اورا خواب کو * مردِ غرقه گشته چون خسپد بجو
 خوابِ مرغ و ماهیان باشد همی * عاشقانرا زیرِ غرقاب غمی
 نیم‌شب آوازِ با هَولی رسید * گایم آیم بر سرت ای مستفید
 ۴۲۲۵ پنج گرت این چنین آوازِ سخت * می‌رسید و دل همی شد تحت‌لخت

تفسیر آیت وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمُ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ،

تو چو عزمِ دین کنی با اجتهاد * دیو بانگت بر زند اندر نهاد

(۴۲۱۴) GH as in text. B. نجهد.

(۴۲۱۵) AB Bul. نور دل. (۴۲۱۶) B. تیر زد.

(۴۲۱۹) A. پی‌روی. ABHK. پیغامبرانی. AH. همی بادی.

(۴۲۲۰) A. با بانگ.

Heading: Bul. بقیۀ فصۀ ذکر.

(۴۲۲۱) A. گان for آن. (۴۲۲۵) Bul. پنج نوبت.

Heading: A. این آیت. BHK Bul. که. (۴۲۲۶) Bul. مانگت میزند.

می‌شخولیدند هر دم آن نفر * بهر اسبان که هلا هین آب خور
 آن شخولیدن بکُره می‌رسید * سر همی بر داشت و از خور می‌رمید
 مادرش پرسید کاه کُره چرا * می‌رمی هر ساعتی زین استفا^{۴۲۹۵}
 گفت کُره می‌شخولند این گروه * زانفاق بانگشان دارم شکوه
 پس دلم می‌لرزد از جا می‌رود * زانفاق نعره خفم می‌رسد
 گفت مادر نا جهان بودست ازین * کارافزایان بُدند اندر زمین
 هین تو کار خویش کن ای ارجمند * زود کایشان ریش خود بر می‌کنند
 وقت تنگ و می‌رود آب فراخ * پیش از آن کر هجر گردی شاخ شاخ^{۴۳۰۰}
 شهره کاریزست پُر آب حیات * آب کش نا بردمد از تو نبات
 آبِ خضر از جوی نطقِ اولیا * می‌خوریم ای تشنه غافل بیا
 گر نبینی آب گورانه بشن * سوی جو آور سبو در جوی زن
 چون شنیدی کاندین جو آب هست * کور را تقلید باید کار بست
 جو فرو بر مشکِ آب‌اندیش را * تا گران بینی نو مشکِ خویش را^{۴۳۰۵}
 چون گران دیدی شوی تو مُستَدِل * رست از تقلید خشک آنگاه دل
 گر نبیند کور آب جو عیان * لیک داند چون سبو بیند گران
 که زجو اندر سبو آبی برفت * کین سبک بود و گران شد ز آب و زفت
 زآنک هر بادی مرا در می‌رود * باد می‌نر بایدم ثقلم فزود
 مر سفیهان را رباید هر هوا * زآنک نبودشان گرانی قوی^{۴۳۱۰}
 کشتی بی‌لنگر آمد مردِ شر * که زیاده کثر نیابد او حذر
 لنگر عقلست عاقل را امان * لنگری در یوزه کن از عاقلان

و. Bul. om. (۴۲۹۴)

از نو نبات B. کاریزست A. شهر A (۴۳۰۱)

مای خضر از آب چشم اولیا A (۴۳۰۲)

بر جوی زن Bul. سوی جوی آور Bul. سوی آب آور B (۴۳۰۳)

چون گران بینی B (۴۳۰۶)

ز آب زفت H Bul. (۴۳۰۸)

گفت چون ترسم چو هست این طبلِ عید * تا دُهلُ ترسد که زخمِ او را رسید
ای دُهل‌های تپِ بی‌قُلوب * فِستَنان از عیدِ جان شد زخمِ چوب
شد قیامت عید و بی‌دینان دُهل * ما چو اهلِ عید خندان همچو گل
بشنو اکنون این دهل چون بانگ زد * دیگر دَوَلتِبا چگونه می‌پزد
چونک بشنود آن دهل آن مرد دید * گفت چون ترسد دلم از طبلِ عید^{۴۲۵۰}
گفت با خود هین ملرزان دل‌کزین * مُرد جانِ بددلان بی‌یقین
وقتِ آن آمد که حیدروار من * مُلک گیرم یا بپردازم بدن
بر جهید و بانگ بر زد کای کیا * حاضرم اینک اگر مردی بی‌آ
در زمان بشکست ز آواز آن طِلسم * زر همی‌ریزد هر سو قسمِ قسم
ریخت چندان زر که ترسید آن پسر * تا نگردد زر ز پُرسِ راهِ در^{۴۲۵۵}
بعد از آن بر خاست آن شیرِ عنید * تا سحرگه زر بیرون می‌کشید
دفن می‌کرد و همی‌آمد بزر * با جُوال و توبره بارِ دگر
گنجها بنهاد آن جان‌باز از آن * کورئ ترسانی واپس خزان
این زر ظاهر بخاطر آمدست * در دل هر کورِ دُور ز رُپرست
کودکان اِسفال‌هارا بشکنند * نامِ زر بنهند و در دامن کنند^{۴۲۶۰}
اندر آن بازی چو گوی نامِ زر * آن کند در خاطرِ کُودک گذر
بل زرِ مضروبِ ضربِ ایزدی * کو نگردد کاسد آمد سرمدی
آن زری کین زر از آن زر تاب یافت * گوهر و تابندگی و آب یافت
آن زری که دل ازو گردد غنی * غالب آید بر فقر در روشنی
شمع بود آن مسجد و پروانه او * خویشتن در باخت آن پروانه‌خو^{۴۲۶۵}
پر بسوخت او را ولیکن ساختنش * بس مبارک آمد آن انداختنش

این دهل B. بشید. Bul. (۴۲۵۰). که هست. ABH Bul. (۴۲۴۶).

حاضر من تو اگر Bul. (۴۲۵۲). تا بپردازم A (۴۲۵۲).

بار دیگر A (۴۲۵۷). شیر عنید H (۴۲۵۶).

بس مبارک Bul. (۴۲۶۶). که دل از آن Bul. (۴۲۶۴).

که مرو زان سو بیندیش ای غوی * که اسیر رنج و درویشی شوی
 بی‌نوا گردد ز یاران و بُری * خوار گردی و پشیمانی خوری
 تو زیم بانگر آن دیو لعین * و گریزی در ضلالت از یقین
 ۴۲۲۰ که هلا فردا و پس فردا مراست * راه دین پویم که مهلت پیش ماست
 مرگ بینی باز کو از چپ و راست * و کشد همسایه را تا بانگ خاست
 باز عزم دین کنی از بیم جان * مرد سازی خوشتن را یک زمان
 پس سلاح بر بندی از علم و حکم * که من از خوف نیارم پای کم
 باز بانگی بر زند بر تو زمکمر * که بترس و باز گرد از تیغ فقر
 ۴۲۳۰ باز بگریزی ز راه روشنی * آن سلاح علم و فن را بفکنی
 سالها اورا بیانگی بنده * در چنین ظلمت نهد افکنده
 هیبت بانگ شیاطین خلق را * بند کردست و گرفته خلق را
 تا چنان نومید شد جانسان ز نور * که روان کافران ز اهل قبور
 این شکوه بانگ آن ملعون بود * هیبت بانگ خدایی چون بود
 ۴۲۴۰ هیبت بازست بر کبک نجیب * مر مگس را نیست زان هیبت نصیب
 ز آنک نبود باز صیاد مگس * عنکبوتان می مگس گیرند و بس
 عنکبوت دیو بر چون تو ذباب * کز و فر دارد نه بر کبک و عقاب
 بانگ دیوان گله بان اشیاست * بانگ سلطان پاسبان اولیاست
 تا نیامزد بدین دو بانگ دور * قطره از بحر خوش با بحر شور

رسیدن بانگ طلسمی نیم شب مهمان مسجدرا،

۴۲۴۰ بشنو اکنون قصه آن بانگ سخت * که نرفت از جا بدان آن نیکبخت

و. A om. (۴۲۲۷)

پس سلاح. A Bul. (۴۲۲۲)

آن سلاح. H (۴۲۳۵)

مر مگس گیرند. Bul. (۴۲۴۱)

بر تو چون ذباب. A (۴۲۴۲)

نا بحر شور. HK (۴۲۴۴)

مسجدرا. Bul. om. نیم شب در گوش مهمان. Bul. طلسم. A Heading:

۴۳۸۵ پاره‌دوزم پاره در موضع نهم * هر کسی را شربت اندر خور دهم
 هست سرِ مرد چون بیخِ درخت * زان برُوید برگه‌اش از چوبِ سخت
 در خورِ آن بیخِ رُسته برگها * در درخت و در نفوس و در نهی
 بر فلک پرهاست زاشجارِ وفا * أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهُ فِي السَّمَاءِ
 چون بُرست از عشق پر بر آسمان * چون نرُوید در دلِ صدرِ جهان
 ۴۳۹۰ موج می‌زد در دلش عفو گنه * که زهرِ دل تا دل آمد روزنه
 که زِیل تا دل یقین روزن بود * نه جُدا و دُور چون دو تن بود
 مُتَّصِلٌ نَبُود سَفَالِ دو چراغ * نورشان مه‌زوج باشد در مَسَاغ
 هیچ عاشق خود نباشد وصلِ جو * که نه معشوقش بود جویای او
 لَيْلِكَ عَشِقَ عَاشِقَانِ تَنْ زِهْ كُنْد * عَشِقِ مَعْشُوقَانِ خُوش وَفَرِّبْهْ كُنْد
 ۴۳۹۵ چون درین دل برقِ مهرِ دوست جست * اندر آن دل دوستی می‌دان که هست
 در دل تو مهرِ حق چون شد دوتو * هست حق را بی گمانی مهرِ تو
 هیچ بانگِ کف زدن نآید بَدَر * از یکی دستِ تو بی دستی دگر
 نشنه می‌نالد که ای آبِ گوار * آب هم نالد که گو آن آب‌خوار
 جذبِ آبست این عطش در جانِ ما * ما از آن او و او هم آنِ ما
 ۴۴۰۰ حکمتِ حق در قضا و در قدر * کرد مارا عاشقانِ همدگر
 جمله اجزای جهان زان حکمِ پیش * جُفَتِ جُفَتِ و عاشقانِ جُفَتِ خُوش
 هست هر جزوی زعالمِ جُفت‌خواه * راست همچون گهرِ با و برگِ کاه
 آسمان گوید زمین را مَرَحَبَا * با نُومر چون آهن و آهن‌رُبا
 آسمان مرد و زمین زن در خرد * هرچ آن انداخت این می‌پرورد
 ۴۴۰۵ چون نماند گرمیش بفرستد او * چون نماند تَرّی و نم بدهد او

(۴۳۸۷) Bul. در نها.

و فرع فی السما A. پرهاست. BK Bul. بر فلک سرهاست A (۴۳۸۸)

از یکی دستی تو Bul. (۴۳۹۷) بی‌گان A (۴۳۹۶) بر بر آسمان. ABK Bul. (۴۳۸۹)

همدیگر A (۴۴۰۰) کای آب گوار AB (۴۳۹۸)

همچو موسی بود آن مسعود بخت * کاشی دید او بسوی آن درخت
 چون عناینها برُو موفور بود * ناری پنداشت و خود آن نور بود
 مرد حق را چون بینی ای پسر * تو گمان داری برُو ناری بشر
 ۴۲۷۰ تو زخود می آبی و آن در نُوست * ناری و خاری ظنّ باطل این سُوست
 او درخت موسی است و پُر ضیا * نور خوان نارش مخوان باری بیّا
 نه فطام این جهان ناری نمود * سالکان رفتند و آن خود نور بود
 پس بدان که شمع دین بر می شود * این نه همچون شمع آتشیها بود
 این نماید نور و سوزد یار را * و آن بصورت ناری و گل زوار را
 ۴۲۷۵ این چو سازنده ولی سوزنده * و آن گه وُصلت دل افروزنده
 شکل شعله نور پاک سازوار * حاضرانرا نور و دُورانرا چو ناری

ملاقات آن عاشق با صدر جهان،

آن بُخاری نیز خود بر شمع زد * گشته بود از عشقش آسان آن گبد
 آهِ سوزانش سوی گردون شد * در دل صدر جهان مهر آمد
 گفته با خود در سحرگه کای احد * حال آن آواره ما چون بود
 ۴۲۸۰ او گناهی کرد و ما دیدیم لیک * رحمت ما را نمی دانست نیک
 خاطر مجرم زما ترسان شود * لیک صد اومید در ترشش بود
 من بترسانم و قبح یاوه را * آنک ترسد من چه ترسانم و را
 بهر دیگ سرد آذر می رود * نه بدان کز جوش از سر می رود
 ایمان را من بترسانم بعلم * خایفان را ترس بر دارم بحلم

آن خود نور بود ABHK. می پنداشت او خود Bul. و K om. (۴۲۶۸)

نار and after Bul. om. و (۴۲۷۴) و ظنّ باطل A (۴۲۷۰)

Bul. Heading: A صدر. و A om. (۴۲۷۶)

ای احد A Bul. امید (۴۲۸۱) و (۴۲۷۹)

تَرَّی تن را بچویند آبهّا * کای تری باز آ ز غُرْبِت سوی ما
 ۴۴۲۵ گروی تن را هی خواند اثیر * که زناری راه اصل خویش گیر
 هست هفتاد و دو عِلّت در بدن * از گِشَمهای عناصر بی رسن
 عِلّت آید تا بدن را بسُکَلَد * تا عناصر همدگر را وا هَلَد
 چار مُرغند این عناصر بسته پا * مرگ و رنجورے و عِلّت پاگشا
 پایشان از همدگر چون باز کرد * مرغِ هر عنصر یقین پرواز کرد
 ۴۴۳۰ جذبۀ این اصلها و فرعها * هر دی رنجی نهد در جسم ما
 تا که این ترکیهارا بر دَرَد * مرغِ هر جُزوی باصل خود پرد
 حکمت حق مانع آید زین عَجَل * جمعشان دارد بِصِحّت تا اجل
 گوید ای اجزا اجل مشهود نیست * پَر زدن پیش از اجلتان سود نیست
 چونک هر جُزوی بچوید ارتفاق * چون بود جانِ غریب اندر فراق

منجذب شدن جان نیز بعالم ارواح و تقاضای او و میل
 او بمقرّ خود و منقطع شدن از اجزای اجسام کی
 کُندۀ پای بازِ روح اند،

۴۴۳۵ گوید ای اجزای پَسْتِ فَرَشِیم * غُرْبِت من تلختر من عَرَشِیم
 میلِ تن در سبزه و آب روان * زان بود که اصل او آمد از آن
 میلِ جان اندر حیات و در حیات * زانک جان لامکان اصل وی است
 میلِ جان در حکمت و در علوم * میلِ تن در باغ و راغست و گُروم
 میلِ جان اندر ترقّی و شرف * میلِ تن در کسب و اسبابِ علف

۴۴۲۹) A. همدگر. Bul. بدن را بگلد. (۴۴۲۷)

Bul. باصل خود رود. (۴۴۳۱)

K. کسب اسباب و علف. Bul. (۴۴۳۶)

بُرجِ خاکی خاكِ ارضی را مدد * بُرجِ آبی تَریش اندر دَمَد
 بُرجِ بادے ابر سوی او بَرَد * تا بُخاراتِ وِخمر را بر کَشَد
 بُرجِ آتش گرمی خورشید ازو * همچو تابه سرخ ز آتش پشت و رُو
 هست سرگردان فلك اندر زمن * همچو مردان گِرَدِ مَكْسَبِ بهر زین^{۴۴۱۰}
 وین زمین گدبانوها میکند * بر ولادات و رضاعش می‌تند
 پس زمین و چرخ را دان هوشمند * چونك کارِ هوشمندان می‌کند
 گرنه از هم این دو دِلبر می‌مزند * پس چرا چون جُفتِ درهم می‌خزند
 بی زمین گی گل برُوید و آرغوان * پس چه زاید ز آب و تابِ آسان
 بهر آن می‌لست در ماده بنر * تا بود تکمیلِ کارِ همدگر
 میل اندر مرد و زن حق زان نهاد * تا بقایابد جهان زین اتحاد^{۴۴۱۵}
 میلِ هر جزوی بجزوی هم نهد * ز اتحادِ هر دو تولیدی زهد
 شب چنین با روز اندر اعتناق * مُخْتَلِف در صورت اما اتفاق
 روز و شب ظاهر دو ضدّ و دشمنند * لیک هر دو يك حقیقت می‌تند
 هر یکی خواهانِ دگرا همچو خویش * از پی تکمیلِ فعل و کارِ خویش
 زَانَك بی شب دَخَل نبود طبعِ را * پس چه اندر خَرَجِ آرد روزها^{۴۴۲۰}

جذب هر عنصری جنس خود را کی در ترکیب آدمی محتبس

شده است بغیر جنس،

خاك گوید خاكِ تن را باز گرد * تَرَكِ جان کن سوی ما آ همچو گَرَد
 جنسِ ما پی پیشِ ما اولینری * به که زان تن و ره و زان تری
 گوید آرے لیک من پابسته‌ام * گرچه همچون تو ز هجرانِ خسته‌ام

میلیست Bul. (۴۴۱۴) . پشت رو Bul. (۴۴۰۸)

ترك جان گو ABHK Bul. (۴۴۲۱) . بغیر جنس خود Bul. Heading:

. به که جان بگذاری و این سو پری Bul. . سوی ما اولینری Bul. (۴۴۲۲)

او دلت را بر دو صد سودا بیست * بی مُرادت کرد پس دل را شکست
 ۴۴۶۰ چون شکست او بالِ آن رایِ نُخُست * چون نشد هستیِ بالِ اِشکن دُرُست
 چون قضایش حبلِ تدبیرت سُکُست * چون نشد بر تو قضای آن دُرُست

فَسَخُّ عَزَائِمَ وَتَقْضُهَا جِهَتِ بَاخِرِ کَرْدَنِ آدَمِی رَا از آنک مالک
 و قاهر اوست و گاه گاه عزم او را فسخ ناکردن و نافذ
 داشتن تا طمع او را بر عزم کردن دارد تا باز
 عزمش را بشکند تا تنبیه بر تنبیه بود،

عزمها و قصدها در ماجرا * گاه گاهی راست می آید ترا
 تا بطمع آن دلت نیت کند * بارِ دیگر نیت ترا بشکند
 و بکُلی بی مُرادت داشتی * دل شدی نوید امل گی کاشتی
 ۴۴۶۵ و ر نکاریدی امل از عوَریش * گی شدی پیدا بَرُو مَقهوریش
 عاشقان از بی مُرادیهای خویش * باخبر گشتند از مولای خویش
 بی مُرادى شد قلاوِزِ بهشت * حَفَّتِ اَلْجَنَّةُ شِنو اِی خوش سِرِشت
 که مُرادات همه اِشکسته پاست * پس کسی باشد که کام او رواست
 پس شدند اِشکسته اش آن صادقان * لیک کُو خود آن شکست عاشقان

پس. In K و is suppl. above before as in text. G (۴۴۵۹) بر دُو صد

Bul. بال زان رای. A (۴۴۶۰) بال و آن رای

H. قضای او. Bul. حقی. AB Bul. تدبیرت شکست. A (۴۴۶۱) Bul. قضای او

Heading: A. نقضها. G. نافذ داشتن

G (۴۴۶۵) و ر بکاریدی

ABHK Bul. عاشقان for عاقلان (۴۴۶۶)

Bul. کام او را رواست. GK (۴۴۶۸) as in text. پس کی

۴۴۴۰ میل و عشق، آن شرف هم سوی جان . زین یجبرا و محبون را بدان
 گر بگویم شرح این بی حد شود * مثنوی هشتاد تا کاغذ شود
 حاصل آنک، هرک او طالب بود * جانِ مطلوبش درو راغب بود
 آدمی حیوان نبائی و جماد * هر مرادی عاشق، هر بی مراد
 بی مرادان بر مراد می تنند * و آن مرادان جذب ایشان می کنند
 ۴۴۴۵ لیک میل، عاشقان لاغر کند * میل معشوقان خوش و خوش فر کند
 عشق معشوقان دو رخ افروخته * عشق عاشق جانِ او را سوخته
 گهرِ با عاشق بشکل بی نیام * گاه می کوشد در آن راه دراز
 این رها کن عشق آن نشنیده هان * تافت اندر سینه صدر جهان
 دود آن عشق و غم آتش گده * رفته در مخدوم او مشفق شده
 ۴۴۵۰ لیکش از ناموس و بوش و آبِ رو * شرم می آمد که او جوید ازو
 رحمتش مشتاق آن مسکین شده * سلطنت زین لطف مانع آمده
 عقل حیران کین عجب او را کشید * یا گیش زان سو بدین جانب رسید
 نرکز جلدی کن کرین ناواقفی * لب ببند الله اعلم بالحقفی
 این سخن را بعد ازین مدفون کنم * آن گشنه می گشد من چون کنم
 ۴۴۵۵ کیست آن کت می گشد ای معنی * آنک می نگذاردت کین دم زنی
 صد عزیمت می کنی بهر سفر * می کشاند مر ترا جای دگر
 زان بگرداند بهر سو آن لگام * تا خبر یابد ز فارس اسبِ خام
 اسبِ زبرکسار زان نیکوپی است * کو هی داند که فارس بروی است

(۴۴۴۰) A. میل عشق. A. زین یجهم محبون را.

(۴۴۴۱) G. کاغذ. In BK Bul. vv. ۴۴۴۱ and ۴۴۴۲ are transposed.

(۴۴۴۲) AH Bul. برو راغب. (۴۴۴۲) A. هر بی مراد.

(۴۴۴۷) After this verse A leaves a blank space for a new Heading.

(۴۴۴۹) G. مخدوم with idāfat.

(۴۴۵۰) AB. لیکن از ناموس. Bul. لیک.

(۴۴۵۸) Bul. زبرک ساز.

تفسیر این آیت که **إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ** الایه ای طاعنان می‌گفتید کی از ما و محمد علیه السّلم آنک حقست فتح و نصرتش ده و این بدان می‌گفتید تا گمان آید کی شما طالب حقد بی غرض اکنون محمدرا نصرت دادیم تا صاحب حقرا ببینید،

از بُتان و از خدا در خواستیم * که بکن مارا اگر ناراستیم
 آنک حق و راستست از ما و او * نصرتش ده نصرت اورا بجو
 این دعا بسیار کردیم و صَلَات * پیشِ لات و پیشِ عَزَى و مَنَات
 که اگر حقست او پیداش کن * ورنباشد حق زبون، ماش کن
 ۴۴۹۰ چونک و دیدیم او منصور بود * ما همه ظلمت بُدیم او نور بود
 این جواب ماست کآنچ خواستید * گشت پیدا که شما ناراستید
 باز این اندیشه‌را از فکر خویش * کوری کردند و دفع از ذکر خویش
 کین تفکرمان هم از ادبار رُست * که صواب او شود در دل دُرُست
 خود چه شد گر غالب آمد چند بار * هرکسی را غالب آرد روزگار
 ۴۴۹۵ ما هم از ایّام بخت‌آور شدیم * بارها بروی مظفر آمدیم
 باز گفتندی که گرچه او شکست * چون شکست ما نبود آن زشت و پست
 زآنک بخت نیک اورا در شکست * داد صد شادی پنهان زیر دست
 کو باشکسته نمی‌مانست هیچ * که نه غم بودش در آن نه پیچ پیچ
 چون نشان مؤمنان مغلوبست * لیک در اشکست مؤمن خویست

Heading: In H the Heading ends with **الْفَتْحُ**. The remainder is suppl. in marg. H. ABK Bul. om. **الایه**. AB add **محمدرا** after **عليه السّلم**.

و او نور A. و او منصور A (۴۴۹۰). گر نباشد ABHK Bul. (۴۴۸۹).

غالب آید چند بار Bul. (۴۴۹۴).

چون نشان مردمان B (۴۴۹۹).

۴۴۷- عاقلان اِشکسته‌اش از اضطرار • عاشقان اِشکسته با صد اختیار
عاقلانش بندگانِ بَندی‌اند • عاشقانش شگِری و قَندی‌اند
اِثِیّا کَرها مَهارِ عاقلان • اِثِیّا طَوَعًا مَهارِ بی‌دلان

نظر کردن پیغامبر علیه السّلم با سیران و تبسم کردن و گفتن کی
عَجِبْتُ مِنْ قَوْمٍ یُجْرُونَ اِلَى الْحِجَّةِ بِالسَّلَاسِلِ وَالْاَغْلَالِ،

دید پیغمبری جَوّی اسیر • که می‌بردند و ایشان در نفیر
دیدشان در بند آن آگاه شیر • می‌نظر کردند در وی زیر زیر
۴۴۷۵ تا می‌خاید هر يك از غضب • بر رسول صدق دندانها و لب
زَهْره نه با آن غضب که دم زنند • زَانِک در بَیْرِ قَهْرِ دَهَمَنَد
می‌کشاندشان موکل سوی شهر • می‌بَرَد او کُتَرِستانشان بَقهر
نه فدایی می‌ستانند نه زرے • نه شفاعت می‌رسد از سَرورے
رحمتِ عالم می‌گویند و او • عالمی را می‌بَرَد حلق و گلو
۴۴۸- با هزار انکار می‌رفتنند راه • زیر لب طعنه زنان بر کارِ شاه
چارها کردیم و اینجا چاره نیست • خود دل این مرد کم از خار نیست
ما هزاران مردِ شیر اَلْب اَرْسلان • با دو سه عُرْبانِ سُسْتِ نِیم‌جان
این چنین در مانده‌ایم از کُزُر و بَست • یا زَاخْتِرهاست یا خود جادو بَست
بختِ ما را بر تَرید آن بختِ او • تَخْتِ ما شد سَرَنگُون امر تَخْتِ او
۴۴۸۵ کارِ او از جادوی گرگشت زفت • جادوی کردیم ما هر چون نرفت

(۴۴۷۲) Bul. اِثِیّا طوعًا مَهارِ عاشقان.

(۴۴۷۳) ABGHK پیغامبر.

(۴۴۸۱) Bul. om. و. In K و is written above the line.

(۴۴۸۲) A سست و نیم‌جان.

تفسیر این خبر که مصطفیٰ علیہ السَّلام فرمود لَا تَفْضَلُونِی
عَلَى یُونُسَ بْنِ مَتَّى،

گفت پیغمبر که معراج مرا * نیست بر معراج یونس اجنبیا
نَ مِنْ بَرِ چرخ و آن، او نشیب * زَانِكَ قُرْبِ حق برونست از حساب
قُرْبِ نه بالا نه پستی رفتنست * قُرْبِ حق از حبسِ هستی رستنست
۴۵۱۵ نیست را چه جای بالا است و زیر * نیست را نه زود و نه دُورست و دیر
کارگاه و گنجِ حق در نیستیست * غَرَّةُ هستی چه دانی نیست چیست
حاصل این اِشْکستِ ایشان ای کیا * می‌نماید هیچ با اِشْکستِ ما
آنچنان شادند در ذلّ و تلف * همچو ما در وقتِ اقبال و شرف
برگِ بی‌برگی همه اِقطاعِ اوست * فقر و خواریش افتخارست و علُوست
۴۵۲۰ آن یکی گفت ار چنانست آن ندید * چون بخندید او که مارا بسته دبد
چونک او مُبَدَّل شدست و شادیش * نیست زین زندان و زین آزادیش
پس بقهر دشمنان چون شاد شد * چون ازین فتح و ظفر پُر باد شد
شاد شد جانش که بر شیرانِ نر * یافت آسان نصرت و دست و ظفر
پس بدانستیم کو آزاد نیست * جز بدنیا دلخوش و دلشاد نیست
۴۵۲۵ ورنه چون خندد که اهلِ آن جهان * بر بد و نیکند مُشْفِقِ مهربان
این بهنگیدن در زیرِ زبان * آن اسیرانِ باهر اندر بحثِ آن
نا موکَل نشنود بر ما جهد * خود سخن در گوشِ آن سلطان برَد

Heading: H یونس ابن متی.

پیغامبر ABGHK (۴۵۱۲)

و پستی Bul. (۴۵۱۴)

و AK Bul. om. (۴۵۱۶)

آن بدید Bul. (۴۵۲۰)

آن سلطان رسد Bul. (۴۵۲۷)

از حبیب Bul. (۴۵۱۳)

زود و after ABHK Bul. om. (۴۵۱۵)

اقطاع H (۴۵۱۹)

دست for فتح Bul. (۴۵۲۲)

۴۰۰ گر تو مُشک و عنبری را بشکنی * عالمی از فوج ریحان پُر کنی
 ور شکستی ناگهان سرگین خر * خانها پُر گند گردد تا بَسَر
 وقتِ واکشتِ حُدیبه بذل * دولتِ اِنّا فَتَحْنَا زد دُهل

سرّ آنک بی‌مراد باز گشتن رسول علیه السّلم از حُدیبه حق
 تعالی لقب آن فتح کرد که اِنّا فَتَحْنَا که بصورت غلق بود
 و بمعنی فتح چنانک شکستن مُشک بظاهر شکستن است و بمعنی
 درست کردن است مشکیّ او را و تکمیل فواید اوست،

آمدش پیغام از دولت که رو * تو زَمَنعِ این ظفر غمگین مشو
 کاندَرین خواری نَقَدت فتهاست * نَک فلان قلعه فلان بُقعَه تراست
 ۴۰۰ بَنگر آخر چوَنک واکردید تَفَت * بر قُرَیْظَه و بر نَضیر از وی چه رفت
 قلعه‌ها هم گَرَدِ آن دو بُقعَه‌ها * شد مسلّم وز غنایم نفعه‌ها
 ور نباشد آن تو بَنگر کین فریق * پُر غم و رنجند و مفتون و عشیق
 زهرِ خواری را چو شگر می‌خورند * خارِ غمهارا چو اُشُر می‌چرند
 بهر عَینِ غم نه از بهرِ فَرَج * این نَسافل پیشِ ایشان چون دَرَج
 ۴۰۱ آنچنان شادند اندر قعرِ چاه * که هی‌نرسند انر تخت و کُلاه
 هرکجا دلبر بود خود همنشین * فوقِ گردونست نه زیرِ زمین

(۴۰۰) Bul. فوج و ریحان.

(۴۰۱) Bul. پر گد.

(۴۰۲) In Bul. this verse follows the Heading.

Heading: A om. که after کرد. Bul. فَتَحْنَا لَک.

(۴۰۰) Bul. om. و. BGH. قریضه. ABGH. نظیر.

۴۰۴۰ من شمارا سَرَنگُون می‌دیده‌ام * پیش از آن کز آب و گِل بالیده‌ام
 نو ندیدم نا کنم شادی بدان * این همی‌دیدم در آن اقبال‌نان
 بسته قهر خفی و آنکه چه قهر * قند می‌خوردید و در وی دَرَج زهر
 این چنین قندی پُر از زهر ار عَدُو * خوش بنوشد رَجت حسد آید بَرُو
 با نشاط آن زهر می‌کردید نوش * مرگتان خُفیه گرفته هر دو گوش
 ۴۰۵۰ من نمی‌کردم غزا از بهرِ آن * تا ظفر یابم فروگیرم جهان
 کین جهان جیفه‌است و مُردار و رخیص * بر چنین مُردار چون باشم حربص
 سگ نیم تا پَرچَم مرده گنم * عیسی‌ام آیم که تا زندش گنم
 زان همی‌کردم صُفوف جنگ چاک * تا ره‌انم مر شمارا امر هلاک
 زان نمی‌بُرم گِلوه‌ای بَشَر * تا مرا باشد کُرو فر و حَشَر
 ۴۰۵۵ زان همی‌بُرم گِلویی چند تا * زان گِلوها عالمی یابد رها
 که شما پروانه‌وار از جهلِ خویش * پیشِ آتش می‌کنید این حمله کیش
 من همی‌رانم شمارا همچو مست * از در افتادن در آتش با دو دست
 آنک خود را فتحها پنداشتید * تخمِ منحوسِ خود می‌کاشتید
 يك دگر را جِدِّ جد می‌خواندید * سوه از درها فَرَس می‌راندید
 ۴۰۶۰ قهر می‌کردید و اندر عینِ قهر * خود شما مقهورِ قهرِ شیر دهر

بیان آنک طاغی در عین قاهری مقهورست و در عین

منصوری مأسور،

دزد قهرِ خواجه کرد و زر کشید * او بدان مشغول خود والی رسید
 گر زخواجه آن زمان بگرینختی * گي بَرُو والی حَشَر انگبختی

زنده کنم Bul. (۴۰۵۲) و. AB Bul. om. می‌خوردند A (۴۰۴۷) . آب گل A (۴۰۴۵)

این جمله کیش H (۴۰۵۶) . گِلویی چند ABHK Bul. (۴۰۵۵) . کُرو فر حَشَر Bul. (۴۰۵۴)

در بیان AH Heading: with idāfat جِدِّ جد G (۴۰۵۹)

آگاه شدن پیغامبر علیه السّلم از طعن ایشان بر شهادت او،

گرچه نشنید آن موکل آن سخن * رفت در گوشتی که آن بُد من لدن
 بُوی پِراهانِ یوسف را ندید * آنک حافظ بود و یعقوبش کشید
 آن شیاطین بر عَنانِ آسمان * نشنوند آن سِرِّ لَوْحِ غیب‌دان ۴۵۲.
 آن محمد خننه و نَکِیه زده * آمد سِرِ گردِ او گردان شده
 او خورد حلوا که روزیشت باز * آن نه کانگشتانِ او باشد دراز
 نجمِ ثاقب گشته حارسِ دیوران * که بِل دزدی زاحمدِ سرستان
 ای دو دید سوی دگان از پگاه * هین بمسجد رَو بَجو رزقِ اله
 پس رسول آن گفتشان را فهم کرد * گفت آن خند نبودم از نبرد ۴۵۳
 مرده‌اند ایشان و پوسیده فنا * مرده کشتن نیست مردی پیشِ ما
 خود کیند ایشان که مه گردد شکاف * چونک من پا بفشرم اندر مُصاف
 آنکهی گازاد بودبت و مکین * مر شمارا بسته می‌دیدم چنین
 اے بنازیده بملک و خاندان * نزد عاقل اُشتری بر ناودان
 نقشِ نر را نا فتاد از بام طشت * پیش چشم کلُّ آنِ ات گشت ۴۵۴.
 بَنگرم در غُوره می بینم عیان * بَنگرم در نیست شی بینم عیان
 بَنگرم سر عالمی بینم نهان * آدم و حوا نرسته اند جهان
 مر شمارا وقتِ ذراتِ اَلست * دیدام پابسته و منکوس و پست
 از حُدوثِ آسمان بی عُمَد * آنچ دانسته بدم افزون نشد

و. AH om. (۴۵۲۹). که بُد آن من لدن AH (۴۵۲۸).

. گردد دراز Bul. باز for ناز A. این خورد حلوا Bul. (۴۵۲۲).

After this verse K has the Heading (which is suppl. in H): جواب گفتن رسول علیه السّلم آن اسیران را: Bul. has: فهم کردن. رسول صلی الله علیه وسلم ضمیر اسیران را, and so AB in marg. (۴۵۲۴) K ای دوید AH Bul. رزق از اله.

. بنازیدن A (۴۵۲۹). و. Bul. om. (۴۵۲۶).

۴۵۸۵ کودکانرا می‌برے مکتب بزور * زآنک هستند از فواید چشم‌کور
 چون شود واقف بمکتب می‌دود * جانش از رفتن شکفته می‌شود
 می‌رود کودک بمکتب پیچ پیچ * چون ندید از مُزدِ کار، خویش هیچ
 چون کند در کیسه دانگی دست‌مزد * آنکهان بی‌خواب گردد شب چو دزد
 جهد کن تا مزدِ طاعت در رسد * بر مطبعان آنکھت آید حسد
 ۴۵۹۰ اِئْتِیَا کَرَّهًا مَقْلِدَ گُشْتِهَرَا * اِئْتِیَا طَوْعًا صَفَا بَسْرِشْتِهَرَا
 این مُحِبِّ حق زبهر، عُلّی * وَاَنْ دِگَرَا لِي غَرَضُ خُودِ خُلّی
 این مُحِبِّ دایه ایک از بهر شیر * وَاَنْ دِگَر دِل داده بهر، این ستیر
 طفل را امر حسنِ او آگاه نه * غَیْرِ شیر اُورا ازو دلخواه نه
 وَاَنْ دِگَر خُود عاشقِ دایه بود * بِي غَرَضُ در عشقِ یك رایه بود
 ۴۵۹۵ پس مُحِبِّ حق باومید و بتّرس * دَفْتَرِ تَقْلیدِ می‌خواند بَدَرَس
 وَاَنْ مُحِبِّ حق زبهر، حق کجاست * کِه زَاغَرَضُ و زَعْلَمَها جُدَاسْت
 گر چنین و گر چنان چون طالبست * جَذِبِ حقّ اُورا سوی حق جاذبست
 گر مُحِبِّ حق بود لِغَیْرِه * کِی یَنَالَ دایمًا مِّنْ خَیْرِه
 یا مُحِبِّ حق بود لِعَیْنِیهِ * لَا سِوَاهُ خَافِئًا مِّنْ بَیْنِیهِ
 ۴۶۰۰ هر دورا این جُست و جُوها زان سَرِیست * این گرفتاری دِل زان دِلبرِیست

جَذِبْ مَعشُوقَ عاشقِ رَا مِّنْ حَیْثُ لَا یَعْلَمُهُ الْعَاشِقُ وَلَا یَرْجُوهُ
 وَلَا یَخْطُرُ بِبَالِهِ وَلَا یَظْهَرُ مِّنْ ذَلِكَ اَلْجَذِبِ اَثَرٌ فِی الْعَاشِقِ
 اِلَّا اَلْخَوْفُ اَلْمَمْزُوجُ بِالْبَاسِ مَعَ دَوَامِ الطَّلَبِ،

مَدِم اینجا که در صدر جهان . گر نبوده جذبِ آن عاشقِ نهان

آنکهان آید K (۴۵۸۹)

بی عرض A (۴۵۹۱)

بی عرض A (۴۵۹۴)

بامید A Bul. (۴۵۹۵)

قاهرئ دزد مقهوریش بود * زآنک قهر او سر او را ربود
 غالبی بر خواجه دام او شود * تا رسد والی و بستاند قود
 ۴۵۶۵ ای که تو بر خلق چیره گشته * در نبرد و غالبی آغشته
 آن بقاصد منہزم کردستان * تا ترا در حلقه ی آرد گشان
 هین عنان در کش پی این منہزم * در مران تا تو نگردی منخزم
 چون کشانیدت بدین شیوه بدام * حمله بینی بعد از آن اندر زحام
 عقل ازین غالب شدن کی گشت شاد * چون درین غالب شدن دید او فساد
 ۴۵۷۰ تیزچشم آمد خرد بینای پیش * که خدایش سُرْمه کرد از کحلِ خویش
 گفت پیغمبر که هستند از فنون * اهلِ جنت در خصومتها زبون
 از کمالِ حزم و سُوء الظن خویش * نه زَنَقَص و بددلی و ضعفِ کیش
 در فِره دادن شنید در گهون * حکمتِ لَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ
 دست کوتاهی ز کُفَّارِ لعین * فرض شد بهر خلاصِ مؤمنین
 ۴۵۷۵ قصه عهدِ حَدِیبِیّه بخوان * گفتْ اَیْدِیکُمْ نِہامت زان بدان
 نیز اندر غالبی هر خویش را * دید او مغلوبِ دامِ کبریا
 زان نمی خندم من از زنجیرتان * که بکردم ناگهان شبگیرتان
 زان می خندم که با زنجیر و غل * می گشمتان سوی سَرُوسْتان و گل
 ای عجب کز آتش بی زینهار * بسته می آریمتان تا سبزه زار
 ۴۵۸۰ از سوی دوزخ بزنجیرِ گران * می گشمتان تا بهشتِ جاودان
 هر مقلد را درین ره نیک و بد * همچنان بسته بحضرت می گشد
 جمله در زنجیرِ بیم و ابتلا * می روند این ره بغیرِ اولیا
 می گشند این راه را پیکاروار * جز کسانی واقف از اسرارِ کار
 جهد کن تا نورِ تو رُخشان شود * تا سلوک و خدمت آسان شود

منجزم H . منخرم Bul. (۴۵۶۷)

هست اند H . پیغامبر ABGHK (۴۵۷۱) . جمله بینی Bul. (۴۵۶۸)

آسان کد Bul. (۴۵۸۴) * B om. (۴۵۷۴)

صد چو تو فانیست پیش آن نظر * عاشقی بر نفی خود خواجه مگر
سایه و عاشقی بر آفتاب * شمس آید سایه لا گردد شتاب

داد خواستن پشه از باد بحضرت سلیمان علیه السلام،

پشه آمد از حدیفه وز گیاه * وز سلیمان گشت پشه دادخواه
۴۶۳۵ کای سلیمان معدلت می گستری * بر شیاطین وادی زاد و پری
مرغ و ماهی در پناه عدل نیت * کیست آن گم گشته کش فضلت نجست
داد ده مارا که بس زاریم ما * بی نصیب از باغ و گلزاریم ما
مشکلات هر ضعیفی از تو حل * پشه باشد در ضعیفی خود مثل
شهره ما در ضعف و اشکسته پری * شهره تو در لطف و مسکین پروری
۴۶۳۰ ای تو در اطباق قدرت منتهی * منتهی ما در کی و بی رهی
داد ده مارا ازین غم کن جدا * دست گیر ای دست تو دست خدا
پس سلیمان گفت ای انصاف جو * داد و انصاف از که می خواهی بگو
کیست آن ظالم که از باد و بروت * ظلم کردست و خراشیدست روت
ای عجب در عهد ما ظالم کجاست * کونه اندر حبس و در زنجیر ماست
۴۶۳۵ چونک ما زادیم ظلم آن روز مرد * پس بعهد ما که ظلی پیش برد
چون بر آمد نور ظلمت نیست شد * ظلم را ظلمت بود اصل و عَضُد
نک شیاطین کسب و خدمت می کنند * دیگران بسته باصفادند و بند

(۴۶۳۲) After this verse Bul. adds:

کی بود در پشه تاب تند باد * کن خیال الله اعلم بالسداد

Heading: AH پشه از حضرت.

(۴۶۳۴) AH و از گیاه.

(۴۶۳۱) A از آن غم. Bul. داد کن مارا.

(۴۶۳۳) AB Bul. باد بروت.

(۴۶۳۵) AG کی ظلی. K کسپ (۴۶۳۷).

ناشکیباگی بُدی او از فراق * گی دوان باز آمدی سوی وثاق
 میلِ معشوقان نهانست و ستیر * میلِ عاشق با دو صد طبل و نفر
 یک حکایت هست اینجا ز اعتبار * لیک عاجز شد بخاری ز انتظار
 ۴۶۰ ترک آن کردیم کو در جُست و جُست * تا که پیش از مرگ بیند روی دوست
 تا رهد از مرگ تا یابد نجات * ز آنک دید دوست آبِ حیات
 هراک دید او نباشد دفعِ مرگ * دوست نبود که نه میوه‌ستش نه برگ
 کار آن کارست ای مشتاقِ مست * کاندرا آن کارار رسد مرگ خوش است
 شد نشان صدقِ ایمان ای جوان * آنک آید خوش ترا مرگ اندر آن
 ۴۶۱ گر نشد ایمان تو ای جان چنین * نیست کامل رو بچو اِکمالِ دین
 هراک اندر کارِ نو شد مرگ دوست * بر دل تو بی کراحت دوست اوست
 چون کراحت رفت آن خود مرگ نیست * صورتِ مرگست و نُقلان کرد نیست
 چون کراحت رفت مردن نفع شد * پس دُرُست آید که مُردن دفع شد
 دوست حق است و کسی کش گفت او * که توی آن من و من آن تو
 ۴۶۱۰ گوش دار اکنون که عاشق می‌رسد * بسته عشقِ او را بِجَبَلِ مِنْ مَسَد
 چون بدید او چهره صدر جهان * گویا پَریدش از تن مرغِ جان
 همچو چوبِ خشک افتاد آن تنش * سرد شد از فَرَقِ جان تا ناخنش
 هرج کردند از بخور و از گلاب * نه بچنید و نه آمد در خطاب
 شاه چون دید آن مُزَعَفَرِ روی او * پس فرود آمد زمرگب سوی او
 ۴۶۲۰ گفت عاشق دوست می‌جوید بَتَفَت * چونك معشوق آمد آن عاشق برفت
 عاشقِ حقی و حق آنست كو * چون بیاید نبود از تو نای مو

(۴۶۰۶) Bul. از مرگ یابد او نجات.

(۴۶۱۰) After this verse K Bul. have the Heading: رسیدن بخاری عاشق در بندگی*

صدر جهان. In AH there is a blank space, and in marg. B a Heading similar to that of K Bul. (۴۶۱۷) ABHK Bul. از فرق سر, corr. in H.

(۴۶۲۱) Bul. تار مو. In K تای has been altered to تار by a later hand.

باد چون بشنید آمد نیز تیز * پشه بگرفت آن زمان رام گریز
 ۴۶۵۵ پس سلیمان گفت ای پشه کجا * باش تا بر هر دو رانم من قضا
 گفت ای شه مرگ من از بود اوست * خود سیاه این روز من از دود اوست
 او چو آمد من کجا یام فرار * کو بر آرد از نهاد من دمار
 همچنین جویای درگاه خدا * چون خدا آمد شود جوینده لا
 گرچه آن وصلت بقا اندر بقاست * لیک زاوَل آن بقا اندر فناست
 ۴۶۶۰ سایه‌ای که بود جویای نور * نیست گردد چون کند نورش ظهور
 عقل گی ماند چو باشد سرده او * کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ
 هَالِكٌ آید پیش و جهش هست و نیست * هستی اندر نیستی خود طرفه ایست
 اندرین محض خردها شد زدست * چون قلم اینجا رسیده شد شکست

نواختن معشوق عاشق بیهوش را تا بهوش باز آید،

ی کشید از بیهوشی اش در بیان * اندک اندک از کرم صدر جهان
 ۴۶۶۵ بانگ زد در گوش او شه کای گدا * زر نثار آوردمت دامن گشا
 جان تو کاند در فراقم می‌طپید * چونک زنده‌ارش رسیدم چون رمید
 ای بدیده در فراقم گرم و سرد * با خود آ از بی‌خودی و بانر گرد
 مرغ خانه اُشتی را بی خرد * رسم مهمانش بخانه می‌برد
 چون بخانه مرغ اُشتر پا نهاد * خانه ویران گشت و سقف اندر فتاد
 ۴۶۷۰ خانه مرغست هوش و عقل ما * هوش صالح طالب ناقه خدا
 ناقه چون سر کرد در آب و گلش * نه گل آنجا ماند نه جان و دلش
 کرد فضل عشق انسانرا فضول * زین فزون جویی ظلومست و جهول

چون بشنود AH (۴۶۵۴)

Heading: A om. بیهوش, which has been suppl. by a later hand.

ماد و نی AH Bul. (۴۶۷۱)

اصلِ ظلمِ ظالمان از دیو بود * دیو در بندست اِستم چون نمود
 مُلک زان دادست مارا کُن فکان * تا ننالد خلق سوے آسمان
 ۴۶۴۰ تا ببالا بر نیاید دودها * تا نگرده مُضطرب چرخ و سها
 تا نلرزد عرش از نالهٔ یتیم * تا نگرده از ستم جانی سقیم
 زان نهادیم از مالک مذهبِی * تا نیاید بر فلکها یا ربی
 منگر ای مظلوم سوے آسمان * کآسمانی شاه داری در زمان
 گفت پشه دادِ من از دستِ باد * کو دو دستِ ظلم بر ما برگشاد
 ۴۶۴۵ ما ز ظلم او بتنگی اندریم * بالِ بسته ازو خون میخوریم

امر کردن سلیمان علیه السلام پشه متظلم را باحضار خصم
 بدیوان حکم،

پس سلیمان گفت اے زیبادوی * امرِ حق باید که از جان بشنوی
 حق بمن گفتست هان ای دادور * مشنوا از خصمی تو بی خصی دگر
 تا نیاید هر دو خصم اندر حضور * حق نیاید پیشِ حاکم در ظهور
 خصم تنها گر بر آرد صد نفیر * هان و هان بی خصم قول او مگیر
 ۴۶۵۰ من نیارم رُو ز فرمانِ نافتن * خصم خود را رُو بیآور سوی من
 گفت قولِ نُست برهان و دُرُست * خصم من بادست و او در حکمِ نِست
 بانگ زد آن شه که ای بادِ صبا * پشه افغان کرد از ظلمتِ بیا
 هین مُقابل شو تو و خصم و بگو * پاسخِ خصم و بکن دفعِ عَدُو

. کآسمان شاه A (۴۶۴۲)

Heading: Bul. خصم خود.

. پیش من AH (۴۶۵۰) . هان هان H (۴۶۴۹)

. بادست after و K om. . برهان درست A Bul. . و برهان A (۴۶۵۱)

. کای باد AB (۴۶۵۲)

. تو و خصمت بگو B . تو با خصم Bul. (۴۶۵۲)

کم زکوه سنگ نپود کز ولاد * ناقه کآن ناقه زاد زاد
 زین همه بگذر نه آن مایه عدم * عالمی زاد و بزاید دم بدم
 بر جهید و بر طپید و شاد شاد * یک دو چرخ زد سجود اندر فتاد

با خویش آمدن عاشق بی‌هوس و روی آوردن بشنا و شکر معشوق،

گفت ای عنقای حق جانرا مَطاف * شکر که باز آمدی زآن کوه قاف
 ۴۶۹۵ ای سرافیل قیامت‌گاهِ عشق * ای نو عشق، عشق وای دلخواه عشق
 اولین خلعت که خواهی دادنم * گوش خواهر که نهی بر روزنم
 گرچه می‌دانی بصفوت حالِ من * بندِ پرور گوش کن اقبالِ من
 صد هزاران بار ای صدرِ فرید * زارزوه گوشِ تو هوشم پرید
 آن سمیعِ تو و آن اصغای تو * و آن تبسمهای جان‌افزای تو
 ۴۷۰۰ آن بنوشیدن کم و بیش مرا * عشوه جانِ بداندیش مرا
 قلبهای من که آن معلومِ نُست * پس پذیرفتی تو چون نقدِ دُرست
 بهر گستاخی شوخِ غرّه * حله‌ها در پیشِ حِلّتِ ذرّه
 اولاً بشنو که چون ماندم زشست * اول و آخر زپیشِ من بجست
 ثانیاً بشنو تو ای صدرِ ودود * که بسی جُستم ترا ثانی نبود
 ۴۷۰۵ ثالثاً تا از تو بیرون رفتم * گویا ثالثِ ثلاثه گفتم
 رابعاً چون سوخت مارا مَزَرعه * می‌ندانم خامسه امر رابعه
 هر کجا یابی نو خون بر خاکها * پی بری باشد یقین از چشمِ ما

Heading: BK Bul. روی for رو. AH Bul. آوردن او. Bul. om. و شکر. A om. معشوق.

آن بنوشیدن H (۴۷۰۰). گوش خواهی A (۴۶۹۶).

چون کن درست Bul. پس for پس G (۴۷۰۱).

شوخی Bul. (۴۷۰۲).

جاهلست و اندرین مُشکل شکار * می‌کشد خرگوش شیری در کنار
 گی کنار اندر کشیدی شیرا * گر بدانستی و دیدی شیرا
 ۴۶۷۵ ظالمست او بر خود و بر جانِ خود * ظلم بین کز عدلها گویِ بُرد
 جهلِ او مر علمهارا اوستاد * ظلمِ او مر عدلها را شد رشاد
 دستِ او بگرفت کین رفته دَمش * آنکهی آید که من دَم بچشمش
 چون بمن زند شود این مرده‌نن * جانِ من باشد که رُو آرد بمن
 من کنم اورا ازین جانِ مُحَنَّم * جانِ که من بچشم ببیند بچشمش
 ۴۶۸۰ جانِ ناصحرم نبیند رُویِ دوست * جز همان جانِ کاصلِ او از گویِ اوست
 در دَم قصاص‌وار این دوسترا * نا هلد آن مغزِ نغزش پوسترا
 گفت اے جانِ رمیده از بلا * وصلِ مارا در گشادیم الصلا
 ای خودِ ما بی‌خودی و مستیات * اے زهستی ما هاره هستیات
 با تو بی لب این زمان من نو نو * رازهای کهنه گویم می‌شنو
 ۴۶۸۵ زآنک آن لبها ازین دَم می‌رمد * بر لبِ جویِ نهان بر می‌دَمد
 گوشِ بی‌گوشی درین دم بر گشا * بهرِ رازِ یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ
 چون صلا ی وصل بشنیدن گرفت * اندک اندک مرده جتیدن گرفت
 نه کم از خاکست کز عِشْوَه صبا * سبز پوشد سر بر آرد از فنا
 کم ز آبِ نُطفه نبود کز خطاب * یوسفان زاینده رخ چون آفتاب
 ۴۶۹۰ کم زبادی نیست شد از امرِ گن * در رَحِم طائوس و مرغِ خوش سخن

جاهلست او اندرین K Bul. (۴۶۷۳)

عدلها گویِ برد Bul. (۴۶۷۵)

رشاد for زیاد H (۴۶۷۶)

(۴۶۸۱) After this verse A leaves a blank space for a Heading.

ای زهستی ما A. ای خودی ما A (۴۶۸۳)

کهنه می‌گویم شنو AH (۴۶۸۴)

(۴۶۹۰) After this verse Bul. adds:

نیست کمتر چون ز نار امر سلام * گلستان شد مر خلیل را بالتمام .
 نبود از چوب خصمرا کمتر عیان * ز امر هوشد چونکه اژدرها نشان

من چو با سودایانش محرمم * روز و شب اندر قنص در می دمم
 سخت مست و بی خود و آشفته * دوش ای جان بر چه پهلو خفته
 ۴۷۳۰ هان و هان هُش دار بر ناری دمی * اولاً بر چه طلب کن محرمی
 عاشق و مستی و بگشاده زبان * الله الله اُشتیری بر ناودان
 چون زراز و ناز او گوید زبان * یا جَمیلَ السَّتر خواند آسمان
 ستر چه در پشم و پنبه آدرست * تا هی پوشیش او پیداترست
 چون بگویم تا سرش پنهان کنم * سر بر آرد چون عَلم کاینک منم
 ۴۷۳۵ رَغَمِ آنم گیردم او هر دو گوش * کای مدمغ چوئش می پوشی پوش
 گویمش رو گرچه بر جوشیده * همچو جان پیدای و پوشیده
 گوید او محبوس خُبست این نهم * چون می اندر بزم خُبک می زغم
 گویمش زان پیش که گردی گرو * تا نیاید آفت مستی برو
 گوید از جام لطیف آشام من * یار روزم تا نماز شام من
 ۴۷۴۰ چون بیاید شام و دزدد جام من * گویمش و ده که نامد شام من
 زان عرب بنهاد نام می مدام * زانک سیری نیست می خور را مدام
 عشق جوشد باده تحقیق را * او بود ساقی نهان صدیق را
 چون بجویی تو بتوفیق حسن * باده آب جان بود ابریق تن
 چون ببفزاید می توفیق را * قوت می بشکند ابریق را
 ۴۷۴۵ آب گردد ساقی و هر مست آب * چون مگو والله اَعْلَم بالصواب
 پرتو ساقیست کاندر شیره رفت * شیره بر جوشید و رفصان گشت و زفت
 اندرین معنی پیرس آن خیره را * که چنین گی دید بودی شیره را
 بی تفکر پیش هر دانند هست * آنک با شوریده شورانند هست

عاشق و مستی بگشاده Bul. (۴۷۳۱) . هان هان Bul. (۴۷۳۰)

ستر H (۴۷۳۲) . الستر H . چون زراز و راز او Bul. (۴۷۳۲)

میخوار را Bul. (۴۷۴۱) . و Bul. om. (۴۷۴۰) . خویش می پوشی A (۴۷۳۵)

گشت زفت K Bul. (۴۷۴۶) . چون بجوشی A (۴۷۴۲)

گفت من رعدست و این بانگ و حنین * زائر خواهد تا بیارد بر زمین
 من میان گفت و گریه می‌تنم * یا بگریم یا بگویم چون کنم
 ۴۷۱۰ گر بگویم فوت می‌گردد بکا * و بگریم چون کنم شکر و ثنا
 می‌فتد از دیده خون دل شها * بین چه افتادست از دیده مرا
 این بگفت و گریه در شد آن نحیف * که برو بگریست هم دُون هر شریف
 از داش چندان بر آمد های هوی * حلقه کرد اهل بخارا گردِ اوی
 خیره گویان خیره گریان خیره‌خند * مرد و زن خرد و کلان حیران شدند
 ۴۷۱۵ شهر هم هم‌رنگ او شد اشک‌ریز * مرد و زن درهم شد چون رَسْتخیز
 آسمان می‌گفت آن دم با زمین * گر قیامت را ندیدیستی بین
 عقل حیران که چه عشقت و چه حال * تا فراق او عجبتر یا وصال
 چرخ بر خواند قیامت‌نامه‌را * تا مجرّه بر درید جامه‌را
 با دو عالم عشق را بیگانگی * اندرو هفتاد و دو دیوانگی
 ۴۷۲۰ سخت پنهانست و پیدا حیرنش * جانِ سلطانانِ جان در حسرتش
 غیرِ هفتاد و دو ملت کیش او * تخت شاهان تخته‌بندی پیش او
 مطرب عشق این زند وقت سماع * بندگی بند و خداوندی صداع
 پس چه باشد عشق دریای عدم * در شکسته عقل را آنجا قدم
 بندگی و سلطنت معلوم شد * زین دو پرده عاشقی مکتوم شد
 ۴۷۲۵ کاشکی هستی زبانی داشتی * تا زهستان پردها بر داشتی
 هرچ گویی ای دم هستی از آن * پرده دیگر برو بستی بدان
 آفتِ اِدراکِ آن فالست و حال * خون بخون شستن محالست و محال

تا بگریم AK (۴۷۰۹). بانگ حنین A (۴۷۰۸).

ورنگویم G in the second hemistich (۴۷۱۰).

گرد او Bul. های و هو Bul. از لبش چندان B (۴۷۱۴).

جان عشق این ره زند وقت سماع A (۴۷۲۲). تخت‌بندی A (۴۷۲۱).

هیچ گویی ای دم هستی A (۴۷۲۶).

بشنوی امر قال های و هوی را * گی ببینی حالت صدنوی را
 نقش ما یکسان بیدهها متصف * خاک هر یکسان روانشان مختلف
 ۴۷۷۰ همچنین یکسان بود آوازا * آن یکی پر درد و آن پر نازها
 بانگر اسبان بشنوی اندر مضاف * بانگر مرغان بشنوی اندر طواف
 آن یکی از حقد و دیگر زارنباط * آن یکی از رنج و دیگر از نشاط
 هرک دور از حالت ایشان بود * پیشش آن آوازا یکسان بود
 آن درختی جنبد از زخم تبر * و آن درخت دیگر از باد سحر
 ۴۷۷۵ بس غلط گشتم زدیک مردریگ * ز آنک سرپوشیده ای جوشید دیگ
 جوش و نوش هرکست گوید بیا * جوش صدق و جوش تزویر و ریا
 گر نداری بوزجان ریشناس * رو دماغی دست آور بوشناس
 آن دماغی که بر آن گلشن نند * چشم یعقوبان هم او روشن کند
 هین بگو احوال آن خسته جگر * کز بخاری دور ماندیم ای پسر

یافتن عاشق معشوق را و بیان آنک جوینده یابنده بود کی فہن
 یَعْمَلُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ،

۴۷۸۰ کان جوان در جست و جو بُد هفت سال * از خیال وصل گشته چون خیال
 سایه حق بر سر بند بود * عاقبت جوینده یابنده بود
 گفت پیغمبر که چون کوی دری * عاقبت زان در برون آید سری
 چون نشینی بر سر کوی کسی * عاقبت بینی تو هم روی کسی
 چون زچای می گئی هر روز خاک * عاقبت اندر رسی در آب پاك

این یکی B (۴۷۷۰) که نبینی A (۴۷۶۸)

گر نداری دیدهای روشناس B (۴۷۷۷)

Heading: ABG و من یعمل

کوبد A. پیغامبر ABGHK (۴۷۸۲) . جسنجو Bul. (۴۷۸۰)

حکایت عاشقی درازهجری و بسیار امتحانی،

یلک جوانی بر زنی مجنون بُدست * می‌ندادش روزگار وصل دست
 ۴۷۵۰ بس شکنجه کرد عشقش بر زمین * خود چرا دارد زاوّل عشق کین
 عشق از اوّل چرا خونی بود * تا گریزد آنک بیرونی بود
 چون فرستاده رسولی پیش زن * آن رسول از رشک گشتی راه زن
 و بر سوی زن نیشتی کاتبش * نامه را نصحیف خوانده نایش
 و صبارا پیلک کردی در وفا * از غباری تیره گشتی آن صبا
 ۴۷۵۵ رُقعه گر بر پر مرغی دوختی * پر مرغ امر تَفّ رُقعه سوختی
 راههای چاره را غیرت ببست * لشکر اندیشه را رایت شکست
 بود اوّل مؤنس غم انتظار * آخرش بشکست کی هر انتظار
 گاه گشتی کین بلای بی‌دواست * گاه گشتی نه حیات جان ماست
 گاه هستی زو بر آوردی سری * گاه او از نیستی خورده برے
 ۴۷۶۰ چونک بر وی سرد گشتی این نهاد * جوش کردی گرم چشمه اتحاد
 چونک با بی‌برگی غُربت بساخت * برگ بر بی‌برگی بسوے او بتاخت
 خوشهای فکرنش بی‌گاه شد * شبروان را رهنما چون ماه شد
 ای بسا طوطی گویای خُمش * ای بسا شیرین روان رو تَرش
 رو بگورستان دی خامش نشین * آن خموشان سخن گورا ببین
 ۴۷۶۵ لیک اگر یک‌رنگ بینی خاکشان * نیست یکسان حالت چالاکشان
 شحم و لحم زندگان یکسان بود * آن یکی غمگین دگر شادان بود
 تو چه دانی تا ننوشی قالشان * زانک پنهانست بر تو حالشان

Heading: ABK Bul. عاشق. ABHK Bul. درازهجری. ABK Bul. om. و. A امتحان.

(۴۷۴۹) After this verse Bul. adds:

روز و شب بی‌جواب و بی‌عیشست و زار * بی‌دل و شوریده مجنون نزار

نوشتی B (۴۷۵۲). هرکه بیرونی Bul. (۴۷۵۱)

ناشناسا تو سببها کرده * از دم دوزخ بهشتم برده
 بهر آن کردی سبب این کار را * تا ندارم خوار من يك خار را
 در شکست پای بخشد حق پری * هر زعفر چاه بگشاید در
 تو مبین که بر درختی یا بچاه * نو مرا بین که منم مفتاح راه
 ۴۸۱۰ گر تو خواهی بانی این گفت و گو * اے اخی در دفتر چارم بگو

تمّ المجلّد الثالث من المثنوی المعنوی،

(۴۸۰۹) After this verse Bul. adds:

مر ترا هرچه کراهیت شود * با حقش کردی نظر رحمت شود

. از دفتر Bul. (۴۸۱۰)

۴۷۸۵ جمله دانند این اگر تو نگروی * هرچه می‌کاریش روزی بدروی
 سنگ بر آهن زدی آتش نجست * این نباشد و نباشد نادرست
 آنک روزی نیستش بخت و نجات * ننگرد عقلش مگر در نادرست
 کآن فلان کس گشت کرد و بر نداشت * و آن صدف بُرد و صدف گوهر نداشت
 بلغم باغور و ابلیس لعین * سود نآمدشان عبادتها و دین
 ۴۷۹۰ صد هزاران انبیا و رهروان * نآید اندر خاطر آن بدگمان
 این دورا گیرد که تاریکی دهد * در دلش ادبار جز این گی نهد
 بس کسا که نان خورد دلشاد او * مرگِ او گردد بگردد در گلو
 پس تو ای ادبار رو هر نان مخور * تا نیفتی همچو او در شور و شر
 صد هزاران خلق نانها می‌خورند * زور می‌یابند و جان می‌پرورند
 ۴۷۹۵ تو بدان نادر کجا افتاده * گر نه محرومی و ابله زاده
 این جهان پُر آفتاب و نور ماه * او پشته سرفرو بُرده بچاه
 که اگر حق است پس کوروشنی * سر زجه بر دار و بنگر ای دنی
 جمله عالم شرق و غرب آن نور یافت * تا تو در چاهی نخواهد بر تو تافت
 چه رها کن رو بایوان و گروم * کم ستیز اینجا بدان کالنج شوم
 ۴۸۰۰ هین مگو کاینک فلانی گشت کرد * در فلان سالی ملخ گشتش بخورد
 پس چرا کارم که اینجا خوف هست * من چرا افشام این گندم زدست
 و آنک او نگذاشت گشت و کار را * پُر کند کوری تو انبار را
 چون دری می‌کوفت او از سلوتی * عاقبت در یافت روزی خلوتی
 جست از بیم عَمَس شب او بیاغ * یار خود را یافت چون شمع و چراغ
 ۴۸۰۵ گفت سازند سبیرا آن نفس * ای خدا تو رحمتی کن بر عس

AH (۴۷۹۶) . گشت کرد G (۴۷۸۸) . این . A om. . دانند before suppl. می A (۴۷۸۵)
 . گشتش and گشت G (۴۸۰۰) . . نور و ماه . After this verse Bul. adds: (۴۸۰۲)

ترك تفصیلات را می‌کن همان • حال آن عاشق جوان را کن بیان

او شب بیاغ AH (۴۸۰۴)

فَلَوْ قَبْلَ مَبْكَاهَا بَكَيْتُ صَابَةً * إِسْعَدَى^(a) شَفَيْتُ النَّفْسَ قَبْلَ التَّنْثِيمِ
 وَلَكِنْ بَكَتْ قَبْلِي فَهَيَّجَ لِي الْبُكَاءُ * بُكَاهَا فَقُلْتُ الْفَضْلُ لِلْمُتَقَدِّمِ
 رَحِمَ اللَّهُ الْمُتَقَدِّمِينَ وَالْمُتَأَخِّرِينَ^(b) وَالْمُنْجِزِينَ وَالْمُنْتَجِزِينَ^(b) بِنُضْلِهِ وَكَرَمِهِ،
 وَجَزِيلِ آلَاةِهِ وَرِيعِهِ، فَهُوَ خَيْرُ مُسْئُولٍ، وَأَكْرَمُ مَأْمُولٍ، وَاللَّهُ^(c) خَيْرُ حَافِظًا
 ° وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ^(d) وَخَيْرُ الْمُؤْنِسِينَ وَخَيْرُ الْوَارِثِينَ^(d)، وَخَيْرُ مُخْلَفٍ رَازِقٍ
 لِلْعَابِدِينَ الزَّارِعِينَ الْحَارِثِينَ، صَلَّى اللَّهُ^(e) عَلَى مُحَمَّدٍ^(e) وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ
 وَالْمُرْسَلِينَ، (f) آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ^(f)،

B. وَالْمُنْحَرِينَ وَالْمُسْحَرِينَ H. وَالْمُرِينَ وَالْمُسْحَرِينَ A (b) — (h). بسعدى Bul. (a)
 . وَخَيْرُ الْوَارِثِينَ وَخَيْرُ الْمُؤْنِسِينَ Bul. (d) — (d). فالله Bul. (c). وَالْمُنْجِزِينَ وَالْمُنْتَجِزِينَ
 . عَلَى سَيِّدَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْأَكْرَمِينَ K Bul. (e) — (e).
 . وَاحْمَدُ اللَّهِ رَبَّ الْعَالَمِينَ B (f) — (f).

بسم الله الرحمن الرحيم،

الظُّعْنُ الرابع، الى احسن المربع، واجلّ المنافع^(a)، نُسْرُ^(b) قلوب العارفين
بطلعته كسُور الرياض بصَوْب^(c) الغمام، وأنسِ العيون بطيب المنام، فيه
ارنياح الأرواح، وشفاء الأشباح، وهو كما يشتهيهِ المُخلصون ويهوونه، ويطلبه
السالكون ويتمنونه، للعيون قُرّة، وللنفوس مَسَرّة، أطيبُ الثمار لمن اجتنى، وأجلُّ
المُرادات والمُنَى، مُوَصِّلُ العليل الى طبيبه، وهادى الحُبِّ الى حبيبه، وهو
بحمد الله من اعظم المواهب، وأنسِ الرغائب، مجدّد عهد الألفه، مُسهِّل عُسرِ
اصحاب الكُلفه، يزيد النظر فيه اسفاً لمن بَعْدَ، وسُوراً^(d) وشُكراً لمن سَعَدَ،
تضمّن^(e) صدره ما لم يتضمّن^(f) صُدور^(d) الغانيات من الحُلل، جزاءً لأهل العلم
والعمل، فهو كَبْدَرٍ طلع، وجدّ رجح، زايدٌ على تأمّل الآملين، رايدٌ لِرود^(g)
العاملين، يرفع الأمل بعد انخفاضه، ويبسط الرجاء بعد انقباضه، كشمسٍ
أشرقت، من بين غمام^(h) تفرّقت⁽ⁱ⁾، نورٌ لأصحابنا، وكثر لأعقابنا، ونسأل الله
التوفيق لشكره فانّ الشكر قيْدٌ للعتيد^(j)، وصيْدٌ للمزبد، ولا يكون إلا ما يريد،
ومما شجاني أنّى كُنْتُ نايماً * أُعَلِّلُ^(k) مِنْ بَرْدٍ بِطِيبِ التَّنَسُّمِ
إِلَى أَنْ دَعَتْ وَرَقَاءُ فِي غُصْنِ أَيْكَةٍ * تُغَرِّدُ مَبْكَاهَا بِحُسْنِ التَّرَنُّمِ

Heading: After الرّحيم AH add وبه نستعين.

(a) A om. المنافع.

(b) A om. نُسْرُ. G نُسْرُ.

(c) ABGHK بصوت.

(d)—(d) A om. H وسُوراً.

(e) Bul. صدره.

(f) H تضمّن.

(g) A زايد لود.

(h) Bul. غامة.

(i) ABHK تفرق.

(j) H للعتيد, corr. by a later hand.

(k) G أُعَلِّلُ.

نور از آن ماه باشد وین ضیا * آن خورشید این فرو خوان از نیا
 شمس را قرآن ضیا خواند ای پدر * و آن قمر را نور خواند این را نگر
 ۲۰ شمس چون عالی تر آمد خود زماه * پس ضیا از نور افزون دان بجاه
 پس کس اندر نور مه منہج ندید * چون بر آمد آفتاب آن شد پدید
 آفتاب اغواض را کامل نمود * لاجرم بازارها در روز بود
 تا که قلب و نقد نیک آید پدید * تا بود از غبن و از حيله بعيد
 تا که نورش کامل آمد در زمین * تاجران را رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
 ۲۵ لیک بر قلاب مبعوض است و سخت * ز آنک ازو شد کاسد اورا نقد و رخت
 پس عدو جان صرافست قلب * دشمن درویش کی بود غیر کلب
 انبیا با دشمنان بر می تنند * پس ملایک ربِّ سَلَامٍ می زنند
 کین چراغی را که هست او نورکار * از پُف و دُمهای دزدان دُور دار
 دزد و قلابست خصم نور بس * زین دواى فریادرس فریاد رس
 ۳۰ روشنی بر دفتر چارم بریز * کآفتاب از چرخ چارم کرد خیز
 هین ز چارم نور ده خورشیدوار * نا بتابد بر بلاد و بر دیار
 هرکش افسانه بخواند افسانه است * و آنک دیدش نقد خود مردانه است
 اب نیلست و بقبطی خون نمود * قوم موسی را نه خون بد آب بود
 دشمن این حرف این دم در نظر * شد مثل سرنگون اندر سَفَر

(۱۹) Bul. اورا نگر.

(۲۰) In B vv. ۲۰ and ۲۱ are transposed.

(۲۱) B کسا در نور مه.

(۲۲) ABK Bul. اعراض را.

(۲۳) G نقد نیک with idāfat.

(۲۴) A بر زمین.

(۲۵) AH om. و before سخت. H کاسد شد. In A شد is suppl. after کاسد. A

نقد رخت.

(۲۶) Bul. درویش کبود. B عدوی جان.

(۲۷) B بر دشمنان.

(۲۸) G نور کار with idāfat.

(۲۹) ABHK نور و بس.

(۳۰) A دفتر.

(۳۱) B در بلاد و در دیار.

(۳۲) AB نه خون بود.

(۳۳) H و این دم. A شد مہلک, corr. in marg.

(۳۴)

بسم الله الرحمن الرحيم،

ای ضیاء الحق حُسام الدین تُوی * که گذشت از مَه بنورت مثنوی
 همّتِ عالی نو اے مُرنجا * می‌گشتد این را خدا داند کجا
 گردن این مثنوی را بسته * می‌کشی آن سوی که دانسته
 مثنوی پویان گشند ناپدید * ناپدید از جاہلی کش نیست دید
 مثنوی را چون تو مبدأ بوده * گرفتزون گردد توش افزوده
 چون چنین خواهی خدا خواهد چنین * می‌دهد حق آرزوی متقین
 کانَ لله بوده در ما مَضی * تا که کانَ الله پیش آمد جزا
 مثنوی از نو هزاران شکر داشت * در دعا و شکر کفها بر فراشت
 در لب و کتش خدا شکر تو دید * فضل کرد و لطف فرمود و مزید
 زانک شاکرا زیادت وعده است * آنچنانک قُرب مُزد سجده است
 گفت وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ یزدانِ ما * قُربِ جان شد سجده ابدانِ ما
 گر زیادت می‌شود زین رُو بود * نه از برای بوش و های و هو بود
 با تو ما چون رز بتابستان خوشیم * حکم داری هین بکش تا می‌کشیم
 خوش بکش این کاروانرا تا بحج * اے امیر صبرِ مُفتاح الفرج
 حج زیارت کردن خانه بود * حج رَّبِّ الْبیت مردانه بود
 زان ضیا گفتم حُسام الدین نرا * که تو خورشیدی و این دو وصفها
 کین حُسام و این ضیا یکیست هین * نبخ خورشید از ضیا باشد یقین

Heading: ABGK om.

(۴) K آن سوش

(۸) A کفها بر گاشت

(۹) B لطف افزود

(۱۴) G الصبر with *idāfat*. Bul.

۵۰ ہر کسی را هست اومیدِ برے . کہ گشادندش در آن روزی دَری
 باز در بستندش و آن دَرِ پَرست * بر همان اومیدِ آتش پا شدست
 چون در آمد خوش در آن باغ آن جوان * خود فرو شد پا بگنجش ناگهان
 مر عسرا ساخته یزدان سبب * تا زبیم او دَوَد در باغ شب
 بیند آن معشوقہ را او با چراغ * طالبِ انگشترے در جُویِ باغ
 ۵۱ پس قرین می کرد از ذوق آن نفس * با ثنائے حق دعای آن عَس
 کہ زیان کردم عسرا از گریز * بیست چندان سیم و زر بر وی بریز
 امر عوانی مر ورا آزاد کن * آنچنانک شادم اورا شاد کن
 سعد دارش این جهان و آن جهان * از عوانی و سگی اش و رھان
 گرچہ خُویِ آن عوان هست ای خدا * کہ ہمارہ خلق را خواہد بلا
 ۶۰ گر خبر آید کہ شہ جُرمی نہاد * بر مُسلمانان شود او زفت و شاد
 و ر خبر آید کہ شہ رحمت نمود * امر مُسلمانان فگند آنرا بچود
 مائی در جان او افتد از آن * صد چنین اِدبارھا دارد عوان
 او عوان را در دعا در می کشید * کز عوان اورا چنان راحت رسید
 بر ہمہ زھر و بُرُو تریاق بود * آن عوان پیوندِ آن مشتاق بود
 ۶۱ پس بَدِ مُطلق نباشد در جھان * بَدِ نِسبت باشد این را ہم بدان
 در زمانہ ہیچ زھر و قند نیست * کہ یکی را پا دگرا بند نیست
 مریکی را پا دگرا پای بند * مریکی را زھر و بر دیگر چو قند
 زھرِ مارِ آن مار را باشد حیات * نِسبتش با آدمی باشد مہات
 خلقِ آبی را بود دریا چو باغ * خلقِ خاکی را بود آن مرگ و داغ
 ۷۰ ہمچنین بر می شمرد ای مردِ کار * نِسبتِ این از یکی کس نا ہزار

(۵۰) AK Bul. امید.

Bul. باز در در بستش (۵۱)

(۵۸) A و سگی بازش رھان B . و سگی

B . در خبر K (۶۱)

(۶۴) B . کآن عوان

A . بند نیست (۶۶)

as زھر مارِ آن مارا G (۶۸)

in text. ABHK Bul. زھر ماران مارا

(۷۰) B . از یکی تا صد ہزار

۲۵ اے ضیاءِ اَلْحَقِّ تو دیدی حالِ او * حق نمودت پاسخِ افعالِ او
 دیدِ غیبتِ چو غیبتِ اوستاد * کم مبادا زین جهان این دید و داد
 این حکایت را که نقدِ وقتِ ماست * گر نامش می کنی اینجا رواست
 ناگهانرا ترک کن بهر گسان * قصه را پایانِ بسر و مخلص رسان
 این حکایت گر نشد آنجا تمام * چارمین جلدست آرش در نظام

تمامی حکایت آن عاشق کی از عس گرینخت در باغی مجهول
 خود معشوق را در باغ یافت و عس را از شادی دعای خیر
 می کرد و می گفت کی عسی اَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ،

۴۰ اندر آن بودیم کآن شخص از عَس * راند اندر باغ از خوفی فرس
 بود اندر باغ آن صاحب جمال * کر غمش این در عنا بُد هشت سال
 سایه او را نبود امکانِ دید * همچو عنقا وصفِ او را می شنید
 جز یکی لُفیه که اوّل از قضا * بر روی افتاد و شد او را دل رُبا
 بعد از آن چندان که می کوشید او * خود مجالش می نداد آن تَنْدُخُو
 ۴۱ نه بلبه چاره بودش نه بال * چشم پُر و بی طمع بود آن نهال
 عاشق هر پیشه و مطلبی * حق بیآلود اوّل کارش لبی
 چون بدان آسیب در جُست آمدند * پیش پاشان می نهد هر روز بند
 چون در افگندش بچُست و جوی کار * بعد از آن در بست که کابین بیار
 هم بر آن بُو می ننند و می روند * هر دهی راجی و آیس می شوند

(۲۸) G مخلص as in text.

Heading: A کرد و میگفت. Bul. معشوقه را. Bul. در باغی. A om. تمام. ABHK
 Bul. om. عسی before کی.

(۴۱) A بود for بد, corr. in marg.

(۴۴) Bul. بسیار می کوشید.

گفت نیکویی ازینها دیدار * من دعاشان زین سبب بگزیدم
 خُبث و ظلم و جَوْر چندان ساختند * که مرا از شر بخیر انداختند
 هر گهی که رُو بدنیا کردمی * من از ایشان زخم و ضربت خوردمی
 کردمی از زخم آن جانب پناه * باز آوردندمی گرگان براه
 ۹۰ چون سبب ساز صلاح من شدند * پس دعاشان بر منست ای هوشمند
 بند می‌نالد بحق از درد و نیش * صد شکایت می‌کند از رنجِ خوبش
 حق می‌گوید که آخر رنج و درد * مر ترا لابه‌کنان و راست کرد
 این گله زان نعمتی کن کت زند * از در ما دُور و مطرودت کند
 در حقیقت هر عدو داروی نُست * کیمیا و نافع و دِلجوی نُست
 ۹۵ که ازو اندر گریزی در خلا * استعانت جویی از لطف خدا
 در حقیقت دوستان دشمنند * که زحضرت دُور و مشغولت کنند
 هست حیوانی که نامش اُشغُرسِت * او بزخمِ چوب زفت و لَمُرسِت
 تا که چوبش می‌زنی به می‌شود * او ززخمِ چوب فربه می‌شود
 نفسِ مؤمن اُشغُری آمد یقین * کو بزخمِ رنج زفتست و سمین
 ۱۰۰ زین سبب بر اینیا رنج و شکست * از همه خلق جهان افزون‌نرست
 تا زجانها جان‌شان شد زفت‌نر * که ندیدند آن بلا قومِ دگر
 پوست از دارو بلا گش می‌شود * چون ادیم طایفی خوش می‌شود
 ورنه تلخ و تیزمالیدی درو * گند گشتی ناخوش و ناپاک‌بو

(۸۷) B حیف و ظلم.

(۸۸) In A زخم is suppl. above. A om. و after زخم.

(۹۰) A چون سبب صلاح. Instead of ساز A has بهر suppl. above.

(۹۱) B om. و.

(۹۲) HK دوستدار و صادق و دلجوی تست corr. in marg.

(۹۷) A اسعرست. و زفت. (۹۸) Bul. بزخم.

(۹۹) A اسعری. K Bul. بزخم و رنج. (۱۰۱) ABHK Bul. قومی دگر.

(۱۰۲) B تلخ. K گرنه تلخ.

زید اندر حق آن شیطان بود * در حق شخصی دگر سلطان بود
 آن بگوید زید صدیق سنیست * وین بگوید زید گبر کشتنیست
 زید یک دانست بر آن یک جهان * او برین دیگر همه رنج و زیان
 گر تو خواهی کو ترا باشد شکر * پس ورا امر چشم عشاقش نگر
 ۷۵ منگر از چشم خودت آن خوبرا * بین بچشم طالبان مطلوبرا
 چشم خود بر بند زان خوش چشم تو * عاریت کن چشم از عشاق او
 بلك ازو کن عاریت چشم و نظر * پس ز چشم او بروی او نگر
 تا شوی ایمن زسیری و ملال * گفت کان الله له زین ذو الجلال
 چشم او من باشم و دست و دلش * تا رهد از مدبرها مقبلش
 ۸۰ هرچه مکروهست چون شد او دلیل * سوه محبوبت حبیبست و خلیل

حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیر دعای ظالمان و سخت دلان و بی اعتقادان کردی،

آن یکی واعظ چو بر تخت آمدی * قاطعان راه را داعی شده
 دست بر می داشت یا رب رحم ران * بر بدان و مفسدان و طاغیان
 بر همه تسخرکنان اهل خیر * بر همه کافر دلان و اهل دیر
 می نکردی او دعا بر اصفیا * می نکردی جز خیشان را دعا
 ۸۵ مر ورا گفتند کین معهود نیست * دعوت اهل ضلالت جود نیست

(۷۲) B گبر و کشتنیست.

(۷۴) A apparently جهان for جهان, corr. in marg.. K Bul. بر آن یک چو جان.

G as in text.

(۷۴) B زیدرا for پس ورا.

(۸۰) AH چون او شد دلیل.

Heading: B حکایت واعظی. AB در هر آغاز. Bul. om. و after ظالمان.

(۸۴) Bul. او نکردی آن دعا.

قصه خیانت کردن عاشق و بانگ بر زدن معشوق بر وی،

۱۲۰ چونك تنه‌اش بدید آن ساده مرد * زود او قصد كنار و بوسه كرد
 بانگ بر وی زد بهیبت آن نگار * كه مرو گستاخ ادب را هوش دار
 گفت آخر خلوتست و خلق نی * آب حاضر نشئه همچون منی
 كس نمی‌جنبد درین جا جز كه باد * کیست حاضر کیست مانع زین گشاد
 گفت اے شیدا تو ابله بوده * ابلهی وز عاقلان نشنوده
 ۱۲۵ باد را دیدی كه می‌جنبد بدان * باد جنبانست اینجا باذران
 مِرْوَحَه نصریفِ صُنْعِ ایزدش * زد برین باد و هی جنباندهش
 جُزُو بادی كه بحكم ما درست * بادبیزن تا نجنبانی نجست
 جنبش این جُزُو باد ای ساده مرد * بی تو و پی بادبیزن سر نكرد
 جنبش بادِ نَفَسِ كاندِر لبست * تابع نصریفِ جان و قالبست
 ۱۳۰ گاه دم را مدح و پیغای كنی * گاه دم را هَجَو و دُشنای كنی
 پس بدان احوالِ دیگر باده‌ها * كه ز جُزُو كُلِّ می‌بیند نهی
 باد را حق گاه بهار می‌كند * در دیش زین لطف عاری می‌كند
 بر گروه عاد صَرَصَر می‌كند * باز بر هُودش معطر می‌كند
 می‌كند يك باد را زهر سَموم * مر صبارا می‌كند خُرَّم قُدم
 ۱۳۵ بادِ دم را بر تو بنهاد او اساس * نا كنی هر باد را بر وی قیاس

Heading: B . معشوقه Bul. قصد کردن بخانت آن عاشق .

(۱۲۰) AK . تنه‌ایش .

(۱۲۲) B Bul. . زین مراد Bul. . چیست مانع .

(۱۲۴) Bul. . ابلهی از عاشقان نشنوده A . گفت ای ابله تو شیدا بوده .

(۱۲۶) G om. . (۱۲۰) A om. و after هجو .

(۱۴۱) K Bul. . کل می‌بیند .

(۱۴۴) Bul. . زهر و سموم B . يك باد را بزبان سموم .

آدمی را پوستِ نامدبوغ دان * از رطوبتها شده زشت و گران
 ۱۰۵ تلخ و نیز و مالش بسیار ده * نا شود پاك و لطیف و با فره
 ورنه توانی رضا ده ای عیار * گر خدا رنجت دهد بی اختیار
 كه بلای دوست تطهیر شاست * علم او بالای تدبیر شاست
 چون صفا بیند بلا شیرین شود * خوش شود دارو چو صحت بین شود
 بُرد بیند خویش را در عینِ مات * پس بگوید اُقْلُونی با ثقات
 ۱۱۰ این عوان در حقّ غیری سود شد * لیک اندر حقّ خود مردود شد
 رحمِ ایمانی ازو ببرد شد * کینِ شیطانی برو پیچید شد
 کارگاهِ خشم گشت و کین ورے * کینه دان اصلِ ضلال و کافری

سؤال کردن از عیسی علیه السلام که در وجود از همه

صعبها صعبتر چیست،

گفت عیسی را یکی هشیار سر * چیست در هستی ز جمله صعبتر
 گفتش ای جان صعبتر خشم خدا * که از آن دوزخ هی لرزد چوما
 ۱۱۵ گفت ازین خشم خدا چه بود امان * گفت تركِ خشم خویش اندر زمان
 پس عوان که معین این خشم گشت * خشم زشتش از سبع هر در گذشت
 چه امیدسنش برحمت جز مگر * باز گردد زان صفت آن بی هنر
 گرچه عالم را ازیشان چاره نیست * این سخن اندر ضلال افکند نیست
 چاره نبود هر جهانرا از چمین * لیک نبود آن چمین ماء معین

درو پیچید B (۱۱۱). غنی تانی B Bul. (۱۰۶). طلخ K (۱۰۵).

کافری و before A om. آنک بود اصل ضلال و کافری B (۱۱۲).

Heading: ABHK Bul. از عیسی علیه السلام. ABH Bul. om. سؤال کردند ABH.

که با روح الله در وجود

افکند نیست K (۱۱۸). گفت ای جان AH (۱۱۴).

آن جهانرا A (۱۱۹).

گفت او گر ابله‌م من در ادب * زیرکم اندر وفا و در طلب
گفت ادب این بود خود که دیده شد * آن دگر را خود همی دانی نو کند

قصه آن صوفی کی زن خود را با بیگانه بگرفت،

صوفی آمد بسوی خانه روز * خانه یک‌دَر بود و زن با کفش‌دوز
جفت گشته با رهی خویش زن * اندر آن یک حُجره از وسواس تن
۱۷۰ چون بزد صوفی بجد در چاشت‌گاه * هر دو در ماندند نه حیلَت نه راه
هیچ معهودش نَبَد کو آن زمان * سوی خانه باز گردد از دکان
قاصدا آن روز بی وقت آن مَرُوع * از خیالی کرد تا خانه رُجوع
اعتماد زن بر آن کو هیچ بار * این زمان فا خانه نآمد او زکار
آن قیاسش راست نآمد از قضا * گرچه ستارست هم بدهد سزا
۱۷۵ چونک بد کردی بترس آمن مباش * زآنک نُخست و برویاند خداهش
چند گاهی او بیپوشاند که تا * آیدت زآن بد پشیمان و حیا
عهدِ عُمَر آن امیر مؤمنان * داد دزدی را بجلاد و عوان
بانگ زد آن دزد کای میرِ دیار * اوّلین بارست جُرم زینهار
گفت عُمَر حاش لله که خدا * بارِ اوّل قهر بارد در جزا

(۱۵۷) After this verse B adds:

خود ادب این بود و آن دیگر دین * زین بنر باشد که دیدیش یقین
هرچه زین گونه تلابد بعد ازین * یک نمط خواهد بدن جمله چنین

and so Bul., which in the second verse has تراود.

Heading: ABHK Bul. om. آن. ABHK Bul. زن را.

تا خانه Bul. آن زمان K (۱۶۳) نی راه A (۱۶۰)

این مباش ABHK Bul. (۱۶۵) B Bul. بدهد جزا. B has سزا in marg. (۱۶۴)

حکایت آن دزد که در عهد امیر: After this verse Bul. has the Heading (۱۶۶)

المؤمنین عمر رضی الله عنه.

بر جزا B (۱۶۶)

دم نئی گردد سخن بی لطف و قهر * بر گروهی شهد و بر قومبست زهر
 مَرُوحَه جنبان پی، انعام کس * وز برای قهر هر پشه و مگس
 مَرُوحَه نقدبر ربانی چرا * پسر نباشد ز امتحان و ابتلا
 چونك جزو بادِ دَم یا مَرُوحَه * نیست إِلَّا مَفْسَدَه یا مَصْلَحَه
 ۱۴۰ این شمال و این صبا و این دَبُور * گئی بود از لطف و از انعام دُور
 يَك کفِ گندم ز آبشاره بین * فهم کن کان جمله باشد همچنین
 کَلِّ باد از بُرجِ بادِ آسمان * گئی جَهَد بی مَرُوحَه آن بادران
 بر سر خرمن بوقتِ انتقاد * نه که فلاحان ز حق جویند باد
 تا جُدا گردد ز گندم کاهها * نا بآبشاره رود یا چاهها
 ۱۴۵ چون بماند دیر آن بادِ وزان * جمله را بینی بحق لابه گنان
 همچنین در طَلَق آن بادِ ولاد * گر نیاید بانگِ درد آید که داد
 گر نئی دانند کش رانده اوست * باد را پس کردن زاری چه خُوست
 اهلِ کشتی همچنین جویای باد * جمله خواهانش از آن رَبِّ الْعِبَاد
 همچنین دم دردِ دندانها ز باد * دفع میخواهی بسوز و اعتقاد
 ۱۵۰ از خدا لابه گنان آن جُندیان * که به بادِ ظفر اے کامران
 رُقْعَه نعویذ میخواهند نیز * در شکنجه طوقِ زن از هر عزیز
 پس همه دانسته اند آنرا یقین * که فرستد باد رَبُّ الْعَالَمِین
 پس یقین در عقلِ هر داننده هست * اینك با جُنُبَه جُبَانده هست
 گر تو او را ی نبینی در نظر * فهم کن آنرا باظهارِ اثر
 ۱۵۵ تن بجان جنبد نئی بینی تو جان * لیک از جنبدن تن جان بدان

بر گروهی قهر و بر قومبست پهر K (۱۴۶)

با مَرُوحَه AB (۱۴۹)

Bul. باشد این چنین R. يَك کفی Bul. (۱۴۱)

چه هوست Bul. زاینده اوست B (۱۴۷)

اینرا یقین Bul. (۱۵۲)

زیرِ چادرِ مردِ رُسا و عیان * سخت پیدا چون شُتر بر نردبان
گفت خاتونِیست از اعیانِ شہر * مر ورا از مال و اقبالت بہر
در بیستم تا کسی بیگانہ * در نیاید زود نادانانہ
۱۹۰ گفت صوفی چیشش ہین خدمتی * تا بر آرم بی سپاس و متی
گفت میلش خویشی و پیوستگیست * نیک خاتونِیست حق داند کہ کیست
خواست دختر را بیند زیردست * اتفاقاً دختر اندر مکتبست
باز گفت ار آرد باشد یا سُپوس * می‌کنم اورا بجان و دل عروس
یک پسر دارد کہ اندر شہر نیست * خوب و زیرک چابک و مکتب‌گنیست
۱۹۵ گفت صوفی ما فقیر و زار و کم * قوم خاتون مال دار و مُحَنَّم
گی بود این کُفو ایشان در زواج * یک در از چوب و دری دیگر زجاج
کُفو باید ہر دو جفت اندر نکاح * ورنہ تنگ آید نہاند ارتباح

گفتن زن کہ او در بند جہاز نیست مراد او ستر و صلاحست
و جواب گفتن صوفی این را سرپوشیدہ،

گفت گفتم من چنین عذری و او * گفت نہ من نیستم اسباب جو
ما زمال و زر ملول و تُخْمہام * ما بحر ص و جمع نہ چون عامہام
۲۰۰ قصد ما سترست و پاکی و صلاح * در دو عالم خود بدان باشد فلاح
باز صوفی عذرِ درویشی بگفت * و آن مکرر کرد تا نبود نہفت

(۱۸۷) B Bul. شتر بر ناودان. After this verse BK Bul. add:

از تعجب گفت صوفی چیست این * ہرگز این را من ندیدم کیست این

(۱۹۲) G Bul. مکتب‌گنیست. (۱۹۴) as in text. زیردست

(۱۹۵) K Bul. منع اند و مُحَنَّم, corr. in marg. Bul. توانگرند و مُحَنَّم

(۱۹۶) Bul. گفت باید A (۱۹۷) در دیگر Bul. adds:

کی بود ہرنگ فقر و احتشام * کی بود ہمجنس یاقوت و رخام
نصف جامہ اطلس و نصفش پلاس * عیب فاحش داندش اہل قیاس

۱۷- بارها پوشد پی، اظهار فضل * باز گیرد از پی، اظهار عدل
 نا که این هر دو صفت ظاهر شود * آن مبشر گردد این منذر شود
 بارها زن نیز این بد کرده بود * سهل بگذشت آن و سهلش می نمود
 آن نمی دانست عقل پای سست * که سب و دایم ز جُو نآید دُرست
 آن چنانش تنگ آورد آن قضا * که منافق را کند مرگ، فجأ
 ۱۷۵ نه طریق و نه رفیق و نه امان * دست کرده آن فرشته سوی جان
 آنچنان کین زن در آن حُجره جفا * خشک شد او و حریفش زابتلا
 گفت صوفی با دل، خود کای دو گیر * از شما کینه کشم لیکن بصیر
 لیک نادانسته آرم این نفس * تا که هر گوشی ننوشد این جرس
 از شما پنهان کشد کینه محق * اندک اندک همچو بیماری دق
 ۱۸۰ مرد دق باشد چو بخ هر لحظه کم * لیک پندارد بهر دم بهترم
 همچو کُتاری که می گیرندش و او * غره آن گفت کین کفتار کو
 هیچ پنهان خانه آن زنا نبود * سُنج و دهلیز و ره بالا نبود
 نه نوری که در آن پنهان شود * نه جوالی که حجاب آن شود
 همچو عرصه پهن روز، رَسَنخیز * نه گو و نه پشته نه جای گریز
 ۱۸۵ گفت یزدان وصف این جای حرج * بهر محشر لا ترے فیها عوج

معشوق را زیر چادر پنهان کردن جهت تلبیس و بهانه گفتن
 زن که إِنَّ کَیْدَکُنَّ عَظِیْمٌ،

چادر خود را برو افکنند زود * مرد را زن ساخت و در را برگشود

تا بهر گوشی نیفتد این جرس B (۱۷۸). این فی دانست Bul. (۱۷۴).

می گیرندش او K Bul. می گیرند و او B (۱۸۱). پندارد که هر دم AH (۱۸۰).

این for آن ABHK Bul. (۱۸۵). ره و بالا AH (۱۸۲).

Heading: زن که A om. H Bul. om. در زیر A. زن, which is suppl. in marg. H. A om.

۲۲۰ ورنه تَسْخَر باشد و طَر و دَها * گَرِّرا سامع ضَریرانرا ضیا
 یا عَلم باشد حَیی نام، وَقِیح * یا سیاه زشترا نام، صَبیح
 طِفْلک، نَوزاده را حاجی لقب * یا لقب غازی نهی بهر نَسَب
 گر بگویند این لقبها در مدیح * نا ندارد آن صفت نبود صحیح
 تَسْخَر و طَنزی بود آن یا جُنون * پالک حق عَمّا یَقُولُ الظَّالِمُون
 ۲۲۵ من هی دانستم پیش از وصال * که نِکُورُوی ولیکن بَدُخِصال
 من هی دانستم پیش از لِقا * کز ستیزه راسخی اندر شقا
 چونک چشمم سرخ باشد در عَیش * دانش زان درد گرم بینش
 تو مرا چون برّه دیدی بی شُبّان * تو گمان بردی ندارم پاسبان
 عاشقان از درد زان نالیده اند * که نظر ناجایگه مالیده اند
 ۲۳۰ بی شُبّان دانسته اند آن ظَبّی را * رابگان دانسته اند آن سَبّی را
 تا زغمزه نیر آمد بر جگر * که منم حارس گزافه کم نگر
 کی کم امر برّه کم امر بُزْغاله ام * که نباشد حارس از دُنباله ام
 حارسی دارم که مُلکش می سزد * داند او بادی که آن بر من وزد
 سرد بود آن باد یا گرم آن علیم * نیست غافل نیست غایب ای سقیم
 ۲۳۵ نفسِ شهوانی زحق گَرست و کُور * من بدل کُوریت می دیدم ز دور
 هشت سالت زان نپرسیدم بهیچ * که پُرت دیدم ز جَهل، پیچ پیچ
 خود چه پرسم آنک او باشد بتُون * که تو چونی چون بود او سَرنگون

مثال دنیا چون گولخن و تقوی چون حمام،

شهوت دنیا مثال گلخنست * که ازو حمام نَقَوے روشنست

طِفْلکي AH (۲۲۲) In A vv. ۲۲۱ and ۲۲۲ are transposed. (۲۲۱)

گر for اگر. AB Bul. در غمش. A چشمت B (۲۲۷) نیکورویی A (۲۲۵)

که بر من می وزد. B Bul. (۲۲۴) در جگر B (۲۲۱)

چون گلخن. AH Bul. Heading: زجهل و پیچ پیچ. BHK Bul. (۲۲۶)

گفت زن من هر مکرّر کرده‌ام . بی‌جهاز را مکرّر کرده‌ام
 اعتقاد اوست را سخت‌زکوه * که ز صد فقرش نی‌آید شکوه
 او می‌گوید مُرادم عفت‌نست * از شما مقصود صدق و همت‌نست
 ۲۰۵ گفت صوفی خود جهاز و مالِ ما * دید و می‌بیند هویدا و خفا
 خانه تنگی مقام یک ننی * که درو پنهان نماید سوزنی
 باز ستر و پاکی و زهد و صلاح * او ز ما به داند اندر انتصاح
 به زما می‌داند او احوال ستر * وز پس و پیش و سر و دنبال ستر
 ظاهر او بی‌جهاز و خادمست * وز صلاح و ستر او خود عالمست
 ۲۱۰ شرح مستوری زبانا شرط نیست * چون بُرو پیدا چو روز روشن‌نست
 این حکایت را بدان گفتم که تا * لاف کم بافی چو رُسوا شد خطا
 مر ترا اے هم بدعوی مُستزاد * این بُدست اجتهاد و اعتقاد
 چون زن صوفی تو خاین بوده * دامن مکر اندر دغا بگشوده
 که زهر ناشسته رُوی کپ زنی * شرم داری وز خدای خویش نی

غرض از سمیع و بصیر گفتن خدا را،

۲۱۵ از پی آن گفت حق خود را بصیر * که بود دید ویت هر دم نذیر
 از پی آن گفت حق خود را سمیع * تا بیند لب ز گفتار شنیع
 از پی آن گفت حق خود را علیم * تا نیندیشی فسادے تو زیم
 نیست اینها بر خدا اسمِ علّم * که سیّه کافور دارد نام هم
 اسم مشتق است و اوصاف قدیم * نه مثالِ عِلّتِ اُولی سقیم

(۲۰۵) B هویدا بی خفا . K هویدا بی خفا .

(۲۰۶) B جهبز . AH خود او .

(۲۱۱) This and the following verse are transposed in H. (۲۱۲) A om.

Heading: Bul. بصیر و علیم گفتن , and so corr. in K.

(۲۱۶) K بگفتار , corr. below.

قصہ آن دباغ کی در بازار عطاران از بوی عطر و مشک
بیہوش و رنجور شد،

آن یکی افتاد بیہوش و خمید * چونک در بازار عطاران رسید
بوی عطرش زد ز عطارانِ راد * تا بگردیدش سر و بر جا افتاد
ہمچو مُردارِ افتاد او بی خبر * نیم روز اندر میانِ رہ گذر
۲۶۰ جمع آمد خلق بر وی آن زمان * جہلگان لا حَوْلُ گو درمان گنان
آن یکی کف بر دل او می براند * وز گلاب آن دیگری بروی فشاند
او نہی دانست کاندِ مَرْتَعہ * از گلاب آمد ورا آن واقعہ
آن یکی دستش ہی مالید و سر * و آن دگر کہ گل ہی آورد تر
آن بَخُورِ عود و شگر زد بہم * و آن دگر از پوششش ہی کرد کم
۲۶۵ و آن دگر نبضش کہ تا چون ہی جہد * و آن دگر بوی از دہانش ہی ستد
تا کہ می خوردست ویا بنگ و حشیش * خلق در ماندند اندر بیہوشیش
پس خبر بردند خویشانرا شتاب * کہ فلان افتادہ است آنجا خراب
کس نمی داند کہ چون مصروع گشت * یا چہ شد کورا فتاد از بام طشت
یک برادر داشت آن دباغ زفت * گریز و دانا بیامد زود تفت
۲۷۰ اندکی سرگینِ سگ در آستین * خلق را بشکافت و آمد با حنین
گفت من رنجش ہی دامن زچہست * چون سبب دانی دوا کردن جلیست

Heading: B om. و مشک. Bul. رنجور شد.

(۲۶۱) A در دل او. (۲۵۷) K بیہوش افتاد, corr. above.

(۲۶۲) K بَخُور و عود. (۲۶۳) Bul. ہی مالید سر. H تر for بر.

(۲۶۴) ABK Bul. ویا for یا. (۲۶۵) Bul. بو. آن دگر نبضش B.

(۲۶۶) A یا چہ شد کز بام افتادست طشت. ABH Bul. تا چہ شد A.

(۲۶۷) Bul. زود و تفت. AHK Bul. داشت او دباغ. (۲۶۸) Bul.

(۲۶۹) Bul. جلیست. A Bul. (۲۷۰) Bul. و.

لیک قسم متقی زین تون صفاست * زآنک در گرمابه‌است و در نقاست
 ۲۴۰ اغنیا مانند سرگین‌کشان * بهر آتش کردن گرمابه‌بان
 اندر ایشان حرص بنهاده خدا * تا بود گرمابه گرم و با نوا
 ترك این تون گوی و در گرمابه ران * ترك تون را عین آن گرمابه دان
 هرك در تونست او چون خادمست * مر و را که صابرست و حازمست
 هرك در حمام شد سیمای او * هست پیدا بر رخ زیبای او
 ۲۴۵ تونیان را نیز سیمای آشکار * از لباس و از دخان و از غبار
 ورنینی روش بوش را بگیر * بو عصا آمد برای هر ضریر
 ورننداری بو در آتش در سخن * از حدیث نو بدان راز کهن
 پس بگوید توننی صاحب ذهب * بیست سله چرك بردم تا شب
 حرص تو چون آتش است اندر جهان * باز کرده هر زبانه صد دهان
 ۲۵۰ پیش عقل این زر چو سرگین ناخوشست * گرچه چون سرگین فروغ آشت
 آفتاب که دم از آتش زند * چرك ترا لایق آتش کند
 آفتاب آن سنگ را هم کرد زر * تا بتون حرص افتد صد شر
 آنک گوید مال گرد آورده‌ام * چیست یعنی چرك چندین برده‌ام
 این سخن گرچه که رسوایی فزاست * در میان تونیان زین فخرهاست
 ۲۵۵ که توشش سله کشیدی نا شب * من کشیدم بیست سله بی کرب
 آنک در تون زاد و پاکی را ندید * بوی مشک آرد برو رنجی پدید

(۲۴۰) B اغنیا for منعمان K توانگران.

(۲۴۲) AB Bul. om. و.

(۲۴۶) B گر نه بینی.

(۲۴۷) Bul. گرننداری.

(۲۵۵) G کرب as in text.

(۲۵۶) K om. و. A رسید رنجی, corr. in marg.

۲۹۰ سَر بگوشش بُرد همچون رازگو * پس نهاد آن چیز بر بینی او
 کو بکف سرگین سگ سایید بود * داروی مغز پلید آن دید بود
 ساعتی شد مرد جنیدن گرفت * خلق گفتند این فسونی بد شکفت
 کین بخواند افسون بگوش او دمید * مرده بود افسون بفریادش رسید
 جنبش اهل فساد آن سو بود * که زنا و غمزه و ابرو بود
 ۲۹۵ هرکرا مُشک نصیحت سود نیست * لاجرم با بُوی بد خو کرد نیست
 مُشرکانرا زان نجس خواندست حق * کاندرون پُشک زادند از سَق
 کرم کو زادست در سرگین ابد * می‌نگرداند بعنبر خوی خود
 چون نَرَد بر وی نثار رَش نور * او همه جسمست بی‌دل چون قُشور
 ور زرش نور حق قسمیش داد * همچو رَسَم مصر سرگین مرغ زاد
 ۳۰۰ لیک نه مرغ خسیس خانگی * بلک مرغ دانش و فرزانی
 تو بدان مانی کز آن نوری تهی * زآنکه بینی بر پلیدی می‌تهی
 از فراق زرد شد رُخسار و رُو * برگز زردی میوه ناپخته تو
 دیگ زآتش شد سیاه و دودفام * گوشت از سختی چنین ماندست خام
 هشت سالت جُوش دادم در فراق * کم نشد بک ذره خامیت و نفاق
 ۳۰۵ غُوره تو سنگ‌بسنه کز سقام * غورها اکنون مویزند و تو خام

(۲۹۱) AB Bul. مغز پلیدان. After this verse B adds:

چونک بوی آن حدثرا او کشید * مغز و بینش بوی ناخوش را سزید

and so Bul., which has مغز زشتش. The verse is suppl. in marg. AK; in K apparently by the original hand. K has حدثرا وا کشید.

(۲۹۴) AK زناز و غمزه.

(۲۹۶) A زادست.

(۲۹۷) H Bul. سرگین بد.

(۳۰۴) Bul. خامی و نفاق. B. از فراق.

(۳۰۵) A از سقام. A om. و. After this verse Bul. adds:

پخته نیستی هر تو خامی تا ابد * گر بود جوشش ترا بیحد و عد

چون سبب معلوم نبود مُشکلست * داروے رنج و در آن صد مُحملست
 چون بدانستی سبب را سهل شد * دانش اسباب دفعِ جهل شد
 گفت با خود همنش اندر مغز و رگ * نوی بر نو بوی آن سرگینِ سگ
 ۲۷۵ نا میان اندر حدث او نا بشب * غرقِ دَبَاغِست او روزی طلب
 پس چنین گفتست جالینوسِ مه * آنچِ عادت داشت بیمار آنش ده
 کز خلافِ عادتست آن رنجِ او * پس دوی رنجش از معتاد جو
 چون جَعَلَ گشتست از سرگینِ کشی * از گلاب آید جَعَلَ را بیہشی
 هم از آن سرگینِ سگ داروی اوست * که بدانِ او را ہی معتاد و خوست
 ۲۸۰ الخَبِيثَاتُ الْخَبِيثِينَ رَا بَخْوَان * رُو و پشتِ این سخن را باز دان
 ناصحانِ او را بعنبر یا گلاب * می دوا سازند بہر فتحِ باب
 مر خبیثان را نسازد طیبات * در خور و لایق نباشد ای رِثات
 چون زِعْطُر و حَی کثر گشتند و گم * بُد فغانشان کہ نَطِيرْنَا بِکُم
 رنج و بیمارِست ما را این مقال * نیست نیکو وَعْظَتَانِ ما را بنال
 ۲۸۵ گر بیاغازید نُصْحی آشکار * ما کنیم آن دم شمارا سنگسار
 ما بَلَّغُوا وَلَهُوَ قَرِيبَہ گشته ایم * در نصیحت خویش را نسرشته ایم
 هست قُوْتِ ما دروغ و لاف و لاغ * سُورِشِ معذست ما را زینِ بلاغ
 رنج را صدنو و افزون می کنید * عقل را دارو باقُیُون می کنید

معالجه کردن برادر دَبَاغِ دَبَاغِ را بِخَفِیْہِ بَبوی سرگین،

خلق را می راند از وے آن جوان * تا علاجش را نبینند آن کسان

رووی و پشت Bul. (۲۸۰) . معناد خوست A (۲۷۹)

این دم K (۲۸۵) . و A om. (۲۸۴) . کر گشتند A (۲۸۳) . نسازد A (۲۸۲)

افزون و صد تو H . رنج را افزون ز صد تو می کنید A (۲۸۸)

Heading: A om. دَبَاغِ, which is suppl. in marg. H. AK om. بَخْنِیْہِ. B دَبَاغِ را
 خفیہ از نظارگیان .

رد کردن معشوقه عذر عاشقرا و تلبیس او را در روی او مالیدن،

۲۲۰ در جوابش بر گشاد آن یار لب * کز سوی ما روز سوے نُست شب
حیلهاے تیره اندر داورے * پیشِ بینایان چرا می آورے
هرچ در دل داری از مکر و رُموز * پیشِ ما رُسواست و پیدا همچو روز
گر پوشیش زبَنده پَرورے * تو چرا بی رُوی از حد می برے
انرا پدر آموز کآدم در گناه * خوش فرود آمد بسوی پایگاه
۲۲۵ چون بدید آن عالمِ الأسرار * بر دو پا اسناد استغفار
بر سر خاکستر انده نشست * از بهانه شاخ تا شاخی نجست
رَبَّنَا إِنَّا ظَلَمْنَا گفت و بس * چونک جانداران بدید از پیش و پس
دید جاندارانِ پنهان همچو جان * دُورُ باش هر یکی تا آسمان
که هلا پیش سلیمان مور باش * تا بشکافد ترا این دورِ باش
۲۳۰ جز مقامِ راستی یلک دم مه ایست * هیچ لالا مردرا چون چشم نیست
کور اگر از پند پالوده شود * هر دمی او باز آلوده شود
آدم تو نیستی کور از نظر * لیک إذا جاء الْقَضَا عَمِيَ الْبَصَرُ
عمرها باید بنادر گاه گاه * تا که بینا از قضا افتد بچاه
کور را خود این قضا همراه اوست * که مراورا او فتادن طبع و خوست
۲۳۵ در حدث افتد نداند بُوی چیست * از من است این بُوی یا زآلودگیست

Heading: Bul. معشوق. A. عذرهای عاشقرا. B. بر روی.

و سوی ABH (۲۲۰)

و H om. رسوا و پیدا. Bul. پیداست و رسوا. A. ازین مکر (۲۲۲)

که هلا B. کو هلا A (۲۲۹) گفت بس A (۲۲۷) پیدا before.

AK (۲۲۲) G. الْقَضَا as in text.

یا for B (۲۴۵)

عذر خواستن آن عاشق از گناه خویش بتلبیس و روی پوش
و فهم کردن معشوق آنرا نیز،

گفت عاشق امتحان کردم مگیر * تا ببینم تو حریفی یا ستیر
من همی دانستم بی امتحان * لیک گئی باشد خبر همچون عیان
آفتابی نامر تو مشهور و فاش * چه زیانست از بکردم ابتلاش
تو منی من خویشتن را امتحان * می کنم هر روز در سود و زیان
۴۱۰ انبیا را امتحان کرده عُدات * تا شده ظاهر از ایشان مُعجزات
امتحان چشم خود کردم بنور * ای که چشم بد ز چشمان تو دُور
این جهان همچون خرابست و تو گنج * گر تفحص کردم از گنجت مرنج
ز آن چنین بی خردگی کردم گزاف * تا زخم با دشمنان هر بار لاف
تا زبانم چون ترا نای نهد * چشم ازین دیده گواهها دهد
۴۱۵ گر شدم در راه حُرمت رادزن * آمدم اے مَه بشمشیر و کفن
جز بدست خود مُبرّم پا و سر * که ازین دستم نه از دست دگر
از جدایی باز می رانی سخن * هرچ خواهی کن ولیکن این مکن
در سخن آباد این دم راه شد * گفت امکان نیست چون بیگانه شد
پوسنها گفتیم و مغز آمد دفین * گر بهانیم این نماند همچین

Heading: K این عاشق . Bul. روپوش . A بدل for نیز .

۴۱۰) A امتحان کردن . G عداة .

۴۱۴) A با دشمنان هر دم بلاف .

۴۱۷) Bul. ان مکن .

گفتن آن جہود علی را کرم اللہ وجہہ کی اگر اعتماد داری بر
حافظی حق از سر این کوشک خود را در انداز و
جواب گفتن امیر المؤمنین اورا،

مُرْتَضٰی را گفت روزی یٰک عنود * کو زنعظیم خدا آگہ نبود
بر سر بای و قصری بس بلند * حفظ حق را واقعی اے ہوشمند
گفت ۲۵۵ آری او حفیظ است و غنی * ہستی مارا زطفلی و منی
گفت خود را اندر افگن ہین زبام * اعتمادی کن بحفظ حق تمام
نا یقین گردد مرا ایقانِ نو * واعتمادِ خوبِ با برہانِ تو
پس امیرش گفت خامش کن برو * تا نگرdd جائت زین جرأتِ گرو
کی رسد مر بندہ را کی با خدا * آزمایش پیش آرد زابتلا
۲۶۰ بندہ را کی زہرہ باشد کز فضول * امتحانِ حق کند ای گنجِ گول
آن خدا را می رسد کو امتحان * پیش آرد ہر دہی با بندگان
تا ہما مارا نماید آشکار * کہ چہ داریم از عقیدہ در سرار
ہیچ آدمِ گفت حق را کہ ترا * امتحان کردم درین جرم و خطا
تا ببینم غایتِ حلمتِ شہا * اہِ کرا باشد مجالِ انِ کرا
۲۶۵ عفلِ تو از بس کہ آمد خیرہ سر * ہست عذرت از گناہ تو بتر
آنک او افراشت سقفِ آسمان * تو چہ دانی کردن اورا امتحان
اے ندانستہ تو شرّ و خیر را * امتحان خود را کن آنکہ غیرا

(۲۵۴) B ,حفظ را واقعی with کہ written above.

(۲۵۵) A زطفلی تا منی . B ہست مارا زطفلی .

(۲۵۸) B از جرأت H . ازین جرأت .

(۲۵۹) A . مر بندہ را کی خدا . B . وابتلا .

(۲۶۰) AK Bul. گنج و گول . Bul. (۲۶۴) غایت حلم ترا .

ور کسی بر وی کند مُشکی نثار * هم زخود داند نه از احسانِ بار
 پس دو چشمِ روشن ای صاحب نظر * مر نرا صد مادرست و صد پدر
 خاصه چشمِ دل که آن همتادُست * وین دو چشمِ حسّ خوشه‌چینِ اوست
 ای دریغ‌ا ره‌زنان بنُشته‌اند * صد گِره ز سرِ زبانم بسته‌اند
 ۲۴۰ پای بسته چون رود خوش راهوار * بس گران بندِ است این معذور دار
 این سخن اشکسته می‌آید دلا * کین سخن دُرست غیرت آسیا
 دُرّ اگرچه خُرد و اشکسته شود * توییای دید خسته شود
 ای دُر از اِشکستِ خود بر سر مزن * کز شکستنِ روشنی خواهی شدن
 همچنین اِشکسته بسته گفتنیست * حق کند آخر دُرستش کو غنیست
 ۲۴۵ گدم ار بشکست و از هم در سُکست * بر دکان آمد که نك نان دُرست
 تو هم ای عاشق چو جرمت گشت فاش * آب و روغن نرك کن اِشکسته باش
 آنک فرزندانِ خاصِ آدمند * نفحه اِنّا ظَلَمْنَا می‌دمند
 حاجتِ خود عرضه کن حُجّت مگو * همچو ابلیس لعینِ سخت‌رو
 سخت‌رویی گر ورا شد عیب‌پوش * در ستمیز و سخت‌رویی رو بکوش
 ۲۵۰ آن ابو جهل از پیمبر مُعْجِزی * خواست همچون کینه‌ور نرکی غُزی
 لیک آن صَدِّیقِ حقِ مُعْجِزِ نخواست * گفت این رو خود نگوید جز که راست
 گئی رسد همچون نُوی را کز منی * امتحانِ همچو من یارے گئی

(۲۴۱) ABHK Bul. و غرت.

(۲۴۲) A om. و.

(۲۴۳) B Bul. خواهد شدن.

(۲۴۵) A Bul. آمد نگر نان درست A. از هم در شکست.

(۲۴۷) B BHK Bul. کا نك فرزندان نفحه.

(۲۵۰) Instead of this verse Bul. has the two following verses:

معجزه جست از نبی بوجهل سک * دید و نفزودش از آن الا که شک

سو جهل را بود اعجاز رسول * چون عدو دین بد شد ناقبول

(۲۵۱) A گفت رو خود این نگوید A. حق for خود (۲۵۱)

قصه مسجد اقصی و خروپ و عزم کردن داود علیه السلام
پیش از سلیمان علیه السلام بر بنای آن مسجد،

چون در آمد عزم داودی بننگ * که بسازد مسجد اقصی بسنگ
وخی کردش حق که ترك این بخوان * که زدست بر نیاید این مکان
۲۹۰ نیست در تقدیر ما آنک تو این * مسجد اقصی بر آری ای گزین
گفت جرم چیست ای دانای راز * که مرا گوی که مسجدرا مساز
گفت بی جری تو خونها کرده * خونِ مظلومان بگردن برده
که زآوانم تو خلق بی شمار * جان بدادند و شدند آنرا شکار
خون بسی رفتست بر آواز تو * بر صدای خوب جان پرداز تو
۲۹۵ گفت مغلوب تو بودم مست تو * دست من بر بسته بود از دست تو
نه که هر مغلوب شه مرحوم بود * نه که المَغْلُوب کَالْمَعْدُوم بود
گفت این مغلوب معدومست کو * جز بنسبت نیست معدوم ايقنوا
این چنین معدوم کو از خویش رفت * بهترین هستها افتاد و رفت
او بنسبت با صفات حق فناست * در حقیقت در فنا اورا بفاست
۴۰۰ جمله ارواح در تدبیر اوست * جمله اشباح هر در تیر اوست
آنک او مغلوب اندر لطف ماست * نیست مضطر بلك مختار ولاست
منتهای اختیار آنست خود * که اختیارش گردد اینجا مُقْتَد
اختیاری را نبودی چاشنی * گر نگشتی آخر او محو از منی
در جهان گر لقمه و گر شربست * لذت او فرع محو لذت
۴۰۵ گرچه از لذات بی تاثیر شد * لذتی بود او و لذت گیر شد

تا مرا گویی B (۲۹۱)

ايقنوا B (۲۹۷)

قبله ارواح A (۴۰۰)

و شدند این آشکار A (۲۹۲)

در بقا اورا A (۲۹۹)

کاختیارش ABHK Bul (۴۰۲)

امتحان خود جو کردی ای فلان . فارغ آیی ز امتحان دیگران
 چون بدانستی که شکر دانه * پس بدانی کاهل شکر خانه
 ۲۷۰ پس بدان بی امتحانی که اله . شکرے نفرستد ناجایگاه
 این بدان بی امتحان از علم شاه . چون سرے نفرستد در پایگاه
 هیچ عاقل افگند دُرّ ثمین * در میان مُسْراحی پُر چمین
 ز آنک گندم را حکیم آگهی * هیچ نفرستد بانبار گهی
 شیخ را که پیشوا و رهبرست * گر مُریدی امتحان کرد او خُست
 ۲۷۵ امتحانش گر کنی در راه دین * هر تو گردی مُنَحْن ای بی یقین
 جرأت و جهلت شود عُریان و فاش * او برهنه گی شود زان افتاش
 گر بیاید ذره سنجد کوه را * بر دَرَد زان که ترازوش اے فتنی
 کز قیاس خود ترازو می تند * مرد حق را در ترازو می کند
 چون ننگند او بهیزان خرد * پس ترازوی خرد را بر درد
 ۲۸۰ امتحان همچون تصرف دان دُرّو * تو تصرف بر چنان شاهی مجو
 چه تصرف کرد خواهد نقشها * بر چنان نقاش بهر ابتلا
 امتحانی گر بدانست و بدید * فی که هر نقاش آن بر وی کشید
 چه قدر باشد خود این صورت که بست * پیش صورتهای که در علم و بست
 وسوسه این امتحان چون آمدت * بخت بد دان کآمد و گردن زدت
 ۲۸۵ چون چنین وسواس دیدی زود زود * با خدا گرد و در آ اندر سجود
 سجده گرا تر کن از اشک روان * کای خدا تو را رها نم زین گمان
 آن زمان کت امتحان مطلوب شد * مسجد دین تو پُر خُروب شد

تا پایگاه A . چون شوی A (۲۷۱) . چه کردی A (۲۶۸)

سوی انبار که Bul . حکیم متبه Bul . حکیمی AB (۲۷۲)

زان کوه A (۲۷۷) . جرأت جهلت K (۲۷۶)

در چنان Bul . (۲۸۰) . ننگنجد A (۲۷۹)

وسواس بینی A (۲۸۵) . خود این صورت کیست Bul . (۲۸۲)

از گمان Bul . کای خدایا Bul . که خدایا و رها نم B (۲۸۶)

جانِ گرگان و سگان ہر یک جُداست * متحد جانہای شیرانِ خداست
 ۴۱۵ جمع گفتم جانہاشان من بایم * کان یکی جان صد بود نسبت بجم
 همچو آن یک نور خورشیدِ سہا * صد بود نسبت بصرحِ خانہا
 لیک یک باشد ہمہ انوارشان * چونک برگیری نو دیوار از میان
 چون نماند خانہارا قاعدہ * مؤمنان مانند نفسِ واحدہ
 فرق و اشکالات آید زین مقال * زآنک نبود مثل این باشد مثال
 ۴۲۰ فرقہا بی حد بود از شخصِ شیر * تا بشخصِ آدمی زاد دلیر
 لیک در وقتِ مثال ای خوش نظر * اتحاد امر رُوی جان بازی نگر
 کان دلیر آخر مثالِ شیر بود * نیست مثلِ شیر در جملہ حدود
 متحد نقشی ندارد این سرا * تا کہ مثلِ او نمایم من ترا
 ہم مثالِ ناقصی دست آورم * تا زحیرانی خردرا و خرم
 ۴۲۵ شب بہر خانہ چراغی می نہند * تا بنورِ آن زطلمت می رهند
 آن چراغ این تن بود نورش چو جان * هست محتاجِ فتیل و این و آن
 آن چراغ شش فتیلہ این حواس * جملگی بر خواب و خور دارد اساس
 بی خور و بی خواب نرید نیم دم * با خور و با خواب نرید نیز ہر
 بی فتیل و روغنش نبود بقا * با فتیل و روغن او ہر بی وفا
 ۴۳۰ زآنک نورِ علّی اش مرگِ جُست * چون زید کہ روزِ روشن مرگِ اوست
 جملہ حسہای بشر ہر بی بقاست * زآنک پیشِ نورِ روزِ حشر لست
 نورِ حسن و جانِ بابایانِ ما * نیست کُلّی فانی و لا چون گیا
 لیک مانند ستارہ و مہتاب * جملہ مَحْضُود از شعاعِ آفتاب

کار یک جان صد بود A (۴۱۵).

ان باشد مثال Bul. B (۴۱۹). جانہارا قاعدہ A (۴۱۸).

از جملہ حدود Bul. (۴۲۲).

فتیل این و آن A (۴۲۶).

دارد مہتاب A. و خورد آرد اساس B. و om. A (۴۲۷). G as in text (۴۲۸).

شرح إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ وَالْعُلَمَاءُ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ، خاصه
اتحاد داود و سلیمان و سایر انبیا علیهم السَّلام کی اگر یکی از
ایشان را منکر شوی ایمان بهیچ نبی درست نباشد،
و این علامت اتحادست که يك خانه از آن هزاران خانه
ویران کنی آن همه ویران شود و يك دیوار قائم نماند که لا
تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ، والعقل يكفیه الإشارة این
خود از اشارت گذشت،

گرچه بر ناید بجهد و زور تو * ليک مسجدا بر آرد پُورِ نو
کرده او کرده نُست اے حکیم * مؤمنانرا اتّصالی دان قدیم
مؤمنان معدود ليک ایمان یکی * جیششان معدود لیکن جان یکی
غیر فهم و جان که در گاو و خرس * آدمی را عقل و جانی دیگرست
۴۱۰ باز غیر جان و عقل آدمی * هست جانی در ولیّ آن دمی
جان حیوانی ندارد اتّحاد * تو محو این اتّحاد از رُوح باد
گر خورد این نان نگردد سیر آن * ور کشد بار این نگردد او گران
بلک این شادی کند از مرگ او * از حسد میرد چو بند برگ او

Heading: ABHK سائر الانبیا. AK om. کی before اگر. Bul. بکرا ازیشان. B
Bul. و. و يك دیوار for دیگر دیوار. B هزاران before آن. G om. که اگر يك خانه
After the Heading Bul. adds: از اشارات گذشت والله اعلم K. بین احد من رسله

از خدا داود را آمد خطاب * ای گزین پیغمبر والا جناب

تو مشو زین هیچ دلبنده خیال * تا نباشد در دلت حزن و ملال

غیر عقل و جان آدمی. AB Bul. (۴۱۰)

از روی باد A (۴۱۱)

جان حیوانی بود حیّ امر غذا * هر بپرد او بهر نیک و بدے
 گر بپرد این چراغ و طی شود * خانه هسایه مظلم کی شود
 ۴۵۵ نور آن خانه چو بی این هر بپاست * پس چراغ حسن هر خانه جداست
 این مثال جان حیوانی بود * نه مثال جان ربّانی بود
 باز از هندوی شب چون ماه زاد * در سر هر روزی نوری فتاد
 نور آن صد خانه را تو یک شهر * که نهاند نور این بی آن دگر
 تا بود خورشید تابان بر افق * هست در هر خانه نور او قنق
 ۴۶۰ باز چون خورشید جان آفل شود * نور جمله خانهها زایل شود
 این مثال نور آمد مثل فی * مر ترا هادی عدورا رذنی
 بر مثال عنکبوت آن زشت خو * پردهای گنده را بر بافد او
 از لعاب خویش پرده نور کرد * دید ادراک خود را کور کرد
 گردن اسب ار بگیرد بر خورد * ور بگیرد پاش بشاند لعد
 ۴۶۵ کم نشین بر اسب توسن بی لگام * عقل و دین را پیشوا کن و السلام
 اندرین آهنگ منگر سست و پست * کاندرین ره صبر و شقّ انفس است

بقیه قصه بنای مسجد اقصی،

چون سلیمان کرد آغاز بنا * پاک چون کعبه هایون چون منی
 در بناش دیده می شد کزو فر * نی فُرده چون بناهای دگر
 در بنا هر سنگ کز که می شکست * فاش سیروا بی هی گفت از نخست

بر سر هر روزی K Bul. (۴۵۷) . بهر نیک و بدا A . حی از غدی Bul. (۴۵۲)

فتق A . نور آن فتق B . افق for فراق A (۴۵۹)

ادراک H (۴۶۳), altered to دراک.

A om. پاش and has دم suppl. above. (۴۶۴)

A om. و. (۴۶۵) G شقّ as in text. (۴۶۶)

می شکست A Bul. (۴۶۹) . آغاز بنی AH (۴۶۷)

آنچنانك سوز و درد زخمِ كَيْك * محو گردد چون در آید مارِ اِلَيْك
 ۴۳۵ آنچنانك غُور اندر آب جَسْت * تا در آب از زخمِ زنبوران برست
 می‌کند زنبور بر بلا طواف * چون بر آرد سر ندارندش مُعاف
 آب ذکر حق و زنبور این زمان * هست یادِ آن فلانه و آن فلان
 دم بخور در آب ذکر و صبر کن * تا رهی از فکر و وسواسِ کهن
 بعد از آن تو طبعِ آن آب صفا * خود بگیری جملگی سر تا پیا
 ۴۴۰ آنچنانك از آب آن زنبورِ شر * می‌گریزد از تو هر گیرد حذر
 بعد از آن خواهی تو دور از آب باش * که بسِ هم طبعِ آبی خواجه‌تاش
 پس کسانی کز جهان بگذشته‌اند * لا نَبَد و در صفات آغشته‌اند
 در صفات حق صفات جمله‌شان * همچو اختر پیشِ آن خور بی‌نشان
 گر زقرآن نقل خواهی ای حرون * خوان جَمِیعُ هُمُ لَدَیْنَا مُخَضَّرُون
 ۴۴۵ مُخَضَّرُون معدوم نبود نیک بین * تا بقای رُوحها دانی یقین
 روحِ محبوب از بقا بس در عذاب * رُوحِ واصل در بقا پاك از حجاب
 زین چراغِ حسنِ حیوانِ الرُّاد * گفتمت هان تا نجویی اتحاد
 روحِ خود را متصل کن ای فلان * زود با ارواحِ قُدسِ سالکان
 صد چراغِ ار مُرند ار بیستند * پس جُدا اند و یگانه نیستند
 ۴۵۰ زان همه جنگند این اصحابِ ما * جنگِ کس نشنید اندر انبیا
 زانك نورِ انبیا خورشید بود * نورِ حسنِ ما چراغ و شمع و دود
 يك ببرد يك بهاند تا بروز * يك بود پُرمردۀ دیگر با فُروز

(۴۳۷) Bul. آن فلانه و این فلان B. این فلانه K. یاد این فلان و آن فلان.

(۴۳۸) A دم بخورد آب. ABHK om. و before. In H و is suppl. above.

(۴۴۰) G جوید حذر with *idāfat*. B جوید حذر.

(۴۴۶) K هم در عذاب Bul. از بقایش در عذاب.

(۴۴۹) BGHK ار مُرند as in text. ABH جدا.

(۴۵۰) A وین اصحاب.

(۴۵۲) A و دیگر.

قصه آغاز خلافت عثمان رضی الله عنه و خطبه وی در
بیان آنک ناصح فعال بفعل به از ناصح قوال بقول،

قصه عثمان که بر منبر برفت * چون خلافت یافت بشتاید نفت
منبر مهنر که سه پایه بدست * رفت بوبکر و دوم پایه نشست
بر سوم پایه عمر در دور خویش * از برای حرمت اسلام و کیش
۴۹۰ دور عثمان آمد او بالا تخت * بر شد و بنشست آن محمود بخت
پس سؤالش کرد شخصی بو الفضول * کآن دو نشستند بر جای رسول
پس تو چون جستی ازیشان برترے * چون برتبت تو از ایشان کتری
گفت اگر پایه سوم را بسپرم * وهم آید که مثال عمر
بر دوم پایه سوم من جای جو * گوی بوبکرست و این هم مثل او
۴۹۵ هست این بالا مقام مصطفی * وهم مثلی نیست با آن شه مرا
بعد از آن بر جای خطبه آن و دود * نا بقرب عصرا لبخاموش بود
زهره نه کس را که گوید هین بخوان * یا برون آید زمسجد آن زمان
هیبتی بنشسته بد بر خاص و عام * پر شد نور خدا آن صحن و بام
هراک بینا ناظر نورش بدی * کور زان خورشید هم گرم آمدی
... پس زگری فهم کردے چشم کور * که بر آمد آفتابی بی فتور
لیک این گرمی گشاید دیدرا * تا ببیند عین هر بشیدرا
گرمیش را ضجرتی و حالتی * زان نیش دل را گشادی فسحتی

Heading: B خطبه او.

حرمت و اسلام A. بر سیم پایه AH (۴۸۹)

پایه سیم را AH (۴۹۳)

و. K om. دور دوم پایه Bul. (۴۹۲)

آن گرمی Bul. (۵۰۱) ناظری A (۴۹۹)

ضجرتی G (۵۰۲)

۴۷۰ همچو از آب و گل آدم کده * نور زآهك پاره‌ها تابان شده
 سنگ بی حمال آینه شده * وآن در و دیوارها زنده شده
 حق می‌گوید که دیوار بهشت * نیست چون دیوارها بی‌جان و زشت
 چون در و دیوارِ نین با آگهیست * زنده باشد خانه چون شاهنشهیست
 هم درخت و میوه هم آب زلال * با بهشتی در حدیث و در مقال
 ۴۷۵ زآنك جنت را نه زآلت بسته‌اند * بلك از اعمال و نیت بسته‌اند
 این بنا زآب و گل مرده بُدست * وآن بنا از طاعت زنده شدست
 این باصل خویش ماند پُر خال * وآن باصل خود که علمست و عمل
 هم سریر و قصر و هم ناج و ثیاب * با بهشتی در سؤال و در جواب
 فرش بی فراش پیچیده شود * خانه بی مكناس رُویده شود
 ۴۸۰ خانه دل بین زغم رُویده شد * بی گناس از توبه رُویده شد
 تخت او سیار بی حمال شد * حلقه و در مطرب و قوال شد
 هست در دل زندگی دار اخلود * در زبانم چون نمی‌آید چه سود
 چون سلیمان در شدی هر بامداد * مسجد اندر بهر ارشاد عباد
 پند دادی که بگفت و لحن و ساز * که بفعل اعنی رُکوعی یا نماز
 ۴۸۵ پند فعلی خلق را جذاب‌تر * که رسد در جان هر باگوش و گر
 اندر آن وهم امیری کم بود * در حشم تأثیر آن مُحکم بود

و آدم کده A (۴۷۰)

نه A om. (۴۷۵)

وآن باصل خود پر از علم و عمل B (۴۷۷)

قصر و after B om. (۴۷۸)

bis. شود for شد K (۴۷۹)

بر زبانم B (۴۸۲)

با نماز AB Bul. بگفت لحن A (۴۸۴)

در گوش هر بی‌جان و کر Bul. کی رسد B (۴۸۵)

در بیان آنک حکما گویند آدمی عالم صُغریست و حکمای
 اللّٰهی گویند آدمی عالم کُبریست زیرا آن علم حکما بر صورت
 آدمی مقصور بود و علم این حکما در حقیقت حقیقت
 آدمی موصول بود،

پس بصورت عالم اصغر نُوی * پس بمعنی عالم اکبر نُوی
 ظاهر، آن شاخ اصل میوه است * باطنا بهر ثمر شد شاخ هست
 گر نبودی میل و اومید ثمر * گی نشاندی باغبان بیخ شجر
 پس بمعنی آن شجر از میوه زاد * گر بصورت از شجر بودش ولاد
 ۵۲۵ مصطفی زین گفت کادم وانیسا * خَلْفِ مَنْ باشند در زیر لولا
 بهر این فرموده است آن ذو فنون * رَمَزِ نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ
 گر بصورت من زادم زادهام * من بمعنی جدّ جدّ افتادهام
 کز برای من بدش سجدّ مَلْک * وز پی من رفت بر هفتم فلک
 پس زمن زایید در معنی پدر * پس زمیوه زاد در معنی شجر
 ۵۳۰ اوّل فکر آخر آمد در عمل * خاصه فکرے کو بود وصف ازل
 حاصل اندر يك زمان از آسمان * می رود می آید ایدر کاروان
 نیست بر این کاروان این ره دراز * گی مَفَازَه زفت آید با مُفَاز
 دل بکعبه می رود در هر زمان * جسم طبع دل بگیرد زامتنان
 این دراز و کونهی مر جسم راست * چه دراز و کوتاه آنجا که خداست

Heading: Bul. کبراست. ABH Bul. حکمای الّٰهی. ABHK Bul. صغراست. Bul.
 در حقیقت آدمی. ABH Bul. مقصور after بود. A om. زیرا علم آن حکما

. امید. Bul. (۵۲۲) . ظاهرا آن شاخ. ABHK Bul. (۵۲۲)

. فکری کان بود B. فکری که بود AH (۵۲۰) . بودش نژاد. Bul. (۵۲۴)

. اندر کاروان A (۵۲۱) . مَفَاز، without damma. G (۵۲۲)

کور چون شد گرم از نورِ قِدم * از فرح گوید که من بینا شدم
 سخت خوش مستی ولی ای بو الحسن * پاره راهست تا بینا شدن
 ۵۰۵ این نصیب کور باشد ز آفتاب * صد چنین والله أعلم بالصواب
 و آنک او آن نور را بینا بود * شرح او کی کار بو سنا بود
 و شود صدنو که باشد این زبان * که بچناند بکف پرده عیان
 وای بر وی گر بساید پرده را * تیغِ الهی کند دستش جدا
 دست چه بود خود سرش را برگد * آن سری کز جهل سرهای کند
 ۱۰ این بتقدیر سخن گفتم ترا * ورنه خود دستش کجا و آن کجا
 خاله را خایه بدی خالوشدی * این بتقدیر آمدست ار او بدی
 از زبان تا چشم کو پاک از شکست * صد هزاران ساله گویم اندکست
 هین مشو نومید نور از آسمان * حق چو خواهد می رسد در یک زمان
 صد اثر در کانه‌ها از اختران * می رساند قدرتش در هر زمان
 ۱۵ اختر گردون ظلم را ناسخاست * اختر حق در صفانش راسخاست
 چرخ پانصد ساله راه ای مستعین * در اثر نزدیک آمد با زمین
 سه هزاران سال و پانصد تا زحل * دم بدم خاصیتش آرد عمل
 در همیش آرد چو سایه در ایاب * طول سایه چیست پیش آفتاب
 وز نفوس پاکِ اخترش مدد * سوی اخترهای گردون می رسد
 ۲۰ ظاهر آن اختران قوام ما * باطن ما گشته قوامِ ما

. کور شد چون A (۵۰۴)

. زآنک او A (۵۰۶)

. گر شود صد نو ABHK Bul. (۵۰۷)

. هزاران سال B (۵۱۲)

. راسخند and ناسخند K (۵۱۵)

در صفِ معراجیان گر بیستی * چون بُراقت برکشاند نیستی
 نه چو معراج، زمینی تا قمر * بلك چون معراجِ كلكی تا شكر
 نه چو معراج، بخاری تا سما * بل چو معراجِ جنبی تا نُهی
 ۵۵ خوش بُراقی گشت خنگِ نیستی * سوی هستی آردت گر نیستی
 کوه و دریاها سُمش مَس می‌کند * تا جهانِ حَس را پَس می‌کند
 پا بکش در کشتی و می‌رو روان * چون سوی معشوقِ جان جانِ روان
 دست نه و پای نه رو تا قَلَم * آنچنانك تاخت جانها از عدم
 بر دریدی در سخن پرده قیاس * گر نبودى سَمعِ سامع را نُعاس
 ۵۶ ای فلك برگشت او گوهر بیار * از جهانِ او جهانِ شرم دار
 گر بیاری گوهرت صدا شود * جامدت بسینده و گویا شود
 پس نثاری کرده باشی بهرِ خود * چونك هر سرمایه تو صد شود

قصهٔ هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان علیه السلام،

هدیهٔ بلقیس چلِ استر بُدست * بارِ آنها جمله خشتِ زر بُدست
 چون بصرای سلیمانی رسید * فرشِ آنرا جمله زرِ پخته دید
 ۵۷ بر سرِ زر تا چهل منزل براند * تا که زر را در نظر آبی نماند
 بارها گفتند زر را وَا بریم * سوی مَخْزَن ما چه بیگار اندریم
 عرصهٔ کش خاك زرِ ده دهبست * زر بهدیه بردن آنجا ابله‌بست
 اے بُرده عقل هدیه تا اله * عقلِ آنجا کمترست از خاكِ راه
 چون کساد هدیه آنجا شد پدید * شرمساریشان هی واپس کشید

(۵۵۲) Bul. sine puncto. بر کشاند B. بر گشاید A. ار بیستی.

(۵۵۷) Bul. معشوقِ جانِ جانِ روان G. چون for خوش B. میرو دوان.

(۵۵۸) A the suppl. above. آنچنانكت جانها را از عدم.

(۵۶۱) ABHK شش تا شود. (۵۶۲) BH Bul. چلِ اشتر.

(۵۶۶) G بیگار. H پیکار. (۵۶۹) B همه واپس.

۵۳۵ چون خدا مر جسم را تبدیل کرد * رفتش بی فرسخ و بی میل کرد
صد امیدست این زمان بر دار گام * عاشقانه اے فتی خَلَّ الْكَلَام
گرچه پیله چشم برهم می زنی * در سفینه خفته ره می گئی

تفسیر این حدیث که مَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ
تَمَسَّكَ بِهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ،

بهر این فرمود پیغمبر که من * همچو کشتی ام بطوفانِ زمن
ما و اصحابم چو آن کشتی نوح * هرک دست اندر زند یابد فتوح
۵۴۰ چونک با شیخی تو دور از زشتی * روز و شب سیارے و در کشتی
در پناه جانِ جان بخشِ تویی * کشتی اندر خفته ره می روی
مَسْکُلٌ از پیغمبر ایامِ خویش * تکیه کم کن بر فن و بر کامِ خویش
گرچه شیری چون روی ره بی دلیل * خویش بین و در ضلالی و ذلیل
هین مِثْرَ إِلَّا که با پره های شیخ * نا بینی عَوْنِ لشکرهای شیخ
۵۴۵ يَكِ زمانی موجِ لطفش بالِ نُست * آتشِ قهرش دمی حمالِ نُست
قهرِ اورا ضدِ لطفش کم شمر * اتحادِ هر دو بین اندر اثر
يَكِ زمان چون خاکِ سبزه می کند * يَكِ زمان پُر باد و گبزه می کند
جسمِ عارف را دهد وصفِ جهاد * تا برو رُوید گُل و نسرین شاد
لَيْكِ او بیند نبیند غیر او * جز بَمَغْزِ پاك ندهد خلد بُو
۵۵۰ مَغْزِ خالی گن از انکارِ یار * تا که رجحانِ یابد از گلزارِ یار
تا یابی بُوِي خلد از یار من * چون محمد بُوِي رحمن از یمن

Heading: BK نجی.

.پیغامبر BGK (۵۳۸)

.کشتی و نوح K. ما و اصحابم چون کشتی نوح Bul. (۵۳۹)

.پیغامبر BGHK. مگسل از پیغمبر Bul. مشکل از پیغامبری A (۵۴۲)

.عون و لشکرهای AG (۵۴۴) .خویش بینی در ضلالی Bul. (۵۴۳)

کیبایی که ازو يك مائری * بر دُخان افتاد گشت آن اختری
 نادر اِکسیری که از وی نیم ناب * بر ظلامی زد بکردش آفتاب
 بُو العجب میناگری کز يك عمل * بست چندین خاصیت را بر زُحل
 باقی اخترها و گوهرهای جان * هم برین مِقیاس اے طالب بدان
 ۵۹۵ دیدُ حسی زبون آفتاب * دیدُ ربّانی جو و بیاب
 تا زبون گردد پیش آن نظر * شَعْشَعَاتِ آفتاب با شَرَر
 کآن نظر نوری و این ناری بود * نار پیش نور بس تاری بود

کرامات و نور شیخ عبد الله مغربی قدس الله سرّه،

گفت عبد الله شیخ مغربی * شصت سال از شب ندیدم من شی
 من ندیدم ظلمتی در شصت سال * نه بروز و نه بشب نه زاعتلال
 ۶۰۰ صوفیان گفتند صدق قال او * شب همی رفتیم در دُنبال او
 در بیابانهای پُر از خار و گو * او چو ماه بدر مارا پیش رو
 روی پس ناکرده می گفتی بشب * هین گو آمد میل کن در سوی چپ
 باز گفتی بعد یکدم سوی راست * میل کن زیرا که خاری پیش پاست
 روز گشتی پاش را ما پای بوس * گشته و پایش چو پاهای عروس
 ۶۰۵ نه زخاک و نه زرگل بر وی اثر * نه از خراش خار و آسیب حجر
 مغربی را مشرفی کرده خدای * کرده مغرب را چو مشرق نورزای

شعشعان A (۵۹۶) . جوی و بیاب B (۵۹۵) . و گشت Bul. (۵۹۱)

کآن نظر ناری و این نوری بود * نار پیش نوریش تاری بود Bul. (۵۹۷)

سرّه العزیز B Heading:

هین که آمد A (۶۰۲) . صدق حال او B (۶۰۰)

پیش ماست Bul. (۶۰۴) . After this verse Bul. adds: (۶۰۴)

روز گشتی پای بوش گشته ما * زآنکه بودش پاک از گل هر دو پا

نورزا B . خدا B (۶۰۶)

۵۷۰ باز گفتند ارکساد و ار روا . چیست بر ما بندۀ فرمانیم ما
 گر زر و گر خاک مارا بُرد نیست . امرِ فرمانِ ده بجا آورد نیست
 گر بفرمایند که واپس برید . هم بفرمان تحفه را باز آورید
 خندش آمد چون سلیمان آن بدید . کز شما من گئی طلب کردم ثرید
 من نمی گویم مرا هدیه دهید . بلک گفتم لایق هدیه شوید
 ۵۷۵ که مرا از غیب نادر هدیه است . که بشر آنرا نیارد نیز خواست
 می پرسنید اختری کو زر کند . رو باو آرید کو اختر کند
 می پرسنید آفتاب چرخ را . خوار کرده جانِ عالی نرخر را
 آفتاب از امرِ حق طبّاخ ماست . ابلهی باشد که گویم او خداست
 آفتابت گر بگیرد چون گئی . آن سیاهی زو تو چون بیرون گئی
 ۵۸۰ نه بدرگاهِ خدا آری صداع . که سیاهی را بیر و ده شعاع
 گر کُشدت نیم شب خورشید کو . تا بنالی یا امان خواهی ازو
 حادثات اغلب شب واقع شود . و آن زمان معبود تو غایب بود
 سوی حق گر راستانه خم شوی . واهی از اختران محرم شوی
 چون شوی محرم گشایم با تو لب . تا ببینی آفتابی نیم شب
 ۵۸۵ جز روانِ پاکِ او را شرق نه . در طلوعش روز و شب را فرق نه
 روز آن باشد که او شارق شود . شب نماند شب چو او بارق شود
 چون نماید ذره پیش آفتاب . همچنانست آفتاب اندر لباب
 آفتابی را که رُخشان می شود . دید پیش کند و حیران می شود
 همچو ذره بینش در نورِ عرش . پیش نورِ بی حدِ موفورِ عرش
 ۵۹۰ خوار و مسکین بینی او را بی قرار . دید را قوت شد از کردگار

و از روا B . از کساد AB (۵۷۰)

بجای BK (۵۷۱)

کین واپس برید Bul. (۵۷۲)

یا بنالی A (۵۸۱)

شارق بود Bul. (۵۸۶)

as in text رُخشان G (۵۸۸)

و موفور Bul. (۵۸۹)

دید با قوت B (۵۹۰)

دانه گوید گر تو می‌دزدی نظر * من ہی دزدم ز تو صبر و مقرر
چون کشیدت آن نظر اندر پیم * پس بدانی کز تو من غافل نیم

قصه عطاری که سنگ ترازوی او گِلِ سرشوی بود و
دزدیدن مشتری گِلِ خوار از آن گِلِ هنگام سنجیدن شکر
دزدیده و پنهان،

۶۲۵ پیش عطاری یکی گِلِ خوار رفت * تا خرد اَبُلُوجِ قندِ خاصِ رفت
پس بر عطاری طرارِ دُودِل * موضعِ سنگِ ترازو بود گِلِ
گفت گِلِ سنگِ ترازوی منست * گر ترا میلِ شکر بخردنست
گفت هستم در مہتی قندجو * سنگِ میزانِ هرچ خواهی باش گو
گفت با خود پیشِ آنکِ گِلِ خورست * سنگِ چه بود گِلِ نکوتر از زرست
۶۲۰ همچو آن دلاله که گفت ای پسر * نو عروسی یافتم بس خوب فر
سخت زیبا لیکِ هم یک چیز هست * کانِ ستیره دخترِ حلواگرست
گفت بهتر این چنین خود گر بود * دخترِ او چرب و شیرین تر بود
گر نداری سنگ و سنگت از گِلست * این به و به گِلِ مرا میوه دِلست
اندر آن کفه ترازو زاعتداد * او بجایِ سنگِ آن گِل را نهاد
۶۲۵ پس برای کفه دیگر بدست * هم بقدرِ آن شکر را می شکست

صبر و مقرر H (۶۲۲)

Heading: A om. از.

خاص و رفت A (۶۲۵)

(۶۲۶) After this verse Bul. adds:

گفت عطاری ای جوان ابلوج من * نیست نیکو بی تکلف بی سخن

خوب و فر Bul. یافتم همچون قهر H (۶۲۰)

این مرا میوه B (۶۲۲)

نورِ این شمسِ شُموسیِ فارس است * روزِ خاص و عام را او حارس است
 چون نباشد حارس آن نورِ مجید * که هزاران آفتاب آرد پدید
 تو بُسورِ او همی رَو در امان * در میانِ ازدها و کزْدمان
 ۶۱۰ پیشِ پِشت می رود آن نورِ پاك * می کند هر رَه زنی را چاك چاك
 یَوْمَ لَا یُجْزِی النَّبِیَّ رَاسَت دَان * نُورِ بَسَعِی یَنْ أَيْدِیْهِمْ بِخَوَان
 گرچه گردد در قیامت آن فزون * از خدا اینجا بخواهید آزمون
 کو ببخشد هر بیخ و هر بهاغ * نورِ جانِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْبَلَاغِ

باز گردانیدن سلیمان علیه السّلم رسولان بلقیس را بآن هدیه
 کی آورده بودند سوی بلقیس و دعوت کردن بلقیس را
 بایمان و ترك آفتاب پرستی،

باز گردید اے رسولانِ خجل * زر شمارا دل بهن آرید دل
 ۶۱۵ این زرِ من بر سرِ آن زر نهید * کورئ تن فرجِ استررا دهید
 فرجِ استر لایقِ حلقه زرست * زرِ عاشقِ رُویِ زردِ اصرست
 که نظرگاهِ خداوندست آن * کز نظراندازِ خورشیدست کان
 کو نظرگاهِ شعاعِ آفتاب * کو نظرگاهِ خداوندِ لُباب
 از گرفتِ من زجانِ اسپر کنید * گرچه اکنون هم گرفتارِ منید
 ۶۲۰ مرغِ فتنه دانه بر بامست او * پر گشاده بسته دامت او
 چون بدانه داد او دل را بجان * ناگرفته مر ورا بگرفته دَان
 آن نظرها که بدانه می کند * آن گره دَان کو بپا بر می زند

نورِ بَسَعِی G (۶۱۱). کزْدمان G (۶۰۹). as in text. روزِ خاص G (۶۰۷).

Heading: A om. رسولان. A با هدیه. BK Bul. با آن هدیه. Bul. سوی ایمان.

ناگرفته مرغ را B. ناگرفته مور را A (۶۲۱).

دل‌داری کردن و نواختن سلیمان علیه السلام مر آن رسولانرا
و دفع وحشت و آزار از دل ایشان و عذر قبول
ناکردن هدیه شرح کردن با ایشان،

ای رسولان می‌فرستتان رسول * ردّ من بهتر شمارا از قبول
پیش بلقیس آنچ دیدیت از عجب * باز گوید از بیابان ذهب
تا بداند که بزر طامع نه‌ایم * ما زر از زر آفرین آورده ایم
آنک گر خواهد همه خاک زمین * سر بسر زر گردد و درّ ثمین
حق برای آن کند ای زرگزین * روز محشر این زمین را نقره‌گین
فارغیم از زر که ما بس پُر فیم * خاکیانرا سر بسر زرین کنیم
از شما کی گدیه زر می‌کنیم * ما شمارا کیماگر می‌کنیم
ترک آن گیرید گر ملک سباست * که برون آب و گل بس ملکه‌است
تخته‌بندست آنک تختش خوانده * صدر پنداره و بر در مانده
پادشاهی نیست بر ریش خود * پادشاهی چون کنی بر نیک و بد
بی مراد تو شود ریشت سپید * شرم دار از ریش خود ای کز اُمید
مالک الملکست هرکش سر نه‌د * بی جهان خاک صد ملکش دهد
لیک ذوق سجده پیش خدا * خوشتر آید از دو صد دولت ترا
پس بنالی که نخواهم مایه‌ها * ملک آن سجده مسلم کن مرا

Heading: A om. مر آن. B om. مر. Bul. کردن بایشان.

(۶۵۴) After this verse Bul. adds:

که چهل منزل بروی زر بدید * وز چنین هدیه خجل چون می‌شدید

من شمارا bis. Bul. می‌کنم. Bul. کی for که (۶۵۹). همه روی زمین B (۶۵۶).

و. A om. برون از آب ABHK. اگر ملک B (۶۶۰).

سفید H Bul. (۶۶۴).

چون نبودش تیشه او دیر ماند * مشتری را منظر آنجا نشاند
 رُوش آن سو بود گل خور ناشیکفت * گل ازو پوشیده دزدیدن گرفت
 ترس ترسان که نباید ناگهان * چشم او بر من فتد از امتحان
 دید عطار آن و خود مشغول کرد * که فزون تر دزد هین ای رُوی زرد
 ۶۴۰ گر بدزدی وز گل من می ببری * رو که هم از پهلوی خود می خوری
 تو همی ترسی ز من لیلک از خری * من همی ترسم که تو کمتر خوری
 گرچه مشغولم چنان احمق نیم * که شکر افزون کشی تو از نیم
 چون بینی مر شکر را زآزمود * پس بدانی احمق و غافل که بود
 مرغ زان دانه نظر خوش می کند * دانه هم از دُور راهش می زند
 ۶۴۵ گر زنای چشم خطی می ببری * نه کباب از پهلوی خود می خوری
 این نظر از دُور چون تیرست و سم * عشقت افزون می شود صبر تو کم
 مال دنیا دام مرغان ضعیف * ملک عقبی دام مرغان شریف
 تا بدین ملکی که او دامیست ژرف * در شکار آرند مرغان شگرف
 من سلیمان می نخواهم مُلکتنان * بلک من برهانم از هر مُلکتنان
 ۶۵۰ کین زمان هستید خود مملوک ملک * مالک ملک آنک بجھید او زهْلک
 بازگفته اے اسیر این جهان * نام خود کردی امیر این جهان
 ای تو بند این جهان محبوس جان * چند گوی خویش را خواجه جهان

منظر او می نشاند AH. تیشه (sic) او می دیر ماند H (۶۴۶)

هین for ازین Bul. دید آن عطار AB Bul. (۶۴۹)

شکر را آزمود B (۶۴۳)

خطی A. کز زنای چشم K (۶۴۵)

چون تیرست H (۶۴۶)

دامست G (۶۴۸)

می برهانم B. من سلیمانم نخواهم Bul. (۶۴۹)

بجھد ABHK Bul. آنک for او که B (۶۵۰)

۷۸. مر مرا سوی گهستان راندند * میوها زان بیشه می افشانندند
 که خدا شیرین بکرد آن میوه را * در دهان تو بهتتهای ما
 هین بخور پاك و حلال و بی حساب * بی صداع و نقل و بالا و نشیب
 پس مرا زان رزق نطفی رُو نمود * ذوقِ گفتِ من خردهای می ربود
 گفتم این فتنه است ای ربّ جهان * بخشی ده از همه خلقان نهان
 ۷۹. شد سخن از من دل خوش یافتم * چون انار از ذوق می بشکافتم
 گفتم ار چیزی نباشد در بهشت * غیر این شادی که دارم در سرشت
 هیچ نعمت آرزو نآید دگر * زین پردازم بحور و نیشکر
 مانده بود از کسب يك دو حبه ام * دوخته در آستین جبهام

نیت کردن او کی این زر بدهم بدان هیزم کش چون من روزی
 یافتم بکرامات مشایخ و رنجیدن آن هیزم کش از ضمیر و نیت او،

آن یکی درویش هیزم می کشید * خسته و مانده زبیشه در رسید
 ۷۹. پس بگفتم من زروزه فارغم * زین سپس از بهر رزق نیست غم
 میوه مکروه بر من خوش شدست * رزقِ خاص جسم را آمد بدست
 چونك من فارغ شدستم از گلو * حبه چندست این بدهم بدو
 بدهم این زرا بدین تکلیف کش * تا دو سه روزك شود از قوت خوش
 خود ضمیرم را همی دانست او * زآنك شمعش داشت نور از شمع هو
 ۸۰. بود پیشش سرّ هر اندیشه * چون چراغی در درون شیشه

ABH om. حلال بی حساب A. حلالی بی حساب BH (۷۸۲). این میوه را Bul. (۷۸۱)

دل بشکافتم B (۷۸۵). بالا before و BHK Bul. om. نقل before و

کسب K (۷۸۸). بحور for مجوز BHK Bul. (۷۸۷)

Heading: A om. او.

زآنك شمعش HK (۷۹۴). بدین for بدان Bul. (۷۹۳)

پادشاهان جهان از بد زگی * بُو نبردند از شرابِ بندگی
 ورنه اذم وار سرگردان و دنگ * ملک را برهر زدندی بی درنگ
 لیک حق بهر ثبات این جهان * مهرشان بنهاد بر چشم و دهان
 تا شود شیرین بر ایشان تخت و تاج * که ستانیم از جهانداران خراج
 از خراج ار جمع آری زر جو ریگ * آخر آن از تو بهماند مُرد ریگ
 همره جانت نگردهد ملک و زر * زر بده سُرْمه ستان بهر نظر
 نا بینی کین جهان چاهبست تنگ * یوسفانه آن رسن آری بچنگ
 تا بگوید چون زچاه آبی بیام * جان که یا بُشْرائِ هَذَا لِي غلام
 هست در چاه انعکاساتِ نظر * کترین آنک نماید سنگ زر
 وقت بازی کودکان را ز اختلال * نماید آن خَزَفْها زَر و مال
 عارفانش کیمیاگر گشته‌اند * تا که شد کانها بر ایشان نثرند

دیدن درویش جماعت مشایخ را در خواب و درخواست کردن
 روزی حلال بی مشغول شدن بکسب و از عبادت ماندن
 و ارشاد ایشان او را و میوه‌های تلخ و ترش کوهی
 بر وی شیرین شدن بداد آن مشایخ،

آن یکی درویش گفت اندر سَمَر * خَضْرِیانرا من بدیدم خواب در
 گفتم ایشانرا که روزی حلال * از کجا نوشم که نبود آن وبال

که حق از بهر ثبات AB (۶۶۹). ز دیدی B (۶۶۸).

آخر از تو آن بهماند AH (۶۷۱).

H in second hemistich: حیرانی بحر و زَر بفروش و ملک، corr. in marg. (۶۷۲).

زچه آبی AH (۶۷۴).

Heading: K Bul. ماندن او. K Bul. بکسب دنیا. Bul. که مشغول B. حلال از ایشان.

و بر وی Bul. برو شیرین A. او را میوه‌های Bul. زان وبال Bul. (۶۷۹).

تحریر سلیمان علیه السلام مر رسولانرا بر تعجیل هجرت بلقیس
بهر ایمان،

همچنان که شه سلیمان در نبرد * جذب خیل و لشکر بلقیس کرد
که بیاید ای عزیزان زود زود * که برآمد موجها از بحر جود
۷۲۰ سوی ساحل می‌فشاند بی خطر * جوش موجش هر زمانی صد گهر
الصلا گفتیم اے اهل رشاد * کین زمان رضوان در جنت گشاد
پس سلیمان گفت ای پیکان روبد * سوی بلقیس و بدین دین بگروید
پس بگویدش یَا اینجا تمام * زود که إِنَّ اللَّهَ يَدْعُو بِالْإِسْلَامِ
هین یَا اے طالب دولت شتاب * که فتوحست این زمان و فتح باب
۷۲۵ ای که نو طالب نه نو هر بیا * نا طلب یابی ازین یار وفا

سبب هجرت ابرهیم ادهم قدس الله سره و ترك ملك خراسان،

ملك برهر زن تو ادهم وار زود * نا بیایی همچو او ملك خلود
خفته بود آن شه شبانه بر سریر * خراسان بر بام اندر دار و گیر
قصده شه از خراسان آن هم نبود * که کند زان دفع دزدان و زود
او همی دانست کآن کو عادلست * فارغست از واقعه ایمن دلست
۷۳۰ عدل باشد پاسبان کامها * نه بشب چوبک زنان بر بامها
ليك بد مقصودش از بانگ رباب * همچو مشتاقان خیال آن خطاب
نالۀ سرنا و تهدید دهل * چیزکی ماند بدان ناقور کل
پس حکیمان گفته‌اند این لحنها * از دوار چرخ بگرفنیم ما

که. Bul. om. (۷۲۲)

هم تو بیا. ABH Bul. (۷۲۵)

Heading: A ادهم suppl. above. A om. ملك. B خراسان گفتن.

آمن دلست. G originally. هر کو عادلست. Bul. (۷۲۹) B درم زن. (۷۲۶)

هیچ پنهان می‌نشد از وی ضمیر * بود بر مضمونِ دها او امیر
 پس همی‌مُنگید با خود زیر لب * در جوابِ فکرتم آن بُو الْعَجِب
 که چنین اندیشی از بهر ملوک * کَيْفَ تَلْقَى الرِّزْقَ إِن لَّمْ يَرْزُقْكَ
 من نمی‌کردم سخن را فهم لیلک * بر دلم می‌زد عتابش نیک
 ۷۰۰ سوی من آمد بهیبت همچو شیر * تنگِ هیزم را زخود بنهاد زیر
 پرتوِ حالی که او هیزم نهاد * لرزه بر هر هفت عضو من فتاد
 گفت یا رَبِّ گر ترا خاصان می‌اند * که مبارک دَعْوَت و فرخ‌پس‌اند
 لطفِ تو خواهم که میناگر شود * این زمان این تنگِ هیزم زر شود
 در زمان دیدم که زر شد هیزم * همچو آتش بر زمین می‌تافت خوش
 ۷۰۵ من در آن بی‌خود شدم تا دیرگه * چونک با خویش آمدم من از ولّه
 بعد از آن گفت ای خدا گر آن کبار * بس غیورند و گریزان زِ اشتهار
 باز این را بندِ هیزم ساز زود * بی توقف هم بر آن حالی که بود
 در زمان هیزم شد آن اغصانِ زر * مست شد در کارِ او عقل و نظر
 بعد از آن بر داشت هیزم را و رفت * سوی شهر از پیشِ من او تیز و تفت
 ۷۱۰ خواستم تا در پیِ آن شه روم * بُرسم امر و مَشْکَلات و بشنوم
 بسته کرد آن هیبتِ او مرا * پیشِ خاصان ره نباشد عامه را
 و ر کسی را ره شود گو سرفشان * کآن بود از رحمت و از جذبان
 پس غنیمت دار آن توفیق را * چون بیایی صحبتِ صدیق را
 نه چو آن ابله که یابد قُربِ شاه * سهل و آسان در فتد آن دم ز راه
 ۷۱۵ چون ز قُربانی دهندش بیشتر * پس بگوید رانِ گاوست این مگر
 نیست این از رانِ گاو ای مُفسری * رانِ گاوت می‌نماید از خری
 بذلِ شاهانه‌ست این بی رشونی * بخشش محض است این از رحمتی

(۶۹۷) مُنگید: so vocalised in BG.

(۷۰۱) A پرتو خاکی.

(۷۰۲) B خاصان هیند.

(۷۰۵) B آمدم باز از ولّه.

بیشتر در آب می‌افتد ثمر * آب در پستیست از نو دور در
تا نو از بالا فرو آبی بزور * آب جویش برده باشد نا بدور
۷۵۰ گفت قصدم زین فشاندن جوز نیست * تیزتر بنگر برین ظاهر مه‌ایست
قصدم من آنست کاید بانگ آب * هم بینم بر سر آب ابن حباب
نشانه را خود شغل چه بود در جهان * گرد پای حوض گشتن جاودان
گرد جو و گرد آب و بانگ آب * همچو حاجی طایف کعبه صواب
همچنان مقصود من زین مثنوی * ای ضیاء الحق حسام الدین نوی
۷۵۵ مثنوی اندر فروع و در اصول * جمله آن نیت کردستی قبول
در قبول آرند شاهان نیک و بد * چون قبول آرند نبود بیش رد
چون نهالی کاشتی آتش بد * چون گشادش داده بگشا گره
قصدم از الفاظ او راز توست * قصدم از انشایش آواز توست
پیش من آوازت آواز خداست * عاشق از معشوق حاشا که جداست
۷۶۰ اتصال بی تکلیف بی قیاس * هست رب الناس را با جان ناس
لیک گفتم ناس من شناس نی * ناس غیر جانِ جان شناس نی
ناس مرئوم باشد و گو مرئومی * تو سر مرئوم ندیدی دمی
مَا رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ خَوَانَهُ * لیك جسی در تجزی مانده
مَلِكِ جَسْمَتِ رَا چو بلقیس ای غبی * ترك كن بهر سلیمان نبی

برده باشی A. فرود آبی AH Bul. (۷۴۹) دورتر A Bul. و از تو Bul. (۷۴۸)
طایف و کعبه A (۷۵۲) corr. in marg.

(۷۵۶) After this verse Bul. adds:

متویرا جمله اصل و ابتدا * خود تویی هر با تو باشد انتها
هم ترا عون ترا هر التجا * شفقت و بر سعد تو شد اتکا
استوا و گفت و گوی مثنوی * گر پذیرفتی همه هدیه توی
عز و اقبال را قبول تو نشان * چون تویی شاه دل و سلطان جان

از انشایش ABHK Bul. (۷۵۸) آتش تو ده ABH (۷۵۷)

تو سری مردم A (۷۶۲) اتصال A (۷۶۰) گئی H که for کی AB (۷۵۹)

بانگِ گردشهای چرخست این که خلق * میسرایندش بطنبور و بخلق
 ۷۳۵ مؤمنان گویند کآثار بهشت * نغز گردانید هر آواز زشت
 ما همه اجزای آدم بوده ایم * در بهشت آن لحنها بشنوده ایم
 گرچه بر ما ریخت آب و گل شکی * یادمان آمد امر آنها چیزی
 لیلک چون آمیخت با خاک کُرب * گی دهند این زیر و این بم آن طرب
 آب چون آمیخت با بول و گُمیز * گشت زآمیزش مزاجش تلخ و نیز
 ۷۴۰ چیزی از آب همنش در جسد * بول گیرش آتشی را می کشد
 گر نجس شد آب این طبعش بهماند * کآتش غمرا بطبع خود نشاند
 پس غذای عاشقان آمد سماع * که درو باشد خیال اجتماع
 قوتی گیرد خیالات ضمیر * بلك صورت گردد از بانگ و صنیر
 آتش عشق از نوامها گشت تیز * آنچنانك آتش آن جوزیز

حکایت آن مرد تشنه کی از سر جوزبن جوز می ریخت در جوی
 آب که در گو بود و بآب نمی رسید تا بافتادن جوز بانگ
 آب بشنود و او را چو سماع خوش بانگ آب اندر طرب می آورد،

۷۴۵ در نُغولی بود آب آن تشنه راند * بر درخت جوز جوزی می فشاند
 می فتاد از جوزبن جوز اندر آب * بانگ می آمد هی دید او حباب
 عاقلی گفتش که بگذار اے فتی * جوزها خود نشکی آرد ترا

خاک و کرب A (۷۳۸). یادمان اید از آنها اندکی Bul. (۷۳۷).

غذای G. غذای Bul. A (۷۴۲). طلخ و تیز K (۷۳۹).

آنچنانك آن آتش A (۷۴۴). و. A om. (۷۴۳).

Heading: A om. B. و در اب. B. و با آب AH. می ریخت جوز before. A om.

A om. و before او را. Bul. چون سماع.

بگذر AH Bul. (۷۴۷). می آید Bul. (۷۴۶). درختی B (۷۴۵).

پرده‌دار، تو دَرَت را بر گنَد * جانِ نو با نو بجان خصی گنَد
 جمله ذراتِ زمین و آسمان * لشکرِ حقّند گاهِ امتحان
 باد را بدی که با عادن چه کرد * آبر را دیدی که در طوفان چه کرد
 ۷۸۵ آنچ بر فرعون زد آن بحر کین * و آنچ با قارون نمودست ابن زمین
 و آنچ آن بایل با آن پیل کرد * و آنچ پشه کَلّه نم‌رود خورد
 و آنک سنگ انداخت داودی بدست * گشت ششصد پاره و لشکر شکست
 سنگ می‌بارید بر آغدای لوط * تا که در آب سیه خوردند غوط
 گر بگویم از جماداتِ جهان * عاقلانه باری پیغمبران
 ۷۹۰ مثنوی چندان شود که چل شتر * گر گشت عاجز شود از بارِ پُر
 دست بر کافر گواهی می‌دهد * لشکرِ حق می‌شود سر می‌نهد
 اے نموده ضدّ حق در فعل دَرَس * در میانِ لشکرِ اوی بتَرَس
 جزو جزوت لشکر او در وفاق * مر ترا اکنون مطیعند از نفاق
 گر بگوید چشم را کورا فشار * دردِ چشم از نو بر آرد صد دَمار
 ۷۹۵ و ر بدندان گوید او بنما وبال * پس بینی تو ز دندان گوشمال
 باز کن طبر را بخوان بابُ الْعَال * تا بینی لشکرِ بن را عمل
 چونک جانِ جانِ هر چیزی وِست * دشمنی با جانِ جانِ آسان کیست
 خود رها کن لشکر دیو و پری * کز میانِ جانِ گندم صفّدری
 ملّک را بگذار بلفیس از نُخست * چون مرا یابی همه ملّک آن نُست
 ۸۰۰ خود بدانی چون بر من آمدے * که تو بی من نقشِ گرمابه بدی
 نقش اگر خود نقشِ سلطان یا غنیست * صورست از جانِ خود بی چاشنیست

شصد G (۷۸۷) . آبر for ابررا B (۷۸۴)

(۷۸۸) After this verse Bul. adds:

از کف شاه رسل يك قبضه خاك - کرد ناگه مشرکین را بس هلاک

پیغامبران ABGK (۷۸۹)

از بار بر Bul. (۷۹۰)

۷۶۵ می‌کنم لا حَوْلَ نه از گشتِ خویش * بلك از وسواسِ آن اندیشه‌کیش
 کو خیالی می‌کند در گشتِ من * در دل از وسواس و انکاراتِ ظن
 می‌کنم لا حَوْلَ یعنی چاره نیست * چون سرا در دل بضمت گفتنیست
 چونك گفت من گرفت در گلو * من خمش کردم تو آن خود بگو
 آن یکی نایی خوش نی می‌زدست * ناگهان از مقعدش بادے بجست
 ۷۷۰ نای را بر کون نهاد او که زمن * گر نو بهتر می‌زنی بستان بزن
 ای مُسَلِّمان خود ادب اندر طلب * نیست إِلَّا حَمَل از هر بی‌ادب
 هر کرا بینی شکایت می‌کند * که فلان کس راست طبع و خوی بد
 این شکایت گر بدان که بدخوست * که مر آن بدخوی را او بدگوست
 ز آنک خوش خو آن بود کو در حمل * باشد از بدخو و بدطبعان حمل
 ۷۷۵ لیک در شیخ آن گله زامر خداست * نه پی خشم و مهارت و هواست
 آن شکایت نیست هست اصلاح جان * چون شکایت کردن پیغمبران
 ناحمولی انبیا از امر دان * ورنه حمل است بدرا حملشان
 طبع را گشتند در حمل بدی * ناحمولی گر بود هست ایزدی
 ای سلیمان در میان زاغ و باز * حِلْم حق شو با همه مرغان باز
 ۷۸۰ ای دو صد بلقیس حِلْم را زبون * که اِهْدِ قَوْمِ اِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

تهدید فرستادن سلیمان علیه السلام پیش بلقیس کی اصرار

میندیش بر شرك و تأخیر مکن،

هین بیا بلقیس ورنه بد شود * لشکرت خصمت شود مُرند شود

انکارات و ظن. Bul. وسواس after و. K om. (۷۶۶)

نایی. G has نایی که خوش نی می‌زدست. Bul. نایی فی خوش می‌زدست ABHK (۷۶۹)

چون مر آن بدخوی را بدگو بود B. بدان بدخو بود B (۷۷۴) with idafat. خوش

حمل بدی G (۷۷۸). پیغامبران ABGK. این شکایت K (۷۷۶)

۸۱۵ گر در آسیم اے رہی در بُتکدہ * بُت سجود آرد نہ ما در معبہ
 احمد و بُوجہل در بُتخانہ رفت * زبن شدن تا آن شدن فرقیست زفت
 این در آبد سر نہند اورا بتان * آن در آید سر نہد چون اُمتان
 این جہان شہوتی بُتخانہ ایست * انبیا و کافرانرا لانہ ایست
 لیک شہوت بندہ پاکان بود * زر نسوزد زآنک نقد کان بود
 ۸۲۰ کافران قَلْبند و پاکان ہچو زر * اندرین بُوتہ دَرند این دو نفر
 قلب چون آمد سبہ شد در زمان * زر در آمد شد زری او عیان
 دست و پا انداخت زر در بوتہ خوش * در رخ آتش ہی خندد رگش
 جسم ما روپوش ما شد در جہان * ما چو دریا زیر این گہ در نہان
 شاہ دین را منگر ای نادان بطین * کین نظر کردست ابلیس لعین
 ۸۲۵ گی توان اندود این خورشیدرا * با کف گل تو بگو آخر مرا
 گر بریزی خاک و صد خاکسترش * بر سر نور او بر آید بر سرش
 گہ کہ باشد کو پیوشد روی آب * طین کہ باشد کو پیوشد آفتاب
 خیز بلقیسا چو ادم شاہوار * دود ازین مُلک دو سہ روزہ بر آر

باقی قصہ ابرہیم ادم قدس اللہ سرہ،

بر سر تختی شنید آن نیک نام * طَقَطَنی و ہاے و ہوی شب زبام

سر نہد اورا بتان A (۸۱۷). فرقیست A. زبن for این A (۸۱۶).

آنک نقد A (۸۱۹). جہانی A (۸۱۸).

با کفی گل K (۸۲۵). ہی خندد زکش B Bul. (۸۲۲).

طین کی باشد GH. تا پیوشد روی آب B. کہ چہ باشد B. کہ کی باشد AGHK (۸۲۷).

A کی and H کہ for کو in the first hemistich, and ABH کہ for کو in the second.

Heading: ABK Bul. ابرہیم ادم رحمۃ اللہ علیہ. After the Heading Bul. adds:

حال ابراہیم را کن تو بیان * از چہ رو کردست ترک این جہان

بیام B Bul. ہای ہوی B. تفتی ABHK (۸۲۹).

زینتِ او از برای دیگران * باز کرده بیهوده چشم و دهان
 ای تو در پیکار خود را باختنه * دیگران را نو زخود نشناخته
 نو بهر صورت که آبی بیستی * که منم این والله آن تو نیستی
 ۸۰۵ بک زمان تنها بهمانی تو ز خلق * در غم و اندیشه مانی تا بخلق
 این نوگی باشی که تو آن اَوحدی * که خوش و زیبا و سرمست خودی
 مرغِ خویشی صیدِ خویشی دامِ خویش * صدرِ خویشی فرشِ خویشی بامِ خویش
 جوهر آن باشد که قائم با خودست * آن عَرَض باشد که فرع او شدست
 گر تو آدم زاده چون او نشین * جمله ذرّیات را در خود ببین
 ۸۱۰ چیست اندر خُم که اندر شهر نیست * چیست اندر خانه کاندر شهر نیست
 این جهان خُمست و دل چون جوی آب * این جهان حُجرهست و دل شهر عجب

پیدا کردن سلیمان علیه السّلم که مرا خالصاً لِأَمْرِ اللَّهِ
 جهدست در ایمان تو، يك ذره غرضی نیست مرا نه در نفس
 تو و حسن تو و نه در ملك تو، خود بینی چون چشم
 جان باز شود بنور الله،

هین بیا که من رسول دعوتی * چون اجل شهوت گشتم نه شهوتی
 ور بود شهوت امیر شهونم * نه اسیر شهوت روی بتم
 بت شکن بودست اصل اصل ما * چون خلیل حق و جمله انبیا

در پیکار G (۸۰۴)

فرش خویش و بام خویش AHK Bul. صید خویش و دام خویش AHK Bul. (۸۰۷)

حُجرست G (۸۱۱) . خُم کاندر ABHK (۸۱۰)

Heading: K Bul. بلفیس را که مرا . Bul. غرض . Bul. نی در نفس تو نی در ملك تو

. بنور الله عزّ وجلّ K Bul. باز شود والمؤمن ينظر بنور الله B . و نه در حسن تو B

. شهوت و روی Bul. (۸۱۲)

لَا قَتَرَ الْأَشْبَاحُ بَوْمَ وَصَلِيهَا * عَادَتِ الْأَوْلَادُ صَوْبَ أَصْلِيهَا
 أُمَّةُ الْعَشَقِ الْخَفِيِّ فِي الْأَمَمِ * مِثْلُ جُودِ حَوْلِهِ لَوْمَةُ السَّقَمِ
 ذِلَّةُ الْأَرْوَاحِ مِنْ أَشْبَاحِهَا * عِزَّةُ الْأَشْبَاحِ مِنْ أَرْوَاحِهَا
 أَيُّهَا الْعُشَّاقُ السَّقْبَا لَكُمْ * أَنْتُمْ الْبَاقُونَ وَالْبَقِيَا لَكُمْ
 ۸۵۰ أَيُّهَا السَّالُّونَ قُومُوا وَاعْشَقُوا * ذَاكَ رِيحُ بُوسُفٍ فَاسْتَنَشِقُوا
 مَنْطِقُ الطَّيْرِ سَلِيمَانِي بِيَا * بَانِكِ هَرِ مَرغِي كِه أَبَدِ مِ سِرَا
 چُون بَمَرِغَانَتِ فَرَسْتَادَسْتِ حَقِ * لَحْنِ هَرِ مَرغِي بَدَادَسْتِ سَقِ
 مَرغِ جَبَرِي رَا زَبَانِ جَبَرِگُو * مَرغِ پَرِاشْکُستِه رَا از صَبَرِگُو
 مَرغِ صَابِرَا تُو خُوش دَارِ وَمُعَافِ * مَرغِ عَنَقَارَا بِخَوَانِ اَوْصَافِ قَافِ
 ۸۵۵ مَرِ کَبُوتَرَا حَذَرِ فَرَمَا زَبَا * بَا زَرَا از حِلْمِ گُو وَا حَنَرَا
 وَأَنْ خُفَاشِي رَا کِه مَانَدِ اَو بِي نَوَا * مِ کُنَشِ بَا نُورِ جُفْتِ وَا أَشْنَا
 کَبِکِ جَنگِي رَا بِيَا مَوَزَانِ نُو صُلْحِ * مَرِ خُرُوسَانِرَا نِمَا أَشْرَاطِ صُبْحِ
 هَمِچَانِ مِ رُو زَهْدُهُدِ نَا عُنَابِ * رِه نِمَا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ

آزاد شدن بلقیس از ملک و مست شدن او از شوق ایمان و
 التفات همت او از همه ملک منقطع شدن وقت هجرت الا از تخت،

چون سلیمان سوی مرغان سبا * یک صغیری کرد بست آن جمله را
 ۸۶۰ جز مگر مرغی که بُد بی جان و پَر * یا چو ماهی گنگ بود از اصلِ گَر
 فی غلط گفتم که گر گرسر نهد * پیشِ وَخِ کَبَرِیا سَمِش دهد
 چونک بلقیس از دل و جان عزم کرد * بر زمانِ رفته هر افسوس خورد

اشراق صبح B (۸۵۷) so G. : می سِرا (۸۵۱) صوت اصلها A (۸۴۶)

Heading: Bul. از همه منقطع شدن.

که گر کر HK (۸۶۱) از اصل و کر ABH (۸۶۰)

همه افسوس A (۸۶۲)

۸۴۰ گام‌های بُند بر بامِ سرا * گفت با خود این چنین زهره کرا
 بانگ زد بر روزنِ قصر او که کیست * این نباشد آدمی مانا پرست
 سر فرو کردند قوی بو العجب * ما هی‌گردیم شب بهر طلب
 هین چه هی‌جوید گفتند اشتران * گفت اشتر بام بر کی جست هان
 پس بگفتندش که نو بر تختِ جاه * چون هی‌جوی ملاقاتِ اله
 ۸۴۵ خود هان بُد دیگر او را کس ندید * چون پری از آدمی شد ناپدید
 معنی‌اش پنهان و او در پیشِ خلق * خلق کی بینند غیر ریش و دلق
 چون ز چشمِ خویش و خلفان دُور شد * همچو عنقا در جهان مشهور شد
 جانِ هر مرغی که آمد سوی قاف * جمله عالم از و لافند لاف
 چون رسید اندر سبّا ابن نورِ شرق * غُلغُلی افتاد در بلقیس و خلق
 ۸۴۰ رُوح‌های مُرده جمله پَر زدند * مُردگان از گور تن سر بر زدند
 يك دگر را مژده هی‌دادند هان * نك ندایی می‌رسد امر آسمان
 زان ندا دین‌ها هی‌گردند گبز * شاخ و برگ دل هی‌گردند سبز
 از سُلیمان آن نفس چون نفخِ صُور * مردگان را و رها نید از قُبور
 مر ترا بادا سعادت بعد از بن * این گذشت الله اَعْلَم بِالْبَقِيْن

بقیه قصه اهل سبا و نصیحت و ارشاد سلیمان علیه السلام آل
 بلقیس را هر یکی را اندر خورِ مشکلات دین و دل او و صید
 کردن هر جنس مرغ ضمیری بصفیر آن جنس مرغ و طعمه او،
 ۸۴۵ قصه گویم از سبا مشتاق وار * چون صبا آمد بسوی لاله‌زار

. خوش ندایی B (۸۴۱) . لافند و لاف A Bul. جمله مرغان Bul. (۸۴۸)

Heading: In G آل is suppl. above. BG مشکلات و اندر خود HK. Bul. In G خور is suppl. before خود, and in H خود is suppl. after خور. مشکلات. صید و before A om. دل و دین او B. اندر خور خود و مشکلات.

. چون صبا آمد A (۸۴۵)

سَر بر آرد آفتابِ با شرر * دُمِّ عَفَرَبِرا کہ سازد مُسْتَقَر
 لیکِ خود با این ہمہ بر نقدِ حال * جُست باید تَحْتِ اورا انتقال
 ۸۸۵ تا نگرَدَد خستہ ہنگامِ لُفا * کودکانہ حاجنش گردد روا
 ہست بر ما سہل و اورا بس عزیز * تا بود بر خوانِ حُورانِ دیو نیز
 عِبَرَتِ جانش شود آن تَحْتِ ناز * ہمچو دلق و چارُفِ پیشِ ایاز
 تا بداند در چہ بود آن مبتلا * از کُجاہا در رسید او تا کُجا
 خالکرا و نطفہرا و مُضغہرا * پیشِ چشمِ ما ہی دارد خدا
 ۸۹۰ کز کجا آوردمت اے بَدُنیت * کہ از آن آید ہی خَفْرِیقیت
 تو بر آن عاشق بُدی در دَوَرِ آن * مُنکرِ این فضل بودی آن زمان
 این کرم چون دفعِ آن انکارِ نُست * کہ میانِ خالکِ می کردے نُخُست
 حُجَّتِ انکار شد انشارِ نو * امرِ دوا بدتر شد این بیمارِ تو
 خالکرا تصویرِ این کار از کجا * نطفہرا خصی و انکار از کجا
 ۸۹۵ چون در آن دَمِ بی دل و بی سر بُدی * فکرت و انکارِا مُنکرِ بدے
 از جَمادے چونک انکارت بُست * ہر ازین انکارِ حَشَرَت شد دُرُست
 پس مثالِ تو چو آن حلقہ زنیست * کز درونش خواجہ گوید خواجہ نیست
 حلقہ زن زین نیست در یابد کہ ہست * پس ز حلقہ بر ندارد ہیچ دست
 پس ہم انکارت میئن می کند * کز جماد او حشرِ صَدَفین می کند
 ۹۰۰ چند صنعت رفت ای انکارِ تا * آب و گِلِ انکار زاد از ہَلِ آئی
 آب و گِلِ می گفت خود انکار نیست * بانگِ می زد بی خبر کہ اِخبار نیست
 من بگویم شرحِ ابنِ از صد طریق * لیکِ خاطر لغزد از گفتِ دقیق

کی سازد GH (۸۸۴)

بر خوانِ دیوانِ حور نیز A و. A om. corr. above. K (۸۸۶)

as in text. G (۸۹۰) از کجاہا دور شد او A. او مبتلا B (۸۸۸)

ہم از آن انکار Bul. (۸۹۶) بدتر شد B (۸۹۲) تو بد آن عاشق B (۸۹۱)

(۸۹۸) In B vv. ۸۹۸ and ۸۹۹ are transposed, but the error is indicated in the usual way. (۹۰۱) B Bul. کاخبار نیست.

ترك مال و ملك كرد او آنچنان * كه بترك نام و ننگ آن عاشقان
 آن غلامان و کنیزان بناز * پیش چشمش همچو بوسیده پیاز
 ۸۶۵ باغها و قصرها و آب رود * پیش چشم از عشق گلخن می نمود
 عشق در هنگام استیلا و خشم * زشت گرداند لطیفانرا بچشم
 هر زمره را نماید گدنا * غیرت عشق این بود معنی لا
 لا إله إلا هو اینست اے پناه * که نماید مه ترا دیگ سیاه
 هیچ مال و هیچ مخزن هیچ رخت * می دروغش نآمد الا جز که تخت
 ۸۷۰ پس سلیمان از دلش آگاه شد * کز دل او نا دل او راه شد
 آنکسی که بانگر موران بشنود * هر فغان سر دوران بشنود
 آنک گوید رانی قالت نملۃ * هم بداند راز این طاف نهن
 دید از دورش که آن نسیم کیش * تلخش آمد فرقت آن تخت خوش
 گر بگویم آن سبب گردد دراز * که چرا بودش بنخت آن عشق و ساز
 ۸۷۵ گرچه این کلك قلم خود بی حسیت * نیست جنس کاتب او را مؤنسیست
 همچنین هر آلت پیشه ورے * هست بی جان مؤنس جان ورے
 این سبب را من معین گفتمی * گر نبودی چشم فهمت را نمی
 از بزرگی تخت کز حد می فزود * نقل کردن تخت را امکان نبود
 خرده کاری بود و تفریش خطر * همچو اوصاف بدن با همدگر
 ۸۸۰ پس سلیمان گفت گرچه فی الآخر * سرد خواهد شد بر تاج و سریر
 چون زوحدت جان برون آرد سری * جسم را با فر او نبود فرے
 چون بر آید گوهر از قعر بحار * بشگری اندر کف و خاشاک خوار

۸۶۴) B کنیزانرا بناز. ترك ملك و مال AH (۸۶۳)

۸۷۴) A , and so Bul. , آن عشق ساز. همچنانك هیچ مخزن H (۸۶۹)

۸۷۵) ABHK Bul. . کلك و قلم. گرچه خود این کلك و کاغذ بی حسیت B

In H هر has been. جان وری H. جانوری GK Bul. . جان وری AB. آلتی A (۸۷۶)

۸۷۹) B . اوصاف بدن. همدیگر A. چشم و فهمت را A (۸۷۷). مؤنس suppl. after

۸۸۲) HK . ننگری. G خاشاک with sukún.

مصطفی را چون ز شیر او باز کرد * برگفش برداشت چون ریحان و وَرَد
می‌گریزانش از هر نیک و بد * تا سپارد آن شهنشه را بچَد
چون می‌آورد امانت را ز بیم * شد بکعبه و آمد او اندر حطیم
از هوا بشنید بانگی کای حطیم * نافت بر سو آفتابی بس عظیم
۹۲۰ ای حطیم امروز آید بر نو زود * صد هزاران نور از خورشیدِ جود
ای حطیم امروز آرد در نو رخت * مُحَنَشَم شاهی که پیکِ اوست بخت
اے حطیم امروز بی شک از نوی * مَنَزَلِ جانهای بالایی شوی
جانِ پاکان طَلَب طَلَب و جَوَق جَوَق * آیدت از هر نواحی مستِ شوق
گشت حیران آن حلیمه زان صدا * نه کسی در پیش نه سوی قفا
۹۲۵ شش جهت خالی ز صورت وین ندا * شد پیایی آن ندارا جان فدا
مصطفی را بر زمین بنهاد او * ناکند آن بابکِ خوش را جُست و جُو
چشم می‌انداخت آن دم سو سو * که کجا است آن شه اسرارگو
کین چنین بانگ بلند از چپ و راست * می‌رسد با رَب رساننده کجاست
چون ندید او خیره و نومید شد * جسم لرزان همچو شاخ بید شد
۹۳ باز آمد سوی آن طفل رشید * مصطفی را بر مکان خود ندید
حیرت اندر حیرت آمد بردلش * گشت بس باریک از غم منزلش
سوی منزها دوید و بانگ داشت * که که بر دُرْدانه‌ام غارت گماشت
مکیان گفتند ما را علم نیست * ما ندانستیم کآنجا کودکیست

۹۲۱) Bul. بر نو رخت. ۹۲۰) ABH Bul. امروز آمد.

۹۲۲) H. طَلَب طَلَب و طلب و طلب و جوق و جوق A.

۹۲۴) Bul. insert و ABH Bul. از صدا.

۹۲۶) B and so G in marg. آن بانگ‌زن را جست و جو H. آن بانگ‌را او جست و جو B.

۹۲۷) H. این شه که کجاست این خسرو اسرارگو B. که کجاست این شه K.

۹۲۱) AH در دلش. ۹۲۰) B بر مقام خود.

Bul. تا که بر دردانه‌ام. که کی بر دردانه‌ام ABGHK ۹۲۲)

چاره کردن سلیمان علیه السلام در احضار تخت بلقیس از سبا،

گفت عفریتی که تختش را بفن * حاضر آرم تا تو زن مجلس شدن
گفت آصف من یاسم اعظمش * حاضر آرم پیش تو در یکدمش
۹۰۵ گرچه عفریت اوستادِ سحر بود * لیک آن از نفخِ آصف رو نمود
حاضر آمد تختِ بلقیس آن زمان * لیک ز آصف نه از فنِ عفرتیان
گفت حمدِ الله برین و صد چنین * که بدیدستم زربِ العالمین
پس نظر کرد آن سلیمان سوی تخت * گفت آری گولگیری ای درخت
پیش چوب و پیش سنگ نقش کند * ای بسا گولان که سرهای نهند
۹۱۰ ساجد و مسجود از جان بی خبر * دید از جان جنبشی و اندک اثر
دید در وقتی که شد حیران و دنگ * که سخن گفت و اشارت کرد سنگ
نرد خدمت چون بناموضع بباخت * شیر سنگین را شفی شیری شناخت
از کرم شیر حقیقی کرد جود * استخوانی سوی سگ انداخت زود
گفت گرچه نیست آن سگ بر قوام * لیک مارا استخوان لطیفست عام

قصه یاری خواستن حلیمه از بتان چون عقیب فطام مصطفی را

علیه السلام گم کرد و لرزیدن و سجده بتان و گواهی

دادن ایشان بر عظمت کار مصطفی صلی الله علیه وسلم،

۹۱۵ قصه راز حلیمه گویمت * تا زاید داستان او غمت *

Heading: After the Heading Bul. adds:

پس سلیمان گفت عسکرا هان * تخت بلقیس را کنون خواهم عیان

حمد G (۹۰۷) . من یکدمش A . پیش شه B (۹۰۴)

اگرچه AB Bul. (۹۱۴) . که سخن گفت GH (۹۱۱) . ای بسی گولان B (۹۰۹)

Heading: Bul. . عظمت کار محمد ABHK Bul. . عقب فطام

گفت ای عَزَّی نو بس اِکرامها * کرده تا رَسنه‌ایم از دامها
 بر عرب حَقست از اِکرام تو * فرض گشته تا عرب شد رام تو
 این حَلیمه سَعْدی از او مید تو * آمد اندر ظلِّ شاخِ بید تو
 که ازو فرزندِ طفلی گم شدست * نامِ آن کودا محمد آمدست
 ۹۵۰ چون محمد گفت این جمله بتان * سرنگون گشتند و ساجد آن زمان
 که بروای پیر این چه جُست و جُوست * آن محمدا که عزل ما ازوست
 ما نگون و سنگسار آیم ازو * ما کساد و بی‌عیار آیم ازو
 آن خیالاتی که دیدند زما * وقتِ فُتوت گاه گاه اهلِ هوا
 گم شود چون بارگاه او رسید * آب آمد مرتیمرا درید
 ۹۶۰ دُور شو ای پیر فتنه کم فُروز * هین زرشک احمدی مارا مسوز
 دور شو بهر خدا ای پیر تو * تا نسوزی ز آتش تقدیر نو
 این چه دُم اژدها افشردنست * هیچ دانی چه خبر آوردنست
 زین خبر جوشد دل دریا و کان * زین خبر لرزان شود هفت آسمان
 چون شنید از سنگها پیر این سخن * پس عصا انداخت آن پیر کهن
 ۹۷۰ پس زلرزه و خوف و بیم آن ندا * پیر دندانها بهم بر می‌زد
 آنچنانک اندر زمستان مردِ عُور * او هیلرزید و می‌گفت اے بُور
 چون در آن حالت بدید او پیرا * آن عجب گم کرد زن ندیرا
 گفت پیرا گرچه من در محتم * حیرت اندر حیرت اندر حیرتم
 ساعتی بادم خطبی می‌کند * ساعتی سنگم ادبی می‌کند

امید او Bul. سعدی. A شاد written above. سعدی. G. حَلیمه سعد Bul. (۹۵۲)

شنیدن نام محمد علیه السلام آن بتان: After this verse K adds the Heading: (۹۵۴)
 و سرنگون شدن ایشان.

(۹۵۵) A Bul. آن جمله, and so corr. in G. Bul. om. و.

بی‌عیار آیم ازو A. سنگسار آیم ازو (۹۵۷) این چه گفت و گوست Bul. (۹۵۶)

آن ندی Bul. پس زخوف و لرز و بیم B (۹۶۵) دل و دریا AH (۹۶۲)

پا و سر کم کرد زن Bul. (۹۶۷)

رنجت چندان اشك و كرد او بس فغان * که ازو گریان شدند آن دیگران
 ۹۳۵ سینه کوبان آنچنان بگریست خوش * کاختران گریان شدند امر گریه‌اش

حکایت آن پیر عرب کی دلالت کرد حلیمه را باستعانت بتان،

پیرمردی پیش آمد با عصا * کای حلیمه چه فتاد آخر نرا
 که چنین آتش زدل افروختی * این جگرهارا زمانم سوختی
 گفت احمدرا رضیعم مُغْتَمِد * پس بیاوردم که بسپارم بجد
 چون رسیدم در حطیم آوازه‌ها * می‌رسید و می‌شنیدم از هوا
 ۹۴۰ من چو آن الحان شنیدم از هوا * طفل را بنهادم آنجا زان صدا
 تا ببینم این ندا آواز کیست * که ندایی بس لطیف و بس شہیست
 نه از کسی دیدم بگرد خود نشان * نه ندا می منقطع شد يك زمان
 چونك وا گشتم ز حیرت‌های دل * طفل را آنجا ندیدم وای دل
 گفتش ای فرزند تو انده مدار * که نمایم مر نرا يك شهریار
 ۹۴۵ که بگوید گر بخواهد حال طفل * او بداند منزل و نرحال طفل
 پس حلیمه گفت ای جانم فدا * مر ترا ای شیخ خوب خوش ندا
 هین مرا بنمای آن شاه نظر * کش بود از حال طفل من خبر
 بُرد اورا پیش عَزَّی کین صنم * هست در اخبار غیبی مُغْتَمِم
 ما هزاران گم شد زو یافتیم * چون بخدمت سوے او بشناختیم
 ۹۵۰ پیر کرد اورا سجود و گفت زود * ای خداوند عرب ای بحر جود

کوبان K Bul. (۹۳۵) و. Bul. om. (۹۳۴)

از صدا Bul. (۹۴۰) . پیش آمد B (۹۳۶)

ببینم این صدا B (۹۴۱)

نمایم من ترا Bul. گفت ای فرزند AB Bul. (۹۴۴)

خوب و خوش ندا A Bul. (۹۴۶)

عَزَّی G has . سوی عزّی Bul. (۹۴۸)

وز چنان بانگ بلند و نعرها * کہ بیل می‌رسید از وی صدا
 ۹۸۵ زود عَبْدُ الْمُطَّلِبِ دانست چیست * دست بر سینه ہی زد می‌گریست
 آمد از غم بر در کعبه بسوز * کای خیر از سِرِّ شب وز رازِ روز
 خویشتن را من نمی‌بینم فنی * تا بود هر راز تو همچون منی
 خویشتن را من نمی‌بینم هنر * تا شوم مقبول این مسعود در
 یا سِر و سجد مرا قدرے بود * یا بِأَشْكُمْ دولتی خندان شود
 ۹۹۰ لیک در سیای آن دُرِّ یتیم * دیدم آثارِ لطف اے کریم
 کہ نمی‌ماند بها گرچه زماست * ما هم میسیم و احمد کیاست
 آن عجایبها کہ من دیدم برو * من ندیدم بروی و بر عدو
 آنک فضل تو درین طفلیش داد * کس نشان ندهد بصدساله جهاد
 چون یقین دیدم عنایتهای تو * بر وی او دُرِّیست از دریای نو
 ۹۹۵ من هر اورا می شفیع آرم بتو * حالِ او ای حال داف با من بگو
 از درون کعبه آمد بانگ زود * کہ هم اکنون رخ بتو خواهد نمود
 با دو صد اقبال او محظوظ ماست * با دو صد طَلَبِ مَلْکِ محظوظ ماست
 ظاهرش را شُهره گہان کنیم * باطنش را امرِ ہم پنهان کنیم
 زَرِّ کان بود آب و گل ما زرگریم * کہ گہش خلخال و گہ خاتم بریم
 ۱۰۰۰ گہ حمایلهای شمشیرش کنیم * گاہ بند کردنِ شیرش کنیم
 گہ تُرُجِ تخت بر سازیم ازو * گاہ تاجِ فَرْقِہائے مُلْکِ جُو
 عشقها داریم با این خاک ما * زَانْکِ افتادست در قَعْدَ رضا
 گہ چنین شاهی ازو پیدا کنیم * گہ ہم اورا پیشِ شہ شیدا کنیم
 صد هزاران عاشق و معشوق ازو * در فغان و در نفیر و جُست و جُو

کمی من دیدم B (۹۹۲) . می‌بینم من فنی AH (۹۸۷)

جواب آمدن جد مصطفی عبد (۹۹۵) After this verse K adds the Heading:
 الْمُطَّلِبِ را از درون کعبه
 زر و کان ۱ (۹۹۹)

۹۷۰ باد با حرفم سخنها می‌دهد * سنگ و کوهم فهمِ اشیا می‌دهد
 گاه طفلم را ربوده غیبیان * غیبیان سبزپَر آسمان
 از که نالم با که گویم این گله * من شدم سودایی اکنون صد دل
 غیرتش از شرح غیبت لب بیست * این قدر گویم که طفلم گم شد دست
 گر بگویم چیز دیگر من کنون * خلق بندندم بزنجیر جنون
 ۹۷۵ گفت پیرش کای حلیمه شاد باش * سجد شکر آر و رُورا کم خراش
 غم مخور یاوه نگردد او ز تو * بلك عالم یاوه گردد اندرو
 هر زمان از رشك غیرت پیش و پس * صد هزاران پاسبانست و حرس
 آن ندیدی کان بتان ذو فتون * چون شدند از نامِ طفلت سرنگون
 این عجب قرنیست بر روی زمین * پیر گشتم من ندیدم جنسِ ابن
 ۹۸۰ زین رسالت سنگها چون ناله داشت * نا چه خواهد برگشته گاران گماشت
 سنگ بی جرمست در معبودیش * تو نه مضطر که بند بودیش
 او که مضطر این چنین نرسان شدست * تا که بر مجرم چها خواهند بست

خبر یافتن جد مصطفی عبد المطلب از گم کردن حلیمه
 محمدا علیه السّلم و طالب شدن او گرد شهر و نالیدن او بر
 در کعبه و از حق در خواستن و یافتن او محمدا علیه السّلم،
 چون خبر یابید جد مصطفی * از حلیمه وز فغانش بر ملا

سنگ را بین تو که پندم. In the second hemistich K has: (۹۷۰) B

سبزپوش آسمان. Bul. سبز پر بر آسمان (۹۷۱) B

corr. in marg. and so A in marg.

از کی نالم با کی گویم (۹۷۲) GH

تو مخور غم که نگردد یاوه او K (۹۷۶) ای حلیمه ABH Bul. (۹۷۵)

پیش پس H. رشك و غیرت BK Bul. (۹۷۷)

تو نه مضطر بودیش AH (۹۸۱) corr. in H.

چون خبر در یافت B (۹۸۲)

عارفان رُوتُرش چون خارِ پُشت * عیش پنهان کرده در خارِ دُرُشت
 باغ پنهان گردِ باغ آن خارِ فاش * کای عَدُوّی دزد زین در دُور باش
 خارِ پُشتا خارِ حارس کرده * سر جو صوغ در گریبان برده
 تا کسی دُوچارِ دانگِ عیش نو * کم شود زین گلرُخانِ خارِ خُو
 ۱۰۳۰ طفلِ نو گرچه که کودِک خُو بُدست * هر دو عالم خود طفیلِ او بُدست
 ما جهانی را بدو زنده کنیم * چرخ را در خدمتش بنده کنیم
 گفت عبد المطلب کین دم کجاست * ای عَلِیمُ السِّرِّ نشان ده راهِ راست

نشان خواستن عبد المطلب از موضع محمد علیه السلام که کجاش
 یابم و جواب آمدن از اندرون کعبه و نشان یافتن،

از درون کعبه آوازش رسید - گفت ای جوینده آن طفل رشید
 در فلان وادیست زیر آن درخت * پس روان شد زود پیرِ نیکبخت
 ۱۰۳۵ در رکاب او امیران قُرَیش * زانک جدش بود زاعیان قُرَیش
 نا پُشتِ آدم آسلافش همه * مهنران بزم و رزم و ملحمه
 این نسب خود پوستِ او را بوده است - کز شهنشاهان مه پالوده است
 مغزِ او خود از نسب دورست و پاک * نیست جنش از سَمَک کس نا سَمَک
 نورِ حق را کس نجوبد زاد و بود * خلعتِ حق را چه حاجت تار و پود
 ۱۰۴۰ کترین خلعت که بدهد در ثواب * بر فزابد بر طرازِ آفتاب

(۱۰۳۶) A در خاک درشت.

(۱۰۳۷) B عدو دزد، and so written above the line in A. ABH Bul.

Bul. زین رز دور باش.

(۱۰۳۹) A om. Bul. گم شود. G در چار دنگ.

(۱۰۴۰) A om. B هر دو عالم در طفیل.

(۱۰۴۳) B Bul. om. آن. (۱۰۴۵) B از اعیان.

- ۱۰۰۳ کارِ ما اینست بر کوری آن * که بکارِ ما ندارد میلِ جان
این فضیلت خاک را زان رُو دهیم * که نواله پیش بی برگان نهیم
زانک دارد خاکِ شکلِ اغیری * وز درون دارد صفاتِ آنوری
ظاهرش با باطنش گشته بچنگ * باطنش چون گوهر و ظاهر چو سنگ
ظاهرش گوید که ما اینیم و بس * باطنش گوید نکو بین پیش و پس
۱۰۱۰ ظاهرش مُنکر که باطن هیچ نیست * باطنش گوید که بناییم بیست
ظاهرش با باطنش در چالیش اند * لاجرم زین صبر نصرت می کشند
زین نُرش رُو خاک صورتها کنیم * خند پنهانش را پیدا کنیم
زانک ظاهر خاک اندوه و بُکاست * در درونش صد هزاران خنده است
کاشفُ السِّرِّم و کارِ ما همین * کین نهانها را بر آریم از کین
۱۰۱۵ گرچه دزد از مُنکری تن می زند * شخه آن از عصر پیدا می کند
فضلها دزدیده اند این خاکها * تا مِقَر آریشان از ابتلا
بس عجب فرزند کورا بوده است * لیک احمد بر همه افزوده است
شد زمین و آسمان خندان و شاد * کین چنین شاهی زما دو جفت زاد
می شکافد آسمان از شادیش * خاک چون سوسن شد ز زادیش
۱۰۲۰ ظاهرش با باطنش ای خاکِ خوش * چونک در جنگند و اندر گش مکش
هرک با خود بهر حق باشد بچنگ * تا شود معنیش خصم بُو و رنگ
ظلمنش با نور او شد در قتال * آفتاب جانش را نبود زوال
هرک کوشد بهر ما در امتحان * پشت زیر پایش آرد آسمان
ظاهرش از تیرگی افغان کنان * باطن تو گلستان در گلستان
۱۰۲۵ قاصد او چون صوفیان رُوش * تا نیامیزند با هر نُورُکش

زانکه نعمت پیش بی برگان نهیم K Bul. (۱۰۰۶)

نیکو بین A (۱۰۰۹)

کاشف سِرِّم B (۱۰۱۴)

with اش suppl. above, شخه از عصر A (۱۰۱۵)

در نظاره صید و صیادی شه * کرده نرک صید و مُرده در وکله
 ۱۰۵۵ همچو مرغِ مُرده‌شان بگرفته یار * ناکند او جنس ایشانرا شکار
 مرغِ مُرده مُضْطَرَّاندر وَضَل و یین * خواند القلبُ بَینَ إصْبَعین
 مرغِ مُرده‌ش را هر آنک شد شکار * چون بیند شد شکار شهریار
 هرک او زین مرغِ مُرده سر بتافت * دستِ آن صیادرا هرگز نیافت
 گوید او منگر بُرداری من * عشقِ شه یین در نگهداری من
 ۱۰۶۰ من نه مُردارم مرا شه گشته‌است * صورتِ من شبهِ مُرده گشته‌است
 جنبشِ زین پیش بود از بال و پر * جنبشِ اکنون زدستِ دادگر
 جنبشِ فایم بیرون شد ز پوست * جنبشِ باقیست اکنون چون ازوست
 هرک کثر جنبد پیش جنبش * گرچه سیمُ رغبت زارش می‌گش
 هین مرا مُرده مین گر زنده * در کفِ شام نگر گر بسند
 ۱۰۶۵ مُرده زنده کرد عیسی از کرم * من بکفِ خالق عیسی درم
 گی بامِ مُرده در قبضه خدا * بر کفِ عیسی مدار این هم روا
 عیسی‌ام لیکن هر آنکو یافت جان * از دمِ من او بماند جاودان
 شد ز عیسی زنده لیکن باز مُرد * شاد آنکو جان بدین عیسی سپرد
 من عصام در کفِ موسی خویش * موسی پنهان و من پیدا پیش
 ۱۰۷۰ بر مُسلمانان پل دریا شوم * باز بر فرعون از دَرها شوم
 این عصارا ای پسر نه‌ها مین * که عصا بی کفِ حق نبود چنین
 موجِ طوفان هم عصا بد کو زدرد * طنطنه جادو پَرستانرا بخورد
 گر عصاهای خدارا بشمرم * زرقِ این فرعونیانرا بر درم

مُرده و before A om. (۱۰۵۴)

الأصبعین Bul. خواند suppl. after اند A (۱۰۵۶)

چون بیند شد شکار شهریار A (۱۰۵۷)

در کفِ عیسی AB در قبض خدا A (۱۰۶۶)

من عصام Bul. AB (۱۰۶۹) زرق A (۱۰۷۳)

بقیه قصه دعوت رحمت بلقیس را،

خیز بلقیسا بیا و ملک بین * بر لب دریای یزدان دُر بچین
خواهرانت ساکن چرخ سنی * سو بمرداری چه سلطانی کنی
خواهرانت را ز بخششهای راد * هیچ میدانی که آن سلطان چه داد
تو زشادی چون گرفتی طبل زن * که منم شاه و رئیس گولخن

مثل قانع شدن آدمی بدنیا و حرص او در طلب و غفلت او
از دولت روحانیان کی ابنای جنس وی اند نعره زنان
که یا لیت قومی یعلمون،

۱۰۴۵ آن سگی در کو گدای کور دید * حمله می آورد و دلفش می درید
گفته ایم این را ولی باری دگر * شد مکرر بهر تأکید خبر
کور گفش آخر آن یاران تو * برگه اند این دم شکاری صیدجو
قوم نو در کوی می گیرند گور * در میان کوی می گیری سو کور
ترك ابن تزوبر گو شیخ نفور * آب شوری جمع کرده چند کور
۱۰۵۰ کین مُریدان من و من آب شور * می خورند از من می گردند کور
آب خود شیرین کن از بحر لدن * آب بدرا دام این کوران مکن
خیز شیران خدا بین گورگیر * تو چو سگ چونی بزرقی کورگیر
گور چه از صید غیر دوست دور * جمله شیر و شیرگیر و مست نور

Heading (1): B om. رحمت.

Heading (2): K Bul. در طلب دنیا. In G دنیا is suppl. after طلب. GK Bul.

و نعره زنان

کرده B. تزویر کن AB Bul. (۱۰۴۹) . بار دگر ABHK Bul. (۱۰۴۶)

(۱۰۵۰) Suppl. in marg. B.

۱۰۹۵ خیز بلفیسا کہ بازارِ یست تیز * زبن خسیسان کسادافکن گریز
 خیز بلفیسا کنون با اختیار * پیش از آنک مرگ آرد گیر و دار
 بعد از آن گوشت کشد مرگ آنچنان * کہ چو دزد آبی بشحنہ جان کنان
 زبن خران نا چند باشی نعل دزد * گر ہی دزدی بیا و لعل دزد
 خواہرانت یافته مُلک خلود * تو گرفته مُلکت کور و کبود
 ۱۱۰۰ ای خنک آنرا کزین مُلکت بچست * کہ اجل این مُلک را ویران گریست
 خیز بلفیسا بیا باری بین * مُلکت شاہان و سلطانان دین
 شستہ در باطن میان گلستان * ظاہرا حادی میان دوستان
 بوستان با او روان ہر جا رود * لیلک آن از خلق پنهان می شود
 میوہا لابہ کنان کز من بچر * آب حیوان آمدہ کز من بخور
 ۱۱۰۵ طوف می کن بر فلک بی پُر و بال * ہمچو خورشید و چو بدر و چون ہلال
 چون روان باشی روان و پای نی * می خوری صد لُوت و لقمہ خای نی
 فی نہنگ غم زند بر کشتیت * فی پدید آید زمردن زشتیت
 ہم تو شاہ و ہم نو لشکر ہم تو تخت * ہم نو نیکو بخت باشی ہم تو بخت
 گر تو نیکو بختی و سلطان زفت * بخت غیرتست روزی بخت رفت
 ۱۱۱۰ نو بماندی چون گدایان بی نوا * دولت خود ہم تو باش ای مجتبی
 چون تو باشی بخت خود ای معنوی * پس تو کہ بختی زخود گی گم شوے
 تو زخود گی گم شوی ای خوش خصال * چونک عین نو ترا شد مُلک و مال

(۱۰۹۵) Bul. بازارست.

(۱۱۰۱) Bul. om. و.

(۱۱۰۲) GH ظاهر آحادی.

(۱۱۰۹) B روزی تخت رفت.

(۱۱۱۰) A om. ہم and has خود suppl. above: i. e., باش تو خود.

(۱۱۱۱) B پس چو تو بختی.

لیک زن شیرین گیای زهرمند * نرک کن نا چند روزی می‌چرند
 ۱۰۷۵ گر نباشد جاءِ فرعون و سَری * از کجا یابد جهنم پَرورِی
 فریش کن آنکَش کش ای قصاب * زآنک بی‌برگند در دوزخ کلاب
 گر نبودی خصم و دشمن در جهان * پس بمرده خشم اندر مردمان
 دوزخ آن خشمست خصی بایدش * نا زبَد ورنی رحیمی بکشدش
 پس بماندی لطف بی قهر و بدی * پس کمال پادشاهی گی بُدی
 ۱۰۸۰ ریش‌خندی کرده‌اند آن مُنکران * بر مَثَلها و بیانِ ذاکران
 تو اگر خواهی بکن هم ریش‌خند * چند خواهی زیست ای مُردار چند
 شاد باشی‌د ای محبّان در نیاز * بر همین دَر که شود امروز باز
 هر حویچی باشدش گردی دگر * در میان باغ امر سیر و گبر
 هر یکی با جنس خود در گردِ خود * از برای پُختگی نسَم می‌خورد
 ۱۰۸۵ تو که گرد زعفرانی زعفران * باش و آمیزش مکن با دیگران
 آب میخور زعفرانا تا رسی * زعفرانی اندر آن حلو رسی
 در مکن در گردِ شَلغم پُورِ خویش * که نگردد با نو او هم‌طبع و کیش
 تو بکردی او بکردی مُودَعه * زآنک اَرْضُ اللَّهِ آمد و اِسعه
 خاصه آن ارضی که از پهنآوری * در سفر گم می‌شود دیو و پری
 ۱۰۹۰ اندر آن بحر و بیابان و جبال * منقطع می‌گردد اوهام و خیال
 این بیابان در بیابانهای او * همچو اندر بحر پُریک نای مو
 آبِ اِستاده که سیرستش نهان * تازه‌تر خوشتر ز جُواهرِ روان
 کو درونِ خویش چون جان و روان * سیرِ پنهان دارد و پایِ روان
 مستمع خفتست کوتاه کن خطاب * ای خطیب این نقش کم کن تو بر آب

(۱۰۷۴) A Bul. گیاه زهرمند.

(۱۰۸۲) A suppl. above for گردی, and in marg. دلیکی.

(۱۰۸۶) B اندرین حلو.

(۱۰۸۸) GHK مُودَعه, as in text.

(۱۰۹۳) AK جان روان.

(۱۰۹۴) Bul. کم زن تو.

غُولَہُ را کہ بر آراید غُول * پُختہ پندارد کسی کہ ہست گُول
 آزمایش چون نماید جانِ او * کُند گردد زآزمون دندانِ او
 از ہوس آن دام دانہ می نمود * عکسِ غولِ حرص و آن خود خام بود
 ۱۱۲۰ حرص اندر کارِ دین و خیرِ جو * چون نماید حرص باشد نغزِ رو
 خیرِها نغزند نہ از عکسِ غیر * تابِ حرص از رفت ماند تابِ خیر
 تابِ حرص از کارِ دنیا چون برفت * فہم باشد ماند از اخگر بتفت
 کودکانرا حرص می آرد غرار * تا شوند از ذوقِ دل دامن سوار
 چون زکودک رفت آن حرصِ بدش * بردگر اطفال خندہ آیدش
 ۱۱۲۵ کہ چہ می کردم چہ می دیدم درین * خلِ زعکسِ حرص بنمود انگین
 آن بنای انیسای حرص بود * زان چنان پیوستہ رونقِها فزود
 اے بسا مسجد بر آورده کرام * لیک نبود مسجدِ اقصاں نام
 کعبہ را کہ ہر دی عزّی فزود * آن ز اخلاصِ ابرہیم بود
 فضلِ آن مسجدِ زخاک و سنگ نیست * لیک در بناش حرص و جنگ نیست
 ۱۱۳۰ نہ گنبدشان مثلِ کُتبِ دیگران * نہ مساجدشان نہ کسب و خان و مان
 نہ ادبشان نہ غضبشان نہ نکال * نہ نُعاس و نہ قیاس و نہ مقال
 ہر یکیشانرا یکی فرّی دگر * مرغِ جانسان طایر از پری دگر
 دل ہی لرزد ز ذکرِ حالشان * قبلہ افعالِ ما افعالشان
 مرغشانرا بیضہا زرّین بُدست * نیمشب جانسان سحرگہ بین شدست
 ۱۱۳۵ ہرچہ گویم من بجانِ نیکوی قوم * نقص گفتم گشتہ ناقص گوی قوم
 مسجدِ اقصی بسازید اے کرام * کہ سلیمان باز آمد و السلام
 ورا زین دیوان و پریان سرکشند * جملہ را آملاک در چنبر کشند

کہ یارایند Bul. بر آرایند ABHK. غورہُ را A (۱۱۲۷)

AHK Bul. و آن خود دام بود, corr. in marg. H. (۱۱۲۹)

ز ذکر و حالشان A (۱۱۴۲). خان before و B om. (۱۱۴۰)

ABK Bul. بُدست for شدست in the second hemistich. (۱۱۴۴)

بقیه قصه عمارت کردن سلیمان علیه السلام مسجد اقصی را بتعلیم
و وحی خدا جهت حکمتهایی که او داند و معاونت
ملایکه و دیو و پری و آدمی آشکارا،

اے سلیمان مسجد اقصی بساز * لشکر بلقیس آمد در نماز
چونک او بنیاد آن مسجد نهاد * جن و انس آمد بدن در کار داد
۱۱۱۵ يك گروه از عشق و قومی بی مراد * همچنانک در ره طاعت عباد
خلق دیوانند و شهوت سلسله * می کشندشان سوی دکان و غله
هست این زنجیر از خوف و وکله * تو مبین این خلق را بی سلسله
می کشندشان سوی کسب و شکار * می کشندشان سوی کان و بحار
می کشندشان سوی نیک و سوی بد * گفت حق فی جیدها حبل المسد
۱۱۲۰ قَدْ جَعَلْنَا الْحَبْلَ فِيْ اَعْنَاقِهِمْ * وَاتَّخَذْنَا الْحَبْلَ مِنْ اَخْلَاقِهِمْ
لَيْسَ مِنْ مُسْتَفْذِرٍ مُسْتَنْفِعٍ * قَطُّ اِلَّا طَايِرُهُ فِيْ عُنُقِهِ
حرص نو در کار بد چون آتشست * اخگر از رنگ خوش آتش خوشست
ان سیاهی فحم در آتش نهان * چونک آتش شد سیاهی شد عیان
اخگر از حرص تو شد فحم سیاه * حرص چون شد ماند آن فحم تباه
۱۱۲۵ ان زمان آن فحم اخگر می نمود * آن نه حسن کار نار حرص بود
حرص کارت را بیاراید بود * حرص رفت و ماند کار تو کبود

Heading: G om. قصه. Bul. ملائکه و آدمی و دیو و پری در ساختن آشکارا.

(۱۱۱۵) A om. و. In H بی مراد is a correction; the original reading is uncertain.

(۱۱۱۸) HK کب. (۱۱۱۹) Bul. حبل مسد.

(۱۱۲۰) AB Bul. اخلاقکم and اعناقکم.

(۱۱۲۲) AH چونک شد آتش.

(۱۱۲۴) Bul. آتش از حرص تو.

پس بگفتندش فُلَانُ الدِّینِ وزیر * اَن حَسَنَ نام و حَسَنَ خُلُق و ضَمیر
در ثَنای او یکی شَعری دراز * بِر نِیشت و سَوی خانہ رفت باز
۱۱۶۵ بی زبان و لب ہَمَان نَعْمای شاہ * مَدحِ شہ ی کرد و خلعتہای شاہ

باز آمدن اَن شاعر بعد چند سال بامید ہَمَان صلہ و ہزار
دینار فرمودن بر قاعدۂ خویش و گفتن وزیر نوہم حَسَن نام
شاہرا کہ این سخت بسیار است و مارا خرجهاست
و خزینہ خالیست و مِن اَوِرا بَدَہ یَکِ اَن خشنود کُنم،

بعد سالی چند بہر رزق و کُشت * شاعر از فقر و عَوَز محتاج گشت
گفت وقتِ فقر و ننگی دو دست * جُست و جُوی آزمودہ بہترست
در گہی را کا آزمودم در کرم * حاجتِ نَورِا بَدَانِ جانبِ برم
معنی اللہ گفت اَن سِیَبَوْبَہ * بُولُہُونِ فِی اَلْحَوَابِجِ هُمْ لَدَیْہ
۱۱۶۰ گفت اَلِهِنَا فِی حَوَابِجِنَا اِلَیْکَ * وَ اَلْتَمَسْنَاهَا وَ جَدْنَاهَا لَدَیْکَ
صد ہزاران عاقل اندر وقتِ درد * جملہ نالان پیشِ اَن دِیَانِ فَرُد
ہیچ دیوانہ فلیوے این کُند * بِر بخیلی عاجزے کُذَبہ تَنَد
گر ندیدندے ہزاران بار بیش * عاقلان کی جان کشیدندیش پیش
بَلک جملہ ماہیان در موحہا * جملہ پُرندگان بر اوجہا

بر نوشت Bul. شعر Bul. (۱۱۶۴)

A om. و in the second hemistich. A (۱۱۶۵)

ABK. مارا اخراجات و خزینہ A. نو. A om. فرمودن شاہ Bul. BK Heading:

Bul. for اَن این.

Bul. فقر و عوض (۱۱۶۶)

ABH. ہَمَان جانب از کرم B (۱۱۶۸)

عاقلان جان کی H (۱۱۶۳) یوآہُون G (۱۱۶۹)

دبو یکدم کثر رود از مکر و زرق * نازیانه آیدش بر سر چو برق
 چون سلیمان شو که تا دیوان نو * سنگ بُرند از پی ابوان نو
 ۱۱۵۰ چون سلیمان باش بی وسواس و ریو * تا ترا فرمان بُرد جَنّی و دبو
 خاتم تو این دلست و هوش دار * تا نگردد دیورا خاتم شکار
 پس سلیمانی کند بر تو مُدام * دیو با خاتم حذر کن و السلام
 آن سلیمانی دلا منسوخ نیست * در سر و سِرّت سلیمانی کُنِست
 دیو هم وقتی سلیمانی کُند * لیک هر جُولاهه اطلِس کی نند
 ۱۱۵۵ دست جنابند چو دست او و لیک * در میان هر دُوشان فرقیست نیک

قصه شاعر و صله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر بوالحسن نام،

شاعری آورد شعری پیش شاه * بر امید خلعت و اکرام و جاه
 شاه مُکرم بود فرمودش هزار * انر زر سرخ و کرامات و نثار
 پس وزیرش گفت کین اندک بود * ده هزارش هدیه و ده تا رود
 از چنو شاعر نُس از نو بجزدست * ده هزاری که بگفتم اندکست
 ۱۱۶۰ فقه گفت آن شاهرا و فلسفه * تا بر آمد عشر خرمن از گفه
 ده هزارش داد و خلعت در خورش * خانه شکر و ثنا گشت آن سرش
 پس تفحص کرد کین سعی که بود * شاهرا اهلیت من کی نمود

.جولاه B (۱۱۵۴)

Heading: AK om. آن.

.هدیه ده تا و رود B (۱۱۵۸)

.پس از تو B .پس از تو A .از چنان شاعر Bul. (۱۱۵۹)

.کرد آن سرش Bul. داد خلعت A (۱۱۶۱) .قصه گفت Bul. (۱۱۶۰)

.که نمود AB Bul. (۱۱۶۲)

۱۱۹۵ چونك آن خلاق شكر و حمد جُوست * آدمی را مدح جویی نیز خُوست
 خاصه مردِ حق که در فضلست چُست * پُر شود زان باد چون خیکِ دُرُست
 ورنباشد اهل زان بادِ دروغ * خیکِ بدُریدست کی گیرد فروغ
 این مثل از خود نگنتم ای رفیق * سَر سَری مشنوَ چو اهلِ و مُفِیق
 ابن پیغمبر گفت چون بشنید قدح * که چرا فربه شود احمد بمدح
 ۱۲۰۰ رفت شاعر پیشِ آن شاه و بُرد * شعر اندر شكر احسان کآن نبرد
 محسان مُردند و احسانها بماند * ای خنك آنرا که ابن مرکب براند
 ظالمان مُردند و ماند آن ظله‌ها * وای جانی کو کند مکر و دها
 گفت پیغمبر خنك آنرا که او * شد ز دُنیا ماند ازو فعلِ نکو
 مُرد مُحسن لیک احسانش نبرد * نَزْد یزدان دین و احسان نیست خُرد
 ۱۲۰۵ وای آنکو مُرد و عصیانش نبرد * نا پنداری بمرگ او جان بُرد
 ابن رها کن زانك شاعر بر گذر * وام دارست و قوی محتاج زر
 بُرد شاعر شعر سوی شهریار * بر امید بخشش و احسانِ پار
 نازنین شعری پُر از دُرّ دُرُست * بر امید و بُوی اکرامِ نَخُست
 شاه هم بر خوی خود گفتش هزار * چون چنین بُد عادتِ آن شهریار
 ۱۲۱۰ لیک این بار آن وزیر پُر زجود * بر بُراقِ عزِ دُنیا رفته بود
 بر مقام او وزیر نو رئیس * گشته لیکن سخت بی رحم و خسیس
 گفت اے شه خرجها داریم ما * شاعری را نبود این بخشش جزا
 من بُرُبعِ عُشرِ این ای مُغْتَم * مردِ شاعرا خوش و راضی کم
 خلق گفتندش که او از پیش دست * ده هزاران زبن دلاور بُرده است

(۱۱۹۷) G خیکِ with *idāfat*.

.شکر و احسان AH. رفت سوی شاه آن شاعر ببرد Bul. پیش for موی ABHK (۱۲۰۰)

. فعل نیکو A. پیغامبر ABGHK (۱۲۰۲)

. و. A Bul. om. (۱۲۰۵)

(۱۲۰۸) Bul. om. و.

. عز دنیا Bul. (۱۲۱۰)

. ده هزاری ABH Bul. (۱۲۱۴)

۱۱۷۵ پیل و گرگ و حیدر اشکار نیز * ازدهای زفت و مور و مار نیز
 بلك خاك و باد و آب و هر شرار * مایه زو یابند هم دی هم بهار
 هر دَمش لابه کند ابن آسمان * که فرو مگذارم ای حق يك زمان
 اُسْتَنْ من عصمت و حفظ تو است * جمله مَطْوِی بین آن دو دست
 وین زمین گوید که دارم بر قرار * ای که بر آیم تو کردستی سوار
 ۱۱۸۰ جملگان کیسه ازو بر دوختند * دادن حاجت ازو آموختند
 هر نبی زو بر آورده برات * اِسْتَعِينُوا مِنْهُ صَبْرًا اَوْ صَلَات
 هین ازو خواهید نه از غیر او * آب در یم جو مجو در خشك جو
 ور بخوای از دگر هم او دهد * بر كف میلش سخا هم او نهد
 آن که مَعْرِض را زَر قارون کند * رُو بدو آری بطاعت چون کند
 ۱۱۸۵ بار دیگر شاعر از سودای داد * رُوی سوی آن شه مُحسن نهاد
 هدیه شاعر چه باشد شعر نو * پیش مُحسن آرد و بنهد گرو
 مُحسان با صد عطا و جود و بر * زر نهاده شاعرانرا منظر
 پیششان شعری به از صد ننگِ شعر * خاصه شاعر کو گهر آرد ز قعر
 آدمی اول حریص نان بود * زَانِكَ قُوت و نان سُتون جان بود
 ۱۱۹۰ سوی کسب و سوی غصب و صد حیل * جان نهاده بر كف از حرص و امل
 چون بنادر گشت مستغنی ز نان * عاشق نامست و مدح شاعران
 تا که اصل و فصل او را بر دهند * در بیان فضل او منبر نهند
 تا که كَر و قَر و زَر بخشی او * همچو عنبر بُو دهد در گفت و گو
 خُلُقِ ما بر صورت خود کرد حق * وصفِ ما از وصفِ او گیرد سبق

خاك و آب و باد. Bul. (۱۱۷۶) حیدر و اشکار A (۱۱۷۵).

از خشك جو B. آب از یم Bul. (۱۱۸۲) B زو پیاورده B (۱۱۸۱).

رو نهاده A (۱۱۸۷) از دگر کس او دهد Bul. (۱۱۸۳).

خاصه شعری کان گهر Bul. يك تنگ Bul. (۱۱۸۸).

فر زربختی او Bul. (۱۱۹۲) کسپ K (۱۱۹۰).

رُو بایشان کرد و گشت ای مُشَفِّقَان * از کجا آمد بگوید ابن عوان
 ۱۲۳۵ چیست نام این وزیر، جامه گن * قوم گفتندش که نامش هم حَسَن
 گفت یا رَب نام آن و نام این * چون یکی آمد دریغ ای رَب دین
 آن حَسَن نامی که از يك كَلِكِ او * صد وزیر و صاحب آید جُوذُو
 این حَسَن کز ریش زشت این حَسَن * می توان بافید ای جان صد رسن
 بر چنین صاحب چو شه اصغا کند * شاه و مُلکش را ابد رسوا کند

مانستن بدرأبی این وزیر دون در افساد مروّت شاه بوزیر
 فرعون یعنی هامان در افساد قابلیت فرعون،

۱۲۴۰ چند آن فرعون می شد نرم و رام * چون شنیده او زموسی آن کلام
 آن کلامی که بداده سنگ شیر * امر خوشی آن کلام بی نظیر
 چون بهامان که وزیرش بود او * مشورت کردی که کیش بود خو
 پس بگفتی نا کنون بودی خدبو * بند گردی ژنده پوشی را بریو
 هرچه سنگ منجنیقی آمدی * آن سخن بر شیشه خانه او زده
 ۱۲۴۵ هرچ صد روز آن کلیم خوش خطاب * ساختی در یکدم او کردی خراب
 عقل تو دستور و مغلوب هواست * در وجودت ره زن رام خداست
 ناصحی ربّانی پندت دهد * آن سخن را او بشن طرّحی نهد

آید for آمد ABHK (۱۲۳۷) . آن عوان Bul. (۱۲۳۶)

وین حسن کز B (۱۲۳۸)

Bul. om. و, which is written above the line in A. (۱۲۳۹)

Heading: B ماسد کردن. A om. دون. B om. یعنی هامان. In G هامان is suppl. by a later hand.

آن کردی خراب K (۱۲۴۵) . سنگی A (۱۲۴۴)

هرچه سالی آن کلیم خوش خطاب * راست کردی در دم او کردی خراب
 B (۱۲۴۷) ناصح . و Bul. om. (۱۲۴۶)

۱۲۱۵ بعدِ شکرِ کلکِ خایِ چون کند * بعدِ سلطانی گدایی چون کند
گفت بفشارم ورا اندر فشار * تا شود زار و نزار از انتظار
آنکه از خاکش دهم از راه من * در رُبابد همچو گُلبَرگ از چمن
این بمن بگذار که اُستادم درین * گر نفاضاگر بود هر آتشین
از تُریّا گر بپُرد نا تُری * نرم گردد چون بیند او مرا
۱۲۲۰ گفت سلطانِ برو فرمان تُراست * لیک شادش کن که نیکوگویِ ماست
گفت اورا و دو صد اُمید دلیس * نو بمن بگذار و این بر من نویس
پس فگندش صاحب اندر انتظار * شد زمستان و دی و آمد بهار
شاعر اندر انتظارش پیر شد * پس زبونِ این غم و تدبیر شد
گفت اگر زرنه که دشنام دهی * تا رهد جانم نرا باشم رهی
۱۲۲۵ انتظارم گشت بارے گو برو * تا رهد این جانِ مسکین از گرو
بعد از آتش داد رُبَعِ عَشْرِ آن * ماند شاعر اندر اندیشه گران
کآن چنان نقد و چنان بسیار بود * این که دیر اُشکُفت دستۀ خار بود
پس بگفتندش که آن دستورِ راد * رفت از دنیا خدا مُزدت دهاد
که مُضاعَف زو هی شد آن عطا * کم هی افتاد بَخِشش را خطا
۱۲۳۰ این زمان او رفت و احسانرا بُرد * او نمرُد اُتَق بلی احسان بُرد
رفت از ما صاحبِ راد و رشید * صاحبِ سَلّاخِ درویشان رسید
رَو بگیر این را و زاینجا شب گریز * تا نگیرد با تو این صاحبِ ستیز
ما بصد حیل ازو این هدیه را * بستدیم اے بی خبر از جهدِ ما

هم آهnen. Bul. کاستادم. BK Bul. (۱۲۱۸) بعد شکرِ A (۱۲۱۵)

بگذار و این. A Bul. امیدلیس. A Bul. (۱۲۲۱)

باشد رهی A (۱۲۲۴) as in text. پس زبون GHK Bul. (۱۲۲۳)

رفت از دنیا دون عمر تو باد B (۱۲۲۸) کآن چنان زود B (۱۲۲۷)

ولی احسان Bul. یکی احسان A (۱۲۳۰) هر عطا B (۱۲۲۹)

In G verses ۱۲۳۳. ازو این صله را K Bul. (۱۲۳۳) آن صاحب A (۱۲۳۲)

and ۱۲۳۴ are transposed, but the error is indicated by the insertion of م and خ.

نشستن دیو بر مقام سلیمان علیہ السّلم و تشبّہ کردن او
بکارهای سلیمان علیہ السّلم و فرق ظاهر میان هر دو سلیمان و
دیو خویشتن را سلیمان بن داود نام کردن،

ورچه عقلت هست با عقلِ دگر * یار باش و مشورت کن ای پدر
با دو عقل از بس بلاها و رهی * پای خود بر اوجِ گردونها نهی
۱۲۶۵ دیو گر خود را سلیمان نام کرد * مُلک بُرد و مملکت را رام کرد
صورتِ کارِ سلیمان دید بود * صورتِ اندر سرِ دیوی می نمود
خلق گفتند این سلیمان بی صفاست * از سلیمان تا سلیمان فرقه‌هاست
او چو بیدار است این همچون و سن * همچنانک آن حسن با ابن حسن
دیو می گفتی که حق بر شکلِ من * صورتی کردست خوش بر اهرمن
۱۲۷۰ دیورا حق صورتِ من داده است * تا نیندازد شمارا او بشست
گر پدید آید بدعوی زینهار * صورتِ او را مدارید اعتبار
دیوشان از مکر این می گفت لیک * می نمود این عکس در دلهای نیک
نیست بازی با مییز خاصه او * که بود تمیز و عقلش غیب‌گو
هیچ سحر و هیچ تلیس و دغل * می‌بندد پرده بر اهلِ دُول
۱۲۷۵ پس می‌گفتند با خود در جواب * بازگونه می‌روی ای کز خطاب
بازگونه رفت خواهی همچنین * سوی دوزخ اسفل اندر سافلین
او اگر معزول گشتست و فقیر * هست در پیشانیش بدرِ مُنیر
تو اگر انگشتی را بُرده * دوزخی چون زَمهریر افسرده
ما بیوش و عارض و طاق و طُرنب * سر کجا که خود می‌نہیم سُب

بر فرق گردونها B (۱۲۶۴). عقلی دگر B (۱۲۶۳).

آن عکس بر Bul. (۱۲۷۲). این حسن با آن حسن Bul. (۱۲۶۸).

عارض و before K om. (۱۲۷۱).

کین نه بر جایست هین از جا مشو * نیست چندان با خود آ شیدا مشو
 وای آن شه که وزیرش این بود * جای هر دو دوزخ پُر کین بود
 ۱۲۵۰ شاد آن شاهی که او را دست گیر * باشد اندر کار چون آصف وزیر
 شاه عادل چون قربن او شود * نامر آن نور علی نور بود
 چون سلیمان شاه و چون آصف وزیر * نور بر نورست و عنبر بر عنبر
 شاه فرعون و چو هامانش وزیر * هر دورا نبود زبَدبختی گزبر
 پس بود ظلمات بعضی فوق بعض * نه رخرد یار و نه دولت روزِ عرض
 ۱۲۵۵ من ندیدم جز شقاوت در اِثام * گر تو دیدستی رسان از من سلام
 همچو جان باشد شه و صاحب چو عقل * عقل فاسد روح را آرد بنقل
 آن فرشته عقل چون هاروت شد * سحرآموز دو صد طاغوت شد
 عقل جزوی را وزیر خود مگیر * عقل کل را ساز ای سلطان وزیر
 مر هوارا تو وزیر خود مساز * که بر آید جان پاکت از نماز
 ۱۲۶۰ کین هوا پُر حرص و حالی بین بود * عقل را اندیشه یوم دین بود
 عقل را دو دیده در پایان کار * بهر آن گل می کشد او رنج خار
 که نفرساید نریزد در خزان * بادِ هر خرطومِ اخشم دُور از آن

(۱۲۴۸) B از جا مرو.

(۱۲۵۱) ABH Bul. نام او. G نور علی نور این بود.

(۱۲۵۲) Bul. om. و before.

(۱۲۵۴) G ظلمات with *idāfat*. B بعضی. Bul. بعضی. AGHK بعضی. AH

و نی دولت

(۱۲۵۷) AH Bul. آموزد و صد. B آموزید و صد, originally آموزد.

(۱۲۶۰) Bul. om. و. ABHK Bul. یوم الدین.

(۱۲۶۱) A بهر آن گل کشد.

(۱۲۶۲) K باد with *sukún*. G باد with *idāfat*.

۱۲۹۵ عقلِ جُزوی عقلِ استخراج نیست * جز پذیرای فن و محتاج نیست
 قابلِ تعلیم و فہمست این خرد * لیک صاحبِ وَحیِ تعلیمش دہد
 جملہ حرفتہا یقین از وَحی بود * اولِ او لیک عقلِ آنرا فرود
 ہیچ حرفت را بین کین عقلِ ما * تاند او آموختن بی اوستا
 گرچہ اندر مکر موی اَشْکاف بُد * ہیچ پیشہ رام بی اُستا نشد
 ۱۳۰۰ دانش پیشہ ازین عقلِ اَر بُدی * پیشہ بی اوستا حاصل شدی

آموختن پیشہ گورگنی قابل از زاغ پیش از آنک در عالم
 علم گورگنی و گور بود،

کندن گوری کہ کمتر پیشہ بود * گی ز فکر و حیلہ و اندیشہ بود
 گر بُدی این فہم مرقایل را * گی نہادی بر سر او ہایل را
 کہ کجا غایب کنم این گُشتہ را * این بخون و خاک در آغشتہ را
 دید زاغی زاغِ مردہ در دہان * بر گرفته تیزی آمد چنان
 ۱۳۰۵ از ہوا زیر آمد و شد او بفن * از پی تعلیمِ اُورا گورگن
 پس بچنگال از زمین انگیخت گُرد * زود زاغِ مردہ را در گور کرد
 دفن کردش پس پوشیدش بَخاک * زاغ از اِلہام حق بُد عَلَمناک
 گفت قابلِ آہ شہ بر عقلِ من * کہ بود زاغی زمن افزون بفن
 عقلِ کل را گفت ما زَاغِ اَلْبَصَر * عقلِ جُزوی می کند ہر سو نظر
 ۱۳۱۰ عقلِ ما زَاغست نورِ خاصگان * عقلِ زاغ اُستادِ گورِ مردگان
 جان کہ او دنبالہ زَاغان پُرد * زاغ اُورا سوے گورستان بَرَد

بی اوستا A (۱۲۹۹) . داند B . تواند AH (۱۲۹۸)

و گور نبود Bul. چون پیش از آنکہ Bul. Heading:

حیلت AH (۱۳۰۱) . تعلیم with sukún G (۱۳۰۵)

بُد for بود A (۱۳۰۷)

۱۲۸۰ ور بغفلت ما نهیم اورا جین * پنجه مانع برآید از زمین
 که منه آن سر مرین سرزیرا * هین مکن سجد مرین اذبارا
 کردی من شرح این بس جان فزا * گر نبودی غیرت و رشک خدا
 هر قناعت کن تو پذیر این قدر * تا بگویم شرح این وقتی دگر
 نامر خود کرده سلیمان نبی * روی پوشی می کند بر هر صبی
 ۱۲۸۵ در گذر از صورت و از نام خیز * از لقب وز نام در معنی گریز
 پس پرس از حد او وز فعل او * در میان حد و فعل او را بجو

در آمدن سلیمان علیه السلام هر روز در مسجد اقصی بعد از
 تمام شدن جهت عبادت و ارشاد عابدان و معتکفان و رستن
 عتاقیر در مسجد،

هر صبحی چون سلیمان آمدی * خاضع اندر مسجد اقصی شده
 نوگهای رسته دیدی اندرو * پس بگفتی نام و نفع خود بگو
 تو چه دارویی چپي نامت چیست * تو زیان کی و نفع بر کیست
 ۱۲۹۰ پس بگفتی هر گیاهی فعل و نام * که من آنرا جانم و اینرا حمام
 من مرین را زهرم و او را شکر * نام من اینست بر لوح از قدر
 پس طیبان از سلیمان زان گیا * عالم و دانا شدند مقتدای
 تا کتبهای طیبی ساختند * جسم را از رنج می پرداختند
 این نجوم و طب و خی انبیاست * عقل و حس را سوی بی سوره کجاست

. ادبیرا AH Bul. سجد چنین ادبارا B. که منه سر تو B Bul. (۱۲۸۱)

. و A om. (۱۲۸۲)

. در میان خلق و فعل B. و فعل او Bul. . بپرس از خلق او B (۱۲۸۶)

تو زیان چه و In the second hemistich B has: . چه نام تو چیست B (۱۲۸۹)

. و آنرا شکر Bul. (۱۲۹۱) . نفع تو بکیست

اَوَّلش دَو دَو بَاخِر لَت بَخور * جز درین ویرانه نبود مرگِ خر
 نو بچید کاری که بگرفتی بدست * عیش این دم بر تو پوشید شدست
 زان هی نانی بدادن نن بکار * که پوشید از تو عیش کردگار
 همچنین هر فکر که گری در آن * عیب آن فکرت شدست از تو نهان
 بر تو گر پیدا شدی زو عیب و شین * زو رمیدی جانت بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ ۱۲۳۵
 حال کاخر زو پشیمان می‌شوی * گر بود این حالت اوّل گی دوی
 پس پوشید اوّل آن بر جانِ ما * تا کنیم آن کار بر وفق قضا
 چون قضا آورد حکم خود پدید * چشم و شد تا پشیمانی رسید
 این پشیمانی قضای دیگرست * این پشیمانی بِلِ حق را پُرست
 ور کنی عادت پشیمان خور شوی * زین پشیمانی پشیمان تر شوی ۱۲۴۰
 نیمِ عُثْرَت در پریشانی رود * نیمِ دیگر دم پشیمانی رود
 ترکِ این فکر و پشیمانی بگو * حال و یار و کار نیکوتر بگو
 ورنه نداری کار نیکوتر بدست * پس پشیمانی برفوت چه است
 گر هی دانی ره نیکو پُرست * ورنه ندانی چون بدانی کین بدست
 بد ندانی تا ندانی نیک را * ضدّ را از ضدّ توان دید ای فتی ۱۲۴۵
 چون ز ترکِ فکر این عاجز شدی * از گنه آنگاه هر عاجز بُدے
 چون بُدی عاجز پشیمانی زچیزست * عاجزی را باز جو کز جذب کبست
 عاجزی بی قادری اندر جهان * کس ندیدست و نباشد این بدان
 همچنین هر آرزو که می‌بری * تو ز عیب آن حجابی اندرے

۱۲۳۵. Bul. بدادی. AH. می‌توانی (۱۲۳۳). Bul. آندم (۱۲۳۲).

۱۲۴۰. ABK (۱۲۳۹). این کار AH. اوّل این BH Bul. اوّلین A (۱۲۳۷).

۱۲۴۵. A has پشیمانی in both hemistichs; B پشیمانی in the first hemistich and پشیمانی in the second.

۱۲۴۴. B پُرست (۱۲۴۴). حال یار A. فکر پشیمانی Bul. (۱۲۴۲).

۱۲۴۹. B که می‌پزی (۱۲۴۹). از ضدّ داند ای فنا B (۱۲۴۵).

هین مدو اندر پی نفس چو زاغ * کو بگورستان برد نه سوی باغ
 گر روی رو در پی عنقای دل * سوی قاف و مسجد اقصای دل
 نو گیاهی هر دم از سودای نو * می دمد در مسجد اقصای تو
 ۱۴۱۵ تو سلیمان وار داد او بد * پی بر از وی پای رد بر وی منه
 ز آنک حال این زمین با ثبات * باز گوید با تو انواع نبات
 در زمین گر نیشکر ور خود نی است * ترجمان هر زمین نبت وی است
 پس زمین دل که نبتش فکر بود * فکرها اسرار دل را و نمود
 گر سخن گش بایم اندر انجمن * صد هزاران گل برویم چون چمن
 ۱۴۲۰ ور سخن گش بایم آن دم زن بمزد * می گریزد نکتها از دل چو دزد
 جنبش هر کس بسوی جاذبست * جذب صادق نه چو جذب کاذبست
 می روی که گمراه و گه در رشد * رشته پیدا نه و آن کت می کشد
 اشتر کورے مهار تو رهین * تو گیش می بین مهارت را مین
 گر شدی محسوس جذاب و مهار * پس نمادی این جهان دار الفرار
 ۱۴۲۵ گبر دیدی کو پی سگ می رود * سُخره دیو ستنبه می شود
 در پی او گئی شدی مانند چیز * پای خود را و کشیدی گبر نیز
 گاو گر واقف ز قصایان بُدی * گئی پی ایشان بدان دکان شدی
 یا بخوردی از کف ایشان سپوس * یا بدادی شیرشان از چاپلوس
 ور بخوردی گئی علف هضمش شدی * گر ز مقصود علف واقف بُدی
 ۱۴۳۰ پس ستون این جهان خود غفلتست * چیست دولت کین دَوَادُو با لنتست

نفسی A. هین مرو Bul. (۱۴۱۲) پای چپ (?) B (۱۴۱۵) corr. in marg.

نه چو for نی که B (۱۴۲۱)

مهارت را for مهار تو Bul. corr. in marg. متین K (۱۴۲۲)

پای سگ می دود K Bul. (۱۴۲۵) دار الفرار A Bul. (۱۴۲۴)

گاو اگر B (۱۴۲۷) گبر نیز Bul. (۱۴۲۶)

از پی ایشان A. کی بخوردی A (۱۴۲۸)

گر نبودی عکسِ آن سُرُو، سُرور * پس نخواندی ایزدش دارُ الْغُرور
 این غُرور آنست یعنی این خیال * هست از عکسِ دل و جانِ رجال
 جمله مغروران برین عکس آمد * بر گمانی کین بود جَنّت کج
 می گریزند از اصولِ باغها * بر خیالی می کنند آن لاغها
 ۱۲۷۰ چونک خوابِ غفلت آیدشان بَسَر * راست بینند و چه سودست آن نظر
 پس بگورستانِ غریو افتاد و آه * تا قیامت زین غلط و حَسرتِ آه
 ای خنک آنرا که پیش از مرگ مُرد * یعنی او از اصلِ این رز بُوی بُرد

قصه رستن خرّوب در گوشه مسجد اقصی و غمگین شدن
 سلیمان علیه السّلم از آن چون بسخن آمد با او و خاصیت
 و نام خود بگفت،

پس سلیمان دید اندر گوشه * نو گیاهی رُسته همچون خوشه
 دید بس نادر گیاهی سبز و تر * می بود آن سبزیش نور از بصر
 ۱۲۷۵ پس سلامش کرد در حال آن حشیش * او جوابش گفت و بشگفت از خوشیش
 گفت نامت چیست بر گو بی دهان * گفت خرّوبست ای شاه جهان
 گفت اندر تو چه خاصیت بود * گفت من رُستم مکان ویران شود
 من که خرّوم خرابِ منزل * هادمِ بنیادِ این آب و گلم
 پس سلیمان آن زمان دانست زود * که اجل آمد سفر خواهد نمود
 ۱۲۸۰ گفت تا من هستم این مسجد یقین * در خلل نآید زافات زمین

جان او از اصل Bul. (۱۲۷۲) افتاده A (۱۲۷۱) . سرو و سرور K Bul. (۱۲۶۶)

Heading: After the Heading Bul. adds:

پس سلیمان نبی یکروز همان * چون بعبادت بود مسجدرا روان
 و. AH Bul. om. (۱۲۷۵) . نور بصر Bul. B از سبزیش A. و. Bul. om. (۱۲۷۴)
 خرابی منزل B (۱۲۷۸) . نام من خرّوب ای شاه Bul. (۱۲۷۶)

۱۲۵۰ و نه نمودی علت آن آرزو * خود رمیدی جان تو زان جست و جو
 گر نمودی عیب آن کار او ترا * کس نبردی گش گشان آن سو ترا
 و آن دگر کاری کز آن هستی نفور * زان بود که عیبش آمد در ظهور
 ای خدای رازدان خوش سخن * عیب کار بد زما پنهان مکن
 عیب کار نیک را منها بها * نا نگردیم از روش سرد و هبا
 ۱۲۵۵ هر بر آن عادت سلیمان سنی * رفت در مسجد میان روشنی
 قاعدۀ هر روز را می جست شاه * که بیند مسجد اندر نو گیاه
 دل بیند سر بدان چشم صفی * آن حشایش که شد از عامه خفی

قصه صوفی کی در میان گلستان سر بر زانو مراقب بود
 یارانش گفتند سر بر آور تفرج کن بر گلستان و ریاحین و
 مرغان و آثار رحمة الله تعالی،

صوفی در باغ از بهر گشاد * صوفیانه روی بر زانو نهاد
 پس فرو رفت او بخود اندر نغول * شد ملول از صورت خوابش فصول
 ۱۲۶۰ که چه خسپی آخر اندر رز نگر * این درختان بین و آثار و خضر
 امر حق بشنو که گفتست اُنْظُرُوا * سوی این آثار رحمت آرزو
 گفت آثارش دلست ای بو الهوس * آن برون آثار آثارست و بس
 باغها و سبزهها در عین جان * بر برون عکسش چو در آب روان
 آن خیال باغ باشد اندر آب * که کند از لطف آب آن اضطراب
 ۱۲۶۵ باغها و میوهها اندر دلست * عکس لطف آن برین آب و گلست

از جست و جو. A Bul. در جست و جو. A. پس رمیدی B. گر نمودی B (۱۲۵۰)

که هستی زان نفور. Bul. (۱۲۵۲). کس نبودی B (۱۲۵۱).

Heading: Bul. om. AHK Bul. الله علیه H. مراقبت A. سر بزانو G. آن صوفی Bul.

از لطف آن آب Bul. آن خیال آب A (۱۲۶۴). بشنو که فرمود B (۱۲۶۱).

۱۴۰۰ گئی چنیں گوید کسی کو مُکَرَّهست * چون چنیں جنگد کسی کو بی رھست
 ہرچہ نفست خواست داری اختیار * ہرچہ عقلت خواست آری اضطرار
 داند او کو نیکبخت و مَحْرَمست * زیرکی زابلیس و عشق از آدمست
 زیرکی سبّاحی آمد در بحار * کم رھد غرقست او پایانِ کار
 ۱۴۰۵ ہل سباحتر را رھا کن کبر و کین * نیست جیّخون نیست جو درباست این
 و آنکھان دریای ژرف بی پناہ * در رُباید ہفت دربارا چو کُتّاہ
 عشق چون کشتی بود بہر خواص * کم بود آفت بود اغلب خلاص
 زیرکی بفروش و حیرانی بخر * زیرکی ظنّست و حیرانی نظر
 عقل قربان کن پیشِ مُصْطَفٰی * حَسْبِيَ اللّٰہُ گو کہ اللّٰہام کَفٰی
 ہمچو کنعان سر زکشتی و امکش * کہ غرورش داد نفسِ زیرکش
 ۱۴۱۰ کہ بر آیم بر سرِ کوهِ مشید * مَنّتِ نُوحِمْ چرا باید کشید
 چون رہی از مَنّش ای بی رَشَد * کہ خدا ہم مَنّتِ او می گشد
 چون نباشد مَنّش بر جانِ ما * چونک شُکْر و مَنّش گوید خدا
 تو چہ دانی ای غرارہ پُر حسد * مَنّتِ اُورَا خدا ہم می کشد
 کاشکی او آشنا ناموختی * تا طَمَع در نوح و کشتی دوختی
 ۱۴۱۵ کاش چون طفل از حیلِ جاہل بُدی * تا چو طفلان چنگ در مادر زدی
 یا بعلمِ نَقْلِ کم بودی ملی * علمِ وَحٰی دل رُبودی از ولی
 با چنیں نوری چو پیش آری کتاب * جانِ وَحٰی آسای تو آرد عتاب
 چون تِبہم با وجودِ آب دان * علمِ نَقْلِ با دَمِ قَطْبِ زمان
 خویش ابلہ کن تبّع می رَوِ سِپَس * رَسْتگی زین ابلہی یابی و بس
 ۱۴۲۰ اکثر اَہْلُ الْجَنَّةِ اللّٰہُ ای پدر * بہرِ این گفتست سُلْطَانُ الْبَشَرِ

۱۴۰۱) B. داری اضطرار H. ہرچہ عقلت گفت B (۱۴۰۱)

۱۴۰۲) B. نیکبخت و مردمست B (۱۴۰۲)

۱۴۱۴) Bul. خدا خود B (۱۴۱۴)

۱۴۲۰) G. اَہْلُ الْجَنَّةِ الْبُلَّہُ, and so K. B. بہر این فرمود B (۱۴۲۰)

تا که من باشم وجود من بود * مسجد اقصی مُخْلَل گئی شود
 پس که هَمّ مسجد ما بی گمان * نبود اِلّا بعدِ مرگ ما بدان
 مسجدست آن دل که جشم ساجدست * یارِ بد خُروِب هر جا مسجدست
 یارِ بد چون رُست در نو مِهْر او * هین ازو بگریز و کم کن گفت و گو
 ۱۲۸۵ برگن از بیخش که گر سر برزند * مرترا و مسجدت را برگند
 عاشقا خُروِبِ تو آمد کثری * همچو طفلان سوی کثر چون می غزی
 خویش مُجْرِم دان و مُجْرِم گو مترس * تا ندزد از تو آن اُستاد درس
 چون بگویی جاهلسم تعلیم ده * این چنین انصاف از ناموس به
 از پدر آموز اے روشن جبین * رَبِّنا گفت و ظَلَمَنا پیش ازین
 ۱۲۹۰ نه بهانه کرد و نه تزویر ساخت * نه لَوای مکر و حیلت بر فراخت
 باز آن ابلیس بحث آغاز کرد * که بُدم من سرخ رو کردیم زرد
 رنگ رنگ، نُست صباغِ توی * اصلِ جُرم و آفت و داغِ توی
 هین بخوان رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي * تا نگردي جبری و کثر کم تنی
 بر درختِ جبرِ تاگی بر جهی * اختیارِ خویش را یکسو نهی
 ۱۲۹۵ همچو آن ابلیس و ذُرّیات او * با خدا در جنگ و اندر گفت و گو
 چون بود اِکراه با چندان خوشی * که تو در عصیان هی دامن کشی
 آن چنان خوش کس رود در مُکَرّهی * کس چنان رقصان دَوَد در گهری
 بیست مَرْدَه جنگ می کردی در آن * کت هی دادند پند آن دیگران
 که صواب اینست و راه اینست و بس * گئی زند طعنه مرا جز هیچ کس

بگریز after و AB Bul. om. (۱۲۸۴) . پس خراب مسجد ABHK Bul. (۱۲۸۵)

خویش را نادان و مجرم Bul. (۱۲۸۷)

A om. (۱۲۹۴) A om. (۱۲۹۴)

گفتگو Bul. ابلیس اندر تاب او A (۱۲۹۵)

چندین B Bul. (۱۲۹۶)

رقصان رود ABHK Bul. که چنان رقصان Bul. کس چنین رقصان B (۱۲۹۷)

corr. in H. که زند طعنه ABH Bul. (۱۲۹۸)

تبیع دادن در کفِ زنگیِ مست * به که آید علمِ ناگس را بدست
 علم و مال و منصب و جاه و قران * فتنه آمد در کفِ بدگوهران
 پس غزا زین فرض شد بر مؤمنان * تا ستانند از کفِ مجنونِ سنان
 ۱۴۴۰ جانِ او مجنون تنش شمشیرِ او * تا ستان شمشیر را ز آن زشت خو
 آنچ منصب می کند با جاہلان * از فضیحت گئی کند صد ارسلان
 عیبِ او مخفیست چون آلت بیافت * مارش از سوراخ بر صحرا شتافت
 جمله صحرا مار و کژدم پُر شود * چونک جاہلِ شاہِ حکمِ مَر شود
 مال و منصب ناگسی کارد بدست * طالبِ رُسواییِ خویش او شدست
 ۱۴۴۵ یا کند بخل و عطاها کم دهد * یا سخا آرد بناموضع نهد
 شاہ را در خانہ ییذَق نهد * این چنین باشد عطا کا حقیق دهد
 حکم چون در دستِ گمراهی فتاد * جاہ پندارید در چاهی فتاد
 رہ نمی داند قلاوونری کند * جانِ زشتِ او جهان سوزی کند
 طفلِ راہ فقر چون پیری گرفت * پیروانرا غولِ ادباری گرفت
 ۱۴۵۰ کہ یا کہ ماہ بنمایم ترا * ماہ را هرگز ندید آن بی صفا
 چون نہایی چون ندیدستی بعمر * عکسِ مہ در آبِ ہر ای خامِ غمر
 احقان سرور شدستند و زبیم * عاقلان سرہا کشید در گلیم

تفسیر یا اَیُّہَا الْمَزْمَلُ،

خواند مزمل نبی را زین سبب * کہ برون آی از گلیم ای بو آلہرب
 سر مکش اندر گلیم و رو مپوش * کہ جهان جسمیست سرگردان نو ہوش

کم کند A (۱۴۴۵). خود او شدست B. نارد بدست B (۱۴۴۴).

ادیری H Bul. (۱۴۴۹). In K و is suppl. above. و در چاهی H (۱۴۴۷).

ندید آن مقتر K. کہ بیا تا ماہ B Bul. (۱۴۵۰). corr. above.

Heading: Bul. تفسیر شریف.

برون ا BK Bul. (۱۴۵۲).

زیرکی چون کبر و باذانگیز نُست * ابلهی شو تا بماند دل دُرست
 ابلهی نه کُو بهسخرگی دُونُوست * ابلهی کُو واله و حیران هُوست
 ابلهانند آن زنانِ دست بُر * از کف ابله وز رُخِ یوسف نذر
 عقل را قربان کن اندر عشقِ دوست * عقلها باری از آن سُوِست کُوست
 ۱۴۲۵ عقلها آن سو فرستاده عُقُول * مانده این سو که نه معشوقست گُول
 زین سر از حیرت گر این عقلت رود * هر سر، مویّت سر و عقلی شود
 نیست آن سو رنجِ فکرت بر دماغ * که دماغ و عقل رُوید دشت و باغ
 سوی دشت از دشت نکته بشنوی * سوی باغ آبی شود نَخلت رَوی
 اندرین ره تَرَک کن طاق و طُرُب * تا فلاوزت نَجُبد تو مَجُنب
 ۱۴۲۰ هَرک او بی سر بجنبد تُم بود * جنبشش چون جنبش کُرُمر بود
 گزَرَو و شَبکور و زشت و زهرناک * پیشه او خستنِ اجسامِ پالک
 سر بکوب آنرا که سرش این بود * خُلق و خُوی مُسَنَرش این بود
 خود صلاح اوست آن سر کوفتن * تا رهد جان ریزه اش زان شوم نن
 وِ ستان از دستِ دیوانه سلاح * تا ز تو راضی شود عدل و صلاح
 ۱۴۲۵ چون سلاحش هست و عقلش نه ببند * دستِ او را ورنه آرد صد گزند

بیان آنک حصول علم و مال و جاه مر بدگوهران را فُصیحت
 اوست و چون شمشیرِیست کی افتادست بدست راهزن،

بدگوهر را علم و فنّ آموختن * دادن تبغی بدست راهزن

. حیران اوست A. و. A om. (۱۴۲۲) . چون باد کبرانگیز Bul. (۱۴۲۱)

. از حیرت اگر عقلت B (۱۴۲۶) . ندر A. ابلهانند و زنان A (۱۴۲۴)

. کردُم G (۱۴۲۰) . فکرت در دماغ Bul. and so corr. in H. Bul. رنج و فکرت B (۱۴۲۷)

. و. Bul. om. (۱۴۲۵) . این سر کوفتن AB (۱۴۲۴) . زشت after و. A om. (۱۴۲۱)

Heading: A . وصول علم . BHK Bul. بدگوهر را , corr. in H. ABH Bul. شمشیرِیست
 . افتاده در دست Bul. افتاد

آن چراغ، او پیش، صَرَصَرَم * خود چه باشد ای مبین پیغمبرم
 خیز در دم تو بصور، سَهَنَّاكَ * تا هزاران مُرده بر رُوید زخاک
 چون تو اسرافیلِ وقتی راست خیز * رَسْتخیزی ساز پیش از رَسْتخیز
 ۱۴۸۰ هر که گوید کو قیامت ای صنم * خویش بنما که قیامت نك منم
 در نگر ای سایلِ محنت زده * زین قیامت صد جهان افزون شد
 و نباشد اهلِ این ذکر و قنوت * پس جَوَابُ الْأَحْمَقِ ای سلطان سَكُوت
 ز آسمان حق سَكُوت آید جواب * چون بود جانا دعا نامُ سُنْجَاب
 ای دریغا وقتِ خرمنگاه شد * لَبِک روز از بختِ ما بیگانه شد
 ۱۴۸۵ وقت تنگست و فراخیِ این کلام * تنگ می آید بَرُو عمرِ دَولام
 نیزه بازی اندرین گُوهای تنگ * نیزه بازانرا هی آرد بَنَنگ
 وقت تنگ و خاطر و فهمِ عوام * تنگ تر صد ره ز وَقْنَسْت ای غلام
 چون جوابِ احمق آمد خامشی * این درازی در سخن چون می گشتی
 از کمالِ رحمت و موجِ کرم * می دهد هر شوره را باران و نم

در بیان آنک ترک الجواب جواب مُقَرَّرِ این سخن که جواب
 الاحق سکوت، شرح این هر دو درین قصه است که
 گفته می آید،

۱۴۹۰ بود شاهی بود او را بنده * مُرده عقلی بود و شهوت زنده
 خُردهای خدمتش بگذاشتی * بد سگالیدی نکو پنداشتی

رُستخیزی GK (۱۴۷۹). پیغامبرم ABGHK (۱۴۷۷).

ABHK Bul. (۱۴۸۱). صد جهان فایم شد. In HK افزون is given as a variant.

جواب احمق Bul. (۱۴۸۲). گَر باشد A.

هی آرد بَنَنگ GK. گُوهای تنگ H (۱۴۸۶).

نیکو AK. بد سگالی را نکو پنداشتی Bul. (۱۴۹۱). پس درازی Bul. (۱۴۸۸).

۱۴۵۵ هین مشو پنهان زنگ مدعی * که تو داری شمع و حی شعشی
 هین قمر اللیل که شعی ای همام * شمع اندر شب بود اندر قیام
 بی فروغت روز روشن هر شبست * بی پناهت شیراسیر ازبست
 باش کشتیان درین بحر صفا * که تو نوح ثانی اے مصطفی
 ردشناسی میباید با لباب * هر ره را خاصه اندر راه آب
 ۱۴۶۰ خیز بنگر کاروان رهزده * هر طرف غولست کشتیان شده
 خضر وقتی غوث هر کشتی تو * همچو روح الله مکن تنهاری
 پیش این جمعی چو شمع آسمان * انقطاع و خلوت آری بهمان
 وقت خلوت نیست اندر جمع آی * ای هدی چون کوه قاف و تو همای
 بدر بر صدر فلک شد شب روان * سیرا نگذارد از بانگ سگان
 ۱۴۶۵ طاعنان همچون سگان بر بدر تو * بانگ می دارند سوی صدر تو
 این سگان گرند زامر انصتوا * از سفه و غوغ کنان بر بدر تو
 هین بهگذار اے شفا رنجور را * تو زخشم گر عصای گور را
 نه تو گفתי قاید آغمی براه * صد ثواب و اجر یابد از اله
 هرك او چل گام گوری را کشد * گشت آمرزیده و یابد رشد
 ۱۴۷۰ پس بکش تو زین جهان بی قرار * جوق کورانرا قطار اندر قطار
 کار هاده این بود تو هادی * ماتم آخر زمانرا شادی
 هین روان کن ای امام المتقین * این خیال اندیشگانرا تا یقین
 هرك در مکر تو دارد دل گرو * گردنش را من زخم تو شاد رو
 بر سر کوریش کور بها نهم * او شگر پندارد و زهرش دهر
 ۱۴۷۵ عقلها از نور من افروختند * مکرها از مکر من آموختند
 چیست خود آلاجق آن ترکمان * پیش پای نره پیلان جهان

ها. B آ. B (۱۴۶۴) . پیش ازین جمعی. Bul. (۱۴۶۲)

آغمی G (۱۴۶۸) . در بدر تو AH (۱۴۶۶) . در بدر تو AH (۱۴۶۵)

آلاجق H as in text. ABG (۱۴۷۶) . گشته. Bul. (۱۴۶۹)

آن دو قوم آسوده از جنگ و حراب . وین بشر با دو مُخالف در عذاب
 ۱۵۰۵ وین بشر هم ز امتحان قِسْمَت شدند * آدمی شکنند و سه اُمّت شدند
 يک گُرّه مستغرق مَطْلَق شدند * همچو عیسی با مَلَك مَلْحَق شدند
 نقش آدم لیک معنی جبرئیل . رسته از خشم و هوا و قال و قیل
 از ریاضت رسته وز زهد و جهاد * گویا از آدمی او خود نزارد
 قسم دیگر با خران مَلْحَق شدند * خشم محض و شهوت مَطْلَق شدند
 ۱۵۱۰ وصف جبریلی دریشان بود رفت * تنگ بود آن خانه و آن وصف زفت
 مرده گردد شخص کو بی جان شود * خر شود چون جانِ او بی آن شود
 زَانَك جانی کآن ندارد هست پست * این سخن حقست و صوفی گفته است
 او ز حیوانها فزونیتر جان کند * در جهان باریک کاریها کند
 مکر و نلیسی که او داند تنید * آن ز حیوان دگر ناید پدید
 ۱۵۱۵ جامهای زرگشی را بافتن * دُرّها از قعر دریا یافتن
 خُرده کاریهای علم هندسه * یا نجوم و علم طب و فلسفه
 که نعلق با همین دُنیاسنش * ره بهنم آسمان بر نیسنش
 این همه علم بنای آخرست * که عمار بود گاو و اشترست
 بهر استبقای حیوان چند روز * نام آن کردند این گیجان رموز
 ۱۵۲۰ علم راه حق و علم منزلش * صاحب دل داند آنرا یا دلش
 پس درین ترکیب حیوان لطیف * آفرید و کرد با دانش الیف
 نام کَالْأَنْعَام کرد آن قوم را * زَانَك نسبت کو بیَقْظَه نَوْم را
 روح حیوانی ندارد غیر نَوْم * حَسَهاے مُنْعِکَس دارند قَوْم

(۱۵۰۶) H شدت in both hemistichs, and so Bul.

بود و رفت. ABH Bul. (۱۵۱۰). از آدمزاد او نزارد AH (۱۵۰۸).

فزونیتر جا کند A (۱۵۱۲). و. Bul. om. (۱۵۱۲). بیجان بود Bul. (۱۵۱۱).

با نجوم. ABH Bul. (۱۵۱۶). در قعر Bul. (۱۵۱۵). دیگر A (۱۵۱۴).

with idāfat. ترکیب G (۱۵۲۱). با دلش BG (۱۵۲۰).

گفت شاهنشاه جراثش کم کنید * ورمچنگد نامش از خط برزیند
 عقل او کم بود و حرص او فزون * چون چرا کم دید شد تند و حرون
 عقل بودی گردد خود کردی طواف * تا بدیدی جرم خود گشتی معاف
 ۱۴۹۵ چون خری پابسته نند از خری * هر دو پایش بسته گردد بر سری
 پس بگوید خر که يك بندهم بست * خود بدان کان دو ز فعل آن خست

در تفسیر این حدیث مصطفی علیه السلام کی إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى
 خَلَقَ الْمَلَائِكَةَ وَرَكَّبَ فِيهِمُ الْعَقْلَ وَخَلَقَ الْبَهَائِمَ وَرَكَّبَ
 فِيهَا الشَّهْوَةَ وَخَلَقَ بَنِي آدَمَ وَرَكَّبَ فِيهِمُ الْعَقْلَ وَالشَّهْوَةَ فَمَنْ
 غَلَبَ عَقْلُهُ شَهْوَتَهُ فَهُوَ أَعْلَى مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَمَنْ غَلَبَ
 شَهْوَتَهُ عَقْلُهُ فَهُوَ أَدْنَى مِنَ الْبَهَائِمِ،

در حدیث آمد که یزدان مجید * خلق عالم را سه گونه آفرید
 يك گروه را جمله عقل و علم و جود * آن فرشته است او نداند جز سجود
 نیست اندر عنصرش حرص و هوا * نور مطلق زند از عشق خدا
 ۱۵۰۰ يك گروه دیگر از دانش تهی * همچو حیوان از علف در فرهی
 او نبیند جز که اِصْطَبَلَ و علف * از شقاوت غافلست و امر شرف
 این سوم هست آدمی زاد و بشر * نیم او زافرشته و نیمش خر
 نیم خر خود مایل سُفْلَى بود * نیم دیگر مایل عَفْلَى بود

(۱۴۹۲) Suppl. in marg. B.

خود بدان A (۱۴۹۶) . تند حرون A . حرص و before A Bul. om. (۱۴۹۲)

Heading: K . ومن غلبت شهوته عقله . با عشق خدا B (۱۴۹۹)

از فرشته نیم او نیمش خر Bul. (۱۵۰۲) . غافلست او از شرف Bul. (۱۵۰۱)

Bul. (۱۵۰۲) for عَفْلَى, and so corr. in A by a later hand.

۱۵۳۵ يك دم ار مجنون زخود غافل بُدی * ناقه گردیدی و واپس آمدی
 عشق و سَوْدَا چونك پُر بودش بدن * می نبودش چاره از بی خود شدن
 آنك او باشد مُراقِب عَقل بود * عَقل را سودای لیلی در رُبود
 ليك ناقه بس مراقب بود و چُست * چون بدیدی او مہارِ خویش سُست
 فہم کردی زو کہ غافل گشت و دنگ * رُو سپس کردی بگرہ بی درنگ
 ۱۵۴۰ چون بخود باز آمدی دیدی زجا * کو سپس رفتست بس فرسنگها
 در سہ روزہ رہ بدین احوالها * ماند مجنون در تردد سالها
 گفت ای ناقہ چو ہر دو عاشقیم * ما دو ضد پس ہمرہ نالایقیم
 نیستت بر وفقِ من مہر و مہار * کرد باید از تو صحبت اختیار
 این دو ہمرہ ہمدگر را راہزن * گمرہ آن جان کو فرو ناید زتن
 ۱۵۴۵ جان زہجرِ عرش اندر فاقہ * تن ز عشقِ خارِ بن چون ناقہ
 جان گشاید سوی بالا بالها * در زدہ تن در زمین چنگالها
 تا تو با من باشی ای مردہ و طَن * پس زلیلی دُور ماند جانِ من
 روزگارم رفت زین گونِ حالها * ہرچو تیرہ و قومِ موسی سالها
 خطوتینی بود این رہ تا وصال * ماندہام در رہ زشتت شصت سال
 ۱۵۵۰ راہ نزدیک و بہاندم سخت دیر * سیر گشتم زین سواری سیر سیر
 سَرنگون خود را ز اُشتر در فگند * گفت سوزیدم ز غم تا چند چند
 تنگ شد بر وی بیابانِ فراخ * خویشتن افگند اندر سنگلاخ
 آنچنان افگند خود را سخت زیر * کہ مُخَلَّخِل گشت جسمِ آن دلیر
 چون چنان افگند خود را سوی پست * از قضا آن لحظہ پایش ہم شکست
 ۱۵۵۵ پای را بر بست گنجا گوشوم * در خَم چو گانش غلطان می روم

غافل شدی B (۱۵۳۵)

بربودش بدن AB Bul. (۱۵۳۶)

کہ سپس A (۱۵۴۰)

بد این احوالها B. دو سہ روزہ Bul. (۱۵۴۱)

بر زمین B (۱۵۴۶)

بس زلیلی HK (۱۵۴۷)

و گنجا H (۱۵۵۵)

یفظه آمد نوم حیوانی نماند * انعکاسِ حسنِ خود از لَوَح خواند
 ۱۵۲۵ همچو حسنِ آنک خوابِ او را رُبود * چون شد او بیدار عکسیت نمود
 لاجرم اسفل بود امر سافلین * تراکُر او کن لَا أُحِبُّ الْآفِلِین

در تفسیر این آیت که وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
 رِجْسًا وَقَوْلُهُ يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا،

زَانَك استعدادِ تبدیل و نَبَرْد * بودش از پستی و آنرا قَوْت کرد
 باز حیوان را چو استعداد نیست * عُذِرِ او اندر بهیمی روشنیست
 زو چو استعداد شد کان رَهْبَرست * هر غذایی کو خورد مغزِ خُرس
 ۱۵۲۰ گر بلاذُر خورد او افیون شود * سکنه و بی‌عقلش افزون شود
 ماند یك قسم دگر اندر جهاد * نیم حیوان نیم حی با رَشاد
 روز و شب در جنگ و اندر کشمکش * کرده چالیش آخرش با اوّلش

چالیش عقل با نفس همچون تنازع مجنون با ناقه، میل مجنون
 سوی حُرّه میل ناقه واپس سوی کُرّه، چنانک گفت مجنون
 هَوَى نَاقَتِی خَلْفِی وَقْدَامِی الْهَوَى * وَإِنِّی وَإِیَّاهَا لَمُخْتَلِفَانِ

همچو مجنون اند و چون ناقهش یقین * می‌گشَد آن پیش و این واپس بکین
 مِیلِ مجنون پیشِ آن لَیْلِ روان * مِیلِ ناقه پس پی کُرّه دوان

. چونک شد بیدار B (۱۵۲۵)

Heading: Bul. رجسا الی رجسهم.

. اوّلش با آخرش K (۱۵۲۲) . غذایی AB Bul. (۱۵۲۹)

Heading: Bul. هوی الهوی. B Bul. هوی ناقتی AG. مجنون گفت.

پی طفلش دوان K. سوی کُرّه B (۱۵۲۴) . واپس یقین B. ناقش Bul. (۱۵۲۳)

چون جُوالی بس گرانی می‌بری * زآن نباید کم که در وی بشگری
 ۱۵۷۵ که چه داری در جوال از تلخ و خوش * گر همی ارزد کشیدن را بکش
 ورنه خالی کن جوال ترا زسنگ * باز خر خود را ازین بیگار و ننگ
 در جوال آن کن که می‌باید کشید * سوی سلطانان و شاهان رشید

حکایت آن فقیه با دستار بزرگ و آنک بر بود دستارش و بانگ
 می‌زد کی باز کن بین که چه می‌بری آنگه ببر،

يك فقیهی ژندها در چیده بود * در عمامه خویش در پیچیده بود
 تا شود زفت و نماید آن عظیم * چون در آید سوی محفل در حطیم
 ۱۵۸۰ ژندها از جامها پیراسته * ظاهر دستار از آن آراسته
 ظاهر دستار چون حله بهشت * چون منافق اندرون رسو و زشت
 پاره پاره دلق و پنبه و پوستین * در درون آن عمامه بد دفین
 روی سوه مدرسه کرده صبح * تا بدین ناموس یابد او فتوح
 در ره ناریک مردی جامه‌گن * منتظر استاده بود از بهر فن
 ۱۵۸۵ در ربود او از سرش دستار را * پس دوان شد تا بسازد کار را
 پس فقیهش بانگ بر زد کای پسر * باز گن دستار را آنگه ببر
 این چنین که چار پره می‌بری * باز کن آن هدیه را که می‌بری
 باز کن آنرا بدست خود بمال * آنگهان خواهی ببر کردم حلال

(۱۵۷۶) ABHK جوال. (۱۵۷۶) G بیگار, and so K.

Heading: B آنگه بر ترا حلال.

(۱۵۷۸) A ژند. ABH بود زدیه, corr. in marg. BH.

(۱۵۸۰) Bul. ظاهر دستار. (۱۵۸۲) Bul. پنبه پوستین.

(۱۵۸۴) Bul. کردی. G صبح, as in text.

(۱۵۸۴) Bul. مرد. B ایستاده منتظر از بهر فن.

(۱۵۸۸) Bul. و آنگهان.

زین کند نفرین حکیم خوش دهن . بر سواری کو فرو ناید زتن
 عشق موی گی کم از لیلی بود * گوی گشتن بهر او اولی بود
 کوی شو می گرد بر پهلوی صدق * غلط غلطان در خم چوگان عشق
 کین سفر زین پس بود جذب خدا * وان سفر بر ناقه باشد سیر ما
 ۱۵۶۰ این چنین سیر است مستثنی زجنس * کان فرود از اجتهاد جن و انس
 این چنین جذبیست فی هر جذب عام * که نهادش فضل احمد والسلام

نوشتن آن غلام قصه شکایت نقصان اجرای سوی پادشاه،

قصه کوتاه کن برای آن غلام * که سوی شه بر نوشتست او پیام
 قصه پر جنگ و پرهستی و کین * می فرستند پیش شاه نازنین
 کالبد نامه است اندر وی نگر * هست لایق شاهرا آنگه ببر
 ۱۵۶۵ گوشه رو نامه را بگشا بخوان * بین که حرفش هست در خورد شاهان
 گر نباشد در خور آنرا پاره کن * نامه دیگر نویس و چاره کن
 لیک فتح نامه تن زب مدان * ورنه هر کس سر دل دیدی عیان
 نامه بگشادن چه دشوارست و صعب * کار مردانست نه طفلان کعب
 جمله بر فهرست قانع گشته ایم * زآنک در حرص و هوا آغشته ایم
 ۱۵۷۰ باشد آن فهرست دای عامه را * تا چنان دانند متن نامه را
 باز کن سرنامه را گردن متاب * زین سخن والله أعلم بالصواب
 هست آن عنوان چو اقرار زبان * متن نامه سینه را کن امتحان
 که موافق هست با اقرار تو * تا منافق وار نبود کار تو

که فرو Bul. حکیم خوش سخن Bul. (۱۵۵۶)

(۱۵۶۱) G with *idāfat* فضل.

Heading: Bul. قصه نوشتن آن غلام. B. سوی شاه.

نویشتست Bul. که سوی سلطان نوشتست B (۱۵۶۲)

طفلان لعب Bul. (۱۵۶۸) زب مدان Bul. ABH (۱۵۶۷)

حیدری کاندَر صفِ شیران رود * آخر او مغلوبِ موشی می‌شود
 طبعِ تیز، دوربینِ مُحْتَرِف * چون خر، پیرش بینِ آخرِ خَرَف
 زلفِ جعدِ مُشکبارِ عقلِ بَر * آخرِ چون مُر زشتِ خَنگِ خَر
 خوش بینِ گوشتِ زاوَل با گُشاد * و آخرِ آن رُسوایش بین و فساد
 ۱۷۱۰ زَانکِ او بُنمود پیدا دامرا * پیشِ تو بر گُند سَلت خامرا
 پس مگو دنیا بتزویرم فریفت * ورنه عقلِ من زدامش می‌گرِیخت
 طوقِ زرین و حمایلِ بینِ هله * غلّ و زنجیری شدست و سلسله
 همچنین هر جُزِوِ عَالَمِ می‌شمر * اوّل و آخر در آرش در نظر
 هر که آخِرین‌تر او مسعودتر * هر که آخِرین‌تر او مطرودتر
 ۱۷۱۵ رُویِ هر یکِ چون مہِ فاخر بین * چونکِ اوّل دید شد آخر بین
 تا نباشی همچو ابلیسِ اعورے * نیم بسند نیم نی چون ابتری
 دید طینِ آدم و دینش ندید * این جهان دید آن جهان بینش ندید
 فضلِ مردان بر زنان ای بُو شُجاع * نیست بہرِ قوّت و کسب و ضیاع
 ورنه شیر و پیل را بر آدمی * فضلِ بودی بہرِ قوّت ای عَمی
 ۱۷۲۰ فضلِ مردان بر زن ای حالی پُرسست * زان بود که مرد پایانِ بین‌نرسست
 مرد کاندَر عاقبتِ بینی خَمست * او زَاہلِ عاقبت چون زن کَمست
 از جهان دو بانگِ می‌آید بَضد * تا کدامین را تو باشی مَسْنَعَد
 آن یکی بانگش نُشورِ اتقیا * و آن یکی بانگش فریبِ اشقیا
 من شکوفهٔ خارم ای خوش گرم‌دار * گلِ بریزد من بمانم شاخِ خار

(۱۷۰۸) BK Bul. آخر آن چون. AHK دنب زشت. Bul. دنب. GH خَنگِ with *idāfat*.

(۱۷۱۲) A شد آخر سلسله. Bul. زرین حمایل.

(۱۷۱۴) ABHK Bul. in the second hemistich مبعودتر, which is given in marg.

G as a variant. K has مطرودتر as a correction.

(۱۷۱۸) AH کسب ضیاع.

(۱۷۲۱) B او زمرّد عاقبت, corr. in marg.

(۱۷۲۲) B in the second hemistich و آن دگر بانگش.

چونک بازش کرد آنک می‌گریخت * صد هزاران زنه اندر ره برنجت
 ۱۵۹۰ زان عمامه زفت نابابست او * ماند یک گز کهنه در دست او
 بر زمین زد خرقه را کای بی‌عیار * زین دغل مارا بر آوردی زکار

نصیحت دنیا اهل دنیا را بزبان حال و بی‌وفایی خود را
 نمودن بویا طمع دارندگان ازو،

گفت بنمودم دغل لیکن ترا * امر نصیحت باز گفتم ماجرا
 همچنین دنیا اگرچه خوش شکفت * بانگ زد هم بی‌وفایی خوش گفت
 اندرین کون و فساد ای اوستاد * آن دغل کون و نصیحت آن فساد
 ۱۵۹۵ کون می‌گوید بیا من خوش بیم * و آن فسادش گفته رو من لا شی‌ام
 ای زخوی بهاران لب گزان * بنگر آن سردی و زردی خزان
 روز دیدی طلعت خورشید خوب * مرگ او را یاد کن وقت غروب
 بدر را دیدی برین خوش چار طاق * حسرتش را هم بین اندر محاق
 کودکی از حسن شد مولای خلق * بعد فردا شد خرف رُسوی خلق
 ۱۶۰۰ گرتن سیمین تنان کردت شکار * بعد پیری بین تنی چون پنبه زار
 ای بدیده لونه‌های چرب خیز * فضله آنرا بین در آبریز
 مرخبث را گو که آن خویت کو * بر طبق آن ذوق و آن نغزی و بو
 گوید او آن دانه بد من دام آن * چون شدی تو صید شد دانه نهان
 بس انامل رشک استادان شد * در صناعت عاقبت لرزان شد
 ۱۶۰۵ نرگس چشم خمار همچو جان * آخر آغوش بین و آب از وی چکان

Heading: A طمع آرندگان.

(۱۵۹۲) In Bul. this verse precedes the Heading.

(۱۵۹۳) ABHK Bul. خود بگفت B. بانگ هم زد.

(۱۶۰۴) B اسنادان به.

بیان آنک عارفرا غذا نیست از نور حق کی اُیستُ عِنْدَ
رَبِّی یُطْعِمُنِی وَ یَسْقِیْنِی وَقَوْلُهُ الْجُوعُ طَعَامُ اللَّهِ یُحْیِ بِهِ اَبْدَانَ
الصَّادِقِیْنَ اِی فِی الْجُوعِ یَصِلُ طَعَامُ اللَّهِ،

زَانَك هَرْ كَرَه پیم مادر رود * تا بدان جنسیتش پیدا شود
آدمی را شیر از سینه رسد * شیرِ خَر از نیمِ زیرینه رسد
عدل قسّامست و قسمت کرد نیست * این عجب که جبرنی و ظلم نیست
جبر بودے گی پشیمانی بُدے * ظلم بودی گی نگهبانی بُدے
۱۶۴۵ روز آخر شد سَبَقِ فردا بود * رازِ مارا روز گی گنججا بود
اے بکرده اعنّامِ واثقی * بر دم و بر چا پلوس فاستی
قُبّه بر ساختنی از حَبَاب * آخر آن خیمهست بس واهی طناب
زَرْقِ چون برفست و اندر نورِ آن * راه نتوانند دیدن رهروان
این جهان و اهلِ او بی حاصلند * هر دو اندر بی وفایی یك دلند
۱۶۵۰ زاده دنیا چو دنیا بی وفاست * گرچه رُو آرد بتو آن رُو قفاست
اهلِ آن عالم چو آن عالم زیر * تا ابد در عهد و پیمان مُسْتَمِر
خود دو پیغامبر بهم گئی ضد شدند * مُعْجَزَات از همدگر گی بَسْتَدَنَد
گی شود پُرمردہ میوه آن جهان * شادی عَقْلِ نگردد اندھان
نفس بی عهدست زان رُو کشت نیست * او دنی و قبله گاه او دنیست
۱۶۵۵ نفسهارا لایق است این انجمن * مُردہ را در خور بود گور و کفن

Heading: A om. و before قوله.

وین عجب B. قسمت A om. و before (۱۶۴۲) . مادر دود AH (۱۶۴۱)

شبروان B. و B om. (۱۶۴۸)

همدیگر A. پیغامبر ABK (۱۶۵۲)

شادی عقی BK. شاد عقلی نکردند A (۱۶۴۲)

۱۶۲۵ بانگِ اشکوفه‌ش که اینک گل فروش * بانگِ خارِ او که سوی ما مکوش
 این پذیرفتی بماندی زان دگر * که مُحِبِّ از ضدِّ محبوبست گر
 آن یکی بانگ این که اینک حاضرم * بانگِ دیگر بنگر اندر آخرم
 حاضری‌ام هست چون مکر و کین * نقشِ آخر زاینهٔ اول بین
 چون یکی زین دو جوال اندر شدی * آن دگرا ضدِّ و نادرخور شده
 ۱۶۳۰ ای خنک آن کو زاوّل آن شنید * کش عَقل و مَسْمَعِ مردان شنید
 خانه خالی یافت و جارا او گرفت * غیرِ آتش کثر نماید یا شِگفت
 کوزهٔ نو کو بخود بولی کشید * آن خبث را آب نتواند بُرید
 در جهان هر چیز چیزی می‌گشدد * کفر کافرا و مُرشدرا رَشَد
 کَهْرُبَا هم هست و مغناطیس هست * تا تو آهن یا گهی آبی بَشَت
 ۱۶۳۵ بُرد مغناطیست از تو آهنی * و رگهی بر کهرِ با بر می‌تنی
 آن یکی چون نیست با اختیار یار * لاجرم شد پهلوی فُجّار جار
 هست موسی پیشِ قِبْطی بس ذمیم * هست هامان پیشِ سِبْطی بس رجیم
 جانِ هامان جاذبِ قِبْطی شد * جانِ موسی طالبِ سِبْطی شد
 معدهٔ خر که کشد در اجْتِذاب * معدهٔ آدم جَذوبِ گندم آب
 ۱۶۴۰ گر تو نشناسی کسی را از ظلام * بنگر اورا گوش سازیدست امام

مَسْمَعِ K. مَسْمَعِ G (۱۶۳۰)

و. Bul. om. (۱۶۳۱)

مغناطیس ABH Bul. (۱۶۳۴)

مغناطیس از تو Bul. مغناطیست ABH (۱۶۳۵)

و آن یکی A (۱۶۳۶)

BH Bul. جاذبِ سِبْطی, corr. in marg. H. (۱۶۳۸)

اورا که اوش AH (۱۶۴۰)

گرچہ چون دریا بر آوردند کف * موسیٰ تو غالب آئی لا تَخَفُ
 بود اندر عہدِ خود سحر افتخار * چون عصا شد مارِ آنها گشت عار
 هر کسی را دعویٰ حُسْن و نَمَک * سنگِ مرگ آمد نیکھارا بِحَکْ
 ۱۶۷۵ سحر رفت و معجزهٔ موسیٰ گذشت * هر دورا از بامِ بُود افتاد طشت
 بانگِ طشتِ سحر جز لعنت چه ماند * بانگِ طشتِ دین بجز رفعت چه ماند
 چون بِحَک پنهان شدست از مرد وزن * در صفِ آ ای قَلْب و اکنون لاف زن
 وقتِ لافست محک چون غایبست * می‌برندت از عزیزِی دست دست
 قلب می‌گوید زَنخوت هر دَمَم * ای زرِ خالص من از تو گئی گَمَم
 ۱۶۸۰ زر ہی گوید بلی ای خواجہ‌تاش * لیک می‌آید بِحَک آمادہ باش
 مرگِ تن ہدیہست بر اصحابِ راز * زرِ خالص را چه نقصانست گاز
 قلب اگر در خویش آخرین بُدی * آن سِیہ کاخر شد او اوّل شدی
 چون شدی اوّل سِیہ اندر لِقا * دُور بودے از نفاق و از شفا
 کیمیای فضل را طالب بُدی * عَقَلِ او بر زرقِ او غالب بُدی
 ۱۶۸۵ چون شکستہ دل شدی از حالِ خویش * جابرِ اِشکستگان دیدی بپیش
 عاقبت را دید و او اشکستہ شد * از شکستہ بند در دم بستہ شد
 فضلِ مسہارا سوی اِکسیر راند * آن زَرَّاندود از کرم محروم ماند
 ای زَرَّاندودہ مکن دعویٰ بین * کہ نہاند مُشریت اعمیٰ چنین
 نورِ مَحْشَر چشیشان بینا کند * چشم‌بندی ترا رُسا کند
 ۱۶۹۰ بَنگر آنها را کہ آخر دیدہ‌اند * حسرتِ جانها و رشکِ دبدہ‌اند

گشت خار A (۱۶۷۳)

معجز A (۱۶۷۵). عملھارا محک A (۱۶۷۴).

معجز A (۱۶۷۵). عملھارا محک A (۱۶۷۴).

معجز A (۱۶۷۵). عملھارا محک A (۱۶۷۴).

قلب و after. K Bul. om. آ ای. A om. در صفِ آ ای B (۱۶۷۷).

عاقبت را دید A (۱۶۸۶).

حسرت جانها A. سر فاسد زاصل سر ببرید اند B in the second hemistich (۱۶۹۰).

نفس اگرچه زیرکست و خُرده‌دان . قبله‌اش دنیاست اورا مُرده دان
 آبِ وَحی حق بدین مُرده رسید . شد زخاکِ مُرده زنده پدید
 تا نیاید وَحی تو غرّه‌مباش . تو بدان گُلگونه طال بقاش
 بانگ و صیتی جو که آن خامل نشد . تابِ خورشیدی که آن آفل نشد
 ۱۶۶۰ آن هنرهای دقیق و قال و قیل . قومِ فرعون‌اند اجل چون آبِ نیل
 رونق و طاق و طُرُب و سحرشان . گرچه خلقانرا کُشد گردن کشان
 سحرهای ساحران دان جمله‌را . مرگِ چوبی دان که آن گشت ازدها
 جادوهارا همه یک لقمه کرد . یک جهان پُرشب بد آنرا صُبح خورد
 نور از آن خوردن نشد افزون و بیش . بل همان سانسست کو بودست پیش
 ۱۶۶۵ در اثر افزون شد و در ذات نی . ذات‌را افزونی و آفات نی
 حق زایجاد جهان افزون نشد . آنچِ اوّل آن نبود اکنون نشد
 لیک افزون گشت اثر زایجاد خلق . در میان این دو افزونیست فرق
 هست افزونی اثر اِظهارِ او . تا پدید آید صفات و کارِ او
 هست افزونی هر ذاتی دلیل . کو بود حادث بعلمها علل

تفسیر اَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ
 أَنْتَ الْأَعْلَى،

۱۶۷۰ گفت موسی سحر هر حیران‌گبست . چون کم کین خلق‌را تمییز نیست
 گفت حق تمییز را پیدا کنم . عقلِ بی‌تمییز را بینا کنم

آن for این A (۱۶۶۰) . وَحی G (۱۶۵۸) . و اورا AH (۱۶۵۶)

سحرشان و before Bul. om. . سحرشان and before طاق و A om. (۱۶۶۱)

A om. (۱۶۶۴) . شد ازدها Bul. ABHK (۱۶۶۳) . A om. (۱۶۶۴)

G gives انبات in marg. as a variant. آفات for انبات B (۱۶۶۵)

در میان هر دو B . گشت زایجاد A (۱۶۶۷) . کی بود A (۱۶۶۹)

Heading: K Bul. فلو جس.

۱۷۰۵ بودشان تمیز کان مظهر کند * لیک حرص و آزرگور و گر کند
 کورئ کوران زرخمت دور نیست * کورئ حرص است کان معذور نیست
 چارمبخ شه زرخمت دور نی * چارمبخ حاسدی مغفور نی
 ماهیا آخر نگر منگر بشست * بدگلوی چشم آخرینت بست
 با دو دید اول و آخر بین * هین مباح اغور چو ابلیس لعین
 ۱۷۱۰ اغور آن باشد که حالی دید و بس * چون بهام بی خبر از بازپس
 چون دو چشم گاو در جرم تلف * همچو یک چشمست کش نبود شرف
 نصف قیمت ارزد آن دو چشم او * که دو چشمش راست مسند چشم تو
 ور گئی یک چشم آدم زاده * نصف قیمت لایقست از جاده
 زانک چشم آدمی تنها بخود * بی دو چشم یار کاری می کند
 ۱۷۱۵ چشم خر چون اولش بی آخرست * گردو چشمش هست حکمش اغورست
 این سخن پایان ندارد و آن خفیف * می نویسد رقعہ در طمع رغیف

بقیة قصه نوشتن آن غلام رقعہ بطلب اجرای،

رفت پیش از نامه پیش مطبخی * کاه بخیل از مطبخ شاه سخی
 دور ازو وز همت او کین قدر * از جریام آیدش اندر نظر
 گفت بهر مصلحت فرموده است * نه برای بخل و نه تنگی دست

(۱۷۰۶) B in the second hemistich: چار میخ حاسدی مغفور نیست.

(۱۷۰۷) B om. Bul. نیست for بی.

(۱۷۰۸) Bul. BHK. آخر نکو بنگر بشست.

(۱۷۱۰) A کی حالی Bul. از پیش و پس.

(۱۷۱۲) ABHK ربع قیمت.

(۱۷۱۴) ABHK Bul. نصف قیمت لازمست.

Heading: G om. قصه.

(۱۷۱۷) AB Bul. نزد مطبخی.

بشگر آنها را که حالی دیده‌اند . سَر فاسد زاصل سَر بریده‌اند
 پیشِ حالی‌بین که در جهلست و شک . صبحِ صادق صبحِ کاذب هر دو یک
 صبحِ کاذب صد هزاران کاروان . داد بر بادِ هلاکت ای جوان
 نیست نقدے کش غلط‌انداز نیست . وای آن جان کشِ محک و گاز نیست

زجر مدعی از دعوی و امر کردن اورا بتابعت،

۱۶۹۵ بو مُسَلِّم گفت خود من احمد مر * دینِ احمد را بفن برهر زمر
 بو مُسَلِّم را بگو کم کن بَطَر * غَرّهٔ اوّل مشو آخر نگر
 این قلاوزی مکن از حرصِ جمع * پس روی کن تا رود در پیشِ شمع
 شمع مقصد را نماید همچو ماه * کین طرف دانه‌ست یا خود دامگاه
 گر بخوای ورنه خواهی با چراغ * دیده گردد نقشِ باز و نقشِ زاغ
 ۱۷۰۰ ورنه این زاغان دغل افروختند * بانگِ بازان سپید آموختند
 بانگِ هدهد گر بیاموزد فتی * رازِ هدهد کو و پیغامِ سبا
 بانگِ بر رُسته زبر بسته بدان * تاجِ شاهان را ز تاجِ هدهدان
 حرفِ درویشان و نکتهٔ عارفان * بسته‌اند این بی‌حیایان بر زبان
 هر هلاکِ اُمّتِ پیشین که بود * ز آنک چنَدل را گمان بردند عود

(۱۶۹۱) B om. G زاصل سَر بریده‌اند as in text. H زاصل with *idāfat*.

(۱۶۹۲) AH داده .

Heading: Bul. بتابعت انبیا و اولیا .

(۱۶۹۵) AH Bul. من خود احمد مر . A Bul. برهم زمر .

(۱۶۹۶) H in the second hemistich: هل تو اوّل لعنت آخر نگر , and so A, which has لعنت و آخر . AH give the reading of the text in marg.

(۱۶۹۷) B هین قلاوزی . The reading of A is uncertain.

(۱۶۹۹) B و شکل زاغ . In A vv. ۱۶۹۹ and ۱۷۰۰ follow vv. ۱۷۰۱ and ۱۷۰۲, but the error is indicated in marg.

(۱۷۰۴) GH چنَدل as in text. The other MSS. and Bul. have جندل .

حکایت آن مدّاح کی از جهت ناموس شکر ممدوح می‌کرد و
بوی اندوه و غم اندورن او و خلافت دلق ظاهر او می‌نمود که
آن شکرها لافست و دروغ،

آن یکی با دلق آمد از عراق * باز پرسیدند یاران از فراق
۱۷۴۰ گفت آری بُد فراقِ اِلّا سفر * بود بر من بس مبارک مُژده‌ور
که خلیفه داد ده خلعت مرا * که قرینش باد صد مدح و ثنا
شکرها و مدحها بر می‌شمرد * نا که شکر از حدّ و اندازه بُبرد
پس بگفتندش که احوالِ نژند * بر دروغ تو گواهی می‌دهند
تن برهنه سر برهنه سوخته * شُکرا دزدیده یا آموخته
۱۷۴۵ کو نشانِ شکر و حمدِ میرِ تو * بر سر و بر پایِ بی‌توفیرِ تو
گر زبانت مدحِ آن شه می‌نند * هفت اندامت شکایت می‌کند
در سخای آن شه و سلطانِ جود * مر ترا کفشی و شلوارے نبود
گفت من ایشار کردم آنچه داد * میر تفصیری نکرد از افتقاد
بُستد جمله عطاها از امیر * بخش کردم برینیم و بر فقیر
۱۷۵۰ مالِ دادم بُستد عمرِ دراز * در جزا زیرا که بودم پالک‌باز
پس بگفتندش مبارک مال رفت * چیست اندر باطنت این دودِ نفّت
صد کراحت در درونِ تو چو خار * کی بود انده نشانِ ابتشار
کو نشانِ عشق و ایشار و رضا * گر در سنست آنچه گفتم ما مَضی
خود گرفتم مالِ گم شد میلِ کو * سَیْل اگر بگذشت جایِ سَیْلِ کو
۱۷۵۵ چشمِ تو گر بُد سیاه و جان‌فزا * گر نماند او جان‌فزا ازرق چرا

Heading: A om. ناموس شکر. AB این شکرها.

تفصیری کد A (۱۷۴۸). شکرها و حمدها. K Bul. (۱۷۴۲).

این دود نفّت H. این دود و نفّت. AB Bul. (۱۷۵۱).

۱۷۲۰ گفت دهلیز بست والله این سخن * پیش شه خاکست هر زر کهن
 مطبخی ده گونه حُجَّت بر فراشت * او همه رد کرد از حرصی که داشت
 چون جری کم آمدش در وقت چاشت * زد بسی تشنِیع او سودی نداشت
 گفت قاصد می‌کنید اینها شما * گفت نه که بند فرمایم ما
 این مگیر از فرع این از اصل گیر * بر کمان کم زن که از بازوست تیر
 ۱۷۲۵ مَا رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ ابْتِلَاسْتَ * بر نبی کم نه گنه کان از خداست
 آب از سر تیره‌است ای خیره‌خشم * پیشتر بنگر یکی بگشای چشم
 شد زخشم و غم درون رفعه * سوی شه بنوشت خشین رفعه
 اندر آن رفعه ثنای شاه گفت * گوهر جود و سخای شاه سفت
 کای زبخر و ابر افزون کف تو * در قضای حاجت حاجات جو
 ۱۷۳۰ زَانِكَ ابر آنچ دهد گریان دهد * کف تو خندان پیایی خوان نهد
 ظاهر رفعه اگرچه مدح بود * بوی خشم از مدح اثرها می‌نهد
 زان همه کار تو بی‌نورست و زشت * که تو دوری دور از نور سرشت
 رونق کار خسان کاسد شود * همچو میوه تازه زو فاسد شود
 رونق دنیا بر آرد زو کساد * زَانِكَ هست از عالم گون و فساد
 ۱۷۳۵ خوش نگردد از مدحی سینها * چونك در مداح باشد کینها
 ای دل از کین و کراحت پاك شو * و آنکهان الحمد خوان چالاک شو
 بر زبان الحمد و اکرام درون * از زبان تلیس باشد یا فسون
 و آنکهان گفته خدا که ننگرم * من بظاهر من بیاطن ناظرم

(۱۷۲۰) Bul. هم for خود.

(۱۷۲۱) Bul. صد گونه.

(۱۷۲۲) B تشنِیع و آن سودی.

(۱۷۲۴) A و این از اصل.

(۱۷۲۶) A آب از سر خیره‌است ای تیره‌خشم.

(۱۷۳۰) Bul. دمادم خوان نهد. آنچت دهد A.

(۱۷۳۸) B بیاطن بنگرم K. سوی ظاهر B.

گلشگر خوردم ہی گوی و بُوی * میزند از سیر کہ یافہ مگوے
 هست دل مانند خانہ کلان * خانہ دل را نہان ہمایگان
 از شکافِ روزن و دیوارها * مطلع گردند بر اسرارها
 از شکافے کہ ندارد ہیچ وہم * صاحب خانہ و ندارد ہیچ سہم
 ۱۷۸۰ از بُی بر خوان کہ دیو و قوم او * میبرند از حالِ اِنسی خُفیہ بو
 از رہی کہ اِنس از آن آگاہ نیست * زآنک زبن محسوس و زین آشباه نیست
 در میانِ ناقدان زرقی متن * با محکّ ای قلبِ دُون لافی مزین
 مرمحک را رہ بود در نقد و قلب * کہ خدایش کرد امیرِ جسم و قلب
 چون شیاطین با غلیظہای خویش * واقفند از سِرِّ ما و فکر و کبش
 ۱۷۸۵ مسلکی دارند دزدیک درون * ما ز دزدیہای ایشان سرنگون
 دم بدم خبط و زیانی می کنند * صاحب نقب و شکاف روزنند
 پس چرا جانہای روشن در جہان * بی خبر باشند امرِ حالِ نہان
 در سرایت کمتر از دیوان شدند * روحها کہ خیمہ بر گردون زدند
 دیو دزدانہ سوی گردون رود * از شہابِ مُحْرِقِ او مطعون شود
 ۱۷۹۰ سرنگون از چرخ زیر افتد چنان * کہ شقی در جنگ از زخمِ سنان
 آن زرشکِ روحہای دلپسند * از فلکشان سرنگون می افکنند
 تو اگر شلی و لنگ و کور و کر * این گمان بر روحہای مہ مبر
 شرم دار و لاف کم زن جان مکن * کہ بسی جاسوس هست آن سوی نن

کہ یافہ. Bul. . کای یافہ B (۱۷۷۶)

و. AB Bul. om. and سہم و ہم B transposes (۱۷۷۹)

بر محک Bul. (۱۷۸۲)

در و is suppl. above. In H and so B originally. AH قلب (۱۷۸۲)

امیر جزر و جلب Bul. K and so corr. in B. K Bul. , سر قلب

و روزند Bul. (۱۷۸۶)

کو نشانِ پاک‌بازے اے تُرُش * بُوی لافِ کُزِ هی‌آید خُمُش
 صد نشانِ باشد درونِ ایثارا * صد علامت هست نیکوکارا
 مال در ایثار اگر گردد نلف * در درون صد زندگی آید خَلَف
 در زمین حق زراعت کردنی * تخمهای پاک آنگه دخل نی
 ۱۷۶. گر نرُوید خوشه از روضاتِ هُو * پس چه واسع باشد اَرْضُ الله بگو
 چونك این ارض فنا بی رَبع نیست * چون بود اَرْضُ الله آن مُستوسَعیست
 این زمین را ربعِ او خود بی حدست * دانه‌را کمترین خود هفتصدست
 حمد گنتی کو نشانِ حامدون * نه برونست هست اثر نه اندرون
 حمدِ عارف مر خدا را راستست * که گواه حمدِ او شد پا و دست
 ۱۷۶۵ از چَه تارِیکِ جِشش بر کشید * وز تَکِ زندانِ دنیااش خرید
 اطلَسِ تقوی و نورِ مَوْنِف * آیتِ حمدست اورا بر کَتِف
 و رهید از جهانِ عاریه * ساکنِ گلزار و عینِ جَاریه
 بر سرِیرِ سِرِّ عالی‌همنش * مجلس و جا و مقام و رُتَبش
 مَقْعَدِ صَدَقِی که صدیقان درو * جمله سرسبزند و شاد و تازه‌رو
 ۱۷۷. حمدشان چون حمدِ گلشن از بهار * صد نشانی دارد و صد گیر و دار
 بر بهارش چشمه و نخل و گیاه * و آن گلستان و نگارستان گواه
 شاهدِ شاهد هزاران هر طرف * در گواهی همچو گوهر بر صدف
 بُوی سِرِّ بد بیاید از دَمَت * وز سِر و رُو تابد ای لافی غَمَت
 بُوِشناسانند حاذق در مُصاف * تو بجلدی های هو کم کن گزاف
 ۱۷۷۵ تو ملاف از مُشك کآن بُوی پیاز * از تَمِ تو می‌کند مَكشوفِ راز

و. واسع آمد Bul. (۱۷۶۰) . و آنگه AB Bul. (۱۷۵۹)

تقوی ز نور A (۱۷۶۶) . هفتصدست AHK (۱۷۶۲)

در صدف Bul. (۱۷۷۲) . و صدیقان A (۱۷۶۹) . جای Bul. (۱۷۶۸)

ABH Bul. (۱۷۷۴) . های و هو In K و is suppl. below.

G مكشوفِ (۱۷۷۵) with idāfat.

روزے آن سلطانِ تقوی می‌گذشت * با مریدان جانبِ صحرا و دشت
 بوی خوش آمد مر اورا ناگهان * در سوادِ ری زسوی خارقان
 ۱۸۰۵ هم بدانجا ناله مشتاق کرد * بسوےرا از باد استنشق کرد
 بسوی خوش را عاشقانه می‌کشید * جان او از باد باده می‌چشید
 کوزه کو انر بخآبه پُر بُود * چون عَرَف بر ظاهرش پیدا شود
 آن زسردی هوا آبی شدست * از درونِ کوزه نم بیرون نَجست
 بادِ بوی آور مرورا آب گشت * آب هر اورا شرابِ ناب گشت
 ۱۸۱۰ چون درو آثارِ مستی شد پدید * يك مُرید اورا از آن دم بر رسید
 پس پرسیدش که این احوالِ خوش * که برونست از حجابِ پنج و شش
 گاه سرخ و گاه زرد و گاه سپید * می‌شود رُویت چه حالست و نُوبد
 می‌کشی بوی و بظاهر نیست گل * بی شک از غیبت و از گلزارِ گل
 ای تو کامِ جانِ هر خودکامه * هر دم از غیبت پیام و نامه
 ۱۸۱۵ هر دی یعقوب وار از یوسفی * می‌رسد اندر مشامِ تو شفا
 قطره بر ریز بر ما زان سو * شمه زان گلستانِ با ما بگو
 خو نداریم اے جمالِ مہترے * که لب ما خشک و نو تنها خوری
 ای فلکِ پیمایِ چست چست خیز * زآنچ خوردی جرعه بر ما بریز
 میرِ مجلس نیست در دُورانِ دگر * جز تو ای شه در حریفان در نگر
 ۱۸۲۰ گی توان نوشید این می زیردست * می یقین مر مردرا رُساگرست
 بوی را پوشیده و مکنون کند * چشمِ مستِ خویشتن را چون کند

خارقان GK (۱۸۰۴) . با مریدان بهر فرجه سوی دشت B (۱۸۰۲)

کوزه کَن B (۱۸۰۷) . هم بر آنجا Bul. (۱۸۰۵)

زسردی written در دست H. A, corr. in marg. آن زسردی باد آبی گشته است BH (۱۸۰۸)
 نَجست above

Suppl. in marg. B. (۱۸۱۲)

شفی A Bul. (۱۸۱۵)

و. A om. (۱۸۱۷)

زانکه خوردی Bul. (۱۸۱۸)

که توان A (۱۸۲۰)

چشمِ مست و سرخ رویی چون کد B (۱۸۲۱)

در یافتن طبیبان الهی امراض دین و دل را در سیای مرید
و بیگانه و لحن گفتار او و رنگ چشم او و بی این همه نیز از راه
دل کی انهم جواسیس القلوب فجالسوهم بالصدق،

این طبیبان بدن دانش ورنند * بر سقام تو ز تو واقف ترند
۱۷۹۵ تا ز فاروره هی بینند حال * که ندانی تو از آن رؤ اعتلال
هم زنبض و هم ز رنگ و هم ز کم * بوبرند از تو بهر گونه سقم
پس طبیبان الهی در جهان * چون ندانند از تو بی گفت دهان
هم زنبضت هم ز چشمت هم ز رنگ * صد سقم بینند در تو بی درنگ
این طبیبان نوآموزند خود * که بدین آیاتشان حاجت بود
۱۸- کاملان از دور نامت بشنوند * تا بقعر باد و بودت در دوند
بلک پیش از زادن تو سالها * دیده باشندت ترا با حالها

مژده دادن ابو یزید از زادن ابو الحسن خرقانی قدس الله
روحها پیش از سالها و نشان صورت او و سیرت او
یک بیک و نوشتن تاریخ نویسان آنرا جهت رصد،

آن شنیده داستان بایزید * که ز حال بو الحسن پیشین چه دید

Heading: ABHK Bul. امراض دل و دین را A. لحن و گفتار B. این همه علامت

A om. نیز.

وین طبیبان B Bul. (۱۷۹۹) بی گفت و دهان AH (۱۷۹۷)

در روند AB Bul. تا بقعر تار و بودت A (۱۸۰۰)

Heading: ABHK om. ابا یزید بسطامی Bul. ابا یزید ABHK

Bul. قدس الله سرها.

قَدَّ او و رنگِ او و شکلِ او * يَك يَك وَا گفَت از گيسو و رُو
 چَاهَاے روحِ او را هم نمود * از صفات و از طريقه و جا و بود
 ۱۸۴۰ حَلِيَّةُ تَن هَمچو تَن عَارِيَّتِيست * دَل بر آن کَم نِه کِي آن يَك سَاعَتِيست
 حَلِيَّةُ رُوحِ طَبِيعِي هَر فَنَاسَت * حَلِيَّةُ آن جَان طَلَب کَانَ بَر سَمَاسَت
 جِسْمِ او هَمچون چَرَاغِي بَر زَمِين * نُورِ او بَالَاے سَفَفِ هَفْتَمِين
 آن شَعَاعِ آفَتَابِ اَنَدَر وِثَاق * قُرْصِ او اَنَدَر چَهَارْمِ چَارْطَاق
 نَقْشِ کُلِّ دَر زِيرِ بِنِي بَهرِ لَآغ * بُوِي کُلِّ بَر سَفَفِ وَايَوَانِ دِمَاغ
 ۱۸۴۵ مَرْدِ خَفْتِه دَر عَدَن دِيکَ فَرَق * عَكْسِ آن بَر جِسْمِ اِفْتَادِه عَرَق
 پِرهَن دَر مِصْرُ رَهَن يَك حَرِيص * پُر شَه کِنَعَانِ زَبُوِي آن قَمِيص
 بَر نَبِشْتَنَدِ آن زَمَانِ تَارِيخِ رَا * اَز کَبَابِ آرَاسْتَنَدِ آن سِيخِ رَا
 چُون رَسِيدِ آن وَقْتِ وَا آن تَارِيخِ رَاسَت * زَادِه شَدِ آن شَاهِ وَا نَرْدِ مُلْکِ بَاخْت
 اَز پَسِ آن سَالْهَآ اَمَدِ پَدِيد * بُو اَلْحَسَنِ بَعْدِ وَفَاتِ بَايَزِيد
 ۱۸۵۰ جَمْلَةُ خُوْهَآيِ او زَامَسَاکِ وَا جُود * آن چَنَانِ اَمَدِ کِه آن شَه گَفْتِه بُوَد
 لُوحِ مَحْفُوظِست او را پِيشُوا * اَز چَه مَحْفُوظِست مَحْفُوظِ اَز خَطَا
 نِه نَجْمِوست وَا نِه رَمَلِست وَا نِه خَوَاب * وَحِي حَقِ وَاللّٰه اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 اَز پِیِ رُوبُوشِ عَامِه دَر بِيَان * وَحِي دَل گويند آنرا صُوفِيَان
 وَحِي دَل گِيرِش کِه مَنظَرگَاہِ اُوسَت * چُون خَطَا بَاشَدِ چُو دَل آگَاہِ اُوسَت
 ۱۸۵۵ مَوْئِنَا يَنْظُرُ بُنُورِ اَللّٰه شَدِي * اَز خَطَا وَا سَهْوِ اَيْمَنِ اَمَدِي

قد او و شکل او و رنگ او. Bul. (۱۸۴۸)

ساعتست and عاریتست. AB Bul. (۱۸۴۰) طریق B (۱۸۴۹)

و. A om. (۱۸۴۴) این شعاع A (۱۸۴۲) چشم او A (۱۸۴۲)

زادن ابو الحسن خرقانی بعد از Bul. adds the Heading: (۱۸۴۷)

بایزید رحمهما الله تعالی

این نه نجمست Bul. (۱۸۵۲)

وحی دل گویش B (۱۸۵۴) روپوش عالم A (۱۸۵۲)

خود نه آن بُویست این کاندِر جهان * صد هزاران پرده‌اش دارد نهان
 پُر شد از تیزی او صحرا و دشت * دشت چه کز نه فلک هم در گذشت
 این سر خُم را بگهگیل در مگیر * کین برهنه نیست خود پوشش‌پذیر
 ۱۸۲۵ لطف کن ای رازدانِ رازگو * آنچ بازب صید کردش بازگو
 گفت بُوی بو العجب آمد بهن * همچنانک مرنبی را از یمن
 که محمد گفت بردست صبا * امر یمن می‌آیدم بُوی خدا
 بُوی رامین می‌رسد از جانِ ویس * بُوی یزدان می‌رسد هر از اویس
 از اویس و از قرن بُوی عجب * مرنبی را مست کرد و پُر طرب
 ۱۸۳۰ چون اویس از خویش فانی گشته بود * آن زمینی آسمانی گشته بود
 آن هلیله پروریده در شگر * چاشنی تلخیش نبود دگر
 آن هلیله رسته از ما و منی * نقش دارد از هلیله طعم‌نی
 این سخن پایان ندارد باز گرد * تا چه گفت از وحی غیب آن شیرمرد

قول رسول صلی الله علیه و سلم اِنِّیْ لَا جِدُّ نَفْسَ الرَّحْمَنِ
 مِنْ قَبْلِ الْیَمَنِ

گفت زین سو بُوی یاری می‌رسد * کاندَرین ده شهر یاری می‌رسد
 ۱۸۲۵ بعد چندین سال می‌زاید شهری * می‌زند بر آسمانها خرگهی
 رُوش از گلزارِ حق گُلگون بود * از من او اندر مقام افزون بود
 چیست نامش گفت نامش بُوَ الْحَسَنِ * حلیه‌اش را گفت زَابُرُو و ذَقْن

. دشت چه کز هفت گردون بر گذشت B (۱۸۲۴)

. بویی ABH (۱۸۲۶) . رازدان و رازگو Bul. (۱۸۲۵)

. ویس BG (۱۸۲۸) . از دست صبا B (۱۸۲۷)

. مصطفارا مست کرد Bul. بویی AB . وز قرن AH (۱۸۲۹)

. بر زند ABH . می‌آید شهری A (۱۸۳۰)

. گفت از چنم و دهن B . حلیه‌اش را گفت A (۱۸۲۷)

۱۸۷۵ دایه‌اش پنبه‌ست اوّل لیکِ اخیر * می‌رساند شعلها او تا اثیر
 مرد اوّل بسته خواب و خورست * آخر الامر از ملایک برنرست
 در پناه پنبه و کبرینها * شعله و نورش بر آید بر سها
 عالم تاریک روشن می‌کند * کند آهَن بسوزن می‌کند
 گرچه آتش نیز هر جسمانی است * نه زروحست و نه از روحانی است
 ۱۸۸۰ جسم را نبود از آن عز بهر * جسم پیش بحر جان چون قطره
 جسم از جان روزافزون می‌شود * چون رود جان جسم بین چون می‌شود
 حد جسمت یک دو گز خود بیش نیست * جان تو نا آسمان جَوّان گنست
 تا پیغداد و سَمَر قندای هُلم * روح را اندر تصوّر نیم گام
 دو درم سنگست پیچ چشمتان * نور زروحش تا عَنان آسمان
 ۱۸۸۵ نور بی این چشم می‌بیند بخواب * چشم بی این نور چه بود جز خراب
 جان زرش و سَبَلت تن فارغست * لیک تن بی جان بود مُردار و پست
 بازنامه روح حیوانیست این * پیشتر رو روح انسانی بین
 بگذر از انسان هم و از قال و قبل * تا لب درباے جان جبرئیل
 بعد از آنت جان احمد لب گزد * جبرئیل از بیم نو واپس خزد
 ۱۸۹۰ گوید ار ایم بقدر یک کمان * من بسوے تو بسوزم در زمان

آشفتن آن غلام از نارسیدن جواب رقعہ از قبل پادشاه،

این بیابان خود ندارد پا و سر * بی جواب نامه خست آن پسر
 کای عجب چونم نداد آن شه جواب * یا خیانت کرد رقعہ بر زتاب

(۱۸۷۵) B Bul. شعلها را تا اثیر. (۱۸۷۸) ABHK روشن می‌شود, corr. in HK.

(۱۸۸۲) K چون آسمان, corr. above. (۱۸۸۸) AK Bul. از انسان و هم از.

(۱۸۹۰) B بسوزم در میان B. بقدر يك بدن B.

(۱۸۹۱) A کی جواب نامه جست A. (۱۸۹۲) A این شه.

نقصان اجرای جان و دل صوفی از طعام الله،

صوفی از فقر چون در غم شود * عین فقرش دایه و مَطْعَم شود
 زَانِكَ جَت از مکاره رُسته‌است * رَحْم قسم عاجزی اشکسته‌است
 آنک سَرها بشکند او از عُلُو - رَحْم حق و خلق نآید سوی او
 این سخن آخر ندارد و آن جوان - از کمی اجرای نان شد ناتوان
 ۱۸۶۰ شاد آن صوفی که رزقش کم شود * آن شبّه‌اش دُر گردد و او یم شود
 زان اجرای خاص هر کاگاه شد * او سزای قُرب و اجری‌گاه شد
 زان اجرای روح چون نقصان شود * جانش از نقصان آن لرزان شود
 پس بداند که خطایی رفته‌است * که سین زار رضا آشفته‌است
 همپنانک آن شخص از نقصان رِکشت * رقعّه سوی صاحب خرمن نبشت
 ۱۸۶۵ رقعّه‌اش بردند پیش میر داد * خواند آن رقعّه جوابی و نداد
 گفت اورا نیست الا درد لُوت * پس جواب احمق اولیتر سُکوت
 نیستش درد فراق و وصل هیچ * بند فرعست او نجوید اصل هیچ
 احمفت و مرده ما و منی * کز غم فرعش فراغ اصل نی
 آسمانها و زمین یلک سبب دان * کز درخت قدرت حق شد عیان
 ۱۸۷۰ تو چو کرمی در میان سبب در * وز درخت و باغبانی بی خبر
 آن یکی کرمی دگر در سبب هم * لیک جانش از برون صاحب علم
 جُبش او و شکافد سبب را * بر نتابد سبب آن آسیب را
 بر دریده جُبش او پردها * صورتش کرمست و معنی ازدها
 آتشی کاوّل ز آهن می‌جهد * او قدم بس سست بیرون می‌نهد

Heading: K. دل و جان صوفی. (۱۸۵۹) B Bul. پایان ندارد.

اجراگاه. A Bul. (۱۸۶۱). آن omitting, شبّه‌اش دُر گردد B (۱۸۶۰).

نوشت B (۱۸۶۴). پس نداند کان خطای A (۱۸۶۳). چون نقصان بود A (۱۸۶۲).

پس سست H (۱۸۷۲). احمفت او Bul. (۱۸۶۸). خواند او رقعّه HK (۱۸۶۵).

نیست دستوری کزین من بگذرم * پردهای غیب این برهم درم
 بر دهانم نه تو دست خود بیند * مر دهانم را زگفت ناپسند
 پس ترا هر غم که پیش آید زدرد * بر کسی تهمت منه بر خویش گرد
 ظن مبر بر دیگری اے دوستکار * آن مکن که می سگالید آن غلام
 ۱۹۱۵ گاه جنگش با رسول و مطبخی * گاه خشمش با شهنشاه سخی
 همچو فرعونی که موسی هشته بود * طفلکان خلق را سر می ربود
 آن عدو در خانه آن کوردل * او شد اطفال را گردن گیل
 تو هر از بیرون بدی با دیگران * و اندرون خوش گشته با نفس گران
 خود عدوت اوست قندش می دهی * وز برون تهمت بهر کس می نهی
 ۱۹۲۰ همچو فرعون تو کور و کوردل * با عدو خوش بی گناهانرا مذل
 چند فرعونان کشتی بی جرم را * می نوازی مرتن پر غم را
 عقل او بر عقل شاهان می فزود * حکم حق بی عقل و کورش کرده بود
 مهر حق بر چشم و بر گوش خرد * گر فلاطونست حیوانش کند
 حکم حق بر لوح می آید پدید * آنچه انک حکم غیب بایزبد

شنیدن شیخ ابو الحسن رضی الله عنه خبر دادن ابو یزید را
 از بود او و احوال او،

۱۹۲۵ همچنان آمد که او فرموده بود * بو الحسن از مردمان آنرا شنود
 که حسن باشد مرید و اتمم * درس گیرد هر صباح از تربتم

این هم بر درم K. غیب آن A (۱۹۱۱)

K in the second hemistich گاه جنگش, corr. in marg. (۱۹۱۵)

و در گوش و خرد B (۱۹۲۲) و. A om. (۱۹۲۲) آن تن B (۱۹۲۱)

G. ابا یزید را از احوال او B. ابا یزید و احوال او AH. شیخ A om. Heading:
 بایزید را رحمه الله از بود Bul. ابا یزید را از بودن و احوال او K. ابو یزید را و بود او
 و احوال او.

رقعه پنهان کرد و ننمود آن بشاه * کو منافق بود و آبی زبیرِ گاه
 رقعه دیگر نویسم زآزمون * دیگری جویم رسولِ ذو فنون
 ۱۸۹۵ بر امیر و مطبخی و نامه‌بر * عیب بنهاد زجهل آن بی‌خبر
 هیچ کرد خود نمی‌گردد که من * کزروی کردم چو اندر دین شهن

کثر وزیدن باد بر سلیمان علیه السلام بسبب زلت او

باد بر تخت سلیمان رفت کثر * پس سلیمان گفت بادا کثر مغثر
 باد هر گفت ای سلیمان کثر مرو * و روی کثر از کثرم خشین مشو
 این ترازو بهر این بنهاد حق * تا رود انصاف مارا در سق
 ۱۹۰۰ از ترازو کم کنی من کم کنم * تا نوباً من روشنی من روشنم
 همچنین تاج سلیمان میل کرد * روز روشن را برو چون لیل کرد
 گفت تاجا کثر مشو بر فرق من * آفتابا کم مشو از شرق من
 راست می‌کرد او بدست آن تاجرا * باز کثر می‌شد برو تاج اے فتی
 هشت بارش راست کرد و گشت کثر * گفت تاجا چیست آخر کثر مغثر
 ۱۹۰۵ گفت اگر صد ره کنی تو راست من * کثر روم چون کثر روی ای مؤمن
 پس سلیمان اندرونه راست کرد * دل بر آن شهوت که بودش کرد سرد
 بعد از آن تاجش همان دم راست شد * آنچه‌انک تاجرا میخواست شد
 بعد از آتش کثر هی کرد او بقصد * تاج و می‌گشت تارک جو بقصد
 هشت کثرت کثر بکرد آن مهترش * راست می‌شد تاج بر فرق سرش
 ۱۹۱۰ تاج ناطق گشت کای شه ناز کن * چون فشاندی پر زگل پرواز کن

نی‌گردی Bul. (۱۸۹۶) . رسولی B (۱۸۹۴)

چون for تا B . کثر شوم BHK Bul. (۱۹۰۵) . همچنان Bul. (۱۹۰۱)

سرد بر دل آنچه دل میخواست کرد and in marg. سرد کرد A (۱۹۰۶)

تاج او می‌گشت G (۱۹۰۸) . تاجش همانکه A (۱۹۰۷)

هشت بارش Bul. (۱۹۰۹)

صد کس از گرگین همه گرگین شوند * خاصه این گر خبیث ناپسند
 گر کم عقلی مبادا گبررا * شومر او بی آب دارد ابررا
 ۱۹۴۰ نم نبارد ابر امر شومر او * شهر شد و برانه امر بوئی او
 از گر آن احمقان طوفان نوح * کرد ویران عالمی را در فُضوح
 گفت پیغمبر که احمق هرک هست * او عدو ماست و غول رهنست
 هرک او عاقل بود او جان ماست * رُوح او و ریح او رنجان ماست
 عقل دشنام دهد من راضیم * زانک فیضی دارد از فیاضیم
 ۱۹۵۰ نبود آن دشنام او بی فایده * نبود آن مهمانیش بی مایده
 احمق ار حلو نهد اندر لبم * من از آن حلوی او اندر تبم
 این یقین دان گر لطیف و روشنی * نیست بوسه گون خرا چاشنی
 سبلت گند کند بی فایده * جامه از دیگش سیه بی مایده
 مایه عقلست نی نان و شوی * نور عقلست ای پسر جانرا غدی
 ۱۹۵۵ نیست غیر نور آدمرا خورش * از جز آن جان نیابد پرورش
 زین خورشها اندک اندک باز بر * کین غذای خر بود نه آن خر
 تا غذای اصل را قابل شوی * لقمهای نوررا آکل شوی
 عکس آن نورست کین نان نان شدست * فیض آن جانست کین جان شدست
 چون خوری یکبار از مأکول نور * خاک ریزی بر سر نان و نور
 ۱۹۶۰ عقل دو عقلست اول مکسبی * که در آموزی چو در مکتب صبی

ازین شومی A. هم نبارد A (۱۹۴۵). خبیث عقل بند ABH (۱۹۴۴).

منودن پیغمبر علیه السلام عاقلرا: After this verse K has the Heading: (۱۹۴۶)
 و نکوهیدن احمورا.

عقل رهنست A. و K om. پیغمبر ABGHK (۱۹۴۷).

B om. (۱۹۵۲) B om. (۱۹۵۱) روح او GH. روح او و راح او B (۱۹۴۸).

Bul. غذا K. غذای A. شوا Bul. (۱۹۵۴) B om. (۱۹۵۳).

A Bul. (۱۹۵۷) غذای A Bul. (۱۹۵۶) نیابد A (۱۹۵۵).

Bul. om. یکباره A (۱۹۵۹) فیض آن نورست AB Bul. (۱۹۵۸).

گفت من هر نیز خوابش دیدم * وز روانِ شیخ این بشنیدم
 هر صبحی رُو نهادی سوی گور * ایستاده تا صُحی اندر حضور
 یا مثالِ شیخ پیشش آمدی * یا که بی گنتی شکالش حل شدی
 تا یکی روزی بیامد با سُعود * گورهارا برفِ نو پوشیده بود
 توی بر نو برفها همچون علم * قُبّه قُبّه دید و شد جانش بغم
 بانگش آمد از حضیره شیخِ حَتّ * ها اَنَا اَدْعُوكَ كَي تَسْعَى اِلَیَّ
 هین بیا این سو بر آوازِ شتاب * عالم از برفست رُوی از من متاب
 حالِ او زان روز شد خوب و بدید * آن عجایب را که اوّل می شنید

رقعه دیگر نوشتن آن غلام پیس شاه چون جواب آن رقعه
 اوّل نیافت،

۱۹۳۵ نامه دیگر نوشت آن بدگمان * پُر زشتی و نفیر و پُر فغان
 که یکی رقعه نیشتم پیشِ شه * اے عجب آنجا رسید و یافت ره
 آن دگر را خواند هم آن خوب خد * هم نداد او را جواب و نن بزد
 خُشک می آورد او را شهریار * او مکرّر کرد رقعه پنج بار
 گفت حاجب آخر او بنده شاست * گر جوابش بر نویسی هم رواست
 ۱۹۴۰ از شهری تو چه کم گردد اگر * بر غلام و بنده اندازه نظر
 گفت این سهلست اما احمقست * مردِ احمق زشت و مردود حقست
 گرچه آمرزم گناه و زلّتش * هم کند بر من سرایت علّتش

۱۹۳۲ ABK حضیره. ۱۹۳۹ Bul. بی گنتی.

۱۹۳۴ A عالم از برفست. ۱۹۳۳ B Bul. حال او آن روز شد خونی بدید.

Heading: A نیشتم. B نزد شاه.

۱۹۳۵ ABH رقعه دیگر. ۱۹۳۶ B نوشتن. A Bul. نیشتم.

۱۹۴۰ B از شهنشای چه کم.

هراك با دشمن نشیند در زمن * هست او در بوستان در گولخن
 دوست را مآزار از ما و منت * تا نگیرد دوست خصم و دشمنت
 خیر کن با خلق بهر ایزدت * یا برای راحت جان خودت
 ۱۹۸۰ تا هماره دوست بینی در نظر * در دلت نآید زکین ناخوش صور
 چونک کرده دشمنی پرهیز کن * مشورت با یار مهربانگیر کن
 گفت می‌دانم ترا اے بُو الْحَسَن * که نوی دیرینه دشمن دار من
 لیک مرد عاقل و معنوی * عقل تو نگذاردت که کثر روی
 طبع خواهد ناگشدد از خصم کین * عقل بر نفس است بند آهین
 ۱۹۸۵ آید و منعش کند و داردش * عقل چون شهنشست در نیک و بدش
 عقل ایمانی چو شهنه عادلست * پاسبان و حاکم شهر دلست
 همچو گربه باشد او بیدار هوش * دزد در سوراخ ماند همچو موش
 در هر آنجا که بر آرد موش دست * نیست گربه یا که نقش گربه است
 گربه چه شیر شیرافکن بود * عقل ایمانی که اندر تن بود
 ۱۹۹۰ غُرّه او حاکم درندگان * نعره او مانع چرندگان
 شهر پر دزدست و پر جامه گنی * خواه شهنه باش گو و خواه نی

امیر کردن رسول علیه السلام جوان هذیل را بر سریّه که در آن
 پیران و جنگ آزمودگان بودند،

لیک سریّه می‌فرستادی رسول * بهر جنگ کافر و دفع فضول
 یک جوانی را گزید او از هذیل * میر لشکر کردش و سالار خیل
 اصل لشکر بی گمان سرور بود * قوم بی سرور تن بی سر بود
 ۱۹۹۵ این همه که مرده و پژمرده * زان بود که نرک سرور کرده

از کتاب و اوستاد و فکر و ذکر * از معانی و ز علوم خوب و بکر
 عقل تو افزون شود بر دیگران * لیک تو باشی ز حفظ آن گران
 لوح حافظ باشی اندر دَوَر و گشت * لوح محفوظ اوست کوزین در گذشت
 عقل دیگر بخشش یزدان بود * چشمه آن در میان جان بود
 ۱۹۶۵ چون زسینه آب دانش جوش کرد * نه شود گند نه دیرینه نه زرد
 ور ره نبخش بود بسته چه غم * کوهی جوشد ز خانه در بدم
 عقل تحصیلی مثال جویها * کآن رود در خانه از کویها
 راه آبش بسته شد بدی نوا * از درون خویشتن جو چشمه را

قصه آنک کسی بکسی مشورت می کرد گفتش مشورت با
 دیگری کن که من عدوی توم،

مشورت می کرد شخصی با کسی * کز تردد واهد وز محبسی
 ۱۹۶۰ گفت ای خوش نام غیر من بچو * ماجرای مشورت با او بگو
 من عدوم مرا ترا با من مپیچ * نبود از رای عدو پیروز هیچ
 رو کسی جو که ترا او هست دوست * دوست بهر دوست لاشک خیر جوست
 من عدوم چاره نبود کز منی * کز روم با تو نمایم دشمنی
 حارسی از گرگ جستن شرط نیست * جستن از غیر محل ناجستنست
 ۱۹۷۰ من ترا بی هیچ شکی دشمنم * من ترا کی ره نمایم ره ز منم
 هراک باشد هم نشین دوستان * هست در گلخن میان بوستان

خوب بکر K. اوستا B. اوستاد و before A om. (۱۹۶۱)

(۱۹۶۶) A om. (۱۹۶۵) A om. Bul. om. و. Bul. دو گذشت. (۱۹۶۲)

Heading: B مشورت. AHK Bul. قصه آنکس کی با دیگری مشورت B

گفتش after مشورت. AK om. گفت AB

کو ترا A (۱۹۷۲). ای خوش یار غیر Bul. (۱۹۷۰)

کودکان گرچہ بیک مکتب درند * در سَبَقِ ہر یک ز بک بالاترند
 مَشْرِقی و مَغْرِبی را حَسَّاست * مَنَصِبِ دیدارِ حَسِّ چشم راست
 صد ہزاران گوشہا گر صف زنند * جملہ محتاجانِ چشم روشنند
 ۲۰۲۰ باز صفِ گوشہارا مَنَصِبِ * در سماعِ جان و اَخْبَار و نُبی
 صد ہزاران چشم را آن راہ نیست * ہیچ چشمی از سماع آگاہ نیست
 ہمچنین ہر حَسِّ یَک یَک می شمر * ہر یکی معزول از آن کارِ دگر
 پنج حَسِّ ظاہر و پنج اندرون * دہ صف اند اندر قیامِ الصَّافُون
 ہر کسی کو از صفِ دین سرگشت * می رود سوی صفی کآن واپس است
 ۲۰۲۵ تَو زگفتارِ تَعَالُوا کَم مَکُن * کیمیای بس شگرفت این سخن
 گر می گردد زگفتارت نفیر * کیمیارا ہیچ از وی وا مگیر
 این زمان گر بست نفسِ ساحرش * گفتِ تو سودش کند در آخرش
 قُلْ تَعَالُوا قُلْ تَعَالُوا ای غلام * ہین کہ اِنَّ اللّٰهَ يَدْعُو لِلّٰسَلَام
 خواجہ باز آ از منی و از سری * سَرَوَری جُو کَم طلب کن سَرَوَری

اعتراض کردن معترضی بر رسول علیہ السّلم بر امیر کردن آن ہذیلی،

۲۰۲۰ چون پیہر سَرَوَری کرد از ہُذَیل * از برای لشکرِ منصور خیل
 بُو الْفُضُولی از حسد طاقت نداشت * اعتراض و لا نُسَلِّم بر فراشت
 خلق را بنگر کہ چون ظلمانی اند * در متاعِ فانی چون فانی اند

دیدار حسی B (۲۰۱۸) . ہر یک زہر A (۲۰۱۷)

as in text. GH. اخبار نبی. ABH Bul. (۲۰۲۰)

as in text. GH. در صف اند. ABK Bul. (۲۰۲۲)

یَدْعُو وَالسَّلَام A. یَدْعُوا BH (۲۰۲۸) . این زمان کریست Bul. (۲۰۲۷)

Heading: A. آن. AB om. در امیر Bul. اعتراض کردن معترضی A

از کسل وز بخل وز ما و منی * می‌کشی سر خویش را سر می‌کفی
 همچو اُستورے که بگریزد ز بار * او سر خود گیرد اندر کوهسار
 صاحبش در پی دوان کای خیره‌سر * هر طرف گرگست اندر قصدِ خر
 گر ز چشم این زمان غایب شوی * پیش آید هر طرف گرگ قوی
 ۲۰۰۰ استخوانت را بخاید چون شکر * که نبینی زندگانی را دگر
 آن مگیر آخر بهانی از علف * آتش امر بی‌هیزی گردد تلف
 هین بگریز از تصرف کردنم * و نه گرانی بار که جانت منم
 تو ستورے هم که نفست غالبست * حکم غالب را بود اے خودپرست
 خر خواندت اسب خواندت ذوالجلال * اسب تازی را عرب گوید تعال
 ۲۰۰۵ میر آخر بود حق را مُصطفی * بهر اُستورانِ نفس پر جفا
 قل تعالوا گفت از جذبِ گرم * تا ریاضت‌ان دهم من رایضم
 نفس‌هرا تا مروّض کرده‌ام * زین ستوران بس لکدها خورده‌ام
 هر کجا باشد ریاضت‌باره * از لکدها اش نباشد چاره
 لاجرم اغلب بلا بر انبیاست * که ریاضت دادن خامان بلاست
 ۲۰۱۰ سُسکانید از دم یُرغا روید * تا یواش و مرکب سلطان شوید
 قل تعالوا قل تعالوا گفت رب * ای ستوران رمیده از ادب
 گر نیایند اے نبی غمگین مشو * زان دو بی تمکین تو پُر از کین مشو
 گوش بعضی زین تعالوها گریست * هر ستوری را صطبلِ دیگرست
 منہزم کردند بعضی زین ندا * هست هر اسبی طویل او جدا
 ۲۰۱۵ منقبض کردند بعضی زین قصص * زانک هر مرغی جدا دارد قفص
 خود ملایک نیز ناهمتا بُدند * زین سبب بر آسمان صف صف شدند

خویش را شه می‌کفی A (۱۹۹۶)

از پی Bul. (۱۹۹۸)

گرگی B (۱۹۹۹)

بی علف Bul. (۲۰۰۱)

خواند ذوالجلال Bul. (۲۰۰۴)

نفسی A. آخور Bul. (۲۰۰۵)

و. A om. یورغا روید Bul. (۲۰۱۰)

برگَرِ زردِ ریش و آن موی سپید * بهرِ عقلِ پُخته می‌آرد نوید
 برگه‌ای نو رسیده سبْزِ فام * شد نشانِ آنک آن میوه‌ست خام
 ۲۰۵۵ برگَرِ بی‌برگی نشانِ عارفیست * زردی زرِ سرخ‌رویی صارفیست
 آنک او گل‌عارضست ار نوخطست * او به‌کتاب‌گاهِ مخبرِ نوخطست
 حرف‌های خطّ او کثرَمَثَر بود * مُزَمِنِ عقلست اگر تن می‌دود
 پای پیر از سُرعتِ ارچه باز ماند * یافت عقلِ او دو پر بر اوج راند
 گر مثلِ خواهی بجعفر در نگر * داد حق بر جای دست و پاش پر
 ۲۰۶۰ بگذر از زر کین سخن شد مُحْتَجِب * همچو سیاب این دلم شد مُضْطَرِب
 زاندر و غم صد خموش، خوش نفس * دست بر لب می‌زند یعنی که بس
 خامشی بحرست و گفتن همچو جو * بحر می‌جوید ترا جُورا مَجُو
 از اشارت‌های دریا سرمتاب * ختم کن وَاللّهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 همچنین پیوسته کرد آن بی‌ادب * پیشِ پیغمبر سخن زان سرد لب
 ۲۰۶۵ دست می‌دادش سخن او بی‌خبر * که خبر هرزه بود پیشِ نظر
 این خبرها از نظر خود نایبست * بهرِ حاضر نیست بهرِ غایبست
 هَرَکِ او اندر نظر موصول شد * این خبرها پیشِ او معزول شد
 چونک با معشوق گشتی هم‌نشین * دفع کن دَلالگانرا بعد ازین
 هَرَکِ از طفلی گذشت و مرد شد * نامه و دَلاله بروی سرد شد
 ۲۰۷۰ نامه خواند از پی، تعلیم‌را * حرف گوید از پی، تفهیم‌را
 پیشِ بینایان خبر گفتن خطاست * کان دلیلِ غفلت و نقصانِ ماست
 پیشِ بینا شد خموشی نفعِ تو * بهرِ این آمد خطابِ اَنْصَتُوا

(۲۰۵۲) In ABH this verse follows v. ۲۰۵۵, corr. in H. In Bul. it follows

v. ۲۰۵۱. (۲۰۵۴) A این میوه‌ست.

(۲۰۵۵) K Bul. سرخ روی. AHK Bul. صبرفیست.

(۲۰۶۴) ABGHK پیغامبر. Bul. او به‌کتاب‌های مخبر. Bul. ار for از. (۲۰۵۶)

(۲۰۷۲) Bul. پیش بینایان خموشی. (۲۰۶۷) A هَرَکِ را اندر.

از تکبرِ جمله اندر تفرقه * مُرده از جان زند اندر مخرقه
 این عجب که جان بزندان اندرست * و آنکھی مفتاحِ زندانش بدست
 ۲۰۳۵ پای تا سر غرقِ سرگین آن جوان * میزند بر دامنش جویِ روان
 دایما پهلوی پهلوی بی قرار * پهلوی آرامگاه و پشتِ دار
 نور پنهانست و جست و جو گواه * کز گزافه دل نمی جوید پناه
 گر نبودی حبسِ دنیا را مناص * نه بدی وحشت نه دل جُستی خلاص
 وحشت همچون موکل می کشد * که بجوای ضالّ منہاج رُشد
 ۲۰۴۰ هست منہاج و نهان در مکنست * یافتش رهنِ گزافه جستنست
 تفرقه جویان جمع اندر کین * تو درین طالب رخِ مطلوب بین
 مردگانِ باغ بر جسته زین * کان دهند زندگی را فهم کن
 چشمِ این زندانیان هر دم بدر * کی بدی گر نیستی کس مژده ور
 صد هزار آلودگانِ آب جو * کی بُندی گر نبودی آبِ جو
 ۲۰۴۵ بر زمینِ پلوت را آرام نیست * دان که در خانه لحاف و بسترِست
 بی مفرگاهی نباشد بی قرار * بی خمارِ اشکن نباشد این خمار
 گفت نه نه یا رسول الله مکن * سرورِ لشکر مگر شیخِ کهن
 یا رسول الله جوانِ ار شیرزاد * غیرِ مردِ پیر سرلشکر مباد
 هم تو گفتی و گفت تو گوا * پیر باید پیر باید پیشوا
 ۲۰۵۰ یا رسول الله درین لشکر نگر * هست چندین پیر و ازوی بیشتر
 زین درخت آن برگِ زردش را مبین * سیمهای پُخته اورا بچین
 برگهای زرد او خود کی تمیست * این نشانِ پختگی و کاملیست

۲۰۳۵ H. همچو. ۲۰۳۶ H. نی دل. ۲۰۳۸ H.

۲۰۴۴ A. کس ندیدی گر نبودی.

۲۰۴۵ Bul. بسترِست. GH. بسترِست. K Bul. زانکه در خانه. ۲۰۴۵ Bul.

۲۰۴۶ A. bis. بی for نی and, نه مفرگاهی.

۲۰۵۰ AH Bul. om. و.

دیگ را گر باز ماند امشب دهن * گربه را هر شرم باید داشتن
 ۲۰۹۰ خویشتن گر خفته کرد آن خوب فر * سخت بیدارست دستارش مبر
 چند گوی اے تجوج بی صفا * این فسون دیو پیش مصطفی
 صد هزاران حلم دارند این گروه * هر یکی حلی از آنها صد چوکوه
 حلمشان بیدار را ابله کند * زیرک صد چشم را گمراه کند
 حلمشان همچون شراب خوب نغز * نغز نغزک بر رَوَد بالای مغز
 ۲۰۹۵ مست را بین زان شراب پر شگفت * همچو فرزین مست کثر رفتن گرفت
 مرد برنا زان شراب زودگیر * در میان راه می افتد چو پیر
 خاصه این باده که از خم بلیست * نه می که مستی او یکشایست
 آنک آن اصحاب کُهِف از نُقْل و نُقْل * سیصد و نه سال گم کردند عقل
 زان زنانِ مضر جای خورده اند * دسهارا شرحه شرحه کرده اند
 ۲۱۰ ساحران هر سُکر موسی داشتند * دار را دلداری انگاشتند
 جعفر طیار زان می بود مست * زان گرو می کرد بی خود پا و دست

قَصَّة سُبْحَانِ مَا أَعْظَمَ شَأْنِی گفتن ابو یزید قدس الله سرّه
 و اعتراض مریدان و جواب این مرایشانرا نه بطریق
 گفت زبان بلك از راه عیان،

با مریدان آن فقیر مُحَنِّشَم * بایزید آمد که نک یزدان منم
 گفت مستانه عیان آن ذو فنون * لا إِلَهَ إِلَّا أَنَا هَا فَأَعْبُدُون
 چون گذشت آن حال گفتندش صباح * تو چنین گفتی و این نبود صلاح

از شراب Bul. (۲۰۹۵) . آن for این A (۲۰۹۰)

از نفل نفل AH (۲۰۹۸) . آن باده Bul. (۲۰۹۷)

B. قدس الله سرّه. ABHK Bul. om. ابا یزید. BHK Bul. بایزید. A Heading: Bul. گفتن زبان. جواب شیخ مرایشانرا.

گر بفرماید بگو برگوی خوش * لیک اندک گو دراز اندر مکش
 ور بفرماید که اندر گش دراز * همچنین شرمین بگو با امر ساز
 ۲۰۷۵ همچنین که من درین زیبا فسون * یا ضیاء الحق حُسامُ الدّین کنون
 چونک کوته می‌کنم من از رَشَد * او بصد نوعم بگفتن می‌کشد
 ای حُسامُ الدّین ضیای ذو الجلال * چونک می‌بینی چه می‌جویی مقال
 این مگر باشد زحِبِ مُشْتَبِی * اِسْقِنِ خَمْرًا وَقُلْ لِي اِنِّهَا
 بر دهان نُسْت این دم جامِ او * گوش می‌گوید که قسم گوش کو
 ۲۰۸۰ قسم تو گرمیست نک گری و مست * گفت حرص من ازین افزون ترست

جواب گفتن مصطفی علیه السّلم اعتراض کننده‌را،

در حضورِ مُصْطَفَی قَدْخُو * چون زحَد بُرَد آن عرب از گفت و گو
 آن شِه وَالنَّجْم و سلطانِ عَبَس * لب گزید آن سرددم را گفت بس
 دست می‌زد بهر منعش بر دهان * چند گوی پیش دانای نهان
 پیش ینا برده سرگینِ خُشْک * که بخَر این را بجایِ نافِ مُشْک
 ۲۰۸۵ بعِرا اے گندمغزِ گندمُخ * زیرِ بینی بنهی و گوی که اُخ
 اُخ اُخی بر داشتی ای گنجِ گاج * تا که کالای بدت یابد رواج
 تا فریبی آن مشامِ پالِک را * آن چریه گلشنِ افلاک را
 حِلْم او خود را اگرچه گول ساخت * خویشتن را اندکی باید شناخت

شرمی بگو B (۲۰۷۴). گر بگوید من بگو B (۲۰۷۳).

همچنان کی من AH Bul. (۲۰۷۵).

می‌گوید نصیب گوش B. این دم جان او A (۲۰۷۶).

Heading: Bul. for رسول الله.

و. A om. در گفت و گو Bul. (۲۰۸۱).

و گندمخ K Bul. بعره‌را Bul. (۲۰۸۵).

K has both readings. آن چرند ABH (۲۰۸۷).

عقل را سَلَمِ نَحْبِر در ربنود * زان قوی تر گشت کاوَل گفته بود
 ۲۱۲۵ نیست اندر جَبَه ام إِلَّا خدا * چند جویی بر زمین و بر سما
 آن مریدان جمله دیوانه شدند * کاردها در جسم پاکش می زدند
 هر یکی چون مُلحدانِ گَرْدَه کوه * کارد می زد پیرِ خود را بی ستوه
 هَرَاک اندر شیخ تیغی می خلید * بازگونه از تنِ خود می درید
 یَلَا اثر نه بر تنِ آن ذو فنون * وَاَنْ مریدان خسته و غرقابِ خون
 ۲۱۲۶ هَرَاک او سوی گُلُوبِش زخم بُرد * حلقِ خود بپَریده دید و زار مُرد
 وَاَنْک او را زخم اندر سینه زد * سینه اش بشکافت و شد مرده ابد
 وَاَنْ که آگه بود از آن صاحب قران * دل ندادش که زند زخمِ گران
 نیم دانش دستِ او را بسته کرد * جان ببرد إِلَّا که خود را خسته کرد
 روز گشت و آن مریدان کاسته * نَوَاحِها از خانه شان بر خاسته
 ۲۱۲۷ پیشِ او آمد هزاران مرد و زن * کای دو عالم دَرَج در یَلَا پیرهن
 این نن، تو گر تنِ مَرْدُم بُدی * چون تنِ مردم ز خَنَجَر گم شدی
 باخودی با بی خودی دوچار زد * باخود اندر دیده خود خار زد
 ای زده بر بیخودان تو ذو الْفَقَار * بر نن، خود می زنی آن هوش دار
 زَاَنْک بی خود فانیست و ایمنست * تا ابد در ایمنی او ساکنست
 ۲۱۴۰ نقشِ او فانی و او شد آینه * غیرِ نقشِ رُویِ غیرِ آنجای نه
 گر کنی نَف سوی رُویِ خود کنی * و ر زنی بر آینه بر خود زنی
 و ر ببینی رُویِ زشت آن هم توی * و ر ببینی عیسی و مَریم توی
 او نه اینست و نه آن او ساده است * نقشِ تو در پیشِ تو بنهاده است
 چون رسید اینجا سخن لب در بپست * چون رسید اینجا قلم درهم شکست

(۲۱۲۴) A قوی تر بود.

(۲۱۲۵) BK Bul. در زمین.

(۲۱۲۶) B تیغها بر جسم.

(۲۱۲۷) B om.

(۲۱۲۸) B om.

(۲۱۲۹) B در تن.

(۲۱۳۲) B تا زند.

(۲۱۴۲) AB Bul. عیسی مریم.

۲۱۰ گفت این بار ار کم من مشغله * کاردها بر من زنید آن دم هله
 حق منزّه از تن و من با نسیم * چون چنین گویم بیايد گُشتم
 چون وصیت کرد آن آزادمرد * هر مریدی کارده آماده کرد
 مست گشت او باز از آن سغراق زفت * آن وصیت‌هاش از خاطر برفت
 نُقل آمد عقل او آواره شد * صُبح آمد شمع او بیچاره شد
 ۲۱۱ عقل چون شهنهست چون سلطان رسید * شهنه بیچاره در گنجی خزید
 عقل سایه حق بود حق آفتاب * سایه‌را با آفتاب او چه تاب
 چون پَرے غالب شود بر آدمی * گُم شود از مرد وصف مرَدَمی
 هرچ گوید آن پری گفته بود * زین سری زان آن سری گفته بود
 چون پری را این دَم و قانون بود * کردگار آن پَرے خود چون بود
 ۲۱۱۵ اوی او رفته پری خود او شده * تُرک بی الهام تازی گوشه
 چون بخود آید نداند یلک لغت * چون پری را هست این ذات و صفت
 پس خداوند پری و آدمی * از پری گی باشدش آخر گمی
 شیرگیرار خون نره شیر خورد * تو بگویی او نکرد آن باده کرد
 و سخن پردازد امر زر کهن * تو بگویی باده گفتست آن سخن
 ۲۱۲۰ باده‌را می بود این شر و شور * نور حق را نیست آن فرهنگ و زور
 که نرا از تو بکل خالی کند * تو شوی پست او سخن عالی کند
 گرچه قرآن از لب پیغمبرست * هرک گوید حق نگفت او کافرست
 چون هُمای بی خودی پرواز کرد * آن سخن را بایزید آغاز کرد

این وصیت‌هاش A (۲۱۰۸). در من زنید AHK. کم این مشغله BK Bul. (۲۱۰۵)

as in text. GH شود (۲۱۱۲). نقل. K in marg. (۲۱۰۹)

Bul. زین پری زان آن سری A. گفته شود Bul. in the first hemistich (۲۱۱۳)

زان سری زان این سری B. زین سری گر زان سری

از پری کی باشد آخر در کی H A om. (۲۱۱۷). A om. (۲۱۱۶)

این فرهنگ Bul. باده‌را چون بود Bul. (۲۱۲۰). و سخن بر دارد A (۲۱۱۹)

پیغامبرست AGHK (۲۱۲۲).

بیان رسول علیه السلام سبب تفضیل و اختیار کردن او آن
 هذیلی را بامیری و سرلشکری بر پیران و کاردیدگان،

حکم اغلب راست چون غالب بدند * تیغ را از دست رهزن بستند
 ۲۱۶۰ گفت پیغمبر که ای ظاهرنگر * تو مین اورا جوان و بی هنر
 ای بسا ریش سیاه و مرد پیر * ای بسا ریش سپید و دل چو قیر
 عقل اورا آزمودم بارها * کرد پیری آن جوان در کارها
 پیر پیر عقل باشد اے پسر * نه سپیدی موی اندر ریش و سر
 از بلیس او پیرتر خود کی بود * چونک عقلش نیست او لاشی بود
 ۲۱۶۵ طفل گیرش چون بود عیسی نفس * پاک باشد از غرور و از هوس
 آن سپیدی موی دلیل پختگیست * پیش چشم بسته کش کوتاه تگیست
 آن مقلد چون نداند جز دلیل * در علامت جوید او دایم سبیل
 پیر او گفتیم که تدبیرا * چونک خواهی کرد بگزین پیرا
 آنک او از پرده تقلید جست * او بنور حق ببیند آنچه هست
 ۲۱۷۰ نور پاکش بی دلیل و بی بیان * پوست بشکافد در آید در میان
 پیش ظاهرین چه قلب و چه سره * او چه داند چیست اندر قوصره
 اے بسا زر سیه کرده بدود * تا رهد از دست هر دزدی حسود
 اے بسا مس زران دوده بزر * تا فروشد آن بعقل مختصر
 ما که باطنین جمله کشوریم * دل ببینیم و بظاهر ننگریم

Heading: A بر سر پیران.

(۲۱۵۹) AH چون اغلب بدند, corr. in H. In B Bul. this verse precedes the Heading.

(۲۱۶۰) ABGHK پیغمبر. AB کای for ای. A Bul. om. و.

وی بی ریش سپید B. وی بسا ریش سپید Bul. G مرد (۲۱۶۱)

ببیند هرچه هست Bul. (۲۱۶۹). که این تدبیرا A (۲۱۶۸). وز هوس AH (۲۱۶۵)

تا فروشد B (۲۱۷۲). دزد حسود B Bul. دزد و حسود A (۲۱۷۳)

۲۱۴۵ لب ببند ارچه فصاحت دست داد * در مزین و الله اعلم بالرشاد
 بر کنار بامی ای مست مدام * پست بنشین یا فرود آ و السلام
 هر زمانی که شدی تو کامران * آن دم خوش را کنار بام دان
 بر زمان خوش هراسان باش نو * همچو گنجش خفیه کن نه فاش تو
 نا نیاید بر ولا ناگه بلا * ترس ترسان رو در آن مکن هلا
 ۲۱۵۰ نرس جان در وقت شادی از زوال * زان کنار بام غیبت ارتحال
 گر نمی بینی کنار بام راز * روح می بیند که هستش اهتزاز
 هر نکالی ناگهان کان آمدست * بر کنار کنگره شادی بدست
 جز کنار بام خود نبود سقوط * اعتبار از قوم نوح و قوم لوط

بیان سبب فصاحت و بسیارگویی آن فضول بخدمت رسول علیه السلام،

پرتو مستی بی حد نبی * چون بزد هم مست و خوش گشت آن غبی
 ۲۱۵۰ لاجرم بسیارگو شد امر نشاط * مست ادب بگذاشت آمد در خباط
 نه همه جا بی خودی شر می کند * بی ادب را می چنان تر می کند
 گر بود عاقل نکوفر می شود * ور بود بدخوی بتتر می شود
 لیک اغلب چون بدند و ناپسند * بر همه می را محرم کرده اند

. بر کنار بام AH (۲۱۴۶)

. بر نیاید A (۲۱۴۹)

(۲۱۵۰) In AH vv. ۲۱۵۰ and ۲۱۵۱ are transposed, corr. in H.

Heading: Bul. فصاحت. B om. و بسیارگویی.

. خوش شد B و. A Bul. om. (۲۱۵۴)

. و آمد BH (۲۱۵۵)

. سر می کد B (۲۱۵۶)

. بدتر می شود K Bul. و. ور بود دیوانه B. نیکوفر A. ور بود عاقل A (۲۱۵۷)

دست در وی زد چو کور اندر دلیل * تا بدو بینا شد و چُست و جلیل
 و آن خری کز عقل جوُسنگی نداشت * خود نبودش عقل و عاقل را گذاشت
 ره نداند نه کثیر و نه قلیل * ننگش آید آمدن خلف دلیل
 ۲۱۹۵ می‌رود اندر بیابان درانرا * گاه لنگان آیس و گاهی بتاز
 شمع نه نا پیش‌وای خود کند * نیم‌شمعی نه که نوری گد کند
 نیست عقلش تا دم زنده زند * نیم‌عقلی نه که خود مرده کند
 مرده آن عاقل آید او تمام * تا بر آید از نشیب خود بیام
 عقل کامل نیست خود را مرده کن * در پناه عاقلی زنده سخن
 ۲۲۰۰ زنده نی تا همدَم عیسی بود * مرده نی تا دَمگه عیسی شود
 جان کورش گام هر سو می‌نهد * عاقبت نبُهد ولی بر می‌جهد

قصه آن آبگیر و صیادان و آن سه ماهی یکی عاقل و یکی نیم‌عاقل
 و آن دگر مغرور و ابله مغفل لاشی و عاقبت هر سه،

قصه آن آبگیرست ای عنود * که دَرُو سه ماهی اِشگرف بود
 در کَلِله خوانده باشی لیک آن * فِشِرِ قصه باشد و ابن مغز جان
 چند صیادی سوی آن آبگیر * برگزشتند و بدیدند آن ضمیر
 ۲۲۰۵ پس شتابیدند تا دام آورند * ماهیان واقف شدند و هوشمند
 آنک عاقل بود عزم راه کرد * عزم راه مُشکل ناخواه کرد
 گفت با اینها ندارم مشورت * که یتیم سستم کنند از مَقْدُرت

دمی زنده A (۲۱۹۷). لنگان از پس A. بیابانی A. می‌دود H (۲۱۹۵).

خود بدام A (۲۱۹۸).

دمگه عیسی بود Bul. دَمگه A (۲۲۰۰).

Heading: ABHK om. آ. آبگیر before A om. سه. K om. و before یکی نیم‌عاقل.
 AK om. و before آن دگر Bul. مغرور ابله و مغفل.

وین مغز AH, corr. in K. صورت قصه بود وین مغز جان BK (۲۲۰۲).

قاضیانی که بظاهر می‌تنند * حکم بر آشکالِ ظاهر می‌کند
 چون شهادت گفت و ایمانی نمود * حکم او مؤمن کند این قوم زود
 بس منافق کاندین ظاهر گریخت * خونِ صد مؤمن پنهانی بریخت
 جهد کن تا پیرِ عقل و دین شوی * تا چو عقلِ کُل تو باطنین شوی
 از عدم چون عقلِ زیبا رُو گشاد * خلعتش داد و هزارش نام داد
 ۲۱۸۰ کمترین زان نامهای خوش‌نفس * اینک نبود هیچ او محتاجِ کس
 گر بصورت و نماید عقلِ رُو * تیره باشد روز پیشِ نورِ او
 ورمثالِ احمق پیدا شود * ظلمتِ شب پیشِ او روشن بود
 کو زشتِ مُظلم‌تر و تاری‌نرس * لیلِ خُفّاشِ شقی ظلمت‌خرست
 اندک اندک خوی کن با نورِ روز * ورنه خُفّاشی بمانی بی‌فروز
 ۲۱۸۵ عاشقِ هر جا شکال و مُشکلیست * دشمنِ هر جا چراغِ مُقبلیست
 ظلمتِ اشکال زان جوید دلش * تا که افزون‌تر نماید حاصلش
 تا ترا مشغولِ آن مشکل کند * وز نهادِ زشتِ خود غافل کند

علامت عاقل تمام و علامت نیم‌عاقل و مرد تمام و نیم‌مرد

و علامت شقی مغرور لاشی،

عاقل آن باشد که او با مشغله‌است * او دلیل و پیش‌وای قافله‌است
 پی‌رُو نورِ خودست آن پیش‌رُو * تابعِ خویش است آن بی‌خویش‌رُو
 ۲۱۹۰ مؤمنِ خویش است و ایمان آورید * هم بدان نوری که جانش زو چرید
 دیگرے که نیم‌عاقل آمد او * عاقلی را دیدن خود داند او

(۲۱۷۷) Bul. پس منافق. (۲۱۸۲) A روشن شود, with رسوا in marg.

(۲۱۸۴) Bul. ورنه چون خُفّاش مانی. AB تا نور روز. unpointed. B

Heading: B om. نیم‌عاقل after علامت. K Bul. om. علامت before عاقل.

(۲۱۸۸) B با مشغله‌ست. (۲۱۹۰) B زان چرید. A خرید.

شخصی بوقت استنجا می‌گفت اللهم ارحني رايحة الجنة بجای آنك
 اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين كه
 ورد استنجاست و ورد استنجارا بوقت استنشاق می‌گفت عزیزی
 بشنید و این را طاقت نداشت،

آن یکی در وقت استنجا بگفت * كه مرا با بوي جنت دار جفت
 گفت شخصی خوب ورد آورده * ليك سوراخ دعا گم کرده
 این دعا چون ورد بینی بود چون * ورد بینی را تو آورده بكون
 رايحة جنت زبني يافت حر * رايحة جنت گي آید از دُبر
 ۲۲۲۵ ای تواضع برده پیش ابلهان * وی تکبر برده نو پیش شهان
 آن تکبر بر خسان خوبست و چست * هین مرو معکوس عکسش بند نیست
 از پی سوراخ بینی رُست گل * بو وظیفه بینی آمد ای عئل
 بوي گل بهر مشامت ای دلیر * جای آن بو نیست این سوراخ زبر
 گی ازینجا بوي خلد آید ترا * بو زموضع جو اگر باید ترا
 ۲۲۲۰ همچین حب الوطن باشد دُرست * تو وطن بشناس ای خواجه نُخست
 گفت آن ماهی زیرك ره گنم * دل زرای و مشورتشان بر گنم
 نیست وقت مشورت هین راه کن * چون علی تو آه اندر چاه کن

Heading: A می‌گفت بوقت استنجا. K ارحني for ريحني. A om. آنك. Bul. om. را.
 B و این بازگونه را طاقت. Bul. و آنرا طاقت.

برده پیش تو شهان A (۲۲۲۵) * کم آید G (۲۲۲۴) corr. in marg.

کرده تو پیش شهان Bul. K. B. برده در پیش شهان BK

بوي فردوس و H in the first hemistich: (۲۲۲۸) * رسته گل Bul. (۲۲۲۷)

گلزار و سیر, corr. in marg., and so A, which has گلزار سیر

و. A om. (۲۲۴۱) * جوی اگر B (۲۲۴۹)

مهرِ زاد و بود بر جانِشان تند * کاهلی و جهلشان بر من زند
 مشورت را زند باید نکو * که ترا زند کند و آن زند گو
 ۲۲۱۰ اے مسافر با مسافر رای زن * زآنک پایت لنگ دارد رای زن
 از دمِ حُبِّ الْوَطَنِ بگذر مه ایست * که وطن آن سوست جان ابن سوی نیست
 گر وطن خواهی گذر زان سوی شط * این حدیثِ راست را کم خوان غلط

سر خواندن وضو کننده اوراد وضورا،

در وضو هر غُضُورا وِردی جدا * آمدست اندر خبرِ بهر دُعا
 چونک استنشاقِ بینی می کنی * بُویِ جَنّت خواه از رَبِّ غنی
 ۲۲۱۵ تا ترا آن بُوگشد سوی جنان * بُویِ گُل باشد دلیلِ گلبنان
 چونک استنجا کنی وِرد و سَخُن * این بود یا رَب تو زینم پالک کن
 دستِ من اینجا رسید اینرا بَشُست * دستم اندر شُستنِ جانست سُست
 ای ز تو گس گشته جانِ ناگسان * دستِ فضلِ نُست در جانها رسان
 حدِّ من این بود کردم من لَئیم * زان سوی حدِّرا نفی کن ای کریم
 ۲۲۲۰ از حَدِّث شُستم خدایا پوسترا * از حوادث تو بشو این دوسترا

کاهلی جهلشان A (۲۲۰۸)

سر این حدیث که حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ: After this verse K has the Heading: (۲۲۱۰)

سر for بازگوه BK Bul. Heading:

و جان A (۲۲۱۱)

آن سوی B Bul. که وطن A (۲۲۱۲)

Bul. دلیل گلستان, and so corr. in K. (۲۲۱۵)

یا رب ازینم B. ورد سخن A Bul. (۲۲۱۶)

من کردم لئیم A (۲۲۱۹)

ھل مرا تا کہ سہ پندت بر دھر * تا بدانی زیرکم یا ابلہم
 اَوَّلِ آن پند ہر در دستِ تو * ثانیہش بر بامرِ گھگُلِ بَسْتِ تو
 ۲۲۵۰. وَانِ سُوْمِ پندت دھم من بر درخت * کہ ازین سہ پند گردی نیک بخت
 آنچ بر دستِ اینست آن سخن * کہ مُحالی را ز کس باور مکن
 بر گفش چون گفت اَوَّلِ پند زفت * گشت آزاد و بر آن دیوار رفت
 گفت دیگر بر گذشتہ غم مخور * چون ز تو بگذشت زان حسرت مبر
 بعد از آن گفش کہ در جسم کنیم * دَہِ دِرْمَسَنگست یلک دُرّ ینیم
 ۲۲۵۵. دُولتِ تو بختِ فرزندانِ تو * بود آن گوہر بحق جانِ تو
 فَوْتِ کردی دُرّ کہ روزی ات نبود * کہ نباشد مثلِ آن دُرّ در وجود
 آن چنانکِ وقتِ زادنِ حاملہ * نالہ دارد خواجہ شد در غُلّغُلہ
 مرغِ گفش فی نصیحتِ کردم * کہ مبادا بر گذشتہ دی غمت
 چون گذشت و رفت غم چون میخوری * یا نکردے فہم پنہم یا گرے
 ۲۲۶۰. وَانِ دوم پندت بگفتم کز ضلال * ہیچ نو باور مکن قولِ مُحال
 من نیم خود سہ دِرْمَسَنگِ ای اسد * دہ درم سنگ اندروم چون بود
 خواجہ باز آمد بخود گفتا کہ ہین * باز گو آن پندِ خوبِ سِوَمین
 گفت آری خوش عملِ کردی بدان * تا بگویم پندِ ثالثِ رایگان
 پند گفتن با جہولِ خوابناک * تخم افکندن بود در شورہ خالک
 ۲۲۶۵. چاکِ حَقّ و جہولِ نپذیرد رَفو * تخمِ حکمت کم دِہش ای پندگو

تا بدان کہ زیرکم A (۲۲۴۸)

ثانی بر دیوار K. بر دست تو. ABHK Bul. اَوَّلِ آن پندت دھم B (۲۲۴۹)

حسرت مبر A (۲۲۵۲). در گفش B (۲۲۵۲). وَانِ سیم A (۲۲۵۰)

بحق ان جان تو A. احتشام تو و فرزندان تو B (۲۲۵۵)

در کی روزیات A (۲۲۵۶)

وَانِ دوم پندت بگفتم ای جمال B. وَانِ دوم پندت کہ گفتم از ضلال A Bul. (۲۲۶۰)

کہ گفتم H. (۲۲۶۱) A دہ for سہ in the first hemistich.

پند حکمت B (۲۲۶۵). آخرین B. سِوَمین A (۲۲۶۲)

مَحْرَمِ آن آه کم‌یابست بس * شب رَو و پنهان رَوی کن چون عَسَس
 سوی دریا عزم کن زین آبگیر * بحر جَو و ترکِ این گردآب گیر
 ۲۲۳۵ سینه را پا ساخت می‌رفت آن حَذُور * از مقام با خطر تا بحر نور
 همچو آهو کز پی او سگ بود * می‌دود تا در تنش يك رگ بود
 خوابِ خرگوش و سگ اندر پی خطاست * خواب خود در چشم ترسند کجاست
 رفت آن ماهی ره دریا گرفت * راهِ دُور و پهنه پهنای گرفت
 رنجها بسیار دید و عاقبت * رفت آخر سوسه امن و عاقبت
 ۲۲۴۰ خویشتن افکند در دریای ژرف * که نیابد حد آنرا هیچ طَرَف
 پس چو صیادان بیاوردند دام * نیم‌عقل را از آن شد تلخ کام
 گفت اه من فَوْتُ کردم فرصه را * چون نگشتم هم‌ره آن ره‌ها
 ناگهان رفت او ولیکن چونك رفت * می‌بایستم شدن در پی بتفت
 برگزیده حسرت آوردن خطاست * باز نآید رفته یاد آن هبست

قصه آن مرغ گرفته کی وصیت کرد کی برگزیده پشیمانی

مخور تدارك وقت اندیش و روزگار مبر در پشیمانی،

۲۲۴۵ آن یکی مرغی گرفت از مکر و دام * مرغ او را گفت ای خواجه هُمام
 تو بسی گاوان و میشان خورده * تو بسی اشتر بُرَبان کرده
 تو نگشتی سیر زانها در زمن * هر نگردی سیر از اجزای من

. شبرو Bul. و بس AH (۲۲۴۴)

. و A om. روی دریا A (۲۲۴۸) . پا کرد Bul. (۲۲۴۹)

corr. چون نگشتم هم‌ره عاقل چرا ABH. آه من Bul. A. گفت آه فوت B (۲۲۴۲)

in marg. H.

. حیرت آوردن A (۲۲۴۴) . چون برفت Bul. (۲۲۴۳)

. در پشیمانی مبر B. پشیمان مخور K. گرفته و وصیت کردن او که B Heading:

. هم نکرده سیر A (۲۲۴۷) . مرغك او را گفت B (۲۲۴۵)

او ہی گفت از شکنجہ وز بلا * همچو جانِ کافران قَالُوا بَلٰی
 باز ہی گفت او کہ گر این بار من * وَا رَہْمَ زین محنتِ گردن شکن
 ۲۲۸۵ من نَسازم جز بدریایی وطن * آب گیری را نَسازم من سَکَن
 آبِ بِي حَدِّ جُومِ و آمن شوم * تا ابد در امن و صحتِ میروم

بیان آنک عہد کردن احمق وقت گرفتاری و ندَم هیچ وفایی
 ندارد کی وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لَهَا نَهَوُ عَنْهُ وَاِنَّہُمْ
 لَکَاذِبُونَ، صُبْحِ کاذب وفا ندارد،

عقل می گفتش حماقت با توست * با حماقت عہد را آید شکست
 عقل را باشد وفای عہدہا * تو نداری عقل رَوای خَرَبَہا
 عقل را یاد آید از پیمانِ خود * پردہ نسیان بدرآند خَرَد
 ۲۲۹۰ چونک عقل نیست نسیان میرِ نُسْت * دشمن و باطل کن، تدبیرِ نُسْت
 از کمی عقل پروانہ خسیس * یاد نآرد ز آتش و سوز و خسیس
 چونک پَرش سوخت توبہ می کند * آرزو نسیانش بر آتش می زند
 ضبط و دَرک و حافظی و یادداشت * عقل را باشد کہ عقل آنرا فراشت
 چونک گوهر نیست تابش چون بود * چون مُذْکَر نیست ایابش چون بود
 ۲۲۹۵ این تمنی هم ز بی عقلی اوست * کہ نیند کآن حماقت را چہ خُوست
 آن ندامت از نتیجہ رنج بود * نہ ز عقل روشن، چون گنج بود

می گفت او اگر B (۲۲۸۴) . قالوا بلا A (۲۲۸۴)

آین شوم ABHK Bul. (۲۲۸۶)

گرفتاری و ندامت B . عہد کردن آخر A . در بیان K Heading:

باید شکست A . عقل را آید شکست G (۲۲۸۷)

عقل را باشد ز عقل آن فراشت B (۲۲۹۲) . بآتش می زند A (۲۲۹۲)

تنہا A om. HK Bul. (۲۲۹۵) . A om. (۲۲۹۶)

چاره اندیشیدن آن ماهی نیم عاقل و خود را مرده کردن،

گفت ماهی دگر وقتِ بلا * چونک ماند از سایهٔ عاقل جدا
 کو سوی دریا شد و از غم عتیق * فوّت شد از من چنان نیکو رفیق
 لیک زان ندیشم و بر خود زخم * خویشتن را این زمان مرده کنم
 پس بر آرم اِشکم خود بر زبَر * بُشت زیر و می روم بر آب بر
 ۲۲۷۰ می روم بر وی چنانکِ خَس رود * نی بسباحی چنانکِ کس رود
 مرده کردم خویش بشپارم بآب * مرگ پیش از مرگ امنست از عذاب
 مرگ پیش از مرگ امنست ای فتی * این چنین فرمود مارا مُصْطَفی
 گشت مُوتُوا کُلُّکُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ * یَأْتِیَ الْمَوْتُ نَهْتُوا بِالْفِتَنِ
 همچنان مُرد و شکم بالا فگند * آب می بُردش نشیب و گه باند
 ۲۲۷۵ هر یکی زان قاصدان بس غصّه بُرد * که دریغا ماهی بهتر بُمُرد
 شاد می شد او از آن گفتِ دریغ * پیش رفت این بازیم رستم ز تیغ
 پس گرفتش یلک صیاد ارجمند * پس برو نف کرد و بر خاکش فگند
 غلط غلطان رفت پنهان اندر آب * ماند آن احمق می کرد اضطراب
 از چپ و از راست می جست آن سلیم * تا بجهودِ خویش برهاند گلیم
 ۲۲۸۰ دام افگندند و اندر دام ماند * احمقِ او را در آن آتش نشاند
 بر سر آتش بیشت تابۀ * با حماقت گشت او هم خوابۀ
 او می جوشید از تَفّ سعیر * غفل می گفتش اَمَّ یَا نِیکُ نَذیر

Heading: A مرده گردانیدن.

خویشتن را زین زیان B (۲۲۶۸) . ماهی دیگر H. A Suppl. in marg. (۲۲۶۶)

مرده کرده خویش Bul. (۲۲۷۱) . بسباحی A (۲۲۷۰)

غصّه خورد Bul. B (۲۲۷۵)

و. A om. (۲۲۷۷) . که برفت این بازیم BK Bul. گفتن دریغ A (۲۲۷۶)

همی جوشید A (۲۲۸۲) . از حماقت B (۲۲۸۱) . و. K Bul. om. (۲۲۸۰)

گفت کہ نسبت مرا از خاکدانش * نامرِ اصلر کمترینِ بندگانش
 بندِ زادهٔ آن خداوندِ وحید * زاده از پشتِ جَواری و عبید
 نسبتِ اصلر ز خاک و آب و گل * آب و گل را داد یزدان جان و دل
 مَرَجِعِ این جسمِ خاکم هم بَخاک * مَرَجِعِ تو هم بَخاک ای سَهْمَناک
 ۲۴۱۵ اصلِ ما و اصلِ جملۂ سرگشان * هست از خاکی و آنرا صد نشان
 کہ مدد از خاک میگیرد تَنَت * از غذایِ خاک پیچد گردنت
 چون رود جان می شود او باز خاک * اندر آن گورِ مَخُوفِ سَهْمَناک
 هم تو و هم ما و هم آشیاءِ تو * خاک گردند و نماند جاہِ تو
 گفت غیرِ این نَسَبِ نامیت هست * مر ترا آن نام خود اولیترست
 ۲۴۲۰ بندِ فرعون و بندِ بندگانش * کہ ازو پَرُوَرْدِ اوّل جسم و جانش
 بندِ یاغیِ طاغیِ ظَلوم * زین وطن بگرِ بختہ از فعلِ شوم
 خونی و غدارے و حقناشناس * هم برین اوصاف خود می کن قیاس
 در غریبی خوار و درویش و خَلَق * کہ ندانستی سپاسِ ما و حق
 گفت حاشا کہ بود با آن ملیک * در خداوندے کسی دیگر شریک
 ۲۴۲۵ واحد اندر مُلکِ اورا یار نی * بندگانش را جز او سالار نی
 نیست خلقش را دگر کس مالکی * شَرکُش دعوی کند جز مالکی
 نقش او کردست و نقّاشِ من اوست * غیر اگر دعوی کند او ظلم جُوست
 تو نتوانی ابروی من ساختن * چون توانی جانِ من بشناختن

گفت نسبت مر مرا B (۲۴۱۱) BK Bul. زاد A (۲۴۱۲).

بندام من بندزادهٔ کردگار * زاده از پشت عیدش وز جوار

The verse given in the text is suppl. in marg. K.

فر به گردنت Bul. از غذایِ خاک K Bul. (۲۴۱۶)

مخوف و سَهْمَناک A Bul. می رود جان A (۲۴۱۷)

باغی H Bul. باغی و طاغی و ظلوم A (۲۴۲۱) G without *idāfat* (۲۴۲۲)

خوار درویش A (۲۴۲۴) A om. (۲۴۲۵) A om. (۲۴۲۶) A om.

تو نتانی یک موی من A. نتانی BK Bul. , as in text. GH نتانی (۲۴۲۸)

چونك شد رنج آن ندامت شد عدم * می نیرزد خاك آن توبه و ندم
آن ندم از ظلمت غم بست بار * پس كَلَامُ اللَّيْلِ يَمْحُوهُ النَّهَارُ
چون برفت آن ظلمت غم گشت خوش * هم رود از دل نتیجه و زاده اش
۲۲۰۰ می کند او توبه و پیر خرد * بَانِكْ لَوْ رُدُّوا لَعَادُوا می زند

در بیان آنك وهم قلب عقلست و ستیزه اوست بدو ماند و او
نیست و قصه مجاببات موسی علیه السلام کی صاحب
عقل بود با فرعون کی صاحب وهم بود،

عقل ضد شهوتست ای پهلوان * آنك شهوت می تند عقلش مخوان
وهم خوانش آنك شهوت را گداست * وهم قلب نقد زر عقلهاست
بی محك پیدا نگردد وهم و عقل * هر دُورا سوی محك كن زود نقل
این محك قرآن و حال انبیا * چون محك مر قلب را گوید بیا
۲۲۰۵ تا ببینی خویش را زاسیب من * كه نه اهل فراز و شیب من
عقل را گر اره سازد دو نیم * همچو زر باشد در آتش او بسیم
وهم مر فرعون عالم سوز را * عقل مر موسی جان افروز را
رفت موسی بر طریق نیستی * گفت فرعونش بگو تو کیستی
گفت من عقل رسول ذو الجلال * حُجَّةُ اللَّهِ امانم از ضلال
۲۲۱۰ گفت فی خامش رها کن های هو * نسبت و نام قدیمت را بگو

. نتیجه و زاندهش A (۲۲۹۹)

(۲۲۰۰) Suppl. in marg. B.

Heading: A om. مجاببات موسی G. بدو ماند و او نیست.

. هر قلب را Bul. (۲۲۰۴)

. در آتش او مقیم A (۲۲۰۶)

. بگوی B. های و هو HK Bul. رها کن های و هوی B. رها کن گفتگو A (۲۲۱۰)

گفت ای ابله برو بر من مران * تو عمارت از خرابی باز دان
 گی شود گلزار و گندمزار این * تا نگردد زشت و ویران این زمین
 گی شود بُستان و کشت و برگ و بر * تا نگردد نظم او زیر و زیر^{۲۲۴۵}
 تا بنشکافی بنشتر ریش چغز * گی شود نیکو و گی گردید نغز
 تا نشوبد خلطهات از دوا * گی رود شورش کجا آید شفا
 پاره پاره کرده درزی جامه را * کس زند آن درزی علامه را
 که چرا این اطلس بگزیده را * بر دریده چه کنم بدریده را
 هر بنای کهنه کآبادان کنند * نه که اول کهنه را ویران کنند^{۲۲۵۰}
 همچنین نجار و حداد و قصاب * هستانان پیش از عمارتها خراب
 آن هلیله و آن بلیله کوften * زان تلف گردند معمورئ نن
 تا نکوبی گندم اندر آسیا * گی شود آراسته زان خوان ما
 آن تقاضا کرد آن نان و نمک * که زشتست و رهانم ای سَمَك
 گر پذیری پند موسی و رهی * امر چنین شست بد نامشتهی^{۲۲۵۵}
 بس که خود را کرده بند هوا * کرمکی را کرده تو ازدها
 ازدها را ازدها آورده ام * تا باصلاح آورم من دم بدم
 تا دم آن از دم این بشکند * مار من آن ازدها را برگند
 گر رضا دادی رهیدی از دو مار * ورنه از جانت بر آرد آن دمار
 گفت آنحق سخت اُسنا جادوے * که در افگندی بمکر اینجا دوی^{۲۲۶۰}
 خلف یکدل را تو کردی دو گروه * جادوی رخنه کند در سنگ و کوه

(۲۲۴۶) Bul. بنشکافی. A گردند نغز. In H the penultimate letter is written both as ی and ن.

(۲۲۴۷) ABH تا نسوزد K. تا نشورد AH Bul. خلطهات.

(۲۲۴۸) AH کرد درزی H. درزی H. چون کنم B (۲۲۴۹).

(۲۲۵۲) GK گردند as in text. (۲۲۵۴) B Bul. این تقاضا A. کردن آن.

(۲۲۵۵) A بدی. (۲۲۵۶) Bul. بند هوا.

(۲۲۵۹) Bul. بر آورد A. زین دو مار.

بلك آن غدار و آن طاغی تُوی * كه كنی با حقّ دعویّ دُوی
 ۲۲۲- گر بکشم من عوانی را بسو * نه برای نفسِ کُشم نه بلهو
 من زدم مُشتی و ناگاه او فتاد * آنک جانِش خود بُد جانی بداد
 من سگی کُشم تو مُرسل زادگان * صد هزاران طفلِ بی جرم و زیان
 کُشنه و خُونشان در گردنت * تا چه آید بر تو زین خون خوردنت
 کُشنه دُریتِ یعقوب را * بر امیدِ قتلِ من مطلوب را
 ۲۲۳- کوری تو حق مرا خود برگزید * سرنگون شد آنچ نفست می پزید
 گفت اینهارا بِل بی هیچ شك * این بود حقّ من و نان و نمك
 كه مرا پیشِ حشرِ خواری كنی * روزِ روشن بر دلم تاری كنی
 گفت خواری قیامت صعبتر * گر نداری پاسِ من در خیر و شر
 زخمِ کبکی را نمی توانی کشید * زخمِ ماری را تو چون خواهی چشید
 ۲۲۴- ظاهرا کارِ تو ویران می کنم * لیک خارِ را گلستان می کنم

بیان آنک عمارت در ویرانیست و جمعیت در پراگندگیست و

درستی در شکستگیست و مراد در بی مرادیت و وجود

در عدمست و عَلَى هَذَا بَقِیَّةُ الْأَضْدَادِ وَالْأَزْوَاجِ،

آن یکی آمد زمین را می شکافت * ابلهی فریاد کرد و بر نتافت
 کین زمین را از چه ویران می کنی * می شکافد و پریشان می کنی

با حق تو دعویّ Bul. كه پی دعویّ ناحق می روی A (۲۲۲۹)

و او ناگاه فتاد Bul. من زدم او را و او مرد او فتاد A (۲۲۳۱)

زین خون گردنت B (۲۲۴۴)

In A a corrector has indicated that دانی should be read BK Bul. نمی تانی (۲۲۴۶)

مر مغیلانرا گلستان می کنم B (۲۲۴۰) Bul. زهر ماری را B Bul. instead of توانی

B Bul. شکستگی B Bul. پراگندگی Bul. در بیان K Heading:

سر نتافت A (۲۲۴۱)

وَأَنْ فَضَايَ خَرَقٍ اسباب وِ عِلَل * هست اَرْضُ الله ای صدر اجل
هر زمان مُبْدَل شود چون نقش جان * نَو بَنُو بَیند جهانی در عیان
گر بود فردوس و انهار بهشت * چون فسرده بَكَ صَفَت شد گشت زشت

بیان آنک هر حَسَّ مُدْرِکی را از آدمی نیز مُدْرکاتی دیگرست
که از مُدْرکات آن حَسَّ دیگر بی خبرست چنانک هر پیشه‌ور
استاد اعجمی کار آن استاد دگر پیشه‌ورست و بی خبری او از
آنک وظیفه او نیست دلیل نکند که آن مُدْرکات نیست،
اگرچه بحکم حال منکر بود آنرا اما از مُنْکری او اینجا جز
بی خبری نمی خواهیم درین مقام،

چنبه دید جهان ادراک نُست * پرده پاکان حَسَّ ناپاک نُست
۲۲۸۵ مدتی حَسرا بشو زاب عیان * ابن چین دان جامه شوی صوفیان
چون شدی تو پاک پرده برگد * جان پاکان خویش بر تو می زند
جمله عالم گر بود نور و صُور * چشم را باشد از آن خوبی خبر
چشم بستی گوش می آری بپیش * تا نمایی زلف و رُخساره بُتیش
گوش گوید من بصورت نگرِوم * صورت ار بانگی زند من بشنوم
۲۲۹۰ عالم من لیک اندر فنّ خویش * فنّ من جز حرف و صَوْتی نیست بیش
هین بیا بینی بین این خوبرا * نیست در خور بینی این مطلوبرا

(۲۲۸۱) A خرق و اسباب علل. (۲۲۸۲) G نقش with *idāfat*.

Heading: Bul. om. نیز. A استاد کاران استاد. G has وظیفه او نیست کاران استاد. A بحکم حال جان. A
درین مقام. Bul. om. از منکری اینجا. Bul. om. اما.

منزند. Bul. بر کنند. Bul. پرده برگد. H (۲۲۸۶)

گفت هستم غرقِ پیغامِ خدا * جادوی کی دید با نامِ خدا
 غفلت و کفرست مایهٔ جادوی * مشغلهٔ دینست جانِ موسوی
 من بجادویان چه مانم ای وقیح * کز دم پر رشک می گردد مسیح
 ۲۲۶۵ من بجادویان چه مانم ای جنب * که زجانم نور می گیرد کتب
 چون تو با پرّ هلا بر می پری * لاجرم بر من گمان آن می تری
 هر کرا افعالِ دام و دَد بود * بر کریمانش گمان بد بود
 چون نو جزوِ عالمی هر چون بوی * کلّ را بر وصفِ خود بینی غوی
 گر تو بر گردی و بر گردد سرت * خانه را گردند بیند منظرَت
 ۲۲۷۰ و نو در کشتی روی بر یم روان * ساحلِ یم را می بینی دوان
 گر تو باشی تنگ دل از ملحه * تنگ بینی جو دنیارا همه
 ورتو خوش باشی بکامِ دوستان * این جهان بنمایدت چون گلستان
 ای بسا کس رفته تا شام و عراق * او ندید هیچ جز کفر و نفاق
 وی بسا کس رفته تا هند و هری * او ندید جز مگر بیع و شری
 ۲۲۷۵ وی بسا کس رفته ترکستان و چین * او ندید هیچ جز مکر و کین
 چون ندارد مدّر کی جز رنگ و بو * جملهٔ اقلیمهارا گو بگو
 گاو در بغداد آید ناگهان * بگذرد او زین سران تا آن سران
 از همهٔ عیش و خوشیها و مزه * او نبیند جز که قشرِ خربزه
 که بود افتاده بر ره یا حشیش * لایقِ سیرانِ گاوی یا خربش
 ۲۲۸۰ خشک بر میخ طبعیت چون قدید * بستهٔ اسباب جانش لا یزید

بجادوان A (۲۲۶۵). بجادوان A (۲۲۶۴). مشغله A (۲۲۶۴).

GH (۲۲۶۷) as in text. G has بینی سَوی, but the last word has been altered.

چون نو بر گردی K (۲۲۶۹). is also given in marg. H by a corrector.

BG Bul. جمله دنیارا. H جرّ دنیارا. A (۲۲۷۱). but in G the word has been altered. K جو دنیارا as in text.

پوست خربزه B (۲۲۷۸). مدّر کی K. and so H. G (۲۲۷۶).

افتاده در ره B. بر ره افتاده. AH Bul. کو بود. Bul. (۲۲۷۹).

نسبتی گر هست مَخْفی از خِرَد * هست بی چون و خِرَد کی پی بُرد
 بادرا ب چشم اگر بینش نداد * فرق چون می کرد اندر قوم عاد
 چون می دانست مؤمن از عَدُو * چون می دانست می را از کَدُو
 آتش نمرود را گر چشم نیست * با خلیلش چون نجشم کرد نیست
 ۲۴۱۵ گر نبود نیل را آن نور و دید * از چه قِبْطی را ز سِبْطی می گزید
 گرنه کوه و سنگ با دیدار شد * پس چرا داود را او یار شد
 این زمین را گر نبوده چشم جان * از چه قارون را فرو خورد آنچنان
 گر نبود چشم دل حنانه را * چون بدیدی هجر آن فرزانه را
 سنگ ریزه گر نبوده دیده ور * چون گواهی دادی اندر مُشت در
 ۲۴۲۰ ای خِرَد برگش تو پَر و بالها * سوره بر خوان زلزَلَت زِلْزَالِهَا
 در قیامت این زمین بر نیک و بد * گئی زناده گواهیها دهد
 که تَعَدَّتْ حَالَهَا وَ أَخْبَارَهَا * نُظْهِرُ الْأَرْضُ لَنَا أَسْرَارَهَا
 این فرستادن مرا پیش تو میر * هست بُرْهانی که بُد مُرْسِل خیر
 کین چنین دارو چنین ناسور را * هست در خور امر پی میسور را
 ۲۴۲۵ واقعیاتی دیده بودی پیش ازین * که خدا خواهد مرا کردن گزین
 من عصا و نور بگرفته بدست * شاخ گستاخ ترا خواهر شکست
 واقعیات سهمگین از بهر این * گونه گونه می نمودت رَبِّ دین
 در خور سر بد و طغیان تو * تا بدانی کوست در خوردان تو
 تا بدانی کو حکیمست و خیر * مُصْلِحِ أَمْرَاضِ دَرْمَان ناپذیر
 ۲۴۳۰ تو بتأویلات می گشتی از آن * کُور و گر کین هست از خواب گران

(۲۴۱۴) After this verse B repeats v. ۲۳۹۵.

(۲۴۱۵) A om. و.

(۲۴۱۷) Bul. چشم و جان.

(۲۴۱۸) A چشم و دل.

(۲۴۲۱) A با نیک و بد.

(۲۴۲۶) Bul. بگرفتم.

(۲۴۲۸) BGH Bul. در خورد آن تو.

(۲۴۳۰) G کور و گر.

گر بود مُشك و گلابی بُو بَرَم * فنّ من اینست و علم و مَغَبَرَم
 گی بیستم من رخ آن سیم ساق * هین ممکن تکلیف ما لیسَ یُطاق
 باز حقّ کثر نبیند تیر کثر * خواه کثر غَثر پیش او یا راست غَثر
 چشمِ احوّل از یکی دیدن یقین * دانك معزولست ای خواجه مُعین ۲۳۹۵
 تو که فرعونى همه مکرى و زَرَق * مَرَمرا از خود نى دانی نو فرق
 مَسْکَر از خود در من ای گزَباز نو * تا یکی تُسورا نبینی نو دو تُو
 بَنَگَر اندر من زَمَن یکساعتی * نا وراے کَوْن بیستی ساحتی
 و رَحْم از تنگی و از ننگ و نام * عشق اندر عشق بینی وَالسَّلام
 پس بدانی چونك رستی از بَدَن * گوش و بینی چشم می داند شدن ۲۴۰۰
 راست گفتست آن شَم شیربن زفان * چشم گردد مُو بسوی عارفان
 چشم را چشمی نبود اوّل یقین * در رَحْم بود او جَنین گوشتین
 علّت دیدن مدان پیه ای پسر * ورنه خواب اندر ندیدی کس صُور
 آن پری و دیو می بیند شبیه * نیست اندر دیدگاه هر دو پیه
 نُور را با پیه خود رَسَبَت نبود * نسبتش بخشید خلاق و دُود ۲۴۰۵
 آدم است از خاك كی ماند بَخاك * جَنّی است از نار بی هیچ اشتراك
 نیست مانندای آتش آن پری * گرچه اصلش اوست چون می بَنَگری
 مرغ از بادست كی ماند بباد * نامُناسِب را خدا رَسَبَت بداد
 نسبت این فرعها با اصلها * هست بی چون ارچه دادش و صُلها
 آدمی چون زاده خاك هَباست * این پسر را با پدر نسبت كجاست ۲۴۱۰

(۲۳۹۵) H in the second hemistich: ناظر شرکست نی توحیدین، and so A. The hemistich which stands in the text is given in marg. AH.

می تاند شدن H. می شاید شدن B (۲۴۰۰) کی و رای A (۲۳۹۸)

شیرین زبان ABG Bul. جسم گردد A (۲۴۰۱)

دیدگاهی A (۲۴۰۴) جنین و گوشتین A (۲۴۰۲)

جنّی از نار و ندارد اشتراك Bul. آدمی از خاك Bul. (۲۴۰۶)

از چه دادش A (۲۴۰۹) و کی ماند G (۲۴۰۸)

۲۴۴۵ حمله بُردی سوی دربندانِ غیب * تا نیایند این طرف مردانِ غیب
 چنگ در صُلب و رَحْمها در زدی * تا که شارع را بگیرد از بدی
 چون بگیری شهرهی که ذو الجلال * بر گشادست از برای انتسال
 سد شدی دربندهارا اے نُجُوج * کوری تو کرد سرهنگی خُروج
 نك منم سرهنگ هَنگت بشکنم * نك بنامش نامر و ننگت بشکنم
 ۲۴۵۰ تو هلا دربندهارا سخت بند * چند گاهی بر سبالِ خود بخند
 سَبَلت را برگند یک یک قدر * تا بدانی کالْفَدَر بَعِی اَلْحَذَر
 سَبَلت تو تیزتر یا آنِ عاد * که هی لرزید از دَمشان بلاد
 تو سیزده رُوتری یا آنِ نهود * که نیامد مثلِ ایشان در وجود
 صد ازینها گر بگویم تو گرے * بشنوی و ناشنوده آورے
 ۲۴۵۵ توبه کردم از سخن کانگیختم * بی سخن من داروت آمیختم
 که نهم بر ریشِ خامت تا پزد * یا بسوزد ریش و ریشت تا ابد
 تا بدانی که خیرست ای عَدُو * میدهد هر چیز را در خورد او
 گی کژی کردی و گی کردی تو شر * که ندیدی لایفش در پی اثر
 گی فرستادی دمی بر آسمان * نیکی کز پی نیامد مثلِ آن
 ۲۴۶۰ گر مُراقب باش و بیدار تو * بینی هر دم پاخِ کردار تو
 چون مُراقب باشی و گیری رسن * حاجت ناید قیامت آمدن
 آنک رمزی را بداند او صحیح * حاجتش ناید که گویندش صریح
 این بلا از گوَدنی آید ترا * که نکردی فهم نُکته و رمزها

تو زدی دربندهارا B (۲۴۴۸) . نیاید Bul. (۲۴۴۵)

ABHK خود بر سیل corr. in H. (۲۴۵۰)

داروبت GK Bul. که انگیختم AH (۲۴۵۵)

The original reading of H is uncertain. BK بسوزد (۲۴۵۶)

هر دمی بینی جزای کار تو Bul. (۲۴۶۰) . کردی و بنمودی تو شر Bul. (۲۴۵۸)

حاجتش نبود Bul. (۲۴۶۲) . حاجت نبود Bul. (۲۴۶۱)

و رمز را ABHK (۲۴۶۳)

وَأَن طَیِّبٌ وَ أُنْ مَنْجَمٌ دَر لَمَع * دَید نَعِیرِش پِوشِید از طَمَع
 گُفت دُور از دُولت و از شَاهِیَّت * کِه در آید غُصَّه در آگَاهِیَّت
 از غِذای مُخْتَلَف یا از طَعَام * طَبَع شُورِید هِی بَیند مَنَام
 زَأَنک دَید او کِه نَصِیحت جُونَه * تَنَد و خُون خَواری و مَسکِین خُونَه
 ۲۴۳۵ پادشاهان خُون کُند از مَصْلَحَت * لَیْک رَحْمَتشان فزُونست از عَنَت
 شاهرا بایَد کِه باشد خُوی رَب * رَحْمَت او سَبَق دارد بَر غَضَب
 نَه غَضَب غَالِب بود مَانَدِ دِیو * بی ضرورت خُون کُند از پِیرِ رِیو
 نَه حَلِیْمی مُخَنَّث و اِمَر نِیز * کِه شود زَن رُوسپی زَان و کَنیز
 دِیو خانَه کُردَه بودَه سِینَهرا * قَبْلَه سَازِید بودَه کِینَهرا
 ۲۴۴۰ شاخ تِیزت بَس جَگرهارا کِه خِست * نَک عَصَام شاخ شُوخت را شِکِست

حمله بردن این جهانیان بر آن جهانیان و تاختن بردن تا
 سینور ذرّ و نسل که سرحدّ غیب است و غفلت ایشان از
 کمین که چون غازی بغزا نرود کافر تاختن آورد،

حمله بردند اسپه جسمانیان * جانب قلعه و دژ روحانیان
 تا فرو گیرند بر دربند غیب * تا کسی نآید از آن سو پاک جیب
 غازیان حمله غزا چون کم برند * کافران بر عکس حمله آورند
 غازیان غیب چون از حِلْم خویش * حمله ناوردند بر تو زشت کیش

وز شاهیت AH (۲۴۳۲) . دید تفسیرش A . آن طیب Bul. (۲۴۳۱)

کی باشد A (۲۴۳۶) . طبعُ G . غدای Bul. (۲۴۳۴)

Suppl. in marg. H. (۲۴۳۸)

Heading: In G بردن ایشان Bul. is suppl. above. AG در و نسل .

A Bul. تاختن آورد .

حمله آوردند A (۲۴۴۴)

۲۴۸۰ تا کنون کردی چنین اکنون مکن * تیرہ کردی آبرا افزون مکن
 بر مشوران تا شود این آب صاف * واندرو بین ماہ و اختر در طواف
 زَانکِ مَرْدُمِ هست همچون آبِ جُو * چون شود تیرہ نیننی قعرِ او
 قعرِ جُو پُر گوہرست و پُر زُدر * ہین مکن تیرہ کہ هست او صافِ حُر
 جانِ مردمِ هست مانندِ ہوا * چون بگردد آمیخت شد پردہٴ سما
 ۲۴۸۵ مانع آید او زدیدِ آفتاب * چونکِ گَرْدَش رفت شد صافی و ناب
 با کمالِ تیرگی حقِ واقعات * می نمودت تا رویِ راہِ نجات

باز گفتن موسی علیہ السّلم اسرارِ فرعون را و واقعاتِ اورا
 ظہَرَ الْغَیْبِ تا بخیبری حقّ ایمان آورد یا گمان برد،

زَاہِنِ تیرہ بُقُدرت می نمود * واقعاتی کہ در آخر خواست بود
 تا کُنی کمتر نو آن ظلم و بدی * آن ہی دیدی و بتّری شدی
 نقشہای زشت خوابت می نمود * می رمیدی زان و آن نقش تو بود
 ۲۴۹۰ همچو آن زنگی کہ در آیینہ دید * رُویِ خود را زشت و بر آیینہ رید
 کہ چہ زشتی لایقِ اینی و بس * زشتیم آن توست اے کُورِ خس
 این حَدَثِ بر رُویِ زشت می کنی * نیست بر من زَانکِ ہستم روشنی
 گاہ می دیدی لباسِ سوختہ * گہ دہان و چشم تو بر دوختہ
 گاہ حیوانِ قاصدِ خونت شد * گہ سَرِ خود را بدندانِ ددہ
 ۲۴۹۵ گہ نگون اندر میانِ آب ریز * گہ غریقِ سَیْلِ خون آمیز نیز

صاف و حر BK (۲۴۸۲) . واندرون A (۲۴۸۱)

Heading: B گمانی . ایمان آرد A . حق تعالی B

بدتر می شدی Bul. (۲۴۸۸)

(۲۴۹۲) B Bul. جفا for حَدَث . AH زَانکِ رستم از منی ، which G gives as a variant in marg. H has ہستم روشنی in marg. as a correction.

از بدی چون دل سیاه و تیره شد * فهم کن اینجا شاید خیره شد
 ۲۴۶۵ ورنه خود تیری شود آن تیرگی * در رسد در تو جزای خیرگی
 ورنه نیاید نیر از بخشایش است * نه پی نادیدن آرایش است
 هین مراقب باش گر دل بایدت * کز پی هر فعل چیزی زایدت
 ورازن افزون ترا همت بود * از مراقب کار بالاتر رود

بیان آنک تن خاکی آدمی همچون آهن نیکوجوهر قابل
 آینه شدن است تا درو هم در دنیا بهشت و دوزخ و
 قیامت و غیر آن معاینه بنماید نه بر طریق خیال،

پس چو آهن گرچه تیره‌هیکی * صیقلی کن صیقلی کن صیقلی
 ۲۴۷۰ تا دلت آینه گردد پُر صور * اندرو هر سو ملیحی سیم‌بر
 آهن ارچه تیره و بی‌نور بود * صیقلی آن تیرگی از وی زدود
 صیقلی دید آهن و خوش کرد رُو * تا که صورتها توان دید اندرو
 گر تن خاکی غلیظ و تیره‌است * صیقلش کن ز آنک صیقل‌گیره است
 تا درو آشکال غیبی رُو دهد * عکسِ حوری و ملک در وی جهد
 ۲۴۷۵ صیقل عقلت بدان دادست حق * که بدو روشن شود دل را و رَق
 صیقلی را بسته‌ای بی‌نماز * و آن هوارا کرده دو دست باز
 گر هوارا بند بنهاده شود * صیقلی را دست بگشاده شود
 آهنی کایینه غیبی بُدے * جمله صورتها درو مُرسل شدی
 تیره کردی زنگ دادی در نهاد * این بود یسعون فی الأرض الفساد

. گر نیاید B (۲۴۶۶)

Heading: A . و غیرها ABK . همچو آهنست نیکوجوهر که قابل

. توان دیدن درو ABHK Bul. صیقلی کرد آهن B (۲۴۷۲)

۲۵۱۰ گفت ای موسی کدامست آن یکی * شرح کن با من از آن يك اندکی
 گفت آن يك که بگویی آشکار * که خدایی نیست غیرِ کردگار
 خالقِ افلاک و آنجم بر عِلا * مردم و دیو و پری و مرغ را
 خالقِ دریا و دشت و کوه و تپه * مُلکِ او بی حد و اوبی شبیه
 گفت ای موسی کدامست آن چهار * که عوض بدهی مرا بر گو پیار
 ۲۵۱۵ تا بود کز لطفِ آن وعدۀ حَسَن * سست گردد چارُمبَخِ کُفَرِ من
 بُوکِ زان خوش و عدهای مُغْتَنَم * بر گشاید قُفْلِ کُفَرِ صد منم
 بُوکِ از تأثیرِ جُویِ انگین * شہد گردد در تنم این زهرِ کین
 یا زعکسِ جُویِ آن پاکیزه شیر * پرورش یابد دَمِ عَقْلِ اسیر
 یا بود کز عکسِ آن جُویِ خَمَرِ * مست گردد بُو بَرَمِ از ذوقِ امر
 ۲۵۲۰ یا بود کز لطفِ آن جُویِ آب * تازگی یابد تنِ شوره خراب
 شوره‌ام را سبزه پیدا شود * خارزارم جَنّتِ ماوی شود
 بُوکِ از عکسِ بَہِشت و چار جُو * جان شود از یاریِ حقِ یارِ جُو
 آنچنانک از عکسِ دوزخ گشته‌ام * آتش و در قهرِ حقِ آغشته‌ام
 گه زعکسِ مارِ دوزخ همچو مار * گشته‌ام بر اهلِ جَنّتِ زہرِ بار
 ۲۵۲۵ گه زعکسِ جوشِ آبِ حَمِيم * آبِ ظَلَمِ کرده خُلقان را رَمِيم
 من زعکسِ زَمِّرِ زہرِ ریر * یا زعکسِ آن سعیرم چون سعیر
 دوزخِ درویش و مظلوم کنون * پای آنکِ یابمِش ناگه زبون

خالق دریا و کوه و دشت. Bul. (۲۵۱۲)

پرورش باشد A (۲۵۱۸)

جَنّتِ الماوی Bul. B (۲۵۲۱)

همچو نار A. نار دوزخ A (۲۵۲۲)

ماءِ حَمِيم Bul. B (۲۵۲۵)

دوزخ below the line and has درویش om. A (۲۵۲۷)

که نِداَت آمد ازین چرخِ نَقّ * که شَفِیّ و شَفِیّ و شَفِی
 که نِداَت آمد صرّیحا از جبال * که بِرَوِ هستی زاصحابِ الشِّمال
 که نِدا می آمدت از هر جماد * تا ابد فرعون در دوزخ فتاد
 زین بترها که نی گویم زشرم * تا نگردد طبعِ معکوس، تو گرم
 ۲۰۰۰ اندکی گفتم بتو اے ناپذیر * زآنَدکی دانی که هستم من خیر
 خویشتن را گور می کردی و مات * تا نیندیشی زخواب و واقعات
 چند بگریزی نك آمد پیش تو * گورئ اِذْراك مَكْرانَدیش تو

بیان آنک درِ توبه بازست،

هین مکن زین پس فرا گیر احتراز * که زبخشایش درِ توبه ست باز
 توبه را امرِ جانبِ مغربِ دَری * باز باشد تا قیامت بر وری
 ۲۰۰۵ تا زَمَغْرِب برزند سر آفتاب * باز باشد آن دَر از وی رُو متاب
 هست جَنّت را زَرْحَمَتِ هشت دَر * یك دَرِ توبه ست زان هشت ای پسر
 آن همه که باز باشد که فراز * و آن درِ توبه نباشد جز که باز
 هین غنیمت دار دَرِ بازست زود * رَخْتُ آنجا کش بکوری حسود

گفتن موسی علیه السّلم فرعون را کی از من یك پند قبول
 کن و چهار فضیلت عوض بستان،

هین زمن یپذیر یك چیز و یّار * پس زمن بستانِ عَوَض آنرا چهار

که ابد Bul. (۲۴۹۸) . زاصحاب شمال K (۲۴۹۷)

که من هستم A (۲۵۰۰) . زان بترها Bul. (۲۴۹۹)

Heading: همیشه بازست Bul. همیشه در توبه B

رخت آنجا بر B (۲۵۰۸) . آن در توبه A (۲۵۰۷) . هشت جنت را Bul. (۲۵۰۶)

Heading: After بستان K adds کدامست که آن و رسیدن فرعون Bul. and so

که هزاران خانه از يك نقد گنج * توان عمارت کرد بی تکلیف و رنج
 عاقبت این خانه خود ویران شود * گنج از زیرش یقین عریان شود
 لیک آن تو نباشد زانک روح * مُزِد ویران گردنش آن فتوح
 ۲۵۴۵ چون نکرد آن کار مُزدش هست لا * لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 دست خابی بعد از آن تو کای دریغ * این چنین ماهی بد اندر زیر میغ
 من نکردم آنچه گفتند از بهی * گنج رفت و خانه و دستم تپی
 خانه اُجرت گرفتی و کَرے * نیست مُلک تو بیعی یا شرے
 این کَری را مدت او تا اجل * تا درین مدت کنی در وی عمل
 ۲۵۵۰ پاره دوزی کنی اندر دُکان * زیر این دُکان تو مدفون دوکان
 هست این دُکان کرابی زود باش * تیشه بستان و نگش را می تراش
 تا که نیشه ناگهان برکان تپی * از دکان و پاره دوزی واهی
 پاره دوزی چیست خورد آب و نان * می زنی این پاره بر دلق گران
 هر زمان می دردد این دلق ننت * پاره بروی می زنی زین خوردنت
 ۲۵۵۵ ای زَنَل پادشاه کامیار * با خود آ زن پاره دوزی ننگ دار
 پاره برگن ازین قعر دکان * تا بر آرد سر پیش نو دوکان
 پیش از آن کین مهلت خانه کری * آخر آید تو نخورده زو ببری
 پس ترا بیرون کنند صاحب دکان * وین دکان را برگند از روی کان
 تو زحسرت گاه بر سر می زنی * گاه ریش خامر خود بر می گنی
 ۲۵۶۰ کای دریغا آن من بود این دکان * گور بودم بر نخوردم زن مکان
 ای دریغا بود مارا بُرد باد * تا ابد یا حسرتا شد لِلْعِبَاد

ماهی نهان بد زیر میغ Bul. (۲۵۴۶) . تان عمارت Bul. (۲۵۴۲)

as in text از بهی G. از بهی H. آنچه کردند B (۲۵۴۷)

گرفتی یا کری Bul. (۲۵۴۸)

تکثرا می خراش AH (۲۵۵۱) . مدت تو تا اجل A (۲۵۴۹)

شرم دار B (۲۵۵۵) . و A om. (۲۵۵۲)

تو نبردی زو ببری Bul. خانه کری H (۲۵۵۷)

شرح کردن موسی علیه السّلم آن چار فضیلت را جهت پای‌مزد ایمان فرعون،

گفت موسی کاوّلین آن چهار * صحتی باشد تنّت را پایدار
این علّلهایی که در طب گفته‌اند * دُور باشد امر تنّت ای ارجمند
۲۵۲۰ ثانیاً باشد ترا عمر دراز * که اجل دارد زعُمرت احتراز
وین نباشد بعدِ عمر مُستوی * که بناکام از جهان بیرون روی
بلك خواهان اجل چون طفل شیر * نه زرنجی که ترا دارد اسیر
مرگجو باشی ولی نه از عجز رنج * بلك بینی در خراب خانه گنج
پس بدست خویش گیری نیشه * می‌زنی بر خانه بی اندیشه
۲۵۲۵ که حجاب گنج بینی خانه‌ها * مانع صد خرمن این يك دانه‌ها
پس در آتش افگنی این دانه‌ها * پیش گیری پیشه مردانه‌ها
ای بلك برگی زباغی ماند * همچو گرمی برگش از رز رانده
چون گرم این گرم را بیدار کرد * ازدهای جهل را این گرم خورد
گرم گرمی شد پُر از میوه و درخت * این چنین تبدیل گردد نیکبخت

تفسیر کُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ،

۲۵۴۰ خانه برگن کز عقیق این یمن * صد هزاران خانه شاید ساختن
گنج زیر خانه‌است و چاره نیست * از خرابی خانه مندیش و مه‌ایست

Heading: B اولین (۲۵۲۸) . کی در طب A (۲۵۲۹) . بیان کردن B, corr. above.

H (۲۵۲۹) . خرابی B . عجز و رنج A Bul. (۲۵۲۲) . بیرون شوی Bul. (۲۵۲۱)

. میوه درخت A . میوه درخت H Bul. . پُر از برگ و درخت B, with idāfat. گرم گرمی

Heading: After أُعْرَفَ Bul. adds فخلقت الخلق لان اعرف.

. از خرابی هین میندیش Bul. (۲۵۴۱)

بیان این خبر که کَلِمُوا النَّاسَ عَلَى قَدَرِ عُقُولِهِمْ لَا عَلَى قَدَرِ
عُقُولِكُمْ حَتَّى لَا يُكَذِّبَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ،

چونک با کودک سر و کارم فتاد * هم زبانِ کودکان باید گشاد
که برو کتاب تا مرغت خرم * یا مویز و جَوَز و فُسْتَقِ آورم
جز شباب تن نمی دانی بگیر * این جوانی را بگیر ای خر شعیر
هیچ آژنگی نیفتد بر رُخت * تازه ماند آن شبابِ فَرُخت ۲۵۸۰
نه نژند پیریت آید برو * نه قدِ چون سرو نو گردد دُونو
نه شود زورِ جوانی از تو کم * نه بدندانها خلکها یا الم
نه کی در شهوت و طمٹ و بعال * که زنان را آید از ضعف ملال
آن چنان بگشایدت فرّ شباب * که گشود آن مژده عکاشه باب

قوله عليه السلام مَنْ بَشَّرَنِي بِخُرُوجِ صَفَرٍ بَشَّرْتَهُ بِأُحْجَنَةٍ،

احمد آخر زمان را انتقال * در ربیعِ اوّل آید بی جدال ۲۵۸۵
چون خبر یابد دلش زین وقتِ نَقْل * عاشقِ آن وقت گردد او بعقل
چون صَفَر آید شود شاد از صَفَر * که پس این ماه می سازم سَفَر
هر شبی تا روز زین شوقِ هُدی * اے رفیقِ راهِ اَعْلَى می زدی
گفت هر کس که مرا مژده دهد * چون صَفَر پای از جهان بیرون نهد

Heading: A. يكذبوا الله. Bul. کَلِمُ النَّاسِ.

. دو توی B. بروی B (۲۵۸۱). . تن نمی گیری B (۲۵۷۹).

. نی زنانرا B. طمٹ بعال. Bul. طمٹ رجال A (۲۵۸۳).

. از مژده A. که شد اندر مژده عکاشه باب B (۲۵۸۴).

. پس آن ماه B (۲۵۸۷).

. گفت آنکس که بن مژده B (۲۵۸۹).

غرّه شدن آدمی بذکات و تصویرات طبع خویشتن و طالب
ناکردن علم غیب کی علم انبیاست،

دیدم اندر خانه من نقش و نگار * بودم اندر عشقِ خانه بی قرار
بودم از گنجِ نهانی بی خبر * ورنه دَسْتَبُوی من بودی تَبَر
آه گر دادِ نَبَر را دادمی * ابن زمان غمرا نَبَر را دادمی
۲۵۶۵ چشم را بر نقش می انداختم * همچو طفلان عشقها می باختم
پس نکو گفت آن حکیم کامیار * که تو طفلی خانه پُر نقش و نگار
در الهی نامه بس اندرز کرد * که بر آر از دُودمانِ خویش گردد
بس کن ای موسی بگو وعدهٔ سُوْم * که دل من را اضطرابش گشت گم
گفت موسی آن سُوْم مُلکِ دوتو * دو جهانی خالص از خصم و عَدُو
۲۵۷۰ بیشتر زان مُلکِ کاکنون داشتی * کآن بُد اندر جنگ و ابن در آشتی
آنک در جنگ چنان مُلکی دهد * بنگر اندر صلح خوانت چون نهد
آن کرم کاندر جفا آنهات داد * در وفا بنگر چه باشد افتقاد
گفت ای موسی چهارم چیست زود * باز گو صَبْرَم شد و حَرَصَم فزود
گفت چارم آنک مانی تو جوان * موی همچون قیر و رُخ چون ارغوان
۲۵۷۵ رنگ و بُودر پیشِ ما بس کاسدست * لیلک تو پَسْتی سخن کردیم پَسْت
افتخار از رنگ و بُو و از مکان * هست شادی و فریبِ کودکان

Heading: B طبع خویش.

۲۵۶۴) B Bul. آه اگر. ۲۵۶۶) HK بس نکو.

۲۵۶۸) GHK که دلم.

۲۵۶۹) B خصم و عتو.

۲۵۷۰) A for و این وین.

۲۵۷۱) B Bul. چنین ملکی. K چون خوانت نهد.

۲۵۷۲) Bul. اینهات داد.

۲۶۰۵ چون بدین لطف آن کریمت باز خواند * ای عجب چون زہرات بر جای ماند
 زہرات ندرید تا زان زہرات * بودی اندر ہر دو عالم بہرہات
 زہرہ کز بہرہ حق بر دَرَد * چون شہیدان از دو عالم بر خورد
 غافلِ ہم حکمتست و این عَمی * نا بہاند لیک نا این حد چرا
 غافلِ ہر حکمتست و نعمتست * تا نپُرد زود سرمایہ زدست
 ۲۶۱۰ لیک فی چندانک ناسوری شود * زہرِ جان و عقلِ رنجوری شود
 خود کہ یابد این چنین بازارا * کہ بیک گل می‌خری گلزارا
 دانہ را صد درختستان عوض * حبہ را آمدت صد کان عوض
 کانِ اللہ دادنِ آن حبہ است * تا کہ کانِ اللہ آید بدست
 زانک این ہوی ضعیف بی‌قرار * ہست شد زان ہوی ربّ پایدار
 ۲۶۱۵ ہوی فانی چونک خود فا او سپُرد * گشت باقی دایم و ہرگز نپُرد
 ہمچو قطرہ خایف از باد و زخاک * کہ فنا گردد بدین ہر دو ہلاک
 چون باصل خود کہ دربا بود جست * از تَفِ خورشید و باد و خاک رست
 ظاہرش گم گشت در دریا و لیک * ذاتِ او معصوم و پا بر جا و نیک
 ہین یدہ ای قطرہ خود را بی ندم * تا بیابی در بہای قطرہ یم
 ۲۶۲۰ ہین بدہ ای قطرہ خود را این شرف * در کفِ دریا شو این از تلف
 خود کرا آید چنین دولت بدست * قطرہ را بحری نقاضاگر شدست
 اللہ اللہ زود بفروش و بخر * قطرہ دہ بحرِ پُر گوہر بپر
 اللہ اللہ ہیچ ناخیری مکن * کہ ز بحرِ لطف آمد این سخن
 لطف اندر لطفِ این گم می‌شود * کاسنلی بر چرخِ ہفتسم می‌شود

. تا سوری شود A (۲۶۱۰)

. خود کی یابد GH (۲۶۱۱)

. با او سپرد Bul. (۲۶۱۵)

. بود و جست Bul. (۲۶۱۷)

. این از سلف A (۲۶۲۰)

. قطرہ را دریا B (۲۶۲۱)

. کہ زعفر لطف B (۲۶۲۲)

۲۵۹- که صَفَر بگذشت و شد ماه ربيع * مژده‌ور باشم مرا و شفیع
گفت عکاشه صَفَر بگذشت و رفت * گفت که جنت ترا ای شیر زفت
دیگری آمد که بگذشت آن صَفَر * گفت عکاشه ببرد از مژده بر
پس رجال از نفلِ عالم شادمان * وز بقاش شادمان این کودکان
چونک آب خوش ندید آن مرغ کور * پیش او گوهر نماید آب شور
۲۵۹۵ همچنین موسی کرامت می‌شرد * که نگردد صاف اقبال تو دُرْد
گفت اَحْسَنَت و نکو گفתי و لیک * تا کم من مشورت با یار نیک

مشورت کردن فرعون با ایسیه در ایمان آوردن بموسی علیه السّلم،

باز گفت او این سخن با ایسیه * گفت جان افشان برین ای دل‌سیه
بس عنایت‌هاست متن این مقال * زود دریاب ای شه نیکوخصال
وقت گشت آمد زهی پُر سود گشت * این بگفت و گریه کرد و گرم گشت
۲۶۰۰ بر جهید از جا و گفتا بَخْ لَكَ * آفتابی تاج گشت ای گلک
عیب گل را خود بپوشاند کلاه * خاصه چون باشد کله خورشید و ماه
هم در آن مجلس که بشنیدی تو این * چون نگفتی آری و صد آفرین
این سخن در گوش خورشید ار شدی * سَرَنگون بر بوی این زیر آمدی
هیچ می‌دانی چه وعده‌ست و چه داد * می‌کند ابلیس را حق افتقاد

شد. A om. و (۲۵۹۰)

شیر زفت. گفت جنت مرا. B Bul. و A om. (۲۵۹۱)

آب اقبال. K Bul. (۲۵۹۵). بقایش. Bul. (۲۵۹۳)

کم این مشورت. B. نیکو. A. و. Bul. om. (۲۵۹۶)

Heading: Bul. با آسیه. موسی. A.

بر بوی آن. B (۲۶۰۲). آسیه. Bul. (۲۵۹۷)

گر هزاران چرخ در چشمش رود * همچو چشمه پیش قلزم گم شود
چشم بگذشته ازین محسوسها * یافته از غیب بینی بوسهها
خود نمی یابم یکی گوشتی که من * نکته گویم از آن چشم حسن
۲۶۴۵ ی چکید آن آب محمود جلیل * می رُبودی قطره اش را جبرئیل
تا بهالد در پر و منقار خویش * گر دهد دستوریش آن خوب کیش
باز گوید خشم کپیر از فروخت * قر و نور و صبر و علم را نسوخت
باز جانم باز صد صورت تند * زخم بر نافه نه بر صالح زند
صالح از یکدم که آرد با شکوه * صد چنان نافه بزیاد متن کوه
۲۶۵۰ دل می گوید خموش و هوش دار * ورنه درآید غیرت بود و نار
غیرتش را هست صد حلم نهان * ورنه سوزیدی بیکدم صد جهان
نخوت شاهی گرفتنش جای پند * تا دل خود را زبند پند کند
که کنم با رأی هامان مشورت * کوست پشت ملک و قطب مقدرت
مصطفی را رأی زن صدق رب * رأی زن بو جهل را شد بو لَهَب
۲۶۵۵ عَرَفَ جنسیت چنانش جذب کرد * کان نصیحتها پیشش گشت سرد
جنس سوی جنس صدپره پرد * بر خیالش بندها را بر دردد

قصه آن زن کی طفل او بر سر ناودان غنژید و خطر افتادن
بود و از علی کرم الله وجهه چاره جست،

يلك زنی آمد بپیش مُرْتَضَى * گفت شد بر ناودان طفلی مرا

(۲۶۴۲) B هزاران بحر. (۲۶۴۳) G چشم with *idāfat*.

(۲۶۴۴) A غمی یابم از آن گوشتی. (۲۶۴۵) B Bul. بر پر.

(۲۶۴۶) A بسوخت. B از فروخت. (۲۶۴۷) H ار یکدم.

(۲۶۴۸) Bul. پندهارا. A صدپره برد.

Heading: B om. سر. AH Bul. غنژید. A om. و after. ABH علی مرتضی رضی الله عنه.

(۲۶۵۷) Bul. صفت.

۲۶۲۵ هین که يك بازی فتادت بُوَ الْعَجَب * هیچ طالب این نیابد در طلب
گفت با هامان بگویم ای سیر * شاهرا لازم بود رأی وزیر
گفت با هامان مگو این رازرا * کور کمپیری چه داند بازارا

قصه باز پادشاه و کمپیرزن،

باز اسپیدی بکمپیری دهی * او بیرد ناخنش بهر بهی
ناخن که اصل کارست و شکار * کور کمپیرك بیرد کوروار
۲۶۲۶ که کجا بودست مادر که ترا * ناخان زین سان درازست ای کیا
ناخن و مفار و پرش را بُرید * وقتِ مهر این می کند زال پلید
چونك تُمَاجَش دهد او کم خورد * خشم گیرد مهرهارا بر درد
که چنین تُمَاج پختم بهر تو * تو تکبر می نمای و عُتُو
تو سزایی در همان رنج و بلا * نعمت و اقبال گی سازد ترا
۲۶۲۷ آبِ تُمَاجَش دهد کین را بگیر * گر نمی خواهی که نوشی زان فطیر
آبِ تُمَاجَش نگیرد طبع باز * زال بترنجد شود خشمش دراز
از غضب شُرَبای سوزان بر سرش * زن فرو ریزد شود گل مغفرش
اشك از آن چشمش فرو ریزد زسوز * یاد آرد لطفِ شاهِ دلفروز
زان دو چشم نازنین با دلال * که زچهره شاه دارد صد کمال
۲۶۲۸ چشم ما زَاغَش شد پُر زخم زاغ * چشم نيك از چشم بد با درد و داغ
چشم دریا بسطی کز بسط او * هر دو عالم می نماید تارِ مو

۲۶۲۸) B باز اشتهرا. ۲۶۲۷) G کور و کمپیری. Bul. with *idāfat*. کور (۲۶۲۷)

۲۶۲۹) B کور کمپیری. G کاصل. A ناخورا کاصل کارست (۲۶۲۹)

۲۶۳۰) B ناخت. Bul. تا ترا (۲۶۳۰)

۲۶۳۴) B در for بر. K تو سزای مر همان رنج و بلا. Bul. تو سزایی مر همان ادباررا (۲۶۳۴)

۲۶۳۵) B زین فطیر. ۲۶۳۶) A زال بیرنجد. Bul. زال پر رنجه شود (۲۶۳۵)

۲۶۳۷) Bul. زان فرو ریزد. Bul. شوربای. Bul. (۲۶۳۷)

زَانَك هِر بَدَبَخْتِ خَرْمَن سُوخْتَه * مِ نِخواهد شمعِ کس افرِوختَه
 ۲۶۸۰ هِن کِمَالِ دِست آور تا نو هم * از کمالِ دیگران نُفْتی بَغَم
 از خدا میخواد دفعِ این حسد * نا خدایت و رهاند از جسد
 مَر تَرَا مشغولی بچشد درون * که نِپردازی از آن سوی برون
 جَرعَه مِ را خدا آن مِ دهد * که بدو مست از دو عالم مِ رهد
 خَاصِیت بنهاده در کَفِّ حَشِیش * کو زمانی مِ رهاند از خودیش
 ۲۶۸۵ خواب را یزدان بدان سان مِ کند * کز دو عالم فِکر را بر مِ کند
 کَرْد مَجْنُون را ز عشقِ پُستی * کو بنشناسد عَدُو از دوستی
 صد هزاران این چنین مِ دارد او * که بر ادراکاتِ تو بگمارد او
 هست مِهای شقاوتِ نفس را * که زرّه بیرون بَرَد آن نَحس را
 هست مِهای سعادتِ عقل را * که بیابد مَنزلِ بی نَقْل را
 ۲۶۹۰ خِیمَه گردون ز سرمستیِ خویش * بر کند زان سو بگردد راه پیش
 هِن بَهر مِستی دَلا غَرّه مِشو * هست عِیسی مستِ حق خر مستِ جَو
 این چنین مِ را بَجُو زین خُنبها * مستی اش نَبود ز کُوتَه دُنْیها
 زَانَك هِر مِعشوق چون خُنبِست پُر * آن یکی دُرد و دگر صافی چو دُر
 مِ شناسا هِن بَچش با احتیاط * تا مِی یابی مَنزَه ز اختلاط
 ۲۶۹۵ هِر دو مِستی مِ دهند لیک این * مِستی ات آرد گِشان نا رَبِّ دین
 تا رهی از فکر و وسواس و حیل * بی عِقال این عقل در رَقْصُ الْجَمَل
 انبیا چون جنسِ رُوحند و مَلک * مَر مَلک را جذب کردند از فَلَک
 باد جنسِ آتِشت و یارِ او * که بود آهنگِ هِر دو بر عُلُو

که بدان مست B (۲۶۸۲) . و رهاند از حسد A Bul. (۲۶۸۱)

کو for که A (۲۶۸۶) . بنهاد AH (۲۶۸۴)

زکوتَه دُمّها B . بَجُو زین خُنبها B (۲۶۹۲)

چون خُنبِست B . هر خُنبِست A (۲۶۹۳)

بی عقال عقل B . فکر وسواس A (۲۶۹۶)

گرش میخوانم نمی آبد بدست * ور هلم ترسم که افتد او بیست
 نیست عاقل تا که دریابد چوما * گر بگویم کز خطر سوی من آ
 هم اشارت را نمی داند بدست * ور بداند نشود این هم بدست ۲۶۶۰
 بس نمودم شیر و پستان را بدو * او هی گرداند از من چشم و رو
 از برای حق شایید ای جهان * دستگیر این جهان و آن جهان
 زود درمان کن که می لرزد دلم * که بدرد از میوه دل بسکلم
 گفت طفلی را بر آور هر بامر * تا ببیند جنس خود را آن غلام
 سوی جنس آید سبک زان ناودان * جنس بر جنس است عاشق جاودان ۲۶۶۵
 زن چنان کرد و چو دید آن طفل او * جنس خود خوش بدو آورد رو
 سوی بامر آمد زمتن ناودان * جاذب هر جنس را هر جنس دان
 غر غر آن آمد بسوی طفل طفل * و رهید او از فتادن سوی سنل
 زان بود جنس بشر پیغمبران * تا بجنسیت رهند از ناودان
 پس بشر فرمود خود را مثلکم * نا بجنس آید و کم گردید کم ۲۶۷۰
 زانک جنسیت عجایب جاذبیت * جاذبش جنسیت هر جا طالبیت
 عیسی و ادریس بر گردون شدند * با ملایک چونک هم جنس آمدند
 باز آن هاروت و ماروت از بلند * جنس تن بودند زان زیر آمدند
 کافران هم جنس شیطان آمد * جانشان شاگرد شیطانان شد
 صد هزاران خوی بد آموخته * دیده های عقل و دل بر دوخته ۲۶۷۵
 کترین خوشان بزشتی آن حسد * آن حسد که گردن ابلیس زد
 زان سگان آموخته حقد و حسد * که نخواهد خلق را ملک ابد
 هرکرا دید او کمال از چپ و راست * از حسد قولنجش آمد درد خاست

دل بگسلم Bul. B (۲۶۶۲). شیر پستان را A (۲۶۶۱). تا کی A (۲۶۵۹).

پیغامبران ABGHK (۲۶۶۹). هر جنس دان A (۲۶۶۷).

و کم A. گردند ABHK Bul. بجنس آید ABHK Bul. (۲۶۷۰).

جاذب جنس است B (۲۶۷۱).

هر دو در جنگند هان و هان بکوش * تا شود غالب معانی بر نقوش
 ۲۷۲۰ در جهان جنگ شادی این بسست * که بینی بر عدو هر دم شکست
 آن ستیزه‌رو بسختی عاقبت * گفت با هامان برای مشورت
 وعده‌ای آن کلیمُ اللهرا * گفت و محرم ساخت آن گمراهرا

مشورت کردن فرعون با وزیرش هامان در ایمان آوردن بموسی
 علیه السّلام،

گفت با هامان چو تنه‌اش بدید * جست هامان و گریبان را درید
 بانگها زد گریها کرد آن لعین * کوفت دستار و کله را بر زمین
 ۲۷۲۵ که چگونه گفت اندر روی شاه * این چنین گستاخ آن حرف تباه
 جمله عالم را مسخر کرده تو * کار را با بخت چون زر کرده تو
 از مشارق و مغارب بی لجاج * سوی تو آرند سلطانان خراج
 پادشاهان لب هی‌مالند شاد * بر ستانه خاگر تو ای کیفباد
 اسب یاغی چون ببند اسب ما * رو بگرداند گریزد بی عصا
 ۲۷۳۰ تا کنون معبود و مسجود جهان * بوده گرده کینه بندگان
 در هزار آتش شدن زین خوشترست * که خداوندی شود بنده پرست
 نه بکش اول مرا ای شاه چین * تا نبیند چشم من بر شاه این
 خسرو اول مرا گردن بزن * تا نبیند این مذلت چشم من
 خود نبودست و مبادا این چنین * که زمین گردون شود گردون زمین
 ۲۷۳۵ بندگان مان خواجه‌تاش ما شوند * بی دلان مان دل‌خراش ما شوند
 چشم‌روشن دشمنان و دوست گور * گشت مارا پس گلستان قعر گور

گریانش Bul. (۲۷۲۲) . محرم کرد B (۲۷۲۲)

این حرف B (۲۷۲۵)

چون ببندی تو سر کوزه نهی * در میان حوض یا جوی نهی
 ۲۷۰۰ تا قیامت آن فرو نآید پست * که دلش خالیست و در وی باد هست
 میل بادش چون سوی بالا بود * ظرف خود را هم سوی بالا گشتد
 باز آن جانها که جنس انبیاست * سوی ایشان گش گشان چون سایهاست
 زآنک عقلش غالبست و بی زشک * عقل جنس آمد بخلقت با ملک
 و آن هوای نفس غالب بر عدو * نفس جنس اسفل آمد شد بدو
 ۲۷۰۵ بود قبلی جنس فرعون ذمیم * بود سبطی جنس موسی کلیم
 بود هامان جنس تر فرعون را * بر گزیدش بُرد بر صدر سرا
 لاجرم از صدر تا قعرش کشید * که زجنس دوزخند آن دو پلید
 هر دو سوزند چو دوزخ ضد نور * هر دو چون دوزخ ز نور دل نفور
 زآنک دوزخ گوید ای مؤمن تو زود * بر گذر که نورت آتش را رُبود
 ۲۷۱۰ بگذر ای مؤمن که نورت می گشتد * آتش را چونک دامن می گشتد
 می رمد آن دوزخی امر نور هم * زآنک طبع دوزخستش ای صنم
 دوزخ از مؤمن گریزد آنچنان * که گریزد مؤمن از دوزخ بجان
 زآنک جنس نار نبود نور او * ضد نار آمد حقیقت نور جو
 در حدیث آمد که مؤمن در دعا * چون امان خواهد زد دوزخ از خدا
 ۲۷۱۵ دوزخ از وی هم امان خواهد بجان * که خدایا دور دارم از فلان
 جاذبه جنسیت اکنون بین * که تو جنس کیستی از کفر و دین
 گر بهامان مایلی هامانی * و ما بهوسی مایلی سبحانی
 و ما بهر دو مایلی انگبخته * نفس و عقلی هر دو ان آمبخته

و. B Bul. om. (۲۷۰۰)

برد تا صدر Bul. بر گزید او را برای عون را B. جنس مر فرعون را B (۲۷۰۶)

زانکه گوید دوزخ Bul. (۲۷۰۹). هر دو سوزان و چو دوزخ B (۲۷۰۸)

The verse given in AB. سبحانی for هارونی AB. هامانی for فرعونیی AB (۲۷۱۷)

هر دو آن K Bul. هر دورا آمبخته B. عقل A (۲۷۱۸) is suppl. in marg. H.

وین دگر را بی زخدمت چون نواخت * زین دو جنبش زهرا شاید شناخت
 ۲۷۵۵ راهزن هرگز گدایی را نزد * گرگ گرگ مرده را هرگز گزد
 خضر کشتی را برای آن شکست * تا تواند کشتی از قبحار رست
 چون شکسته می‌رهد ایشکسته شو * امن در فقرست اندر فقر رو
 آن گهی کو داشت از کان نقد چند * گشت پاره پاره از زخم گزند
 تیغ بهر اوست کورا گردنیست * سایه کافکندست بر وی زخم نیست
 ۲۷۶۰ مهتری نفطست و آتش اے غوے * ای برادر چون بر آذر می‌روی
 هرچ او هموار باشد با زمین * تیرهارا گی هدف گردد بین
 سر بر آرد از زمین آنگاه او * چون هدفها زخم یابد بی رفو
 نردبان خلق این ما و منیست * عاقبت زین نردبان افتادنیست
 هرکه بالاتر رود ابله‌ترست * کاستخوان او بتر خواهد شکست
 ۲۷۶۵ این فروعت و اصولش آن بود * که ترفع شرکت یزدان بود
 چون نمرده و نگشتی زند زو * یاغی باشی شرکت ملک جو
 چون بدو زند شدی آن خود ویست * وحدت محض است آن شرکت گبست
 شرح این در آینه اعمال جو * که نیابی فهم آن از گفت و گو
 گر بگویم آنچه دارم در درون * بس جگرها گردد اندر حال خون
 ۲۷۷۰ بس کنم خود زیرکانرا این بس است * بانگ دُو کردم اگر در ده کس است
 حاصل آن هامن بدان گشتار بد * این چنین راهی بر ان فرعون زد
 لقمه دولت رسیده تا دهان * او گلوے او بُریه ناگهان
 خرمن فرعون را داد او بباد * هیچ شہرا این چنین صاحب مباد

(۲۷۵۴) A باید شناخت. A دیگر را (۲۷۵۷) B om.

(۲۷۵۸) Bul. در کان. (۲۷۶۶) Bul. یاغی.

(۲۷۶۸) K فهم این B. در گت و گو.

(۲۷۷۰) GK در ره کس است. A دُو as in text.

(۲۷۷۱) Bul. رهرا بدان فرعون زد.

تزییف سخن هامان علیه اللعنة،

دوست از دشمن همی نشناخت او * نرُرد را کُورانه کز همی باخت او
 دشمن تو جز تو نبود ای لعین * بی گناهان را مگو دشمن بکین
 پیش تو این حالت بد دولست * که دَوَادَوِ اوّل و آخر لُست
 گر ازین دولت نتازی خُز خزان * این بهارت را همی آید خزان ۲۷۴۰
 مشرق و مغرب چو تو بس دیده اند * که سر ایشان زتن بریده اند
 مشرق و مغرب که نبود بر قرار * چون کنند آخر کسی را پایدار
 تو بدان فخر آوری کز ترس و بند * چا پلُوست گشت مردم روزِ چند
 هر کرا مردم سجودی می کنند * زهر اندر جان او می آکنند
 چونک بر گردد از او آن ساجدش * داند او کان زهر بود و موبدش ۲۷۴۵
 ای خنک آنرا که ذلّت نفسُه * وای آنک از سرکشی شد چون که او
 این تکبر زهر قاتل دان که هست * از می پُر زهر شد آن گیج مست
 چون می پُر زهر نوشد مدبری * از طَرَب یکدم بجناند سری
 بعد یکدم زهر بر جانش فتد * زهر در جانش کند داد و ستد
 گر نداری زهری اش را اعتقاد * گوچه زهر آمد نگر در قومِ عاد ۲۷۵۰
 چونک شاهی دست یابد بر شهی * بکشدش یا باز دارد در چهی
 و بر بیابد خسته افتاده را * مرهمش سازد شه و بدهد عطا
 گر نه زهرست آن تکبر پس چرا * گشت شه را بی گناه و بی خطا

Heading: ABH om. علیه اللعنة.

لست بست Bul. دولت بست (۲۷۳۹)

بنازی B. نیاری جز خزان A (۲۷۴۰)

و. A om. (۲۷۴۳)

در تن و جانش کند Bul. in the second hemistich (۲۷۴۹)

این تکبر K Bul. (۲۷۵۲) دست آید B (۲۷۵۱)

کین قرانِ اَحْمَدست و دَوَرِ او * هین بگیریِد امرِ اورا اِتَقُوا
 قوم گفتندش که ما هم زان قضا * حاکیم و داد امیری مان خدا
 ۲۷۸۵ گفت لیکن مرا حق مُلک داد * مر شمارا عاریه امرِ بهرِ زاد
 میرئ من تا قیامت باقی است * میرئ عاریتی خواهد شکست
 قوم گفتند ای امیر افزون مگو * چیست حُجَّت بر فرزون جویی تو
 در زمان ابری بر آمد زامرِ مر * سِل آمد گشت آن اطراف پُر
 رُو بشهر آورد سِلِ بس مهیب * اهلِ شهر افغان کنان جمله رَعیب
 ۲۷۹۰ گفت پیغمبر که وقتِ امتحان * آمد اکنون نا گمان گردد عیان
 هر امیری نیزه خود در فکند * تا شود در امتحان آن سِل بند
 پس قضیب انداخت در وی مُصْطَفی * آن قضیب مُعْجِزِ فرمان روا
 نیزه‌ها را همچو خاشاکی رُبود * آب تیزِ سِلِ پُر جوش، عنود
 نیزه‌ها گم گشت جمله و آن قضیب * بر سرِ آب ایستاده چون رقیب
 ۲۷۹۵ زاهتمامِ آن قضیب آن سِلِ زفت * رُو بگردانید و آن سِلاب رفت
 چون بدیدند از وی آن امرِ عظیم * پس مُقِر گشتند آن میران زیم
 جز سه کس که حقدِ ایشان چیره بود * ساحرش گفتند و کاهن از جُود
 مُلکِ بر بَسْتَه چنان باشد ضعیف * مُلکِ بر رُسْتَه چنین باشد شریف
 نیزه‌ها را گر ندیدی با قضیب * نامشان بین نامِ او بین اے نُجیب
 ۲۸۰۰ نامشان را سِلِ تیزِ مرگ بُرد * نامِ او و دولتِ تیزش نمرد
 پنج نوبت می‌زنندش بر دوام * همچنین هر روز نا روزِ قیام

(۲۷۸۵) B Bul. عاریت. (۲۷۸۷) A om. B مجو. (۲۷۸۸) A om.

(۲۷۸۹) AB Bul. سلی. A جمله زغیب. (۲۷۹۰) ABGHK پیغامبر.

(۲۷۹۱) B نیزه خود را فکند. (۲۷۹۲) B بر وی.

(۲۷۹۳) Bul. پُر جوش و عنود. (۲۷۹۴) A و جمله آن قضیب.

(۲۷۹۵) A bis. B دشت رفت. A Bul. om. و. Bگردانید و سوی دشت رفت.

In H و appears to have been supplied. K Bul. آن سِلاب و رفت.

(۲۷۹۷) A خیره بود. (۲۸۰۱) A همچنین پیروز.

نومید شدن موسی علیه السّلم از ایمان فرعون بتأثیر کردن
سخن هامن در دل فرعون،

گفت موسی لطف بنمودیم و جود * خود خداوندیت را روزی نبود
آن خداوندی که نبود راستین * مر و را نه دست دان نه آستین
آن خداوندی که دزدیده بود * بی دل و بی جان و بی دیده بود
آن خداوندی که دادندت عوام * باز بستانند از تو همچو وام
ده خداوندی عاریت بحق * تا خداوندیت بخشد متفق

منازعت امیران عرب با مصطفی علیه السّلم کی ملک را
مقاسمت کن با ما تا نزاعی نباشد و جواب فرمودن مصطفی
علیه السّلم کی من مأمورم درین امارت و بحث
ایشان از طرفین،

آن امیران عرب گرد آمدند * نزد پیغمبر مُنازع و شدند
که تو میری هر یک از ما هم امیر * بخش کن این مُلک و بخش خود بگیر
هر یکی در بخش خود انصاف جو * تو ز بخش ما دو دست خود بشو
گفت میری مرا حق داده است * سروری و امر مطلق داده است

بجاگیر B. بجا یافتن سخن هامن. AHK Bul. ایمان آوردن فرعون. Bul. (1) Heading: شدن سخن هامن.

تا منازعتی نباشد B. با ما مقاسمت کن. Bul. ملک را before کی. Bul. om. (2) Heading: فرمودن رسول کی من مأمورم B.

تو امیری Bul. begins the verse with (۲۷۸۰). پیغامبر ABGHK (۲۷۷۹).

The سرور جمله جهانم کرده است. ABHK Bul. in the second hemistich: (۲۷۸۲) reading in the text is suppl. in marg. H.

تا بدانی پیش حق نیز هست * در میانِ هوشیارِ راه و مست
 نیل نیز از خدا آموختست * که گشاد این را و آن را سخت بست
 لطف او عاقل کند مر نیل را * قهر او ابله کند قایل را
 ۲۸۲۰ در جمادات از کرم عقل آفرید * عقل از عاقل بقهر خود بُرید
 در جهاد از لطف عقلی شد پدید * وز نکال از عاقلان دانش رمید
 عقل چون باران بامر آنجا برنخت * عقل این سو خشم حق دید و گریخت
 ابر و خورشید و مه و نجم بلند * جمله بر ترتیب آیند و روند
 هر یکی ناید مگر در وقت خویش * که نه پس ماند زهنگام و نه پیش
 ۲۸۲۵ چون نکردی فهم این را زانبیا * دانش آوردند در سنگ و عصا
 تا جمادات دگر را بی لباس * چون عصا و سنگ داری از قیاس
 طاعتِ سنگ و عصا ظاهر شود * وز جمادات دگر مخبر شود
 که یزدان آگهیم و طایعیم * ما همه بی اتفای ضایعیم
 همچو آب نیل دانی وقت غرق * کو میان هر دو اُمت کرد فرق
 ۲۸۳۰ چون زمین دانیش دانا وقت خسف * در حق قارون که قهرش کرد و نسف
 چون قمر که امر بشنید و شتافت * پس دو نیمه گشت بر چرخ و شکافت
 چون درخت و سنگ کاندَر هر مقام * مُصْطَفَى را کرده ظاهر السّلام

(۲۸۱۷) A. هوشیار و راه مست. In A the order of the verses after ۲۸۱۶ is as follows: ۲۸۱۹, ۲۸۲۰, ۲۸۱۷, ۲۸۱۸, ۲۸۲۱.

(۲۸۱۸) B Bul. گشاد آنرا و اینرا. (۲۸۱۹) Bul. لطف حق.

(۲۸۲۲) GH. عقل چون, with *idāfat*.

(۲۸۲۵) B Bul. این از انبیا.

(۲۸۲۶) K. دارد از قیاس. (۲۸۲۷) K. مخبر بود.

(۲۸۲۸) AB. بی اتفای.

(۲۸۳۰) Bul. کرد نسف.

(۲۸۳۲) B. ظاهر او ملّم.

گر ترا عقلت کردم لطفها * و ر خری آوردهام خرا عصا
 آنچنان زن آخرت بیرون کنم * کز عصا گوش و سرت پُر خون کنم
 اندرین آخر خرا و مردمان * می‌نیابند از جفای تو امان
 ۲۸۰۵ نك عصا آوردهام بهر ادب * هر خری را گو نباشد مُسْتَحَب
 ازدهایی می‌شود در قهر تو * کازدهایی گشته در فعل و خو
 ازدهای کوهی تو بی‌امان * لیک بنگر ازدهای آسمان
 این عصا از دوزخ آمد چاشنی * که هلا بگریزاندر روشنی
 ورنه در مانی تو در دندان من * مَخْلَصَت نبود ز دَر بُندانِ من
 ۲۸۱۰ این عصایی بود این دم ازدهاست * تا نگویی دوزخ یزدان کجاست

در بیان آنک شناسای قدرت حق نپرسد کی بهشت و دوزخ کجاست،

هر کجا خواهد خدا دوزخ کند * اوج را بر مرغ دام و فخ کند
 هم زدنانت بر آید دردها * تا بگویی دوزخست و ازدها
 یا کند آب دهانت را عسل * تا بگویی که بهشتست و حُلل
 از بُن دندان برویاند شکر * تا بدانی قُوتِ حُکمِ قَدَم
 ۲۸۱۰ پس بدندان بی‌گناهان را مگز * فکر کن از ضربتِ ناعْتَرَز
 نیل را بر قبطیان حق خون کند * سبطیانرا از بلا محصون کند

کر خری را A. نك عصا A (۲۸۰۵) . و A om. (۲۸۰۴)

A ازدهایی in the second hemistich. (۲۸۰۶)

Heading: A بهشت کجاست و دوزخ کجا B. کی بهشت کجاست و دوزخ

Bul. بر آرد دردها. (۲۸۱۲)

حکم و قدر A (۲۸۱۴) . که بگویی AK. تا کند A (۲۸۱۲)

, سبطیانرا قند نامنون کند B In A the second hemistich precedes the first. (۲۸۱۶)

and so H in marg., with سبطیانرا for بر کلیمی

در زبان می‌ناید آن حجت بدان * همچو حالِ سرِّ عشقِ عاشقان
 نیست پیدا سرِّ گفت و گویِ من * جز که زردی و نزاری رُویِ من
 اشک و خون بر رخ روانه می‌دود * حجتِ حُسن و جمالش می‌شود
 گفت من اینها ندانم حجتی * که بود در پیشِ عامّه آیتی ۲۸۵۵
 گفت چون قلبی و نقدی دم زنند * که تو قلبی من رنگم ارجمند
 هست آتش امتحانِ آخرین * کاندرا آتش در فتند این دو قرین
 عام و خاص از حالشان عالم شوند * از گمان و شک سوی ایقان روند
 آب و آتش آمد ای جان امتحان * نقد و قلبی را که آن باشد نهان
 تا من و تو هر دو در آتش رویم * حجتِ باقی حیرانان شویم ۲۸۶۰
 تا من و تو هر دو در بحر اوقیم * که من و تو این گره‌را آیینیم
 همچنان کردند و در آتش شدند * هر دو خود را بر تَفِ آتش زدند
 آن خدا گویند مردِ مدعی * رست و سوزید اندر آتش آن دعی
 از مؤذن بشنو این اِعلام را * کوری افزون روانِ خام را
 که نسوزیدست این نام از اجل * کش مسمی صدر بودست و اجل ۲۸۶۵
 صد هزاران زین رِهان اندر قران * بر دریه پرده‌های مُکِران
 چون رگرو بستند غالب شد صواب * در دوام و مُعْجزات و در جواب
 فهم کردم کآنک دم زد از سَقی * وز حدوثِ چرخ پیروزست و حق
 حجتِ مُنکِر هماره زردرو * یک نشان بر صدقِ آن انکار کو
 یک مناره در ثنای مُکِران * گو درین عالم که تا باشد نشان ۲۸۷۰

۲۸۵۲) B حال و سرّ.

۲۸۵۴) K Bul. اشک من بر رخ B. اشک خون AB Bul. روانه می‌رود.

۲۸۵۸) B Bul. خاص و عام. ۲۸۵۷) B Bul. در فتند.

۲۸۶۲) After this verse Bul. adds: باشد آن نهان A ۲۸۵۹)

فلسفورا سوخت و خاکستر بکرد * متفورا ساخت و تازه‌تر بکرد

۲۸۶۵) H آن نام از عجل. ۲۸۶۴) G آعلام K. اِعلام

۲۸۶۹) B همیشه زردرو. ۲۸۶۷) B Bul. دوام معجزات.

جواب دهری که منکر الوهیتست و عالم را قدیم می‌گوید،

دے یکی می‌گفت عالم حادثست * فایست این چرخ و حش وراثت
 فلسفی گفت چون دانی حدوث * حادثی ابر چون داند غیوث
 ۲۸۳۵ ذرّہ خود نیستی از انقلاب * تو چه می‌دانی حدوث آفتاب
 کرمکی کاندرا حدّث باشد دفین * گی بداند آخر و بدو زمین
 این بتقلید از پدر بشنیده * از حماقت اندرین پیچیده
 چیست برهان بر حدوث این بگو * ورنه خامش کن فزون‌گویی مجو
 گفت دیدم اندرین بحر عمیق * بحث می‌کردند روزی دو فریق
 ۲۸۴۰ در جدال و در خصام و در ستوه * گشت هنگامه بر آن دو کس گروه
 من بسوی جمع هنگامه شدم * اطلاع از حال ایشان بستم
 آن یکی می‌گفت گردون فانی‌است * بی گمانی این بنارا بانی‌است
 و آن دگر گفت این قدیم و بی‌گی‌است * نیستش بانی و یا بانی و یست
 گفت منکر گشته خلاق را * روز و شب آرند و رزاق را
 ۲۸۴۵ گفت بی برهان نخواهر من شنید * آنچ گوی آن بتقلیدی گزید
 هین بیاور حجت و برهان که من * نشوم بی حجت این را در زمن
 گفت حجت در درون جانم‌است * در درون جان نهان برهانم‌است
 تو نبینی هلال از ضعف چشم * من همی بینم مکن بر من تو خشم
 گفت و گو بسیار گشت و خلق گیج * در سر و پایان این چرخ بسیج
 ۲۸۵۰ گفت یارا در درونم حجتیست * بر حدوث آسمانم آیتیست
 من یقین دارم نشانش آن بود * مر یقین‌دان را که در آتش رود

Heading: K بحث کردن سنّ و فلسفی و جواب دهری الح and so Bul.

(۲۸۳۵) A تو چو می‌دانی.

(۲۸۳۶) Bul. بدأ زمین.

(۲۸۴۰) K گشته هنگامه.

(۲۸۴۲) A آن دگر B آن قدیم.

(۲۸۴۵) ABHK Bul. آنچ گوی.

هیچ خطاطی نو بسد خط بَن * بہر عینِ خط نہ بہر خواندن
نقشِ ظاہر بہر نقشِ غایبست * وَاَنْ برائے غایبِ دیگر بیست
تا سُوْم چارُم دَہُم بر می شہر * این فوایدرا بمقدارِ نظر
ہمچو بازیہای شطرنج ای پسر * فایدہ ہر لَعْب در تالی نگر
۲۸۹۰ این نہادند بہرِ آن لَعْب نہان * وَاَنْ برائے آن وَاَنْ بہرِ فلان
ہمچنین دیدہ جہات اندر جہات * در پی ہم تا رسی در بُرد و مات
اوّل از بہرِ دُوْم باشد چنان * کہ شدن بر پایہای نردبان
وَاَنْ دوم بہرِ سوم می دان تمام * تا رسی تو پایہ پایہ تا بیمار
شہوتِ خوردن ز بہرِ آن مَنی * آن مَنی از بہرِ نَسَل و روشنی
۲۸۹۵ گندبینش می نبیند غیرِ این * عَقَلِ او بی سیر چون نَبَتِ زمین
نبت را چہ خواند چہ ناخواند * ہست پای او بگل در ماندہ
گر سرش جُنبد بِسیرِ باد رَو * نو بِسَرِ جُنبانیش غرہ مشو
آن سرش گوید سَعینا ای صبا * پای او گوید عَصینا خَلنا
چون نداند سیر می راند چو عام * بر توکل می نہد چون کور گام
۲۹۰۰ بر توکل تا چہ آید در نَبَرْد * چون توکل کردن اصحابِ نرد
وَاَنْ نظرہایی کہ آن افسردہ نیست * جز روند و جز درند پردہ نیست
آنچ در دہ سال خواہد آمدن * این زمان بیند بچشمِ خوبستن
ہمچنین ہر کس باندازہ نظر * غیب و مُسْتَقْبَل بیند خیر و شر
چونک سدّ پیش و سدّ پس نہاند * شد گذارہ چشم و لَوَحِ غیب خواند
۲۹۰۵ چون نظر پس کرد تا بَدُو وجود * ماجرا وَاَغازِ ہستی رُو نمود

تا سیم A (۲۸۸۸) . ظاہر for حاضر B (۲۸۸۷) . نہ for فی AH (۲۸۸۶)

آن برای A . نہادہ B (۲۸۹۰) . در مالی دگر B . درمانی دگر A (۲۸۸۹)

جہات in marg. as a variant for جہان H (۲۸۹۱)

نبت را چون خواند A (۲۸۹۶) . و Bul. om. . وَاَنْ مَنی از بہر Bul. (۲۸۹۴)

چون کار کام A . ندارد سیر Bul. (۲۸۹۶) . یا صبا B (۲۸۹۸)

و Bul. om. . آن A om. (۲۹۰۱)

مُنْبرِی کُو که بر آنجا مُخْبِرِی * یاد آرد روزگار مُنْکِرِی
 رُویِ دینار و دِرَم از نامشان * تا قیامت می‌دهد زین حق نشان
 سَکَّه شاهان همی‌گردد دگر * سَکَّه احمد بین تا مُسْتَفَر
 بر رخ نُقره و یا رُوی زری * و نما بر سَکَّه نام مُنْکِرِی
 ۲۸۷۵ خود مگیر این مُعْجَز چون آفتاب * صد زبان بین نام او اُمُّ الْکِتَاب
 زهره نی کس را که یَک حرفی از آن * یا بدزدد یا فزاید در بیان
 یارِ غالب شو که تا غالب شوی * یارِ مغلوبان مشو هین ای غوی
 حُجَّتِ مُنْکَر هین آمد که من * غیرِ این ظاهر نی بینم وطن
 هیچ نَدَبِشَد که هر جا ظاهر یست * آن ز حُکْمَنهای پنهان مُخْبِر یست
 ۲۸۸۰ فایده هر ظاهری خود باطن است * همچو نفع اندر دواها کامن است

تفسیر این آیت کی وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا
 بَيْنَهُمَا إِلَّا بِأَحَقِّ نِیَافَرِیدَمشان بهر هین کی شما می‌بینید بلك
 بهر معنی و حکمت باقیه کی شما نمی‌بینید آنرا،

هیچ نقاشی نگارد زین نقش * بی امید نفع بهر عینِ نقش
 بلك بهر میهمانان و کهان * که بفرجه وا رهند از اندھان
 شادی بچگان و یادِ دوستان * دوستان رفته را از نقشِ آن
 هیچ کوزه‌گر کند کوزه شتاب * بهر عینِ کوزه نه بر بُوی آب
 ۲۸۸۵ هیچ کاسه‌گر کند کاسه تمام * بهر عینِ کاسه نه بهر طعام

روزگاری A. در آنجا. BK Bul. (۲۸۷۱)

corr. صد زبان و نام او ABHK. این معجزه B. آن معجز Bul. خود بگیر A (۲۸۷۵)

in marg. H.

corr. in marg. H. یا بدزدد یا بگرداند زبان ABH (۲۸۷۶)

Heading: A om. بهر هین. A om. باقیه.

گفت چون طفلی بپیشِ والد * وقتِ قهرش دستِ هر دروی زده
 خود نداند که جز او دیار هست * هر ازو مخمور هر از اوست مست
 ۲۹۲۵ مادرش گر سیلی بر وی زند * هر بهادر آید و بر وی تند
 از کسی یارے نخواهد غیرِ او * اوست جمله شرّ او و خیرِ او
 خاطر، تو هم زما در خیر و شر * التفانش نیست جاهای دگر
 غیرِ من نیست چو سنگت و کلوخ * گر صبی و گر جوان و گر شیوخ
 همچنانک اِیّاکَ نَعْبُد در حین * در بلا از غیرِ نولا نَسْتَعین
 ۲۹۳۰ هست این اِیّاکَ نَعْبُد حَصْرًا * در لُغَتِ وَاَن از پی، نفی، ربا
 هست اِیّاکَ نَسْتَعین هم بهرِ حَصْر * حصر کرده استعانت را و قَصْر
 که عبادت مرترا آریم و بس * طمعِ یارے هر ز تو داریم و بس

خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شفیع آن مغضوب
 علیه را و از پادشاه در خواستن و پادشاه شفاعت او قبول
 کردن و رنجیدن ندیم از شفیع کی چرا شفاعت کردی،

پادشاهی بر ندیمی خشم کرد * خواست تا از وی بر آرد دُود و گَرْد
 کرد شه شمشیر بیرون از غلاف * تا زند بر وی جزای آن خلاف
 ۲۹۳۵ هیچ کس را زهره نه تا دم زند * یا شفیع بر شفاعت بر تند

دست هم بر وی زده B. دست در وی هم زده AH (۲۹۲۲)

و هم از اوست BK Bul. H. Suppl. in marg. (۲۹۲۴)

همچنان A (۲۹۲۹). چه سنگت A. Suppl. in marg. H. (۲۹۲۸)

as in text. GH اِیّاکَ. A نَسْتَعین (۲۹۳۱)

Heading: ABG شفیعان مغضوب. The reading of H is uncertain. K Bul. شفیع آن

ازین شفیع K Bul. و قبول کردن پادشاه شفاعت را B

بر شفیع بر تند A (۲۹۳۵) و. A om. (۲۹۳۲)

بِحَثِّ اَمْلَاکِ زمین با کُبریا * در خلیفه کردن بابای م
 چون نظر در پیش افکند او بدید * آنچه خواهد بود تا محشر پدید
 پس ز پس می بیند او تا اصلِ اصل * پیش می بیند عیان تا روزِ فصل
 هر کسی اندازه روشن دلی * غیبرا بیند بقدرِ صِغَلِی
 ۲۹۱۰ هَرَك صِغَلِی پیش کرد او پیش دید * بیشتر آمد بُرُو صورت پدید
 گرتو گویی کآن صفا فضلِ خداست * نیز این توفیقِ صِغَلِی زان عطاست
 قدرِ همت باشد آن جهد و دعا * لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 واهبِ همت خداوندست و بس * همتِ شاهی ندارد هیچ خس
 نیست تخصیصِ خدا کس را بکار * مانعِ طَوْع و مُرَاد و اختیار
 ۲۹۱۵ لَیْکَ چون رنجی دهد بدبخت را * او گریزند بکُفران رخت را
 نیک بختی را چو حق رنجی دهد * رخت را نزدیکتر و می نهد
 بددیلان از بیمِ جان در کارزار * کرده اسبابِ هزیمت اختیار
 پُردیلان در جنگ هر از بیمِ جان * حمله کرده سوی صفِ دشمنان
 رُستمان را ترس و غم و پیش بُرد * هم ز ترسِ آن بددیل اندر خویش مُرد
 ۲۹۲۰ چُونِ مَحْکُ آمد بلا و بیمِ جان * زان پدید آید شجاع از هر جبان

وحی کردن حق بموسی علیه السّلم کی ای موسی من کی

خالقم تعالی ترا دوست می دارم

گفت موسی را بوخی دل خدا * کای گزیده دوست می دارم ترا
 گفت چه خصلت بود ای ذو الکرّم * موجبِ آن تا من آن افزون کنم

کرد و پیش دید A (۲۹۱۰). در خلیفه کردن آدم زلا ABK (۲۹۰۶).

آن توفیق A. گویی نی که آن فضل خداست B (۲۹۱۱).

زان شجاع آمد بیدار از جبان B (۲۹۲۰).

Heading: ABK Bul. خالق تعالی. Bul. om. حق تعالی.

ذو کرم AHK (۲۹۲۲).

پس ملامت کرد اورا مُصلِحی * کین جفا چون می‌کنی با ناصحی
 جانِ نو بخُرد آن دلداریِ خاص * آن دَم از گردن زدن کردت خلاص
 گر بدی کردی نیابستی رمید * خاصّه نیکی کرد آن یار حمید
 گفت بهر شاه مبدولست جان * او چرا آبد شفیع اندر میان
 ۲۹۶۰ لِی مَعَ اللَّهِ وَقْتُ بُوْدِ آن دَمِ مَرَا * لَا یَسَعُ فِیْهِ نَبِیُّ مُجَنَّبِی
 من نخواهم رحمتی جز زخمِ شاه * من نخواهم غیرِ آن شهرای پناه
 غیرِ شهرای بهرِ آن لا کرده‌ام * که بسوی شه تولا کرده‌ام
 گر بُرد او بقهرِ خود سَرَم * شاه بخشد شصت جانِ دیگرم
 کارِ من سَرَبازی و بی‌خویشی است * کارِ شاهنشاهِ من سَرَبخشی است
 ۲۹۶۵ فِخْرِ آن سَر که کفِ شاهش بُرد * ننگِ آن سَر کو بغیری سَر بُرد
 شب که شاه از قهر در قیروش کشید * ننگ دارد از هزاران روزِ عید
 خود طوافِ آنک او شهین بود * فوقِ قهر و لطف و کفر و دین بود
 زان نیامد یك عبارت در جهان * که نهانست و نهانست و نهان
 زانک این اسما و الفاظ حمید * از گلابه آدمی آمد پدید
 ۲۹۷۰ عَلَّمَ الْأَسْمَاءُ بُدْ آدم را امام * لیک نه اندر لباسِ عین و لام
 چون نهاد از آب و گل بر سر کلاه * گشت آن اسامی جانی رُوسپاه
 که نقابِ حرف و دم در خود کشید * تا شود بر آب و گل معنی پدید
 گرچه از یك وجه مَنطِق کاشف است * لیک از ده وجه پرده و مُکِنف است

جز رحم شاه AB (۲۹۶۱). دادت خلاص B (۲۹۵۷).

شاه اگر بُرد بقهر Bul. (۲۹۶۲).

سربازی و زربخشی است H. سربازی و سربخشی است A (۲۹۶۳). Bul. in the second hemistich. کار شاهنشاه من سربخشی است H. کار شاهنشاه من زربخشی است. لطف و مهر و کین بود B (۲۹۶۷).

از ده وجه ترك و مزلفست H (۲۹۷۲). جان A (۲۹۷۱). کلابه K. گلابه G (۲۹۶۹). and so K, which omits و. The reading in the text is given in marg. H by a corrector. Bul. ترك مکِنف as in text. G.

جز عِمَادُ الْمُلْكِ نامی در خواص * در شفاعت مُصْطَفَى وارانِه خاص
 بر جهید و زود در سجده فتاد * در زمان شه تیغِ قهر از کف نهاد
 گفت اگر دیوست من بخشیدمش * ور بلیسی کرد من پوشیدمش
 چونک آمد پای تو اندر میان * راضیم گر کرد مجرم صد زیان
 ۲۹۴۰ صد هزاران خشم را توانم شکست * که ترا آن فضل و آن مقدار هست
 لابهات را هیچ نتوانم شکست * زآنک لابه نو یقین لابه منست
 گر زمین و آسمان برهم زده * زانتقام این مرد بیرون نآمده
 ور شده ذره بذره لابه گر * او نبردی این زمان از تیغ سر
 بر تو می نهیم منت ای کریم * لیک شرح عزتِ نُست ای ندیم
 ۲۹۴۵ این نکردی تو که من کردم یقین * ای صفات در صفات ما دین
 تو درین مُسْتَعْمَلِی فی عاملی * زآنک محمول منی فی حاملی
 مَا رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ گشته * خویشتن در موج چون کف هشته
 لا شدی پهلوی اِلاّ خانه گیر * این عجب که هر اسیری هر امیر
 آنچه دادی تو ندادی شاه داد * اوست بس الله اَعْلَمُ بِالرَّشَاد
 ۲۹۵۰ و آن ندیم رسته از زخم و بلا * زین شفیع آزد و برگشت از ولا
 دوستی برید زان مُخْلِص تمام * رُو بجایط کرد تا نارد سلام
 زین شفیع خویشتن بیگانه شد * زین تعجب خلق در افسانه شد
 که نه مجنونست یاری چون بُرید * از کسی که جانِ او را وا خرید
 و خریدش آن دم از گردن زدن * خالکِ نعلِ پاش بایستی شدن
 ۲۹۵۵ بازگونه رفت و یزاری گرفت * با چنین دلدار کین دارے گرفت

هم پوشیدمش B (۲۹۴۸) . از خواص Bul. (۲۹۴۶)

خشم را تا نام شکست BK Bul. . خشم بتوانم شکست A (۲۹۴۰)

چون کف گشته A (۲۹۴۷) . مُسْتَعْمَلِی G (۲۹۴۶)

هم اسیری هم کیر A (۲۹۴۸)

زجر و بلا Bul. . زخم بلا A (۲۹۵۰)

گر نه مجنونست ABK Bul. (۲۹۵۲)

۲۹۹۰ هیچ عَقْدی بهر عَینِ خود نبود * بَلْکَ از بهر مقام رِج و سود
 هیچ نبود مُنْکری گر بَنْگری * مُنْکری اش بهر عَینِ مُنْکری
 بل برای قهرِ خصم اندر حسد * یا فرونی جُستن و اِظهارِ خود
 و آن فرونی هم پی طمعِ دگر * بی معاف چاشنی ندهد صُور
 زان هی پرسی چرا این می کنی * که صُور زینست و معنی روشنی
 ۲۹۹۵ ورنه این گفتن چرا از بهر چیست * چونک صورت بهر عَینِ صور نیست
 این چرا گفتن سؤال از فایده است * جز برای این چرا گفتن بدست
 از چه رُو فایده جوئی ای امین * چون بود فایده این خود همین
 پس نُقُوشِ آسمان و اَهْلِ زمین * نیست حِکْمَتِ کَانَ بود بهر همین
 گر حکیمی نیست این ترتیب چیست * و حکیمی هست چون فعلش تهبست
 ۳۰۰۰ کس نسازد نقشِ گرمابه و خضاب * جز پی قصدِ صواب و ناصواب

مطالبه کردن موسی علیه السّلم حضرت را کی خَلَقْتَ خَلْقًا
 وَأَهْلَکْتَهُمْ و جواب آمدن،

گفت موسی ای خداوند حساب * نقش کردی باز چون کردی خراب
 نَر و ماده نقش کردی جان فزا * و آنکهان ویران کنی این را چرا
 گفت حق دانم که این پُرش ترا * نیست از انکار و غفلت وز هوا
 ورنه تأدیب و عتاب کردم * بهر این پُرش ترا آزردم
 ۳۰۰۵ لیلْک میخوای که در افعالِ ما * باز جوئی حکمت و سرِّ بقا
 تا از آن واقف کنی مر عامرا * پُخته گردانی بدین هر خامرا

طبعی دگر ABH (۲۹۹۳) که بنگری K (۲۹۹۱)

از چه رو جوئی فواید B (۲۹۹۷) هی ترسی B (۲۹۹۴)

Heading: Bul. حضرت خدا را.

خداوندی A (۳۰۰۱)

گفتن خلیل مر جبرئیل را علیهما السّلم چون پرسیدش کی
اَلَّكَ حَاجَةً خلیل جوابش داد کی اَمَّا اِلَيْكَ فَلَا،

من خلیلِ وقتم و او جبرئیل * من نخواهم در بلا اورا دلیل
 ۲۹۷۵ او ادب ناموخت امر جبریلِ راد * که پرسید از خلیل حق مُراد
 که مُرادت هست نا یارے کنم * ورنه بگریزم سبکباری کنم
 گفت ابراهیم فی رو از میان * واسطه زحمت بود بَعْدَ اَلْعِیَان
 بهر این دُنیاست مُرْسَلِ رابطه * مؤمنانرا زآنک هست او واسطه
 هر دل ار سامع بُدی وَحْیِ نهان * حرف و صوتی گی بُدی اندر جهان
 ۲۹۸۰ گرچه او مَعْوِ حفت و بی سرست * لیک کارِ من از آن نازکترست
 کرده او کرده شاهست لیک * پیشِ ضعفم بد نهانست نیک
 آنچ عینِ لطف باشد بر عوام * قهر شد بر نازنینانِ کرام
 بس بلا و رنج می باید کشید * عامه را تا فرق را توانند دید
 کین حُرُوفِ واسطه ای یارِ غار * پیشِ واصلِ خار باشد خار خار
 ۲۹۸۵ بس بلا و رنج بایست و وَقُوف * تا رهد آن رُوحِ صاف از حُرُوف
 لیک بعضی زین صدا گزیر شدند * باز بعضی صاف و بَرتر شدند
 همچو آبِ نیل آمد این بلا * سعدرا آبست و خون بر اشقیا
 هراک پایان بین تر او مسعودتر * جدّتر او کارد که افزون دید بر
 زآنک داند کین جهان کاشتن * هست بهر تَحْشَر و بر داشتن

رحمت A (۲۹۷۷) سبکساری کم A (۲۹۷۶).

حرف و صوتی گویدی A (۲۹۷۹).

and so H in marg. بر عشق کیشان کرام B. آنک عین لطف B (۲۹۸۲).

فرق بتوانند دید. Bul. فرق را داند دید B (۲۹۸۴).

In A vv. ۲۹۸۵ and ۲۹۸۶ are transposed. (۲۹۸۵)

جهانی A (۲۹۸۹) جدّ او کارد B (۲۹۸۸).

واجبست اِظهارِ این نیت و تباہ * همچنانک اِظهارِ گدَمہا زکاء
بہر اِظهارست این خَلقِ جہان * تا نماند گنجِ حِکْمہا نہان
کُنتُ کَنزًا گفتم مَخْفِیًّا شَہو * جوہرِ خود گم مکن اِظهار شو

بیان آنک روح حیوانی و عقل جزوی و وہم و خیال

بر مثال دوغند و روح کی باقیست درین دوغ

ہمچو روغن پنهانست،

۲۰۲. جوہرِ صِدْقَتِ خَفِی شَد در دروغ * ہمچو طعمِ روغن اندر طعمِ دوغ
آن دروغت این تنِ فانی بود * راست آن جانِ ربّانی بود
سالا این دوغِ تن پیدا و فاش * روغنِ جانِ اندرو فانی و لاش
تا فرستند حقِ رسولی بند * دوغ را در خُمِرہ جنبانند
تا بجنباند بہنجار و بِن * تا بدانم من کہ پنهان بود من
۲۰۳. یا کلامِ بند کَانَ جُزْوَ اوست * در رود در گوشِ او کو وَحِی جُوست
اُذُنِ مؤمن وَحِیِ مارا داعی است * آنچنان گوشِ قرین داعی است
همچنانک گوشِ طفل از گفتِ مام * پُر شود ناطق شود او در کلام
ور نباشد طفل را گوشِ رَشَد * گفتِ مادر نشود گنگی شود
دایما ہر کَرِ اصلی گنگ بود * ناطق آنکس شد کہ از مادر شنود
۲۰۴. دانکِ گوشِ کَر و گنگ از آفتیست * کہ پذیرای دَم و تعلیم نیست
آنک بی تعلیم بَد ناطق خداست * کہ صفاتِ او زِعَلتہا جُداست

Heading: Bul. روح وحی کہ باقیست. ABK Bul. در بیان.

(۲۰۲۰) ABHK Bul. همچنانک روغن اندر متن دوغ, corr. in marg. H.

(۲۰۲۱) A. روغنت آن جان A. آن دروغت suppl. above گرچہ دوغت A

(۲۰۲۸) B. گر نباشد.

(۲۰۴۰) AH. دم تعلیم In H و is suppl. above.

قاصدا سایل شدی در کاشفی * بر عوام ارچه که تو زان واقفی
 زآنک نیم علم آمد این سؤال * هر برونی را نباشد این مجال
 هر سؤال از علم خیزد هر جواب * همچنانک خار و گل از خاک و آب
 هر ضلال از علم خیزد هم هدی * همچنانک نلخ و شیرین از ندا
 زآشنای خیزد این بغض و ولا * وز غذای خوش بود سقم و قوی
 مستفید اعجبی شد آن گلم * نا عجمیانرا کند زین سر علم
 ما هم از وے اعجبی سازیم خویش * پاسخ آرم چون بیگانه پیش
 خرفروشان خصم یکدیگر شدند * تا کلید قفل آن عقد آمدند
 پس بفرمودش خدا اے ذو لباب * چون پرسیده یآ بشنو جواب
 موسیٰ تخی بکار اندر زمین * تا تو خود هم وای دهی انصاف این
 چونک موسی گشت و شد گشتش تمام * خوشه‌هاش یافت خوبی و نظام
 داس بگرفت و مرا آنرا می‌برید * پس ندا از غیب در گوشش رسید
 که چرا کشتی کنی و پرورے * چون کمالی یافت آنرا می‌برے
 گفت یا رب زان کنم ویران و پست * که در اینجا دانه هست و کاه هست
 دانه لایق نیست در انبار کاه * کاه در انبار گندم هر تباه
 نیست حکمت این دورا آمیختن * فرق واجب می‌کند در بیختن
 گفت این دانش تو از کی یافتی * که بدانش یبدری بر ساختنی
 گفت تمیزم تو داده اے خدا * گفت پس تمیز چون نبود مرا
 در خلائق رُوحهای پاک هست * رُوحهای تیره گنناک هست
 این صدفها نیست در یک مرتبه * در یکی دُرست و در دیگر شبه

همچنانک آن خار A (۴۰۰۹) . آن مجال B (۴۰۰۸)

قوی suppl. above شفا A . غذای AB Bul. (۴۰۱۱)

عجمیانرا suppl. above اعاجمرا A (۴۰۱۲)

همدیگر ABHK Bul. (۴۰۱۴) corr. in H.

گاه هست و دانه هست A (۴۰۲۰) . تا تو هم خود Bul. (۴۰۱۶)

تیره و گنناک Bul. (۴۰۲۵) . هر دورا B (۴۰۲۲)

همچنانك چشم می بیند بخواب * بی مه و خورشید ماه و آفتاب
نوم ما چون شد اخ الموت ای فلان * زین برادر آن برادر را بدان
ور بگویندت که هست آن فرع این * مشنو آنرا اے مقلد بی یقین
می بیند خواب جانت وصف حال * که بیدارے نیینی بیست سال
۲۰۶۵ در پی تعیر آن تو عمرها * می دوی سوی شهران با دها
که بگو آن خواب را تعیر چیست * فرع گفتن این چنین سررا سگیت
خواب عامست این و خود خواب خواص * باشد اصل اجتناب و اختصاص
پیل باید نا چو خسپد اوستان * خواب بیند خطه هندوستان
خر نبیند هیچ هندستان بخواب * خر ز هندستان نکردست اغتراب
۲۰۷۰ جان همچون پیل باید نیک زفت * تا بخواب او هند داند رفت نفت
ذکر هندستان کند پیل از طلب * پس مصور گردد آن ذکرش بشب
اذکرو الله کار هر اوباش نیست * از جعی بر پای هر فلاش نیست
لیک تو آیس مشو هم پیل باش * ورنه پیلی در پی تبدیل باش
کیاسازان گردون را بسین * بشنو از میناگران هر دم طنین
۲۰۷۵ نقش بندانند در جو فلك * کارسازانند بهر لی و لك
گر نبینی خلق مشکین جیبرا * بنگر ای شب گور این آسیبرا
هر دم آسیبست بر ادرالك تو * نبت نو نو رسته بین امر خالك تو
زین بد ابرهیم آذم دید خواب * بسط هندستان دل را بی حجاب
لاجرم زنجیرهارا بر درید * مملکت برهم زد و شد ناپدید
۲۰۸۰ آن نشان دید هندستان بود * که جهد از خواب و دیوانه شود
می فشاند خاك بر تدبیرها * می دراند حلقه زنجیرها

شد for باشد, i.e. چون, suppl. after با and has om. (۲۰۶۲) A

عامه ست ABHK (۲۰۶۷) . تفسیر آن B (۲۰۶۵)

اذکر الله A (۲۰۷۲) . خسپد او شبان AB Bul. (۲۰۷۸)

نبت تو A (۲۰۷۷) . تبذیل G (۲۰۷۳)

یا چو آدم کرده تلقینش خدا * بی حجاب مادر و دایه و ازا
 یا مسیحی که بتعلیم و دود * در ولادت ناطق آمد در وجود
 از برای دفع تهمت در ولاد * که نژادست از زنا و از فساد
 جنبشی بایست اندر اجتهاد * تا که دوغ آن روغن از دل باز داد ۲۰۴۵
 روغن اندر دوغ باشد چون عدم * دوغ در هستی بر آورده علم
 آنک هست می‌نماید هست پوست * و آنک فانی می‌نماید اصل اوست
 دوغ روغن ناگرفتست و گهن * تا بنگزینی بنه خرجش مکن
 هین بگردانش بدانیش دست دست * تا نماید آنچ پنهان کرده‌است
 ز آنک این فانی دلیل باقی‌است * لایه مستان دلیل ساقی‌است ۲۰۵۰

مثال دیگر هم درین معنی،

هست بازیه‌ای آن شیر علم * مخیره از باده‌ای مکتنم
 گر نبودی جنبش آن باده‌ها * شیر مرده گی بجستی در هوا
 زان شناسی باد را گر آن صباست * یا دبورست این بیان آن خفاست
 این بتن مانند آن شیر علم * فکر می‌جنباند او را دم بدم
 فکر کان از مشرق آید آن صباست * و آنک از مغرب دبور با وباست ۲۰۵۵
 مشرق این باد فکرت دیگرست * مغرب این باد فکرت زان سرست
 مه جهادست و بود شرقش جهاد * جان جان جان بود شرق فواد
 شرق خورشیدی که شد باطن فروز * قشر و عکس آن بود خورشید روز
 ز آنک چون مرده بود تن بی لهب * پیش او نه روز بنماید نه شب
 ورنه نباشد آن چو این باشد تها * بی شب و بی روز دارد انتظام ۲۰۶۰

شیر بی‌جان B (۲۰۵۲). دایه و اذا Bnl. و آزا GH (۲۰۴۲).

شرقش فواد Bnl. خور جهادست K (۲۰۵۷). دبورست و وباست B (۲۰۵۵).

باشد انتظام B (۲۰۶۰). نی شب AH (۲۰۵۹).

آنچنان پُرشد زُدود و دَرْد شاه * که نئیابید در وه راه آه
خواست مردن قَالَش بی کار شد * عُمَر مانده بود شه بیدار شد
۲۰۹۰ شادی آمد زبیدارش پیش * که ندیده بود اندر عمرِ خویش
که زشادی خواست هم فانی شدن * بس مطوَّق آمد این جان و بدن
از دم غم می‌بمیرد این چراغ * وز دمِ شاد می‌میرد اینت لاغ
در میان این دو مرگ او زنده‌است * این مطوَّق شکل جای خنده‌است
شاه با خود گفت شادی را سبب * آنچنان غم بود از نسیبِ رب
۲۰۹۵ ای عجب يك چیز از يك رُوی مرگ * و آن زيك رُوی دگر احیا و برگ
آن یکی نسبت بدان حالت هلاك * باز هر آن سوے دیگر امتساک
شادی تن سوی دنیاوے کمال * سوی روز عاقبت نقص و زوال
خنده را در خواب هر تعبیرخوان * گریه گوید با دریغ و اندهان
گریه را در خواب شادی و فرح * هست در تعبیر ای صاحب مَرَح
۲۱۰۰ شاه اندیشید کین غم خود گذشت * ليک جان از جنس این بدظن گشت
ور رسد خاری چنین اندر قَدَم * که رَوَد گل یادگاری بایدم
چون فنار شد سبب بی مَنتهی * پس گدایم راه را بنسیم ما
صد دریغ و دَر سوی مرگِ لدیغ * می‌کند اندر گشادن زبغِ زبغ
زبغِ زبغ تلخ آن درهای مرگ * نشنود گوشِ حریص از حرصِ برگ
۲۱۰۵ از سوی تن دَردها بانگِ دَرست * وز سوی خصمان جفا بانگِ دَرست
جانِ سر بر خوان دمی فِهْرِستِ طب * نارِ علتهَا نظر کن مُلتهب

آه راه B. دروی راه راه A (۲۰۸۸)

کو ندیده Bul. (۲۰۹۰) بود و شه A (۲۰۸۹)

این یکی K (۲۰۹۶) پس Bul. as in text. B Bul. AGHK (۲۰۹۱)

A (۲۱۰۰) بدظن with شاد in marg. After this verse Bul. adds:

چشم‌زخی زین مبادا که رسد * یادگاری بایدم گر او رود

bis. بانگ درشت B (۲۱۰۵) اندر گشادی B. مرگ مُزبغ B (۲۱۰۲)

Bul. جان و سر, which is given as a variant in marg. H. جان سر K (۲۱۰۶)

آنچنان که گفت پیغمبر زُور * که نشانش آن بود اندر صُدر
که نجافِ آرد از دارُ الغُرور * هم انابت آرد امر دارُ السُرور
بهر شرح این حدیثِ مُصطفی * داستانی بشنو اے یارِ صفا

حکایت آن پادشاهزاده کی پادشاهی حقیقی بوی روی نمود، یَوْمَ
يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ نَقْدَ وَقت او شد، پادشاهی
این خاك توده كودك طبعان کی قلعه گیری نام کنند آن كودك
کی چهره آید بر سر خاك توده بر آید و لاف زند کی قلعه مراست
كودكان دیگر بر وی رشك برند کی الترابُ رَبِيعُ الصَّبَّانِ،
آن پادشاهزاده چو از قید رنگها برست گفت من این خاكهای
رنگین را همان خاك دون می گویم زر و اطلس و اكسون نمی گویم
من ازین اكسون رستم بیکسون رفتم، وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا
ارشاد حقرا مُرور سالها حاجت نیست در قدرتِ كُنْ
فَيَكُونُ هیچ کس سخن قابلیت نگوید،

۴۰۸۵ پادشاهی داشت يك بُرنا پسر * باطن و ظاهر مزین از هنر
خواب دید او کان پسر ناگه بُرد * صافی عالم بر آن شه گشت دُرد
خشك شد از تابِ آتش مَشْكِ او * که نماند از تَفِ آتش اِشْتِ او

. پیغامبر BGHK (۴۰۸۲)

Heading: Bul. پادشاه حقیقی. A om. الصبيان. Bul. چون از قید. The words
هیچ کس for کی. AB Bul. بیکسون جستم. G. Bul. are suppl. in marg. و اكسون
. بدان شه K (۴۰۸۶). ظاهر و باطن B (۴۰۸۵).

شاه خود این صالحست آزاد اوست * فی اسیر حرص فرجست و گلوست
 مر اسیران را لقب کردند شاه * عکس چون کافور نام آن سیاه
 شد مفازه بادیۀ خون خوار نام * نیکبخت آن پسر را کردند عام
 ۲۱۲۵ بر اسیر شهوت و خشم و امل * بر نوشته میر یا صدر اجل
 آن اسیران اجل را عام داد * نام امیران اجل اندر بلاد
 صدر خوانندش که در صفت نعال * جان او پسنست یعنی جاه و مال
 شاه چون با زاهدی خویشی گزید * این خبر در گوش خاتونان رسید

اختیار کردن پادشاه دختر درویش زاهدی را از جهت پسر
 و اعتراض کردن اهل حرم و ننگ داشتن ایشان از
 پیوندی درویش،

مادر شهزاده گفت از نقص عقل * شرط کفویت بود در عقل نقل
 ۲۱۲۰ تو زشح و بخل خواهی وز دها * تا بیندے پور مارا برگدا
 گفت صالح را گدا گفتن خطاست * کو غنی القلب امر داد خداست
 در قناعت می گریزد از تنگی * نه از لئیمی و گسل همچون گدا
 قلتی کان از قناعت وز تنگاست * آن زفقرو قلت دوانان جداست
 حبه آن گر بیابد سر نهد * وین زگنج زر بهمت می جهد
 ۲۱۲۵ شه که او از حرص قصد هر حرام * می کند او را گدا گوید هم

حرص و فرجست A Bul. (۴۱۲۲)

AB Bul. خون خواره. ABHK Bul. گویند for کردند, corr. in marg. H. (۴۱۲۴)

Heading: B اهل خانه حرم. A اعتراض after کردن. B om. کردن شاه B

Bul. در شرع نقل و نقل. and so corr. in K. B (۴۱۲۹)

با گدا ABH (۴۱۴۰)

شاه کو از حرص B (۴۱۴۵)

ز آن همه غرها درین خانه رهست * هر دو گاهی پُر ز کژدمها چَهست
 باد نُدست و چراغِم اَبترے * زو بگیرام چراغِ دیگرے
 تا بود کز هر دو بک وافی شود * گر بیاد آن یک چراغ از جا رود
 ۴۱۱۰ همچو عارف کز تن ناقص چراغ * شمع دل افروخت از بهر فراغ
 تا که روزے کین ببرد ناگهان * پیش چشم خود نهد او شمع جان
 او نکرد این فهم پس داد از غرر * شمع فانی را بفانی دگر

عروس آوردن پادشاه فرزند خود را از خوف انقطاع نسل،

پس عروسی خواست باید بهر او * تا نماید زین تزوج نسل رو
 گر رود سوے فنا این باز باز * فرخ او گردد ز بعد باز باز
 ۴۱۱۵ صورت این باز گر زینجا رود * معنی او در ولد باقی بود
 بهر این فرمود آن شاه نبیه * مُصْطَفَى که الولد سر آیه
 بهر این معنی همه خلق از شغف * می یاموزند طفلان را حرف
 تا بماند آن معانی در جهان * چون شود آن قالب ایشان نهان
 حق بحکمت حرصشان دادست جد * بهر رشد هر صغیر مستعد
 ۴۱۲۰ من هم از بهر دوام نسل خویش * جفت خواهر پور خود را خوب کیش
 دخترے خواهم ز نسل صالحی * فی ز نسل پادشاهی کالهی

ز کژدمها BGHK غرها، and H in marg. غرها as a variant. G (۴۱۰۷)

کافی شود Bul. (۴۱۰۹) G باد with idāfat. (۴۱۰۸)

عارف که ازین ناقص چراغ AB. که از تن H (۴۱۱۰)

این ببرد Bul. A. تا کی روزی A (۴۱۱۱)

از غرر G. از غرور A. این نکرد او فهم پس داد او ظفر B (۴۱۱۲)

از شغف AB (۴۱۱۷) Bul. نسل او. (۴۱۱۴)

دادست و جد Bul. (۴۱۱۹) این قالب AK (۴۱۱۸)

طالهی Bul. پادشاه Bul. B (۴۱۲۱)

پس یقین گشتش که مُطْلَق آن سِرِیست * چاره او را بعد ازین لابه گریست
 سجده می کرد او که فرمانت رواست * غیر حق بر مُلْکِ حق فرمان کراست
 لیک این مسکین همی سوزد چو عُد * دست گیرش ای رحیم و ای وُدود
 تا زیا رب یا رب و افغان شاه * ساحرے اُستاد پیش آمد زراه

مستجاب شدن دعای پادشاه در خلاص پسرش از جادوی کابلی،

۴۱۶۰ او شنید بود از دُور این خبر * که اسیر پیره زن گشت آن پسر
 کانت عجزه بود اندر جادوی * بی نظیر و ایمن از مثل و دوی
 دست بر بالای دستت ای فتی * در فن و در زور تا ذات خدا
 منتهای دستها دست خداست * بحر بی شک منتهای سیلهاست
 هم ازو گیرند مایه ابرها * هر بدو باشد نهایت سیل را
 ۴۱۶۵ گفت شاهش کین پسر از دست رفت * گفت اینک آمد درمان زفت
 نیست همتا زال را زین ساحران * جز من داهی رسیده زان کران
 چون کف موسی بامر کردگار * نک بر آرم من ز سحر او دمار
 که مرا این علم آمد زان طرف * نه ز شاگردی سحر مستخف
 آمدم تا برگشایم سحر او * تا نماند شاهزاده زردرو
 ۴۱۷۰ سوی گورستان برو وقت سحر * پهلوی دیوار هست اسپد گور

which is given لابه گریست for بیچاره گشت H. بعد از آن A. چاره او Bul. (۴۱۵۶)
 in marg. as a correction. B بیچاره گشت.

and so corr. in marg. H. می کرد او که هم فرمان تراست BK Bul. (۴۱۵۷)

Heading: Bul. پسر ازین جادوی.

از مثل دوی A Bul. (۴۱۶۱). شد آن پسر B. که شنید بود B (۴۱۶۰)

هم بدریا شد نهایت A (۴۱۶۴). منتهای جوبهاست Bul. (۴۱۶۴)

داهی In H زیرک is written above (۴۱۶۶). این پسر AB Bul. (۴۱۶۵)

گفت گو شهر و قلاع اورا جهاز * یا نثار گوهر و دینار ریز
گفت رو هر که غم دین برگزید * باقی غمها خدا از و برید
غالب آمد شاه و دادش دختری * از نژاد صالحی خوش جوهری
در ملاحت خود نظیر خود نداشت * چهره اش تابان تر از خورشید چاشت
۲۱۴۰ حسن دختر این خصالش آنچنان * کز نکویی می نگنجد در بیان
صید دین کن تا رسد اندر تبّع * حُسن و مال و جاه و بخت مُنتَفِع
آخرت قَطَارِ اُشُر دان بملک * در تبّع دُنْیاش همچون پشم و پُشک
پشم بگزینی شُتر نبود ترا * ور بود اُشتر چه قیمت پشم را
چون بر آمد این نکاح آن شاه را * با نژاد صالحان بی مرا
۲۱۴۵ از قضا کمپیر کی جادو که بود * عاشق شهزاده با حُسن و جود
جادوی کردش عجزه کابلی * کی برد زان رشک سحر بایلی
شه بچه شد عاشق کمپیر زشت * تا عروس و آن عروسی را بهشت
یک سیّه دیوی و کابُولی زنی * گشت بر شهزاده ناگه رهزنی
آن نو دساله عجوزی گندکس * نه خرد هشت آن ملک را و نه نُس
۲۱۵۰ تا بسالی بود شهزاده اسیر * بوسه جایش نعل کش گندپیر
صحبت کمپیر اورا می درود * تا زکاهش نیم جانی مانده بود
دیگران از ضعف وی با درد سر * او ز سحر سحر از خود بی خبر
این جهان بر شاه چون زندان شد * وین پسر بر گریه شان خندان شد
شاه بس بیچاره شد در بُرد و مات * روز و شب می کرد قربان و زکات
۲۱۵۵ زانک هر چاره که می کرد آن پدر * عشق کمپیرک همی شد بیشتر

هر کو غم Bul. (۲۱۴۷) . اورا چهره H Bul. (۲۱۴۶)

خوش جوهری AH Bul. , corr. in marg. H. AH Bul. (۲۱۴۸) از نژاد عالی

تخت و منتفع A (۲۱۴۱) . نگنجد در میان H (۲۱۴۰)

عجز B Bul. (۲۱۴۹) . کابلی B (۲۱۴۸) . کمپیرک B (۲۱۴۵)

بیچاره و در برد A (۲۱۵۴)

گفت رَو من یافتم دارُ السُّرور * وا رھیدم از چہ دارُ الغُرور
ہمچنان باشد چو مؤمن راہ یافت * سوی نور حق ز ظُلمت رُوی یافت

در بیان آنک شہزادہ آدمی پچہ است خلیفہ خداست پدرش
آدم صفی خلیفہ حقّ مسجود ملایک و آن کپیر کابلی
دنیاست کہ آدمی پچہ را از پدر ببرید بسحر و انبیا و
اولیا آن طیب تدارک کنندہ،

اے برادر دانک شہزادہ نوے * در جہان کھنہ زادہ از نوے
۲۱۹۰ کابلی جادو این دُنیاست کو * کرد مردانرا اسیر رنگ و بو
چون در افگندت درین آلودہ رُود * دم بدم میخوان و می دم قلّ اعوذ
تا رہی زبن جادوی و زین قلّ * استعاذت خواہ از ربّ الفاق
ز آن نبی دُنیا را سحّارہ خواند * کو بافسون خلق را در چہ نشاند
ہین فسون گرم دارد گند پیر * کردہ شاہانرا دم گرمش اسیر
۲۱۹۵ در درون سینه نفّات اوست * عَقْدَہای سحر را اثبات اوست
ساحرہ دنیا قوی دانا زنیست * حلّ سحر او پای عامہ نیست
ور گشادے عَقْدِ اورا عقلہا * انیارا گی فرستادے خدا
ہین طلب کن خوش دہی عَقْدِ گشا * رازدان یَفْعَلُ اللّٰہ ما یَشا
ہمچو ماہی بستہ است او بشست * شاہزادہ ماند سالی و تو شصت

رو بتافت B (۲۱۸۸)

Heading: A om. در before بیان. K Bul. خلیفہ زادہ خداست. A کپیرک. A om.
Bul. کننداند. کتہ to و انبیا from

کہ بافسون A (۲۱۹۲). آلودہ زود A (۲۱۹۱).

بستہ کردت B (۲۱۹۹). گر گشادی B (۲۱۹۷).

سوی قبله باز کاو آن جای را * تا ببینی قدرت و صنع خدا
 بس درازست این حکایت تو ملول * زبده را گویم رها کردم فضول
 آن گره‌های گران را برگشاد * پس ز محنت پور شهر را راه داد
 آن پسر با خویش آمد شد دوان * سوه تخت شاه با صد امتحان
 سجده کرد و بر زمین می‌زد ذقن * در بغل کرده پسر تیغ و کفن
 شاه آیین بست و اهل شهر شاد * و آن عروس ناامید بی‌مُراد
 عالم از سر زنده گشت و پُرفروز * ای عجب آن روز روز امروز روز
 يك عروسی کرد شاه اورا چنان * که جلاب قند بد پیش سگان
 جادوے کمپیر از غصّه بُرد * رُوی و خوی زشت فا مالک سپرد
 شاه‌زاده در تعجب مانده بود * کز من او عقل و نظر چون در ربود
 نو عروسی دید همچون ماهِ حُسن * که همی‌زد بر ملیحان راهِ حُسن
 گشت بی‌هوش و بر او اندر فتاد * تا سه روز از جسم وی گم شد فؤاد
 سه شبانروز او زخود بی‌هوش گشت * تا که خلق از غشی او پر جوش گشت
 از گلاب و انار علاج آمد بخود * اندک اندک فهم گشتش نیک و بد
 بعد سالی گفت شاهش در سخن * کای پسر یاد آر از آن یارِ گهن
 یاد آور زان ضحیح و زان فراش * نا بدین حد بی‌وفا و مُرمباش

(۴۱۷۲) B. گذشتم از فضول. After this verse a later hand has added in marg. H:

سوی گورستان برفت آن شاه زود * گور را آن شاه در دم بر گشود

جادو بها دید پنهان اندر او * صد گره بر بسته بر یکنار مو

این دو بیت در بعضی نسخ دیده شد لیکن ظاهر آنست که نه از جناب پیر هست والله اعلم

اما درین معنی مناسبت دارد بنابراین در معنی تقدیر خواهد کرد

جلاب و قند AH. کرد شه AH (۴۱۷۸). بی‌امید نامراد B (۴۱۷۶).

با مالک Bul. (۴۱۷۹).

از چشم او B. از جسم او Bul. AH (۴۱۸۲).

که پسر یاد آر Bul. در رمز B. در رمز H. در رمز یاد آر A apparently (۴۱۸۵).

and so H in marg.

و شر مباح A. و آن فراش AH (۴۱۸۶).

۲۲۲۰ از قُصورِ چشم باشد آن عِشار * کہ نبیند شیب و بالا کُوزوار
 بُوی پیراہانِ یوسف کن سَند * زَانِک بُویش چشم روشن می‌کند
 صورتِ پنهان و آن نورِ جبین * کردہ چشمِ انبیا را دُوربین
 نورِ آن رُخسار برہاند زَنار * ہین مشو قانع بنورِ مُستعار
 چشم را ابن نورِ حالی بین کند * جسم و عقل و روح را گر گین کند
 ۲۲۲۵ صورتش نورست و در تحقیق نَار * گر ضیا خواہی دودست از وی بدار
 دمر بدم در رُو فتد ہر جا رود * دیدہ و جالی کہ حالی بین بود
 دُور بیند دُوربینِ بی‌ہنر * ہمچنانک دُور دیدن خواب در
 خفتہ باشی بر لبِ جو خشک لب * می‌دوی سوی سراب اندر طلب
 دُور می‌بینی سراب و می‌دوی * عاشقِ آن بینش خود می‌شوے
 ۲۲۳۰ می‌زنی در خواب با یاران تو لاف * کہ منم بینادل و پردہ شکاف
 نِک بدان سو آب دیدم ہین شتاب * تا رویم آنجا و آن باشد سراب
 ہر قَدَم زین آب تازی دُورتر * دَو دوان سوی سراب با غرَر
 عینِ آن عزمت حجابِ این شد * کہ بتو پیوستہ است و آمدہ
 بس کسا عزی بجایی می‌کند * از مقامی گان غرض در وی بود
 ۲۲۳۵ دید و لاف خفتہ می‌ناید بکار * جز خیالی نیست دست از وی بدار
 خوابناکی لیک ہم بر راہ خُسپ * اللہ اللہ بر رہ اللہ خُسپ
 تا بود کہ سالکی بر تو زند * از خیالاتِ نُعاست بر گند
 خفتہ را گر فکر گردد ہمچو موی * او از آن دِقَّت نیابد راہِ کوی
 فکرِ خفتہ گر دوتا و گر سہ تاست * ہم خطا اندر خطا اندر خطاست

H باشد آن عثور عثار with suppl. above. A باشد آن عثور H (۲۲۲۰)

شیب و بالارا چهار Bul. K with suppl. above. کوزوار, شیب و بالارا زدور

و. A om. (۲۲۲۵) چشم و عقل BK. چشم عقل A (۲۲۲۴)

دیدہ جانی A. بر رو فتد Bul. (۲۲۲۶)

در دویدن خواب در A. دوربینی بی‌ہنر A (۲۲۲۷)

نیک ہم Bul. (۲۲۲۶) با غرَر H (۲۲۲۲) آن جنبش خود Bul. (۲۲۲۹)

۲۲۰۰ شصت سال از شست او در محنتی * نه خوشی نه بر طریق سستی
 فاسفی بَلَجَتْ نه دُنْیَا ت خوب * نه رهیده از وبال و از دُنبوب
 نفخ او این عُقْدَه‌ها را سخت کرد * پس طلب کن نفخه خَلَاقِ فَرْد
 تا نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِی نرا * و رهاند زین و گوید برتر آ
 جز بِنَفَخِ حق نسوزد نفخِ سَخَرِ * نَفَخِ قَهْرست این و آن دَمِ نَفَخِ مَهر
 ۲۲۰۵ رحمت او سابق است از قهر او * سابقی خواهی بر او سابق بَجُو
 تا رسی اندر نُفُوسِ زُوجَت * کای شه مسحور اینک مَخْرَجَت
 با وجودِ زال ناید انحلال * در شیکه و در برِ آن پُر دلال
 نه بگفتست آن سراج اُمْتان * این جهان و آن جهانرا ضَرَّتَان
 پس وصال این فراقِ آن بود * صَحَّت این تن سقامِ جان بود
 ۲۲۱۰ سخت می‌آید فراقِ این مَهر * پس فراقِ آن مَقَر دان سخت‌تر
 چون فراقِ نقشِ سخت آید ترا * تا چه سخت آید زَنَقَاشش جُدا
 ای که صبرت نیست از دنیایِ دون * چونت صبرست از خدا ای دوست چون
 چونک صبرت نیست زین آبِ سیاه * چون صَبُوری دارے از چشمه‌ی اله
 چونک بی این شُرب کم داری سُکون * چون ز آبِ راری جُدا وز یَشْرَبُون
 ۲۲۱۵ گر بینی يَكِ نَفْسِ حُسْنِ وُدود * اندر آتش افگنی جان و وجود
 جیفه بینی بعد از آن این شُرب را * چون بینی کَر و فَرِّ قُرب را
 همچو شه‌زاده رسی در یارِ خویش * پس برون آری ز پا تو خارِ خویش
 جهد کن در بی‌خودی خود را بیاب * زودتر وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالْصَّوَابِ
 هر زمانی هین مشو با خویش جُفت * هر زمان چون خر در آب و گل میفت

در پر آن A. و. A om. (۲۲۰۷) GH as in text. نفخ مهر (۲۲۰۴)

زَنَقَاش خدا A. فریق نقش A (۲۲۱۱). آن for این A (۲۲۱۰)

صبر چون داری زحق ای دوست چون Bul. (۲۲۱۲)

جانرا چو عود B (۲۲۱۵) B om. (۲۲۱۴)

In A the hemistichs are transposed, but the error is indicated. (۲۲۱۶)

هر زمان مانند خر در گل میفت B (۲۲۱۹)

۲۲۵۵ با پدر از تو جَنابی می‌رود * آن پدر در چشمِ تو سگ می‌شود
آن پدر سگ نیست نائِبِ جفاست * که چنان رحمت نظر را سگ‌نماست
گرگ می‌دیدند یوسف را بِچشم * چونکِ اِخوانِرا حسودی بود و خشم
با پدر چون صلح کردی خشم رفت * آن سگی شد گشت بابا یار تفت

بیان آنکِ مجموعِ عالمِ صورتِ عقلِ کُلست چون با عقلِ کُلّ
بکثرِ رویِ جفا کردی صورتِ عالمِ ترا غمِ فزاید اغلبِ احوال
چنانکِ دل با پدر بد کردی صورتِ پدر غمِ فزاید ترا و نتوانی
رویش را دیدن اگرچه پیش از آن نور دیده بوده
باشد و راحت جان،

کُلِّ عالمِ صورتِ عقلِ کُلّ است * کوست بابایِ هَر آنکِ اهلِ قُلّ است
۲۲۶۰ چون کسی با عقلِ کُلّ کفرانِ فزود * صورتِ کُلّ پیشِ او هم سگ نمود
صلح کن با ابنِ پدرِ عافی بهل * تا که فرشِ زر نماید آب و گل
پس قیامتِ نقدِ حالِ تو بود * پیشِ تو چرخ و زمینِ مُبدَل شود
من که صلح دایما با این پدر * این جهان چون جَنَنستم در نظر
هر زمان نو صوری و نو جمال * تا ز نو دیدن فرو میرد ملال
۲۲۶۵ من همی بینم جهانرا پُر نعیم * آبها از چشمها جوشان مُقیم
بانگِ آبش می‌رسد در گوشِ من * مست می‌گردد ضمیر و هوشِ من
شاخها رقصان شد چون تابیان * برگها کفزن مثالِ مُطربان

این پدر A (۲۲۵۶). از پدر با تو A (۲۲۵۵).

Heading: Bul. در اغلب. A om. دل and بد کردی G om. which
is suppl. in marg.

هراَنج B (۲۲۵۶).

۲۲۴۰ موج بر وی می‌زند بی احتراز * خفته پویان در بیابان دراز
خفته می‌بینند عطشهای شدید * آب أَقْرَبُ مِنْهُ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

حکایت آن زاهد کی در سال قحط شاد و خندان بود با مفلسی
و بسیاری عیال و خلق می‌مردند از گرسنگی گفتندش چه
هنگام شادایست کی هنگام صد تعزیتست گفت مرا باری نیست،

همچنان کان زاهد اندر سال قحط * بود او خندان و گریان جمله رَهْطِ
پس بگفتندش چه جای خنده‌است * قحط بیخ مؤمنان بر کنده‌است
رحمت از ما چشم خود بر دوختست * ز آفتاب تیز صحرا سوخته‌است
۲۲۴۵ کشت و باغ و رز سیه استاده‌است * در زمین نم نیست نه بالا نه پست
خلق می‌میرند زین قحط و عذاب * ده ده و صد صد چوماهی دُور از آب
بر مسلمانان نمی‌آری تو رَحْم * مؤمنان خویشند و يك تن شَحْم و لَحْم
رَنج يك جزوی زن رنج همه‌ست * گر تم صلح است یا خود ملحه‌ست
گفت در چشم شما قحطست این * پیش چشم چون بهشتست این زمین
۲۲۵۰ من همی بینم بهر دشت و مکان * خوشها انبه رسیده تا میان
خوشها در موج از باد صبا * پُر بیابان سبزتر از گدنا
زآزمون من دست بر وی می‌زنم * دست و چشم خویش را چون برگم
یارِ فرعون تنید ای قومِ دون * زآن نماید مر شمارا نیل خون
یارِ موسی خرد گردید زود * تا نماند خون و بیند آب رود

تشنه او اندر بیابان دراز B (۲۲۴۰)

گفت باری مراست A. که چه هنگام Bul. کثرت عیال Bul. Heading:

بالا و پست Bul. and so A. نی بالا فی پست H (۲۲۴۵)

باز فرعون A (۲۲۵۴). بر بیابان A (۲۲۵۱). خویشند يك تن A (۲۲۴۷).

باز موسی A (۲۲۵۴).

قشرہائے خشک را جا آتش است * قشرِ پیوستہ بہ مغز، جان خوش است
 مغز خود از مرتبہ خوش برترست * برترست از خوش کہ لذت گسترست
 ۲۲۸۵ این سخن پایان ندارد باز گرد * تا بر آرد موسِم از بحر گرد
 در خورِ عقلِ عوامِ این گفتہ شد * از سخن باقی آن بنہفتہ شد
 زرّ عقلت ریزہ است اے مہم * بر قراضہ مہرِ سکہ چون نہم
 عقلِ تو قسمت شد بر صد مہم * بر ہزاران آرزو و طمّ و ریم
 جمع باید کرد اجزایا بعشق * تا شوی خوش چون سہرَقند و دِمَشق
 ۲۲۹۰ جو جوی چون گردی ز اِشتباہ * پس توان زد بر تو سکہ پادشاہ
 ور زِ مثقالی شوی افزون تو خام * از نو سازد شہ یکی زرّینہ جام
 پس برو ہر نام و ہر القابِ شاہ * باشد و ہر صورتش ای وصل خواہ
 تا کہ معشوقہ بود ہم نان ہم آب * ہر چراغ و شاہد و نقل و شراب
 جمع کن خود را جماعتِ رحمست * تا توانم با تو گفتن آنچه هست
 ۲۲۹۵ زانک گفتن از برای باور بست * جانِ شِرک از باوری حق بر بست
 جانِ قسمت گشتہ بر حشوِ فلک * در میانِ شصت سودا مُشترک
 پس خموشی بہ دہد اورا ثبوت * پس جوابِ احمقان آمد سکوت
 این ہی دانم ولی مستی تن * ہی گشاید بی مراد من دَہن
 آنچنانک از عطسہ و از خامیاز * این دہان گردد بنا خواہ تو باز

۱. جان آتش است A (۲۲۸۳)

۲. مغز خود را مرتبہ A (۲۲۸۴)

۳. این سخن ABK (۲۲۸۶)

۴. مہر و سکہ AB (۲۲۸۷)

۵. شاہ يك زرّینہ B (۲۲۹۱)

۶. نان و آب AH (۲۲۹۲)

۷. باوری حق A. باور بست A (۲۲۹۵)

۸. خموشی چہ دہد A (۲۲۹۷)

برقِ آبینه‌ست لامع از نَمَد * گر نماید آینه تا چون بود
از هزاران می‌نگویم من یکی * زآنک آگندست هر گوش از شکی
۲۲۷۰ پیشِ وَّم گفت مژده دادنت * عقل گوید مژده چه نقدِ منست

قصهٔ فرزندانِ عَزِیر علیه السَّلام کی از پدر احوال پدر می‌پرسیدند
می‌گفت آری دیدمش می‌آید بعضی شناختندش بیهوش شدند بعضی
شناختند می‌گفتند خود مژده داد این بیهوش شدن چیست،

همچو پورانِ عَزِیر اندر گذر * آمد پُرسان ز احوالِ پدر
گشته ایشان پیر و باباشان جوان * پس پدرشان پیش آمد ناگهان
پس پرسیدند ازو کای ره‌گذر * از عَزِیر ما عجب دارے خبر
که کسی مان گفت کامروز آن سَد * بَعْدِ نومیدی زیرون می‌رسد
۲۲۷۵ گفت آری بَعْدِ من خواهد رسید * آن یکی خوش شد چو این مژده شنید
بانگ می‌زد کای مَبِشَر باش شاد * وآن دگر بشناخت بیهوش افتاد
که چه جای مژده‌است ای خیره‌سر * که در افتادیم در کانِ شکر
وَم را مژده‌ست و پیشِ عقل نقد * زآنک چشمِ وَّم شد محبوبِ نقد
کافران را دَرْد و مؤمن را بشیر * لیک نقدِ حال در چشمِ بصیر
۲۲۸۰ زآنک عاشق در دَمِ نقدست مست * لاجرم از کفر و ایمان برترست
کفر و ایمان هر دو خود دربانِ اوست * کوست مغزو کفر و دین او را دو پوست
کفر قشرِ خشکِ رُو بر تافته * باز ایمان قشرِ لذت یافته

(۲۲۶۸) A in marg. خود for تا.

Heading: ABK om. علیه السَّلام. B. عزیر میگفت آری. ABK Bul. این بیهوشی چیست.

(۲۲۷۴) Bul. امروز. (۲۲۷۳) K پس for چون.

(۲۲۷۵) AB آن مژده.

(۲۲۸۰) Bul. دمدم نقدست و مست.

این خرد از گور و خاکی نگذرد * وین قَدَمِ عرصهٔ عجایب نسپرد
 زن قَدَمِ وین عقل رَوِ بیزار شو * چشمِ غیبی جوی و برخوردار شو
 همچو موسی نور کی یابد زجیب * سخرهٔ اُستاد و شاگرد کتاب
 ۲۲۱۵ زین نظر وین عقل نآید جز دوار * پس نظر بگذار و بگزین انتظار
 از سخن گوی مجوید ارتفاع * منظر را به زگفتن استماع
 مَنَصِبِ تعلیمِ نوعِ شہوتست * هر خیالِ شہونی در ره بُنست
 گر بفضلش پی بُردی هر فضول * کی فرستادی خدا چندین رسول
 عقلِ جزوی همچو برقست و درخش * در درخش کی توان شد سوی وُخش
 ۲۲۲۰ نیست نورِ برق بہرِ رہبری * بلك امرست ابر را کہ ہیگری
 برقِ عقلِ ما برای گریہ است * تا بگرید نیستی در شوقِ هست
 عقلِ کودك گفت بر کتابِ تن * لیک نتواند بخود آموختن
 عقلِ رنجور آردش سوی طیب * لیک نبود در دوا عقلش مُصیب
 نك شیاطین سوی گردون می شدند * گوش بر اسرارِ بالا می زدند
 ۲۲۲۵ می ربودند اندکی زان رازها * تا شُہب می راندشان زود از سما
 کہ رَوید آنجا رسولی آمدست * هرچ می خواهید زو آید بدست
 گر ہی جوید دُرّ بی بها * اَدْخُلُوا الْاَبْیَاتَ مِنْ اَبْوَابِهَا
 می زن آن حلقهٔ دَر و بر باب بیست * از سوے بامرِ فَلَكْتَانِ راه نیست
 نیست حاجتِ تان بدین رامِ دراز * خاکِ پی را داده ایم اسرارِ ران
 ۲۲۳۰ پیش او آید اگر خاین نبید * نیشگر گردید ازو گرچه نبید
 سبزہ رُو یاند ز خاکت آن دلیل * نیست کم از سُمِ اسبِ جبرئیل
 سبزہ گردے تازه گردی در نوی * گر تو خاکِ اسبِ جبرئیل شوی

گور خاکی A (۲۲۱۲)

شاگرد کتب Bul. (۲۲۱۴)

خیالی A Bul. نوعی B (۲۲۱۷)

رہ بردی A (۲۲۱۸)

corr. in H. بر شوق AH (۲۲۲۱)

ازو آید B (۲۲۲۶)

گردید اگرچه خود نبید B (۲۲۲۰)

از نوی Bul. (۲۲۲۲)

تفسیر این حدیث کی اِنِّی لَا سْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی كُلِّ یَوْمٍ
سَبْعَیْنَ مَرَّةً،

۲۲۰۰ همچو پیغمبر ز گفتن وزنشار * نوبه آرمر رُوزُ من هفتاد بار
لیک آن مستی شود توبه‌شکن * مُنْسِی است این مستی تن جامه‌کن
حکمت اظهاری تاریخ دراز * مستی انداخت بر دانای راز
راز پنهان با چین طبل و علم * آب جوشان گشته از جَفَّ الْقَلَمِ
رحمت بی‌حد روانه هر زمان * خفته‌اید از دَرِّکِ آن ای مردمان
۲۲۰۵ جامه خفته خورد از جُویِ آب * خفته اندر خواب جویای سراب
می‌دود کآنجای بُویِ آب هست * زین تفکر راه را بر خویش بست
ز آنک آنجا گفت زینجا دُور شد * بر خیالی از حقی مهجور شد
دُورینانند و بس خفته‌روان * رحمتی آریدشان ای رهروان
من ندیدم نشنگی خواب آورد * خواب آرد نشنگی بی‌خرد
۲۲۱۰ خود بخرد آنست کو از حق چرید * نه بخرد کآنرا عطار د آورید

• بیان آنک عقل جزوی تا بگور بیش نبیند در باقی مقلد
اولیا و انبیاست،

پیش‌بینی این بخرد تا گور بود * و آن صاحب‌دل بنفخ صور بود

Heading: ABK Bul. حدیث شریف Bul. در تفسیر.

حکمت و اظهار B (۲۲۰۲). پیغامبر ABGHK (۲۲۰۰).

می‌رود BHK (۲۲۰۶). جویان سراب K (۲۲۰۵). دوانه A (۲۲۰۴).

عطار د آفرید A (۲۲۱۰). ازینجا B (۲۲۰۷).

Heading: A و انبیا و اولیاست Bul. و باقی.

بنفخ H. G. corr. in marg. H. G. پیش‌بینی آن بنفخ صور بود AH (۲۲۱۱).

ورنه گرچه مُسْنَعَد و قابلی * مَسْخ گردی تو زلافِ کاملی
 ۲۲۵۰ هم زاستعداد و مانی اگر * سَرگشی زاستادِ راز و با خبر
 صبر کن در موزه‌دوزی تو هنوز * ور بوی بی‌صبر گردی پاره‌دوز
 گهنه‌دوزان گر بُدیشان صبر و حلم * جمله نو‌دوزان شدندی هم بعلم
 بس بکوشی و باخر از کلال * هم تو گویی خویش کالعقلِ عقال
 همچو آن مردِ مُفَلِّسِ روزِ مرگ * عقل را می‌دید بس بی‌بال و برگ
 بی غرض می‌کرد آن تم اعتراف * کز ذکاوت راندیم اسب از گراف
 از غروری سَر کشیدیم از رجال * آشنا کردیم در بحرِ خیال
 آشنا هیچست اندر بحرِ رُوح * نیست اینجا چاره جز کشتی نوح
 ابن چنین فرمود آن شاهِ رُسل * که منم کشتی درین دریای کُل
 یا کسی کو در بصیرت‌های من * شد خلیفه راستی بر جای من
 ۲۲۶۰ کشتی نوحیم در دریا که تا * رُو نگردانی زکشتی اے فتی
 همچو کنعان سوی هرکوهی مرو * از نبی لا عاصمَ الیومَ شنو
 می‌نماید پست این کشتی زبند * می‌نماید کوهِ فکرت بس بلند
 پست منگر هان و هان این پست را * بنگر آن فضل حق پیوست را
 در عَلُو کوهِ فکرت کم نگر * که یکی موجش کند زبر و زبر
 ۲۲۶۵ گر تو کنعانی نداری باورم * کرد و صد چندین نصیحت پرورم
 گوش کنعان کی پذیرد این کلام * که برُو مهرِ خداست و ختام
 کی گذارد موعظه بر مهرِ حق * کی بگرداند حدّ حکمِ سَنَق
 لیک می‌گویم حدیثِ خوش‌پبی * بر امیدِ آنک تو کنعان نه

راز In H is given as a variant of راد. (۲۲۵۰) ABHK Bul. om. و.

۲۲۵۷) AB Bul. نیست آنجا. ۲۲۵۴) Bul. بی بار و برگ. ۲۲۵۴) Bul. پس بکوشی. (۲۲۵۴)

در بلدی کوه. (۲۲۶۴) ABHK Bul. ۲۲۶۴) Bul. هان هان. (۲۲۶۴)

A Bul. نصیحت آورم. (۲۲۶۵) which is given in H as a variant.

کنعان نبی. (۲۲۶۸) Bul.

سبزه جان بخش کآنرا سامری * کرد در گوساله تا شد گوهری
 جان گرفت و بانگ زد زآن سبزه او * آنچنان بانگی که شد فتنه عدو
 ۲۲۳۵ گرامین آسید سوی اهل راز * و رهید از سرکله مانند باز
 سرکلاه چشم بند گوش بند * که ازو بازست مسکین و نژند
 زآن گله مرچشم بازان را سدست * که همه میثس سوی جنس خودست
 چون بُرید از جنس با شه گشت یار * بر گشابد چشم اورا بازدار
 راند دیوان را حق از مرصاد خویش * علق جزوی را زاستبداد خویش
 ۲۲۴۰ که سری کم کن نه تو مستبد * بلك شاگرد دلی و مستعد
 رو بر دل رو که تو جزو دلی * هین که بنده پادشاه عادل
 بندگی او به از سلطانیت * که انا خیر دم شیطانیت
 فرق بین و برگزین تو ای حبیس * بندگی آدم از کبر بلیس
 گفت آنک هست خورشید ره او * حرف طوبی هرکه ذلت نفسه
 ۲۲۴۵ سایه طوبی بین و خوش بحسب * سربنه در سایه بی سرکش بحسب
 ظل ذلت نفسه خوش مضجعیت * مستعد آن صفارا مهجعیت
 گرازین سایه روی سوی منی * زود طاغی گردی و ره گم کنی

بیان آنک یا ایها الذین آمنوا لا تقدّموا بین یدی الله ورسوله،
 چون نبی نیستی زامت باش * چونک سلطان نه رعیت باش
 پس برو خاموش باش از انقیاد * زیر ظل امر شیخ و اوستاد

زود بر دل رو Bul. (۲۲۴۱). گه مخور خود را نه B (۲۲۴۰). و گوش بند Bul. (۲۲۴۶)

Heading: After پس رو خاموش باش از خود زحمتی و رای متراش A has رعیت باش and so BK, which have رای متراش. A later hand has written in G the same words which occur in BK. The text of H is illegible here. Bul. has:

پسرو خامشان و خاموش باش * وز خودی رای و زحمتی متراش
 شیخ با مراد B AH Bul. زیر سایه, corr. in H. B (۲۲۴۸) AB Bul. پسرو خاموش

۲۲۸۰ کم ہی افتی تو در رُو بہرِ چہست * یا مگر خود جانِ پاکت دولتبست
 در سر آیم ہر دم و زانو زخم * پُوز و زانو زان خطا پُر خون کنم
 کثر شود پالان و رَختَم بر سرم * وز مُکاری ہر زمان زخمی خورم
 ہمچو کم عقلی کہ از عقلِ تباه * بشکند توبہ بہر دم در گناہ
 مَسْخَرۂ ابلیس گردد در زمن * از ضعیفی رأی آن توبہ شکن
 ۲۲۸۵ در سر آید ہر زمان چون اسبِ لنگ * کہ بود بارش گران و راہ سنگ
 می خورد از غیب بر سر زخم او * از شکستِ توبہ آن ادبائِ خو
 باز توبہ می کند با رأیِ سُست * دیو یک نَف کرد و توبہش را سُکست
 ضعف اندر ضعف و کبرش آنچنان * کہ بخواری بنگرد در واصلان
 ای شتر کہ تو مثالِ مؤمنی * کم فُتی در رُو و کم بینی زنی
 ۲۲۹۰ تو چہ داری کہ چنین بی افی * بی عِثاری و کم اندر رُو فُتی
 گفت گرچہ ہر سعادت از خداست * در میانِ ما و تو بس فرقہاست
 سر بلندم من دو چشم من بلند * بینش عالی امانست از گزند
 از سر کہ من ببینم پایِ کوه * ہر گو و ہموار را من تُوہ تُوہ
 ہمچنان کہ دید آن صدرِ اجل * پیشِ کارِ خویش تا روزِ اجل
 ۲۲۹۵ آنچِ خواہد بود بعدِ بیست سال * داند اندر حالِ آن نیکو خصال
 حالِ خود تنہا ندید آن مَتّی * بَلکِ حالِ مَغربی و مَشْرِقی
 نورِ در چشم و دلش سازد سگن * بہرِ چہ سازد پیِ حُبِّ الْوَطَن
 ہمچو یوسف کو بدید اوّل بَخواب * کہ سجودش کرد ماہ و آفتاب

تو بر رو B. تو در رو A (۲۲۸۰)

ہر زمان زانو زخم A. بر سر آیم B (۲۲۸۱)

از گناہ AH (۲۲۸۲)

شکست A Bul. توش را AG (۲۲۸۷)

بر رو B (۲۲۸۹)

چشم عالی را امانست Bul. (۲۲۹۲)

دید اندر حال K Bul. (۲۲۹۵)

مَسْخَرۂ ابلیس A Bul. (۲۲۸۴)

بر واصلان Bul. (۲۲۸۸)

بی عثوری B (۲۲۹۰)

آخر این اقرار خواهی کرد هین * هم زاوّل روزِ آخر را ببین
 ۲۴۷۰ می‌توانی دید آخر را مکن * چشمِ آخرینست را کورِ کهن
 هرکِ آخرین بود مسعودوار * نودش هر دم زره رفتن عثار
 گر نخواهی هر دمی این خفت‌خیز * کن ز خاک پایِ مردے چشم نیز
 گُلِ دیده ساز خاکِ پاش را * نا بیندازی سرِ اوباش را
 که ازین شاگردی وزین افتقار * سوزنی باشی شوی نو ذوالفقار
 ۲۴۷۵ سُرْمه کن تو خاکِ هر بگزیده را * هم بسوزد هم بسازد دیده را
 چشمِ اُشتر زان بود بس نوربار * کو خورد امرِ بهر نور چشم خار

قصه شکایت استر با شتر کی من بسیار در رُو می‌افتم
 در راه رفتن نو کم در رُو می‌آیی این چراست، و جواب
 گفتن شتر اورا،

اُشتری را دید روزی استری * چونک با او جمع شد در آخری
 گفت من بسیار می‌افتم برُو * در گریوه و راه و در بازار و کو
 خاصه از بالای گه تا زیرِ کوه * در سر آیم هر زمانی از شکوه

کور و کهن. ABHK Bul. (۲۴۷۰) G روز with *sukūn* as in text. (۲۴۶۹)

corr. , بره رفتن. ABHK Bul. هرکه آخرین بود از دور دور B. مسعود دار A (۲۴۷۱)
 in H. B. نبود او هر دم بره رفتن عثار with او suppl. above.

HK Bul. (۲۴۷۲) H. خفت و خیز. H. مردی, with م written as a variant above the final letter.

و این افتقار B (۲۴۷۴)

Heading: Bul. در روی می‌آیی A. رفتن. B om. استری باشتری Bul.
 B گفتن شتر استرا, and so Bul.

A. گریوه راه (۲۴۷۸)

B. بر سر آیم (۲۴۷۹)

آن بَدِ عاریتی باشد که او * آرد اقرار و شود او توبه جو
 همچو آدم زلّش عاریّه بود * لاجرم اندر زمان توبه نمود
 ۲۴۱۵ چونک اصلی بود جرم آن بلیس * ره نبودش جانبِ توبه نفیس
 رو که رستی از خود و از خوی بد * واز زبانه نام و از دندانِ دد
 رو که اکنون دست در دولت زدی * در فگندی خود بیخت سَرمدی
 اُدْخُلِ تو فی عِبَادِی یافتی * اُدْخُلِ فی جَنَّتِی در بافتی
 در عبادش راه کردی خویش را * رفتی اندر خلد از راهِ خفا
 ۲۴۲۰ اِهْدِنَا گفتی صراطِ مُسْتَقِیم * دستِ تو بگرفت و بُردت تا نعیم
 نار بودی نور گشتی ای عزیز * غوره بودی گشتی انگور و مویز
 اختری بودی شدی تو آفتاب * شاد باش الله اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 ای ضیاء اَتَّحَقَّ حُسامُ الدِّینِ بگیر * شهید خویش اندر فگن در حوضِ شیر
 تا رهد آن شیر از تغیرِ طعم * یابد از بحرِ مزه تکثیرِ طعم
 ۲۴۲۵ مُتَّصِلْ گردد بدان بحرِ اَلْسَتِ * چونک شد دریا زهرِ تغیرِ رست
 مَنفَذِی یابد در آن بحرِ عسل * آفتی را نبود اندر وے عمل
 غُرّه کن شیروار ای شیرِ حق * تا رود آن غُرّه بر هفتم طبق
 چه خبر جانِ ملولِ سیرا * گی شناسد موش غُرّه شیرا
 بر نویس احوالِ خود با آبِ زر * بهرِ هر دریادی نیکوگهر
 ۲۴۳۰ آبِ نیلست این حدیثِ جانِ فزا * یا رَبِّش در چشمِ قَبْطِی خونِ نَما

۲۴۱۶) A. کی رستی AH. وز خوی

۲۴۱۸) Bul. در یافتی A Bul. in the second hemistich. فادخلی تو Bul.

۲۴۲۰) B. و برد آن تا نعیم

۲۴۲۷) B. تا هفتم

از پس ده سال بلكِ ییشتر * آنچ یوسف دیده بُد بر کرد سر
 نیست آن یَنْظُرُ بُنُورِ الله گزاف * نورِ ربّانی بود گردون شکاف
 نیست اندر چشمِ نو آن نورِ رَو * هستی اندرِ حَسِّ حیوانی گرو
 تو زضعفِ چشمِ بینی پیشِ پا * تو ضعیف و هم ضعیفت پیشوا
 پیشوا چشمست دست و پای را * کو ببینند جای را ناجا را
 دیگر آنکِ چشمِ من روشن ترست * دیگر آنکِ یَخْلُقُ من اظهرست
 ز آنکِ هستم من زَاوِلَادِ حلال * نه زَاوِلَادِ زِنَا وَاَهْلِ ضلال
 تو زاولادِ زنایی بی گمان * تیر کز پردِ چو بد باشد کمان

تصدیق کردن استر جوابهای شترا و اقرار آوردن بفضل
 او بر خود و ازو استعانت خواستن و بدو پناه گرفتن بصدق
 و نواختن شتر او را و ره نمودن و یاری دادن پدران و شاهانه،
 گفت استر راست گفתי ای شتر * این بگفت و چشم کرد از اشک پُر
 ساعتی بگریست و در پایش فتاد * گفت ای بگزیده رَبُّ الْعِبَاد
 چه زیان دارد گر از فرخندگی * در پذیری نومرا در بندگی
 گفت چون اقرار کردی پیشِ من * رَو که رستی تو زافاتِ زمن
 دادی انصاف و رهیدی از بلا * تو عَدُو بودی شدی زَاهِل و لَا
 خُویِ بَد در ذاتِ تو اصلی نبود * کز بَدِ اصلی نیاید جز جُعود

(۲۴۰۱) ABH هست اندر حَسَّ corr. in H.

(۲۴۰۲) A جای و هم ناجای را with و هم suppl. above.

(۲۴۰۴) A اظهرست. (۲۴۰۶) B چو کز باشد.

Heading: B نواختن شتر استرا. Bul. جوابات اشترا B.

(۲۴۱۱) GH و لَا as in text.

(۲۴۱۲) B ذات او.

۲۴۴۵ ای برادر این گِره را چاره چیست * گفت این را او خورد کو مُتَقِست
 مُتَقِ آنست کو بیزار شد * از ره فرعون و موسی وار شد
 قوم موسی شو بخور این آبرا * صلح کن با مه بین مهتاب را
 صد هزاران ظلمتست از خشم تو * بر عبادِ الله اندر چشم تو
 خشم بُنشان چشم بگشا شاد شو * عبرت از یاران بگیر استاد شو
 ۲۴۵۰ گِی طُفیل من شوی در اغتراف * چون ترا کُفریست همچون کوه قاف
 کوه در سوراخ سوزن گِی رود * جز مگر کان رشته یکتا شود
 کوه را که کن باستغفار و خوش * جام مغفوران بگیر و خوش بگش
 تو بدین تزویر چون نوشی از آن * چون حرامش کرد حق بر کافران
 خالق تزویر تزویر نرا * گِی خرد اے مُفترِی مُفترِا
 ۲۴۵۵ آل موسی شو که حیلست سود نیست * حیلست باد نهی پیهود نیست
 زهره دارد آب کز امر صمد * گردد او با کافران آبی کند
 یا تو پنداری که تو نان میخوری * زهر مار و کاهش جان میخوری
 نان کجا اصلاح آن جان کند * کو دل از فرمان جانان برگند
 یا تو پنداری که حرف شنوی * چون بخوانی رایگانیش بشنوی
 ۲۴۶۰ یا کلام حکمت و سر نهان * اندر آید زغبه در گوش و دهان
 اندر آید لیک چون افسانهها * پوست بنماید نه مغز دانهها
 در سر و رو در کشیده چادرے * رو نهان کرده زچشمیت دلبری

و. Bul. om. از ره A (۲۴۴۶). که متقیست Bul. (۲۴۴۵).

الله شد اندر A (۲۴۴۸). بخواه این آبرا A (۲۴۴۷).

جز مگر کان کوه برگ که شود AH (۲۴۵۱), corr. in marg. H, and so BK Bul., which have آن instead of کان. The reading کوه برگ که is given in marg. G as a variant.

جام فغوری H. باستغفار خوش AB Bul. (۲۴۵۲), corr. in marg.

زهر و مار AHK (۲۴۵۷). آبی دهد Bul. (۲۴۵۶).

از فرمان جان ده BHK Bul. جان کجا K (۲۴۵۸), corr. in marg. H.

مغزو دانهها AH (۲۴۶۱). رغبه Bul. (۲۴۶۰). حرفی A (۲۴۵۹).

لا به کردن قبطی سبطی را کی يك سبو بنیت خویش از
 نیل پُر کن و بر لب من نه تا بخورم بحق دوستی و برادری
 کی سبو که شها سبطیان بهر خود پُر می‌کنید از نیل آب
 صافست و سبو کی ما قبطیان پُر می‌کنیم خون صافست،

من شنیدم که در آمد قبطی . از عطش اندر وثاق سبطی
 گفتم هستم یار و خویشاوند تو * گشته‌ام امروز حاجتمند تو
 زانک موسی جادوے کرد و فسون * تا که آب نیل مارا کرد خون
 سبطیان زو آب صافی میخورند * پیش قبطی خون شد آب از چشم‌بند
 ۲۴۳۰ قبط اینک می‌مُرنند از نشنگی * از پی ادبیار خود یا بدرگی
 بهر خود يك طاس را پُر آب کن * تا خورد از آبت این یار کهن
 چون برای خود کنی آن طاس پُر * خون نباشد آب باشد پاک و حر
 من طفیل تو بنوشم آب هم * که طفیلی در تبع بجهد زغم
 گفتم ای جان و جهان خدمت کنم * پاس دارم اے دو چشم روشنم
 ۲۴۴۰ بر مراد تو روم شادے کنم * بند تو باشم آزادے کنم
 طاس را از نیل او پُر آب کرد * بر دهان بنهاد و نیل را بخورد
 طاس را کثر کرد سوی آب‌خواه * که بخور تو هم شد آن خون سیاه
 باز ازین سو کرد کثر خون آب شد * قبطی اندر خشم و اندر ناب شد
 ساعتی بنشست تا خشمش برفت * بعد از آن گفتش که ای صمصام زفت

Heading: A دانک موسی (۲۴۳۲) Bul. بر نیت. لاوه کردن A.

۲۴۳۵ AB Bul. قبطیان نک. K قبطی اینک BGHK می‌مُرنند K gives as a
 correction. ۲۴۳۷ A چون نباشد پاک باشد پاک حر A.

۲۴۴۱ A om. و. ۲۴۴۲ Bul. باز این سو. A om. کثر and has آن suppl. above.

۲۴۴۴ B کای صمصام.

از چه بس بی‌پاسخست این نقش نیک * که نمی‌گوید سلامم را عَلَیْكَ
می‌نجباند سر و سَبَلت زجود * پاسِ آن که کردمش من صد سجود
حق اگرچه سر نجباند برون * پاسِ آن ذوقی دهد در اندرون
^{۲۴۸۵} که دو صد جنیدن سر آرد آن * سر چنین جنباند آخر عقل و جان
عقل را خدمت کنی در اجتهاد * پاسِ عقل آنست کافزاید رشاد
حق نجباند بظاهر سر ترا * لیک سازد بر سران سرور ترا
مر ترا چیزی دهد یزدان نهان * که سجود تو کند اهل جهان
آنچنانک داد سنگی را هنر * نا عزیز خلق شد یعنی که زر
^{۲۴۹۰} قطره آبی بیابد لطف حق * گوهری گردد برد از زر سبق
جسم خاکست و چو حق نایش داد * در جهان‌گیری چو مه شد اوستاد
هین طلسمست این و نقش مرده‌است * احقنارا چشمش از ره برده‌است
می‌نماید او که چشمی می‌زند * ابلهان سازیداند او را سند

در خواستن قبطی دعای خیر و هدایت از سبطی و دعا کردن

سبطی قبطی را بخیر و مستجاب شدن از اکرم الاکرمین

و ارحم الراحمین،

گفت قبطی تو دعایی کن که من * از سیاهی دل ندارم آن دهن
^{۲۴۹۵} که بود که قُلَّ این دل تا شود * زشت را در بزم خوبان جا شود

(۲۴۸۲) G. از چه بس. B. آن نقش. In G the first letter of نیک is written with one dot above and three below, i.e. نیک. (۲۴۸۸) A. کد اهل.

(۲۴۸۹) In A vv. ۲۴۸۹-۹۰ follow vv. ۲۴۹۱-۲, but the error is rectified in marg.

(۲۴۹۱) A. چشم خاکست. (۲۴۹۲) B. چشمش از ره.

Heading: B. مستجاب شدن دعا.

(۲۴۹۵) B. تا بود که. A. فا شود.

شاه‌نامه یا کیله پیش تو * همچنان باشد که قرآن از عتو
 فرق آنگه باشد از حق و مجاز * که کند کحل عنایت چشم باز
 ۲۴۶۵ ورنه پُشک و مُشک پیش آخشی * هر دو یکسانست چون نبود شمی
 خوشتن مشغول کردن از ملال * باشدش قصد از کلام ذو‌الجلال
 کانش و سواس را و غصه را * زان سخن بنشانند و سازد دوا
 بهر این مقدار آتش شاندن * آب پاک و بول یکسان شد بفن
 آتش و سواس را این بول و آب * هر دو بنشانند همچون وقت خواب
 ۲۴۷۰ لیک گر واقف شوی زین آب پاک * که کلام ایزدست و رُوحناک
 نیست گردد و سوسه گلی زجان * دل بیابد ره بسوی گلستان
 زانک در باغی و در جوی پَرَد * هرک از سرِّ صُحف بوی پَرَد
 یا تو پنداری که رویِ اولیا * آنچنانک هست بی‌بینیم ما
 در تعجب مانده پیغمبر از آن * چون نمی‌بینند رویم مؤمنان
 ۲۴۷۵ چون نمی‌بینند نورِ روم خلق * که سبق بُردست بر خورشیدِ شرق
 و رهی‌بینند این حیرت چراست * تا که وحی آمد که آن رو در خفاست
 سوی تو ماه است و سوی خلق ابر * نا نبیند رایگان روی تو گبر
 سوی تو دانه‌است و سوی خلق دام * تا ننوشد زین شراب خاص عام
 گفت یزدان که تَرَاهُم یَنْظُرُون * نقشِ حَمَامند هُم لَا یُبْصِرُون
 ۲۴۸۰ می‌نماید صورت ای صورت‌پرست * کان دو چشمِ مرده او ناظرست
 پیش چشم نقش می‌آری ادب * که چرا پاسم نمی‌دارد عجب

و روح پاک in marg. A و روح پاک (۲۴۷۰) . مشک و پشک B (۲۴۶۵)

پیغامبر BGHK . ماند ABH (۲۴۷۴) . در جوی برد BH (۲۴۷۲)

A om. and has suppl. above. (۲۴۷۵)

A خاص و عام . دانست G (۲۴۷۸)

ABH . تریتم Bul. (۲۴۷۹)

BHK om. ای, which is suppl. above in H. صورت و صورت‌پرست A (۲۴۸۰)

BHK گوی چون پاسم . گوی چون پاسم A (۲۴۸۱)

کافیَم بدھَر ترا من جملہ خیر * بی سبب بی واسطہ یاری غَیر
کافیَم بی نان ترا سیری دھم * بی سپاہ و لشکرت میری دھم
بی بہارت نرگس و نسرین دھم * بی کتاب و اوستا تلقین دھم
۲۵۲۰ کافیَم بی داروَت درمان کنم * گوررا و چاہرا میدان کنم
موسی را دل دھم با یک عصا * تا زند بر عالمی شمشیرها
دستِ موسی را دھم یک نور و تاب * کہ طپانچہ میزند بر آفتاب
چوبرا ماری کنم من ہفت سر * کہ نزاید مادہ مار اورا زَنر
خون نیامیزم در آبِ نیل من * خود کنم خونِ عینِ آبش را بَفَن
۲۵۲۵ شادیترا غم کنم چون آبِ نیل * کہ نیابی سوی شادیہا سیل
باز چون تجدیدِ ایمان بر تنی * باز از فرعون بیزارے کُنی
موسی رحمت ببینی آمدہ * نیلِ خونِ بینی ازو آبی شدہ
چون سرِ رشتہ نگہ داری درون * نیلِ ذوقِ تو نگرَد ہیچ خون
من گمان بُردم کہ ایمان آورم * تا ازین طوفانِ خونِ آبی خورم
۲۵۳۰ من چہ دانستم کہ تبدیلی کند * در نہادِ من مرا نیلی کند
سوی چشمِ خود یکی نیلم روان * بر قرارم پیشِ چشمِ دیگران
ہمچنانکِ این جہانِ پیشِ نبی * غرقِ نسیحست و پیشِ ما غبی
پیشِ چشمش ابنِ جہان پر عشق و داد * پیشِ چشمِ دیگران مردہ و جماد
پست و بالا پیشِ چشمش تیزرو * از کلوخ و خشت او نکتہ شنو
۲۵۳۵ با عوام این جملہ بستہ و مردہ * زین عجب تر من ندیدم پردہ

بی دارویت. AH Bul. in marg. (۲۵۲۰) Suppl.

اورا نہ تر A (۲۵۲۲) با عالی A. A. in marg. (۲۵۲۱) Suppl.

خون کم خون B (۲۵۲۴)

suppl. above. with ہرکہ, سوی رحمت ہرکہ بینی A (۲۵۲۷)

یکی نیلی روان Bul. (۲۵۲۱)

غبی. G gives آبی as a variant, and H غبی. ABHK Bul. (۲۵۲۲)

کلوخ و سنگ او Bul. (۲۵۲۴) مردہ جماد A (۲۵۲۲)

مَسْخِي از تو صاحبِ خوبی شود * یا بلیسی باز کَرُوبی شود
 یا بَفَرِّ دَسْتِ مَرِّیمِ بُوِي مُشْکِ * یابد و تَرِي و میوه شاخِ خَشْکِ
 سَبْطِي آن دم در سجود افتاد و گفت * کای خدایِ عَالِمِ جَهَر و نَهْفِ
 جز تو پیش کی بر آرد بندِ دست * هم دعا و هم اجابت از نُوْسْتِ
 ۲۵۰۰ هم زَاوَلِ تَوَدَّهِ مِلِ دَعَا * تَوَدَّهِ آخِرِ دَعَاهَا را جزا
 اوّل و آخر توی ما در میان * هیچ هیچی که نیاید در بیان
 این چنین می گفت تا افتاد طشت * از سرِ بام و دلش بی هوش گشت
 باز آمدا و بهوش اندر دعا * لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى
 در دعا بود او که ناگه نَعْرَهُ * از دلِ قَبْطِي بَجَسْتِ و غُرَهُ
 ۲۵۰۵ که هلا بشتاب و ایمان عرضه کن * تا بِبُرْمِ زود زُنَّارِ کهن
 آتشی در جانِ من انداختند * مر بلیسی را بجان بنواختند
 دوستی تو و امر تو نَاشِکِفْتُ * حَمْدِ اللَّهِ عاقبت دستم گرفت
 کیمیایی بود صحبتِ هائِ تو * کم مباد از خانه دل پای تو
 تو یکی شاخی بُدِي از نَخْلِ خُلْدِ * چون گرفتم او مرا تا خُلْدِ بُرْدِ
 ۲۵۱۰ سَيْلِ بود آنکِ تَنَمُّرًا در رِبُودِ * بُرْدِ سَيْلِمِ تا آبِ دریای جُودِ
 من بُوِي آبِ رَفْتَمِ سَوِي سَيْلِ * بَجَرِ دیدم در گرفتم کَيْلِ کَيْلِ
 طاس آوردش که اکنون آب گیر * گفت رَو شد آبها پیشم حقیر
 شربتِ خوردم زَالَلَهُ اشْتَرَعِ * تا بِمَحْشَرِ نشنگی ناید مرا
 آنکِ جَوِي و چشمه‌ها را آب داد * چشْمُهُ در اندرونِ من گشاد
 ۲۵۱۵ این جگر که بود گرم و آب‌خوار * گشت پیشِ هَمَّتِ او آبِ خوار
 کافِ کافی آمد او بهرِ عبادِ * صَدَقِ وَعْدُهُ کَهْمِصِ

از تو هست A (۲۴۹۹) . افتاد گفت A (۲۴۹۸)

و. Bul. om. (۲۵۰۵) . می نیاید A (۲۵۰۱)

و. A om. . جوی for جو K (۲۵۱۴) . شد آب در چشم حقیر B (۲۵۱۲)

Bul. (۲۵۱۶) . آمد از بهر G . صدق without idāfat.

چون برآمد بر درخت آن زن گریست * چون زبالا سوی شوهر بنگریست
گفت شوهر را که ای مایون رد * کیست آن لوطی که بر تو می‌فتد
تو بزیر او چو زن بغنوده * ای فلان تو خود مخنت بوده
گفت شوهر نه سرت گوی بگشت * ورنه اینجا نیست غیر من بدشت
۲۵۵۰ زن مکرر کرد کآن با برطله * کیست بر پشتت فرو خفته هله
گفت ای زن هین فرود آ از درخت * که سرت گشت و خرف گشتی تو سخت
چون فرود آمد بر آمد شوهرش * زن کشید آن مول را اندر برش
گفت شوهر کیست آن ای روسپی * که بیالای تو آمد چون گپی
گفت زن نه نیست اینجا غیر من * هین سرت بر گشته شد هرزه متن
۲۵۵۵ او مکرر کرد بر زن آن سخن * گفت زن این هست از امرودبن
از سر امرودبن من همچنان * کثر هی دیدم که تو ای قلیبان
هین فرود آ تا بینی هیچ نیست * این همه تخیل از امرودبنست
هزل تعلیمست آنرا جد شنو * تو مشو بر ظاهر هزلش گرو
هر جدی هزلست پیش هزلان * هزلهما جدست پیش عاقلان
۲۵۶۰ کاهلان امرودبن جویند لیک * تا بدان امرودبن راهیست نیک
نقل کن ز امرودبن کاکنون برو * گشته تو خیره چشم و خیره رو
این منی و هستی اول بود * که برو دید کثر و احوال بود
چون فرود آبی ازین امرودبن * کثر نماند فکر و چشم و سخن
لیک درخت بخت بینی گشته این * شاخ او بر آسمان هفتمین

کو بیالای Bul. (۲۵۵۲) کی زن A (۲۵۵۱) کای مایون B (۲۵۴۷)

In H زن که نیست AH (۲۵۵۴) نه is given as a variant.

امرودبنست Bul. (۲۵۵۷) کین هست A (۲۵۵۵)

کین منی Bul. (۲۵۶۲) هزل, with *idāfat* G (۲۵۵۸)

باعتبار این نسخه: So H. in marg., with the following gloss: کثر نماید A (۲۵۶۲)

مصرع ثانی اول را صفتست و بیت ثانی جزاست معنی این بود که چون ازین درخت کثر
نماید فرود آبی لیک درخت بخت بینی الی آخره

گورها یکسان پیش چشم ما * روضه و حُفَره بچشم اولیا
 عامه گفتندی که پیغمبر تُرُش * از چه گشتست و شدست او ذوق کُش
 خاص گفتندی که سوی چشمتان * می نماید او نُرُش ای اُمّان
 یك زمان در چشم ما آید تا * خندها ببینید اندر هَلْ اَلّی
 ۲۵۴۰ از سرِ امروذبن بنماید آن * منعکس صورت بزیر آ آءِ جوان
 آن درخت هستی است امروذبن * تا بر آنجایی نماید نوکهن
 تا بر آنجایی ببینی خارزار * پُر زگزدمهای خشم و پُر زمار
 چون فرود آبی بینی رایگان * یك جهان پُر گل رُخان و دایگان

حکایت آن زن پلیدکار کی شوهر را گفت کی آن خیالات از
 سر امروذبن می نماید ترا کی چنینها نماید چشم آدمی را سرِ
 آن امروذبن، از سر امروذبن فرود آی تا آن خیالها برود،
 و اگر کسی گوید کی آنچ آن مرد می دید خیال نبود جواب
 این مثالست نه مثل، در مثال همین قدر بس بود کی
 اگر بر سر امروذبن نرفتی هرگز آنها ندیدی خواه
 خیال خواه حقیقت،

آن زنی میخواست تا با مَوْلِ خود * بر زند در پیش شوی گولِ خود
 ۲۵۴۵ پس بشوهر گفت زن کای نیکبخت * من بر آیم میوه چیدن بر درخت

کردمهای BGK (۲۵۴۲). نماید A (۲۵۴۰). پیغامبر ABGHK (۲۵۴۷).

Heading: A om. ترا. Bul. چشم آدمی را از سر امروذبن و از سر. Bul. خیالات برود. Bul. چشمتان. Bul. هرگز اینها را. Bul. هرگز. A om. پس بود after کی. A om. همین for این. B این مثالست B. که نیکبخت A (۲۵۴۵). تر زند A (۲۵۴۴).

تا بر آمد بی خود از موسی دعا * چون نظر افتادش اندر منتها
 کین همه اعجاز و کوشیدن چراست * چون نخواهند این جماعت گشت راست
 امر آمد که اتباع نوح کن * ترا پایانی بی مشروح کن
 زان تغافل کن چو داعی رهی * امر بلغ هست نبود آن تهمی ۲۵۸۵
 کمترین حکمت کزین الحاح تو * جلوه گردد آن لجاج و آن عتو
 تا که ره بنمودن و اضلال حق * فاش گردد بر همه اهل فرق
 چونک مقصود از وجود اظهار بود * بایدهش از پند و اغوا آزمود
 دیو الحاح غوایت می کند * شیخ الحاح هدایت می کند
 چون پیایی گشت آن امر شجون * نیل می آمد سراسر جمله خون ۲۵۹۰
 تا بنفس خویش فرعون آمدش * لابه می کردش دوتا گشته قدش
 کآنچ ما کردیم اے سلطان مکن * نیست مارا روی ایراد سخن
 پاره پاره گردمت فرمان پذیر * من بعزت خوگرم سخم مگیر
 هین بجناب لب برحمت ای امین * تا بیندد این دهانه آتشین
 گفت یا رب می فریبد او مرا * می فریبد او فریبنده ترا ۲۵۹۵
 بشنوم یا من دم هم خدعه اش * تا بداند اصل را آن فرع گش
 کاصل هر مکر و حيله پیش ماست * هرچ بر خاکست اصلش از ماست
 گفت حق آن سگ نیرزد هم بدان * پیش سگ انداز از دور استخوان
 هین بجناب آن عصا تا خاکها * و دهد هرچه ملک کردش فنا
 و آن ملخها در زمان گردد سیاه * تا ببینند خلق تبدیل اله ۲۶۰۰

کاتباع BK Bul. (۲۵۸۴) . نخواهد B Bul. (۲۵۸۳)

چو for که B in marg. and so G, منکر آخر که تو داعی رهی AHK Bul. (۲۵۸۵)

The hemistich printed in the text is given as a variant in marg. AH.

هست for نیست AH

گردمت G (۲۵۹۲) . اهل و فرق AGH (۲۵۸۷)

یا and تا both written before بداند In H (۲۵۹۱)

هم بآن K (۲۵۹۸) . کاصل هر خدعه B Bul. (۲۵۹۷)

۲۵۶۵ چون فرود آبی ازو گردی جدا . مُبَدِّلش گرداند از رحمت خدا
 زین تواضع که فرود آبی خدا . راست بینی ببخشد آن چشمِ نرا
 راست بینی گربدی آسان و زب . مُصْطَفَى گي خواستی آنرا زرب
 گفت بنما جزو جزو از فوق و پست . اِنْجَانَاکِ پیش نو آن جزو هست
 بعد از آن بر رو بر آن امروذبن . که مبدل گشت و سبز از امرِ کن
 ۲۵۷۰ چون درختِ موسوی شد این درخت . چون سوی موسی کشانیدی تو رخت
 آتش اورا سبز و خرم می کند . شاخِ او اِنِّی اَنَا اللّٰه می زند
 زیرِ ظَلّش جمله حاجات روا . این چنین باشد اِلَهِی کیمیا
 آن منی و هستیت باشد حلال . که دَرُو بینی صفاتِ ذو الجلال
 شد درختِ کثرِ مقومِ حقِ نِها . اَصْلُهُ ثَابِتٌ وَفَرْعُهُ فِی السَّما

باقی قصه موسی علیه السلام،

۲۵۷۵ کامدش پیغام از وَحیِ مُهِم . که کثری بگذار اکنون فَاَسْتَقِمْ
 این درختِ تن عصای موسی است . کامرش آمد که یَنْدَازش زدست
 تا ببینی خیرِ او و شرِّ او . بعد از آن بر گیر اورا زَاَمِرِ هُو
 پیش از افکندن نبود او غیرِ چوب . چون بَاَمَرش بر گرفتی گشت خوب
 اوّل او بُد برگِ افشانِ بَرّهرا . گشت مُعْجِزِ آن گروهِ غَرّهرا
 ۲۵۸۰ گشت حاکم بر سرِ فرعونیان . آبشان خون کرد و کف بر سر زنان
 از مزارعشان بر آمد قحط و مرگ . از مَلْخهائی که میخوردند برگ

جزو و جزو A (۲۵۶۸) . گر فرود A (۲۵۶۶)

Heading: Bul. بقیه قصه حضرت موسی .

از آن وحی Bul. (۲۵۷۵)

نبود آن AB Bul. افکندت A (۲۵۷۸)

فتح غین ايله غره اِغرار و In marg. H there is the gloss: غرهرا H (۲۵۷۹)

قحط مرگ AH (۲۵۸۱) . کسر ايله غفلت دیهکدر

بی تَفِ آتش نگرَدد نفس خوب * نا نشد آهَن چو اَخگر هین مَکوب
 بی مِجاعت نیست تن جُتیش کَنان * آهَن سَر دیست می کوبی بدان
 گر بگرَید ور بنالد زار زار * او نخواست شد مُسلمان هوش دار
 ۲۶۲۵ او چو فرعونست در قحط آچنان * پشِ موسی سَر نهَد لابه کَنان
 چونک مُستغنی شد او طاغی شود * خر چو بار انداخت اِسکیزه زند
 پس فراموشش شود چون رفت پیش * کارِ او زان آه و زاریهای خویش
 سالها مَرَدی که در شهری بود * یک زمان که چشم در خوابی رود
 شهرِ دیگر بیند او پُر نیک و بد * هیچ در یادش نیاید شهرِ خود
 ۲۶۳۰ که من آنجا بوده‌ام این شهرِ نو * نیست آن من درینجام گرو
 بل چنان داند که خود پیوسته او * هم درین شهرش بُدست ابداع و خو
 چه عجب گر رُوح موطنهای خویش * که بُدشش مَسکن و میلاد پیش
 می نیارد یاد کین دنیا چو خواب * می فرو پوشد چو اختر را سحاب
 خاصه چندین شهرها را کوفته * گردها از دَرائِ او ناروفته
 ۲۶۳۵ اجتهاد گرم ناکرده که تا * دل شود صاف و بیند ماجرا
 سر برون آرد دلش از بُخَشِ راز * اول و آخر ببیند چشم باز

اطوار و منازل خلقت آدمی از ابتدا،

آمده اوّل باقَلمِ جَماد * وز جَمادی در نبائی اوفتاد
 سالها اندر نبائی عمر کرد * وز جَمادے یاد ناورد از نَبَرْد
 وز نبائی چون بمیوانی فتاد * نامدش حالِ نبائی هیچ یاد

افغان کَنان ABH (۲۶۲۵)

اسکیزه زند as a variant instead of در مرغی رود G in marg. gives (۲۶۲۶)

صافی و بیند AH (۲۶۲۵) ابداع خو Bul. (۲۶۲۱)

Heading: Bul. بیان اطوار.

باقلام A (۲۶۲۷)

که سیبها نیست حاجت مر مرا * آن سبب بهر حجابست و غطا
تا طبیعی خویش بر دارو زند * نا منجم رُو باستاره کند
تا مُناق از حریصی بامداد * سوه بازار آید امر بیم کساد
بندگی ناکرده و ناشسته رُو * لقمه دوزخ بگشته لقمه جوی
۲۶۰ آکل و مأکول آمد جانِ عام * همچو آن برّه چرنده از حطام
میچرد آن برّه و قصاب شاد * کو برای ما چرد برگ مُراد
کار دوزخ میکنی در خوردنی * بهر او خود را تو فربه میکنی
کار خود کن روزی حکمت بچر * تا شود فربه دل با کز و فر
خوردن نن مانع این خوردنست * جان چو بازرگان و نن چون رهنست
۲۶۱ شمع ناجر آنکهست افروخته * که بود رهن چو هیزم سوخته
که تو آن هوشی و باقی هوش پوش * خویشتن را گم مکن یاوه مکوش
دانک هر شهوت چو خمرست و چوبنگ * پرده هوشست و عاقل زوست دنگ
خمر تنها نیست سرمستی هوش * هرچه شهوانیست بندد چشم و گوش
آن بلیس از خمر خوردن دور بود * مست بود او از نکبر و ز جود
۲۶۱۵ مست آن باشد که آن بیند که نیست * زر نماید آنچ مس و آهنیست
این سخن پایان ندارد موسیا * لب بجنبان تا برون روزد گیا
همچنان کرد و هم اندر دم زمین * سبز گشت از سنبل و حبّ ثبین
اندر افتادند در لُوت آن نفر * فقط دیده مرده از جوع البقر
چند روزی سیر خوردند از عطا * آن دمی و آدمی و چارپا
۲۶۲۰ چون شکم پر گشت و بر نعمت زدند * و آن ضرورت رفت پس طاغی شدند
نفس فرعونیست هان سیرش مکن * نا نیارد یاد از آن کفر کهن

(۲۶۰۵) G برّه. B چریک. در آتش سوخته B (۲۶۱۰) corr. in marg.

و سنبل و حبّ سمین Bul. (۲۶۱۷) . روزد B (۲۶۱۶)

بس طاغی H . چون ضرورت B . و A om. (۲۶۲۰)

یاد زان BHK Bul. هین سیرش B . فرعونست Bul. (۲۶۲۱)

تا نپنداری که این بد کردنیست * اندرین خواب و ترا نعیبر نیست
 ۴۶۶۰ بلك این خند بود گریه و زَفر * روزِ نعیبر ای ستمگر بر اسیر
 گریه و درد و غم و زاری خود * شادمانی دان ببیداری خود
 اے درید پوستین یوسفان * گرگ بر خیزی ازین خوابِ گران
 گشته گرگان يك يك خُوهای تو * می‌درانند امر غضب اعضای تو
 خون نخسپد بَعْدِ مرگت در قصاص * تو مگو که مُردم و یام خلاص
 ۴۶۶۵ این قصاص نَقْدِ حیلست سازبست * پیشِ زخمِ آن قصاص این بازبست
 زین اَعْب خواندست دُنیا را خدا * کین جزا لِعَبست پیشِ آن جزا
 این جزا نسکینِ جنگ و فتنه‌ایست * آن چو اِخصاست و این چون ختنه‌ایست

بیان آنک خلق دوزخ گرسنگانند و نالانند بحقّ که روزیهای
 مارا فربه گردان و زود زاد بما رسان کی مارا صبر نماند،

این سخن پایان ندارد موسی * هین رها کن آن خرانرا در گیا
 تا همه زان خوش علف فربه شوند * هین که گرگانند مارا خشم‌مند
 ۴۶۷۰ ناله گرگانِ خود را مَوْقِنیم * این خرانرا طُعْمه ایشان کنیم
 این خرانرا کیمیای خوش دمی * از لبِ تو خواست کردن آدمی
 تو بسی کردی بدعوت لطف و جود * آن خرانرا طالع و روزی نبود
 پس فرو پوشان اِحافِ نعمتی * تا بَرَدشان زود خواب غفلتی

بود اشك و زَفر B (۴۶۶) و. A Bul. om. (۴۶۵۹)

(۴۶۶۱) AH om. Suppl. in marg. H by a later hand.

لعیست Bul. (۴۶۶۶) . از آن خواب A (۴۶۶۲)

ختنه‌است AB Bul. و این for وین Bul. . فتنه‌است AB Bul. (۴۶۶۷)

Heading: Bul. با حقّ AHK Bul. نالانند A om. در بیان Bul.

صبر و طاقت نماند B H is illegible here; زاد ABK Bul. om.

روزی و طالع نبود B (۴۶۷۲) . کم and موفقم A (۴۶۷۰)

۳۶۴۰ جز هین میلی که دارد سوی آن * خاصه در وقت بهار و صیمران
 همچو میل کودکان با مادران * سرّ میل خود نداند در لبان
 همچو میل مُفْرِط هر نو مُرید * سوی آن پیر جوان بخت مجید
 جزو عقل این از آن عقل گلست * جنبش این سایه زان شاخ گلست
 سایه اش فانی شود آخر دُرّو * پس بداند سرّ میل و جست و جو
 ۳۶۴۵ سایه شاخ دگر ای نیکبخت * گئی بجنبد گر نبجد این درخت
 باز از حیوان سوئے انسانیش * می کشید آن خالق که دانیش
 همچنین اقلیم تا اقلیم رفت * تا شد اکنون عاقل و دانا و زفت
 عقلمهای اوّلینش یاد نیست * هر ازین عقلش تحوّل کرد نیست
 تا رهد زین عقل پُر حرص و طلب * صد هزاران عقل بیند بو العجب
 ۳۶۵۰ گرچه خفته گشت و شد ناسی ز پیش * گئی گذارندش در آن نسیان خویش
 باز از آن خوابش بیداری گشند * که کند بر حالت خود ریش خند
 که چه غم بود آنک میخوردم بخواب * چون فراموشم شد احوال صواب
 چون ندانستم که آن غم واعتلال * فعل خوابست و فریست و خیال
 همچنان دنیا که حلم نایمست * خفته پندارد که این خود دایمست
 ۳۶۵۵ تا بر آید ناگهان صبح اجل * و رهد از ظلمت ظنّ و دغل
 خندش گیرد از آن غمهای خویش * چون بیند مُستَقَرّ و جای خویش
 هرچه تو در خواب بینی نیک و بد * روز محشر یک یک پیدا شود
 آنچ کردی اندرین خواب جهان * گرددت هنگام بیدارے عیان

(۳۶۴۰) H اجتنان , and so G in marg.

(۳۶۴۱) GH لبان as in text. K لبان.

(۳۶۴۴) A میل جست و جو , which seems to have been the original reading in H.

(۳۶۴۵) Bul. شاخ درخت. (۳۶۴۶) B می کشد. (۳۶۴۷) A افلام تا افلام.

(۳۶۵۶) B خندش آید ازین. In A vv. ۳۶۵۵-۶ follow vv. ۳۶۵۷-۸.

(۳۶۵۷) H om., but suppl. in marg. by a later hand. Bul. هرچه اندر خواب.

(۳۶۵۸) H om., but suppl. in marg. by a later hand.

بی تعلّق نیست مخلوقی بدو * آن تعلّق هست بی چون ای عمو
 زآنک فصل و وصل نبود در روان * غیر فصل و وصل ننمایشد گان
 غیر فصل و وصل پی بر از دلیل * لیک پی بردن بنشانند غلیل
 پی پیایی می برار دُوری زاصل * تا رگ، مردیت آرد سوی وصل
 این تعلّق را خرد چون ره برد * بسته فصلست و وصلست این خرد
 زین وصیت کرد مارا مصطفی * بحث کم جویید در ذات خدا
 آنک در دانش تفکر کرد نیست * در حقیقت آن نظر در ذات نیست
 هست آن پندار او زیرا براه * صد هزاران پرده آمد نا اله
 هر یکی در پرده موصول خوست * وهم او آنست کآن خود عین هوست
 پس پیمبر دفع کرد این وهم از او * نا نباشد در غلط سوداپز او
 و آنکه اندر وهم او ترک ادب * بی ادب را سرنگونی داد رب
 سرنگونی آن بود کو سوی زیر * می رود پندارد او کو هست چیر
 زآنک حدّ مست باشد این چنین * کو نداند آسمانرا از زمین
 در عجبهاش بفکر اندر روید * از عظمی وز مهابت گم شوید
 چون زصنّش ریش و سبّلت گم کند * حدّ خود داند زصانع نن زند
 جز که لا اُحصی نگوید او زجان * کز شمار و حد برونست آن بیان

این تعلّق Bul. (۴۶۹۵)

بنشانند علیل Bul. B. بنشانند علیل A. (۴۶۹۷)

از دوری B. از دوری اصل A. (۴۶۹۸)

چون پی برد Bul. AB. (۴۶۹۹)

فی الحقیقه B. (۴۷۰۱)

کو خود عین B. (۴۷۰۲)

کز سوی زیر A. (۴۷۰۶)

عجبهایش A. (۴۷۰۸)

تا چو بجهند از چنین خواب این رده * شمع مرده باشد و ساقی شده
 ۲۶۷۵ داشت طغیانشان ترا در حیرتی * پس بنوشند از جزا هم حسرتی
 تا که عدل ما قدم بیرون نهد * در جزا هر زشت را در خور دهد
 کان شهبی که می‌دیدندیش فاش * بود با ایشان نهان اندر معاش
 چون خرد با نُسْت مُشْرِف بر ننت * گرچه زو قاصر بود این دبدنت
 نیست قاصر دیدن او ای فلان * از سکون و جنبش در امتحان
 ۲۶۸۰ چه عجب گر خالق آن عقل نیز * با تو باشد چون نه تو مُسْتَجِیز
 از خرد غافل شود بر بد تند * بعد آن عقلش ملامت می‌کند
 تو شدی غافل ز عقلت عقل نی * کز حضور سنش ملامت کردنی
 گر نبودی حاضر و غافل بدی * در ملامت گئی ترا سلی زدی
 و رازو غافل نبودی نفس تو * گئی چنان کردی جنون و نفس تو
 ۲۶۸۵ پس تو و عقلت چو اضطراب بود * زین بدانی قُرب خُرشید وجود
 قُرب بی‌چونست عقلت را بتو * نیست چپ و راست و پس یا پیش رو
 قُرب بی‌چون چون نباشد شادرا * که نیابد بحث عقل آن راهرا
 نیست آن جنبش که در اصبع تراست * پیش اصبع یا پیش یا چپ و راست
 وقت خواب و مرگ از و می‌رود * وقت بیداری قرینش می‌شود
 ۲۶۹۰ از چه ره می‌آید اندر اصبع * که اصبع بی او ندارد منفعت
 نور چشم و مَرْدُمک در دیهات * از چه ره آمد بغیرشش جهت
 عالم خلقت با سوی و جهات * بی جهت دان عالم امر و صفات
 بی جهت دان عالم امرای صنم * بی جهت تر باشد امر لاجرم
 بی جهت بد عقل و عَلامُ الْبَیان * عقل تر از عقل و جان تر هم زجان

پس و پیش A (۲۶۸۶) . ندانی A (۲۶۸۵) . بعد از آن AB Bul. (۲۶۸۱)

از چه ره آید Bul. (۲۶۹۱) . کاصبع B Bul. (۲۶۹۰) . و A om. (۲۶۸۹)

In K this (۲۶۹۲) . عقل عَلامُ Bul. (۲۶۹۴) . سوی جهات AB Bul. (۲۶۹۲)

موری بر کاغذی می‌رفت نبشتن قلم دید قلم را ستودن گرفت،
 موری دیگر کی چشم‌تیزتر بود گفت ستایش انگشتانرا کن
 کی این هنر از ایشان می‌بینم، موری دیگر کی از هر
 دو چشم‌روشن‌تر بود گفت من بازورا ستایم کی
 انگشتان فرع بازو اند الی آخره،

مورکی بر کاغذی دید او قلم * گفت با موری دیگر این راز هم
 که عجایب نقشها آن کَلک کرد * همچو رَیْجان و چو سوسن‌زار و وَرْد
 گفت آن مور اِصْبَعْتَ آن پیشه‌ور * وین قلم در فعل فرعست و اثر
 گفت آن مور سَوْم کز بازوست * که اصبع لاغر ز زورش نقش بست
 ۲۷۲۵ همچنین می‌رفت بالا تا یکی * مهتر موران فِطْن بود اندکی
 گفت کز صورت مینید این هنر * که بخواب و مرگ گردد بی‌خبر
 صورت آمد چون لباس و چون عصا * جز بعقل و جان نجبد نقشها
 بی‌خبر بود او که آن عقل و فؤاد * بی زتقلب خدا باشد جماد
 یلک زمان از وی عنایت بر کند * عقل زیرک ابله‌های کند
 ۲۷۲۶ چوئش گویا یافت ذو الْقَرْنین گفت * چونک کوه قاف دُرّ نطق سُنّت
 کای سخن‌گوی خبیر رازدان * از صفات حق بکن با من بیان
 گفت رَوکان وصف از آن هایل‌ترست * که بیان بر وی تواند بُرد دست

Heading: Bul. نوشتن قلم. AB Bul. om. الی آخره.

این قلم A (۲۷۲۳). همچو ریچانزار و سوسن‌زار Bul. (۲۷۲۲).

ز زورش با دَوَست B. کاصبع Bul. از بازوست Bul. (۲۷۲۴).

و. A om. (۲۷۲۶). تا بالا یکی A (۲۷۲۵).

هر دو بی تقلب حق A corrector has written. بی تقلب A. که این Bul. B (۲۷۲۸).

بیان در وی B (۲۷۲۳). و رازدان Bul. (۲۷۲۱). B om. (۲۷۲۹).

رفتن ذو القرنین بکوه قاف و در خواست کردن کی ای
 کوه قاف از عظمت صفت حقّ مارا بگو و گفتن کوه قاف کی
 صفت عظمت او در گفت نیاید کی پیش آن ادراکها فنا
 شود و لایه کردن ذو القرنین کی از صنایعش کی در خاطر
 داری و بر تو گفتن آن آسانتر بود بگوی،

رفت ذو القرنین سوئے کوه قاف * دید او را کز زمرد بود صاف
 گرد عالم حلقه گشته او محیط * ماند حیران اندر آن خلق بسیط
 گفت تو کوهی دگرها چیستند * که بپیش عظم تو باز ایستند
 گفت رگهای من اند آن کوهها * مثل من نبوند در حسن و بها
 ۴۷۱۵ من بهر شهری رگی دارم نهان * بر عروم بسنه اطراف جهان
 حق چو خواهد زلزله شهری مرا * گوید او من بر جهانم عرق را
 پس بجنبانم من آن رگرا بقهر * که بدان رگ متصل گشتست شهر
 چون بگوید بس شود ساکن رگم * ساکنم وز روی فعل اندر نگم
 همچو مرهم ساکن و بس کارکن * چون خرد ساکن وزو جنبان سخن
 ۴۷۲۰ نزد آنکس که نداند عقلش این * زلزله هست از بخارات زمین

Heading: AB .عظمت صفات حق Bul. .عظمت صنعت حق Bul. .بگفت نیاید Bul.

فنا شوند.

(۴۷۱۱) A دید ویرا B دید آنرا.

(۴۷۱۲) A باز ایستند.

(۴۷۱۵) In A vv. ۴۷۱۵—۶ follow vv. ۴۷۱۷—۸, but the error is indicated in marg.

(۴۷۱۶) B گوید و من.

(۴۷۱۸) A اندر شکم.

(۴۷۲۰) In A the hemistichs of this verse are transposed.

چونك حيران گشتی و گيج و فنا * با زبان حال گفتم اِهْدِنَا
زَفْتِ زَفْتِست و چو لرزان می‌شوی * می‌شود آن زَفْتِ نرم و مُسْتَوِی
زَانَك شكلی زفت بهر مُنْكَرست * چونك عاجز آمدی لطف و بِرست

نمودن جبرئیل علیه السّلم خود را بمصطفی صلی الله علیه و سّلم
بصورت خویش و از هفتصد پَر او چون يك پَر ظاهر شد
افقرا بگرفت و آفتاب محبوب شد با همه شعاعش،

۲۷۵۵ مصطفی می‌گفت پیش جبرئیل * که چنانك صورت نُست ای خلیل
مر مرا بنما تو محسوس آشکار * تا ببینم مر ترا نظاره‌وار
گفت نتوانی و طاقت نبودت * حس ضعیفاست و تَنك سخت آیدت
گفت بنما تا ببیند این جسد * تا چه حد حس نازکست و بی‌مدد
آدمی را هست حسّ نین سقیم * لیک در باطن یکی خُلُقِ عظیم
۲۷۶۰ بر مثال سنگ و آهن این تنه * لیک هست او در صفت آتش‌زنه
سنگ و آهن مَوْلِدِ ایجادِ نار * زاد آتش بر دو والد قهرِ بار
باز آتش دست‌کار و صفِ نین * هست قاهر برین او و شعله‌زن
باز در نین شعله ابرهم‌وار * که ازو مفهور گردد بُرجِ نار
لاجرم گفت آن رسول ذو فنون * رمزِ نَحْنُ الْأَخْرُونَ السَّابِقُونَ

زفت A (۲۷۵۴) می‌شود آن وقت A. زفت زَفْتِست A (۲۷۵۴)

Heading: Bul. با همه شعاع A. بر گرفت.

من ترا B Bul. بنای محسوس B (۲۷۵۶)

از صفت B (۲۷۶۰)

(۲۷۶۱) BH and so A. The hemistich in the text is given as a variant in marg. H. A. زادنش زین دو والد

و. AH Bul. om. هست بر تن قاهر او B (۲۷۶۲)

یا قلم را زهره باشد که بسر * بر نویسد بر صحایف زان خبر
گفت کمتر داستانی باز گو * از عجیهای حق اے حبرِ نکو
گفت اینک دشتِ سیصدساله راه * کوههای برف پُر کردست شاه
کوهِ برکُهِ بی شمار و بی عدد * می رسد در هر زمان برفش مدد
کوهِ برف می زند بر دیگری * می رساند برف سردی نا ثرے
کوهِ برف می زند بر کوهِ برف * دَم بَدَم زانبارِ بی حد شگرف
گر نبودی این چنین وادی شها * تَفّ دوزخ محو کردی مر مرا
غافلانرا کوههای برف دان * تا نسوزد پردهای عاقلان
گر نبودی عکسِ جَهْلِ بَرَفِ باف * سوختی از نارِ شوق آن کوهِ قاف
آتش از قهرِ خدا خود ذرّه ایست * بهر تهدیدِ لُثْمَانِ ذرّه ایست
با چنین قهری که زفت و فایق است * بَرْدِ لطفش بین که بر وی سابق است
سَبَقِ بی چون و چگونه معنوی * سابق و مسبوق دیدی بی دوی
گر ندیدی آن بود از فهمِ پست * که عقولِ خلق زان کان یک جوست
سبب بر خود نه نه بر آیاتِ دین * گئی رسد بر چرخِ دین مرغِ گلین
مرغ را جولانگه عالی هواست * زانک نشو او ز شهوت و ز هواست
پس نو حیران باش بی لا و یلی * تا ز رحمتِ پیشت آید محالی
چون زفهم این عجایب گوَدَنی * گر یلی گویی تکلف می کنی
ور بگویی فی زندنی گردنت * قهر بر بندد بدان فی روزنت
پس همین حیران و واله باش و بس * تا در آید نصرِ حق از پیش و پس

(۲۷۲۴) ABH Bul. از صنایعهاش. corr. in marg. H.

(۲۷۲۷) B. کوه برفین. (۲۷۲۸) Bul. و شگرف.

(۲۷۴۰) B. پرده هر رازدان.

(۲۸۴۲) Bul. خود for چون. GH. ذرّه ایست، as in text.

(۲۷۴۳) ABH است. Bul. برد لطفش هم بر آتش سابق است.

(۲۷۴۵) B. از و هم پست. and so Bul. A. گر ندیدی آن ز نقصان نواست.

(۲۷۵۰) H. بر آن فی. (۲۷۵۱) B. باش بس.

آن زِرہ وَاَن خود مر چالیش راست * وین حریر و رُود مر تعریش راست
 ۲۷۸۵ این سخن پایان ندارد ای جواد * ختم کن وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالرَّشَاد
 اندر احمد آن حسی کو غاربست * خفته این دم زیرِ خاك يَثْرِبست
 وَاَن عَظِيمُ الْخُلُقِ او کان صَفَدَرست * بی تغییر مَقْعَدِ صِدْقِ اندرست
 جای تغییرات اوصاف تنست * رُوحِ باقی آفتابی روشنست
 بی زَغَیْرِی کہ لا شَرْقِیَّةُ * بی زَبَدِی کہ لا غَرْبِیَّةُ
 ۲۷۹۰ آفتاب از ذرہ کی مدهوش شد * شمع از پروانہ کی بیهوش شد
 جسم احمد را نعلق بُد بدان * این تغییر آن تن باشد بدان
 همچو رنجوری و همچون خواب و درد * جان ازین اوصاف باشد پاک و فَرَد
 خود نتوانم ور بگویم وصفِ جان * زلزله افتد درین کون و مکان
 رُوبہش گر یغدای آشفته بود * شیرِ جان مانا کہ آن دم خفته بود
 ۲۷۹۵ خفته بود آن شیر کز خوابست پاک * اینت شیرِ نَرْمَسارِ سَهْمَناک
 خفته سازد شیر خود را آنچنان * کہ تماش مردہ دانند این سگان
 ورنہ در عالمِ کِرا زہرہ بُدے * کہ رُبودے از ضعیفی تُرْبُدے
 کَفِّ احمد زان نظر مخدوش گشت * بحرِ او از مہرِ کفِ پُر جوش گشت
 مہ ہمہ کفست مُعْطٰی نُورِ پاش * ماہ را گر کف نباشد گو مباح
 ۲۸۰۰ احمد ار بگشاید آن پرّ جلیل * تا ابد بیهوش ماند جبرئیل
 چون گذشت احمد ز سدرہ و مِرْصَدش * وز مقامِ جبرئیل و از حَدش
 گفت اورا ہین پیرِ اندر پیم * گفت رَوِ رَوِ من حریفِ تو نیم
 باز گفت اورا بیا اے پردہ سوز * من باوچِ خود نرفتسم هنوز

این حریر H. آن حریر A. corr. above in H. A. (۲۷۸۴) AH آن لباس و خود

آفتاب. (۲۷۸۸) ABHK Bul. (۲۷۸۶) AH این حسی.

نتانم. (۲۷۹۳) BK Bul. از پروانہ کی در جوش شد B (۲۷۹۰)

تُرْبُدی GH. تا ربودی B (۲۷۹۷) و سَهْمَناک Bul. شرمسار A (۲۷۹۵)

و معطی K (۲۷۹۹) گفت احمد H (۲۷۹۸) corr. in marg.

بر اوج Bul. (۲۸۰۲) وز حَدش AH (۲۸۰۱)

۴۷۶۵ ظاهر این دو بسندانی زبون * در صفت از کان آهنا فزون
 پس بصورت آدمی فرع جهان * وز صفت اصل جهان این را بدان
 ظاهرش را پشه آرد بچرخ * باطنش باشد محیط هفت چرخ
 چونک کرد الحاح بنمود اندکی * هیتی که که شود زو مندکی
 شهسری بگرفته شرق و غرب را * از مهابت گشت بی هوش مصطفی
 ۴۷۷۰ چون زبیم و ترس بیهوشش بدید * جبرئیل آمد در آغوشش کشید
 آن مهابت قسمت بیگانگان * وین تجش دوستان را یگان
 هست شاهان را زمان بر نشست * هول سرهنگان و صارمها بدست
 دورباش و نیزه و شمشیرها * که بلرزند از مهابت شیرها
 بانگ چاوشان و آن چوگانها * که شود سست از نهیبش جانها
 ۴۷۷۵ این برای خاص و عام ره گذر * که گندشان امر شهنشاهی خبر
 از برای عام باشد این شکوه * تا کلام کبر ننهد آن گروه
 تا من و ماهای ایشان بشکند * نفس خودین فتنه و شرکم کند
 شهر از آن ایمن شود کان شهریار * دارد اندر قهر زخم و گیر و دار
 پس بمیرد آن هوسها در نفوس * هیت شه مانع آید زان نحوس
 ۴۷۸۰ باز چون آید بسوی بزم خاص * گی بود آنجا مهابت با قصاص
 حلم در حلمست و رحمتها بجوش * نشوی از غیر چنگ و ناخروش
 طبل و کوس هول باشد وقت جنگ * وقت عشرت با خواص آواز چنگ
 هست دیوان محاسب عام را * و آن پری رویان حریف جام را

کان و آهنا A. بسندان A. ظاهرا این B (۴۷۶۵)

ظاهرش باشد زبون زخم فرخ BK (۴۷۶۷)

و. Bul. om. (۴۷۷۲). هیتی که کوه گردد مندکی B (۴۷۶۸)

In B vv. ۴۷۷۳ and ۴۷۷۴ are transposed. (۴۷۷۳)

تا گندشان B (۴۷۷۵). مست Bul. مست for پست A (۴۷۷۴)

and و نی خروش B Bul. (۴۷۸۱). که بود Bul. (۴۷۸۰). بنهند K (۴۷۷۶)

کوس و هول A (۴۷۸۲). so corr. in H.

۲۸۲۵ تا سر خر چون بُرد از مَسَلَخَه * نَشُو دِیگر بَخشدش آن مَطْبَخَه
 هین زما صورت گری و جان زتو * نه غلط هم این خود و هم آن زتو
 بر فلك محمودی ای خورشیدِ فاش * بر زمین هر نا ابد محمود باش
 تا زمینی با سمایی بلند * یك دل و یك قبله و یك خوشوند
 تفرقه بر خیزد و شَرَك و دُوی * وحدتست اندر وجود معنوی
 ۲۸۳۰ چون شناسد جان من جان ترا * یاد آرند اتحادِ ماجرے
 موسی و هارون شوند اندر زمین * مُخْتَلِط خوش همچو شیر و انگین
 چون شناسد اندك و مُنكر شود * مُنكِرِی اش پرده سائر شود
 بس شناسایی بگردانید رُو * خشم کرد آن مه زناشكری او
 زین سبب جان نبی را جان بد * ناشناسا گشت و پشت پای زد
 ۲۸۳۵ این همه خواندی فرو خوان لَمْ یَكُن * تا بدانی لَجّ این گبر کهن
 پیش از آنك نقش احمد فرمود * نعت او هر گبر را نعوذ بود
 کین چنین کس هست یا آید پدید * از خیال رُوش دلشان می طپید
 سجده می کردند کای رَبِّ بَشَر * در عیان آرایش هر چه زودتر
 تا بنام احمد ان یَسْتَفْتَحُونَ * یاغیانشان می شدندی سرنگون
 ۲۸۴۰ هر کجا حرب مهولی آمدی * غوثشان کراری احمد بُدی
 هر کجا یماری مُزْمِن بُدی * یاد اوشان داروی شافی شدی
 نقش او می گشت اندر راهشان * در دل و در گوش و در افواهشان
 نقشِ اوراگی یابد هر شغال * بلك فرعِ نقشِ او یعنی خیال

بر فلك محمود A (۲۸۲۷) . هم این زتو هم آن زتو A Bul. (۲۸۲۶)

ماجرا BHK. اتحاد و ماجرا A Bul. خود شناسد A (۲۸۳۰) . شرک دوی A (۸۲۹)

آن گبر A Bul. (۲۸۳۵) . جشم کرد A (۲۸۳۴)

تا آید Bul. (۲۸۳۷) . نفس احمد A (۲۸۳۶)

غوثشان Bul. (۲۸۴۰) . یاغیانشان AB Bul. (۲۸۳۹)

یاد احمد B (۲۸۴۱)

گفت بیرون زین حد ای خوش فرّ من * گر زخم پَری بسوزد پَری من
 ۲۸۰۵ حیرت اندر حیرت آمد ابن قصص * بی‌هشی خاصگان اندر اخص
 همیشه‌ها جمله اینجا بازی است * چند جان داری که جان‌پردازی است
 جبرئلا گر شریفی و عزیز * تو نه پروانه و نه شمع بیز
 شمع چون دعوت کند وقت فروز * جان پروانه پرهیزد زسوز
 این حدیث مُقَلِّب را گور کن * شیرا بر عکس صید گور کن
 ۲۸۱۰ بند کن مشک سخن شاشیت را * و مکن انبان قلم‌اشیت را
 آنک بر نگذشت آجزاش از زمین * پیش او معکوس و قلم‌اشیت این
 لَا تُخَالِفُهُمْ حَبِیْبٍ دَارِهِمْ * يَا غَرِیْبًا نَازِلًا فِی دَارِهِمْ
 اَعْطِ مَا شَاءَ وَاَرَامُوا وَاَرْضِهِمْ * يَا ظَعِیْنًا سَاكِنًا فِی اَرْضِهِمْ
 تا رسیدن در شه و در ناز خوش * رازیا با مرغزے می‌ساز خوش
 ۲۸۱۵ موسیا در پیش فرعونِ زمن * نرم باید گفت قَوْلًا لِّیْنَا
 آب اگر در روغن جوشان کنی * دیگدان و دبگرا ویران کنی
 نرم گو لیکن مگو غیر صواب * وسوسه مفروش در لیل الخطاب
 وقتِ عَصْرِ آمد سخن کوتاه کن * ای که عَصْرَتِ عَصْرًا آگاه کن
 گو تو مرگل‌خواره‌ها که قند به * نری فاسد مکن طینش مدّه
 ۲۸۲۰ نطق جانرا روضه جانبستی * گر زحرف و صوت مُسْتَغْنِیْسْتِی
 این سرِ خر در میان قندزار * ای بسا کس را که بنهادست خار
 ظن بُرْد از دُور کان آنست و بس * چون قُج مغلوب و می‌رفت پس
 صورت حرف آن سرِ خردان یقین * در رزّ معنی و فردوس برین
 ای ضیاء الحقّ حُسامُ الدّین در آر * این سرِ خرا در آن بطیخ‌زار

۲۸۰۷) Bul. ورنه پروانه A. گر شریف و گر عزیز.

۲۸۱۰) Bul. سخن‌پاشیت را. ۲۸۱۲) Bul. ارضهم in the first hemistich.

۲۸۱۴) G. مرغزی. H. مرغزی. K. مروزی. Bul. ۲۸۱۹) B. گوی مرگل‌خواره‌ها. ۲۸۱۹) Bul. مروزی.

۲۸۲۰) Bul. که زحرف. ۲۸۲۴) Bul. درین بطیخ‌زار.

نقشِ او بر روی دیوار ارفند * از دل دیوار خونِ دل چکد
 آن چنان فرخ بود نقشش برُو * که رهد در حال دیوار از دو رُو ۲۸۴۵
 گشته با یک رویِ اهلِ صفا * آن دورویی عیبِ مر دیوار را
 این همه تعظیم و تفخیم و وداد * چون بدیدندش بصورت بُرد باد
 قلب آتش دید و در دم شد سیاه * قلب را در قلب گئی بودست راه
 قلب می زد لافِ آشواقِ محک * تا مُردانرا در اندازد بشک
 افتد اندر دامِ مکرش ناگهی * این گمان سر برزند از هر خسی ۲۸۴۰
 کین اگر نه نقدِ پاکیزه بُدی * گئی بسنگِ امتحانِ راغب شدی
 او محک می خواهد اما آن چنان * که نگردد قلبی او زان عیان
 آن محک که او نهان دارد صفت * نی محک باشد نه نورِ معرفت
 آینه کو عیبِ رُو دارد نهان * از برای خاطرِ هر قلیبان
 آینه نبود مُناقض باشد او * این چنین آینه نا توانی مجو ۲۸۵۵

و. A om. (۲۸۴۸)

(۲۸۵۰) Suppl. in marg. H. In B vv. ۲۸۵۰ and ۲۸۵۱ are transposed.

(۲۸۴۱) BH in the second hemistich هیچ لاف دیدن محک زدی. The text reading is suppl. in marg. H. (۲۸۵۴) A کی for کو.

(۲۸۵۵) B آینه را هرگز مجو. Bul. adds: تا تانی. After this verse Bul. adds:

آینه جو راستگو و بی نفاق * ختم کن والله اعلم بالوفاق

This verse is suppl. in H by a later hand, with the following note: بیت اخیر

در بعض نسخ نوشته دیک شد و بدین محلّ نقل کرده ورنه در اصل تحریر نوشته بود.

تمّ المجلد الثانی من المثنوی المعنوی،

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البلخی ثم الرومی

جلد سوم

بعد از مقابله با پنج نسخه از نسخ قدیمه بسعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۹ مسیحی

Self N.C.
1812/13

Archaeological Library

20684

Call No. 891.551/Rum/Nic

Author—Nicholson, R. A.

Title—The Math nasir of
Jalaluddin Rumi vol. 3